This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
  Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
  Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
  Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
  Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på `http://books.google.com`

NYPL RESEARCH LIBRARIES
3 3433 07079565 7

Ugeskrift

for

den evangeliske Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. **J. F. Hagen**, Pastor **P. E. Lind** og Pastor **C. Rothe**,

udgivet af

J. M. L. Hjort,
Cand. theol.

Tredie Bind. 1854. (Nr. 1—32).

LIBRARY
NEW-YORK

Kjøbenhavn.
Forlagt af den Gyldendalske Boghandling
Trykt i Thieles Bogtrykkeri.
1854.

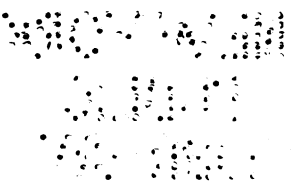

Indhold.

Om liturgiſk Gudstjeneſte; af Prof. Clauſen. P. 1—5.
Uddrag af Mormonſkrifter. P. 6—11.
Tillade Mormonerne Fleerkoneriet? af D. P. 11—13.
Kirke-Commiſſionen og dens Forhandlinger. P. 13; 231—236; 295—302; 351; 359—406; 407—426; 427—484; 495—497. (Kirke-Commiſſionens Andragende i Pſalmebogsſagen P. 300—302, i Pericopeſagen P. 296—299, i Forfatningsſagen P. 359—406, i Diſciplinærſagen P. 408—426, i Diſſenterſagen P. 428—471, i Mormonſagen P. 472—479, i Mulkteringsſagen P. 479—480, i Confirmationsſagen, P. 408, i Skoletvangsſagen P. 495—497; Forſlag af enkelte Medlemmer P. 480—481; Slutningsſkrivelſe til Miniſteriet P. 482—484).
Pontoppidan, Veiledning til Bedømmelſe af Opvækkelſen; anmeldt af H. P. 13—18.
Hertz, Geiſtlig-ſtatiſtiſk Calender; anmeldt af Udgiveren. P. 18—20.
Ledige Embeder, Entledigelſer og Udnævnelſer. P. 20. 36. 68. 84. 100. 116. 150. 166. 214. 230. 262. 278. 294. 318. 334. 350. 358. 426. 494. 510.
Dr. Martenſen, om Gudstjenestens Indretning i den lutherſke Kirke; anmeldt af Stiftsprovſt Tryde. P. 21—28.
Om den nyeſte danſke religiøſe Poeſi (Anmeldelſe af „Jobs-Oviden" af Thura og af „Ruth"); af Udgiveren. P. 28—36.
Nekrolog over L. C. D. Weſtengaard; af Dr. Kalkar. P. 37—45.
Om Pſalmebogſagens Fremme; af Lic. C. Rothe. P. 45—56; 77—84.
Den evangeliſke Union i Tydſkland; af H. P. 56—62.
En Jeſuiter-Prædiken om Jomfru Maria; af —e. P. 63—66.
Vievandets Virkninger. P. 66.

Ultramontan Hiſtorieſkrivning. P. 67.
Zahle, Etatsraadinde Bruun; anmeldt af —n. P. 67—68.
Schwartzkopf, Supplement til ny geiſtlig Stat; anmeldt af —lon. P. 68.
Om det ſaakaldte „lille Ord af Herrens Mund"; af Mag. Zeuthen. P. 69—76; 89—95.
J. P. Mynſter †. P. 85—86.
Opfordring til Danmarks Geiſtlighed; af Provſt D. Smith. P. 87—88.
Om en væſentlig Hindring for en frugtbar Religionsunderviisning i Skolerne; af Catechet Helms. P. 96—100.
J. P. Mynſter †; af C. Hauch. P. 101—102.
Biſkop Mynſters efterladte Skrifter; af —e. P. 102—103.
Oprettelſen af et Monument for Biſkop Mynſter; af —e. P. 103.
L. Helweg, den danſke Kirkes Hiſtorie efter Reformationen; anmeldt af Dr. Kalkar. P. 103—113.
Dr. Rudelbach, om Begrebet Folkekirke; anmeldt af X. P. 113—116.
Biſkop Mynſters Skriftſteder; af Biſkop Brammer. P. 117—123.
Bidrag til en Candidat-Statiſtik; af Cand. Otteſen. P. 123—126.
Love, Reſolutioner og Circulærer, ſom angaae Kirken og Skolen i Danmark. P. 127—129.
Blandet Gudstjeneſte. P. 129—130.
„En Uredelig"; anmeldt af D. P. 130.
Kirkelige Blandinger. P. 131—132.
H. W. Thierſch's Ytringer om Symb. Apost., og Paſtor Helwegs Anvendelſe deraf; af I. P. 133—135.
Diakonen Helweg og Dr. Rudelbach om det apoſtoliſke Symbol; af Kf. P. 135—136.
Philoſophumena og det apoſtoliſke Symbol; af J. F. H. P. 136—138.
Fortſat Indlæg mod den kirkelige Bibeloverſættelſe af Matth. 28, 19; af Paſtor Thorkilſen. 138—149.
Dr. Martenſens „Sørgeprædiken" og „Talerne ved Biſkop Mynſters Jordefærd"; anmeldte af —e. P. 149—150.
A. Stolz, „To Betragtninger over den fjerde Bøn", overſatte af Lic. Lind; anmeldt af P. E. L. P. 150.
Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie, med nogle ſtatiſtiſke Bemærkninger; af Lic. C. Rothe. P. 151—159; 201—213; 254—261; 269—278; 280—285; 304—313; 335—350.
Endnu nogle Ord om Overſættelſen af Matth. 28, 19; af Paſtor Kofoed-Hanſen. P. 159—166.
De nyeſte romerſk-katholſke Beſtræbelſer i Danmark. P. 167—181.
Convocationen i London. P. 181—182.
Endnu et Ord i Symbolſtriden; af Mag. Zeuthen. P. 183—201.
Mau, firehundrede Fortællinger; anmeldt af —lon. P. 213—214.
Dr. J. P. Mynſter, blandede Skrifter; anmeldt af —lon. P. 214.

Om den henſigtsmæssigſte Maade, hvorpaa Presbyterier kunne blive oprettede i den danske Folkekirke; af Biſkop **Brammer**. P. 215—220.
Om Symbolum apostolicum; af **Udgiveren**. P. 220—227; 242—254; 264—269.
En Yttring; af Dr. **Rudelbach**. P. 228—229.
J. O. Wallin, Ny Aargang af Prædikener; anmeldt af —e. P. 229—230.
Notice. P. 230.
Udkaſt til en Reviſion af Balles Lærebog; af **Biſk. Mynſter**. P. 237—241.
Exegetiſke Smuler. P. 261.
Birchedals Stridsſkrift mod Mag. Zeuthen; anmeldt af **Udgiveren**. P. 261—262.
Dr. H. N. Clauſen, Nyt Tidsſkrift for udenlandſk theologiſk Literatur; anmeldt af —lon. P. 262.
I Anledning af Sjællands Biſpeſtols Beſættelſe. P. 263.
Svar paa „Fædrelandets" tvende Foreſpørgsler. P. 279—280.
Bemærkninger ved Cand. C. Foghs Skrift om Friſkolen i Amerika; af Paſtor **Krogh**. P. 285—294.
J. J., En Skjerv til Herrens Menighed; anmeldt af —e. P. 294.
Rudelbach, Kirkefrihedens Elementer; anmeldt af —e. P. 294.
I Anledning af Biſkop Monrads Entledigelſe. P. 303—304.
Forklaring i Anledning af et Angreb i „Dansk Kirketidende"; af Lic. P. E. **Lind**. P. 313—315.
En hiſtoriſk Opdagelſe; af —ng. P. 315—316.
Om Reiſeprædikener. P. 316—317.
Dr. J. P. Mynſter, „Prædikener" og „Leilighedstaler"; anmeldt af —lon. P. 317—318.
„Den indre Miſſionstidende"; anmeldt af —lon. P. 318.
Om Sognebaandets Løsning; af Dr. **Kalkar**. P. 319—332.
Mormonerne. P. 332.
Den nyeſte Exegeſes Afveie. P. 332—334.
Om Menighedernes Indflydelſe paa Valget af deres Præſt; af Paſt. H. H. **Bruun**. P. 352—354.
Er Sognebaandets Løsning at anſee ſom en Ulykke for det kirkelige Samfund? af Dr. **Kordam**. P. 355—357.
En Bemærkning; af Dr. **W. Rothe**. P. 357—358.
Bibelſelſkabets Møde; af —e. P. 485—489.
Biſkop Martenſens Hyrdebrev. P. 490—491.
Adreſſen til Biſkop Monrad fra den Lolland-Falſterſke Geiſtlighed. P. 491—492.
P. Balle, Omarbeidelſe af Balles Lærebog; anmeldt af —e. P. 492—493.
C. B Garde, om de mormonſke Vildfarelſer; anmeldt af —lon. P. 493—494.
C. J. Boye, Pſalmer; anmeldte af —lon. P. 494.

Nogle Bemærkninger i Anledning af Kirke-Commissionens Andragende i Kirkeforfatningssagen; af Pastor P. D. Ibsen. P. 497—505.
Om Balles omarbeidede Lærebog; af Catechet Helms. P. 505—508.
Dr. Engelbreth, den hellige Skrift og dens Forhold til Kirken; anmeldt af Udgiveren. P. 508—509.
Ingemann, Confirmations-Gave; anmeldt af —ion. P. 509—510.
Bispevielse i Frue Kirke d. 5te Juni 1854; anmeldt af —ion. P. 510.

Correktur-Feil og Rettelser.

Nr. 8 S. 118 Lin. 12 f. o.: „inderligt" skal være: „inderligst".
— 8 S. 118 Lin. 5 f. n.: „ligesom de" skal tilføies: „der vare hjemme i denne Kreds".
— 12—13 S. 192 Lin. 20: „Darius", læs: „deres Konge".
— 12—13 S. 193 næstsidste Linie: „langwährigen" læs: „langwährige".
— 12—13 S. 196 Lin. 16: „langwährigen" læs: „langwähriges".
— 12—13 S. 196 Lin. 6 f. n.: „med" læs: „mod".
— 12—13 S. 200 n. Lin: „Grundtvigianere" læs: „Grundtvigianismen".
— 15—16 S. 234 Lin. 23: „Løsning" læs: "Løsnelse".
— 21 S. 320 Lin. 7 f. n.: „udført" læs: „udførte".
— 21 S. 321 Lin. 17: „de gjøre" læs: „de kunne gjøre".
— 21 S. 321 Lin. 20: „slap han ham" læs: „slap han, hun".
— 21 S. 321 Lin. 27: „den er forpligtet" læs: „de ere forpligtede."
— 21 S. 326 Lin. 3 f. n.: „vil bruge den" læs: „vil bringe den."
— 24—26 S. 375 Lin. 1 f. n.: „S. 7" læs: „S. 365".

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 1. Den 6te Januar. **1854.**

Indhold: 1. Om liturgiſk Gudstjeneſte; af Prof. Clauſen. 2. Uddrag af Mormonſkrifter. 3. Tillade Mormonerne Fleerkoneriet? af D. 4. Kirke-Commiſſionen. 5. Pontoppidan, Veiledning til Bedømmelſe af Opvækkelſen; anmeldt af H. 6. Hertz, Geiſtlig-ſtatiſtiſk Calender; anmeldt af Udgiveren. 7. Ledige Embeder, Entledigelſer og Udnævnelſer.

Om liturgiſk Gudstjeneſte.

Af Dr. H. A. Clauſen.

Endſkjøndt kirkelige Andagtstimer uden Prædiken er en Form for Gudstjeneſten, ſom har hiſtoriſt berettiget Plads i den proteſtantiſke, navnlig den lutherſke Liturgie, og ogſaa har været organiſeret i den danſke Kirke[1]), er dog den friere og bevægelige Mangfoldighed, ſom Reformationen lod tilbage i Cultusformerne, efterhaanden gaaet tabt, ſaa at neppe Bevidſtheden om den tidligere Brug er bevaret i Menigheberne. Prædiken og Gudstjeneſte ere hos os ſom andetſteds bleven omtrent eenſtydige Benævnelſer, og det kan derfor ikke vække Forundring, om en Adſtillelſe af kirkelig Gudstjeneſte fra Prædiken hiſt og her bliver

[1]) See Engelſtoft: Liturgiens Hiſtorie i Danmark, S. 88 f.

betragtet som Yttring af ubetimelig Nyhedssyge, og mødes med Betænkelighed, Mistro eller Uvillie.

Tvivlsmaalet eller Indvendingen, der høres, bliver undertiden holdt i temmelig taaget Almindelighed. Der ymtes saaledes om en Frygt for, herved at rykke den katholske Gudstjeneste et Skridt nærmere. En saadan Frygt beviser i sig selv intet andet end den gamle Fordomsfuldhed, hvormed Protestanter have vænnet sig til at betragte den katholske Cultus. Eller er man saa vis derpaa, at der ikke laber sig gjøre adskillige Skridt i tilnærmende Retning, som kunde være vor Gudstjeneste til Baade? troer man virkelig, at det liturgiske Udstillelsesarbeide er bleven udført paa saa uforbederlig en Maade, at der ikke skulde være vragede og forkastede Elementer, som kunde fortjene at gjenoptages? og hvorledes skulde der vel kunne spores Katholicisme, i Ordets forkastelige Betydning, i en Gudstjeneste, der bevæger sig fra først til sidst i og ved Ordet i Folkets Tungemaal? Men den hele Betænkelighed falder historisk hen i Intet, naar det er vitterligt, at vi her have en Tilbagevenden for os til en aldeles legitim, en god og gammel protestantisk Cultusform. — En anden Indvending er den: at der herved lettelig bliver aabnet en Smugvei for det æsthetiske Element, hvorved vor Gudstjeneste kan blive ført paa farlige Afveie, en vis forfinet Aandsnydelse kan træde i den sande Opbyggelses Sted. Vi ere her ved et Punkt, hvor det kan blive vanskeligere at enes; thi Spørgsmaalet dreier sig her om et Mere eller Mindre, et for Meget eller for Lidet. For Puritanerne staae vi, i al vor store Tarvelighed, som de, der i vore Kirker svælge i forfængelig Øies- og Øres-Lyst. Men om det nu skulde lykkes at bringe ikke blot noget større Harmonie, men ogsaa noget større Afverling ind i vor Kirkesang, at hæve Altertjenesten frem ved noget fyldigere og rigere Omgivelse, ja om der endogsaa skulde kunne være Formodning om, at En eller Anden ligesaa fuldt, maaskee mere, søgte Kirken for Liturgiens end for Prædikenens Skyld: skulde heri være grundet Anledning til Frygt? Men i alt Fald vil der netop i denne Frygt, saa vidt udbredt og saa dybt rodfæstet, i denne Mistro til den æsthetiske Virkning af Gudstjenesten, som er bleven liturgisk Kjendings-

mærke for de proteſtantiſke Menigheder, ligge en ſtor Grund til Beroligelſe i denne Henſeende. Naar hertil kommer den Grundighed, hvormed de proteſtantiſke Kirker efter Reformationen ere blevne ſkilte ved deres Midler, ſaa at det maatte blive Menighederne ſelv, der vilde komme til at bære Udgifterne ved Beſtræbelſen for at forhøie Gudstjeneſten i æſthetiſk Henſeende, ſaa kan man viſt uden al Bekymring for Fremtiden ſee paa de enkelte Skridt, der foretages i denne Retning.

Noget ganſke andet var det, derſom der var Tale om, ved Fremhævelſe af det liturgiſke Element i Gudstjeneſten at gjøre Indgreb i Prædike-Gudstjeneſten, eller endogſaa om at ſtille en liturgiſk Gudstjeneſte ſideordnet med denne. Thi den Grundſætning: at den evangeliſke Fællesopbyggelſe fremmes ſikkreſt og frugtbareſt derved, at Menigheden føres ind i det guddommelige Ord, at dette Ord bliver, under forſkjellig Form og ad forſkjellig Vei, ført ud i Livet, — tør vor Kirke viſtnok ikke opgive eller ſvigte i Gjerning. Men i denne Retning veed jeg ikke, at Ordet nogetſteds er bleven ført for den liturgiſke Gudstjeneſte, og allermindſt hos os. Der har alene været tænkt paa at indrømme den en beſkeden Plads ſom indledende og forberedende for den egenlige Hovedgudstjeneſte. Man har tænkt ſig, at den kunde træde til ſom et nyt Led, ſkikket til at udfylde et tilſtedeværende Savn, at den for det Første kunde paſſende henlægges til Aftenerne forud for Kirkens høie Feſtdage, og at det muligen med Tiden kunde lykkes under en lignende Form at faae en kirkelig Andagtstime ordnet ogſaa paa de ſøgne Dage.

Naar dette er Sagens Stilling, ſynes det vanſkeligt at fatte, hvortil den ugunſtige Stemning ſkulde kunne ſtøtte ſig, naar man ikke tilſidſt ſkal blive ført til den Paaſtand: at den chriſtelige Andagt overhovedet ikke ſkal kunne finde Tilfredsſtillelſe i Kirken uden ved Prædikenens Hjælp. Men — for her ikke at komme dybere ind — hvor vovet vilde ikke en ſaadan Paaſtand være! til hvor misligt Reſultat vilde den ikke føre! Thi det vil dog uden Tvivl blive indrømmet, at det kun er under Betingelſer, at Prædikenen kan gjælde ſom det ypperſte Befordringsmiddel for den kirkelige Fællesandagt; men diſſe

Betingelser staaer det ikke i Kirkens Magt at skaffe tilveie. Og hvad da?

Allerede den ene Betragtning synes her at maatte være tilstrækkelig: at en Udvidelse af de kirkelige Andagtstimer ud over Søndagen bliver fra alle Sider anseet som ønskelig, men at en saadan Udvidelse neppe synes mulig uden under en Form, hvorved Fordringen til de Geistliges Tid og aandelige Kræfter ikke ville stige paa ganske uforholdsmæssig Maade. Men man kan vel uden Betænkelighed gaae et Skridt videre. Thi selv om der kunde vindes i samme Forhold forøgede Kræfter til at bestride Arbeidet, selv om ikke en vis Oekonomiseren med Ordets Forkyndelse turde være i Prædikenens og Kirkens Interesse, kunde der vistnok være god Grund til at søge en gudstjenstlig Form, der kunde staae som Supplement til den egenlige Hovedgudstjeneste, hvis Midte og Kjernepunkt Prædikenen er.

Heri ligger aldeles ingen Miskjendelse af, at den fuldstændigste, bedste og frugtbareste Opbyggelses-Virkning udgaaer fra den frie Forkyndelse og Anvendelse af det guddommelige Ord. Men denne Virkning af den homiletiske Gudstjeneste er ikke alene afhængig af personlige Betingelser; den forudsætter tillige et vist sympathetisk Forhold imellem Prædikant og Tilhører. Ikkun under denne Forudsætning er det muligt for Prædikanten at holde Tilhørerens Tanker fast, muligt for Tilhøreren at lade sig lede i det Spor, hvor Prædikenen fører hen. Men dette er et Forhold, som ei engang imellem de samme Personligheder er det samme til enhver Tid. Hvor tidt kan ikke Sjelens øieblikkelige Stemning føre i anden Retning, trænge til anden Næring, søge anden Tilfredsstillelse end den, der bydes! Men hvad der er vanskeligt eller aldeles ikke opnaaeligt, hvor Tanke og Betragtning er udpræget i bestemt Form, forfølger en bestemt Udviklingsgang, og saaledes træder overfor en Kreds af Tilhørere, der medbringe forskjellig Stemning, forskjellig Trang, — det kan opnaaes ved en Gudstjeneste, som er holdt i den almindelige Form af Lectie, Bøn og Psalme, som ikke gjør større Fordring end at imødekomme eller fremkalde og nære den fromme, andægtige Stemning ved at anslaae de Grund-

toner, der finde Gjenklang hos Alle, og overlader det til den Enkelte ſelv at modtage de hellige Indvirkninger, Enhver efter ſin Stemning, at gjøre dem frugtbringende, Enhver efter ſit aandelige Behov. Vil man ſvare, at dette er en ufuldkommen, en forbigaaende, let ſtuffende Indvirkning, da ville vi ikke ſige imod. Men bør Kirken forſmaae denne Indvirkning? bør den agte det for ringe Vinding, om det derved kan lykkes den at drage Mangfoldige inden de hellige Mure, ſom ellers blive udenfor? og ſkulde det ikke være igjennem disſe Stemninger, oftere fornyede, at Veien kan ventes lidt efter lidt beredet for Opbyggelſens fuldſtændigere Midler?

Saaledes betragtet: ſom en Gudstjeneſte, hvor Kirken bliver ſtaaende ved ordnet Anvendelſe af de almindelige Andagtsmidler, hvor den indſtrænker Formaalet til en andagtvækkende, fromtſtemmende Virkning, men derfor ogſaa kan vente at naae dette Maal i vid Udſtrækning, — maa det uden Tvivl erkjendes, at en liturgiſk Gudstjeneſte, vel anlagt og udført, vil indtage en Plads i den proteſtantiſke Cultus, til hvis Udfyldning der er Trang.

Nærmere at klare den Betydning, der tilkommer en Udvidelſe af vor kirkelige Gudstjeneſte i den her omhandlede Retning, maa være overladt til Erfaring; og det kan derfor ikke andet end paaſkjønnes, at et Skridt omſider er gjort i denne Henſeende ved den Aftentjeneſte, ſom nylig er bleven afholdt Juleaften i Frue Kirke. I det veldædige Indtryk, den uden Tvivl i al ſin Simpelhed har frembragt, er den bedſte Retfærdiggjørelſe givet. Ved Biſtand af en eller anden af de Sangforeninger, vi have i vor Midte — een endogſaa udelukkende henvendt til den kirkelige Tonekunſt — vilde den høitidelige Virkning viſtnok kunne være bleven forhøiet i betydelig Grad; ei engang den gamle Vexelſangs-Form, det nærmeſtliggende Middel til at bryde Pſalmeſangens Eensformighed, blev afbenyttet. Men det er ganſke viſt bedre betænkt at gjøre Begyndelſen ſaaledes, at der er forbeholdt Plads til Udvidelſe, end ſaaledes, at der ſkulde maatte gjøres noget Skridt tilbage.

Udtrag af Mormon-Skrifter.

(Forkortninger: Stj. o: Skandinaviens Stjerne 1ste Aarg. — M. o: Mormons Bog. — L. o: Lærdommens og Pagtens Bog. — Indsenderens Anmærkninger staae i Indskudstegn eller under Texten).

Vor Religion ..... er overeensstemmende med alle fornuftige, aabenbarede, skarpsindige og philosofiske Grundsætninger. (Stj. S. 17.)

Det Evangelium, som vi prædike, og det, der er i disse Annaler (o: Mormons Bog), er nøiagtig eens i Lære, i Anordninger og Velsignelser, ligesom det indeholdes i Bibelen [1]). (Stj. S. 18.)

Mormons Bog ..... paastaaer at være aabenbaret til den nærværende Slægt til Frelse for Alle, som vil annamme den, og til Ødelæggelse og Fordærvelse for alle Folkeslag, som forkaste den. (Mormons Bogs guddommelige Troværdighed af Orson Pratt. S. 1.)

Det Rige, som vi oprette, er ikke af denne Verden [2]). (Stj. S. 71.)

(Herren indføres talende i en Aabenbaring given 22de Juni 1834): Det er min Villie, at dette Land (o: Jorder i Jackson Counti, og i de tilstødende Countier) skulle kjøbes, og at mine Hellige skulle eie det, efter at det er kjøbt, ... og efter at disse Jorder ere kjøbte, vil jeg holde Israels Hærskarer skyldfrie, naar de tage deres eget Land i Besiddelse, som de forud have kjøbt for deres Penge, og nedstyrte mine Fjenders Taarne, som ere paa det, og adsprede deres Vægtere, og hævne mig paa mine Fjender i tredie og fjerde Led, af dem, som hade mig. — Men lad min Hær først blive meget stor. (L. S. 270.)

---

[1]) Jfr. M. S. 466, hvor Herrens Bøn er anført, men med Udeladelse af de 2 Bønner: tilkomme dit Rige, og: giv os idag vort daglige Brød. Udeladelsen af denne sidste Bøn forklares af nogle blandt Mormonerne saaledes, at da Jesus, som det fortælles i M., lærte Folket i Amerika at bede, behøvede han ikke at lære dem at bede om det daglige Brød, fordi de boede i et Land, der var fuldt af alle Velsignelser.

[2]) De udhævede Ord ere udhævede af Indsenderen.

En Aabenbaring given i Far Weſt i Miſſouri d. 8de Juli 1838 til Svar paa det Spørgsmaal: O Herre, viis dine Tjenere, hvormeget der fordres af dit Folks Formue i Tiende?

Sandelig, saa siger Herren, jeg fordrer, at det hele Overskud af deres Formue skal gives i min Menigheds Biskops Hænder i Zion til mit Huses Bygning, og til Grundlægningen af Zion, og til Præstedømmet, og til min Kirkes Præsidentskabs Gjæld; og dette skal være Begyndelsen til mit Folks Tiende. Og derpaa skulle de, der saaledes have givet Tiende, betale en Tiendedeel af alle deres Indkomster aarlig, og det skal være en fast Lov for dem til evig Tid, for mit hellige Præstedømme, siger Herren. (L. S. 303—304.)

Og hvis de Hellige ikke betale deres Tiende, kunne vi hverken bygge eller gjøre nogen Forberedelse til Bygning, og dersom der intet Tempel bliver bygget, kunne de Hellige ikke blive iførte med Kraft fra det Høie, og dersom de ikke blive iførte Kraft fra det Høie, kunne de aldrig naae den høie Grad af Salighed, som de saa længselsfulde forvente. (Stj. S. 9—10. Af 5te almindelige Epistel fra Mormonernes Præsidentskab i Store Saltsø Dal „til de Hellige adspredte overalt paa Jorden".)

Indbetalingen af Tienden er en betydelig Deel af det Arbeide, som er dem (ɔ: de Hellige) tildeelt, ved hvilket de ere istand til at sikkre sig en tilkommende Bolig i den Himmel, de søge efter. (Stj. S. 66. Af 6te alm. Epistel.)

Den, som har betalt Tienden, skal ikke opbrændes (nemlig ved Menneskens Søns Tilkommelse.) (L. S. 110. Af en Aabenbaring given i September 1831.)

En Aabenbaring, given den 22de og 23de September 1832 ..... fra Jesum Christum til sin Tjener Joseph Smith, jun..... for at samle sine Hellige til at staae paa Zions Bjerg, hvilket skal være det nye Jerusalem; og denne Stad skal bygges, begyndende paa Templets Plads, hvilken er betegnet ved Herrens Finger, i de vestlige Udkanter af Staten Missouri.... (L. S. 22.)

(Herren indføres talende. August 1831): Lader min Tjener Newel K. Whitney beholde sin Krambod ..... endnu en liden

Tid. Alligevel, lad ham meddele alle de Penge, han kan undvære, for at sendes op til Zions Land. (L. S. 105.)

See, dette er min Villie, at samle Penge, saaledes som jeg har anviist. (L. S. 106.)

Og atter, sandelig siger jeg (Herren) Eder, lad min Tjener Sidney Gilbert nedsætte sig paa dette Sted, og oprette en Krambod. (L. S. 122.)

Og atter, sandelig siger jeg (Herren) Eder, lad min Tjener William W. Phelps nedsætte sig paa dette Sted og indrette sig som en Bogtrykker for Kirken. (L. S. 123).

(Herren indføres talende. Marts 1833): Lad Biskoppen søge med Flid for at erholde en Agent, og lad det være en Mand, der har Rigdom i Behold, en Mand af Gud og af stærk Tro, at han derved kan være istand til at betale enhver Gjæld, at Herrens Forraadshuus ikke skal blive bragt i Vanære for Folkets Øine. (L. S. 217.)

Og atter, sandelig siger jeg (Herren) dig, lad alle mine Hellige komme langt borte fra, og send lette Bud, ja, udvalgte Sendebud, og siger til dem: Kommer med alt Eders Guld og Eders Sølv og Eders kostbare Stene og alle Eders Antiquiteter, og alle dem, der har Kundskaber om Antiquiteter, der ville komme, lad dem komme og medbringe Fyrretræet, Kintræet og Buxbom, tilligemed alle Jordens ypperlige Træer; og med Jern og med Kobber, og med Messing, og med Zink, og med alle Eders kostelige jordiske Ting, og bygger mit Navn et Huus. (L. S. 275.)

(Af Stj. S. 158): Siden vi tale om disse Ting, vil det maaskee ikke være af Veien at bemærke, at der er en høi Bestemmelse med Amerikas Land, hvoraf ikkun Faa vide. Det er et udvalgt Land over alle andre, frugtbart og rigt paa Mineralier, mere ædelt og frit i dets Natur end noget andet Landskab, til at berige Sindet med ædle, høie og store Meninger og udvidede Begreber. Det er bestemt til at være Skuepladsen for de allerforunderligste og glorrigeste Begivenheder i de sidste Dage. Formedelst Jehovas uransagelige Viisdom har selv Kundskaben om dets Tilværelse været holdt tilbage fra den østlige Halvkugles Beboere indtil de sidste faa Aarhundreder; thi i Evighedens Raad blev det fraskilt som Stedet for Guds Riges Oprettelse i de sidste Dage, nemlig det Rige, som skal opfylde al Jorden og bestaae evindeligen. (Stj. S. 158—159.)

(Af 7de alm. Epistel fra Præsidentskabet til de Hellige overalt paa Jorden): Sidste Vinter var i disse Dale ualmindelig mild, saa at alt løsgaaende Fæ ikke har behøvet nogen Hø; megen Hvede er bleven saaet, og det tidligere end sædvanlig

hertillands, og mange Bygninger ere blevne opførte, eller fuldførte. (Derefter fortælles om det nye Tabernakel, om at „Herrens Forraadshuus aldrig har været saa vel forsynet med Hvede, Kjød, Smør, Æg, Grønsager og andre nyttige Artikler, og hans Græsgang med Kvæg, som nu", om Mangel af Penge, om Fabrikkers Anlæg, en lille Uldtøifabrik, Spinderokke, Væve, Forfærdigelsen af Tøi, Gulvtæpper, Vanter, Strømper o. s. v., om Pottemagerier, en Maskine til at forfærdige Kamme, en Sømfabrik, Kornmøller, Saugmøller, Garverier o. dsl., om Deseret Avis, om Lovgivningen, om en Memoria til Congressen angaaende Anlæggelsen af en Landevei, Jernbane og Telegraf m. m. ogsaa af et Tugthuus; — om 1500 Pd. Sukkerbedefrø, der var modtaget fra Frankrig m. m.; — om deres Missioner; — om en Fest d. 1ste Jan. 1852, hvor „den Hellig Aand syntes at præsidere i hvert Hjerte"). — Vi tænke, at vi skal være færdige til at begynde Templet næste Foraar; ..... men Contanter vil ønskes fra Alle, der har..... Dersom I har mere Guld og Sølv, end I behøve, til at medbringe alle de Fattige, da fører det med ..... Endelig, Brødre, ... kommer snart hjem. Bereder Eder, til et andet Aar, at komme i tituſindviis; og tænker ikke, at Eders Vei skal beredes, saa at I kan kjøre i Kareter. Vi har labet os nøie med Brød og Vand, og mange Gange saare lidet Brød endda, og det i flere Aar[1]), for at vi kunde udsøge et godt Land til de Helliges Bosættelse[2]). Dette har vi opfyldt, formedelst vor himmelske Faders Velsignelse; og vi indbyde nu Eder til en fed Fest, til et Land, der vil yde alle Eders Fornødenheder, ved fornuftigt Arbeide; lader derfor Alle, der kan forskaffe sig en Bid Brød og et Klædningsstykke paa deres Ryg, være forsikkrede, at der er overflødigt og reent Vand paa Veien, og tvivler ikke længer, men kommer næste Aar til Samlingsstedet i Flokkeviis, ligesom Duer flyve til deres Vinduer, førend et Uveir.

Naar et Folk eller Enkelte høre Evangeliet, adlyde dets første Principer, døbes til deres Synders Forladelse, og annamme den Helligaand ved Haandspaalæggelse, da er det Tid for dem at drage til Zion uden Opholb; undtagen deres Præsidentskab forlanger, at de skal tøve og prædike Evangeliet for dem, som ei har hørt det; og i Almindelighed, jo længere de tøve, jo vanskeligere bliver det for dem at komme hjem; thi den, der har Leilighed til at reise, og gjør det ikke, vil blive

[1]) Dette stemmer ikke godt med Mormonernes Beskrivelser af Amerikas Overflødigheder, jvf. Anm. 1 og fl. St.

[2]) Ellers er det Herrens Finger, som betegner Stedet til deres Bosættelse; see ovenfor Befalingen L. S. 22.

plaget af Djævelen ..... Plager, Hunger, Peſtilens og Dødelighed (!) begynder at omſtreiſe Jorden; og hvor vil Sikkerhed findes uden i Zion — Guds beſkikkede Land — de Helliges Hjem; et ypperligt Land i Produkter og Regjering fremfor alle andre Lande; derfor, vi ſige til Eder: „Staa op og kom hjem, og tøv ikke, thi Herrens den ſtore Dag er forhaanden, og hvo kan taale hans Tilkommelſe?“ — (Stj. S. 167—172.)

(Af Beretning om General-Conferenze d. 12te Auguſt 1852 i Kjøbenhavn. — Præſidenten talte:) ..... Aanden vidnede, det var ikke Viisdom at lade for mange reiſe bort; de, der ere fuldkommen villige til at betale deres Tiende her, og opoffre Alt i Guds Haand, de vil føle, at de har opfyldt den celeſtiale Lov. Mange har været trofaſte, og fortjene at gaae med op til Zion. Nogle have paataget ſig at være Agenter til at faae den og den hjulpet. Jeg ønſker at ſtandſe denne Aand; jeg har ſagt, her vilde blive Revſelſe, og jeg troer, vi ſkal have nogen. Vi maae ikke tænke, at der er ikke mere at gjøre i dette Land. Jeg har ikke noget imod, at nogen reiſer; men overlader til de præſiderende Ældſte at udfinde, hvormange der er, ſom ere færdige at reiſe. Vi ønſke de hvide Faar at gaae op til Zion og ikke de ſpættede; Herren kjender de Spættede. — Landmænd, Arbeidsmænd, Steenhuggere, Jernſtøbere, Smede og Saadanne ere de, der vil være nyttige i vort nye Hjem, om de kan føle ſig rede til at gaae til og opſlide deres Been til Knæerne til Zions Opbyggelſe. (Stj. S. 188—189.)

Og atter til Kirken ..... angaaende Daaben. Alle, ſom ydmyge ſig for Gud, og ønſke at vorde døbte, og fremkomme med et ſønderknuuſt Hjerte, og en angergiven Aand, og vidne for Menigheden, at de har i Sandhed omvendt ſig fra deres Synder, og ere villige til at paatage ſig Jeſu Chriſti Navn, med faſt Beſlutning at tjene ham indtil Enden, og i Sandhed udviſe ved deres Gjerninger, at de have annammet af Chriſti Aand til deres Synders Forladelſe, ſkal ved Daaben optages i hans Kirke. (L. S. 7.)

Vi antage, at Alle de, der gjøre dette (ɔ: troe — omvende ſig — lade ſig døbe) paa den rette Maade og under den rette Fuldmagt, ere lovligen berettigede til Synds-Forladelſe og til den Hellig-Aands Gave, i Overeensſtemmelſe med Skrifterne. (Mærkværdige Syner af Mag. Orſon Pratt. S. 14.[1])

(Chriſtus indføres talende i en Aabenbaring, given i Sep-

[1]) Ved Daaben kræves ingen Troesbekjendelſe af den, ſom bliver døbt.

tember 1830): See, jeg siger Eder, det er ligemeget hvad I spise eller hvad I drikke, naar I nyde Nadverens Sacrament, dersom I ikkun gjøre det alene til min Ære, og ihukomme..... mit Legeme ..... og mit Blod. (L. S. 162.)

See, sandelig, saa siger Herren til Eder, ... saafremt Nogen drikker Viin eller stærk Drik iblandt Eder, see det er ikke godt, ei heller behageligt for Eders Faders Aasyn; ikkun naar I forsamle Eder for at offre Eders Sacramenter for ham. Og see, dette skulde være Viin, ja reen Viin af Viinstokkens Frugt af Eders egen Tilberedning. Og atter, stærke Drikke ere ikke for Maven, men til at toe Eders Legemer med. Og atter, Tobakken er ikke for Legemet, ei heller for Maven, og den er ikke til Nytte for Menneskets, men det er en Urt for udvortes Skade og alt sygt Qvæg, og bør bruges med Betænksomhed og Klogt. (Og saa fremdeles meer af samme Art.) (L. S. 205—206.)

(Af en Aabenbaring 19de Januar 1841): Som jeg sagde til Abraham angaaende Jordens Slægter, ligesaa siger jeg til min Tjener Josef (Smith): i dig og i din Sæd skulle Jordens Slægter velsignes. (L. S. 279.)

Josef Smith, den Herrens Prophet og Seer, har gjort mere, med Undtagelse af Jesus, for Menneskenes Frelse i denne Verden, end nogen Anden, der nogensinde har levet i den. (L. S. 316.)

Dersom Hr. Smith var en falsk Apostel, saa maa man dog tilstaae, at han har havt en ganske overordentlig sund Forstand fremfor alle de foregaaende falske Apostle, saa lærde og talentfulde de end vare. (Af Guddommelig Myndighed eller det Spørgsmaal: Var Josef Smith sendt af Gud? Oversat fra Engelsk af Alexander v. Weihe. S. 7.)

Tillade Mormonerne Fleerkoneriet?

En „Aabenbaring", der meddeles i „Millennial Star" for 1853 Nr. 1, indeholder formodentlig det afgjørende Svar paa ovenstaaende Spørgsmaal; men allerede ifølge et Brev, der er indført i „Skandinaviens Stjerne" Nr. 2, 3, 4, 5, 6 — 1853 (15de October til 15de December), synes det at maatte besvares bekræftende.

Dette Brev, der er forfattet af Ældste John Jaqves og dateret Liverpool 31de Januar 1853, undersøger: 1) er Læren om Polygamie en bibelsk Lære; 2) dersom denne Lære er bibelsk,

hvorledes lader den sig da forene med hvad der findes i Mormons Bog Side 120 og andre tilsyneladende Modsigelser?

Resultatet af den første Deel af Undersøgelsen er, at Polygamiet er en Part af Evangeliet og var før Moses og vedblev efter ham at være een af det uforanderlige, evige Evangeliums Grundsætninger. Det er en Selvfølge, at det ikke blev afskaffet, da Jesus kom; og det er en Selvfølge, at hvis det havde været afskaffet, før Jesus kom, vilde det af ham være bleven gjenindført, som et nødvendigt og væsentligt Stykke af Evangeliet. Og efter denne Regel bliver det ogsaa en Selvfølge, at hvorsomhelst Evangeliet nu forkyndes i dets Fylde, maa Polygamiet læres Folket, og bruges, dersom Omstændighederne tillade det, naar det er lært; ellers er Folket under Fordømmelse.

Hvad angaaer det andet Punkt, da hedder det i Mormons Bog Side 120: „Hører mig, mine Brødre, og lytter til Herrens Ord; thi der skal ikke nogen Mand iblandt Eder have mere end een Hustru; og af Medhustruer skal han ingen have; thi jeg, den Herre Gud, har Behag i Qvindernes Kydskhed". Om dette Bud, der er mange hundrede Aar gammelt, lærer Brevskriveren, at det kun var temporairt, fremkaldt ved Misbrug af Princip et. Jøderne havde misbrugt den givne Frihed og derved styrtet sig i Fordærvelse; at nu ikke det samme skulde skee med Jødernes Efterkommere i Amerika, befalede Herren, at hans Folk i dette Land skulde opgive Polygamiet, undtagen hvis han skulde ønske hastigen at opreise sig et Folk: da vilde han give en ny Befaling. Rigtigheden af denne Forklaring beviser Brevskriveren ved at erindre om de Ord, hvormed Buddet i Mormons Bog Side 120 slutter: „om jeg", hedder det nemlig, „vil opreise mig Afkom, siger den Herre Zebaoth, saa vil jeg give mit Folk en Befaling; ellers skal det adlyde dette Bud". Men denne nye Befaling er nu, som Brevskriveren forsikrer, given.

Vi anføre endnu disse Ytringer: „Maaskee opstaaer det Spørgsmaal hos Dem: hvis Fleerkoneri har existeret saa længe i Menigheden, hvorfor have da ikke de Ældste offentlig prædiket denne Lære? Svaret er meget simpelt. Fordi hverken de Hellige i Almindelighed eller Christenheden var beredt dertil. Hver Ting til sin Tid. Gud aabenbarer ikke sin Menighed al Kundskab paa eengang, men giver „Linie paa Linie, Bud efter andet". Ei heller vilde det være Viisdom af hans Tjenere at publicere al Kundskab i samme Øieblik, den aabenbares for dem". „Dersom Polygamie var bleven offentlig prædiket af de Ældste, da Kirken var i sin tidlige Barndom, og de Hellige vare uvidende og svage i Troen imod hvad de nu ere, er det sandsynligt, at

meget saa havde været istand til at holde ud; thi dette Princip er saa stik imod Christenhedens Traditioner, at selv gode Mennesker bortstødes derved".

Saameget kan efter alt det Ovenstaaende anses for aldeles vist, at Polygamiets Retmæssighed og Agtværdighed prædikes nu for Mormonerne i Danmark. D.

Kirke-Commissionen.

Efter „Departementstidenden" meddele vi, at der under 17de Decbr. sidstl. gjennem Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet er udfærdiget allerhøieste Ordre til:

Biskop Mynster, Conferentsraad Johnsen, Etatsraad Bentley, Etatsraad Madvig, Etatsraad Weis, Professor Clausen, Biskop Brammer, Biskop Engelstoft, Prof. Hall, Prof. Martensen, Assessor Casse, Borgerrepræsent., Major Müller, Stiftsprovst Tryde, Slotspræst Paulli, Provst P. W. Becker, Pastor Dr. Rørdam, Pastor Lic. J. F. Fenger, Tobaksfabriqveur, Borgerrepræsentant Bonnesen — om at træde sammen i Kjøbenhavn d. 12te Januar førstkommende, for at tage under Overveielse, hvilke Forandringer i Landets Love og Indretninger der, den ved Grundloven hjemlede Religionsfrihed uforkrænket, kunne findes tjenlige til at befæste Folkekirken og fremme dens velgjørende Virksomhed, og derover afgive deres Betænkning til Ministeren for Kirke- og Undervisningsvæsenet.

Veiledning til Bedømmelse af Opvækkelsen i vore Dage. Meddeelt til kirkelig Oplysning og Befæstelse af D. Pontoppidan. Kbhvn. 1853. — De, der endnu bevare Indtrykket af de Smaaskrifter, der i de sidste Aar ere flydte fra Hr. Capellan P.'s Pen, maae vistnok ved Læsningen af nærværende Skrift med Glæde erkjende, at Forf. er i en Overgang til det Bedre. Den irriterede Stemning, der gik gjennem Piecen om „Tilsyns-Embedet" i Kirken, har veget Pladsen for en større Ro og Fredsommelighed; den Overspændthed og de phantastiske Excesser, der vare betegnende for Piecen fra sidstaar om „Dr. Rudelbach", ere blevne afløste af en kjendelig Bestræbelse for at holde sig paa det Jevne og tale det almeenmenneskelige Sprog. Ligemaade maa det anerkjendes, at Forf. dennegang har valgt et Æmne, hvorom han synes at maatte kunne fælde nogen virkelig Dom paa Grund af det umiskjendelige Slægtskabsfor-

hold, hvori han dog tilsidst staaer til det Phænomen, hvormed han beskjæftiger sig. Et Spørgsmaal er det derimod, hvorvidt Forf. er heldig i sin Bedømmelse af Opvækkelsen i vore Dage, om han virkelig er istand til at være Veileder i denne Henseende, om denne Veiledning virkelig er „til Oplysning og Befæstelse". Vore Tvivl i denne Henseende skulle vi i Korthed meddele Ugeskriftets Læsere.

Fra sit „kirkelige" Standpunct bekæmper Forf. de Vildfarelser, hvori ikke blot Baptisterne og Mormonerne, men ogsaa de saakaldte Opvakte skulle være hildede. Det er fornemmelig imod disse sidste, forsaavidt som de ere komne ud af den rette Kirkesti, at han retter sine haarde Ord. „Da hos de Opvakte det christelige Liv er forud for deres Oplysning, mangle de den aandelige Forstand, forfalde til hovmodige, forfængelige Tanker, der ikke ere af Gud, men af Djævlen, og vide ikke at skjelne mellem Verdens store og sande Lys og de mange Lygtemænd, der bedrageriske gaae omkring i Jesu Navn". „De Opvakte mangle almeenmenneskelig Oplysning: deres Aandsevner ligge gjerne aldeles udyrkede hen, og det fattes dem paa den allertarveligste Forstand paa og Sands for hele Livets Mangfoldighed og rige Fylde"; „den nye opblussende Kjærlighed til det ene Fornødne virker til at gjøre dem uimodtagelige for at høre om Andet end ligefrem gudelige Materier, og denne Uimodtagelighed bliver let til erklæret Foragt for at høre om noget Andet end hvad der ganske umiddelbart sigter til gudelig Opbyggelse". „Derfor behandle de Opvakte ofte de ømmeste og dyrebareste Baand mellem Menneskene med stor Hjerteløshed, see ned paa de saakaldte smaa timelige og jordiske Glæder og Sorger med fornem Ligegyldighed". Og denne Ligegyldighed er dog kun tilsyneladende og „der er *ingen Sandhed* deri; thi de Opvaktes Sjele hænge ved Støvet og ofte meget stærkt ved de Skatte, som Møl og Rust kunne fortære og Tyvehaand bortstjæle". Frembeles mangle de Opvakte „Deeltagelse for vore dyrebareste Anliggender paa Jorden, for Danmarks Navn og Gavn, for Fædrenes Liv og Bedrifter, for Modersmaal" [1])

[1]) At imidlertid ikke alle Opvakte herhjemme glemme Borgerskabet her paa Jorden for Borgerskabet i Himlen, viser bl. A. følgende ret charakteristiske Sted i N. *Johansens* Beretning om Mødet i Ordrup ved Ringsted sidste 17de September: „P. *Klausen* (i hvis Huus Mødet var) var tillige en i verdslig Henseende oplyst og dannet Mand, som godt kan bestaae ved Siden af Kristendommen; ja som man skulde tænke nødvendig maatte være hos en Kristen; først det ringere, saa det høiere, det naturlige først, saa det aandelige; kan det jordiske ikke begribes, hvor kan da det himmelske; vær tro i det lidet, saa skal du sættes over Mere; Barn først, saa kan du blive en Mand, ellers aldrig. *Grundtvig* holdt P.

o. ſ. v. Idet Hr. P. udtaler ſaadanne haarde Domme over de Opvakte, har han viſtnok talt et Ord i rette Tid; og med Henblik paa Meget af det, man nu i en Række af Aar har erfaret herhjemme om de Opvaktes Færd, troe vi, at han er i ſin gode Ret, naar han yttrer: „de Opvaktes Liv er ofte et forſtruet Liv, ſtruet ud af Livets jevne og almindelige Gænger, borgerlig forſtruet og chriſtelig forſtruet, uden Frihed, uden Glæde, uden Forſoning og Fred, ſaa at de Opvakte ſnarere have paalagt dem ſelv et nyt Trældoms Aag atter til Frygt, end de rettelig have annammet den ſønlige Udkaarelſes-Aand.“ — Og hvad nu de Opvaktes Mangel paa chriſtelig Oplysning angaaer, da klager Forf. over, at „den lutherſke Kirkes Lærebegreb er ikke langtfra hos mange Opvakte at gjælde for ufeilbarligt; og dog er Sandheden den, at hverken den romerſke eller den lutherſke eller den reformeerte Kirke fortjener Navn af „Kirke“ uden for ſaa vidt, at de alle høre med til og ere Dele af den ene, hellige og almindelige Kirke.“

I hele denne Beſkrivelſe af de Farer, der true de Opvakte i deres Mangel paa Oplysning, maae vi give Forf. Medhold. Men naar han nu gaaer over til at angive Manglerne i de Opvaktes Troeslære og forſøger paa at anviſe, hvorledes der maa raades Bod derpaa, begynde vore ovenfor berørte Tvivl. „De Opvaktes første Afvei er denne, at ſøge og ville have Jeſus efter Kjødet, uagtet han ikke mere er efter Kjødet.“ Herved ſigter Forf. til den pietiſtiſke Blodtheologi, til Herrnhutternes Glæde ved at mane Chriſtus frem dryppende i ſit Blod og pleie Omgang med den blodige Brudgom; og, forſaavidt en ſaadan eenſidig og følgelig abnorm Fremhæven af Chriſti Fornedrelſe ogſaa giør ſig gjældende hos vore Opvakte, er det i ſin Orden, at Forf. paataler det og minder om den Chriſtus, der er den ſamme idag ſom igaar. Men i en ſaadan Polemik gjælder det vel nok ſaa meget ſom paa noget andet Sted om ikke at blotte ſig ſelv og præſentere ſin egen Troeslæres Abnormiteter. Hr. P. har viſtnok været mindre forſigtig i denne Henſeende. Thi er det maaſkee ikke en ligeſaa farlig Eenſidighed, hvori Forf. giør ſig ſkyldig, naar han gaaer ſaavidt, at han vil formene de Troende at dvæle ved Chriſti Fornedrelſesſtand. Til Bedſte for dette Forbud anfører han paa

---

Kl. meget af og forſvarede hans Færd i Rigsdagen. Danſke Forening tegnede han ſig ſom Medlem af, og da flere Huusmænd vare kjede af at bidrage til Bondevennerſelſkabet, ſaa gjorde han Regning paa at vinde dem for danſke Forening“ oſv. oſv. — Forreſten beſtyrker denne Piece tilfulde mange af Hr. Pontoppidans haarde Domme om de Opvakte.

ſin Viis[1]) et Sted af Paulus (2 Kor. 5, 16), den Apoſtel, der netop Intet vil vide uden Chriſtum den Korsfæſtede, og hos hvem man ſkal have ondt ved at finde Noget, der ligner Forf.'s compacte Kirkelighedsbegreb. Hr. P. vil kun have Chriſtus i Kirken; hele hans Troeslære gaaer op i Troen paa den hellige, almindelige Kirke, i hvilken Chriſtus alene er at finde og hvor han alle Dage lever og virker til Sjelenes Frelſe, i Vandbadet, ſom formedelſt „Ordet", der var i Begyndelſen o. ſ. v., bliver et Igjenfødelſens Bad, og ved Kirkens Naadebord, hvor han er den barmhjertige Ypperſtepræſt efter Melchiſedeks Viis o. ſ. v. — At forbyde de Troende at tye til Chriſti Kors, at fordre af dem, at de blot ſkulle ſøge Ham i Kirken, er unægteligt „kirkeligt". Men ſkulde det dog ikke være altfor kirkeligt? Hr. P. hører til dem, der i den ſenere Tid hertillands ved alle Leiligheder ſlaae om ſig med „den kirkelige Anſkuelſe" og indbilde ſig ſelv og Andre at være priviligerede Enebeſiddere af Kirkeligheden. Det Eiendommelige ved disſe Priviligerede pleier at være, at de ſtille „Daabspagten" d. e. det ſaakaldte apoſtoliſke Symbolum, de tre Troesartikler, med guddommelig Autoritet over den hellige Skrift. Hvorvidt nu dette kan kaldes „kirkeligt", eller om det ikke ſnarere — ſaaledes ſom vor, ogſaa af Hr. P. ſaa høit anpriſte, lærde kirkelige Theolog Dr. Rudelbach nylig har udtryk ſig — maa kaldes „tømmermandsmæssigt", det er ſikkert et meget intereſſant Spørgsmaal, men ſom vi her maae lade ſtaae hen. Dog — under den Forudſætning, at det er kirkeligt, er Hr. P. ſikkert den Kirkeligſte blandt alle de Kirkelige. Thi hverken Leſſing, den førſte Opfinder af den „kirkelige" Betragtning (i Striden med Götze), eller Delbrück, eller Grundtvig, der omplantede denne Betragtning paa danſk Grund, eller nogen anden os bekjendt Kirkelig har endnu villet indſtrænke „Daabspagten" til den tredie Troes-Artikel og formeent noget Chriſtenmenneſke at troe paa Ham, der led under Pontio Pilato, blev korsfæſtet, døde, blev begravet, nedfoer til Helved. Hr. P. ſiger, at „den tredie Artikel i vor Daabspagt (i. e. Symb. Apost.) længe har været ſtillet i Skygge, og at den trænger til at komme til ſin Anſeelſe i den levende Guds Menighed, for at denne ogſaa i vore Dage kan lære ſin Pintſe at kjende." Men ſkulde det virkeligt være nødvendigt at ſlaae en Streg over den anden Troes-

[1]) Vi have ſtrax her et Exempel paa, at ikke blot Baptiſter og Mormoner, men ogſaa vore „kirkelige" Præſter, der have Daabs-Bekjendelſen, kunne være „Meſtere i at tumle, ſnoe, dreie og vende den Hellige Skrifts Ord og Bogſtaver."

artikel for at forhjælpe den tredie til sin Anseelse, eller at ophæve Skjærtorsdag og Langfredag for tilgavns at feire Pintsen?! —

Den anden farlige Afvei, hvorpaa de Opvakte slaae ind, er at de granske i Biblen: „det er ikke mindre Ynk, naar alvorlige Christne i deres Søgen efter den levende Gud og Frelser kaste sig i Armene paa den hellige Skrift;" „det er gavnligt, at den hellige Skrift ogsaa gaaer bort og giver Plads for Jesus, Guds Søn;" „hvad der holder dem (de Opvakte) omsnærede, det er et forvirret og fordreiet Væv af Bibelsprog, bibelske Ord og Talemaader, medens det aldeles fattes dem paa sund og sand kirkelig og christelig Oplysning; og dette kan ikke forundre os, naar vi paa den ene Side betænke den Stilling, som Kirken siden Reformationen har arbeidet paa at anvise Skriften overfor de Troende, og vi paa den anden Side høre Baptistpropheter og Mormonapostler at tale og vidne, overtale og forlokke" o. s. v. At Hr. P. paataler den Misbrug, der fra de Opvaktes Side stundom drives med den hellige Skrift, er sikkert i sin Orden; rigtignok burde han da ogsaa foregaae sine Modstandere med et godt Exempel og idetmindste beflitte sig paa en lidt bedre Skriftfortolkning end den, vi jevnlig træffe paa i nærværende Skrift[1]). Men vistnok gjør det et eiendommeligt Indtryk, at see en Geistlig af den evangelisk-lutherske Kirke at advare Medtroende ikke blot imod Misbrugen, men imod selve Brugen af den hellige Skrift, og i denne Henseende beklage den Retning, Kirken har slaaet ind paa siden Reformationen. Vel have vi jo alt oftere erfaret, at „de Kirkelige" hertillands ikke ere langtfra at anse den bibelske Betragtningsmaade for ukirkelig; men vi havde Grund til at antage, at Hr. P. i dette Punkt ikke deelte „den kirkelige Anskuelse," men stod paa gammellutherst Grund. I sin Piece fra ifjor om Dr. Rudelbach siger han (Pag. 12): „Saa troer da ogsaa jeg, at Dr. R. er født og baaret just til rette Tid, og at just den nærværende Tid behøver denne Mands grundige gammellutherske Bekjendelse." Nu ville vi haabe, at Hr. P. ogsaa frembeles glæder sig ved at lytte til Dr. R.'s Belæring; han vil da af ham kunne lære, hvad „Kirken siden Reformationen" har vidnet, at „den hellige Skrift er en uudtømmelig Kilde, der bestandig opvælder til nyt Liv i Alle, som troe og ere døbte."

Efter det Anførte kan jeg da ikke antage, at dette Skrift vil tjene „til Oplysning og Befæstelse." Og i denne min Antagelse bestyrkes jeg endmere ved efter Nedskrivningen af Oven-

[1]) Instar omnium henvise vi til Forf.s Fortolkning af Joh. 5, 39 (S. 43) og 2 Cor. 5, 16 (S. 38).

ſtaaende at gjennemlæſe den kraftige Proteſt, ſom Hr. Pet. Chr. Koch paa de Opvaktes Vegne i „Dannevirke" for 17de Decemb. har nedlagt imod Hr. P.'s Skrift. Der er i den hjærve Slesvigers Artikel ſagt Meget, ſom vil kunne tjene Hr. P. til „Veiledning og Befæſtelſe;" og vi nære det tillidsfulde Haab, at Hr. P. nu vil erkjende Rigtigheden af hvad jeg ovenfor bemærkede, at det i en ſaadan Polemik mere end paa noget andet Sted gjælder om ikke at blotte ſig ſelv og præſentere Modſtanderne ſine egne Abnormiteter. L.

Den 21de Decbr. 1853.

Geiſtlig-ſtatiſtiſk Calender, udgivet af Th. Hertz,

p. t. Capell. for St. Hans Menighed i Odenſe. Kbhvn. 1854.

(Anmeldt af Udgiveren).

Forf. meddeler i Fortalen til dette Skrift, at han, efter i længere Tid at have ſamlet Materiale til en ny Udgave af „Geiſtlig Stat", allerede havde paabegyndt Udarbeidelſen af ſamme og truffet Overeenskomſt med en Forlægger om dens Udgivelſe, da Fuldmægtig Schwartzkopfs Arbeide i ſamme Retning udkom i Begyndelſen af forrige Aar. Forf.s Arbeide kunde nu vel ſynes mindre nødvendigt; men deels var Manuſcriptet ſaavidt fuldendt, at han nødig vilde opgive et Udbytte af længere Tids Flid og Umage, deels fandt han, at hans Arbeide indeholdt Adſkilligt, ſom ſavnedes i Schw.s, navnlig nøiere Efterretninger om hele den ſlesvigſke Geiſtlighed, foruden at han ſaae ſig iſtand til at meddele flere, om end ikke abſolut nødvendige, ſaa dog nyttige og intereſſante Meddelelſer med Henſyn til Danmarks kirkelige Statiſtik. Af disſe Grunde beſluttede han ſig til at udgive ſit Arbeide, og vi troe, at man vil vide ham Tak herfor, om det end i Almindelighed, i en ſaa lille Literatur ſom den danſke, maa anſees for mindre ønſkeligt, at tvende ſaa nær beſlægtede Skrifter ſom Hertz's og Schw.s komme til at collidere.

De Fordringer, ſom maae ſtilles til et ſaadant Arbeide, og af hvis Opfyldelſe Værkets Brugbarhed og Henſigtsmæssighed afhænger, ere Fuldſtændighed, ſtreng Nøiagtighed i det Enkelte, og bequem, overſkuelig Anordning. I alle disſe Henſeender troe vi, at dette Arbeide vil befindes tilfredsſtillende, og navnligt frembyder det med Hensyn til det første og tredie Punkt væſentlige Fortrin for Schw.s fortjenſtlige Arbeide. Hvad Nøiagtig-

heden i alt det Enkelte angaaer, da tilstaaer Anmelderen, at han ikke saaledes har gjennemgaaet Arbeidet enkeltvis, at han turde vove at udtale en bestemt Dom over alle Enkeltheder; han kan kun bemærke, at han paa forskjellige Steder, hvor andre Hjelpemidler stode til hans Raadighed, har prøvet Angivelsernes Rigtighed, og overalt befundet dem nøiagtige; særligt tillader han sig at fremhæve, at Værket har været gjennemgaaet af Cand. Fr. Barfod, der som bekjendt besidder en ganske ualmindelig Indsigt i Fædrelandets Personalhistorie, hvorom hans mange literære Arbeider nokſom vidne, og hvis rige Kundskabsfylde og scrupuløse Nøiagtighed ogsaa er kommet dette Værk tilgode.

Værkets Anordning er følgende. Første Afdeling giver en Fortegnelse over Danmarks (inclusive Slesvigs) tjenende Geistlighed, ordnet efter Stifter, Amter, Provstier og Herreder; ved de danske Kald er saavel Reguleringssummen som den nye Ansættelse anført; ved Slesvig er der tilføiet en samlet Oversigt over de danske, saavel som over de tydske Candidater, der ere ansatte der. Anden Afdeling giver en chronologisk Fortegnelse over de ved Kjøbenhavns Universitet examinerede theol. Candidater, som ere i Embede eller endnu ikke befordrede, med Henviisninger til første Afdeling. Den tredie Afdeling giver en chronologisk Oversigt over Forflyttelserne i den danske Geistlighed fra Slutningen af 1847 til December 1853. Dette Afsnit har stor historisk og statistisk Interesse, (dog er Slesvig desværre ikke medoptaget deri). I fjerde Afdeling gives en Pastoratliste, med Henviisninger til første Afdeling. Denne Afdeling har det Fortrin, at ikke blot Hovedsognene, men ogsaa Annexerne anføres, med gjensidig Henviisning. Til denne Afdeling slutte sig tre Tillæg, nemlig en alphabetisk Fortegnelse over de danske Kirkesogne i Slesvig, en lignende over dem, hvor Kirke- og Skolesproget er tydsk eller blandet (det havde været ønskeligt, om Forf. her havde sondret de tydske og de blandede Sogne i særegne Tabeller) samt endelig en summarisk Oversigt over den hele Pastoratliste. Femte Afdeling indeholder en alphabetisk Fortegnelse over nulevende theologiske Candidater i Danmark, med Angivelse af Fødsels- og Student-Aar, Candidat-, første og seneste geistlige Udnævnelses- samt Entledigelses-Aar og Dag. Denne Liste giver i en særdeles sammentrængt Form en vidtløftig og interessant Oversigt.

Det vil af de ovenstaaende Angivelser indlyse, at dette Værk i en hensigtsmæssig, sammentrængt Form frembyder et langt rigere Stof end de tidligere lignende Arbeider; og vi tør derfor antage, at disse Fortrin ville gjøre det til en velkommen

ſtatiſtiſk Haandbog for den danſke Geiſtlighed, hvortil vi paa bedſte Maade anbefale det. Sluttelig bemærke vi, at Skriftet ſælges til den, i Forhold til dets Omfang (23 Ark i 4to; over dobbelt ſaa ſtort ſom Schw.s „geiſtl. Stat") ſærdeles billige Priis af 1 Rbd. 48 Sk.

Ledige Embeder. 14de Decbr. 1853. Compaſtoratet i Mildſted i Hertugd. Slesvig. Kirke- og Skoleſprog tydſk. Valgkald.

— 22de Decbr. 1853. Vive, Ove og Valsgaard i Viborg Stift; Reg.s Sum 1364 Rbd., ny Anſ. 399 Rbd.

— 22de Decbr. 1853. Øſter-Snede i Ribe Stift; Reg.s Sum 1080 Rbd., ny Anſ. 294 Rbd.

— 23de Decbr. 1853. Hovedpaſtoratet i Sønderborg under Hertugd. Slesvig. Kirke- og Skoleſprog danſk.

— 24de Decbr. 1853. Vadum i Aalborg Stift; Reg.s Sum 851 Rbd., ny Anſ. 209 Rbd.

— 28de Decbr. 1853. Embedet ſom ordineret Catechet og førſte Lærer ved Borgerſkolen i Aalborg.

— 31de Decbr. 1853. St. Jørgens og Sørup i Fyens Stift; Reg.s Sum 1280 Rbd., ny Anſ. 311 Rbd.

Entledigelſer i 1853. 19de Octbr. Ordineret Catechet og førſte Lærer ved Borgerſkolen i Nyſted, P. C. Sinding, efter Anſøgning.

— 14de Decbr. Sognepræſt for Vive, Ove og Valsgaard i Viborg Stift, S. Hoff, i Naade med Penſion.

— 14de Decbr. Sognepræſt for Øſter-Snede i Ribe Stift, S. A. Mosſin, i Naade med Penſion.

— 17de Decbr. Sognepræſt for Vadum i Aalborg Stift, J. Aabel, paa Anſøgning, i Naade med Penſion.

Udnævnelſer. 1854. 1ſte Jan. Cand. th. J. P. C. Moth til perſonel Capellan for Gauerslund og Vindinge Menigheder i Ribe Stift.

— 1ſte Jan. Ordineret Catechet og førſte Lærer ved Borgerſkolen i Bogenſe, C. F. Uſſing, til Sognepræſt for Rømø under Ribe Stift.

— 3die Jan. Sognepræſt i Skagen, J. C. R. Berg, til Sognepræſt for Næsborg, Salling og Oudrup i Viborg Stift.

Honoraret (4 Rbd. 28 ß.) for en Artikel i forrige Qvartal af Ugeſkriftet er, efter Forf.s Ønſke, af Udgiveren tilſtillet Hr. Prof. Martenſen til Anvendelſe ved Kirken paa Nørrebro.

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rbd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet **med Posten**, er Priſen 2 Rbd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den **Gyldendalſke Boghandling.** **Thieles Bogtrykkeri.**

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 2. Den 13de Januar. **1854.**

Indhold: 1. Martenſen, om Gudstjeneſtens Indretning i den lutherſke Kirke; anmeldt af Stiftsprovſt Trÿde. 2. Om den nyeſte danſke religiøſe Poeſi (Anmeldelſe af „Jobs-Oviden“ af Thura og af „Ruth“); af Udgiveren. 3. Ledige Embeder og Udnævnelſe.

Om Gudstjeneſtens Indretning i den lutherſke Kirke. Et Forſøg i den practiſke Theologie. Af Dr. H. Martenſen. 1853.

Denne Afhandling, der først er udkommet ſom et Indbydelſesſkrivt til det ſidſte Aars Reformationsfeſt, ſiden ſærſkilt udgivet, er en Frugt af de Forelæsninger, Forf. har begyndt at holde for de theologiſke Studerende ved vort Univerſitet. Vi maae alle glæde os over dette den ædle, fortrinligt begavede akademiſke Lærers Foretagende. Det vil vorde gavnligt for den Diſciplins Udvikling, ſom hidtil er foredraget under Benævnelſen practiſk Theologie, om hvis egentlige Væſen Begrebet ingenlunde er faſtſtillet, og ſom her er opfattet og behandlet fra et nyt Synspunct, og vorde frugtbart for de Studerende,

ſom her erholde en klar og omfattende Overſigt af Theorien, eller den videnſkabeligt ordnede Anſkuelſe af hvad der hører til Livsvirkſomheden i den chriſtelige Kirke. Naar herfra adſkiller ſig og tillige hermed forbinder ſig en Anviisning til ſelve Udøvelſen af den Deel af denne Virkſomhed, ſom paaligger den Geiſtlige ſom Homilet, Catechet, Liturg og Sjæleſørger, en Anviisning, der ikke har den paſtorale Videnſkab, men den paſtorale Kunſt til ſit Øiemed, ſees det virkelig ikke, hvilken ſtor og væſentlig Mangel der ſkulde findes ved de Dannelſesmidler, ſom vort Univerſitet frembyder for de theologiſke Candidater, naar de benyttedes, og naar Candidaterne havde valgt deres Bane af indvortes Kald og ikke havde beſtemt ſig for den af udvortes Henſyn. Den ſamme Gave til at gaae i Dybden og dog at bevare Klarheden, ſamme Tact til at ſee og gribe det Rette, det, hvorpaa det egentligt kommer an, ſamme Letheb ved at finde de rigtige, betegnende Udtryk, ſom vi kjende fra Forf.'s øvrige Arbeider, gjenfinde vi ogſaa her. Men vi have maaſkee nogen Grund til at finde, at naar han har taget ſit Synspunct, ſætter han ſig for faſt og udelukkende paa dette og kommer derved til at overſee, hvad der dog bør komme med i Betragtningen. Herpaa troer Anm., at der ogſaa i dette lille, fortrinlige Skrivt ville findes Exempler.

Træffende beſtemmer Forf. den practiſke Theologie ſom Læren om det chriſtelige Opbyggelſesværk, forſaavidt ſom dette udføres gjennem de Former, ſom ere givne med Kirken ſom ſynligt Samfundslegeme. Den første Hovedafdeling af denne Lære bliver atter Læren om Gudstjeneſten i Menighedens Forſamling, der indbefatter Grundformen for den chriſtelige Opbyggelſe. Men da Gudstjeneſten i Forſamlingen og Kirkens opbyggende Virkſomhed udenfor Forſamlingen ordentligviis ikke kan udføres uden det kirkelige Embede, blive de kirkelige Embedsgjerninger til Menighedens Opbyggelſe, ſammenfattede under Benævnelſen Kirketjeneſte, den practiſke Theologies anden Hovedafdeling. Og da baade Gudstjeneſte og Kirketjeneſte forudſætter en kirkelig Samfundsorden, der ikke blot maa engang for alle være given, men ogſaa opholdes og videre uddannes, vil Læren om Alt, hvad der hører til Kirkens ſociale

Beſtaaen, ſammenfattet under Benævnelſen Kirkeordning, udgjøre den practiſke Theologies tredie Hovedafdeling. Dette er det ſimple, let overſkuelige og dog alt Væſentligt omfattende Schema, ſom Forf. har udkaſtet for Behandlingen af den practiſke Theologie. Udført efter denne Plan, i Lighed med nærværende Skrivt, der er at betragte ſom en Indledning til Læren om Gudstjeneſten, vilde en fortrinlig Haandbog for Præſter deraf kunne fremſtaae; men ſom Grundlag for Forelæsninger vilde en ſaadan Plan være for omfattende, da den ikke ſynes at kunne gjennemføres uden i en lang Række af Foredrag. Det er ogſaa en meget rigtig Bemærkning, ſom har været fremſat i „Danſk Kirketidende", at Meget af hvad der fremſættes i Skrivter om den practiſke Theologie egner ſig mindre for Candidater og dem, der endnu kun forberede ſig til den geiſtlige Virkſomhed, end for dem, der, allerede anſatte i Kirkens Tjeneſte, befinde ſig midt i denne Virkſomhed.

Dette lille Skrivt, betragtet ſom et Hele for ſig, fremſtiller Hovedſynspuncterne for Gudstjeneſtens Indretning i den lutherſke Kirke. Det indledes med en kort Angivelſe af den chriſtelige Gudstjeneſtes Væſen i Almindelighed. Særkjendet for den moſaiſke og chriſtelige Gudsdyrkelſe finder Forf. deri, at den ikke, ſom i Hedenſkabet, er udſprunget af det menneſkelige Hjertes dunkle Trang til ſelv at danne ſig en Gudsdyrkelſe, men at Gud ſelv er Gudstjeneſtens Stifter ved en overnaturlig Aabenbaring, der bevæger ſig om de ſtore Kjendsgjerninger: Synd og Forløsning. Vi ville ikke her gjøre Indvendinger mod Forf.'s Forudſætning af en ſaadan „overnaturlig Aabenbaring", ſom han endog ſynes ikke mindre at ville hævde for den moſaiſke, end for den chriſtelige Gudstjeneſtes Indſtiftelſe. Men naar han ſiger, „at den ſande Gudstjeneſte derfor grunder ſig i et Guds Ord og guddommelige Forløsningsgjerninger, i Modſætning til Hedenſkabets ſtumme eller dog mythiſke Naturcultus"; — da mene vi, at han gaaer ſaavel det antike ſom det moderne Hedenſkab for nær, og fremfor Alt det førſte. En ſtum eller dog kun mythiſk Naturcultus kunne vi neppe kalde Hedningernes Gudsdyrkelſe, naar denne dog, hvilket til alle Tider og, vi kunne vel, hvor Talen er om Folk, der ikke

ſtaae paa et ganſke lavt Barndomstrin, ſige, hos alle Folk har været Tilfældet, har ført dem til at bede og til en perſonlig Henvendelſe til Guddommen under de Perſonificationer, hvori de tænkte ſig denne. Vi ville her, efter et Citat taget af „Hüffel“ i hans „Handbuch der practiſchen Theologie“, anføre, at Jamblichus i ſit Skrivt om Ægypternes Myſterier ſiger om Bønnen: „den vækker det Guddommelige i os, opløfter vort Væſen til det Fuldkomne og henſætter os i Guddommens Nærhed, at vi fra dets Væſen kunne erholde Mod og Styrke i vor Svaghed.“ Saadanne Yttringer, hvoraf flere kunne anføres, og Meget, ſom Creutzer i ſin Symbolik beretter, viſer, at den religiøſe Følelſe i Hedenſkabet var mere udviklet og havde ſtørre Inderlighed, ligeſom at Kløften mellem dette og Moſaismen ikke var ſaa dyb og bred, ſom ofte antages. Særkjendet mellem Hedenſkabets og den moſaiſke og chriſtelige Gudsdyrkelſe kan neppe ſøges uden i den klarere Bevidſthed om en hellig, perſonlig Gud og den beſtemte Forventning i Moſaismen om den Forløsning og Forſoning, hvorefter en dunkel Forlængſel ogſaa boede i Hedenſkabet, ligeſom i den faſte Troe paa dennes Virkeliggjørelſe i Chriſtendommen.

Fuldkommen enig med Forf. vil Enhver, der er bekjendt med det chriſtelige Troeslivs Væſen, være, naar han ſiger, „at Gudsforholdet i den chriſtelige Gudstjeneſte beroer paa Chriſtusforholdet“, og at det er „det vedvarende uſynlige Samfund mellem den opſtandne Frelſer og de Troende, hvorved han forener de Troende med ſig og med hinanden indbyrdes, ſom udgjør Grundmyſteriet i den chriſtelige Gudstjeneſte“. Ligeſaa enig maa man være med ham, at det er det Vildfarende i den catholſke Kirke, at den ikke lod det, ſom oprindeligen var Midtpunctet i den chriſtelige Gudstjeneſte, nemlig baade Ordet og Sacramenterne ogſaa vedblive at være det; men lod Ordet indtage en underordnet, tilbagetrængt Stilling, Sacramentet, navnlig Alterens Sacramente, være det ene Virkende i Gudstjeneſten og dette ikke længer forblive det rene Sacrament, men forvandlede Communionens hellige Handling til en Offerhandling, sacramentum til sacrificium.

Men saa enige vi maae være med Forf. i, at Ord og Sacramente, begge tilsammen, udgjøre Midtpunctet i den christelige Gudstjeneste, maae vi dog formene, at han tager „Ordet“ i for indskrænket Betydning og indrømmer Prædikenen formeget, naar han alene tillægger denne dette. Ved „Ordet“ forstaaer han alene „Guds Ord i den hellige Skrivt“ (s. § 6), ligesom han ogsaa „kun seer et sacramentalt Moment i Prædikenen, forsaavidt som den indbefatter det rene Guds Ord, som vi have annammet af Herren selv, det Ord, som skal dømme og frelse baade Prædikanten og Menigheden, som altsaa i sig selv er en guddommelig Kraft, uafhængig af Prædikantens Udlægning og Individualitet“ (§ 9). Uden at indlade os med Forf. paa Bestemmelsen af Inspirationsbegrebet, mene vi dog at være i Overeensstemmelse med ham, naar vi antage, at ligesom „et Gjennembrud af Guds Aand i den naturlige Menneskeaand, var det, hvormed Inspirationen alene kunde begynde“ (christelig Dogmatik § 108), saa maa en Inspiration, en virkelig Beaandelse, hvor langt den end sættes under den, som blev Apostlene til Deel, virkelig i større eller mindre Grad og paa forskjellig Maade indtræde, hvor et saadant Gjennembrud af Guds Aand i den naturlige Menneskeaand foregaaer. Men et saadant Gjennembrud finder jo virkelig Sted hos enhver sand Christen, om end, som vi mene, paa en saare forskjellig Maade, som just derfor føler sig som en ny Skabning. Hvad altsaa en troende Christen under Beaandelse af Guds Aand udtaler i Bøn, i Sang, i Prædiken ikke med Ord, som den menneskelige Viisdom lærer, men med Ord, som den Helligaand lærer, det tør vi kalde „Guds Ord“, og i Menigheden har ogsaa denne Benævnelse været brugt i almindelig Tale, ikke blot om det i den Hellige Skrivt nedlagte Ord, men ogsaa om de Ord, der bedes, synges, forkyndes i Herrens Huus, ja ogsaa om det, der i christelig Troe udtales udenfor dette. Ordet, der tilligemed Sacramenterne udgjør Midtpunctet i den christelige Gudstjeneste, mene vi derfor ingenlunde kan indskrænkes til det, der fremsiges og oplæses af den Hellige Skrivt selv, eller til Prædiken, forsaavidt denne enten udlægger Texten eller udvikler en eller anden Tanke, som udledes af den; men saaledes benævne vi Alt, hvad der som Bøn,

ſom Pſalmeſang, ſom Forkyndelſe vorder levende i den af Guds Aand bevægede Menighed. Den chriſtelige Gudstjeneſte kan ligeſaalidet undvære Bønnen og Pſalmeſangen, der kalder den gudelige Stemning frem, ſom Prædikenen, hvori denne Stemning udtaler ſig, forkynder ſig og udvikler ſig gjennem Tanken. Kan Prædikenen ikke ſlutte ſig til en ſaadan Stemning, da mangler den den Grund, hvoraf den ſkulde indſuge ſin bedſte Livsnæring; kan den under Bønnen og Sangen vækkede religiøſe Stemning ikke gjennem Betragtningen i Prædikenen fortſætte ſig, ſamle ſig og komme til Ro og Hvile i Tanken, da vil Menigheden beholde noget Utilfredsſtillet i ſin Følelſe. Begge bør derfor ſtaae i indbyrdes Ligevægt og i Reglen begge have Plads i den ſamme Gudstjeneſte; — men der gives Tider, f. Ex. de Feſtdagene forudgaaende Helligaftener, hvor Bønnen og Pſalmen ſom det Indledende og Stemmende, der i den følgende Dags Høitidsbetragtning erholder ſin Fortſættelſe og Afſlutning, kan fremtræde uden Prædikenen, ligeſom der er andre Tider, f. Ex. Aftenſangen, hvor det liturgiſke Element er det tilbagetrædende. At Bøn og Sang, der, ſom i den catholſke Kirke, i Særdeleshed tidligere, udføres i et fremmed Sprog og med en ſaadan muſikalſk Udførelſe, hvori Fleertallet i Menigheden ikke kan tage nogen activ Deel, kan udarte til en tom „Lören und Tönen", ſom Forf. oftere omtaler efter Luther, er viſt, men at Prædikenen, ved at fremtræde uden levende Sammenhæng med en foregaaende andægtig Stemning og uden at kunne forudſætte denne, kun altfor let forvandler ſig til et i en vis abſtract Almindelighed holdt Foredrag, der ikke ſjelden kan kaldes „leeres Geſchwätz", hvilket oftere har været Tilfældet i den proteſtantiſke Kirke, er ligeſaa viſt; — men villigen indrømme vi, at Prædiken ingenlunde principmæssigt har erholdt et eenſidigt Herredømme i vor Kirke. Kaldte dog Aandens Vækkelſe og fornyede Gjennembrud i den af en uforſtaaet Ritus, Afladshandel m. m. ſovndyssede chriſtelige Bevidſthed de Pſalmer frem, hvori, ſom i Pſalmen: „Vor Gud han er ſaa faſt en Borg", i Sandhed guddommeligt beaandede Ord og Toner gjennemklingede Menigheden, og hvori, ſom Forf. ſelv ſiger, „den rene Lære og den evangeliſke Proteſt blev udtalt i Pſalmer og aandelige Viſer".

Med Erkjendelſen af, at Ordet i Bønnen og Pſalmen, — der ligeſaavel ſom Ordet i Prædikenen udgaaer fra de i den Hellige Skrivt udtalte Troesſandheder, og ligeſom dette ofte iklæder ſig dens Billeder og Udtryk, ikke mindre end Ordet i Prædikenen, hvorved vi ikke forſtaae blot den af Skriften tagne Tekſt, hvorover der prædikes, men den hele Udtalelſe af den Betragtning, de Tanker og Følelſer, ſom Prædikanten derfra henter, — er at betragte ſom et Ord, udtalt, ikke ved den Aand, ſom udgaaer fra Verden, men fra den, ſom endnu altid bevægende og beaandende hviler over Guds Menighed, kunne vi nu ogſaa fuldt ſamſtemme i hvad Forf. ligeſaa ſmukt ſom ſandt udvikler, „at Menighedens Forhold til Herren ikke ſaaledes er et modtagende, at det ikke ogſaa ſkulde være et givende, et offrende, ſkjøndt den Intet har at give, ſom den ikke har annammet.“ — I denne Betydning paaviſer han, at vor Kirke betragter den hele Gudstjeneſte ſom en Offeract fra Menneſkets Side, thi Offerets Idee er Menneſkets Selvfornægtelſe og perſonlige Selvhengivelſe til Herren. Naar det „Sacramentale“ tages i Modſætning til det „Sacrificielle“ ſom omfattende Alt, hvad der er Herrens Gjerning og Gave, da kunne vi faſtholde dette Modſætningsforhold for ethvert Punkt af vor Gudstjeneſte, hvor denne er bleven ſig ſelv liig. I Daaben, i Nadveren er Daabsløvtet, Troesbekjendelſen det Sacrificielle. I Prædikenen finde vi — maaſtee i nogen Afvigelſe fra Forf. — det Sacramentale ikke blot i det af Skriften tagne Ord, ſom lægges til Grund for Betragtningen, men i den Beaandelſe, den ſtørre eller mindre Begeiſtringens Fylde, ſom Prædikanten under ſin Andagt og Bøn nedbeder og modtager fra Herren; — enhver chriſtelig Prædikant vil jo mangfoldigen have gjort den Erfaring, at det er umuligt at prædike uden at bede, derſom Prædikenen ellers ſkal være, hvad den bør. Det Sacrificielle beſtaaer her baade i Præſtens Selvhengivelſe for den i hans Inderſte gjennem Samvittigheden vidnende Aand, i Beſlutningen ikke at ville prædike ſig ſelv, men Chriſtus, og i den hans hele Gjerning gjennemtrængende Villie, at gjøre det Alt for Herrens Menigheds Skyld. I Pſalmen og Bønnen, i hvilken Menigheden beder, bekjender i Fællesſkab, træder dens

ſelvſtændige Medvirkning frem ſom det Sacrificielle, dog, naar der bedes og ſynges af Hjerter, der ere bevægede af Guds Aand, ikke uden at det Sacramentale ogſaa her forbinder ſig med det Sacrificielle. Denne Gjenſidighed under Gudstyrkelſen mellem Gud og Menneſket fremgaaer af, at vort Forhold til ham er ikke et Naturforhold uden Bevidſthed og Selvbeſtemmelſe, men et Perſonligheds Forhold, hvor vi maae ſelv hengive os til ham, endſkjøndt vi kunne ikke gjøre dette, uden at han først ſaaer kaldet og draget os. Det er i vor Tid af yderſte Vigtighed at bringe Menigheden til Bevidſthed herom og til at føle og erkjende, at en virkſom Deeltagelſe i Bønnen og Sangen er ligeſaa unndværlig til en ſand, kirkelig Andagt og Opbyggelſe, ſom Hørelſen af Prædikenen.

Ikke mindre lærerigt er hvad Forf. meddeler ikke blot i et kort og træffende Tilbageblik paa den chriſtelige Gudstjeneſtes Hiſtorie, men ogſaa i hans Bemærkninger om Gudstjeneſtens Popularitet og Katholicitet, om den evangeliſke Frihed og Forholdet mellem Cultus og Kunſt. Diſſe Bemærkninger give mange ypperlige Vink; men da de kun indeholde de almindeligere Grundtræk og ſom ſaadanne hverken kunne være ſtikkede til korte Uddrag eller til en prøvende Bedømmelſe, troer Anmelderen at burde undlade at gaae nærmere ind paa dem, i Særdeleshed da denne Anmeldelſe allerede har erholdt en større Udførlighed, end Tidsſkriftets Anlæg og Beſtemmelſe i Almindelighed tillader.

E. Tryde.

Om den nyeſte danſke religiøſe Poeſi.

Af Udgiveren.

(Fortſat fra forrige Bind).

6. Jobs-Qviden, en danſk Bearbeidelſe af Jobs Bog ved C. H. Thura, theol. Student. Kbhvn. 1854.

Forf., ſom i forrige Aar ſkjenkede os en poetiſk Bearbeidelſe af „Høiſangen“ (ſ. Ugeſkriftets 1ſte Bind P. 37—41) ſamt

en „Gjenklang af Zions Harpetoner“ (ſ. Ugeſkr.s 2det Bind P. 192—96 og 233—39), har her forſøgt at levere en poetiſk Bearbeidelſe af „Jobs Bog“. En Overførelſe i Modersmaalet i metriſk Klædebon af dette gammel-teſtamentlige Skrift er tilvisſe en meget ſæregen Opgave; og den vil ikke kunne løſes paa en tilfredsſtillende Maade uden ved den ſtrengeſte Tilſlutning til Originalen. Thi „Jobs Bog“ er — bortſeet fra dens Betydning ſom hellig, kanoniſk Skrift — et Digt, ſom allerede foreligger i en fuldendt Form. Og hvor er der vel Mage til dette Digt? I hvilket andet Digt ſættes Menneſke-Hjertets bævende Strenge ſaaledes i Bevægelſe, ſom i dette, hvor det er, ſom ſaae vi Tilværelſens Rod afſløret, ſom vaklede Livet i dets inderſte Grund? Hvor lyde ſaadanne gribende Toner, ſom naar Job udſender ſine vældige Klager, i hvilke alt det Forfærdelige, der kan komme op i Menneſkets Indre, giver ſig Luft, og Skabningen driſter ſig til at gaae i Rette med ſin Gud? Og hvilken hellig Høihed og hvilken naaderig Mildhed er der ikke i Herrens Nedbøielſe til den Lidendes Raab, i hans Oprettelſe af det knækkede Rør? Det forſonende Indtryk, ſom vi faae af dette Digt, der ſkildrer os Menneſkelivets Forfængelighed og Herrens naaderige Forſyn, bliver alligevel ſaa ſtærkt og klart, fordi det, ſkjøndt bevægende ſig i Livets forfærdeligſte Jammer, dog er anlagt paa Evighedens Baggrund, og fordi vi ligeſom ſee de uſynlige Traade, der ſtyre Begivenhedernes Gang.

Dog, vi have her talt om Jobs Bog fra dens menneſkelige Side, ſom et menneſkeligt Digt. Men ogſaa denne Side af Sagen, mene vi, er berettiget, om vi end derover ikke overſee Sagens anden, langt høiere Side, Skriftets Betydning ſom hellig Skrift, og om vi end anſee Læſerens troende, ydmyge Tilegnelſe af Skriftet til Opbyggelſe for det ene Vigtige, og dets æſthetiſke Vurdering i Sammenligning dermed for ganſke underordnet. Men hvor Talen er om Bedømmelſe af en fri metriſk Bearbeidelſe deraf, bliver den æſthetiſke Betragtning berettiget.

De ſamme Fortrin, ſom udmærke de af Hr. Thurah tidligere udgivne poetiſke Bearbeidelſer, fremtræde ogſaa i „Jobs-

Ovidens", medens det foreliggende Thema har givet mindre Anledning for hans Extravagancer til at fremtræde. Hans Vers ere lette og flydende, men Tonen nærmer sig stundom til det Snakkesalige; Sproget er klingende, men ikke malmfuldt, ikke sammentrængt; der er ikke saamange Platheder, som i hans tidste Digtsamling, om han dog end ikke ganske har opgivet sit grundtvigske Arvegods i denne Henseende[1]). Hist og her kunde der ogsaa gjøres en lille Indvending mod den sproglige og metriske

---

[1]) F. Kr. Cap. 29, V. 15—17. (efter Lindbergs Overs.): „Jeg var den Blindes Øie og den Haltes Fod; Fader var jeg for de Fattige; den Trætte, jeg ikke kjendte, undersøgte jeg, jeg brød den Uretfærdiges Kindtænder sønder, og lod ham slippe Byttet af sine Tænder". Dette har Forf. gjengivet saaledes (P. 121—122):

„Den Blinde som Øie, den Halte som Fod
Jeg stræbte bestandig at være,
De Fattige var jeg en Faber fuldgod,
Jeg hjalp dem paa Byrden at bære;
Dog ei efter Vild eller Venskab jeg gik,
Og aldrig jeg Retten forsømte;
Naar Alting først rigtig at vide jeg fik,
Saa Sagen laa fuldkommen klar for mit Blik,
Derefter i Trætten jeg dømte.

Og fik jeg da rigtig til Voldsmanden Ram,
Hvis Fingre var voret for brede,
Da skal jeg ham love, han saadan fik Skam,
At nok han om Magen skal lede;
Jeg lærte ham Dandsen, den arrige Trold!
Han fik det for Alvor at vide". o. s. v.

Jeg formaaer, med min bedste Villie, ikke at indsee, hvad Originalen har vundet ved en saadan Bearbeidelse, medens jeg derimod let skjønner, hvor uendelig Meget den har tabt.

Flere Exempler kunne oppvises. Vi ville endnu blot anføre tvende. P. 80. „Naar hans egne Raad ham styrte, i sit eget Skarn han gled". Dette væmmelige Billede tilhører alene Bearbeideren. — P. 82. (Job 19, 3. „I skamme Eder ikke, at I behandle mig haardt"). Forf. giver det: „I maatte dog skamme Jer som en Hund". cf. P. 123. 124. Der spores et forunderligt Velbehag hos Forf. i Udmalingen af det Platte, en Glæde ved i denne Henseende at overtræffe Originalen.

Form [1]). Imidlertid er dette kun Smaating. Derimod er der en Hovedindvending, vi have at gjøre mod hans Bearbeidelse

[1]) F. Gr. P. 183.
„Tag fra Mark nu Orne syv || og Bædere af samme Tal" (Slet Cæsur.)
„Og fra Marken Orne syv || og Bædere af samme Tal (ligeledes)
Tog da Vennerne og bragte dem til Job i Sagefald". (ɔ: som et Brændoffer.)

Følgende Vers P. 111 skal være et Herameter:

„Uret han saaede. Uret han og skal i Overmaal høste".

Hyppigt anvendes Rimene: „mig", „Dig", „sig" paa — ei, efter den dagligdags Udtale (P. 27. 80. 101 bis. 114. 152. 168. 173. (Ligeledes: „Leg" — som Riim til — ei (f. Gr. P. 11. 153. 163.) — P. 66 rimes: „Boblen" og „Skovlen". — „Selv" rimes paa „Sjæl" (P. 79. 82.); „selv" — „Hæl" (P. 80.); „selv" — „vel" (P. 130.) — Riim som „rædded" — „stædes" (P. 96.); „Krebse" — „stedse" (P 174.) maatte vel ogsaa helst undgaaes. Hiater findes hist og her, f. Gr. P. 127. „da af". P. 131. „Vi — intet". — P. 73 findes Talemaaden: at mæske sine Lænder (!). Sprogstridigt er det, at Forf. i Reglen lader det passive Participium med Hjælpeverbum „er", naar det staaer som Prædicat, staae i Singularis, naar Subjectet er Pluralis; f. Gr. P. 78. „nu er mine Dage svunden". P. 83. „Udlændinge var de mig blevet". P. 84. „De Kjære .. er flygtet bort. P. 151. „er de falden". — Affecteret er den flere Gange anvendte Archaisme „kaader" for „kluer".

Endnu maae vi fremhæve, at der i Forf.s Sprog er en vis confus Billedrigdom, en vis Mangel paa Præcision, en logisk Uklarhed i Udtrykket, som rimeligviis er en Følge af, at han, da han skriver med en ualmindelig Lethed, lader staae til, og ikke bekymrer sig videre om en critisk Prøvelse af det Nedskrevne. Han indsmugler meget for Rimets Skyld. I denne Henseende kunde han trænge til at gjøre alvorlige Studier og til at anvende skarp Selvcritik. Vi ville anføre et Par Exempler:

P. 19. „Ham Smerten bøied som Siv for Vind" -- (skulde være: som Vinden bøier Sivet). P. 37. „Min Jammer jeg ligner ved Sandet, Med bitreste Taarehav blandet" (Job 6, 3: den (min Ulykke) er sværere end Havets Sand). P. 40. „Er ei Eders viseste Tale Saa svag, som naar Hanerne gale". (En høist uheldig Sammenligning, udsprungen i Forf.s egen Phantasi, og som blot har det Værd, at „gale" danner et fuldkomment Riim til „Tale"). P. 48 hedder det om Gud, at han gaaer paa Havet „som Mø i Dands"! — Det øverste Vers P. 51, ligesom det sidste P. 14, vil vanskeligt forstaaes, naar man ikke jævnfører Originalen. P. 58. „Guds Ild fortærer som Sol paa Snee". (Præpositionen er her overflødig; derimod kan den vanskelig undværes P. 131: „Har jeg

ſom et Hele. Jobs Bog er nemlig et Digt, der, ſom ovenfor ſagt, foreligger i en fuldendt poetiſk Form. En metriſk Bearbeidelſe vil derfor være ſaameget deſto heldigere, jo mere den nærmer ſig Originalen og gjengiver dens Indhold i dens Form. Denne væſentlige Begrændsning har Forf. ikke underordnet ſig. Han har villet idealiſere det fuldendt Idealiſerede, en Beſtræbelſe, ſom altid maa mislykkes. Han har ſøgt at gjengive Jobs Bog i Romanceform, i Kæmpeviſetoner, i grundtvigſke Toner, i alle mulige moderne og antike Versarter o. ſ. v. Men det Præg, der hviler over den hebraiſke Original, er derved gandſke gaaet tabt. Forf.s udvidede Bearbeidelſe er derved bleven mat og vandet i Sammenligning med Originalens hele herlige Skikkelſe. Efter vor Dom maa derfor en god ordret proſaiſk Overſættelſe langt foretrækkes for Hr. Thurahs poetiſke. Man ſammenligne f. Ex. følgende Steder i Lindbergs Bibeloverſættelſe med Hr. T.s Bearbeidelſe:

Cap. 24 V. 13—14. „De ere blandt dem, ſom hade Lyſet, de kjende ikke hans Veie og blive ikke paa hans Stier. Ved Daggry reiſer Morderen ſig, ihjelſlaaer den Fattige og Trængende; og om Natten er han ſom Tyven".

Hos Th. P. 104:

„See de hade Lyſet ſom en Peſt!
Derfor kjende de ei Herrens Veie,
Fra hans lyſe Stier de ſig dreie,
Nattens Mulm er deres Veie næſt.

Morderen, der dræber Folk ſom Kræ,
Hedder driftig Mand, naar han i Marken
Gaaer i Gry og kan med Slag og Sparken
Drive Fattigfolk ſom det var Fæ."

---

ruget derpaa ſom en Skat". Grammatiſk gaaer nemlig Appoſitionen her paa Subjectet). P. 186. „Thi ſkjær og klar Hun var, ſom naar Kanelens Blommer Udſpringe fjernt i Sydlands Sommer". (Udtrykket ucorrect). — Man vil maaſkee finde det ſmaaligt at gjøre Ophævelſer over ſaadanne Smaating; men Anmelderen maa hertil ſvare, at i Digtekonſten ſpiller Formen en ſaa vigtig Rolle, at der, iſær i vor Tid, ſom udmærker ſig ved ſin Ringeagt for alle Former, maa ſtræbes af al Magt at ſkaffe den Anerkjendelſe baade i det Smaa og i det Store.

Cap. 30 V. 27—31. „Mine Indvolde koge i mig og stilles ikke; Jammerdage have overrasket mig; sort vandrer jeg omkring, dog ei af Solen, jeg reiser mig og klager høit i Forsamlingen; Brober er jeg bleven til Drager og Strudsers Ven; min Hud er bleven sort over mig, og mine Been brænde af Hede; min Harpe er stemt til Sorg, min Hyrde-Fløite til Klagetoner".

Hos Th. P. 127:

„Det koger derinde, jeg har ingen Ro,
For brat kom den knusende Jammer,
Her sidder jeg fort i min eenlige Bo,
Som skabede Hund jeg mig skammer;
Mig Solen ei brændte i Ørkenens Sand,
Skjøndt Strudsen min Brober er vorden;
Nei værre, end Solen, mig brændte en Brand,
Der tærer som Straaet den stærkeste Mand,
Thi sortner min Hud nu som Jorden.

Min Harpe jeg sørgende hænger paa Knag,
Forstemt skal herefter den hænge,
Forgjæves jeg vilde den røre med Slag;
Thi briste da maatte dens Strænge;
Men hører jeg Droslen engang fra min Hal
Slaae Triller i Piniens Krone,
Da nemmer ihast jeg det smeltende Fald,
Og Hyrdefløiten udaande da skal
I Natten sin klagende Tone."

I det Hele taget ligger Forf.s Hovedfeil i hans Lyst til Udpyntning, i hans Mangel paa Selvbegrændsning, i hans Mangel paa Kraft til at holde sig indenfor den poetiske Reenheds og Ædrueligheds Grændser. Han beruser sig paa en Maade i Sproget, overlæsser sig med poetiske Udtryk. Han vil gjøre det altfor godt, og gjør det derved slet. Vi ville derfor slutte med et Par Exempler paa hans Udsmykningslyst. P. 8 og 13: „Fra Satans Læber lød Svaret brat, Som Uglen skriger en Uveirsnat".

P. 20: „Som Fugl ſig hæver
Med bange Skrig
Fra Val og ſvæver
Henover Liig,
Som Buen klinger,
Naar Strængen ſpringer,
Tog Ordet Job."

Imellem den ſpringende Strengs Klang og Fuglens hæſe Skrig ſynes Ligheden ikke at være ſaa ſynderlig. Forf.s billedrige Indledninger til de enkelte Digte ere ogſaa uheldige. Det gamle hebraiſke Digts hellige Eenfold og høie Simpelhed er tildeels gaaet tabt ved Forf.s mange moderne Forvanſkninger.

Over de foranſtaaende Udſættelſer overſee vi imidlertid ikke, at der er adſkilligt Smukt i Forf.s Bearbeidelſe og at flere enkelte Partier ere vellykkede; og det er vort Haab, at den, da den med Lethed lader ſig læſe, maatte kunne komme i Hænderne paa Læſere, ſom, uden at kjende Skriften, maatte tiltales ved denne Reproduction, og igjennem den ledes til at ſøge hen til Originalen[1]), hvoraf den dog kun er en mat Afglands og ſom den Intet mindre end bør fortrænge. Der ere viſt desværre mange Chriſtne, baade blandt Dannede og Udannede, ſom aldrig have læſt Jobs deilige Bog.

---

7. Ruth, Drama i 2 Acter. Kbhvn. 1854.

I dette Skrift foreligger en Bearbeidelſe af en anden gammeltestamentlig Bog, Ruths Bog, men i dramatiſk Form. Den lille Epiſode af G. T.s Hiſtorie, ſom fremſtilles i Ruths Bog og hvis ſkjønne, rørende Simpelhed maa gribe Enhver, ſynes at være af reen epiſk Natur og vanſkelig at kunne tilſtede en dramatiſk Behandling. Imidlertid er det dog lykkedes Forf. af det nævnte Drama ved en noget friere Behandling af det hiſtoriſke Stof, navnlig med Henſyn til den i 4de Capitel af Ruths Bog omtalte „Løſer", at tilveiebringe en ſaadan Colliſion, at den dramatiſke Udvikling og Opløsning er bleven mulig. Hiin „Løſer", om hvis Perſonlighed det G. T. tier, er i Dramaet opfattet ſom en ung, vild Kriger (Jerocham), der libenſkabeligt begjærer Ruth, ſom imidlertid fraſtødes ved hans raae Paatrængenhed. Hun hendrages derimod til Boas, i hvem det patriarchalſke Livs Fred og Høihed paa en ſmuk Maade er

---

[1]) Naar her nævnes Originalen, menes naturligviis den ordrette Overſættelſe i de danſke Bibeloverſættelſer.

ſkildret. Jerocham er den nærmeſte Løſer, og Boas, ſkjøndt ſelv grebet af Kjærlighed til Ruth, er villig til at virke til Ruths Giftermaal med ham, for derved at formilde hans Vildhed og vinde ham for Livets fredeligere Sysler. Ruth, for hvem Jerocham er forhadt, tager i ſin yderſte Nød ſin Tilflugt til Boas, en opdaget Misgjerning af Jerocham, Natten før den beſtemte Bryllupsdag, frier Ruth for hans Haand, og hun og Boas, hvis gjenſidige Kjærlighed er kommet til Udtalelſe under Stykkets Forvikling, feire nu deres Bryllup.

Ogſaa i denne Bearbeidelſe er der, hvad der var en nødvendig Følge af den dramatiſke Behandling, iſær da den var beſtemt til Opførelſe paa Theatret, kommet noget ganſke Moderne ind. Den dramatiſke Spænding fremkommer ved Kjærlighedens Valgfrihed, et Begreb, ſom ikke havde hjemme i den orientalſke Opfattelſe af Qvindens Stilling. Forf. motiverer det ved, at Ruth ſom Enke havde fri Haand. Hendes første, kortvarige Ægteſkab med Mahlon, hvis Brud hun var bleven i ganſke ung Alder, var ikke frit og ikke lykkeligt. Nu derimod er der hos hende, den endnu unge, ſkjønne Enke, og hos den i Alder mere fremrykkede Boas, vaagnet en mægtig gjenſidig Kjærlighed, udſprungen af den dybe, ſjælelige Sympathi, grundet paa Ærefrygtens og Beundringens hellige Følelſer. Udviklingen og Aabenbaringen af denne Kjærlighed hører til det Skjønneſte i Dramaet. I det Hele taget har Forf. været ſærdeles heldig med Skildringen af Ruth og Boas, medens derimod Naomi og iſær Jerocham ere mindre heldigt ſkildrede. Dictionen er ſmuk og billedrig, og bærer til en vis Grad et orientalſt Præg; der gaaer en poetiſk Aand igjennem Stykket, om den end ikke har formaaet at ſkabe ſig en tilfredsſtillende Form. Men denne poetiſke Beaandelſe er tillige forbundet med en ethiſk og religiøs Beaandelſe, og Stykkets Totalindtryk bliver derfor et velgjørende.

Der kunde opſtaae det Spørgsmaal, med Hensyn til den theatralſke Fremſtilling, hvorvidt det er rigtigt at bringe bibelſke Themaer paa Theatret. Ihvorvel nu Dramaet, ſaavel i gammel ſom ny Tid, har ſin Oprindelſe fra religiøſe Skikke, maa det dog upaatvivlelig ſættes ſom faſt Kjendsgjerning, at Kirke og Theater ſkarpt maae holdes ude fra hinanden, og at al Sammenblanding og Overgreb her omhyggeligt maa undgaaes. Navnlig maa Intet, der berører Menneſkets dybeſte Exiſtentialforhold, det religiøſe, Intet, ſom berører Hiſtoriens inderſte Helligdom, den hellige Hiſtorie, gjøres til Gjenſtand for en blot lusus. Imidlertid, ſkjøndt viſtnok Ruths Bog, gjennem David, har ſit Tilknytningspunkt til den hellige Hiſtorie, ſaa ligger den dog ligeſom paa ſammes yderſte Grændſe, og navnlig her, hvor

dette Sammenhængspunkt er opgivet, og det Hele opfattet ſom et lille orientalſk Genrebillede, kan den theatralſke Fremſtilling tilſtedes.

Vi kunne imidlertid ikke ſtilles fra det lille Arbeide uden at gjøre nogle Ophævelſer over det i reen ſproglig og rhytmiſk Henſeende. Her ere nemlig endeel Ufuldkommenheder, ſom røbe en Begynder, og ſom let maatte kunne være undgaaede. Der findes ikke faa Sprogfeil, f. Ex. P. 7. „Gjør mig ei mindre da", ſkal være: „gjør ei mindre imod mig". P. 15. „Tørſt for Blod", ſkulde være: „Tørſt efter Blod". — Den beſtemte Artikel udelades tidt foran Adjectivet: P. 19. „Ha regn ei mine Ord ſom ſvage Qvinde"; „Maaſkee jeg ſynes dig ſom vilde Rovdyr". P. 35. „Er let til vilde Bruſen". — P. 22. „Jeg ſøgte den i Teltet binde" (Udelabelſen af „at" er haard.) — P. 35. „Og har nu let at dadle Ungdoms Daarſkab" (Udeladelſen af „ved" er en Germanisme). P. 37. Naar .. de klaged høit Paa o. ſ. v. (iſtedenfor „over"). P. 92. „Held Huſet vel". (Man ſeer ei, hvad „vel" her betyder). P. 74. „ſvulme" brugt tranſitivt.

P. 87—88. (forkeert Ordſtilling):

Naar ædelt handler Du, da frydes jeg
Om ſlette Daad fuldbringer Du ...

I metriſk Henſeende maae vi dadle, at Forf. ikke ſjeldent anvender Eenſtavelſesord, og det betonede, ſom den tonløſe Stavelſe, der kan tilføies efter ſidſte Led i den femfodede Jambe; f. Ex. P. 34. „Naar jeg forelſket nærmer mig og vil ei". P. 51. „Læg den paa denne hede Pande, tal til". P. 52. „I gamle Qvinder gjerne vilde, da kom".

P. 78. „Med Skræk i alle Miner, beder ængſteligt" — her er en Fod for mange.

Ledige Embeder. 5te Jan. Skagen i Aalborg Stift; Reg.s Sum 985, ny Anſ. 242 Rbd.

— 6te Jan. Embedet ſom ordineret Catechet og første Lærer ved Borgerſkolen i Bogenſe.

— 11te Jan. Søllefted paa Lolland; Reg.s Sum 906, ny Anſ. 201 Rbd.

Udnævnelſe. 7de Jan. Sognepræſt for Næsby og Tyvelſe i Sjælland, G. C. M. Branner, til Sognepræſt for St. Petri Menighed i Slagelſe.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 3-4. Den 20de Januar. **1854.**

Indhold: 1. L. C. D. Weſtengaard; af Dr. Kalkar. 2. Om Pſalmebogſagens Fremme; af C. Rothe. 3. Den evangeliſke Union i Tydſkland; af H. 4. En Jeſuiter-Prædiken om Jomfru Maria; af —e. 5. Vievandets Virkninger. 6. Ultramontan Hiſtorieſkrivning. 7. Zahle, Etatsraadinde Bruun; anmeldt af —n. 8. Schwartzkopf, Supplement til ny geiſtlig Stat; anmeldt af —ion. 9. Ledige Embeder.

†

Laurits Chriſtian Ditlev Weſtengaard.

Naar Forf. heraf ſøger at bevare Mindet om en hedengangen Ven og Embedsbroder og at bringe dette Minde ud i en videre Kreds, da veed han vel, at der have været langt navnkundigere Præſter i Danmark, end Laurits Chriſtian Ditlev Weſtengaard; men han tør nok paaſtaae, at der ikke har været ret Mange, i hvem Natur og Naade arbeidede i en ſkjønnere Forening, ikke ret Mange, i hvem Chriſtus ſaaledes har vundet Skikkelſe og ſom renere end han have baaret en chriſtelig Sjæleſørgers Billede. Hans ydre Livs Skjebner var kun faa. Født af en gammel Præſteſlægt af Forældrene Provſt Otto Weſtengaard og Anne Kirſtine Lange i Kundby i Sjælland, den 8de

[illegible]en Ringeste og [illegible]
[illegible]aa en let og [illegible]
[illegible] ham, strømmed [illegible]
[illegible]der er [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Det [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]

Westengaard [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
Men denne Frihedsfølelse [illegible]
Kjærlighed til Personen [illegible]
[illegible] til nogen af [illegible]
[illegible]
noget Tillært eller [illegible]
evangeliske Sind, som [illegible]
er, og **Keiseren**, [illegible]
bærende [illegible]
altid [illegible]
forb[illegible] Maade [illegible]
i en [illegible] **hos os**, [illegible]

der i Menighedens Forſamling gjennemſtrømmede det fromme, af Evangeliet dybt grebne Hjerte". Hans Prædikemaade var forſkjellig fra de fleſte Andres; det var kunſtløſe, ofte uregelmæssige Udtalelſer af hvad der bevægede ſig i ham, belyſt af Evangeliets Lys; han omtalte Tidens Begivenheder, udkomne Bøger, mærkelige Tildragelſer med en Ugeneerthed, ſom faa Prædikanter vilde have tilladt ſig; men den, ſom var vant til at høre ham, mærkede ſnart, at det var levende Vandſpring, ſom udvældede af hans Liv, og at Weſtengaard maatte tale ſaaledes, fordi han ikke kunde tale anderledes. Derfor glædede han ſig altid barnligt og inderligt til enhver Søndag og Høitid og enhver endog den ſædvanligſte Embedsgjerning; det var hans kjæreſte Syn, naar han fra ſin Bolig ſaae over til ſin „kjære Kirke; den Dag, han begyndte at læſe med ſine Confirmander, var ham en Høitidsdag". Denne Dag, ſkrev han til ſin ugifte Søſter, den 22de Novbr. 1849, er for mig en af de vigtige Afdelinger i mit Præſteliv, da jeg har begyndt at forberede tredive Børn til den høitidelige Bekræftelſe af deres Daabspagt. Du har, kjæreſte Søſter! tvende Gange i forrige Aar oplevet ſaadanne Dage med mig og forenet dine Bønner med mine om Herrens Velſignelſe over denne chriſtelige Gjerning, ſom ſtedſe medfører en ny og oplivende Virkning paa Sjæleſørgeren og viſtnok tillige paa den ham betroede Ungdom". Hvad han talte i Kirken, det bragte han igjen om i Huſene, til Syge og Skrøbelige, til Alderſtegne og Svage, til dem, ſom havde Forſtand og Sind til at modtage det, og til dem, hvis Hjerte var lukket for Evangeliets Rigdom. Thi ligeſom han var meget nøiagtig med Henſyn til de Viſiter, ſom Convenients fordrede, ſaa gjorde han ogſaa altid mange Beſøg ſom Sjæleſørger i ſin „kjære" Menighed; men allevegne beherſkedes hans Tale af Erkjendelſen af Guds Ords Rigdom, af Skaberens Viisdom og Kjærlighed; han kunde ikke holde Udtalelſen heraf tilbage; han maatte krydre Samtalen med den hellige Viisdoms Salt. Han holdt meget af at tale, og da han var aaben for alle Indtryk, ſaa dømte han undertiden for raſk, for kort, for afgjørende; men man mærkede det paa den haſtige Dom, at den udſprang af en brændende Nidkjærhed for Herrens Huus. Endog med

den Ringeſte og den mindſt Dannede kunde han underholde ſig paa en let og tiltrækkende Maade; og den Kjærlighed, ſom boede i ham, ſtrømmede da over til Andre. Iſær beſad han, hvad der er mange ædle Sjæles Præg, en urokkelig Tillid til Menneſkene; hvor ofte han end blev ſkuffet og hvor tidt endog hans Godhed blev misbrugt, ſaa vidſte han dog altid at undſkylde og vende ſig til dem med en ny Tiltro.

Det evangeliſke Sind afprægede ſig ogſaa i hans udvortes Forhold. Hans Huus var, ogſaa ved hans Huſtrues Omſorg, et Mønſter paa Orden, Reenlighed og Hyggelighed; men dette Præg ſtrakte ſig ud over alt, hvad han ſelv beſad, Bøger, Papirer, Optegnelſer; han udførte ſit Embedes ſkrivende Forretninger med en punktlig Nøiagtighed og opſatte Intet, ſom ſkulde gjøres. Dette var hos ham ikke nogen Smaalighed, men en nødvendig Yttring af hans Pligtfølelſe. Derfor kunde man hos ham næſten altid finde ſikker og paalidelig Efterretning om Dage, Tider og Tildragelſer, der ellers let ſvinde af Hukommelſen, eſterſom han var vant til at antegne, hvad der forekom ham af Betydning.

Weſtengaard var en begeiſtret Ven af Friheden, baade den politiſke og den kirkelige; han tilhørte med ſin Tilbøielighed Oppoſitionspartiet; Abſolutismen i Regjeringsformen var hans Sjæl imod. I kirkelig Henſeende følte han ſig tidligere hendragen til den grundtvigſke Retning og var en Fiende af den ſtatskirkelige Beſtyrelſe, af Cancelliregjeringen over de kirkelige Anliggender, om hvilken han ofte udtalte ſig ſkarpt og djærvt. Men denne Frihedsfølelſe var hos ham mildnet ved en inderlig Kjærlighed til Perſoner; han kunde ikke ſtaae i Oppoſitionsforhold til nogen af ſine Foreſatte, og naar han betragtede og behandlede alle ſlige Forhold med Ærbødighed, da var dette ikke noget Tillært eller Udvortes, men udſprang af hans dybe, evangeliſke Sind, ſom bragte ham til at give Gud, hvad Guds er, og Keiſeren, hvad Keiſerens er; med det forſonlige, overbærende Sindelag, han bar i ſig, kunde han ikke andet end altid være i god Forſtaaelſe med dem, ſom ſtode i Embedsforhold til ham. Den Maade, paa hvilken den kirkelige Kamp i en Række af Aar førtes hos os, bedrøvede ham, ſom var

enig med Flere i Kampens christelige Grundlag; for at aabne et Organ, i hvilket der kunde forhandles om kirkelige Sager paa en fredeligere og mildere Maade, end man var vant til i hine Aar, forenede han sig med Pastor Ibsen og Forf. heraf om Udgivelsen af „Christelig Kirketidende", hvoraf kun fire Aargange udkom. Da siden paa Rigsdagen de kirkelige Spørgsmaal atter bleve bragte paa Bane, fulgte han dem med levende Deeltagelse; baade paa Prædikestolen og i Samtaler og i Breve til sine Nærmeste, udtalte han sine Forventninger om, at den Tid skulde oprinde, „da Menighederne i en fri Tilegnelse af Herrens Ord og Naademidler vilde opvaagne til et nyt Kjærlighedsliv, og al Tvang i kirkelige Sager derved gjøres overflødig".

Medens han saaledes udførte en Præsts og Sjælesørgers velsignede Kald traf ham et Slag, som i mange Aar mere eller mindre lukkede Prædikestolen for ham, idet han blev angreben af en Halssyge, som ikke blot hindrede ham i at udføre de ham saa dyrebare Kirkeforretninger, men ogsaa svækkede hans Helbred og kun tillod ham at tale faa Ord, kun i hans Nærmestes Kreds. Vi kalde det et Slag; thi denne Sygdom slog som et Lyn ned i hans geistlige Virksomhed. Men da saaes det ogsaa, hvorledes Herren renser hver Green, som bliver i ham, at den skal bære endnu mere Frugt; for Westengaard var hidtil det at tale det Samme som at leve; desto tungere maatte det være for ham at tie, og dog høre disse Aar til de skjønneste i hans Liv; han bar sin tunge Skjebne med en evangelisk Hengivenhed, med en Taalmod og en Sindsro, som beundredes af Alle, og vist er det, at han i hine Aar prædikede langt mere ved sin Taushed end mange Andre ved deres Ord. Hvor taknemlig var han for den trofaste Hustrus Omhu, som fulgte ham paa Reiser til forskjellige Badesteder, for enhver Vens Deeltagelse, for ethvert Livstegn i Menigheden, for enhver god Rørelse hos hans Tilhørere ved Andres Prædikener, som udførte Embedsgjerningen for ham! Han anvendte de Aar til at oversætte forskjellige af Harms's Prædikener og bragte da især mange Opbyggelsesskrifter omkring i de Huse, i hvilke han ikke kunde tale; hans Breve fra disse Aar ere opfyldte af den inderligste Tak til Gud for

enhver Styrke og Lindring, ſom forundtes ham, og naar han ſaa efter længere Mellemrum kunde opløfte ſin Røſt igjen i ſin Kirke, da ſtrømmede hans Hjerte og Mund over af Lovpriisning af Guds Naade og Barmhjertighed.

Neppe var hans Helbred nogenlunde oprettet, da havde den himmelſte Fader beredet ham en endnu tungere Prøvelſe; hans eneſte Datter, Forældrenes Fryd, gift med Overlærer Sick i Odenſe, døde efter et Aars Ægteſkab; kort efter braſt hans Huſtrus Hjerte, hun havde under dette Tab gjort ſig ſtærkere, end hun var, og ſnart derefter døde den gamle, ærværdige, ſaa afholdte Svigermoder, ſom i mange Aar havde været hos ham. Faa Maaneder af 1847 opløſte hans hele Huusſtand; for ham, hvem, næſt hans Kirke, hans Huus var det Dyrebareſte, var det, ſom om Herren vilde tage Alt fra ham, hvorved hans Hjerte hængte. Men da viſte det ſig, at det evige Livs Kræfter boede i ham; han forſtod ſin himmelſke Faders Førelſe; han trængtes paa alle Maader, men forſagede ikke; midt under den dybe Sorg var hans Sjæl opfyldt af Lovpriisning, af Tak, af Haab, af Fortrøſtning, og hvo ſom i den Tid har faaet Brev fra ham, har viſſeligen havt en rig Anledning til at priſe Guds Naade mod hans Tjener, der kunde trøſte dem, ſom vare i allehaande Trængſel, med den Trøſt, hvormed han ſelv var trøſtet af Gud. Der var ingen Klage, ſom den man ofte hører af verdsligſindede Mennesker over Savn og Tab, men den fulde Forvisning om Livet i Chriſto, om Hjemſtedet i Himlen, om Forbindelſen med de Afdøde; han formodede, at han om ikke lang Tid ſkulde følge efter og lod ſit Navn ſætte paa den ſmukke Mindeſteen, han opreiſte for ſine Kjære.

Omkring den eenſomme Enkemand, hvis Legemskræfter Aar for Aar ſvækkedes, dannede ſig en liden udvalgt Kreds af Mænd og Qvinder, der ſamledes hos ham meeſt om Søndagen, bunden til ham ved en oprigtig Høiagtelſe og Kjærlighed; i denne Kreds fandt han Opmuntring og Oplivelſe; det var i de Aar, at det ſtore Omſlag ſkete i Fædrenelandets Anliggender og Forfatning; alle offentlige Anliggender grebe hans Sjæl og gav den et mægtigt Opſving. Det var en Guds Naade, at netop diſſe Begivenheder ſkulde aabne den eenlige fra Meget udelukkede

Mand en ny Virksomhed, som ganske svarede til hans Tilbøielighed. Odense laae ikke langt fra Krigsskuepladsen, Lazarether opstode, som snart fyldtes med Saarede og Syge. Garnisonspræsten havde et særskilt Kald og en særskilt Opfordring til at besøge dem, som havde givet sig hen for Fædrenelandet; mellem disse Syge, Saarede og Døende tilbragte han mange Timer, som han regnede til de kjæreste; han uddeelte Bøger, trøstede, opmuntrede og talte mangt et Alvorsord ved Gravene, hvor de Døde bleve nedlagte. En Soldat havde læst hans Navn paa en af de modtagne Bøger og erindrede sig, at hans Forældre havde modtaget mange Velgjerninger af de gamle Præstefolk i Kundby; „nu skal vi see, skriver W. til Søsteren, om Sønnen kan fortsætte sine Forældres Gjerning imod Sønnen". At der i Proklamationen til Hæren, „ikke engang efter Fredagskampen (Slaget ved Frederits) forekom en eneste religiøs Ytring, end sige at den skulde give den Almægtige Æren", det bedrøvede ham; „hvor lidet have vi dog endnu" skrev han, „ydmyget os for Gud, hvorlidet paakaldet ham i Faren og søgt Styrke hos ham. Herom har jeg ikke kunnet andet end tale med dem, der idag have været saa gode at see op til mig".

Ligesaameget beskjæftigede Folkefriheden, Rigsdagen og Valgene ham, endskjøndt han ikke personligen kunde tage Deel deri; han glødede virkelig af Iver og Banghed for, at man ikke skulde træffe de rigtige Valg; naar man læser Brevene fra disse Aaringer, da maa man høiagte den rene, uskrømtede Kjærlighed, hvormed han omsluttede dette fædrenelandske Anliggende.

Endelig vare hans Kræfter udtømte; endskjøndt han ikke ventede sin Død, maatte han dog give den ham saa dyrebare Embedsgjerning fra sig; et af hans sidste Breve udtaler hans Glæde over „at Capellan Hertz tiltaler Menigheden ved sit christelige Ord og sit venlige Forhold". Den 13de October 1853 hensov han, og den attende s. M. paa hans Kones Fødselsdag og sin Embedseramens Dag „en af hans Mærkedage" blev han begraven. To Biskopper, Stiftsprovst Spitzer i Odense og nysnævnte Capellan talte ved hans Baare; de tre Taler ere udgivne under Titel: Præsten Westengaards Minde.

Weſtengaard efterlader ſig ingen Børn, men en Pleieſøn, nuværende Biſkop Monrad, hvem han har opdraget, underviſt, ved hvem hans Hjerte glædede ſig; han fulgte ſin Pleieſøn med den inderligſte Deeltagelſe gjennem dennes forſkjellige politiſke og kirkelige Forfremmelſer. Han efterlader ſig mange Venner, ſom altid ville ihukomme ham med oprigtig Hengivenhed, og i ſin Menighed Mange, der med Tak ville erindre, hvorledes han har hjulpet dem utrættelig med Raad og Daad; han havde altid Meget tilovers for Andre. Vi ſlutte derfor med de ſande Ord af Stiftsprovſt Svitzer: „(St. Hans) Menighed kan let faae en Præſt igjen, vel endog en, der i een eller anden Henſeende kan være mere begavet, men den vil ikke let faae den fulde Troes Alvor eller Kjærligheds Oprigtighed erſtattet, ved hvilke han efter Apoſtelens Ord ſtræbte at blive alt for Alle, at han dog for Alting kunde frelſe Nogle".

Kalkar.

Om Pſalmebogſagens Fremme.

Af C. Rothe.

Idet vi første Gang optage den ſaa høiſt vigtige Pſalmebogsſag og bringe den paa Bane her i Ugeſkriftet, ſynes det henſigtsmæsſigt at kunne tjene ſom en Indledning, at kaſte et Blik tilbage paa de Skridt, ſom under den ſidſte Bevægelſe ere gjorte, for at ſkaffe den Danſke Kirke et Værk, ved hvilket den værdigen kan ſynge ſig til Opbyggelſe og Herren til Lov og Priis.

I Aaret 1840 andrage Provindſialſtænderne i Viborg, efter Foranledning af et Præſteconvent i Ribe Stift, paa „at det maatte behage Hans Majeſtæt paa ſaadan Maade og ved ſaadanne Foranſtaltninger, ſom maatte befindes meeſt henſigtsmæsſige, at lade, ſaa ſnart ſkee kan, iſtandbringe og til kirkeligt Brug autoriſere en ny Pſalmebog;" eller ſubſidiairt: „at Hans Majeſtæt vilde lade foranſtalte et Udvalg af ældre og

nyere Pſalmer udgivet ſom Tillægshefte til den evangeliſk-chriſtelige Pſalmebog, og til Brug ved Kirketjeneſten autoriſere dette Tillæg". Dette vigtige Skridt gav den fornødne Impuls til, at Sagen fra Regjeringens Side kom i Bevægelſe. Uagtet Kongen nemlig, i Bekjendtgjørelſen til de jydſke Provindſialſtænder, af 7de Octbr. 1842, erklærede, at han ikke for Tiden kan anſee Udarbeidelſen af en heel ny Pſalmebog til Brug ved den offentlige Gudstjeneſte for tilraadelig, ſaa havde han dog bifaldet, at der gjøres et Udvalg af ſaadanne ældre og nyere Pſalmer, der meeſt maatte ſavnes i den evangeliſk-chriſtelige Pſalmebog, hvilken Samling, naar den af Kongen var approberet, vilde blive foranſtaltet udgivet ſom Tillægshefte til bemeldte Pſalmebog og autoriſeres til Brug i de Menigheder, hvor denne Pſalmebog var indført.

Denne Beſlutning, at bøde paa Pſalmebogens erkjendte Mangler ved et Tillæg, iſtedetfor at afhjælpe Trangen ved en heel ny Kirkepſalmebog, mødte megen Modſigelſe fra forſkjellige Sider. Saaledes udtalte blandt Andre Provſt Damkier ſig meget ſtærkt mod et Tillæg i Theol. Tidsſkrift, 8de Bind, og fandt i denne Henſeende Bifald hos Biſkop Engelſtoft (ſammeſteds); den ſamme Anſkuelſe om Utilſtrækkeligheden af den tagne Forholdsregel gjorde ſig gjældende i Kjøbenhavns geiſtlige Convent, og dette beſluttede i Marts 1844 at udvælge en Comitee for at forſøge Udarbeidelſen af en heel ny Pſalmebog. Denne kom til at beſtaae af Hofpræſt Paulli, Paſtor Grundtvig, Prof. Martenſen, Paſtor Spang og Dr. Kolthoff, og afgav et Vidnesbyrd om den Kraft og Kjærlighed, med hvilken den ſtræbte at fuldføre ſit vanſkelige Hverv, ved allerede i Januar 1845 at udgive „Prøveheftet". Kort efter autoriſeredes ved Reſolution af 20de Febr. 1845 det af Biſkop Mynſter udarbeidede og af Ritual-Commiſſionen gjennemgaaede „Tillæg" til den evang.-chriſtelige Pſalmebog til Brug i de Menigheder, ſom maatte ønſke at afbenytte det. Det udtaltes dog udtrykkeligt i Reſolutionen, at det ikke var Kongens Villie, at den derved givne Tilladelſe, at benytte et Tillæg, ſkulde gjøre Pſalmecomiteens Arbeide overflødigt; Kongen vil meget mere, at det tilkjendegives vedkommende Geiſtlige, at han vil

anſee det med allerhøieſte Velbehag, at de udføre deres Foretagende, og at Kongen, naar det er ſkeet paa fyldeſtgjørende Maade, vil tage under nærmere Overveielſe, hvorledes den udarbeidede Pſalmebogs almindelige Udbredelſe kan fremmes ſaaledes, at den, efter gjennem den huuslige Andagt at have fundet Indgang hos Folket, efterhaanden kan indføres til Brug ved den offentlige Gudstjeneſte.

Det er bekjendt, at „Tillæget" har fundet Bifald og Indgang i en Mængde af de Menigheder, ſom bruge den evangeliſke Pſalmebog, ligeſom at den af Kjøbenhavns Convent nedſatte Comitee ſtandſede ſit Arbeide, da Conventet i Mødet den 14de Januar 1846 erklærede, at den „ikke vilde kunne vedkjende ſig et Arbeide ſom Conventets, i hvilket Originalerne ikke nærmere følges, og Forfatternes Individualitet ikke mere ſkaanes, end Tilfældet er i Prøveheftet". Den derved fremkaldte Bevægelſe ſkal jeg ikke dvæle ved; af de Skrifter ſom udkom, vil jeg kun minde om de „27 Præſters Skrivelſe til Kjøbenhavns Convents Pſalmecomitee" (1845), viſtnok det varmeſte Vidnesbyrd for den Sympathi, Prøveheftet havde fundet, — og om (Biſkop) Bindesbølls „Betænkning i Anledning af Forhandlingerne om en ny Pſalmebog" (1846), det dygtigſte og klareſte Indlæg fra den modſatte Side.

Imidlertid tog Roeskilde Præſteconvent ſig med Varme af Pſalmebogſagens Fremme. Ved Sommermødet d. 9de Juli 1846 nedſattes en Comitee til at overveie, hvad der maatte være at gjøre, og ved Efteraarsmødet i Ringſted d. 14de Oct. 1846 udvalgtes, efter at dens Betænkning var hørt, „en vedvarende Comitee i Pſalmebogſagen, hvem det overdroges at ſamle en fuldſtændig Pſalmebog til Forelæggelſe for Conventet". Til Medlemmer af den valgtes Præſterne Kolthoff, Fr. Hammerich og F. Fenger. Af disſe udtraadte Kolthoff 1847, og i hans Sted valgtes Provſt Pram-Gad. Disſe Mænd fuldførte deres Opgave, ſaa at de ved Sommermødet 1850 kunde forelægge Conventet i Roeskilde en fuldſtændig udarbeidet Pſalmebog.

En Bevægelse af en anden Art, men som samtidigt bidrog til atter at henvende Opmærksomheden levende paa Trangen til Indførelse af en ny Psalmebog, var Dr. Kierkegaards Lovforslag i Landsthinget, om Frihed for Menighederne til, under Jagttagelse af visse Former, at indføre hvilkensomhelst lovligen i den danst-lutherske Kirke for Tiden benyttet Psalmebog, samt Tillæg til samme (April 1850). Lovforslaget faldt hen, da Cultusministeren, paa Foranledning af den nedsatte Comitee, erklærede, „at han antog, at Hans Majestæt, under de nærværende Forhold, var berettiget til paa Hans Ministers Foreſtilling at sanctionere saadanne Foreninger (mellem Præst og Menighed) om Indførelse af Tillæg til Psalmebøger, som af Udvalget vare omtalte". Dette havde stillet som Betingelser, at Præsten og idetmindste ¾ Deel af Menighedens Husfædre skulde være enige om Vedtagelsen af nye Psalmebøger eller Tillæg, og at disse intet indeholdt, som var i Strid med Folkekirkens Lærebegreb; samt at Indklædning og Form ikke strede mod Gudstjenestens Værdighed. Man har — mærkeligen nok — intet siden hørt om, at nogen Menighed med sin Præst har benyttet det heri indeholdte Tilbud, uagtet Tillæg skulle være i Brug paa forskjellige Steder; men det gaaer vel hermed, som daværende Cultusminister Madvig meget rigtigt yttrede under Sagens Behandling, „at der finder en temmelig stor Overeensstemmelse Sted mellem en streng Lovgivning og en vis temmelig fri Praxis i vore kirkelige Forhold, og det er ikke saa ganske let at vide, til hvilken Grændse denne Frihed gaaer paa de forskjellige Steder her i Landet".

Hvor gunstigt og lovende det første Indtryk og Udtalelserne om Roeskilde Convents Psalmebog end vare, udeblev dog den nødvendige Kritik ikke. Den udgik væsentligen fra Cand. Hjort, hvis grundige, i Enkelthederne indgaaende Afhandling i Nyt Th. Tidsskr. 2det Bind P. 83—128 virkede betydeligt paa Stemningen. Maa end Oppositionen nærmest ved denne Artikel siges at være reist, da var den dog af en saadan Art, at han til Slutning sammenfatter sin Dom paa følgende Maade: „Hvad er da nu Resultatet af denne Anmeldelse? At nærværende Anm. ikke vilde finde det ønskeligt, om Comiteens Prøve

blev indført umiddelbart i den Form, som den nu foreligger. Skulde da den store Iver og Samvittighedsfuldhed, hvormed den har arbeidet, være forgjæves? Skulde Arbeidet, efter at være saa vidt fremmet, atter synke hen og maaskee for en Tid gaae istaa? Det forbyde Gud. Men vel var det ønskeligt, om C. endnu engang vilde gjennemgaae sit Arbeide, vilde udelade flere af de mattere Psalmer og optage enkelte nye, vilde fuldstændiggjøre nogle af de for meget forkortede og føre flere af de ældre tilbage til en med den oprindelige mere overeensstemmende Form. Og da vilde den have den Glæde, at have skjænket den danske Kirke en Psalmebog, ved hvilken det kirkelige Liv i lang Tid kunde oplives og næres" o. s. v. Til et lignende Resultat med særligt Hensyn til evang. Psalmebog, er en anden Anmelder, under Mærket n. g. [Biskop Engelstoft] i samme Bind af Tidsskriftet kommet, — og dette maa vel ogsaa siges at være Udtrykket for den almindelige Dom over Psalmebogen, som denne udtaltes paa Conventets Sommermøde i Roeskilde i Juli 1851. Uagtet man nemlig i det Enkelte fandt meget begrundet i Bemærkningerne og Indvendingerne mod Psalmebogen som den forelaae, udtalte dog den langt overveiende Deel saavel af Conventets egne Medlemmer som af dem, der havde afgivet Betænkninger, sig til Fordeel for Arbeidet. Man erkjendte, at Comiteen i Udvalget, Anordningen og tildeels i Bearbeidelsen af Psalmerne havde givet et saadant Grundlag, at man ved en Revision af Bogen turde vente de paaankede Mangler afhjulpne, og da Comiteen var villig til at foretage en saadan, erklærede Conventet saagodtsom eenstemmigt, „at det var dets Villie, at Psalmecomiteen paa Conventets Bekostning besørger en ny, med Hensyn paa de indkomne og de her (ved Mødet) yttrede Bemærkninger revideret Udgave af den foreliggende Psalmebog"; og bemyndigede den til, „efter fuldendt Arbeide, at virke til, at den fornødne Tilladelse erholdes til, at den saaledes omredigerede Psalmebog maa indføres til Brug paa de Steder, hvor Præst og Menighed i Forening ønske det".

Den nye reviderede Udgave udkom i Foraaret 1852, og er senere efterfulgt af et nyt Oplag (1853). Den er i Udvalget

af Pſalmer ſaagodtſom uforandret, men Indflydelſen af Kritiken viſer ſig iſær i Bearbeidelſen af Pſalmerne, ved hvilken C. har taget Henſyn til de indkomne Betænkninger. Modtagelſen af denne endelige Redaction var imidlertid forſkjellig. Alle erkjendte vel, at det var en virkelig forbedret Pſalmebog, ſom tilbødes Menigheberne, og Mange ſtemmede for dens ſnarlige Indførelſe, haabende det Bedſte af de Skridt, Comiteen, efter Conventets Beſlutning, havde gjort hos Cultusminiſteren og hos den ſlesvigſke Miniſter. Man glædede ſig ved den Tanke, at Slesvigs danſktalende Menigheder, der ligeledes trængte til en ny Pſalmebog, ogſaa ſkulde føle ſig knyttede til deres Brødre i Kongeriget ved Brugen af den ſamme Pſalmebog, og ſaae et glædeligt Varſel i, at den indførtes ved den danſke Gudstjeneſte i Flensborg. — Imidlertid opnaaedes ikke den ønſkede Tilladelſe hos Kirkeſtyrelſen. Miniſteren vilde først — viſtnok meget rigtigen — indhente Biſkoppernes Mening, og en Skrivelſe herom udgik under 11te Mai 1852. Ikke heller Kritiken fandt ſig ganſke tilfreds med de foretagne Ændringer, hvilket iſær Cand. Hjort ved Sommermødet i Roeskilde kraftigt og tildeels ſupplerende ſine tidligere Bemærkninger gjorde gjældende, da disſe ikke vare gjennemgribende nok; og Følgen af det Hele ſynes at ville blive en Kulde og Ligegyldighed for dette Forſøg, der uvilkaarligt truer at forplante ſig til Pſalmebogsſagen ſelv, uagtet Roeskilde Convents ſtadigt gjentagne Erklæringer, i hvilke det holder faſt ved Arbeidet, ſom det nu foreligger, ligeſom delende Dr. Kierkegaards Ord: „at der er ingen værre Fjende af det Gode, end det Bedſte".

Allerede ved Conventsmødet i Roeskilde 1851 havde Comiteens Formand gjort opmærkſom paa, at Biſkop Mynſters Erklæring om Pſalmebogen baade var den vigtigſte og den beſtemteſte imod det foreliggende Arbeide. Jeg ſkal derfor anføre dens Hovedindhold. Biſkoppen fandt, ſom han tidligere havde udtalt det, Tiden ikke udgjæret nok til Eenhed, hvorfor ogſaa C.s Pſalmebog havde ſtillet meget ueensartede Pſalmer ved Siden af hinanden, hvis forſkjellige Tonart maatte virke forſtyrrende, naar man vilde læſe i Pſalmebogen ſom i en Andagtsbog. Han kunde ikke heller finde, at alle Pſalmer vare

ſmagfulde, og fremhævede desuden de økonomiſke Vanſkeligheder, ſom vilde fremſtaae ved Indførelſen af en ny Pſalmebog, og ſom forøgedes, da denne, hvis den blev ſom C.s, tillige fordrede en ny Melodibog. — Senere ere tvende andre Biſkoppers Mening kommen til almindeligere Kundſkab ved Trykken, om end kun ſom Manuſkript, nemlig Biſkopperne Monrads og Bindesbølls. Vi tillade os at meddele følgende Uddrag af disſe.

Biſkop Monrad vilde ikke have ſine Underſøgelſer over Pſalmebogen betragtede ſom en færdig Dom, men udgav dem, for at de kunde tjene til Grundlag for de Forhandlinger, hvilke han provſtiviis i Septbr. og Octbr. Maaneder 1852 ønſkede at holde med Præſteſkabet. Han opfordrede Præſterne til at drøfte hans Forſlag forud og til at ſamtale om dem med fromme og oplyſte Mænd og Qvinder i Menighedeu, hvem denne Sag maatte ligge paa Hjerte, — viſtnok en ſaa geiſtlig og værdig Maade at tilveiebringe et Votum paa, ſom man kunde ønſke. Han fraraader at gaae ind paa Conventets Pſalmebog, ſom den foreligger, allerede af den formelle Grund, at den kun er et Privatarbeide, hvorfor det ikke burde forhindre, at andre Pſalmebøger, udarbeidede af andre Conventer, ogſaa kunde autoriſeres til Kirkebrug. Alligevel paaſkjønner han det betydelige Skridt fremad, ſom Pſalmebogſagen har gjort ved Comiteens Beſtræbelſer, og troer det rigtigt, at Conventet har ſøgt at undgaae Particularisme, ligeſom at den ved at optage mange Pſalmer af evang.-chriſtelig Pſalmebog har knyttet Fremtiden til Nutiden, og lettet Overgangen; ja, han gaaer endog ſaa vidt i den Vægt han tillægger det Tilvante, det ſom er blevet „indſunget", at han modſætter ſig Forandringer, ſelv om disſe „i og for ſig vare ret gode, eller gjenoptog en ældre Affattelſe". Det er naturligt, at han i Overeensſtemmelſe hermed ſtærkt misbilliger de af Conventet gjorte Forandringer, og fremhæver, at kun 16 af de 200 Pſalmer, ſom ere optagne af evang. Pſalmebog og Tillæget, ere forblevne uberørte af disſe. Hvad Valget af Pſalmerne angaaer, finder han det at være ret heldigt; dog ønſker han at udſkyde 100 Pſalmer, og foreſlaaer andre optagne i Stedet for disſe. Skjønndt han vil fraraade Miniſteriet at lade

Pſalmebogen bruges uforandret, finder han det dog høiſt beklageligt, om Pſalmebogſagen nu atter ſkulde ſtilles i Bero, og henſtiller indſtændigt at anmode om, „at lade foranſtalte en Reviſion af Conventets Pſalmebog, for at den — efter at alle Vedkommende vare hørte, og Pſalmebogen derpaa paa ny gjennemgaaet — kunde indføres, hvor Præſt og Menighed ønſkede det". — Det er at beklage, at denne Betænkning med ſine mange i Enkelthederne indgaaende Forſlag, ikke har kunnet være Pſalmecomiteen til nogen Nytte, da den først efter dennes Reviſion affattedes. Muligen at C. ikke heller vilde være fundet villig til en ſaa radical Omarbeidelſe, ſom her andrages paa, og navnlig ikke til at indrømme den mærkelige Paaſtand, at det i Øieblikket Tilvante ſkal derved være ſtereotyp for alle kommende Slægter, ſelv om det er en Forvanſkning af Originalen. Hvorvidt de Møder, ſom Biſkoppen agtede at afholde, kom iſtand, er mig ikke bekjendt, ſaalidt ſom hvorledes den endelige Betænkning er bleven modificeret ved Ytringer af Stiftets Geiſtlige.

Biſkop Bindesbøll fremhæver en ny Side, ſom han mener bør tages i væſentlig Betragtning, før Pſalmebogſagen fremmes videre. Det er Kingos Pſalmebog, der endnu er i Brug i mange Menigheder, iſær i Jylland, og ſom har holdt ſig, medens man i den øvrige Deel af Landet efterhaanden har verlet med Pontoppidans, Guldbergs og evangeliſk-chriſtelig[1]). Af den ſidſtnævnte, bemærker han, ere 213 Pſalmer optagne i Conventets Pſalmebog, hvorimod kun 111 af Kingos, og disſe ere dertil fra 912 Vers ſvundne ind til 525 V., — „og hvad der er tilbage — er undergaaet ſaadanne Forandringer, at Menighederne, der ere ſaa kjendte med de gamle Pſalmer, at de

---

[1]) Om Brugen af forſkjellige Pſalmebøger, navnlig af Kingos, ere adſkillige interesſante Oplysninger i den ſenere Tid fremkomne. Af Biſkop Bindesbølls Circulaire erfarer man ſaaledes, at af Aalborg-Stifts 200 Kirker bruges Kingos Pſb. i 95, Evangeliſt i 105 Kirker; Tillæget til Evang. Pſalmebog er indført i 46 Kirker. I Aalborg, Kjær Herred og Thy er Evangeliſt, i Vendſyſſel Kingos den fremherſkende. — En Meddeler i Danſk K.-T. (1853. Nr. 18) oplyſer om Bornholm, at af denne Øes 21 Menigheder, bruges i 6 Kjøbſtæder og 8 Landſogne Evangeliſt (med Tillæget i 4), og i 7 Landſogne Kingo.

ofte kunne dem udenad, vanſkeligt ville kjendes ved dem i den nye Skikkelſe". Uagtet han derfor ikke kan negte, at Conventet i det Hele taget „har været heldig ſaavel i Valget, ſom i Bearbeidelſen af Pſalmerne", ſaa mener han dog, at man først maatte have „et Værk, lig det af Pſalmebogscomiteen nys fuldendte, — — en ny gjennemſeet, forøget, efter Tidernes Leilighed lempet Udgave af den ældſte, egentlig danſke, og i flere Henſeender hidtil uovertrufne Pſalmebog, hvori ved Siden af de Menigheden kjæreſte Pſalmer af Kingo gaves et dertil paſſende Udvalg og Tillæg" af andre; en ſaadan vilde rimeligen anbefale ſig „ved ſin indre Enhed fremfor Conventets og enhver anden Coalitionspſalmebog". Han kommer ſluttelig til det Reſultat: — „at det kan heller ikke negtes, at ſaalænge Beſtræbelſerne for at fornye Pſalmebøger og Pſalmeſang ſaaledes ſlaae ind i forſkjellige, ſæregne, eenſidige Retninger, og ſaalænge man ikke opgiver Haabet om større Enighed og Overeensſtemmelſe i denne Henſeende, ſaa kunne de (d. e. Pſalmebøger ſom Conventets) vel ſom Privatforetagender være al Ære værd, og ſom forberedende Forſøg fortjene Opmuntring, men da kan der, fra det kirkelige Standpunkt betragtet, ikke være Grund til at autoriſere ſaadanne Forſøg og derved gjøre dem til Kirkens, eller til paa Kirkens Vegne at lade det komme an paa en Prøve, hvorved den efter Rimelighed ſnarere vil tabe end vinde". Jeg ſkal komme tilbage til hvad der her yttres, paa ſit Sted.

Under disſe, om end langtfra afſluttede Forhandlinger ſynes vel Pſalmebogſagen at være indſlumret og trængt tilbage til et pium desiderium. Manges Intereſſe er kølnet og Fleres Haab om Hjælp i Nøden ved de Skridt, der ere gjorte, er nærved at udſlukkes, medens Andre ſee til Norge, og derfra vente, at den Danſke Kirke ſkal modtage ſaavel Pſalmebog (ved Paſtor Landſtad), ſom en brugelig Overſættelſe af det Gamle Teſtamente; idetmindſte ſynes Udſigterne lyſere der. Slesvigerne nære lignende Tanker, og fra Haabet om en fælles Pſalmebog med Danmark vender man ſig mere og mere til den gode Kjærne i Pontoppidans Pſalmebog, og ſynes forreſten at ville afhjælpe Savnet ved et Tillæg, hvilket dette nu ogſaa bliver. Men paa den anden Side ere der dog Tidens Tegn, ſom viſe,

at denne Livsſag for Kirken ikke er opgivet, ſom den ikke kan opgives. Dette er alt begrundet i den dybere Anledning til, at Trangen til en ny Pſalmebog vaagnede, nemlig i den Opvækkelſe, ſom i den ſidſte Snees Aar omtrent er fremkaldt i Kirken, og ſom det gjælder at nære og lede i de rette Spor; thi den er ſtærk nok til ikke at kunne trænges tilbage. Hertil og til et ſundt Troeslivs Udvikling ved Gudstjeneſten maa Pſalmeſangens Fornyelſe betragtes ſom et Hovedmiddel, hvilket ogſaa Prof. Martenſen ſaa ſandt og træffende fremhæver i ſit ſidſte Skrift om Gudstjeneſtens Indretning i den lutherſke Kirke. Det hedder her: „Det er bekjendt, at Reformationen for en ſtor Deel forberedtes derved, at den rene Lære og den evangeliſke Proteſt blev udtalt i Pſalmer og aandelige Viſer, der udbredtes i Folket og ikke ſjeldent bleve ſjungne til Folkemelodier. Hvor Reformationen indførtes, blev det gjenfødte Menighedsliv ogſaa kjendeligt derved, at Menigheden ſelv kom til Orde i Pſalmen, ſelv bad, bekjendte og forkyndte Evangelium. Den Mangel af Deeltagelſe for Gudstjeneſtens liturgiſke Deel, ſom i vore Dage er ſaa almindelig, ſtammer væſentlig derfra, at Menigheden ikke har tilſtrækkelig Selvvirkſomhed, og lader ſig føre tilbage til Pſalmeſangens Forfald, ved hvilken Menigheden mere og mere blev forvandlet fra en ſyngende og bedende til en blot hørende Menighed. Kun af Pſalmeſangens Fornyelſe tør det forventes, at ogſaa en ſtørre Deeltagelſe vil kunne udvikle ſig for Altertjeneſten, hvor Gjenſvar og Amen ikke bør være overladt Choret". Men til at dette virkelig ſkeer, behøves tvende Ting: Text og Melodi, der formaae at tiltale og opbygge. Hvad først Melodierne angaaer, da er det bekjendt, at man flere Steder paa Landet, ſom her i Byen iſær i Vartov, ved at anvende Folkemelodier og Sange med en livligere Tact end Choralen, har opnaaet en Intereſſe for og en Deeltagelſe i Pſalmeſangen, der har tiltalt Mange i høi Grad, og ſom nu lover at udbrede ſig til andre Kirker. Den Strid, ſom har været om Rigtigheden af at anvende andre end Choral-Melodier ved Gudstjeneſten, og om Paſſeligheden af mange Melodier, der ere blevne ſjungne, haabe vi ved Organiſt Berggreens fortjenſtlige og ſaa høiſt vigtige Værk at være om ikke

afgjort, saa dog, hvad Kirketjeneſten angaaer, at være ført et ſtort Skridt nærmere til ſin Løsning. Hvad Principerne angaaer, da har han med ſaa ſtor Indſigt, Betænkſomhed og Dygtighed i Fortalen udtalt ſig derom, at man viſt maa give ham Ret i hans Anſkuelſe, (ſee Ugeſkr. Nr. 43—44), og naar han endog har aftvunget en ſaa varm Forſvarer af Choralen ſom Paſtor Anderſen den Indrømmelſe, at man kan finde ſig i at Folkemelodier benyttes i Kirken, naar det ikke gaaer videre end her er ſkeet, i det Hele taget, (ſ. Ugeſkr. Nr. 57), da maa man viſt glæde ſig ſaavel ved den ſjeldne kirkelige Takt og Skjønſomhed, forenet med muſikalſk Lærdom, ſom ved den Kjærlighed til det Overleverede i Choralen, forbundet med Aabenhed for det Nye, der baner ſig Vei, hvorved han er ſat iſtand til at lægge de rette Toner paa Menighedens Læber. — Hvad Hovedſtaden angaaer, da er her i de ſenere Aar vaagnet en ſtor Sands og Intereſſe for Sang. De mange Sangforeninger bære et talende Vidnesbyrd herom; ſkulde Kirken da ikke ogſaa ſtræbe at benytte denne til Herrens Tjeneſte? og taknemmeligen modtage det vigtige Middel, ſom den nye Choralbog dertil tilbyder? For Tiden har man, i Forbindelſe med Spørgsmaalet om Kirkeſkolernes Omdannelſe, endvidere forhandlet om Chorets bedre Sammenſætning, og i Garniſonskirken have alt de gode Virkninger heraf viiſt ſig, iſær ved Antagelſen af 4 Sangere, der ſtøtte og ſtyrke Børnenes Sang. Men hele denne vaagnende Intereſſe henleder Tanken paa det Vigtigere, ſelve Pſalmebogens Beſkaffenhed, og lader dennes Mangler dobbelt føles, foruden at mange af de ſmukkeſte, meſt yndede Melodier ikke kunne benyttes til Texter af Evangeliſt Pſalmebog eller Tillæget, og altſaa bidrage deres til at fremkalde levende Ønſker om en ny Kirkepſalmebog.

Hvortil Udſættelſen af at indføre en ſaadan vil føre, under den temmelig ſtore Uovereensſtemmelſe „mellem ſtreng Lovgivning og en vis temmelig fri Praxis i vore kirkelige Forhold", er ikke let at ſige. Men det er ingen Hemmelighed, at Paſtor Grundtvig her foregaaer med et mærkeligt Exempel, idet han efterhaanden fortſætter Tillæget til evang. Pſalmebog med en Række „Feſtpſalmer", hvis Antal nu er voxet til 147, og ſom til-

ſidſt ville danne en heel ny Pſalmebog. Diſſe Tillæg ere indførte ved den almindelige Gudstjeneſte i flere Kirker, ſaavel i ſom, efter Sigende, udenfor Kjøbenhavn, og ville — medens Kirken ſukker efter levende, chriſtelige Pſalmer — efter Tingenes naturlige Gang bane ſig Vei i ſtedſe videre Omfang, og i ſin Tid bidrage til en yderligere Spaltning, hvad Pſalmebøger angaaer. Til denne Kjendsgjerning og dens Conſeqventſer maa vi bede Biſkop Bindesbøll at tage Hensyn, naar han vil udſtyde denne Sag i en ubeſtemt Fremtid, at vi ikke, medens vi faſtholde Haabet om ſtørre Enighed og Overeensſtemmelſe, ſelv berede Veien for det Modſatte.

(Sluttes).

De nyeſte Begivenheder i den evangeliſke Union; Augustana ſom Fællesbekjendelſe for hele den evangeliſke Kirke i Tydſkland; Proteſter imod Berliner-Kirkedagen ſaavel fra uneert ſom fra Lutherſk Side. — Ved at læſe, at den ſidſte evang. Kirkedag, der beſtod af omtrent 1400 i kirkelig og theologiſk Retning høiſt divergerende Medlemmer, ſaa godt ſom eenſtemmig havde fattet den Beſlutning, at erklære den Augsburgſke Confeſſion for Fællesbekjendelſe for hele den evangeliſke Kirke i Tydſkland, have viſtnok Mange hengivet ſig til det glade Haab, at de ulykkelige Kampe mellem Union og Confeſſion nu nærmede ſig deres Ende. De Begivenheder, der gik nærmeſt foran Kirkedagens Sammenkomſt, ſyntes rigtignok juſt ikke at give dette Haab ſynderligt Medhold, og de Proteſter, der ſiden fra de forſkjelligſte Sider ere fremkomne imod Kirkedagens Beſlutning, maae endog opvække Frygt for, at Kirkedagens ireniſke Tendenſer kun ville fremkalde en ny confeſſionel Polemik.

Som man vil erindre, indtraadte den evang. Union i den preusſiſke Landskirke i en ny Phaſe ved den kongelige Cabinetsordre af 6te Marts 1852, hvis Tendens ifølge de betegnende Ord i det evang. Overkirkeraads Rundſkrivelſe til Conſiſtorierne var den, „at det i Unionen knyttede Samfund af begge de evang. Confeſſioner vel ſkal opretholdes i Beſtyrelſen

af den evang. Landskirke, men tillige *begge Bekjendelsers Selvstændighed beskyttes*". I Almindelighed hilsede Lutheranerne af den stricte Observans denne kongelige Udtalelse om det fremtidige Forhold mellem Unionen og Confessionerne med Triumfskrig; de betragtede den bebudede confessionelle Sondring imellem Medlemmerne af Overkirkeraadet som Begyndelsen til deres Forhaabningers Opfyldelse, og, idet de bragde deres Tak for den kong. Gave, lode de sig tydeligt nok mærke med, hvad de anſaae for Conſeqvenſen heraf: en afſondret lutherſk Kirke med ſæregen Overbeſtyrelſe. De meeſt Sangvinſke iblandt dem erklærede allerede Unionen ophævet; „ved Cabinetsordren", ytrede Conſiſtorialraad *Wachler* i Breslau, „er Unionens Spøgelſe endelig forjaget og retsligt tilintetgjort". — Men paa den anden Side hævede alle *Unionens Venner* deres Nødraab, — og det ikke blot „de Bekjendelsesløſe", Schleiermacherianerne, der ikke ville anerkjende anden Kirkelov end den ſig ſelv fortolkende Skrift, ſom *Jonas*, *Piſchon*, *G. Lisco*, *Sydow* o. ſ. v., men ogſaa de mere kirkeligt ſindede, „de Bekjendelsestroe", der bekjende Conſenſen mellem de reformatoriſke Bekjendelſer, ſom *Dorner*, *Tholuck*, *Jul. Müller* oſv. Flere theologiſke Faculteter, mange Geiſtlige og Menigheder, en Række Provindsſynoder udtalte deres Bekymring med Henſyn til den confessionelle Spaltning, hvorfor Cabinetsordren ſyntes at bane Veien. Unioniſterne gik ud fra den i hiſtoriſk Henſeende viſtnok rigtige Forudſætning, at det var i Strid med den hidtil i Landskirken beſtaaende Ret, at tale om en egen lutherſk og en egen reformeert Kirke *ved Siden af og i* den evangeliſke (unerede) Landskirke; hine Kirker vare jo ved Unionen retsligt *optagne i denne*; og, forſaavidt de endnu factiſk *beſtode udenfor denne*, faldt de under Diſſenternes og Secternes Kategori. Unioniſterne levede endnu beſtandig i den Formening, at en Union kun da er mulig, naar der blot gives *een* (uneret) evang. Kirke, med meer eller mindre provindſielt udprægede lutherſke eller reformeerte Lære- og Cultusformer; og at Unionen i den hidtil gængſe Forſtand var ophævet, naar der blev Tale om tre *ſideordnede* Kirker, en lutherſk, reformeert og uneret. Under denne Forudſætning var det naturligt, at man i Cabinetsordren

saae en Krænkelse af Unionens Ret og forbrede, „at Ordren ikke maatte blive bragt i Udførelse" (Conferensen i Bonn med Dorner i Spidsen), eller idetmindste, „at Unionen maatte blive Gjenstand for den samme officielle Pleie og Beskyttelse som de confessionelle Fractioner i Landskirken" (Protesten fra Universitetet i Halle). Man var vel loyal nok til at forsikre, at man var overbeviist om, „at den allerhøieste Cabinetsordre ikke havde den bevidste Hensigt, at opløse Unionen og atter fremkalde confessionel Splid og Strid; at Unionen tvertimod var fuld Sandhed i den ophøiede Landsbiskops Hjerte". Men tillige kunde man ikke Andet end udtale sin Frygt for, at et ringe, men intriguant og indflydelsesrigt Parti (Gerlach, Stahl, Göschel o. s. v.) vilde vide at tage sig de i den allerhøieste Ordre opstillede Grundsætninger til Indtægt og benytte dem til Unionens Fordærv. Paa flere Pastoralconferenser gav man hinanden det skriftlige Løfte, at man vilde blive ved Unionen og ikke bryde sin Embedseed. Paa en Forsamling i Halle den 6te Juli 1853 nedlagde 90 Geistlige fra Provindsen Sachsen, hvoriblandt ogsaa Tholuck, Jul. Müller, Herzog, en kraftig Protest imod „de Bestræbelser, der i den senere Tid ville vække Spaltning og Tvedragt mellem de Enige, mellem Reformationens tvende Børn, hvis Enighed netop er et gudvelbehageligt Fremskridt i den protestantiske Udvikling"; de vilde hermed ikke nægte, at der indenfor Unionen kan og maa paa de forskjellige Steder udpræge sig en forskjellig, enten mere fremherskende lutherst eller reformeert Typus; men de maatte protestere imod, at denne relative Forskjellighed gjordes til det egentlige Udgangspunkt i den paa Unionen grundede Landskirkes Bestyrelse. — Fra flere Egne, især fra Schlesien og Pommern, lød Klage over, at Consistorierne siden Foraaret 1852, (i Modsigelse med Cabinetsordren af 30te April 1830) i officielle Skrivelser paany havde optaget Navnene „lutherst" og „reformeert" og „paanødte de Geistlige disse Partinavne". I Kamrene fremkom lignende Klager over Kirkebestyrelsen.

Som Svar paa disse Protester og Besværinger udkom da den kongelige Cabinetsordre af 12te Juli 1853, der for en Stund beroligede de moderate Unionsvenner. „Det har",

hedder det heri, „fremkaldt Mit retfærdige Mishag, at Min Udtalelse af 6te Marts 1852 har modtaget flere utilladelige Fortolkninger. Vistnok var det Hensigten med denne Udtalelse, at yde Bekjendelserne indenfor Landskirken den Beskyttelse, der utvivlsomt tilkommer dem; men dermed kunde det ikke være Min Hensigt at forstyrre eller ophæve den af Min i Gud hvilende Fader begrundede Union mellem de to evangeliske Samfund, og derved hidføre en Spaltning i Landskirken, der ikke kunde finde Sted uden at forvirre de i en lang Aarrække befæstede retslige Forhold, besvære mange Samvittigheder og fornye den gamle Strid mellem Confessionerne. Jeg venter, at dette Synspunkt fastholdes af det evang. Kirkeraad og Consistorierne, og at man modsætter sig alle dermed uforenelige Consequenser, som man har villet udlede af Min Cabinetsordre. Fornemmelig bør man vaage over, at ikke Kirken undergraves ved confessionelle separatistiske Bestræbelser, og at ikke Synodalforsamlinger, ja endog enkelte Geistlige anmasse sig at ophæve Betegnelsen „evang. Menighed", Unionens Ritus" o. s. v.

Medens denne Cabinetsordre indgjød de bekymrede Unionsvenner nyt Haab og Mod, nedslog den derimod de exclusive Lutheraneres nylig nærede Forhaabninger og vakte deres Vrede. Efter Opfordring af den bekjendte Hegelske Altlutheraner Göschel besluttede de lutherske Foreningers Conferens i Wittenberg den 26de og 27de September, i en allerunderdanigst Henvendelse til Kongen at betroe Ham sin smertelige Overraskelse ved Cabinetsordren af 12te Juli, og i en Forestilling til Overkirkeraadet at erklære, at man i Kraft af den Ret, der tilkommer Kirkens Bekjendelse, ikke kunde eller vilde opgive Bestræbelsen for at skaffe Bekjendelsen fuld Anerkjendelse i Cultus og i Kirkestyrelsen [1]).

[1]) Allerede under 11te Oktober fulgte det Kongelige Svar paa Wittenberger-Conferensens Adresse. Dette Svar er et ordentligt „Quos ego" til de lutherske Separatister. Hs. Majestæt seer i hiin Adresse „et Beviis paa den forvirrende Indflydelse, som den i vore Dage almindelige Mistillid til Autoriteten udøver endog paa Ordets troende Tjenere." — „Jeg har,

Under disse forskjellige Stemninger og Bevægelser fattede den evang. Kirkedag i Berlin sin Beslutning, at erklære den Augsburgske Confession for den tydske evang. Kirkes Fællesbekjendelse. Denne Beslutning har stor Betydning i den evang. Unions Historie. I Forening med de Lutheranere og Reformeerte, der vare tilstede paa Kirkedagen, aflagde her de Unierede, hvis Bekjendelse hidtil havde været „Consensen mellem de reformatoriske Bekjendelser", med Nitzsch i Spidsen, det høitidelige Vidnesbyrd om deres Overeensstemmelse med Augustana som det fælles Udtryk for Reformationens Lære (jvfr. Evang. Ugeskr. 1853. Nr. 49).

I denne Anerkjendelse af Augustana deeltoge imidlertid ikke de frie, bekjendelsesløse Unionister. Allerede i en Bekjendtgjørelse af 16de August 1853 havde flere Præster i Berlin, hvoriblandt Pischon, Schweder, Jonas, G. Lisco og Sydow, „i Unionens Navn" udtalt deres Protest imod Kirkedagens Forehavende med Augustana, og erklæret, at de ikke fandt det stemmende med deres Samvittighed, at deeltage i en saadan reactionair Forsamling. „Vi mene", hedder det her, „at Unionen af

---

hedder det, i Min Ordre af 6te Marts 1852 lagt for Dagen, at Jeg vil haandhæve Bekjendelsernes Frihed og Eiendommelighed i den evang. Landskirke. Men saameget mere maa Jeg da advare Dem imod Bestræbelsen for at gjøre Bekjendelsernes Disensus gjældende paa en saadan Maade, at Eenheden i Kirke og Styrelse gjøres umulig. Hvis De vilde vedblive at gaae ad denne Vei, vilde De snart komme til et Punkt, hvor De ikke vilde være istand til at vise den kirkelige Orden den skyldige Lydighed og Agtelse; De vilde derved faae et Ansvar at bære, der vilde være endnu frygteligere i disse Tider, da alle Evangeliets Fjender reise sig. Jeg maa give Dem at betænke, hvilke Trusler Guds Ord indeholder imod dem, som adsplitte Kirken; og Jeg beder Dem takke Kirkens Herre, at Han har ladet Dem leve i en Tid, da paa de Troendes længselsfulde Suk og Bøn Foreningen mellem Kirkerne er iværksat, og paa mange Steder i vort Fædreland allerede har bestaaet i 36 Aar. Lad de tunge Tilskikkelser, som Fjendskabet imellem Confessionerne i det 16de og 17de Aarhundrede bragte over den evang. Kirke, tjene Dem til Advarsel!"

1817 staaer paa Reformatorernes Grund, som er den ene Grund, der er lagt og ved Siden af hvilken ingen anden kan lægges, Jesus Christus, saaledes som Skriften vidner om ham. Og naar Kirkedagen anseer Reformatorernes Bekjendelser selv for den evang. Kirkes Grund, saa stiller den sig ikke paa selve Bekjendelsernes Grund, Jesus Christus efter Skriften alene. Vor Union er ene bunden til denne Grund og netop derved fri for al „Menneskeautoritet" o. s. v. Forstærkede ved ligesindede Mænd fra andre Egne af Tydskland til et Antal af 50, bleve disse bekjendelsesløse Unionsvenner paa en Sammenkomst i Eisenach den 10de September enige om at haandhæve disse Grundsætninger i Modsætning til de mere kirkeligt sindede Unionister, og at grundlægge en „Protestantisk Kirketidende for det evang. Tydskland" med Credner, Dittenberger, Hase, Jonas, Schwarz, Sydow og Zittel til Udgivere og Licentiat Krause til ansvarlig Redacteur. I Programmet til den nye Tidende erklærede Udgiverne, at de ikke stille sig paa de reformatoriske Bekjendelsers Grund, men staae med de reformatoriske Bekjendelser paa den ene Grund, der er lagt, Jesus Christus, som Skriften vidner om ham; og at de kun anerkjende den sig selv fortolkende Skrift og ingen udenfor Skriften liggende Norm for dens Fortolkning.

Ogsaa fra den modsatte Side er Kirkedagens Beslutning bleven Gjenstand for stærkt Angreb. Det er naturligt, at de affluttede Lutheranere, hvem Augustana af 1530 er et Noli me tangere og i hvis Øine Reformeerte og Unierede ere urene Dyr i Arken, ikke kunde finde sig i hiin Beslutning. Denne Retning har udtalt sig i et Manifest, betitlet „das Bekenntniß der evang.-lutherischen Kirche gegen das Bekenntniß des Berliner-Kirchentags gewahrt von etlichen Lehrern der Theologie und des Kirchenrechts", og dateret Erlangen, Leipzig og Rostock den 18de Oktober 1853[1]). Kirke-

[1]) Aftrykt i det i Erlangen udkommende Zeitschrift für Protestantismus und Kirche, November 1853. Manifestet er underskrevet af Erlanger-Theologerne Thomasius, Hoffmann, Delitzsch, Harnack og Schmid, Leipziger-Theologerne Kahnis, Fr. W. Lindner, Bruno

dagens Beſlutning angribes ſom ikke ærlig meent, ſelvmodſigende og faretruende: „Reformeerte og Unerede have jo i ſtor Mængde deeltaget i Beſlutningen; — Reformeerte, der tilhøre et Kirkeſamfund, der netop er opſtaaet ved Modſigelſen imod den Augsburgſke Confeſſions Skriftmæssighed; Unerede, der hverken ſee Sandheden her eller hiſt, men ville et Tredie o. ſ. v. For disſes Skyld har Kirkedagen til ſit Vidnesbyrd om ſin Overeensſtemmelſe med den augsb. Confeſſion knyttet den Erklæring, at Lutheranerne, de Reformeerte og Unerede vedblive at holde faſt ved deres ſæregne Lære, og at der ikke ſkal ſkee noget Indgreb i Lutheranernes, de Reformeertes og de Uneredes forſkjellige Stilling til Auguſtanas tiende Artikel. Ved denne Erklæring ophæves og tilintetgjøres den foregaaende, kun tilſyneladende eendrægtige, Bekjendelſe: der gives de Reformeerte og Unerede en partiel Ret til at forkaſte, hvad Auguſtana bekjender, og bekjende, hvad den forkaſter. Og det er ikke blot ligeover for den 10de Artikel, men ligeoverfor hele Confeſſionens Læreindhold, at de Lutherſke, Reformeerte og Unerede indtage en forſkjellig Stilling; ſaaledes er da Kirkedagens Bekjendelſe en uendelig Række af Modſigelſer, der ophæve hinanden. Ved ſin Beſlutning har Kirkedagen forſyndet ſig baade imod den evang. lutherſke Kirke og imod den augsb. Confeſſion. Den har misbrugt den lutherſke Lære ved at lade ſine forſkjelligt troende Medlemmer aflægge en tilſyneladende eenſtemmig Bekjendelſe til ſamme, — en Bekjendelſe, der tillige ikke ſkal være nogen Bekjendelſe til denne Kirkes Lære! Denne nye „bekjendelſestroe" Union har ſaaledes kun en Skinbekjendelſe, og imod denne Union maa den lutherſke Kirke, netop i Auguſtanas Navn, nedlægge en endnu beſtemtere Proteſt end imod den ærlige bekjendelſesløſe Union".

Saaledes er der da Udſigt til en Fornyelſe af de gamle confeſſionelle Stridigheder; hvad der altid har været Proteſtantismens Forbandelſe, dens Adſpillelſe og Tvedagt, ſynes at ville frembryde paany. Og netop nu gjaldt det om at holde faſt ſammen, — nu da Katholicismen gaaer paa Erobringstog, — nu, da Jeſuiterne i Skrift og Tale anprise Romerkirkens grandioſe Eenhed og ſpottende lee ad Forvirringen i den fjendtlige Leir: duobus litigantibus tertius gaudet.

II.

Lindner og Hölemann, Roſtocker-Theologerne Wiggers, Krabbe, Baumgarten og Philippi ſamt de to Doctores juris utriusque, von Scheurl og Mejer.

En Jeſuiter-Prædiken om Jomfru Maria[1]). — Nyligen har Udgiveren af Skandin. Kirketid. f. kath. Chriſtne taget til Gjenmæle mod Paſtor Bloch-Suhr, fordi denne havde ſagt, at den Kath. Kirke „tilbad" Helgene, iſtedetfor at den „ærer" dem. Paſtor B.-S. har viiſt det Urigtige i Klagen og gjort opmærkſom paa Forſkjellen mellem Lære og Praxis hos Kath., hvori Enhver, der kjender lidt til disſe Sager, maa give ham fuldkommen Ret. Nedenſtaaende Brudſtykke, paa hvilket vi velvilligen ere gjorte opmærkſomme, kan nærmere oplyſe dette, hvad Prædikenen angaaer; den kath. Bønnebog, ſom er udgiven her, kan tjene til det Samme, hvad Praxis vedkommer. Thi vel hedder det P. 173: „at man bør ære de Hellige. Ved denne Forklaring modſiger Kirken paa det Beſtemteſte deres Beſkyldning og Bagtalelſe, ſom ſige, at man i den kath. Kirke tilbeder de Hellige. Man ærer de Hellige, man tilbeder dem ikke; man tilbeder alene Gud ſom alle Tings Ophav og Herre, og man ærer de Hellige ſom hans Tjenere, ſom hans høitbenaadede Venner, ſom Jeſu Chriſti troe Efterfølgere her paa Jorden, og ſom Deeltagere i hans Herlighed hisſet i Himmelen." Men naar man nu der læſer, at Maria ſkal æres, ikke blot ſom Guds Moder og vor Frelſers Moder, men ſom „vor Skabers Moder": hvorfor ſkal da den, der maa have været før Skaberen, forat kunne føde ham — en Selvmodſigelſe! — æres, medens Skaberen ſelv tilbedes? Og naar Maria kaldes „Retfærdighedens Speil", „Viisdommens Sæde", „vor Glædes Aarſag", „Himmelens Porte", „Synderes Tilflugt", „de Chriſtnes Hjælp", „Englenes Dronning" o. ſ. v.; naar Katholiken ſkal bede: „Under din Beſkyttelſe og Varetægt flygte vi, o hellige Guds Moder! Forſmaa ikke vor Bøn i vort Fængſel, men frels os altid fra Farer, o du hæderkronede og velſignede Jomfru, vor Frue, vor Midlerinde, vor Forbederinde! Forſon os med din Søn, anbefal os til din Søn, foreſtil os for din Søn!" (P. 177—179) — da er den Lærdom, at Maria ſkal „æres", men ikke „tilbedes", her ſaaledes fortolket ved Praxis, at vi ikke troe at behøve at tilføie Noget for at godtgjøre det Falſke i den, — hvorimod den Fortolkning, ſom med Henſyn til de enkelte Udtryk gives P. 175 fg. viſer, hvor vetydige Udgiverne ſelv have fundet dem, uagtet de udbrede dem til Brug for den menige Chriſten! Naar Nogen opfordres til at bede Maria „at forſone os med ſin Søn!" da gjør dette

---

[1]) Af „Monatsſchrift für die evang. Kirche der Rheinprovinz u. Weſtphalens", Bonn. 1853. 11te Hefte, P. 245 fg.

— bortſeet fra alle andre Betragtninger over denne Lærdoms Indhold — ſamme Indtryk paa os, ſom naar Prof. Martenſen ſaa ſandt ſom ſkarpt ſiger om Meſſen: „hele denne Offeract er for de Evangeliſke en Vederſtyggelighed, ſtaaende paa et helligt Sted". — Vi meddele den følgende Prædiken, paa nogle faa Forkortelſer nær, væſentligen med Referentens egne Ord.

Søndagen den 18de Septbr. bivaanede jeg i Domkirken i Mainz en Aftengudstjeneſte, ſom hver Søndag holdes for Broderſkabet til „Marias ubeſmittede Hjerte". En Jeſuiter-Pater fra Elſas prædikede over den Text: „Kommer til mig Alle, ſom arbeide og ere beſværede, jeg vil give Eder Hvile." Uden endog kun at omtale, at diſſe Ord engang vare blevne talte af vor Herre og Frelſer, lagde han dem uden videre i Munden paa Maria, Guds Moder, og undſaae ſig ikke ved ligefrem at ſige: „ſaaledes taler Maria om ſig!" ſaa at enhver med den hellige Skrift Ubekjendt (og det har vel de Fleſte af de talrigt forſamlede Tilhørere været) nødvendigt maatte troe, at de forelæſte Ord oprindelig vare Marias, og ikke Herrens. Taleren udgød ſig derpaa i en rørende Skildring af Marias Magt og Godhed, ſom med hine Ord kalder alle Chriſtne til ſig. I denne Skildring, ſom vidnede om en „hyperduliſt" Ærefrygt, for at betjene mig af et nu til Dags yndet Udtryk, blev Maria uden videre kaldet den, ſom knuſte Slangens Hoved, anførtes Judith og Eſther ſom hendes Forgængerinder, og fremdroges allehaande Spaadomme af det Gamle Teſt., ſom meer eller mindre vilkaarligt anvendtes paa Maria. For at anſkueliggjøre Tilhørerne Virkſomheden af Mariæ Forbøn, fortalte Taleren, hvorledes Alexander den Store ſelv, den hedenſke Konge, aldrig havde afſlaaet ſin Moder nogen Bøn, og hvorledes han engang ved hendes Taarer lod ſig bevæge til at tage en Dødsdom tilbage, ſom han faſt havde beſluttet. „Enhver Taare af Maria, vedblev Taleren begeiſtret, udſletter tuſinder af Dødsdomme!" Ja, han gik ſaavidt i ſin overſtrømmende Lovpriisning, at anføre Thomas af Aqvins Ord: Chriſtus har deelt Herredømmet med ſin Moder; han har beholdt Retfærdighedens Rige for ſig, men overgivet Maria Barmhjertighedens Rige. — — Som Exempler paa Kraften af Bønnen til Maria, fortaltes derpaa om en haardnakket Synder, ſom magiſk var bleven omvendt paa Dødsſengen ved Bønner af det milevidt bortfjernede Broderſkab til Marias Hjerte i Paris, og om en anden, der var bleven omvendt ved hans lille Datters Bøn til Maria, hvorpaa endnu fulgte en Hiſtorie af Prædikantens eget Liv.

„For en 3 Aar siden, begyndte han omtrent, laae jeg livsfarlig syg; tre Læger havde opgivet Haabet om min Helbredelse og intetsteds var Hjælp at vente. Da vilde jeg i min Nød endnu forsøge det med een Læge, og jeg vendte mig til Maria, og lovede hende fra den Dag, da jeg igjen kunde læse Messe, at holde en 9 Dages Andagt og at læse 9 Messer til Marias ubesmittede Hjerte. Men fordi vore Løfter have mere Kraft, naar de aflægges med vore Foresattes Bifald, saa skrev jeg (den Dødssyge?!) til min Foresatte og lod ham spørge om hans Raad, om han billigede og stadfæstede mit Løfte. Denne erklærede sig fuldkommen enig, men tilføiede: vi ville ikke vente med den 9 Dages Andagt, til Du er rask; her ere 5 Ordensbrødre i Huset, af dem skal enhver idag læse en Messe, og imorgen fire af dem, saa er „Novennen" endt i to Dage. Som sagt, saa gjort! Anden Dagen derpaa vare de ni Messer læste, og jeg følte mig paafaldende bedre. Da Lægen kom til mig, forbausedes han ved at finde min Tilstand saa forandret og sagde: „her er foregaaet Noget!" Jeg fortalte ham da, at jeg, med al Agtelse for hans Kunst, dog havde vendt mig til Maria, og fundet hurtig Hjælp hos denne Læge. Min Helbredelse skred hurtigt fremad, og medens man havde tvivlet, om jeg nogensinde mere vilde kunne bestige Prædikestolen, gik det siden den Tid bedre end nogensinde med Prædiken."

Kan man neppe have et bedre Beviis for det opus operatum, som den katholske Kirke lærer, end denne Fortælling, saa er følgende Exempel en Prøve paa de Midler, som ere at anvende, for at opnaae Marias Naade. I Nærheden af Paris laae et Opdragelseshuus for Børn af fornemme velhavende Familier. Dette havde i Aaret 1848 en Friskarehob udseet sig til Plyndring i det Haab, der at gjøre et rigt Bytte. Man bringer Forstanderen den Efterretning, at Skaren allerede er i Anmarsch; han seer ingen Hjælp, ingen Udvei til Frelse. Er endnu Hjælp mulig, siger han, saa er den alene at finde hos Maria, hun alene kan her frelse. Han forsamler Børnene i Kirken for at bede med dem. „Børn", tiltaler han dem, „jeg har noget for; ere I enige i, at vi love Maria et stort Sølv-Hjerte, hvis hun hjælper os?" Ja, ja, raabe Børnene, og Forstanderen aflægger Løftet under indtrængende Bøn om Marias Beskyttelse. Allerede nærme de vilde Horder sig, man hører deres Larmen, Alle bæve i ængstelig Forventning. Da bliver det paa eengang stille, Ingen drister sig at see omkring; den dybe Taushed vedbliver, og endelig vover En at see ud, hvorledes Sagerne staae. Men see, de vilde Skarer ere borte! Skræk har bemægtiget sig dem ved Anstaltens Port; som drevne af en usynlig Magt, ere de

vendte om og flygtede. Maria har hørt hendes Børns Bøn. Og Hjertet hænger nu paa Marias Hjerte, og alle Børnenes Navne ere indgravne i det. „Hvis dog ogsaa vore Navne stode paa det Hjerte, ikke sandt, mine Dyrebare!" vedbliver Taleren, og finder deri Overgangen til en Opfordring, at indtræde i Broderskabet til Marias Hjerte. Enhvers Navn staaer ikke blot i et Sølvhjerte, det staaer i et Guld-Hjerte, i Marias gyldne Hjerte, naar Nogen lader sig optage i Broderskabet og hans Navn indføres i sammes Bog. — For at anbefale Indtrædelsen des varmere, anfører han, at der jo ikke gives noget Broderskab, i hvilket der ere stillede saa lette Betingelser, intet, i hvilket der behøves at bedes saa lidet. Et dagligt Ave Maria! med den Tilsætning: „Maria, Synderes Tilflugt, bed for os!" er tilstrækkeligt; mindre kunde man dog ikke forlange. Men hvor ubetydelig denne korte Bøn end forekom, hvor liden Kraft dette enkelte Ave Maria end synes at have, saa forholder det sig dog dermed paa samme Maade, som med Regndraaberne. Een Regndraabe i og for sig er ubetydelig, men mange tilsammen kunne allerede udrette noget; mange Regndraaber danne en Bæk, Bækkene flyde sammen og danne store Strømme, og de store Strømme rive alt bort med sig. Saaledes danne ogsaa de mange Ave Maria's, hvilke alle Medlemmer af Broderskabet bede, en mægtig Strøm, der bortriver alt, hvad der modstaaer den katholske Kirke og den Herre, som omvender alle Syndere! — —

—e.

Vievandets Virkninger. — Hvilke Forestillinger man i Katholicismens Hovedstad har om Vievandet, fremgaaer af en trykt Seddel, der er ophængt i Ramme over Vievandsfadene i Kirkerne S. Carlo i Corsoen og S. Apostoli ved Palazzo Colonna. Den lyder, ordret oversat, saaledes: „Det velsignede Vand yder mange gode Virkninger; 1) aandelige: det fordriver onde Aander fra Steder og Skabninger; det udslukker vellystige Synder, fordriver onde Tanker, sikrer imod indvortes og udvortes Snarer; det indgyder Bønnens Andagt og den Hellig Aands Nærværelse; det bereder det menneskelige Sind, at det bedre kan tage Deel i Gudstjenesten og værdigere modtage Kirkens hellige Sacramenter; 2) legemlige: det helbreder Ufrugtbarhed hos Mennesker og Dyr; det bevarer for Sygdomme; det renser den fordærvede Luft og fordriver Pest og Smitte".

Ultramontan Hiſtorieſkrivning. — Som et betegnende Exempel paa Katholikernes Frækhed i at forvanſte aabenlyſe hiſtoriſke Kjendsgjerninger, fremhæve vi det nylig udkomne Skrift af Valentin Gröne: „Tezel und Luther, oder Lebensgeſchichte und Rechtfertigung des Ablaßpredigers und Inqviſitors Dr. Johann Tezel". Medens vi tidligere ikke vidſte rettede end, at denne Afladskræmmer under ſin indbringende Handel gjorde ſig ſkyldig i ligefremt Bedrageri og Tyveri og forøvrigt førte et høiſt forargeligt Liv, ſaa endog Paven troede ſig beføiet til at tugte ham: lære vi derimod af dette herlige Product af ultramontan Lærdom, at Tezel var „en ſtor, ærværdig, lærd, af Folket høit fortjent Mand, hvem man ſnareſt muligt burde opreiſe et Æresmonument!"

Etatsraadinde Bruun. Nogle Timer tilbragte i en Familiekreds. Af Quartus Paries. Udgivet af cd. th. Zahle. — I det vi med Glæde overlade Andre at vurdere denne Bogs æſthetiſke Værdi, ſkulle vi derimod i al Beſkedenhed og med muligſt Korthed gjøre opmærkſom paa dens Vigtighed for Orienteringen i vore religiøſe og kirkelige Forhold. Under den beſkedne Titel „Etatsraadinde Bruun" bydes nemlig ikke blot en Række ret intereſſante Genrebilleder, men tillige mange særdeles pikante Domme over det kirkelige og religiøſe Liv herhjemme og mange nye og orininale Forſlag til Forbedringer i ſaa Henſeende. Skjøndt Forf., ligeſom alle Genier, ikke kan henregnes til noget beſtemt Standpunkt, men er abſolut incommenſurabel med ethvert Standpunkt, ſynes han dog at ville regnes blandt „de Opvakte". Han er en Ven af Religionsfrihed; han vil (Pag. 130) „give Kirken frie Hænder og lade den komme lovligt til Orde"; men paa den anden Side vil han (Pag. 146), at Kirken ikke ſkal have Frihed til at ordne ſin egen Forfatning; dette overlader han „tillidsfuldt" til Rigsdagen; hvorved han, ſom han ſiger, viſer, at han forſtaaer at være al lovlig Øvrighed underdanig. Det er en ſørgelig Skildring, der gives os af Chriſtendommens øieblikkelige Stilling ved Univerſitetet, i Kirkerne og i Skolerne. Blandt Univerſitetets theologiſke Docenter ſkal kun een eneſte være en ſand chriſtelig Lærer; men da han „anvender al ſin Tid paa at overſætte Skriften i et værdigt og forſtaaeligt Sprog", indrømmes der ham juſt ikke megen Tid til „at virke paa de unge Studerende". I Kjøbenhavns Kirker ſkal der, lavt regnet, hver Søndag prædikes ſyv forſkjellige Sorter Chriſtendom. Geiſtlighedens og Menighedernes Tilſtand

Landet over er saa betænkelig, at det snart vil komme dertil, at „al virkelig Gudsdyrkelse ophører, og Kirketjeneſten bliver en blot og bar Søndagsforelæsning med Pſalmeſang af den vandede evangeliſke Pſalmebog med Tillæg". — Da Tilſtanden er saa ſørgelig, maa det dobbelt paaſkjønnes, at Forf. ogſaa har leveret praktiſke Forſlag til at faae denne Tilſtand afhjulpen. Vi antage det for afgjort, at den nys ſammentraadte kirkelige Conſulta vil tage tilbørligt Hensyn til disſe Forſlag om Tiendens Afløsning, Præſtegaardsjordernes Inddragelſe under Domainerne, Skolernes og Univerſitetets forandrede Stilling til Kirken o. ſ. v. Særligen maae vi henlede Opmærkſomheden paa Forſlaget om at anſætte een Qvinde i hvert Sogn til at udføre Organiſttjeneſten. Til Slutning endnu vor Beklagelſe over, at Forf. ikke har havt Tid til (Pag. 152) at gaae noget nærmere ind paa det frugtbare Spørgsmaal om, hvad der forſtaaes ved „de moralſke og almindelige religiøſe Begreber" i den bekjendte Lov af 13de April 1851. —n.

Supplement til ny geiſtlig Stat, af C. F. Schwartzkopf. (Sluttet 31te Decbr. 1853). Kbhvn. 1854. — I Ugeſkriftets ſørſte Biud P. 175—76 have vi omtalt den af denne Forf. udgivne „Ny geiſtlig Stat". Det nu udkomne Supplement meddeler ikke blot de Forandringer, ſom Aaret 1853 har foranlediget i denne, men giver tillige en Fortegnelſe over den ſlesvigſke Geiſtlighed. Det maa ſærligt fremhæves, at Reguleringsſummen er anført ved de ſlesvigſke Embeder, ſamt at der findes angivet, hvor Kirke- og Skole-Sprog er danſk, hvor det er blandet og hvor det er tydſk. Ligeledes findes en Fortegnelſe over de i Flensborg 1853 examinerede theol. Candidater.

—lon.

Ledige Embeder. 16de Jan. Næsby og Tyvelſe Sognekald i Sjællands Stift; Reg.s Sum 760, ny Anſ. 190 Rbd.

— 18de Jan. Aabye og Vierſted Sognekald i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1205, ny Anſ. 296 Rbd.

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rbd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet **med Poſten**, er Priſen 2 Rbd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 5. Den 27de Januar. **1854.**

Indhold: 1. Om det ſaakaldte „lille Ord af Herrens Mund"; af Mag. Zeuthen. 2. Om Pſalmebogſagens Fremme; af C. Rothe. (Sluttet). 3. Ledige Embeder, Entledigelſer og Udnævnelſer.

Om det ſaakaldte „lille Ord af Herrens Mund".

Af Mag. Zeuthen.

En Aften i Oktober 1825 ſad jeg ſom ung Student hos Grundtvig og var enten den Førſte eller dog blandt de Førſte, hvem han da meddeelte, hvad han nylig har kaldt „den ſtore Tanke", ſom opfyldte og opflammede ham, da han „for otte og tyve Aar ſiden med Bekymring ledte om et almeengyldigt og udtrykkeligt Vidnesbyrd om den ægte, ſande, oprindelige Chriſtendom, lige ſikkert og fatteligt for de Lærde og de Vankundige" [1]). Grundtvigs Tanke er da ſom en Tanke, Foreſtilling, Anſkuelſe omtrent ligeſaa gammel for mig ſom for ham ſelv. Den har i de mange

[1]) Danſk Kirketidende 1853 Nr. 428 S. 831: „Mine chriſtelige Grundſætninger".

Aar siden hiin Aften ikke beskjæftiget mig lidet, og jeg har baade som Yngre i Samtale med Grundtvig og hans Tilhængere og senere som Præst ved Sammenstød med dem, for hvem hiin Tanke var og er langt Mere end en blot Tanke, deels paa Literaturens Kamppladse, deels paa Conventernes, havt megen Leilighed til fra de forskjelligste Sider at prøve den. Den saakaldte Opdagelse bestaaer, som bekjendt, deri, at Ordene, hvormed der spørges ved Daaben, eller det apostoliske Symbolum kunde være i og for sig, uden Forklaring af nogen anden enten skriftlig eller mundtlig Overlevering, den christelige Kirkes Grundvold og Troesregel. Lige fra Begyndelsen af forekom det mig naturligviis som særdeles bequemt, hvis man havde et saadant kort, for Alle lige sikkert og fatteligt, Vidnesbyrd om Christendommen; men angaaende den apostoliske Troesbekjendelse, hvorvidt den kan være og virkelig er et saadant Vidnesbyrd, da har jeg først tvivlet og forholdt mig indvendende, indtil jeg senere desangaaende er optraadt bestemt polemisk [1]). Og naar Grundtvig nylig i den anførte Artikel har sagt, at samme store Tanke opfylder og opflammer ham endnu, saa maa jeg derimod tilstaae, at Tanken forekommer mig nu mere uantagelig end nogensinde tilforn. Ved at læse det nævnte Stykke kunde den gamle Mands Begeistring, især som den udtaler sig mod Slutningen, stemme mig til Veemod, hvis man ikke forud var kommen i en noget bitter Stem-

[1]) I Aarene 1840. 41. 47. 48. Jeg tillader mig især at henvise til Theol. Tidsskrift udg. af Professorerne Scharling og Engelstoft 1847, og et lille Skrift om Roeskilde Convent 1847, udg. 1848. Uagtet den Haan, hvormed Grundtvigianerne betragte, hvad de regne til min Theologie og Philosophie, saa har jeg dog i mine forskjellige Smaaskrifter sagt Adskilligt, som staaer aldeles uigjendrevet, og som de vist kunne have godt af at tage i nærmere Overveielse, og det ikke blot om den Sag, hvorom her handles, men ogsaa om andre. Hvad jeg i mit lille Skrift „om Ydmyghed" har tilladt mig at yttre om „folkelige Psalmemelodier" (S. 132—33) er senere af Kyndigere bleven godtgjort paa en Maade, som det vel ikke vil være let at gjendrive. Jeg troer gjerne, at mange Steder maa noget folkeligt eller verdsligt Tiltrækkende virke med ved Gudstjenesten for at drage Folk til Kirken, men at Kirkens Aand i sig selv skulde være for afmægtig til at skabe egne kirkelige Melodier til de Psalmer, som den har frembragt, det troer jeg ikke.

ning ved at see hans fuldkomne Ubekjendtskab med eller Ligegyldighed for Alt, hvad man har tilladt sig at indvende, hans urimelige Foreſtillinger om hans Modſtanderes Anſkuelſer (ſom om de f. Ex. vilde have, at en Bog ſkulde være Kilden til Menneſkelivets Opreisning af dets dybe Fald o. ſ. v., eller at Skriften ſkulde være ældre end Menigheden) og endelig den dermed forbundne Foragt for den theologiſke Videnſkab overhovedet, forſaavidt den ikke anerkjender den af ham opdagede Grundvold. Hvad det Sidſte angaaer, da feiler man viſt ikke meget ved at paaſtaae, at det er af Foragten for den Videnſkab, ſom han aldrig alvorlig har ſtuderet ſig ind i, at hans Begeiſtring for den iſolerede Troesbekjendelſe („det lille Ord af Herrens Mund") drager ſin vigtigſte Næring. Og ſpørger man, hvorfra hiin Foragt kommer, ſaa feiler man viſt heller ikke meget ved den Paaſtand, at den for en ſtor Deel hidrører fra Grundtvigs aandelige Uformuenhed til videnſkabelig Tænkning eller en rolig aandsfri Fordybben i nogenſomhelſt Videnſkab. Hvad han her ikke kan magte, det foragter han, thi den Beſkedenhed han ikke ſjelden har lagt for Dagen ſom Digter, f. Ex. i Forhold til Oehlenſchläger og Ingemann, den mangler han aldeles i Forhold til Videnſkaben, navnlig Theologien. Han agter og ærer neppe nogen Theolog i Verden uden ſig ſelv[1]). Og dog — imedens Alle indrømme, at han beſidder en ſjelden Digtergave, vover jeg at paaſtaae, at tænke, i Ordets ſnevrere Betydning, ſom Videnſkaben kræver det, formaaer han ikke. I denne hans Afmagt er der noget Naturligt, hvori han er aldeles uſkyldig, men naar han hovmoder ſig midt i ſin Afmagt, i ſin Tankeløshed (ſaaledes ſom han gjør det i den nævnte Artikel), ſaa er han ikke uſkyldig, ſaa er han ogſaa ſelv derved Skyld i, at han ikke kommer videre i theologiſk Erkjendelſe, end han gjør.

Hvad nu Symbolſtriden angaaer, da har den efter mine hidtil gjorte Erfaringer ikke meget Aandsnærende ved ſig, og jeg ſkulde viſt ikke oftere have blandet mig deri, derſom jeg ikke fandt den Grundtvigſke Paaſtand at være i dens Væſen (om endogſaa ikke endnu i dens Virkninger) aandsdræbende, og hvis

[1]) Og dem, ſom hylde ham.

jeg ikke erfarede, at den (paa Grund af Grundtvigs Autoritet[1]) „æder om ſig ſom dødt Kjød", eller hvis jeg ene og alene havde at gjentage, hvad tidligere er ſagt. —

Jeg tillader mig dennegang at knytte mine Betragtninger til følgende Sted i den oftnævnte Artikel: „Saaſnart vi nu alvorlig eftertænker denne vor Salighedes-Sag, da forefinder vi to Vidnesbyrd om Guds Søns Aabenbarelſe paa Jorden og om Saliggjørelſens Orden i hans Huus og Rige: et mundlig Vidnesbyrd af dem, ſom kaldes Herrens Embedsmænd og Sendebud, med hele Menighedens Troesbekjendelſe og Herrens egne Indſtiftelſes-Ord i Spidſen, og et ſkriftligt Vidnesbyrd i en Række af ſaakaldte chriſtelige Bøger med Apoſtelſkriften i Spidſen, og det følger af ſig ſelv, at vi maae lægge det Vidnesbyrd til Grund, ſom baade i ſig ſelv har Almeengyldighed, er et udtrykkeligt Vidnesbyrd, og kan være Midlet til Meddelelſe og Forplantelſe af Troen og af Livskraften i den Aand, ſom gjør levende. Nu er det, jeg paaſtaaer, at Herrens eget mundlige Ord ved hans Indſtiftelſer i det Hele og hele den Chriſtne Menigheds mundlige Troes-Bekjendelſe ved Daaben i Særdeleshed, er det eneſte baade almeengyldige, udtrykkelige og levende Vidnesbyrd, hvorigjennem den Chriſtne Tro og Chriſti Aand kan meddeles og forplantes, og medens det er ſoleklart, at intet andet Vidnesbyrd end Apoſtel-Skriften kunde gjøre dette Vidnesbyrd Rangen ſtridig, ſaa er det min velgrundede Paaſtand, at hverken gjør Apoſtel-Skriften det, ikke heller kunde den gjøre det, uden ved klar Selvmodſigelſe at tilintetgjøre ſit eget Vidnesbyrd". Saavidt Grundtvig. — Hertil ſvares: Vi forefinde ikke ſaadanne to Vidnesbyrd; thi til det, ſom med Rette ſkal kaldes „to Vidnesbyrd", hører, at de ere uafhængige af hinanden. Ere de ikke dette, da beſtaaer der enten ſlet ingen Dobbelthed, eller den er ikke reen og ægte. Hvad nu de i de anførte Ord nævnte mundtlige og ſkriftlige Vidnesbyrd angaaer,

---

[1]) Hvormeget det er Grundtvigs Autoritet ſom ſaadan, der virker, ſeer man blandt Andet deraf, at den, ſom antager een af de Grundtvigſke Paaſtande, i Almindelighed ogſaa antager de andre, uagtet de neppe ſtaae i anden Forbindelſe med hinanden end formedelſt det fælleds Ophav.

da er det paa den ene Side (saavidt jeg veed) af Alle antaget, at i Begyndelsen var Alt mundtligt, saa at det skriftlige er øst af det, som i Begyndelsen kun var eller kunde være mundtligt, og paa den anden Side kan der ikke paavises et eneste (jeg vil ikke engang sige vigtigt) mundtligt Vidnesbyrd af senere Prædikanter i Kirken, uden at disse have meer eller mindre middelbart eller umiddelbart øst af Skriften og ikke alene af de Ord, som høres ved Sacramenterne. Og hvad nu angaaer det selv, som siges at staae i Spidsen for det mundtlige Vidnesbyrd, nemlig „Menighedens Troesbekjendelse og Herrens egne Indstiftelsesord“ [1]), da mener jeg vel ikke, som Augustin og Luther [2]), at Troesbekjendelsen er tagen af Skriften, men jeg paastaaer, at den aldrig, forsaavidt den har vist sig af nogen Betydning for Kirken og dens Liv, har været alene, uden Forklaring af det, som Skriften og tidligere den mundtlige Overlevering indeholdt, og aldrig kunde være uden Forklaring, saafremt den skulde begrunde nogen kirkelig Enhed. Troesbekjendelsen har aldrig været uden Forklaring, hvor den har vist sig at have nogen Virkning. Selv om jeg indrømmede, at Herren har lært sine Disciple den i samme Form, som den nu bruges [3]), eller at den blev anvendt ved hver af de 3000 Mennesters Daab paa Pintsefesten, saa er dermed Intet indrømmet med Hensyn til Hovedsagen. Har den dengang som senere været givet og anvendt med Forklaring, saa har den ikke i sig selv været som øverste Regel og Grundvold. Det er altsaa Spørgsmaalet, hvorvidt Jesus gav Disciplene Ordene som dem, hvis rette Be-

[1]) Hvad her er adskilt, kan det dog ikke være Grundtvigs Mening saaledes at adskille, som om det Ene var af Menigheden alene og det Andet af Herren, thi derved vilde han jo selv modsige sin hele Anskuelse. Det er Troesbekjendelsen, han mener, naar han S. 831 nævner „det lille Ord af Herrens Mund, som Menigheden har beholdt i sin Mund og i sit Hjerte“.

[2]) Deres Ord ere citerede i Theol. Tidsskrift for 1847, 2det H. S. 229.

[3]) Nylig er i Odense Convent den Mening gjentaget, at det er skeet imellem Opstandelsen og Himmelfarten, men hvor tankeløst! Himmelfarten er jo allerede forbi efter Bekjendelsens eget Udtryk („opfaren til Himmelen“). Og hvis man har noget desangaaende at erindre, hvor tankeløst er det da ikke at fortie det!

tydning og Indhold var ved foregaaende Underviisning gjort forſtaaelig for dem, eller ikke, og hvorvidt Apoſtlene paa Pintſefeſten anvendte dem paa ſamme Maade. Endnu har Ingen paaſtaaet, at de *første* Ord, Jeſus talede til ſine Diſciple, vare Symbolets Ord, eller at *det Første*, Peter og de Andre foretog ſig med den forſamlede Mængde paa Pintſefeſten, var at forelægge den Daabsſpørgsmaalene. Men har Jeſus længe vandret med og lært Diſciplene, før han gav dem Symbolet, eller har Peter talt til Mængden, hvad vi læſe Ap. G. 2, og meget Mere, ſom der ſtaaer V. 40: „Ogſaa med *mange andre Ord* vidnede han for dem", da havde Symbolets Ord jo deri en Forklaring; thi Jeſus talede neppe mange Ord til Diſciplene og Peter prædikede neppe Andet for Folkene paa Pintſefeſten, end hvad der paa en eller anden Maade kunde tjene til Symbolets Forklaring. Altſaa ikke Symbolet *ene*, *men med Forklaring*, gaves og anvendtes i Begyndelſen, *hvis det dengang var til*. Og hvor man ſenere ikke har tvunget til Daaben, men *kaldet* til den, altſaa lært Folkene, førend man døbte dem, førend man forelagde Daabsſpørgsmaalene, der har denne forudgaaende Kalden og Underviisning juſt indeholdt den Forklaring, ſom hine Spørgsmaal behøvede, og man ſkal da ikke kunne paaviſe, hvad Daabsordene i og for ſig have virket, hvorved man kunde være berettiget til at kalde dem, og hverken Meer eller Mindre end dem, Kirkens Grundvold. Det har aldrig været dem alene, ſom har „gjort Gjerningerne" [1]). Vil man anvende Matth. 28, 19 imod Baptiſterne [2]) og i den Betydning overſætte „Gjører til Diſciple døbende" o. ſ. v. altſaa

---

[1]) Et Udtryk, ſom jeg endnu erindrer fra hiin Aften for 28—29 Aar ſiden.

[2]) Urigtigheden af denne Anvendelſe er, ſom jeg ſynes, tilſtrækkeligt godtgjort af Stiftsprovſt *Møller*, iſær i „Danſk Kirketidende" Nr. 423. Naar *Martenſen* i ſit Skrift „den chriſtelige Daab" i Talen om dette Sted hos Matth. figer S. 25: „Jo mere Barnedaaben bliver almindelig i Verden, deſto fuldſtændigere gaae Herrens Ord i Opfyldelſe, at *Folkene* gjøres til Diſciple ved *Daab* og *Underviisning*", ſaa *forudſættes* Rigtigheden af Overſættelſen: „Gjører til Diſciple" og Rigtigheden af Barnedaaben; men i Forholdet til Baptiſterne kan Saadant jo ikke forudſættes.

ſætte Daaben foran al Læren, ogſaa naar Folkene (τὰ ἔθνη), og ikke Børn i chriſtne Lande, ere Gjenſtanden, da kan man rigtignok faae Symbolet fremfor alt Andet (ſom en Grundvold), men da er det jo ogſaa Tvangsdaab i Ordets groveſte Betydning (ſom Sachſernes), og hvad Gjerninger den har gjort, er vel ikke værdt at omtale. Ved vor Barnedaab i et chriſteligt Folk forudſættes jo en Underviisning i Folket, ligeſom der kræves en ſaadan for Barnet, naar det bliver voxent. Skal denne Underviisning ſlutte ſig til Daabsſpørgsmaalene, da maa den jo gaae ud paa en Forklaring af dem.

Som nu Symbolet ikke har været og virket uden en forklarende Læren og Underviisning, ſaaledes er det ogſaa efter dets hele Beſkaffenhed trængende til en Forklaring: det er ikke iſtand til at forklare ſig ſelv for den Ukyndige eller for den, ſom ikke andenſtedsfra er oplyſt om Chriſtendommen, ſaaledes, at der deri kan være Sikkerhed for, at Troens Indhold og Beſkaffenhed virkelig er chriſtelig, eller at der derved kan være begrundet nogen Troes-Eenhed. Med Henſyn til det Første kunde man maaſkee ſige, at da der er ingen anden Regel for Chriſteligheden end netop Symbolet, ſaa indeholder det en Modſigelſe at paaſtaae, at dens Tro, ſom dertil bekjender ſig, ikke ſkulde være chriſtelig. Men Chriſtendommen har dog og i Hiſtorien i Menneſkenes Liv aflagt et Vidnesbyrd om dens Beſkaffenhed, hvilket Ingen, ſom overhovedet kan finde det Umagen værd at være en Chriſten, kan frakjende al normativ Gyldighed, ikke at tale om Skriften, hvilken dog ogſaa de, ſom lægge Symbolet til Grund, ſige, at de ære.

Skal Symbolet med dets forſkjellige Led være Gjenſtand for en Tro, ſelv om denne kun var, hvad der er kaldet, en hiſtoriſk, da maa Meningen af dets Indhold kunne fattes; men baade i det Hele og i det Enkelte er dets rette (chriſtelige) Indhold ingenlunde i ſig ſelv fatteligt, det er ingenlunde, ſom Grundtvig mener, „lige fatteligt for de Lærde og de Vankundige". Enhver, ſom ikke forud er andetſtedsfra oplyſt, har Grund til at ſpørge: Hvad betyder Udtrykkene: Guds eenbaarne Søn og den Hellige Aand? Hvad er Jeſus Chriſtus for os? Er han kun vor Herre og Dommer, ſom Symbolet ſiger, men intet

Mere?[1]) Hvad betyder Nedfarten, den hellige almindelige Kirke, de Helliges Samfund, de Dødes Opſtandelſe o. ſ. v. Alt er deels i og for ſig uforſtaaeligt, deels modtageligt for en uchriſtelig Forklaring, deels da ogſaa modtageligt for en høiſt forſtjellig Forklaring. Det er ſimpel Tankeløshed, naar Grundtvig, fordi Symbolet for ham er let fatteligt, finder det at være ſaaledes i ſig ſelv, for Vankundige ſom for Lærde. Fordi man i Middelalderen i ſaa høi Grad var henviiſt i Chriſtendommen til Symbolets Ord uden ſynderlig chriſtelig og bibelſt Forklaring, derfor gjaldt Chriſtus næſten udelukkende ſom en ſtreng Herre og Dommer, thi kun ſom ſaadan lærte man af Troesbekjendelſen ham at kjende, og derfor ſøgte man i hans Moder, Maria, den Mildhed og Naade, ſom man ikke fandt hos Chriſtus. Luther klager bitterligt, at han fra Barndommen af var bleven ſaaledes vant, at han maatte blegne og ſtrækkes, naar han blot hørte Chriſti Navn nævne, fordi han kun var fremſtillet for ham og andre ſom en ſtreng og vred Dommer. „Denn, ſiger han, wir waren alle dahin gewieſen, daß wir mußten ſelbſt genug thun für unſere Sünde, und Chriſtus am jüngſten Tag würde von uns Rechnung fordern, wie wir die Sünde gebüßet und wie viel guter Werke wir gethan hätten". Kan, ja maa, Symbolet uden Forklaring viſe paa ſaadanne Afveie, da gaaer jo al chriſtelig Velſignelſe tabt, naar man tager det iſoleert.

(Sluttes).

---

[1]) Naar man har lagt Vægt paa Navnet „Jeſus", ſom det der (ogſaa for den Vankundige) ſkulde i hiin Henſeende indeholde det Manglende, da ſpørges: Hvorfor ſkal det hos Jøderne almindelige Navn her tages ſom Appellativ? Det kan dog have en god Betydning at ſige: Jeg troer paa det Menneſke, ſom kaldes Jeſus Chriſtus (om endog Navnets Betydning ikke er bekjendt), naar han derefter kaldes „Guds eenbaarne Søn vor Herre". Fremdeles maa den Ulærde ſpørge (naar Betydningen ſkal urgeres): Hvad betyder da dette Navn? Og vi have Alle Grund til at ſpørge: Kan det vigtigſte Udtryk i den hele Troesartikel være i et fremmed Sprog, og behøve lærd Forklaring, hvorfor kunde da ikke den hele Troesartikel være det? Det Hele bliver da kun for de Lærde og for dem, hvem de Lærde ville tage ſig af og give Oplysning.

Om Pſalmebogſagens Fremme.

Af C. Rothe.

(Sluttet).

Thi ſpørge vi nu: hvad der for Tiden er at gjøre i Pſalmebogſagen? da har jeg intet andet Blik kunnet faae paa vore og paa hele Tidens kirkelige Tilſtande, end at man arbeider Opløsningen i Hænder, ved intet at gjøre, ved at betragte vor Tid ſom en Ventetid. Viſtnok bør man, hvad den foreliggende Sag angaaer, først overveie de alvorlige Ord, ſom Uſſing (Kirkeſ. 4, 1. P. 511) allerede udtalte: „Det er virkelig en Landeplage og Kirke-Ulykke at overile ſig (ved Indførelſen af nye Pſalmebøger), og det er et meget ſlet Forſvar for en ny Kirkepſalmebog, at den dog altid er i det Hele lige ſaa god ſom den gamle; thi den bør være meget — kjendelig meget bedre end den forrige, ellers bør den aldrig indføres. Og vil Kirkeregenten handle ret viſelig og forſigtig —, ſaa bør han, førend han foretager et ſaadant Skridt, paa alle mulige Maader ſørge for, at den nye Pſalmebog — har alle de Fuldkommenheder, ſom det paa den Tid er muligt at forſkaffe den — —, paa det at man tillige derved kan have det velgrundede Haab, at man ikke ſaa ſnart igjen ſkal have behov, atter at indføre en ny Pſalmebog; — — og ſørger man endda ikke med al Viisdom efter Mulighed at lette Byrden —, ſaa er det virkelig en ſtor Samvittighedsſag at paatage ſig, da Gudstjeneſten og Folket kan lide forfærdelig derunder; og det er altſaa viſt ingen Sag at ſpøge med, eller Noget, ſom man godtroende, med formeente eller virkelig redelige Henſigter, uden at have de dertil fornødne Gaver og Indſigter, maa paatage ſig og gjøre ſaa godt ſom man kan, og lade det komme an derpaa, hvorledes det falder ud". — Men er denne Advarſel tagen til Hjerte, da bør man trøſtigt ſtræbe efter at tilfredsſtille Tidens Tarv. Hvor dybt jeg derfor end vil bøie mig for de Autoriteter, ſom udtale ſig for, at Tiden ikke er moden, ſaa ſynes mig dog, at alle Forhandlingerne i Pſalmebogſagen vise, at eet er fornødent: en ny Pſalmebog, — og at ſaa Mange have forenet ſig om at bifalde Conventets Pſalmebog, bevidner det Samme. Thi vel er den et ufuldkomment Værk, og bærer Præg af, at forſkjellige Retninger ſtaae imod hinanden, den er ingen „Princip-", men en „Coalitions-Pſalmebog", ſom man med Cand. Hjorts Udtryk betegnende har kaldet den, — men dens Hiſtorie vidner des ſtærkere om Følelſen af Tidens Trang og om den oprigtige

Villie, ſom endnu er til at bevare Eenheden i Fredens Baand. Det er ſandt, at naar hvert Parti, hver Retning faaer ſin Pſalmebog, vil der vel kunne ſtaffes „indre Eenhed", men Spørgsmaalet er, om denne ikke uden Nødvendighed kjøbes paa den ydre Eenheds Bekoſtning. Naar Biſkop Bindesbøll dertil vil, at man ſkal vende tilbage til den 150 Aar gamle Kingoſke Pſalmebog, da bryder han aabenbart den hiſtoriſke Traad, der igjennem Pontoppidan, Guldberg og Evangeliſke Pſalmebog naaer til os, og afgiver Udgangspunktet for vor Tid. Jeg betvivler ikke, at en dygtig, aandrig Behandling af hiin for ſin Tid fortrinlige Pſalmebog, jo kunde bringe Frugt for Nutiden og være meget ønſkelig, men den vilde neppe kunne vente ſtor Indgang hos Menighederne, hvor den evang. Pſalmebog var brugt, og hvad Modſtand den maatte være beredt paa hos Andre, viſer Biſkop Monrads Hævden af det Tilvante og Provſt Gads Ytringer i Roeskilde Convent, der have fundet Gjenklang hos Mange. Lykkedes en Bearbeidelſe af Kingos Pſalmebog ſom den paatænkte, da vilde den perpetuere en dobbelt Pſalmeſtrømning gjennem vor Kirke; og gjordes der Forſøg paa at lede disſe tvende Strømninger fra Kingo og fra Evangeliſk Pſalmebog i eet Leie, vilde dette ſelv jo give os en Coalitionspſalmebog, ſom ikke mindre end andre vilde mangle den indre Eenhed, hvilken med ſaa betydelige Offre af Tid og Kraft efterſtræbes. Ikke engang Grundtvig har taget Kingo til Udgangspunkt, hvor ſtor Sympathi og Aandsfrændſkab der end er imellem begge disſe Digtere.

Endnu en Grund maa jeg her fremhæve mod den Udſtyden af Sagen i en ubeſtemt Fremtid, ſom et ſaadant Forſøg vilde medføre. At henviſes til at vente, er altid ubehageligt; jo mere levende Attraaen erkjendes og Trangen er vakt, des misligere bliver det; men alt gaaer gaaer dog an, ſaalænge der er Haab, at Enden nærmer ſig. Men hvad Haab er der for Pſalmebogſagens Fremtid i Danmark, naar vi først ſkulle vente paa en Bearbeidelſe af Kingos Pſalmebog, og dernæſt paa Forſøg at forene den og Evangeliſke? og hvilke Udſigter er der til noget Fuldkomnere, væſentlig Bedre end det, ſom vi kjende? Vi tør vel ſige: det er ikke hos os ſom i Sverrig, da Wallin brød Staven over ſit eget Værk, og i Stilhed udarbeidede „Svenſka Pſalmbocken". Her er intet Lønkammer, til hvilket vi ſee hen i Forventning om hvad derfra ſkal udgaae til Menighedens Opbyggelſe. Maaſkee den for tidligt bortkaldte Boye i Stilhed arbeidede paa at ſkjænke Kirken en Pſalmebog; men — havde end Gud forundt ham at fuldende en ſaadan — er der Udſigt til, at den vilde have behaget Alle? Og den Mand, til hvem

Kjøbenhavns Præsteskab ikke mindre end saamange Brødre, geistlige og læge, i hele Landet, saae hen med en glad Forventning, at han, i Forening med sine dygtige Medarbeidere, skulde i „Menighedens levende Ord" reist sig et Minde — ære perennius — har ikke beseiret de Vanskeligheder, hans Individualitet lægger ham i Veien; — og den Forsættelse af hiint Arbeide, Pastor Grundtvig nu giver i sine „Festpsalmer", befæster mere og mere den Overbeviisning, at, naar han er færdig med sin Psalmebog, da vil den i det Enkelte være fortræffelig, i Meget behage Mange, men som et Hele aldrig vinde Indgang som en almindelig dansk Kirkepsalmebog. Fra vore andre nulevende Psalmedigtere er der vist ikke nogen ny Psalmebog at vente, og naar vi, reducerede til Psalmesamlerne, tænke os nok saamange Conventer eller Enkeltmænd sysselsatte hermed: er der da nogen grundet Forventning om, at vi saaledes skulle faae et Psalmeværk, der vil tilfredsstille Alle? Vi ville ikke til et saadant stille den urimelige Forventning, at det skulde blive en Gjenfødelse af Psalmesangen hos os. — Naar man saaledes sammenligner det vaagnende christelige Livs nødvendige Trang i vor Tid med Udsigten til, hvad der kan virkeligen gjøres for at tilfredsstille den, da synes mig, at man ikke faaer ud, at Tiden er til at vente, men til at handle og til at bruge det, vi have.

I Modsætning til Ønsket om at bevare Eenheden ved at vente, staaer et andet Forslag, som gaaer ud paa, at Brugen af Psalmebøger skal gives fuldkommen fri, saa at hver Menighed kan indrette sig som den ønsker. Hensigten er at hævde Friheden og fremme Livet, og saaledes tillige erfare, hvilke Psalmer der virkeligen tiltale danske Christne, idet Menighederne selv gjøres til Dommere; engang i Tiden kunde da det, som har staaet sin Prøve og fundet almindelig Indgang, blive samlet i en Psalmebog, om hvilken det kunde forventes, at den virkelig vilde være et Udtryk af hvad der var gaaet ind i Folket.

Saa tiltalende end denne Idee kan synes, og saa varmt og indtrængende den end er gjort gjældende af en ivrig Kirkemand, med Sands for og Kjærlighed til Psalmer og Sang, Cand. C. J. Brandt, (see Dansk K. T. for 1852 Nr. 42 og 43), saa kan jeg dog ikke andet end anse denne Løsning af Spørgsmaalet for ey saadan, som uden Nødvendighed vilde bringe den bydeste Forstyrrelse ind i Kirken, uden Haab om atter at faae den fjernet. Uden Nødvendighed, siger jeg; thi der findes dog Psalmer nok, som allerede have staaet deres Prøve paa Folkets Tunge, til at man paa den foreslaaede Maade

ſkulde behøve at ſkaffe ſig Kundſkab derom, og forunderligt maatte det ſtaae til, om alt hidtil Brugelige ſkulde være forblevet fremmed for Folket. Og om den dybeſte Forſtyrrelſe troer jeg at turde tale; thi det er neppe nogen falſk Frygt, at man, naar Øvret engang blev ſaaledes opgivet, og Adſkillelſen ved Brugen af de forſkjellige Pſalmebøger befæſtede ſig, aldrig vilde komme tilbage til Enheden. I ſaa Henſeende betænke man, hvad der er ſkeet i Tydſkland. Men Enheden i Troen har for Folket ſit tydeligſte ydre Udtryk i den fælles Bekjendelſe, i den ſamme Lærebog; den kirkelige Enhed har ſit i fælles Liturgi, i een Pſalmebog. Vel er det ligeſaa langt fra os, at ville anſee Enheden for et abſolut Gode, ſom for dem, der ere uenige med os, at anſee Forſkjellen for et ſaadant; men den er dog ſaare vigtig og høiſt ønſkelig, og vi maae derfor paa det Beſtemteſte modſætte os Forholdsregler, der ligeſom ere beregnede paa at fremelſke, hvad der adſkiller. De praktiſke Henſyn, ſom ere gjorte gjældende mod en Mangfoldighed af Pſalmebøger, tilmed i ſaa lille enKirke ſom den danſke, hentyde vi her kun til.

Blandt de Pſalmeſamlinger, om hvis Indførelſe i Kirken der iſær har været Tale, indtager unegteligt den af Roeskilde Convent udgivne den første Plads. Men er der end Mange, hvem den ganſke tilfredsſtiller, ſom den er, ſaa troer jeg dog, at Flere ſnarere antog den, fordi man mistvivlede om hvad der vilde komme ud af en Reviſion, eller fordi man anſaae Trangen til en ny Pſalmebog for at være ſaa paatrængende, at man aldeles ikke kunde vente; hertil kom Pſalmecomiteens Vægring enten i Forening med en Digter (f. Ex. Etatsraad Ingemann) eller ſelv endnu engang at gjennemgaae ſit Arbeide. Hvor ſtor Anerkjendelſe og Tak der nu end ſkyldes Comiteen for dens møiſomme og fortjenſtlige Værk, der i ſaa høi Grad har vidſt at vinde en Stemning for ſig, hvilken jeg ogſaa levende deler, ſaa troer jeg dog, at det Bifald en Pſalmebog behøver, for at trænge igjennem, maa være af den Art, Wallin opnaaede med ſin Pſalmebog eller ſom Tillægget vandt, og et ſaadant har Conventets Pſalmebog ikke vundet. En berettiget Kritik har endnu formeget at bemærke, navnlig ved Bearbeidelſen af Pſalmerne. Hertil kommer, hvad der fra flere Sider og fra Begyndelſen af Kjøbenhavns Convent er fremhævet, at Regjeringen gjennem Kirkens Organer bør lade den prøve, inden den autoriſerer den til almindelig Brug, da den kun kan betragte et ſaadant Værk ſom et Privat-Foretagende. Til en ſaadan Prøvelſe ſynes for Tiden den bedſte Leilighed at være given, naar den af Cultus-Miniſteren nedſatte Kirkecommiſſion tog deels Pſalmebogſagen i Almindelighed, deels den af Conventet

udgivne Psalmebog under Behandling, paa hvad Maade den maatte finde passeligst. Et af Psalmecomiteens Medlemmer har Sæde i Commissionen og kunde, hvis man ikke vilde tilkalde de andre ved Arbeidets Udførelse mere virksomme Medlemmer, repræsentere dens Anskuelser og Ændringer; Kirkecommissionen tæller selv i sin Midte Mænd, der saa grundigen kjende og til Velsignelse have arbeidet i Psalmesagen, saa at der synes at være den gunstigste Udsigt til, at en Løsning af Spørgsmaalet maatte kunne naaes. Lykkedes det at erholde en officielt revideret Udgave, i hvilken altsaa Kirkebestyrelsen i Forening med Psalmecomiteen havde deeltaget, kunde vist Psalmesagen ansees at være ført til Ende paa den heldigste Maade, det for Tiden kan skee, og der vilde da ikke længer kunne være nogen Betænkelighed ved at autorisere denne Psalmebog til Brug i de Menigheder, som maatte ønske at benytte den [1]).

Uagtet saaledes en Udvei synes aabnet af Psalmebogsnøden, skal jeg dog endnu berøre en anden, som her hjemme har fundet sine Talsmænd, og som man i Øieblikket har slaaet ind paa i Tydskland. Det er det Forslag at skille de Psalmer, der bruges i Kirken, fra dem, der mere angaae Huusbruget og tjene til at give Psalmebogen Charakteer af en Andagtsbog. Efter at Biskop Birkedsbøll varmt havde udtalt sig herfor, har Lic. Damkier og Candidat Hjort sluttet sig til Forslaget. Uagtet de vægtige Grunde, som ere anførte i kirkelig Henseende, og uagtet det Spillerum, som herved kunde vindes for Friheden ved Siden af det fælles Grundlag, har denne Idee dog neppe hos os fundet stor Anklang hos Præsteskabet og vil neppe finde det i Menigheden, deels vistnok paa Grund af Vanen, men ogsaa fordi Psalmebogen er en Gave for Livet, som for saa uendeligt Mange er den eneste og nærmeste Bog, i hvilken de søge Trøst og Opbyggelse, hvorfor den ogsaa bør imødekomme deres forskjellige Trang; at anskaffe tvende Bøger vil altid støde paa store Hindringer, og rimeligen forøvre Prisen. Inden man derfor beslutter sig til et Udvalg af christelige Kjærnepsalmer til Kirkebrug, overladende Huuspsalmerne til Enhvers egen Smag, maatte Haabet om at erholde en fuldstændig Psalmebog, saaledes som Menigheden er vant til, fuldkomment være opgivet; men dertil er det dog ikke kommet hos os endnu.

Imidlertid har man i Tydskland i den nyeste Tid grebet

[1]) Som vi erfare, (see „Dansk K. T." 1854, Nr. 4), er Psalmebogsagen een af dem, som Ministeren har forelagt Kirke-Commissionen, der har nedsat en Comitee til dens Behandling, bestaaende af Paulli, F. Fenger, Martensen, Brammer og Johnsen.

denne Udvei, og da Alt hvad der vedkommer Psalmesagen, naar det vinder Fremgang, maa have Interesse ogsaa for dem, der staae udenfor, skal jeg endnu give en Skildring af dette Forsøgs Gang.

Den evangeliske Kirkeconferents — en aarligen sammentrædende Forsamling af Deputerede fra Regjeringerne i 26 tydske Stater, som have protestantiske Undersaatter, til at forhandle hvad der kan være vigtigt for Lære, Cultus, Disciplin i Kirken, og til at gjøre Forslag om almindelige, eensformige Regjerings-Foranstaltninger — opfordredes ved Udtalelser paa Kirkedagen i Elberfeld til at betænke, hvorledes der kunde virkes for at faae en almindelig tydsk evangelisk Kirkepsalmebog, og nedsatte den 4de Juni 1852 til Udarbeidelse af en saadan en Comitee, bestaaende af Ministerialraad Dr. Bähr i Carlsruhe, Dr. Geffcken, Præst ved Michaelis-Kirke i Hamborg, Dr. Prof. Daniel i Halle, Consistorialraad Dr. Villmar i Cassel, og Dr. Director Wackernagel; for den musikalske Deel tilforordnedes Friherre v. Tucher. Efter foreløbige skriftlige Forhandlinger havde disse Mænd et Møde i Cassel (Januar 1853), ved hvilket kun v. Tucher manglede; men han indsendte en udførlig Betænkning over den ham vedkommende Deel af Arbeidet. De øvrige Medlemmer af Comiteen enedes omsider om Udvalget af de enkelte Psalmer, om Anordningen og om Grundsætningerne for Redactionen af Texten. Denne kunde ikke foretages strax, men af det hele Antal af 150 Psalmer fik hvert Medlem ved Lodtrækning 30, hvilke han skulde gjennemgaae til det næste Møde, som i April holdtes i Frankfurt a. M. Her lagdes den sidste Haand paa Værket, som forelagdes Conferentsen i Eisenach i Mai.

At det ikke har været nogen let Opgave af en Psalmeskat, som af Bunsen beregnes til 80,000 Nr., at udvælge 150, er indlysende; uden gjensidig Eftergiven og en levende Følelse af den store Velgjerning, der vilde beredes Kirken ved en saadan Samling, af hvilken alle Medlemmer vare gjennemtrængte, var det vist heller ikke lykkedes. Vel indgav Dr. Geffcken et særskilt Udvalg, som var samlet efter andre Regler end de vedtagne, og Dr. Wackernagel, som aldeles ingen Ændringer i den oprindelige Text vilde tillade, holdt sig endog aldeles borte fra Comiteens Revision af Texten, efter i 2 Dage at have deeltaget i samme, men Conferentsen sluttede sig, beslægtet af samme Enheds-Aand som Comiteen, ganske til denne, og antog saagodtsom eenstemmig det meddeelte Udkast den 31de Mai 1853, efter at have hørt en Betænkning af en nedsat Prøvelses-Comitee, bestaaende af Overhofpræst Dr. Ackermann,

Overconſiſtorialpræſident Dr. Harleß, Conſiſtorialraad Dr. Riemann og Regjeringsraad Küſter.

Til denne Pſalmebogs Charakteriſtik maa følgende ſammentrængte Uddrag af Referentens Foredrag tjene. Kun ældre Pſalmer maatte optages, ingen yngre end Gellerts († 1769), af hvem 2 Sange ikke uden Modſigelſe fik Plads. Man havde for at erfare, hvilke Pſalmer der vare i almindeligt Brug, indhentet Oplysninger og erholdt ſaadanne fra 12 Stater; men da Fortegnelſerne ikke vare affattede efter ſamme Regler, kunde der ikke hentes ſtor Veiledning af dem. Mærkeligt bliver det, at kun 6 Pſalmer fandtes paa alle Fortegnelſer, nemlig: 1) Allein Gott in der Höh' ſey Ehr'; 2) Befiehl du deine Wege; 3) Eine feſte Burg iſt unſer Gott; 4) Jeſus, meine Zuverſicht; 5) O Gott, du frommer Gott! og 6) Wer nur den lieben Gott läßt walten. — Comiteen opſtillede følgende Regler for ſit Valg. 1) At Pſalmen maa være en Bekjendelſesſang, fordi den ſkal danne en integrerende Deel af Gudstjeneſten; 2) en Menighedsſang, da den ikke ſkal udtale den Enkeltes Tro og Stemning, men Menighedens ſom et Hele; (ved Anvendelſen kunde dette ikke gjennemføres, da hos mange og det juſt de fortrinligſte Digtere, det Subjective og Objective ſammenſmelter til Eenhed); 3) og endelig en aandelig Folkeſang, ſom „det Brød, der er beſtemt for Alle, hvilket Konger og Fyrſter ligeſaa lidt kunne undvære, ſom Borger og Bonde", men et ſaadant, ſom kan ſmage dem alle. — I Overeensſtemmelſe med disſe Regler optog Comiteen af de 150 Pſalmer 83 eenſtemmigt, 50 med 4, og 17 med 3 Stemmer. Antallet paa de eenſtemmigt optagne vilde være ſteget til 129, naar ikke Dr. Geffcken udtrykkeligt havde forlangt 46 Sange udelukkede, hvilke de andre vare enige om at optage. Ordningen ſkete efter Kirkeaaret og for Trinitatis Tiden efter den tredie Troesartikel. — Som Regler for Textens Behandling vedtoges: 1) at vende tilbage til Digterens Original, dog ſaa, at Forandringer, der fra Begyndelſen vare indførte og havde vundet Hævd i Kirken, beholdtes d: at Kirkens Originaltext foretrækkes for Digterens; 2) Strophер, Sætninger og Ord, der udtale den evang. Kirkes Bekjendelſe, røres ikke; derimod udelades ſaadanne Steder, ſom gjøre dogmatiſke Oplysninger nødvendige; Forkortelſer, ſaavelſom Bortfjernelſe af Smagløsheder og Plumpheder indrømmes; 3) den gamle Sprogform ſkal i det Hele bevares, dens Præg tør ei udviſkes; alle Forandringer ſkulle ſvare til Aand og Form i den Pſalme, ved hvilken de foretages.

Hvad Melodierne angaaer, vil man ogſaa vende tilbage til det Originale, ſaavidt dette kan udfindes og bruges, ſaavel

af Grundsætning, som fordi det Oprindelige hyppigt findes at være det Smukkeste og meest Folkelige. Forandringerne i Melodierne have deres Historie, svarende til Texternes; hver Periode har havt sin Smag, og gjort den gjældende i det særegne musikalske Præg, som i det poetiske. Den kirkelige Poesies Blomstrings Periode falder mærkeligen sammen med den kirkelige Musiks, ligesom begges Forfald følges ad. Endnu en stærk Opfordring til at vende tilbage til det Originale ligger i den afvigende Form, den samme Melodi har faaet i forskjellige Egne; spørges der saaledes, om den Maade, en Melodi synges paa i Hessen eller Sachsen, ved Donau eller Oder, skal beholdes, da viser det Rigtige og Nødvendige sig i denne Regel, ved hvis Udførelse man dog maa fare med Lempe, saa at man gjennem Skolerne efterhaanden søger at indføre det Nye i Kirken [1]).

[1]) At Enigheden ikke har været saa stor, som af hele denne, efter den officielle Beretning givne Fremstilling, synes at fremgaae, har „en aaben Erklæring" af Dr. Gefficken (44 S.), anmeldt af F. Lücke i Göttinger gel. Anzeigen Nr. 182, senere udkl. Fleertallet baade i Comiteen og i Conferentsen anklages her for noget despotisk at have behandlet Mindretallet, navnlig Dr. G., som vilde have Andre Regler fulgte saavel ved Udvalget, som ved Bearbeidelsen, efter hvilke det Nyere gjordes mere gjældende. Charakteristisk er desuden den tydske Provincialisme, som ikke kan taale „Hamburgeren" (Altonaeren) Klopstock udelukket, medens „Sachseren" Gellert opnaaer, at to af hans Psalmer optages For den gode Sags Skyld maa man ønske, at denne Strid, som tilmed let kan blive reent personlig, ikke føres videre.

Ledige Embeder. 23de Jan. Embedet som ordineret Catechet og første Lærer ved Borgerskolen i Nyested. (Paany opslaaet vacant, med Forbring for Ansøgeren at kunne undervise i Engelsk).

Entledigelser. 10de Jan. Consistorialraad L. H. Kannewurff i Raade entlediget som Sognepræst for Aabye og Biersted i Aalborg Stift, med Pension.

— 19de Jan. Sognepræst for Linaa og Dallerup i Aarhuus Stift, W. Ollgaard, entlediget med Pension.

Udnævnelser. 19de Jan. Ordineret Catechet og første Lærer ved Borgerskolen i Horsens, V. W. Salomon, til Sognepræst for Vetterslev og Hemb i Sjællands Stift.

— 19de Jan. Ordineret Catechet og første Lærer ved Borgerskolen i Rudkjøbing, H. J. Leth, til Sognepræst for Nimtofte og Tostrup i Aarhuus Stift.

— 19de Jan. Cand. th. C. L. Biilmann, til Sognepræst for Tømmerby og Lild i Aalborg Stift.

Dette Ugeskrift ombeles hver Fredag, og koster 2 Rbd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rbd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 6. Den 3die Februar. **1854.**

Indhold: 1. J. P. Mynſter. †. 2. Opfordring til Danmarks Geiſtlighed; af Provſt D. Smith. 3. Om det ſaakaldte „lille Ord af Herrens Mund"; af Mag. Zeuthen. (Sluttet). 4. Om en væſentlig Hindring for en frugtbar Religionsunderviisning i Skolerne; af Catechet Helms. 5. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

†

Dødsbudſkabet: „**Jakob Peter Mynſter** er ikke mere blandt os!" har alt ſom et Lyn gjennemfaret vort Land; det har vakt Sorgens Alvor og Veemod, det vil levendegjøre Bevidſtheden om, hvad Kirken, hvad Fædrelandet, hvad Saamange have eiet i ham, — og nu have tabt!

Thi en Kæmpe i Herrens Strid er falden!

— **en Mand** i Ordets fulde Betydning, en Mand med den klare Tanke, den rige Kundskab, den ædelt uddannede Personlighed, den faste Villie, den utrættede Arbeidsomhed — en Klippe i Tidernes oprørte Strømninger!

— en **Jesu Ords Tjener**, en tro „Huusholder over Guds Hemmeligheder", benaadet ved Hans Aand, „hvis Kraft fuldkommes i Skrøbelighed", — et levende Vidne, at „Christi Evangelium er en Guds Kraft til Saliggjørelse for hver den, som troer!"

— en **Menighedens Overhyrde**, med Kjærlighed til og Ærefrygt for det Overleverede, som har været „aarvaagen i alle Ting, har lidt Ondt, gjort en Evangelists Gjerning, fuldført sin Tjeneste!"

Herren gav, Herren tog!
Herrens Navn være lovet!

Opfordring til Danmarks Geistlighed.

I gamle Dage byggede Konger og Menigheder Kirker, o
rige Folk skjænkede Gaver til Kirkernes Prydelse og Vedlig
holdelse; men i nyere Tider kunde man neppe vedligeholt
Fædrenes Bygninger, og havde de ikke havt de favntykke Mur
vare de sjunkne i Gruus, især naar ikke Loven twang dem, d
eiede Kirkerne, til at afhjælpe Manglerne; thi da Kirkerne gac
som Handelsvare, fra Haand til Haand, tænke Kjøberne ku
paa Kirketienden og hvorledes de bedst skulle slippe fra Byg
ningens Vedligeholdelse. Rigtignok gives der hæderlige Und
tagelser, men disse ere, desværre! faa.

Tænke vi paa Hovedstaden, hvis Folkemængde er i stadi
Tilvæxt og vel næsten fordoblet, siden Sognekirkerne byggede
og vi baade med Undseelse og Bedrøvelse dog see en stor Kir
nedlagt og dens mægtige Ruiner anvendte til verdslig Bru
medens der i et andet Qvarteer af Staden findes Ruiner, if
af en afbrændt, men ufuldendt Kirke: saa kunne vi ikke And
end af ganske Hjerte ønske de Mænd, der have fattet den Pla
at bygge en ny Kirke paa Nørrebro, og deres Opfordring t
Landsmænd om Bidrag hertil, god Fremgang. Saasandt denn
Gjerning er af Gud, er begyndt til Christi Ære og Brødre
aandelige Vel, kunne vi og være forvisede om dens lykkelig
Fuldendelse, om det end synes, at den ikke har mødt den mee
levende Deeltagelse.

Den Opfordring til Bidrag, Comiteen for Kirkebygninge
sidst har ladet udgaae, og som de Kjøbenhavnske Geistlige ha
offentlig lovet Understøttelse, og især den hæderlige Præst's b
tydelige og betydningsfulde Legat, har, som det synes, stu
Sagen et Skridt frem, i det flere Geistlige i Danmark ere blevn
bevægede til ogsaa at lægge deres Skjerv i Kirkens Blok, so
er udsat for Kirken, der skal bygges. — Sandelig maa Sage
dog ligge os Præster især paa Hjerte, saasandt Herrens M
nighed, hvis Tjenere vi ere, er os vigtig og dyrebar. — V
have dog i de forløbne Aar med sagtmodigt og fædrelandelsken
Sind taalt høie Bankrenter af vor Embedsløn, som om d
var en Stats-Eiendom; vi have uden Knurren betalt høie

Krigsſkat end andre Embedsmænd; vi have ikke holdt os tilbage, naar det gjaldt at hjælpe vore Krigere, eller vore trængende Landsmænd, ſom Stormfloder, Ildebrand, Søſkade og Cholera have hjemſøgt, og endelig maae vi viſt alle være beredte til hver i ſin Kreds at lette vor Almues tunge Byrde i den nærværende Dyrtid. — Mon vi da ikke ſkulde have Noget tilovers for et chriſteligt, helligt Øiemed? Jo! Netop i dette dyre Aar føle vi Geiſtlige, ſom lønnes med Korn, ikke alene mindſt Trykket, men vi have endog et ſtørre Overſkud end i ſædvanlige Aar, ſaa at vi bedre kunne afſee en liden Sum end ellers, om end Mange have kun lidet tilovers, naar Gjæld og en ſtor Børneflok Opdragelſe kræver Sit. Men hvor var det ſømmeligt for hele Danmarks Geiſtlighed, om vi forenede os, hver efter ſin Evne, at give vore Bidrag til Kirkens Bygning! De mange ſmaae Gaver ville dog blive en ſtor Sum tilſidſt, og om end aldrig vore Øine ſaae det opførte Guds-Huus, ville vi dog i vor ſtille Bøn i vor egen Sognekirke takke Kirkens Herre paa den hellige Dag, naar Guds Ord og Pſalmerne førſte Gang lød i den nye Kirke.

Det er kun disſe Følelſer, der give mig Mod til at fremkomme med mit Forſlag og til at haabe, at det med broderlig Kjærlighed ſkal blive optaget, idet jeg formener, at naar mine Colleger i hele Riget vilde hver i ſit Provſtie indſamle Bidragene og med Fortegnelſe over disſe indſende ſamme til Bygnings-Comiteens Kaſſerer Hr. Juſtitsraad Wroblevſky, kunde Sagen meget ſnart iværkſættes, og jeg har kun at tilføie, at det er mig bekjendt, at denne Indſamling alt paa enkelte Steder er begyndt, og jeg er fuldkommen vis paa, at Forſlaget vil møde almindelig Beredvillighed.

Gud lægge ſin Velſignelſe hertil, thi derſom Herren ikke bygger med, ſaa arbeide de forgjæves, ſom bygge paa Kirken![1])

Stege, den 1ſte Febr. 1854. **D. Smith**,
Provſt.

---

[1]) Samtidigt hermed ſee vi af Aviſerne, at en Bazar vil blive foranſtaltet til Fordeel for Kirkebygningen paa Nørrebro, og vi nære det Haab, at ogſaa denne vil blive betænkt fra Præſtegaardene omkring i Landet.

Om det saakaldte „lille Ord af Herrens Mund".

Af Mag. Zeuthen.

(Sluttet).

Man har nylig yttret[1]), at Retfærdiggjørelsen ved Troen ligger allerede deri, at der ved Daaben kun spørges om Troen, men ikke om Gjerninger. Men hvor falsk er ikke dette? Behøver Symbolet en christelig Forklaring med Hensyn til Troens Indhold, da behøver det ogsaa en saadan med Hensyn til Troens Beskaffenhed. Den, som alene er os en Herre og Dommer, kan ikke vinde vore Hjerter til nogen retfærdiggjørende Tro. Og i ethvert Tilfælde lades det jo ved Symbolet aldeles ubestemt, af hvad Beskaffenhed Troen, som kræves, skal være. Det oplyser os ikke om, at den blot historiske Tro (assentiri iis, quæ tradita sunt divinitus, Catech. Rom. 1, 11) ikke er nok. Man kan ikke med Symbolet gjendrive den tridentinske Forbandelse over dem, som sagde, at Troen ikke var sand, naar den ikke var levende, eller Forbandelsen over dem, som sagde, at den, som har Tro uden Kjærlighed, ikke er en Christen[2]). Man kan blive ved at hade med Egenkjærlighedens Had og dog være en Christen, saafremt Symbolet skal være Normen[3]). Hvis man frembeles har den Tanke om sin Tro, at man kan

---

[1]) Ved Conventet i Odense, see „D. Kirketidende".

[2]) Sess. VI, can. 28.

[3]) Vi sige ifølge en træffende Distinction: fides justificans quæ viva, men ikke qua viva. Symbolet tillader, at man holder sig til det, som med „døde Hjerter til en død Ting" (efter Sirach). Og vil man regne Forsagelsen i de Udtryk, som anvendes, med til det Oprindelige, da er dog dermed endnu Intet, hvad der hører til den christelige Aand og det christelige Sind, oplyst. Der kan næres meget forskjellige Forestillinger om det, man har at forsage, naar man forsager Diævlen o. s. v. I Anledning af Pastor P. A. Fengers Paastand, at Forsagelsen strider mod Læren om Apokatastasis, da har den Paastand, at den første Troesartikel (Guds Almagt) taler derfor, vel ligesaa megen Gyldighed, saa at Daabsordene alene neppe kan afgjøre denne Sag. See iøvrigt mit lille Skrift om Roeskilde Convent S. 14—21.

gjøre den gjældende som noget Fortjenstligt ligeoverfor Gud, da berigtiger Symbolet ikke denne Foreſtilling, og da har man ikke den retfærdiggjørende Tro, hvis Særkjende juſt er dette, at den i Trangen til Frelſe ikke ſeer til det, ſom Menneſkets er, men alene til det, ſom Guds er. Hvordan man i denne Henſeende uagtet eller vel rettere juſt paa Grund af den udelukkende Fasthold ved den Paaſtand: „Hvad der maa troes til Salighed er hverken Mere eller Mindre, end hvad vi blive ſpurgte om, naar vi ved Daaben blive optagne i den hellige almindelige Kirke", hvordan man, ſiger jeg, derved kan komme paa Afveie fra vor proteſtantiſke Foreſtillingsmaade, ſeer man hos en iøvrigt meget agtværdig Præſt (Kirket. 1853. Nr. 417 S. 634) naar han oplyſer Chriſteligheden i Davids Ord: Dom mig Herre efter min Retfærdighed og efter min Oprigtighed, Pſ. 7, 9, ved at viſe hen til andre, ſom det ſynes, modſatte Ytringer af David (ſom om der hos en Digter ikke kunde aabenbare ſig forſkjellige, ja modſatte Stemninger, og ſom om ikke juſt dette var i høi Grad Tilfældet i Davids Liv efter de hiſtoriſke Beretninger om ham) med den Bemærkning, at deraf ſees, „at den Retfærdighed, hvorefter Pſalmiſten vil dømmes, ikke er den Selvretfærdighed, ſom Menneſkene opreiſe ſig ſelv til Trods for Gud; men at det er den Retfærdighed af Troen, ſom kan beſtaae for Gud". Men Alt beroer paa det lille Ord min. Hvad enten det nu er Tro eller Gjerning, jeg ſeer til og beraaber mig paa, ſaa er det ikke Paulus's eller Luthers Retfærdighed af Troen, naar jeg iſtedetfor at troe paa Guds uforſkyldte (δωρεαν Rom. 3, 24) Naade og bede: Hjælp mig for Din Barmhjertigheds Skyld, ſiger: for min Retfærdigheds Skyld. Ligeſom Luther, uagtet eller paa Grund af Symbolet, i ſin Barndom kun kjendte Chriſtus ſom ſtreng Dommer til Frygt, ſaaledes kan man af ſamme Grund bekjende Troen til Hovmod, falſk Selvberoligelſe, iſtedetfor til Ydmygelſe. En forfalſket Gjenſtand for Troen fører en falſk Sindsbeſkaffenhed (eller ſubjectiv Troesbeſkaffenhed) med ſig, men denne ſidſte virker igjen tilbage paa Gjenſtanden, efter det Vers, ſom Vinet har anført i ſin Paſtoraltheologie:

De mal croyant à mecreant
L'intervalle n'est pas bien grand.

Man har ſagt, at Symbolet kun ſkal lære, hvad der ſkal troes, kun ſkal beſvare Spørgsmaalet om Hvad og Hvormeget til Salighed, men andetſtedsfra maa man lære, hvorledes der ſkal troes. Men herved henviſer man jo ligefrem til en Forklaring og det en i allerhøieſte Grad vigtig, thi ſtaaer det ikke rigtig til med hiint Hvorledes, da kan man maaſkee efter det tridentinſke Concilium være en Chriſten, men dog efter Paulus være Intet, 1 Cor. 13.

Imedens da Grundtvig og hans Tilhængere lægge Symbolet til Grund ſom i ſig ſelv ſikkert og fatteligt og tilſtrækkeligt, ſom det chriſtelige Livs i ſig ſelv hvilende Grundvold eller Kilde, ſaa mener jeg nu tilſtrækkeligt at have oplyſt, at det har Intet virket, og at det efter ſin Beſkaffenhed kan ikke med Sikkerhed virke noget til det chriſtelige Livs Fremme, uden i Forbindelſe med en andetſtedsfra hentet Forklaring. Er dette ſandt, da er det falſk, hvad der er paaſtaaet: „Hvad der maa troes til Salighed, er hverken Mere eller Mindre, end hvad vi blive ſpurgte om, naar vi ved Daaben blive optagne i den hellige almindelige Kirke", Kirket. 1853. Nr. 417 S. 628. Et Mere maa til[1]), nemlig den rette Forklaring.

En Mand ſagde mig engang: „Jeg vil holde mig til Symbolet, men jeg vil forklare det efter mit eget Hoved". Jeg veed ikke, om Grundtvig og hans Tilhængere kunne efter denne Ytring finde dem beroligede med Henſyn til en ſaadan Mands chriſtelige Tro. Saameget er viſt, at man kan forklare

---

[1]) Herved er Adſtilligt at betænke, ſom ved Odenſe Convent blev yttret af dets Formand. Ikkun formedelſt et oprindeligt Mere kunde en ſaadan Udvikling finde Sted, hvorved de ſenere Bekjendelſer ere fremkomne. Disſe ere ikke alene Frugten af et „Troesarbeide", men de ere ogſaa Tænkningens Frembringelſer. Hiint ere de ſom Proteſtationer imod falſke Lærdomme, og ſom ſaadanne kunne de have evig kirkelig Gyldighed, men med Henſyn til det Poſitive, hvorved Theologerne have ſøgt at fuldſtændiggjøre det oprindelige Symbol, da ere de deri indeholdte Beſtemmelſer ikke ufeilbare.

det og har forklaret det saaledes efter sit eget Hoved, at man ikke har havt den Tro, som har „gjort Gjerningerne“ i den hellige almindelige Kirke, og at man saaledes kan efter sit eget Hoved forklare det til forskjellige Sider, at den kirkelige Enhed synes umuligt derved at kunne bevares. Hvorefter skal det da forklares? „Det er soleklart, siger Grundtvig, at intet andet Vidnesbyrd end Apostel-Skriften kunde gjøre dette (det mundtlige) Vidnesbyrd Rangen stridig“. Skal vi have samme Tro, som Apostlerne, da maae vi forklare Symbolet paa samme Maade som Apostlerne (under den Forudsætning, at de havde det, som vi have det). Men hvor finde vi deres Forklaring? Før Skriften var, da gaves Forklaringen mundtlig, men hvor finde vi Indholdet af hiin mundtlige Forklaring uden i den hellige Skrift? Vi komme altsaa dertil, at først Symbolet, forklaret efter Skriften, kan være, hvad Grundtvig vil have, at det skal være i og for sig. — Men Skriften forstaaes og forklares jo ogsaa forskjelligt, hvad Regel vinder man da ved den? Hertil svares: Vistnok er Skriften forstaaet og kan forstaaes meget forskjelligt, men dog kan Skriften, hvad Symbolet ikke formaaer, forklare sig selv, og den har Ord, hvorved alle falske Lærdomme kunne mødes. Guds Ord lignes derfor med Rette med et tveægget Sværd, Ebr. 4, 12, thi dets Skarphed er vendt ikke blot imod det falske Indhold, men ogsaa imod den falske Beskaffenhed af Troen, hvortil Symbolet ingen Hensyn tager. Naar Mange ikke ville lade Skriften forklare sig selv, da er det deres og ikke Skriftens Skyld. Saaledes har Skriften som Vidnesbyrd, i det Mindste fra Oplysningens Side, en Tilstrækkelighed, som Sacramentordene mangle. Imedens da Grundtvig kalder „Herrens eget mundtlige Ord ved hans Indstiftelser i det Hele, og hele den Christne Menigheds mundtlige Troesbekjendelse ved Daaben i Særdeleshed, det eneste baade almeengyldige, ubtrykkelige og levende Vidnesbyrd“, saa har han dog Intet sagt om dets væsentlige Tilstrækkelighed, men saalænge det i sig selv er utilstrækkeligt og Intet kan betyde uden formedelst en Forklaring af et andet Vidnesbyrd, saa kan det ikke, adskilt fra dette sidste, lægges til Grund. Da det fra Begyndelsen af har været knyttet til en Forklaring,

ſaa udſætter man ſig for, naar man nu, juſt for at bevare Kirkens og Troens og Daabens Eenhed, vil grunde en Kirke paa det uden Forklaring, at faae en anden Kirke end den, ſom var i Begyndelſen.

Jeg veed ikke, hvad jeg ſkal kalde det, naar Grundtvig antager ſine Modſtanderes Tanker om det ſkrevne Ord for at være ſaadanne, ſom om „et Himmelbrev", hvilket enhver Pen kunde ſkrive og hvilkeſomhelſt Hænder ſætte i Omløb, gjerne for dem kunde træde iſtedetfor Guds Søns Virken og Talen „i Galilæas Landsbyer". Jeg ſiger: Uden Chriſti fulde levende Virkſomhed var Guds Søn ikke bleven fuldkommen aabenbaret ſom Menneſke, og havde han ikke talt, da var der Intet bleven opſkreven, og havde han ikke indſtiftet ſine Sacramenter, hvortil beſtemte Forjættelſer høre, da vilde Livet ikke været bleven bevaret i Kirken, det Liv, ſom beroer paa Forvisningen om og Følelſen af Herrens egen beſtandige levende Nærværelſe. Men ſkjøndt det ſkrevne Ord ſtaaer i en oprindelig Afhængighed af det mundtlige, ſaa er dog det Skrevne i ſig ſelv ligeſaafuldt levende og kraftigt ſom det efterſagte Ord eller efter Befaling udtalte Ord, og Andet er dog Ordene ved Sacramenterne ikke, ſelv om de ganſke fra Indholdets Side ere de ſamme ſom de, hvilke Herren ſelv fordum talede. Præſtens Mund og Røſt er dog ikke Herrens, ikke at tale om Aanden, hvorfra Røſten udgaaer. Det kommer jo ikke engang væſentlig an paa Præſtens Tro og Sindelag med Hensyn til Sacramenternes Velſignelſe. Vi kunne gjerne give Grundtvig Ret deri, at Ordet „kun i dets Hjem er i dets Kraft", uden i mindſte Maade at forandre vor Mening om det mundtlige Ords Betydning. Hvor er Ordets, det levende Ords rette Hjem? Er det i de Organer, hvorved det bliver hørligt og ikke ſnarere i den Aand, hvorfra det udgaaer? eller rettere: Kun da er Ordet i dets Hjem, naar det er den levende Aand i Menneſket, ſom ſætter Talеorganerne i Bevægelſe. At kalde Munden ſom ſaadan det kraftige og levende Ords Hjem er falſk, ja tankeløſt, og man kan ikke andet end ſmile, naar Grundtvig desuagtet taler om den „ſtrengt videnſkabelige Side", hvorfra han har betragtet Sagen, S. 828. Hermed nægtes imidlertid ikke, at

det mundtlige Ord ved Sacramenterne har en ſtor, ja uendelig Betydning, ikke fordi det ſætter Munden i Bevægelſe iſtedetfor Haanden, ikke forſaavidt det er et Ord af Herren for Alle i Almindelighed, men fordi det kun ſom mundtligt ret kan vende ſig til den Enkelte i Særdeleshed. Det Sacramentelle og det Mundtlige hører af denne Grund væſentlig ſammen. Kun ſom mundtligt ſlutter Ordet ſig til den øvrige udvortes Handling. Men ligeſom i vore ſymbolſke Bøger Evangeliet ſættes før Sacramenterne, ſaaledes beroer Velſignelſen af Sacramentordene i Almindelighed dog paa det Lys, ſom Evangeliet, ſom Guds Ord, der for os indeholdes i den hellige Skrift (hvilket dog derfor ikke nødvendigt behøves af hver Enkelt deri at læſes), bringer.

Kun det af Skriftens Indhold forklarede Symbol kan forſaavidt kaldes Kirkens Grundvold, ſom deri er et tilſtrækkeligt Vidnesbyrd om ham, ſom paa eengang er Grundvolden og Grundlæggeren. Ved denne Paaſtand vil jeg blive ſtaaende i den Mening, at ved den fælleds Antagelſe deraf er den kirkelige Enighed, ſom kan ſtaae Fare for at hæves, bevaret. Under Forudſætningen af denne Antagelſe vil Forſkjelligheden i Meningerne om Symbolets Oprindelſe og Hiſtorie ikke have nogen kirkelig Indflydelſe, men kun videnſkabelig, theologiſk. Men det kan neppe være anbet, end at hiin Antagelſe maa have Indflydelſe paa disſe theologiſke Foreſtillinger. Og det er at mærke, at hvis man i andre Ting ſaaledes kunde ringeagte de hiſtoriſke Beretninger og Vidnesbyrd, ſom det er ſkeet med Hensyn til Symbolets Tilblivelſe, da vilde det nok ſee maadeligt ud med Hiſtorien om gamle Tildragelſer. Mærkeligt er det iøvrigt, at det er det danſke Folk (hvilket Grundtvigianerne ſelv pleie at kalde et hiſtoriſk Folk i Modſætning til det philoſophiſke tydſke Folk) der ſkal give et uſædvanligt Exempel paa en Forhaanelſe af hiſtoriſke Efterretninger til Gunſt for en Tanke, en Idee. Dette er Mere, end hvad nogen tydſk Theolog har tillabt ſig. Selv den fortræffelige Thierſch, ſom man engang i D. Kirketidende har villet tillægge den Grundtvigſke Anſkuelſe [1]), er meget

[1]) 1852 Nr. 343: „Men i og for ſig antager Thierſch (hvormed, ſaavidt jeg

langt derfra, og med hans Ord vil jeg ſlutte: Das Symbolum, ſagt Ruſinus weiter, iſt nach der Verſicherung unſerer Vorfahren von den Apoſteln, ehe ſie in die Länder der Heiden gingen, gemeinſchaftlich feſtgeſtellt worden. Und wirklich muß eine übereinſtimmende Feſtſetzung des Bekenntniſſes, mit welchem der zu Taufende dem Vater und dem Sohne und dem heiligen Geiſte feierlich huldigt, noch von Apoſteln geſchehen ſein, wenn ſich auch der Zeitpunkt nicht mehr genau beſtimmen läßt, und die urſprüngliche kurze Form vielleicht nirgends ganz ohne Zuſatz geblieben iſt. Denn es ſind ſpäter, wie Ruſinus einräumt, Zuſätze wegen neuentſtandene Häreſien gemacht worden [1]) u. ſ. w. Jeg ſkulde ikke have vovet at komme med en Tydſkers Ord i denne Strid mod Grundtvig og hans Tilhængere, derſom de ikke ſelv, ſom ſagt, havde betragtet Thierſch ſom En af deres. Han vilde da vel blandt ſelvſtændige tydſke Theologer være den Eneſte, og hvor langt er det ikke, efter de anførte Ord, fra, at endog han er det! [2])

Rettelſe. I første Afdeling af denne Artikel i Nr. 5 P. 70 Lin. 8—9 ſtaaer: „kunde være i og for ſig" o. ſ. v.; det bedes rettet til: „er i og for ſig" o ſ. v.

---

verd, den anden ſtore kirkehiſtoriſke Autoritet Rudelbach ſtemmer overeens) Troesregelens Gyldighed i Oldtiden for hævet over al Tvivl". Rudelbach har jo nylig erklæret ſig paa det Beſtemteſte derimod.

[1]) Die Kirche im apoſtoliſchen Zeitalter. S. 301—2. 1852.

[2]) Naar man vil forbinde, hvad jeg her har ſkrevet, med mine tidligere Betragtninger angaaende det apoſtoliſke Symbolum (ikke at tale om, hvad der af Andre desangaaende er oplyſt) ſaa troer jeg, at den Grundtvigſke Paaſtand deri har funden en Gjendrivelſe, ſaa at der ikke mere behøvede at være Tale derom. Og derſom Nogen, der har Fremſtillingen mere i ſin Magt end jeg, vilde videre udvikle og anvende de allerede udtalte Tanker, da tænker jeg heller ikke, at nogen ſandhedskjærlig Mand længer vil kalde symb. apostolicum i og for ſig den chriſtelige Kirkes Grundvold og Troesregel.

Om en væsentlig Hindring for en frugtbar Religionsunderviisning i Skolerne.

I det sidst udkomne Hefte af Prof. Jensens Tidsskrift for Almueskolevæsenet findes en Artikel undertegnet Jessen, der opkaster det Spørgsmaal, hvorfor Religionsunderviisningen bærer saa ringe Frugter for Livet, og besvarer samme med at give den vantroe Tidsaand Skylden. I dette Svar er der unægtelig meget sandt; Underviisningen vilde jo sikkert være anderledes frugtbar, dersom den allevegne blev understøttet af troende Menigheder og Familier; men Svaret er paa den anden Side ogsaa meget utilfredsstillende, forsaavidt det søger hele Aarsagen udenfor Underviisningen selv, og derfor intet Middel paaviser, hvorved det kunde blive bedre og anderledes. Dersom vi Lærere saaledes kunde vælte hele Ansvaret fra os selv paa den vantroe Tidsaand, saa var der jo egentlig Intet for os at haabe udrettet, førend Tidsaanden blev anderledes, saa var der f. Ex. Intet at udrette for Missionairerne, førend Hedningerne havde aflagt deres Vantro o. s. v.

Nu, ville vi søge Grunden til vor Virksomheds ringe Frugter, saa bør vi først og fremmest see den til vore egne og Underviisningens Mangler, og er Tidsaanden os end imod, saa maae vi dog ikke betragte den som et uovervindeligt Uhyre, men som en Hindring, det er vor Pligt og Opgave at modarbeide, overbeviist om, at vor Gjerning i Herren ikke vil være forgjæves.

I det jeg nu søger en mere praktisk Besvarelse af hiint Spørgsmaal, saa er det ikke min Hensigt at gjennemgaae de mange individuelle og lokale Hindringer, som kunne søges hos de forskjellige Lærere og Skoler, men jeg ønsker paany at gjøre opmærksom paa en Hindring, der i mange Aar har været temmelig almindelig anerkjendt, og som jeg selv anseer for en af de væsentligste; jeg mener Brugen af Balles Lærebog.

Dersom Religionsunderviisningen skal svare til sin Bestemmelse, ikke blot at meddele en Kundskab, men at vække og nære det nye Liv i Christo, da maa den være opbyggelig,

og det ikke blot paa det ſidſte Stadium, ved Confirmationsforberedelſen, men ligefra Begyndelſen af og heelt igjennem. Skulle Børnene have en Fornemmelſe af Religionsunderviisningens ſærdeles Betydning, da maa den ogſaa gives paa en Maade, ſom er heel forſkjellig fra al anden Underviisning. Den blotte Kundſkab er en død Skat, derſom det ikke lykkes os at indgive Kjærlighed til og tillidsfuld Lydighed mod det Lærte.

Denne Opgave ſtod klar for mig, da jeg for 2 Aar ſiden tiltraadte mit nuværende Embede, og jeg har efter Evne ſtræbt at virke i den antydede Retning; men naar denne Stræben kun i en ringe Grad er lykkedes mig, da kan jeg efter moden og vel overveiet Erfaring ikke betænke mig paa at give Balles Lærebog en ſtor Deel af Skylden.

Meningen heraf er ingenlunde, at jeg finder Bogen enten uchriſtelig eller aandløs; mod dens Indhold har jeg intet Væſentligt at indvende; hvad den mangler, kan den chriſtelige Lærer let ſupplere ved Underviisningen, og i det Hele finder jeg i Bogen et ſaa godt Udtryk af chriſtelig Tro, en ſaa ſtor Rigdom paa chriſtelige Tanker, at den for Catecheten afgiver en fortrinlig Veiledning. Derved bliver det let muligt at catechiſere ſaare opbyggeligt efter Balles Lærebog med de ældre Børn, ſom kunne den.

Men hvad der giver Bogen et Fortrin paa det mere fremrykkede Stadium, har jeg følt ſom en væſentlig Hindring paa det lavere, blandt de yngre og mindre begavede Børn. Her lægger dens Vidtløftighed og Vanſkelighed ſaa ſtore Hindringer iveien for en opbyggelig Underviisning, ſom jeg for min Deel ikke ſeer mig iſtand til at overvinde. Jeg ſkal ved nogle Exempler ſøge at godtgjøre min Mening.

Der findes Partier i Lærebogen, ſom maaſkee med Grund kunde forſvare deres Plads paa en Tid, da den tillige ſkulde være den fornemſte Kilde til Naturbetragtning og Forſtandsøvelſe, men ſom paa Underviisningens nuværende Standpunkt ſlet ikke høre hjemme der. Som ſaadanne vil jeg nævne Cap. 1, § 2 om Himmellegemerne og Jordens Beboere, Cap. 2, § 5 og 6 om Menneſkets Sjæl og Legeme, Cap. 3, § 2 om Syndens Væſen, ſamt mange Begrebsudviklinger i Cap. 6. Hertil

kommer en Mængde Anmærkninger, der indeholde enten theologiſke Problemer eller opbyggelige Betragtninger; endvidere de bibelhiſtoriſke Partier, iſær i Cap. 2, 3 og 4, der vel ikke ere vanſkelige for Børn, der jævnſides lære Bibelhiſtorien, men dog bidrage til at forøge Læreſtoffet og kræve en trættende og tidsſpildende Behandling, naar de ſkulle gjennemgaaes i Sammenhæng med det Øvrige.

Men hvad der iſær i høi Grad forøger Bogens Vanſkelighed, er Balles eget ofte knudrede Sprog og gammeldags Udtryk, ſom Børnene nutildags ikke forſtaae uden nærmere Forklaring. F. Ex. Pag. 44, — „og herved blev det da muligt, at Gud kunde tilgive vore Synder, uden at handle mod ſin egen Retfærdighed, eller fornærme ſin Lov og ſvække ſit Herredømme". Pag. 53, — „derſom vi ikke ſelv modſtaae Guds Naade, ſom virker med Ordet og opvækker Paamindelſer i vor Samvittighed, hvilke vi ikke bør neddæmpe". Pag. 72, — „men røber deſto mere ſin urene Begjæring i Ord og Gebærder til Andres Forargelſe". Pag. 86, „derſom vor Næſte indvikles i Tviſtigheder, bør vi gjøre os Umage for at bilægge dem i Mindelighed" o. ſ. v. Smlgn. hele Læren om Nadveren. Hvormeget Bryderi og Tidsſpilde ſaadanne konſtige Vendinger og aparte Udtryk forvolde, hvormange Misforſtaaelſer og Feiltagelſer de føre med ſig, derom kan kun den, der ſelv er Skolelærer, gjøre ſig en Foreſtilling; — og den Forklaring og Berigtigelſe, ſom derved gjøres nødvendig, er langtfra opbyggelig, men i høi Grad kjedſommelig.

Balles Lærebog er ſaaledes langt vanſkeligere, end en Lærebog i Religionen behøvede at være, og den kan ikke ventes lært af de middelmaadig eller ringe begavede Børn, uden at Læreren nødes til at anvende en Strenghed og Alvor, ſom lettelig ſkader den Hjertelighed og Mildhed, hvormed Religionsunderviisningen maatte ønſkes givet. Jeg føler mig beſværet af denne Vanſkelighed her i en Kjøbſtadſkole, hvor der er daglig og ſtadig Skolegang; men hvor langt ſtørre maa ikke Vanſkeligheden være paa Landet, hvor der kun er 3 Skoledage om Ugen, hvor baade Ferier og Forſømmelſer ere hyppigere; hvorledes kan der Lærebogen læres uden ved Hjælp af ſaa mange Formaninger,

Skjænd, Advarsler osv., at Underviisningens opbyggelige Charakteer let gaaer heelt tilgrunde! Og Følgerne af en saadan Religionsunderviisning ere ligesaa lette at forudsee, som de ere umiskjendelige i Menigheds-Livet. En opbyggelig Confirmandunderviisning vil i de fleste Tilfælde ikke være istand til at udslette Barndommens gjennem en Række Aar nærede Indtryk. Religionen, der allerede tidlig er bleven en overveiende Forstandssag, baner sig vanskelig Vei til Hjertet. Med inderlig Glæde og Længsel see Børnene den Stund imøde, da de skulle befries for deres Lærebog; mange af dem ere vel ved dens Hjælp blevne gode Confirmander, der indtage et høit Nummer paa Kirkegulvet, men om deres Tro er sand og levende, da er dette vistnok snarere Tilfældet trods Lærebogen, end ved dens Hjælp.

Man vil sandsynligviis gjøre mig den Indvending: Men hvortil al den Udenadslæren? er det ikke nok, naar Børnene forstaae det Læste og med egne Ord kunne gjøre Rede derfor? Denne Indvending overseer imidlertid, at Almuesbørn, især de middelmaadig begavede, hurtigere lære Bogens Ord udenad, end de saaledes tilegne sig dens Tanker, at de selv kunne finde Udtryk for dem; og istedetfor at paavise en Lettelse, forlanges herved en endnu større Vanskelighed. Vil man raade at overspringe det mindre Væsentlige, saa maa man spørge, hvor Grændsen er; neppe vilde det være tilraadeligt at overlade til Lærerne at indstrege, hvad der turde overspringes. N. Balle mener selv i Forerindringen til Lærebogen, at de mindre begavede Børn kunne nøies med at lære §§ og de dertil hørende Skriftsteder; men denne Adskillelse vilde vel neppe nogen christelig Lærer nuomstunder gjøre, eftersom netop mange af Anmærkningerne indeholde høist vigtige Lærdomme, f. Ex. i Cap. 5 om Saliggjørelsens Orden, i Cap. 7 om Skriftemaal. Kunde end Præst og Skolelærer i Forening indstrege visse Partier som mindre væsentlige, saa maa man dog betænke Vanskeligheden med de Børn, som jævnlig flytte fra een Skole til en anden, og lettelig hvert Sted vilde møde forskjellige Fordringer; og saaledes som Sagerne nu staae, kan Læreren neppe sikkre sig et gunstigt Udfald ved Visitatserne, med mindre han sørger for, at alle Børnene saa vidt muligt lære Alt udenad.

De Vanskeligheder, jeg ovenfor har omtalt, ere store, hvor Læreren er duelig og gjør sin Pligt; men hvor dette i mindre Grad er Tilfældet, der maa Religionsunderviisningen blive saare mangelfuld, fordi Lærebogen byder Læreren et langt vidtløftigere Stof, end han kan magte. — Jeg anseer det nødvendigt at gjennemgaae hele Bogen hvert Aar i øverste Classe; bruges dertil 2 eller endog 3 Aar, saa ville lettelig flere Børn paa

Grund af Sygdom, Forsømmelse eller Flytning naae deres 14de Aar uden at have gjennemlæst det Hele; det er jo den sædvanlige Erfaring, som vistnok jævnlig gjøres ved Confirmandforberedelsen, at mangt et Barn kan nogle Capitler, især de første, meget perfect, men saare Lidet af andre, især de sidste, der dog ikke ere mindre vigtige. Som Curiosum mindes jeg, at en nu afdød Præst, der rigtignok var baade gammel og sløv, paa Kirkegulvet i al Hemmelighed, som han troede, spurgte en af de nederste Confirmander, hvorlangt hun var kommen i Lærebogen, og derpaa fik det beskedne Svar: „4 Blade".

At Manglerne ved Balles Lærebog ere almindelig erkjendte, derom vidne de mange nye Lærebøger, som i de sidste Aar ere udkomne i det Haab at afløse den, eller dog ibetmindste at forberede noget Bedre. Men dersom der skulde stille sig altfor store Vanskeligheder ivejen for at faae en aldeles ny autoriseret, var det da ikke muligt, at man kunde faae en forkortet og simplificeret Udgave af Balle? Naar den var besørget med Dygtighed, saa vilde den baade for Lærere og Børn have adskillige Fortrin for en aldeles ny, i hvilken mange af hine, især blandt de ældre, vanskelig vilde finde sig tilrette; hvorimod en saadan Bearbeidelse, som bibeholdt Balles Aand og Tone og i Overgangstiden kunde benyttes jævnsides den gamle Udgave, langt lettere vilde lade sig indføre uden at afstedkomme Forvirring.

Men skulle vi give en opbyggelig og frugtbar Religionsunderviisning i Skolerne, saa maae vi, og heri ville vistnok Mange stemme overeens med mig, bede om en anden Lærebog; thi den nuværende hviler som et Jernaag baade paa Lærere og Børn. Opgaven er i og for sig vanskelig nok; maatte den kun lettes os paa enhver Maade, der kan bidrage til en større Velsignelse!

F. B. Helms,
ordineret Catechet i Ringsted.

Ledige Embeder. 30te Jan. Embedet som ordineret Catechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Horsens.

— 30te Jan. Embedet som ordineret Catechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Rudkjøbing.

Udnævnelser. 27de Jan. Adjunct ved Horsens lærde Skole, J. L. S. Bohr, til Sognepræst for Ballum Menighed i Ribe Stift.

— 27de Jan. Sognepræst for Sneibjerg og Tjørring Menigheder under Ribe Stift, N. Johannsen, til Sognepræst for Grønbek og Svoftrup Menigheder under Aarhuus Stift.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 7. Den 10de Februar. **1854.**

Indhold: 1. Jacob Peter Mynſter. †. Af C. Hauch. 2. Biſkop Mynſters efterladte Skrifter. 3. Oprettelſen af et Monument for Biſkop Mynſter; af —e. 4. L. Helweg, den danſke Kirkes Hiſtorie efter Reformationen; anmeldt af Dr. Kalkar. 5. Rudelbach, om Begrebet Folkekirke; anmeldt af X. 6. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

†

Jacob Peter Mynſter.

Slægter fødes, Slægter ſvinde, Tiden kommer, Tiden gaaer,
Men den høie Polens Stjerne faſt og uforandret ſtaaer;
Saadan var Du, ſaadan ſtod Du ſtedſe med et roligt Mod,
Midt i Verdens vilde Kredsgang vakled aldrig dog Din Fod.

Tunge Storme, ſorte Skyer droge frem fra Veſt til Øſt,
Rolig ſtod Du midt i Stormen, dobbelt klar i Livets Høſt,
Aldrig rokket, ſtedſe ſikker, med et lyſt og ſtille Blik,
Saae Du fra Dit høie Standpunkt, hvad paa Jorden kom og gik.

Al den Herlighed, der fandtes blandt Mangfoldige fordeelt,
Har Du samlet i Din Tanke til et stort og mægtigt Heelt;
Du Dit Huus paa Klippen byggede, dybt og fast blev Grunden lagt,
Du har viist, at Sjælens Ungdom kan betvinge Tidens Magt.

Skarp Forstand med høi Begeistring var forbunden i Dit Bryst,
Aldrig før i Herrens Tempel har vi hørt en saadan Røst;
Klogt og Bid med hellig Alvor mon hos Dig tilsammen boe,
Ordets Glød paa Dine Læber vidned om Din dybe Tro.

Villiens Kraft og mandig Styrke parred Du med Tankens Vægt,
Derfor stod Du som et Bolværk mod en vild og vantro Slægt,
Derfor skal Din Daad ei glemmes, aldrig glemmes skal Dit Ord,
Førend Troen reent er flygtet fra den kolde, dunkle Jord.

C. Hauch.

Biskop Mynsters efterladte Skrifter.

Det vil sikkert interessere og glæde Mange af vore Læsere at erfare, at Biskop Mynster har efterladt sig omfattende og tildeels ganske færdige Manuskripter, som ved Trykken snart ville blive offentliggjorte. Foruden Prædikener fra afvigte Aar, hvortil kommer den fra hans Haand otte Dage før hans Død fuldt færdige Prædiken til 4 S. e. Hellig tre Konger, findes 4 Samlinger af Leilighedsprædikener, (der begynde med hans Afskedsprædiken i Spjellerup), af Confirmationstaler, Brudevielser og Gravtaler; af Skriftetaler har han ingen efterladt sig. Men med ligesaa stor Interesse, ja, med Hensyn til Kjendskabet til hans personlige Liv og til Indblik i en saa rig, alsidigt dannet Aands af svære indre Kampe ledsagede Udviklings-Historie, med endnu større Forventning maae „de Meddelelser om mit Liv" imødeses, hvilke han, da han havde fyldt sit 70de Aar, begyndte at nedskrive, og som udførligen skulle

oplyſe navnligen hans Ungdoms Liv og Strid, hvorfor de viſt ville meddele meget om de ſamtidige aandelige og kirkelige Bevægelſer hos os; de ere, om end mindre fuldſtændigt, fortſatte indtil de ſenere Aar. Endelig findes det Værk om Chriſtendommens ældſte Hiſtorie, af hvilket i flere Programmer og i theol. Tidsſkrift Brudſtykker have været meddeelte, ſom det ſynes, ſaa vidt udarbeidet, at det forhaabentligt kan udgives ſom et Hele.

— Fra „Kjøbenhavns Præſteſkab" er udgaaet en Indbydelſe til at opreiſe Biſkop **Mynſter et paſſende Monument i Frue Kirke.** Skulde der indkomme Mere, end der behøves, er det foreſlaaet at lægge det til Biſkoppens Jubilæums Legats Fond. Til at foreſtaae Udførelſen, vil en Comitee blive nedſat. Bidraget er foreſlaaet til 1 Rbd. og modtages af enhver af Stadens Præſter, ſaavelſom i den Gyldendalſke og Reitzelſke Boglade.

—e.

Den danſke Kirkes Hiſtorie efter Reformationen ved Ludv. Helweg.

3 Hefter. Kbhvn. 1849—53.

„En Fremſtilling af den danſke Kirkes Hiſtorie maa væſentligen blive en Skildring af det danſke Folks hele aandelige Udvikling, forſaavidt denne er kjendelig af dets Literatur og Videnſkabelighed, af de forſkjellige Foranſtaltninger til at fremme kirkelige Øiemed. Det er fra dette Synspunct, nærværende Bearbeidelſe er anlagt". I diſſe Forordets første Ord have vi Forfatterens egen Anſkuelſe, efter hvilken han vil have ſit Arbeide bedømt. Nærværende Anmeldelſe vil ikke begynde med nogen Indſigelſe imod, at Fremſtillingen af den danſke Kirkes Hiſtorie væſentligen falder ſammen med Skildringen af det Danſke Folks hele aandelige Udvikling, og at der ikke ſkulde være andre

Factorer, end de nævnte, til at kjende Folkets aandelige Udvikling, nagtet der kunde være Grund til en saadan Indsigelse; derimod vil han begynde med at udtale sin Overbeviisning, at vi i dette Forfatterens Værk have en omhyggelig, grundig, for en stor Deel upartisk Fremstilling af den danske Kirkes Historie efter Reformationen, bygget paa trykte og utrykte Kilder, som ere benyttede med Samvittighedsfuldhed. Og hvem har ikke med Glæde hilset et saadant Arbeide, der afhjelper et væsentligt Savn i vor Literatur? Thi uagtet alle de mange fortrinlige Specialafhandlinger angaaende den danske Kirkehistorie, vi skylde ældre og nyere Forskere, hvis Navne ere altfor bekjendte til at fremstille dem her, have vi dog hidtil ikke havt nogen sammenhængende Fremstilling, der fortsatte Münters fortjenstfulde paa Tydsk udgivne Værk, eller kunde gjøre hvad der er neblagt i Pontoppidans Annaler almindeligt tilgjængeligt. Saaledes har Forfatteren den Fortjeneste, at han har betraadt en ny Bane og samlet under et Overblik og under bestemte Anskuelser hvad der findes adspredt paa mange forskjellige Steder; han er ogsaa den Første, som hos os har fortsat Kirkehistorien, hvad vort Fædreneland angaaer, indtil den nyeste Tid; det tredie Hefte ender med 1784 og bebuder sin Fortsættelse af de kommende Dage. Man har anket over den annalistiske Form, i hvilken denne Historie er affattet, ligeledes over, at den ikke indeholder synderlig vigtige og almeeninteressante Bedivenheder. Imod den første Anke kan med Grund bemærkes, at det lod sig ikke ret vel gjøre anderledes, end at holde paa en tidsfølgende Fremstilling, saafremt man vilde bevare den historiske Troskab; den saakaldte pragmatiske Udvikling er formedelst dens Misbrug kommen i stærk Vanrygte i den senere Tid, i hvilken den historiske Fremstilling lader Begivenhederne, saaledes som de udgaae fra de tilgjængelige Kilder, tale og ikke Forfattterens Formeninger om Begivenhedernes Grund og Oprindelse. Forf. af denne Kirkehistorie undlader heller ikke ved Enden af visse Afsnit, navnligen ved Slutningen af Kongernes Regjering at kaste et Blik tilbage og give Læseren en Belysning af de Grundtræk, som gaae igjennem de nævnte Tidsrums Betragtning af Kirkens Anliggender. Hvad den anden Anke angaaer, da tilstaaer Forf.

ſelv, at „vi kun ſjeldent eller aldrig møde voldſomme Omſlag, ſinefaldende Kataſtropher, men den rolige, gradviſe Udvikling"; dette ligger i den danſke Folkecharacteer, hvis Beſindighed og Mildhed gjør, at Revolutioner og Tidsbevægelſer, ſom hos andre Nationer frembringe voldſomme Ryſtelſer, her kun fremkalde lette og ſnartforbigaaende Svingninger.

Det første Afſnit indbefatter Tiden fra 1536 til 1617, eller til Reformationens første Jubelaar, i hvilket den evangeliſke Statskirke dannede ſig hos os og maatte kjæmpe deels imod den gamle katholſke Lære og Forfatning, der nødigen forlod ſine Enemærker, deels imod den indgroede Overtroe og Vankundighed, ſom havde ſat ſig faſt i Folket, deels imod Sværmeriet og den falſke Emancipation, der vilde nyde Godt paa ſin Viis af den evangeliſke Friheð. Man er vant til at fremſtille Reformationstiden i Danmark ſom en levende Opvækkelſes og Begeiſtringstid og bedømmer Tiden efter de enkelte fremragende Perſonligheder og den Bevægelſe, ſom knyttede ſig til deres Virkſomhed; Forfatteren deler ikke denne Illuſion. Uagtet (ſee P. 40) han anerkjender det Store, ſom Herren havde for med ſin Kirke og den Udvikling, denne fik ved Reformationen, ſaa bølger han ikke de ſtore Brøſt, ſom fandtes baade hos Præſter og Menigheder, hvilke toge den gamle Fordærvelſe over med ſig i de nye Forhold og først langſomt tilegnede ſig de Goder, Kirkeforbedringen ſkulde bringe dem: „det gjaldt, ſom Forf. ſiger, (P. 42) ſaavel at overvinde den raabende Kjødelighed og Ligegyldighed, der ringeagtede alt Aandeligt, ſom at ſprede den tykke Uvidenheds Mulm, hvori de evangeliſke Sandheder vare indhyllede". Heri ſtemmer han med Pontoppidan (3die D.), men ikke med dem, ſom ville fremſtille den ſyndne Tid i et Roſenſkjær. Almuens Vedhængenhed ved Helgene, ved Korstegn, ved Valfarter til Hellige Kilder og Bedeſteder (P. 99), en lang Tid efter Reformationen, ere altfor talende Beviſer imod deres Lovpriisning af hiin Periode, ſom om den ved Begeiſtringens Magt havde fremkaldt Troens Fylde og Erkjendelſens Reenhed. Deſto ſtørre er ogſaa de Mænds Fortjeneſter, ſom ved Skrifter og perſonlige Beſtræbelſer arbeidede for at bringe Chriſtendommens renſede Lære og den evangeliſke Sandhed til Live i Folket; og

i denne Henſeende ſtaaer unægtelig Kong Chriſtian III. øverſt. Forfatteren vil „ikke iſtemme den overvættes Lov, der er bleven denne Konges Beſtyrelſe af Kirke og Skole til Deel"; det vil imidlertid være vanſkeligt at nævne nogen Konge, der har udrettet mere for Kirken end han, ſom modtog et ødelagt Rige, en ſtor Forvirring i alle Forhold og maatte tildeels ſelv ſamle og ſkabe de Redſkaber, han vilde bruge til at befæſte den nye Tingenes Orden; i en ſaadan Forſtyrrelſe var han nødt til „at bruge ſin hele kongelige Myndighed, for at værne om den evangeliſke Kirkeorden", hvilken Papiſter og Sværmere vilde omſtyrte. En ſaadan Ufordrageligheb, ſom den der viſtes mod Johan a Laſco og hans Tilhængere, var en Undtagelſe; Forf. tilſtaaer ſelv „at ubentvivl den hovmodige og trodſige Tone, hvormed de fremtraadte, har gjort Udſlaget til Kongens Strenghed imod dem" (P. 95).

Med ſærdeles Omhu er den hemmingſenſke Periode behandlet; den lærde Forf. har ogſaa andetſteds leveret intereſſante og værdifulde Bidrag til denne mærkværdige Theologs Hiſtorie, der øvede en ſtor Indflydelſe paa Samtid og Eftertid. Det ſynes dog at være en altfor ſtreng Dom, naar der ſiges: „Hemmingſen tilhørte med ſin hele Sjæl den philippiſtiſke Retning, og en ſaadan koldblodig Forbrageligheb, der ængſtelig undgaaer enhver Uenigheb, der opretholder det Beſtaaende, fordi det er det beſtaaende og fordi en Forandring let kan vække den ſlumrende Lidenſkab, blev ſnart almindelig Tone mellem Danmarks Theologer" (P. 125); den ſtadfæſtes heller ikke af den følgende Fremſtilling af de theologiſke og kirkelige Kampe hertillands, og den rabies Theologorum, ſom Tholuck har givet en nøiagtig og detaillerende Skildring af i ſine nyeſte Værker over det ſextende og ſyttende Aarhundredes Theologi og Studievæſen, har ikke mindre i Danmark end i andre lutherſke Lande hindret en „koldblodig Forbrageligheb at blive Tone". Lutherdommen ſeirede ogſaa her efter mange Kampe og ikke blot ved Statsmagtens Indflydelſe, og naar Forf. har overſkrevet ſit andet Afſnit (1617—1730) „den ſtreng lutherſke Kirkeſkole, den ſtivnede Orthodoxi, det attende Aarhundredes Frembrud", da har han dermed retteligen betegnet den Grundtanke, ſom gaaer

igjennem denne Tids Kirkeforhandlinger baade i og udenfor Universitetet „hvor Polemiken mod andre Confessioner blev dreven med meest Iver" først mod Calvinisterne, siden mod de Romerst-Katholske. I førstnævnte Henseende er Hans Paulsen Resen's, i sidstnævnte Jesper Brochmands Virksomhed og Fortjeneste retteligen skildrede og vurderede af Forfatteren; om Katholikernes Forsøg paa ved Missioner at vinde Fodfæste her i Landet har Forf. meddeelt adskillige nye Oplysninger. Ikke mindre interessant er Skildringen af Holger Rosenkrants's Indskydelse paa den theologiske Verden, hvem Forfatteren anviser den Plads, som med Føie tilkommer ham. Desto mere maa man undre sig over den strenge Dom, han ogsaa fælder over denne Periode „at det religiøse Liv sovndysedes mere og mere, som Spændingen og Rivningen mellem de forskjellige Kirkepartier ikke længer holdt det vaagent", hvilket neppe kan gjælde Christian den Fjerdes Regjering. Thi vel har Danmark ikke at opvise de mageløse Exempler paa christelig Opoffrelse, Hengivenhed, Taalmod, levende Følelse for Evangeliets Velsignelse, som Trediveaarskrigens Rædsler bragte for Dagen i Tydskland, i hvilken Tid den evangeliske Psalmesang synger i de skjønneste Toner; ikke destomindre hører dog hiin Periode til den danske Kirkes Blomstertid, formedelst den almindelige Bevidsthed, som da havde gjennemtrængt Folket. Det var Reformationens Frugt, som var ved at blive moden.

At „Enevoldsmagtens Indførelse neppe kan siges at betegne et Stadium i den aandelige Udvikling" (P. 392), er vistnok sandt; det er Kolderup-Rosenvinges Fortjeneste i et af sine seneste Skrifter at have bevist, at Enevoldsmagten heller ikke væsentligen forandrede Kongens Forhold til Kirken og hans Andeel i Kirkestyrelsen, ligesom de souveraine Konger vedbleve at indhente Geistlighedens Betænkning, førend nogen Kirkelov udstedtes, medens man i andre Stater ikke sjeldent har seet kirkelige Bestemmelser udgaae som Kabinetsordre. Mærkeligt er det, at med Frederik den Tredie begyndte den Vei „som senere kun altformeget er fulgt, at bruge Præsterne i reent verdslige Sager, hvilket tidligere aldrig havde været Tilfældet" (P. 404), og Kongen undskylder sin Befaling at paalægge dem noget, „som

var noget fremmed for deres Kald". Uagtet der ikke var tilsigtet nogen Forandring i Kirkevæsenet ved Enevoldsmagtens Indførelse, saa skete der dog den, „at en kongelig Bestikkelse lidt efter lidt fortrængte Menighedens Valgret", ligesom ogsaa Patronatsretten betydeligt indskrænkedes. At dette i Grunden var en Fordeel ifølge de daværende Vilkaar og den herskende Forvirring[1]), turde være afgjort, omendskjøndt efterhaanden Menighedens Interesse for de kirkelige Anliggender svækkedes; Forf. har Ret i at datere den fuldkomne Afskaffelse af Menighedens Valgret fra Res. af 20de Mai 1670 efter Kong Frederik den Tredies Død, om hvis Regimente med Hensyn til Kirkerne, Forf. siger: „Mangel paa Eiendommelighed i Kirkestyrelsen har den dybere Grund i Mangel paa levende aandelig Interesse og under den almindelige Tørke bliver det kun Kirkens meest materielle Side eller den geistlige Stands private Interesser, der sysselsatte Kongen og hans Raadgivere" (P. 429). — Med hans Eftermand kom den „juridisk-politiske" Betragtningsmaade af geistlige Sager i Veiret; Kong Christian den Femtes Periode skildres med de mørke Farver, hvilke vi ere vante til fra Riegels Beskrivelse; „den administrative Forvaltning af de kirkelige Sager blev efter Griffenfelds Fald snarere langt værre end bedre — Præstekaldene vedbleve at være til Fals, og mange uværdige Personer kom paa den Maade ind i geistlige Embeder; dertil begyndte Kongen at bortgive Patronatsretten ifleng for Gunst og Gave, Kirkebygningerne forfaldt rundt omkring i Landet, da deres Pengebeholdninger enten bleve brugte af Regjeringen til andre Øiemed eller listet tilside af svigagtige Embedsmænd" (P. 449). Præster og Theologer vare blinde for eller saae kun halvt den moralske Slappelse, der yttrede sig i alle Forhold (P. 459; cfr. om Statsmændenes atheistiske Tankegang i Modsætning til den gjængse theologiske, P. 503). Men en Periode, som har givet os en borgerlig og kirkelig Lovgivning, som Christian den Femtes Lov, der af Kjendere roses som et Mønster paa en

[1]) „Igjennem mange Tider var der ført Klager over Misbrug af Menighedernes Valgret, og neppe er Forandringen skeet, førend Klagerne begynde igjen over Misbrug ved den kongelige Bestikkelse", P. 445.

grundig og concis og indholdsrig Lovgivning, et hidtil uovertruffent Ritual, i hvilket christelig Salvelse forenes med Værdighed og Kraft, en Periode, der har frembragt Mænd som Kingo, Hans Bagger, Peder Syv og Fl. fortjener dog ikke at kaldes „charakteerløs". Vist er det, at vi her atter befinde os i en Overgangsperiode; det attende Aarhundrede er i Frembrud og nu har Forfatteren ikke længer en Forgjænger i Pontoppidan, men gaaer aldeles sin egen Vei. Her møde vi nu paa den ene Side den naturalistiske Retning og paa den anden den orthodoxe; midt imellem begge Pietismen, hvis Eftervirkninger sporedes længe i Danmark; om Forf.s Betragtning af Pietismen skulle vi længere hen tale et Par Ord. Her ville vi kun bemærke, at Forf. i Ludvig Holberg fremstiller os den naturalistiske Aandsretnings dygtigste Talsmand hos os; hvormeget der end er skrevet om denne Danmarks navnkundigste Forfatter, saa er dog hans Plads og Betydning i Kirkehistorien ny og eiendommelig, og det fortjener al Opmærksomhed, naar vor Forf. i en vellykket Skildring stiller os Holbergs Betragtning af Religion og Kirke saaledes for Øie, at vi kunne forstaae den særegne Stilling, han indtog. Mærkværdig er den Yttring, som fremhæves af hans „moralske Tanker" „at Børn maae gjøres til Mennesker, førend de blive Christne, ligesom Materien maa tillaves og jevnes, førend Skikkelsen bliver gjort, og Papiret maa planeres, førend der kan skrives. Det var derfor at ønske, at Børneexamen blev af Eet gjort til tvende, og at de i den første bleve forhørte og confirmerede som Mennesker og i den sidste som Christne" (P. 555), fordi vi i den seneste Tid have hørt ganske lignende Yttringer af en anden navnkundig Forf., hvis aandelige Physionomi er heel forskjellig fra Holbergs, nemlig Grundtvig.

Med særdeles Forkjærlighed er Christian den Sjettes Periode behandlet; Forfatterens Interesse for hiin Tid har allerede udtalt sig tidligere i en velskreven Afhandling i „Tidsskrift for Literatur og Kritik", III, om „Christian den Sjette og den Tids religiøse Bevægelse", i hvilket Meget er sat i et andet Lys, end det tidligere saaes; heller ikke bør det glemmes, at han her havde en vigtig Forgjænger i Prof. J. Møller, som

baade i Mnemoſyne og i theol. Bibl. har leveret høiſt fortjenſtfulde Bidrag til hiin Tids Hiſtorie. Af Forfatterens Fremſtilling fremgaaer det Udbytte, at nysnævnte Konge, ſom er bleven ſaa forſtjelligen bedømt, havde det rette Blik for hvad der tjente til Kirkens Opvækkelſe, og, idet han ved alle Midler, ſom ſtode til hans Raadighed vilde fremme denne, dog var langtfra at ville anvende Tvang imod Nogen i Religionsſager. Alle de Spørgsmaal, ſom have bevæget den nyeſte Tid, navnlig om Statens Forhold til Diſſenterne (II. 117), om Kirkeſtyrelſen (II. 80), om Tilſynet med den geiſtlige Embedsførelſe (II. 113), ſysſelſatte hine Dage, ſom høre til de livligſte i den danſke Kirke; de meeſt virkſomme og fremragende Perſonligheder ſkildres i det Hele med Upartiſkhed. At den religiøſe Spænding vilde blive paafulgt af en religiøs Slappelſe, laae i de menneſkelige Tings ſædvanlige Gang, og det kunde ſaaledes vel beklages, men neppe undgaaes, ſom Forfatteren ſiger, at i Frederik den Femtes Tid „Lunkenhed og Ligegyldighed for alle kirkelige Anliggender afløſte den forrige Iver" (II. 146). Vi ere derved komne til det attende Aarhundredes ſidſte Halvdeel, i hvilke Deismen og Naturalismen banede Vei for den paafølgende Rationalisme og undergravede det kirkelige Liv baade her og andetſteds, og den gode Sag blev ſlet forſvaret. Hvad Forf. bemærker om den leibnitz-wolfiſke Skoles Indflydelſe paa den almindelige Tankegang, ſtemmer overeens med den ſædvanlige Betragtning; ikke ueffen er den Parallel, han drager mellem hiin Philoſophies og den hegelſke's Forhold til Chriſtendommen, at den philoſophiſke Grundanſkuelſe brugtes til Forſvar for Chriſtendommen og til Angreb paa den, ſaavel i den ældre ſom i den nyere Skole, og Vennerne og Fienderne ſaaledes vare Aandsfrænder (II. 157). Den Struenſeſke Periode har ikke hos vor Forfatter fundet de Lovtaler, hvormed vi have hørt den berømme i den nyeſte Tid, for hvem denne letfærdige, om end maaſkee geniale Reformator ſtaaer i et ufortjent Lys. At Guldberg ikke blot i kirkelig, men ogſaa i national Betydning indtager en Plads, der ſikkrer ham Efterverdenens Taknemmelighed, er Reſultatet af Forf.s Skildring, ſom røber et grundigt Bekjendtſkab til hiin mærkelige Tid, ſom opløſte det Beſtaaende, medens Lovgivningen blev

uforandret og ſaaledes bragte den indre Modſigelſe imellem Lov og Udøvelſe for Dagen. I den Henſeende ſtaae Balle og Baſtholm ſom interesſante Repræſentanter for tvende forſkjellige Aandsretninger; med disſe to Perſonligheder ſlutter dette Hefte, ſom — hvilket vi ovenfor bemærkede — bebuder ſin Fortſættelſe.

Idet Forf. ſaaledes har ført os igjennem den danſke Kirkes forſkjellige Tidsrum fra Reformationen indtil den nyeſte Tid, er det vel fornemmeligen hans Agt at fortælle, hvad der har tildraget ſig, med hiſtoriſk Nøiagtighed; men af mangfoldige Ytringer rundt om i Skriftet, fremlyſer ogſaa en anden Hensigt, bevidſt eller ubevidſt, nemlig at paaviſe, at den ſtatskirkelige Betragtning og Kirkeſtyrelſen i dens Aand har heelt igjennem været et Misgreb, der har virket hemmende paa Kirkens Udvikling. Man finder rigtignok ikke hos Forf. ſom f. Ex. hos Arnold en ſærdeles Sympathi for Sektererne, ſom om hos dem den egentlige og rette Kirke var at finde, tvertimod aabenbarer han Sekterernes og Sværmernes Vildfarelſer uden Forbehold. Derimod dadler han det ligefra Chriſtian den Tredies Tid, „at Kongen havde knyttet den høieſte kirkelige Magtfuldkommenhed til Kronen", og bedømmer den Brug, ſom Regjeringen gjorde af denne Myndighed, meget ſtrengt. Iſær fremtræder denne Misbilligelſe i den Skildring af Tidens Opfattelſe af Forholdet mellem Stat og Kirke, ſom er forudſkikket det andet Afſnit (P. 260 f.), der ogſaa ſenere charakteriſeres ſom „Statspavedom" (P. 503). Hvor lidet gunſtig Forfatteren er ſtemt imod Pietismen, der „røber ſin tydſke Herkomſt, da Tydſkerne altid have en ſtor Tilbøielighed til at have Hjertet paa Tungen, imedens det ligger i den danſke Folkecharakteer mere undſeelig at ſkjule end bramme med ſine Følelſer" (P. 511), ſaa erkjender han det for at være „dens ſtore Betydning, at den udtaler en kraftig Indſigelſe imod den Sammenblanding af den borgerlige og kirkelige Myndighed, der hidtil havde raadet uanfægtet" (II. P. 2). Men denne Ugunſt er visſeligen ufortjent, hvad Spener og Hallenſerne angaaer, thi disſe vilde viſtnok intet andet, end fremkalde en i Tro og Kjærlighed levende Chriſtendom i Modſætning til den herſkende Læres kolde Ufrugtbarhed; vi vide derfor ikke, med hvad Ret der kan tales om „Pietismens larmende

Chriſteligheds" (P. 538) af en Forf. ſom viſtnok fortrinligen ſætter Priis paa levende Chriſtendom og vel maa kunne ſkjelne mellem hine, den lutherſke Kirkes ypperſte, Beſtræbelſer og de ſenere Udſteielſer, ſom aabenbarede ſig ſnart i en mørk Livsleds, ſnart i en ſødlig og leflende Leg med Følelſer. At den Regjerende, ſom ſelv var greben af hiin gode pietetiſte Bevægelſe, ved at anvende al Omhu paa at vække Livet i Statskirken og „befæſte Guds Riges Udbredelſe ved Regjeringsforanſtaltninger, dog i Grunden forfeilede ſit Maal" (II. P. 5), det kan man kun paaſtaae, naar man er ſtemt for endog at miskjende det Gode og Sunde, en Statsſtyrelſe har Blik og Sands for at kalde tillive i Kirken, blot fordi det er Regjeringen, ſom arbeider for dette Øiemed. Men derved bliver man let uretfærdig, og Kirkehiſtorien kan under en ſaadan Behandling ſtaae Fare for at forvandles „til de menneſkelige Daarſkabers Hiſtorie".

Diſſe Daarſkaber have ogſaa deres Plads i Hiſtorien; paa Kirkens Grund antage de imidlertid en alvorlig Skikkelſe og fortjene Agtelſe, fordi de i Reglen ere udſprungne af en dyb Bekymring for Sjælens Forhold til Gud. Sekterernes, Sværmernes og Separatiſternes Liv og Anſkuelſe fremſtiller Forf. med Sandbruhed og et ſundt Blik paa Bevægelſen; han har ogſaa, navnligen hvad den ſenere Tid angaaer, af Archiver givet ikke faa oplyſende Data, ſom lader os forſtaae hines Bevægelſer bedre. Man ſeer atter her, at de ſekteriſke og ſværmeriſke Vildfarelſer i Danmark ere aldeles ſporadiſke, fremkomme ved ſærſkilte Anledninger, ofte ved Indtryk udenlandsfra; man vil forgjæves ſøge om en ſtadig eller i Aarhundreder fortſat Modſtand mod den lutherſke Kirke; det vakte Røre døde ogſaa ſnart hen, og Kirken havde i ſin Lære og i ſine Inſtitutioner ogſaa det tilſtrækkelige Lægedom mod hine Sygdomme; „hertillands brændte Sværmeriets Ild ikke ſtærkere, end at man ſnart maatte faae Bugt med den" (II. P. 133).

Hvor nær ſammenhængende Kirkens Hiſtorie, efter Forf.s ovenfor omtalte Betragtning, er med Folkets aandelige Udviklings i det Hele, har han viiſt derved, at han ogſaa heelt igjennem tager Henſyn til de høiere og lavere Skoler, Univerſitetet og Videnſkabeligheden i Danmark i Almindelighed; de be-

tragtedes ogſaa ſom „gudelige Stiftelſer"; deres Indflydelſe paa Kirkelivet er altfor umiskjendelig til at deres Omdannelſe i de forſkjellige Tidsrum kunde forbigaaes. Forf. har ikke begrændſet ſig i Skildringen af Videnſkabeligheden, ſaa at endog Tyge Brahe og Joh. Ewald har faaet en Plads „i den danſke Kirkes Hiſtorie", hvor de dog neppe høre hjemme; med mere Ret Klopſtock og Cramer; den Sidſtnævnte havde en ubbredt Virkſomhed i Hovedſtaden.

Anm. ſlutter med det Ønſke, at den kundſkabsrige Forfatter maa vinde Tid og Kraft til at afſlutte et Værk, ſom bør modtages med Paaſkjønnelſe af Forfatterens Flid og Omſigt; den egentlige Kirkehiſtoriker vil ogſaa med Glæde ſee det Arbeide udført, hvilket han bebuder i Fortalen, nemlig „en Underſøgelſe om de haandſkrevne Kilders Værd og Beſkaffenhed", hvorved ſandſynligviis adſkillige ugrundede Efterretninger, der gaae igjen fra det ene Skrift til det andet, vil komme til at undergaae en tilbørlig Kritik.

Kalkar.

Om Begrebet Folkekirke. En hiſtoriſk-kirkeretlig Betænkning, betræffende den danſke evangeliſk-lutherſke Kirkes fremtidige Stilling og Forhold til Staten, henvendt til den nu forſamlede Rigsdag, af A. G. Rudelbach. Kbhvn. 1854, hos Schubothe. — Dette Skrift er beſtemt til at klare Begrebet om en Folkekirke, ikke ad den dialectiſke, men ad den hiſtoriſke Vei; thi „Kirkens Sphære er Hiſtorien, fordi dens Rod er Aabenbaringen". Underſøgelſen bevæger ſig derfor fra „det gamle Begreb af Nationalkirken", (der udviklede ſig i den ældſte chriſtelige Tid indenfor den ene „almindelige" Kirke, der „var Sjælen i al Kirkeſtiftelſe", medens „Nationalkirken var det Legeme, hvori denne Sjæl kom til Aabenbarelſe og Virkſomhed"), til „Begrebet af Landskirken, ſom det dannede ſig ved Reformationen", (d. e. den af Staten regjerede, undertiden ſom en anden Inſtitution betragtede og behandlede Kirke, Statskirken), „til det moderne Begreb af Folkekirke". Efter

at have gjennemgaaet forſtjellige Opfattelſer af denne, hvilke man navnlig i Tydſtland (men ikke i Danmark) har faſtholdt, ſom: at Folkekirken ſkulde være „en Gjenopvækkelſe af den gamle Nationalkirke" — dette har iſær foreſvævet Ullmann, hvis Ideal er Foreningen af de forſtjellige tydſke Landskirker til een tydſk Nationalkirke[1]); — videre: at Folke-Kirken var „et ømt Navn (for) den kirkelige Inſtitution, ſom fuldkomment ſkulde udtrykke den nyeſte Tids fanatiſk-nationale Retning", — hvorved Kirkemagten herefter vilde blive „en blot Modification af den chriſtelige Rigs-Magt", og „dens normale Subject kunde ingen anden være end den chriſtelige Landsherre" (Aug. Peterſen, die Lehre von der Kirche III. 205 o. ſ. v.); — endelig: at Folkekirken var et Navn, hvori man „lagde alt i den meſt brogede Forvirring, hvad en unegtelig ſtor Fraction i den ſeneſte Tid, Bundfaldet af alle Bevægelſerne, henregnede til Betingelſen for den fremtidige Udvikling, og hvad man unegtelig ogſaa kaldte borgerlig og religiøs Frihed, dog under den Forudſætning, at Regimentet, Magten ophævedes, og Styrelſen tilfaldt de blinde, villieløſe Maſſer" (Tydſkkatholikerne og Lysvennerne) — kommer Forf. til den Betydning af Ordet, der ſvarer til hvad han har kaldet „den frie Kirke", hvilken han forklarer med K. Haſes Ord ſom „en ſtor Majoritetens Kirke; en proteſtantiſk Folkekirke, ſom Organet for Proteſtantismens egentlige hiſtoriſke Bevægelſe; ikke en Statskirke, en af Staten udelukkende privilegeret og derfor ogſaa med Uvillie og Tvang den underkaſtet Kirke".

Denne i Dr. Rudelbachs citatrige, ſvære Sprog, i ſtore hiſtoriſke Træk udførte Fremſtilling, der fordrer ikke liden Opmærkſomhed og betydelige Forkundſkaber for at kunne følges, henvendes til „den nu forſamlede danſke Rigsdag", for at lægge denne ſin Pligt paa Hjerte, at den ſaakaldte Folkekirke, befriet fra Ordets Tvetydighed, kan blive en fri Kirke. Vi tvivle hviligen paa, at den ærede Forfatter har været heldig med ſin Fremſtilling i denne Henſeende. Men, uden at opholde os herved, ville vi fremhæve et ganſke andet Savn ved denne med „et reent praktiſk Formaal" affattede Bog. Iſtedetfor den hele hiſtoriſke (eller dialectiſke) Udvikling af Begrebet Folkekirke, forekommer det os nemlig, at ville have været meget vigtigere, ikke i taaget Omrids, men i beſtemt formulerede Sætninger at faae at vide: hvad fordres der til Kirkens Frigjørelſe

[1]) Denne kaldes (Evang. Kirkeforf. P. 336) „den ſelvſamme Pandora, ſom to af Tydſklands, bekjendteſte Theologer, Ullmann og Dorner, knæfalde for".

her i Danmark? At dennes Selvſtændighed og indre Selvregjering maa tilſtræbes paa enhver Maade, ere vi ſaa temmelig enige med ham om; men Striden i denne Sag bevæger ſig nu mere om Midlerne hertil; om hvorvidt Sondringen fra Staten maa gaae; om Maaden, Forholdet til denne bør ordnes; ved hvilke gjenoplivede eller nye Indretninger, Menighederne ſkulle vækkes og kaldes til kirkelig Selvregjering; om Kirkegodſet o. ſ. fr.; den ſkal ikke føres ved kirkehiſtoriſke ſammentrængte Udſigter, men, forſaavidt man henvender ſig til Rigsdagen, mere paa det politiſke Omraade, og i denne Henſeende lader Skriftet Læſeren meget utilfredsſtillet; thi Sagen er dog ikke afgjort med en Forandring af det tvetydige Navn „Folkekirke" til „den frie Kirke", eller derved, at Folkekirken ſom ſaadan uden videre miſtede den Underſtøttelſe, den nu har af Staten; (Dr. Rudelbach har her vel vogtet ſig for at berøre Spørgsmaalet om Kirkens Eiendomsret, hvilken han andre Steder har udtalt ſig for, ſaa at man ikke blot maa ønſke ham Ret, men ogſaa Udſigt til at hans Mening gaaer igjennem); først ved denne Gjennemførelſe, vilde hans Bog faae praktiſk Betydning.

Men en meget alvorlig Anke have vi i en ganſke anden Henſeende at fremføre mod den ærede Forf. Det er den totale og forſætlige Ignoreren af hvad der herhjemme, udenfor Rigsdagen, er bleven forhandlet om denne Sag, medens alſtens andre, iſær tydſke (ikke en eneſte nordiſk) Forf. berøres. Naar en Mand ſom Dr. Rudelbach, der har levet ſaalænge blandt os, og ſom er i Beſiddelſe af en Lærdom og Bogkundſkab ſom Faa eller Ingen, behandler Spørgsmaal om danſke Kirkeforhold, ikke blot hvad de videnſkabelige Principer angaaer, men med „et reent praktiſt Formaal" (P. 53) for Øie, hvad er da naturligere og nødvendigere, end at han tager, det være ſig nu venſkabeligt eller polemiſk, Henſyn til danſke Forfatteres Ytringer og Domme? Det er dog aabenbart, at diſſe med Henſyn til de givne hiſtoriſk-kirkeretlige Forudſætninger maae være bedſt inde i Sagen, og maae kunne gjøre en Side af den gjældende, ſom ikke bør eller ſkal forbigaaes; thi ethvert Lands Kirkeforfatning har nu engang ſin Hiſtorie, og uden Kjendſkab til denne, blive alle Udkaſt og Forſlag kun tomme Theorier, ſaadanne hvilke navnligen det tydſke Profeſſor-Parti har bragt i fortjent Ringeagt. Hvad ſkulle vi da ſige, naar Dr. R. (P. 53), for at ſtyrke ſit Vidnesbyrd gjør gjældende, at „alle Kirke-Interesſernes meſt oplyſte og begavede, varmeſte Talsmænd i vore Dage ere i [hans] ſaaledes fremlagte Grundſtandpunkt, baade hvad den hiſtoriſke Betragtning i det Hele og Bedømmelſen af det, ſom vor Kirketid maa tilegne ſig fra Kirkeforfatningens

Side, grundenige med [ham]", — medens han med den fuldkomneste Taushed forbigaaer, hvad danske Mænd, tildeels grundu e n i g e med ham, netop om disse Spørgsmaal have udtalt? Vi minde kun om Mynster, Grundtvig, Clausen, Kolderup-Rosenvinge, Martensen, Bindesbøll, Dr. Kierkegaard o. Fl. En saadan Ignoreren er ligesaa ubegribelig, som uklog og skadelig for Sagen; thi — trods at Dr. R. ikke har troet at behøve at spilde eet Ord paa, hvad disse Forf. have udtalt for eller imod, ville dog Alle her hjemme uden Videre henregne disse Mænd til „alle Kirke-Interessernes mest oplyste og begavede, varmeste Talsmænd i vore Dage", og vi tillade os at formene, at deres Navne, naar Dr. R. kunde anføre dem som „grundenige" med sig, vilde have en ganske anden Klang paa den d a n s k e Rigsdag, end de tre „Medstriderens og Venners", Ullmanns, Krabbes og „den aandrige Kirkehistoriker" Karl Hases, hvor stor Vægt end disse kunne og bør have i andre Forsamlinger. — Vi have troet skarpt at burde fremhæve dette Punkt just ved et Skrift, der skulde være p o p u l a i r t og er h e n v e n d t t i l d e n d a n s k e R i g s d a g, tilmed fordi det, som nylig Mag. Zeuthen paatalte, synes at ville blive Mode at forbigaae, ikke blot med berettiget, men ogsaa med uberettiget Taushed hvad Modstandere anføre; at denne Anke iøvrigt ikke er rettet mod saadanne „nationale" Sympathier eller Antipathier, for hvilke vi gjerne ville anseе den ærede Forf. fri, haabe vi ikke videre at behøve at forsvare os for. X.

Ledige Embeder. 1ste Febr. B l i d s t r u p Sognekald i Sjællands Stift; Reg.s Sum 1120, ny Anf. 280 Rbd.

— 1ste Febr. St. H a n s Sognekald i O d e n s e; Reg.s Sum 1380, ny Anf. 336 Rbd.

— 1ste Febr. S n e i b e r g og T j ø r r i n g Sognekald i Ribe Stift; Reg.s Sum 667, ny Anf. 181 Rbd.

Udnævnelser. 30te Jan. Cand. th. P. A. S c h r ö d e r, til Capellan p. p. for G l o s t r u p i Sjællands Stift.

— 30te Jan. Capellan p. p. for S æ r s l e v i Fyens Stift, J. C. L. W i n t h e r, til personel Capellan for T o s t r u p og U g g e r l ø s e i Sjællands Stift.

— 30te Jan. Cand. th. L. C. D. H e i l m a n n, til personel Capellan for S æ r s l e v i Fyens Stift.

Dette Ugeskrift ombeles hver Fredag, og koster 2 Rbd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rbd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 8. Den 17de Februar. **1854.**

Indhold: 1. Biſkop Mynſters Skriftſteder; af Biſkop Brammer. 2. Bidrag til en Candidat-Statiſtik; af Cand. Otteſen. 3. Love, Reſolutioner og Circulærer, ſom angaae Kirken og Skolen i Danmark. 4. Blandet Gudstjeneſte. 5. „En Uredelig"; anmeldt af D. 6. Kirkelige Blandinger.

Biſkop Mynſters Skriftſteder.

At den ganſke Skrift er indblæſt af Gud og nyttig til Lærdom, til Overbeviisning, til Rettelſe, til Optugtelſe i Retfærdighed, var Biſkop Mynſters Overbeviisning, hvilken han ikke blot grundede paa lærde Underſøgelſer om Skriftens Troværdighed, men paa ſin rige Erfaring om Bibelordets Magt over hans eget Hjerte og Uundværlighed for ham ſom Prædikant. Fra den hellige Skrifts klare Udſagn hentede han Aar for Aar med beſtemtere Angivelſe, Vidnesbyrd for den Tro, han forkyndte og i hvilken han levede og døde. Han løsrev ikke noget enkelt Skriftſted fra dets Sammenhæng for derved at ſtadfæſte nogen ſand, end ſige nogen ſelvopfunden Lære. Det Afbrudte, Skjæve og Uberettigede ſtred imod hans konſeqvente Tænkning, imod hans ſaare udviklede Sands for det Skjønne og dybe Ringeagt

for hvad der vilde anmasse sig en høiere Plads end der tilkom det i Aandens Rige. Med den Harmonie, der herskede i hans Sjæl som i hans Liv, vilde det ikke have stemmet overeens, om han saaledes havde valgt sig et enkelt Gudsord til Symbolum, at andre Skriftsteder derved havde tabt deres fulde Gyldighed for ham eller hans Tilhørere og Læsere. Men i det levende, organiske Hele banker et Hjerte, hvorfra Livet udgaaer. Der maae have været de Guds Ord, der, saa at sige, udgjorde Hjertet i hans Troesliv og i hans Prædiken. Hvilke? — Han har ikke nævnet dem som saadanne for mig. I hans Breve eller Bøger har jeg ikke søgt dem; men iblandt dem, jeg, især i Erindringen om hvad jeg har hørt[1]) ham inderligt, meest gribende udtale, har fundet, ere disse:

Joh. 6, 68. Herre, til hvem skulle vi gaae hen? Du haver det evige Livs Ord.

Luc. 18, 13. Gud, vær mig Synder naadig!

Joh. 3, 16. Saa haver Gud elsket Verden, at han haver givet sin Søn, den Eenbaarne, at hver den, som troer paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv.

Joh. 4, 14. Det Vand, som jeg vil give ham, skal blive i ham en Kilde af Vand, som opvælder til et evigt Liv.

Matth. 10, 32. Hvo, som vil bekjende mig for Menneskene, den vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himlene.

Det forekommer mig, at der fra disse Skriftsteder udgaaer et Lys over vor hjemgangne Kirkelærers altid vorende Troesliv og hans stille, men dog saa mærkelige og indflydelsesrige Fremtræden i den danske Kirke. Hvo der ret har seet Stjernen tindre i hans milde Øie og fornummet, hvorledes hans Hjertes Varme meddeelte sig Tilhørerkredsen, naar han i Aands og Krafts Beviisning prædikede Ordet, vil kunne bedømme, om jeg med Føie har fremhævet disse Bibelsteder som mynsterske, ligesom de vistnok ville kunne tilføie flere.

---

[1]) Jeg tillader mig at bemærke, at det er 28 Aar siden, at jeg var — som opholdende mig i Kjøbenhavn — Biskop Mynsters stadige Tilhører. Saa meget mindre kan dette lille Bidrag til hans Charakteristik fuldstændigt skildre ham i den angivne Retning.

„Hvor ſkulle vi gaae hen for at faae en paalidelig Anviisning til at opfylde vort Livs Formaal?“ Dette Spørgsmaal, ſom den Tidsalder, hvilken Mynſters Ungdom tilhørte, tog ſig det temmelig let med at beſvare, kunde hans alvorlige Sjæl ikke afviſe i Letſindighed. Han fulgte med ſin Tid uden at lade ſig beherſke af den. Hans dybe Tænkning kunde ikke finde ſig tilfredsſtillet ved en Philoſophie, man har kaldet Forſtandens Bankerot. Naturens Betragtning kunde ikke løſe ham Livets Gaader eller aabenbare ham den Forløſer, efter hvis Samfund han længtes. Ved Digtekunſten kunde han føle ſin Aand opløftet, men ikke befriet. I Venners Samqvem kunde han modtage oplivende Adſprekelſe, og han fulgte ſit naturlige Kald til ved ſin Vittighed, Meddelelſesgave og mangeſidige Dannelſe at give Selſkabskredſene et høiere Opſving, hvortil han endnu i ſine ſidſte Dage bidrog, og det ſaaledes, at han ved ſine træffende Udſagn iſær om litteraire Arbeider udøvede en betydelig Indflydelſe paa den offentlige Mening. Men hans inderſte Væſen var ikke at adſprede ſit Sind, men at ſamle det til Arbeide og til alvorlig Betragtning. Det var dog ikke til aandrige, rahbekſke Kredſe, han gik hen for at finde Lyſet til det evige Livs Vei. Han tyede til Eenſomhed, og veemodig følte han ſig ofte eenſom med ſine Tanker og Længſler. Ved Jeſu Fødder fandt hans Tanke Hvile, i Jeſu Ord fandt hans Længſel efter det Lys, ſom aldrig udſlukkes og aldrig leder vild, Tilfredsſtillelſe. Da han eengang havde fundet ſin Meſter og Herre i det evige Livs Ord, ſluttede han ſig Aar for Aar faſtere dertil og ledte Menigheden tilbage til Ordets Rigdom med en Inderlighed og Kraft, der viſte, at han talede af en indre Erfaring, ſom han dog ei vilde beraabe ſig paa, at Ordets Myndighed ei ſkulde ſynes bunden til hans eller noget Menneſkes Perſonlighed. Han havde en ligeſaa ſtærkt ſom ſkjønt udpræget Individualitet, men i ſin Lære havde han ikke og vilde han ikke have noget Særeget. Som en Johannes den Døber vilde han gjerne forringes, naar blot hans Meſter maatte ophøies. Vilde Mange af de Kaldede ikke høre Meſterens Røſt, ſom han berede Vei, vilde Mange, ſom ængſtedes af Tvivl og vare betyngede af Livets Møie, dog ikke komme hen, hvor Hvile var

beredt for deres Sjæle, da gik det ham nær til Hjerte; men han kunde ikke forlade den Herre, hos hvem hans Sjæl havde fundet Hvile, han maatte under enhver Anfegtelse dertil svare: til hvem skulle vi gaae hen? Du har det evige Livs Ord!

Hvadsomhelst der er sandt, hvad der er sømmeligt, hvad der er retfærdigt, hvad der er reent, hvad der er elskeligt, hvad der har godt Lov, enhver Dyd og enhver Hæder: derpaa beflittede han sig allerede i sine Ungdomsdage. Men just fordi det var hans Alvor at føre et i alle Maader værdigt Levnet, og fordi han havde et skarpt Blik for det tomme Skins Usselhed og kunde ikke nøies med Verdens Roes og Beundring, men dømte sig selv efter Guds hellige Lov; just derfor følte han sig, under Aarvaagenhed og Bøn, som en straffskyldig Synder for Gud, just derfor bad han for Menighedens Aasyn af sit ydmyge, bevægede Hjertes Fylde: Gud! vær mig Synder naadig! Saa indtrængende har jeg hørt ham udsige denne Bodsbøn, at jeg med Troens fulde Forvisning kunde føle, den maatte naae op til Forbarmerens Throne, og jeg forstod, at det var saligere at forene mit Suk med hans end at berolige mig med Selvretfærdighedens falske Fred. En saadan Mands Syndsbekjendelse, udsagt paa en saa gribende Maade, maa have vakt Manges Træghed, ydmyget Manges Hovmod, aabnet Manges Øine for deres egen Brøst og Manges Hjerter for en angerfuld Søgen efter Naaden.

Han søgte Naaden, hvor Livets Ord aabenbarede, den var at finde. Han søgte og fandt den i Jesu Christo. Hans Mester og Herre var ham ogsaa en Frelser og Forløser. Ja, han vilde intet Andet vide til Salighed end Jesum Christum og ham korsfæstet. Det fremtræder klarere og klarere af hans Prædikener. Først henviste han til Jesu Efterfølgelse og til hans Kors, for at vi der skulle lære, hvorledes Verden skal være os korsfæstet og vi Verden. Troen paa den Forløsning og Forsoning, som er skeet ved den Korsfæstede, forkyndte han bestemtere og kraftfuldere Aar for Aar, som han blev en gammel Jesu Discipel og Manges aandelige Fader. Vi see hans Lærerviisdom i at uddele Guds Ord rettelig, alt som hans Tilhørere

kunde bære det. Men seer jeg ikke feil, har han selv under sit mangeaarige, velsignede Præsteliv tilkæmpet sig den faste Tro paa Guds Kjærlighed i Christo, den Tro, som han — sikkert sig selv som dem til Velsignelse — indprentede sine Confirmander, og hvilken han hyppigt med Aandens Salvelse udtalte ved hine Ord, som med Føie kunne hedde Evangeliet i Evangeliet: Saa elskede Gud Verden, at han haver givet sin Søn, den Enbaarne, at hver den, som troer paa ham, ikke skal fortabes, men have et evigt Liv. Barnetroen faldt det neppe Mynster let at tilegne sig; at tale og skrive barnligt, lagde han ikke an paa; men han blev forstaaelig for Enhver, der havde gudelig Sands og hørte ham udtale Skriftsteder som dette og mødte hans milde, sjælfulde Blik, der vidnede om, at han selv i Troen havde seet den evige Kjærligheds Rige, ja seet ind i Guds Faderhjerte. Kjærlighedens Sprog er forstaaeligt, og Mynster kan forstaaes af ethvert Hjerte, som kan føle, hvad det vil sige: at elske Christus meget, fordi Meget ved ham er os tilgivet.

Der var — saa vidt jeg kan see — intet Gudsord, som i høiere Grad havde gjennemtrængt Mynsters Hjerte, Prædiken og hele Idræt, end hiint, som Herren sagde til Qvinden ved Jakobs Brønd: hvo, som drikker af det Vand, som jeg vil give ham, skal til evig Tid ikke tørste; men det Vand, som jeg vil give ham, skal blive i ham en Kilde af Vand, som opvælder til et evigt Liv. At Herren giver sin Menighed og daglig tilbyder os, som i den ere optagne, sit rensende, vederqvægende, styrkende, for enhver god Spire i Menneskenaturen velsignelsesrige Naadesamfund, var hans faste Tro, hans fulde Overbeviisning, ligesom det blev hans mere og mere indtrængende Formaning, der i hans sidste Prædiken paa anden Juledag skal have tonet som en mageløs Svanesang, at vi dog for Jesu Kjærligheds, for vore udødelige, dyrekjøbte Sjæles Skyld ikke maae støde den frelsende Haand fra os, ikke maae forskyde „Jesu søde Forening", men gribe det evige Liv. I sit eget Bryst fornam han det evige Livs Kræfter; de vare blevne ham en Kilde af Vand, som opvælder til et evigt Liv. At Guds Rige er inden i os, er Retfærdighed og Fred

og Glæde i den Hellig Aand, var hans Tro og Erfaring. Derfra hans Mistillid til at skabe et Guds Rige ved ydre Foranstaltninger, men tillige hans Tillid til, at Guds Riges Kraft skulde efterhaanden, ved den usynlige Kirkeherres Bistand, gjennemtrænge Folket, som var kaldet til at vorde Rigets Børn. Man maa, for at forstaae og bedømme Mynster, holde fast ved Inderligheden i hele hans Væsen og Livsanskuelse, som følte sig stærkt frastødt ved enhver voldsom Fremtræden og Adsplittelse og ubehagelig berørt saavel ved Formalisme som Affectation, hvad enten denne fremtraadte i en pietistisk eller romantisk eller nogensomhelst anden Skikkelse. Jo mindre tilbøielig han var til selv at træde ukaldet frem, desto mere uhyggelig følte han sig stemt ved Andres Fremtræden, naar den tykkedes ham ukaldet, uberettiget, lidenskabelig. Imod den brugte han undertiden Satirens Vaaben. Hvad Under? De stode rigelig til hans Tjeneste. Jeg tør maaskee gaae et Skridt videre. Jeg tør maaskee yttre den Formening, at hans Gemyt var af Naturen i den Grad følsomt, at han ifølge sin tidlige Selvkundskab og bestandige Reflection over sig og Verden var kommen til den Overbevisning, at det var hans Pligt at vogte sig for stærke Udbrud af sin Følelse som for al Overspændthed, om han endog ved sin Selvbeherskelse skulde, uagtet sit Væsens milde Varme, synes kold og rolig i Sammenligning med sine Venners opblussende Kjærligheds Flamme. Hans Ungdomsven Henrik Steffens, der indtil sine sidste Dage elskede ham med Begeistring, bemærker, at Mynster mere antydede end stærkt udtalede sine Følelser for ham.

Da Sjællands Bispestav blev, til Danmarks Glæde og Ære, lagt i Mynsters Haand, følte han sig mægtig styrket og paamindet ved Overhyrdens Røst: hvo, som vil bekjende mig for Menneskene, den vil jeg og bekjende for min Fader, som er i Himlene. At bekjende sin Mester, Frelser og Herre for de mange Menigheder, til hvis Evangeliske og Tilsynsmand han var beskikket, var hans Hovedidræt som Biskop. Han udførte den med usvækket Nidkjærhed, ja med en Ynglings Varme i Oldingens Bryst. Han talede om Christus, fordi han troede paa ham, og han talede til Præster og Menigheder om Saligheden i hans Samfund, fordi han elskede dem. Over-

hyrden vil bekjende ſin troende og trofaſte Tjener for ſin Fader, ſom er i Himmelen. Dette var vor hyrebare Kirkelærers Haab under Livets Gjerning, og dette er vort troſtefulde Haab ved hans Grav. Naar vi ſee hans ærværdige Skikkelſe forklaret og forherliget paa Opſtandelſens Dag, ſkal det aabenbares, at vort Haab var ikke forgjeves; thi det var bygget paa Guds Ord.

G. P. Brammer.

Bidrag til en Candidat-Statiſtik.

(Meddelt af Cand. theol. **O. Otteſen**).

Efterfølgende ſtatiſtiſke Reſultater ere ſamtlige uddragne af den af Hr. Capellan Hertz ved forrige Aars Slutning udgivne „geiſtlig-ſtatiſtiſke Calender".

Ved Udgangen af Aaret 1853 var Antallet af de theol. Candidater, ſom endnu ikke havde opnaaet en ſelvſtændig geiſtlig Anſættelſe, herunder indbefattede perſonelle Capellaner, Candidater anſatte ved Univerſitetet, de lærde Skoler, Borger- og Almueſkolevæſenet, foruden de i egentlig Forſtand ikke-anſatte Candidater, — 670.

Regner man herfra de Candidater, om hvem det med nogenlunde Sikkerhed tør antages, at de ikke ville attraae geiſtlig Virkſomhed, hvis Antal kan ſættes til henimod 40, bliver Hovedſummen at reducere i Forhold hertil.

Den nærmere **Fordeling** ſtiller ſig ſaaledes:

a) Som perſonelle Capellaner vare anſatte 127
b) Ved Univerſitetet og de lærde Skoler. 100 (78 Adjunkter).
c) Ved Borger- og Almueſkolevæſenet . . 86
d) Ikke anſatte 357

Summa 670.

Sees hen til Vedkommendes Examenscharakteer til theologiſk Atteſtats, da havde: af de 127 perſ. Capell. 33 erholdt laud. 85 erholdt h. ill. 9 erholdt n. c. Summa 127.

Af 100 ved Univ. og lærde Skoler anſatte havde: 7 erholdt egregie. 70 erholdt laud. 23 h. ill. Summa 100.

Af 86 ved Borger- og Almueſkolevæſenet anſatte havde: 22 erholdt laud. 56 erholdt h. ill. 8 erholdt n. c. Summa 86.

Af de 357 sensu strictiori ubefordrede Cand. havde 4 erh. egregie. 131 erh. laud. 197 erh. h. ill. 25 erh. n. c. S. 357.

Den nærmere Fordeling paa de

Candidat Aaret.	Candidat Antal.	Anf. som perf. Capellan.				Anf. v. Univ. og		
		egr.	laud	h. ill.	n. c.	egr.	laud.	h. ill.
1795	75	–	–	–	–	–	–	–
1811	28	–	–	–	–	1	2	–
1813	20	–	–	–	–	1	–	–
1814	28	–	–	–	–	–	–	–
1815	20	–	–	–	–	–	–	–
1816	35	–	–	–	–	–	–	–
1819	29	–	–	–	–	1	–	–
1820	32	–	–	–	–	–	1	–
1821	32	–	–	–	–	–	–	–
1822	41	–	–	–	–	–	1	–
1823	46	–	–	–	–	–	–	–
1824	54	–	–	–	–	–	1	–
1825	48	–	–	–	–	1	1	–
1826	51	–	–	–	–	–	–	–
1827	49	–	–	–	–	–	1	–
1828	54	–	–	–	–	–	1	–
1829	56	–	–	–	–	–	–	1
1830	63	–	–	–	–	1	–	–
1831	56	–	–	–	–	–	2	–
1832	68	–	–	–	–	1	–	–
1833	62	–	–	–	–	–	–	1
1834	54	–	–	–	–	–	–	–
1835	50	–	–	–	1	–	–	–
1836	93	–	–	–	–	–	1	–
1837	72	–	–	–	1	1	1	–
1838	64	–	–	1	–	–	2	–
1839	68	–	–	6	1	–	1	1
1840	104	–	1	10	–	–	5	3
1841	107	–	–	12	–	–	4	1
1842	80	–	4	8	2	–	8	3
1843	95	–	2	11	–	–	8	–
1844	88	–	5	6	1	–	4	2
1845	69	–	4	8	2	–	5	3
1846	80	–	5	5	1	–	3	4
1847	55	–	2	5	–	–	8	2
1848	41	–	3	1	–	–	–	–
1849	48	–	4	5	–	–	4	–
1850	46	–	3	7	–	–	2	2
1851	33	–	–	–	–	–	4	–
1852	18	–	–	–	–	–	–	–
1853	20	–	–	–	–	–	–	–
	Summa	–	33	85	9	7	70	23

[1]) Det bemærkes, at de Candidater, som oftere have underkastet sig Ex
examen ere medregnede til det Aar, da de sidste Gang absolverede Ex
med mindre de have erholdt samme Charakteer til den gjentagne P

følgende Tabel [1]).

ger og Almſt.		Ikke-anſatte				Ialt
h. ill.	n. c.	egr.	laud.	h. ill.	n. c.	
–	–	1	–	–	–	1
–	–	–	–	–	–	3
–	–	–	–	–	–	1
–	–	–	1	–	–	1
–	–	–	1	–	–	1
–	–	–	1	–	–	1
–	–	–	–	–	–	1
–	–	–	–	–	–	1
–	–	–	1	–	–	1
–	–	–	–	–	–	1
–	–	–	2	–	–	2
–	–	–	–	1	–	2
–	–	–	1	1	–	4
–	–	–	–	–	–	1
–	–	–	–	2	–	3
–	–	–	3	–	–	4
–	–	–	2	1	–	4
–	–	1	–	3	–	5
–	–	–	1	1	1	5
–	–	1	3	–	–	5
–	–	–	1	2	1	5
–	–	–	1	2	–	3
–	1	–	1	2	–	5
2	–	–	4	4	–	11
1	–	–	2	1	3	10
2	1	–	3	1	–	10
5	1	–	–	6	1	23
3	1	–	4	12	1	41
8	–	–	5	7	3	45
5	–	–	2	6	2	41
8	1	–	6	10	1	47
5	–	–	9	21	1	55
3	1	–	4	13	2	45
4	–	–	6	22	2	56
3	1	–	13	8	4	46
3	–	–	5	16	1	35
2	–	1	10	15	–	42
1	–	–	10	15	–	40
1	–	–	12	8	1	27
–	1	–	5	11	–	17
–	–	–	12	6	1	19
56	8	4	131	197	25	670

Tilfælde de ere regnede til det Aar, da de første Gang ind-

Med Hensyn til de 670 Candidaters **Alder**, da var:

1	i en	Alder af	76	Aar.	13	i en	Alder af	42	Aar.
1		„	67	„	19		„	41	„
2		„	66	„	28		„	40	„
1		„	64	„	33		„	39	„
1		„	62	„	34		„	38	„
2		„	61	„	34		„	37	„
1		„	60	„	37		„	36	„
3		„	57	„	40		„	35	„
2		„	56	„	32		„	34	„
4		„	55	„	49		„	33	„
2		„	52	„	57		„	32	„
6		„	51	„	46		„	31	„
6		„	50	„	43		„	30	„
4		„	49	„	43		„	29	„
6		„	48	„	30		„	28	„
10		„	47	„	12		„	27	„
4		„	46	„	18		„	26	„
10		„	45	„	3		„	25	„
17		„	44	„	2		„	23	„
13		„	43	„	1		„	21	„

Summa 670.

Altsaa vare:

Over	70	Aar	1
Mellem	60—70	„	8
„	50—60	„	23
„	40—50	„	124
„	30—40	„	405
„	20—30	„	109

Summa 670.

Love, Reſolutioner og Circulærer, ſom angaae Kirken og Skolen i Danmark.

(Meddeelt efter Departementstidenden).

Fortſat fra forrige Bind.

— Under 23de Aug. 1853 er af Miniſteriet for Hertugd. Slesvig udfærdiget Bekjendtgjørelſe angaaende Indførelſen af beſtemte Formularer for den almindelige Kirkebøn i Hertugd. Slesvig. (Dep.s T. 1853. P. 708—10).

— Under 7de Septbr. 1853 er igjennem Miniſteriet for Hertugd. Slesvig udkommet følgende Forordning angaaende Ægteſkabsløfters Retsvirkning:

§ 1. Et Ægteſkabsløfte giver intet Retskrav paa Ægteſkabets Fuldbyrdelſe eller paa Ydelſen af, hvad der maatte være vedtaget for det Tilfælde, at nogen af Parterne ſkulde træde tilbage.

§ 2. Træder en af Parterne uden tilſtrækkelig Grund tilbage fra et retsgyldig indgaaet Ægteſkabsløfte, er den Paagjældende pligtig til at erſtatte den anden Part den ved Tilbagetrædelſen forvoldte virkelige Skade, men ikke, den forventede Fordeel.

§ 3. Denne Forordnings Forſkrifter ſkulle ogſaa komme til Anvendelſe med Hensyn til de ved ſammes Udſtedelſe indgaaede Ægteſkabsløfter, naar der ikke allerede forinden paa Grund af disſe er gjort Forbud eller anlagt Søgsmaal til Ægteſkabets Fuldbyrdelſe eller Udredelſe af Skadeserſtatning.

§ 4. Alle herimod ſtridende Beſtemmelſer i ældre Anordninger, navnlig Forſkriften i § 7 af Forordningen af 22de Decbr. 1786, ſaavelſom Beſtemmelſerne i §§ 5, 7 og 18 af Forordningen af 28de Novbr. 1800, forſaavidt disſe angaae et andet Ægteſkabsløfte, blive herved ophævede og ſatte ud af Kraft. (Dep.s T. P. 769—70).

— Under 19de Septbr. 1853 er ved Circulærſkrivelſe fra Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet meddeelt Biſkopperne, at Kirkebønnen efter Prædiken for Kongen og det

Kongelige Arvehuus for Fremtiden skal slutte med de Ord: „samt for de øvrige Kongelige Prindser og Prindsesser og det samtlige Kongelige Arvehuus" — (istedenfor det tidligere: samt for de øvrige Kong. Prindsesser o. s. v.). (Dep.s T. P. 778—79).

— Under 1ste Octbr. 1853 er fra Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet udgaaet Circulære til samtlige Biskopper om Høitideligholdelsen af det Britiske Bibelselskabs Jubilæum. (Meddeelt i Ugeskriftets 2det Bind P. 288—89; Dep.s T. P. 801—2).

— Under 17de Decbr. 1853 er en Commission udvalgt til at afgive Betænkning over Folkekirkens Anliggender. (See Ugeskriftets 3die Bind P. 13; Dep.s T. P. 1060—61).

— I Anledning af, at der var negtet en Distriktslæge Adgang til at foretage den offentlige Vaccination i en Landsbyskole, tilskrev Ministeriet for Kirke- og Underviisningsvæsenet under 30te Novbr. 1852 bemeldte Amtmand, at det med ham var enigt i, at der burde indrømmes Distriktslægerne Ret til at benytte Skolestuerne paa Landet til deri at foretage den offentlige Vaccination, hvilket ogsaa syntes at finde Bestyrkelse i Plac. 19de Novbr. 1810 § 11, dog at den fornødne Reqvisition derom betimeligen udgaaer til vedkommende Sogneforstanderskaber. (Dep.s T. P. 1062).

— I Anledning af en Forespørgsel fra et Sogneforstanderskab om, hvorvidt Eieren af det Gods, under hvilket det vedkommende Sogn hører, er pligtig til at udrede det fornødne Brændsel til en i samme efter Ministeriets Resolution oprettet Pigeskole, har Ministeriet, i Lighed med hvad saavel det som det forrige danske Cancelli tidligere i lignende Tilfælde har antaget, under 27de Aug. 1852 tilskrevet den vedkommende Amtsskoledirection, at det til den ommeldte Pigeskole fornødne Brændsel maa, forsaavidt Brændselsmaterialet angaaer, i Henhold til Anordn. 29de Juli 1814 § 55 b, og Lov af 20de Juni 1850 § 16, være at udrede af vedkommende Hartkornseiere i Sognet i Forhold til det Hartkorn, som hver af dem eier, hvorimod Brændets Skovning eller Tørvenes Skjæring og Hjemkjørsel til Skolen, i Henhold til sidstnævnte Lovs § 14, bliver at præstere

af ſamtlige Brugere af Hartkornet, ſaavel det forhen priviligerede ſom det forhen upriviligerede. (Dep.s T. 1853 P. 1062).

— Paa en, i Henhold til et Andragende fra Kjøbenhavns geiſtlige Convent, af Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet neblagt allerunderdanigſt Foreſtilling har det under 11te Januar ſidſtleden behaget Hans Majeſtæt allernaadigſt at reſolvere:

1, at hereſter Prædiken ved Communion paa Ugedagene maa bortfalde i Kirkerne her i Staden;

2, at derimod en Ugedags-Gudstjeneſte maa afholdes med Prædiken, Sang og Meſſe ligeſom ved Aftenſangen, og ſom bliver at holde i en af Stadens Kirker, efter Miniſteriets nærmere Beſtemmelſe, hver Onsdag i Maanederne fra 1ſte Mai til 31te Octbr. om Morgenen Kl. 9, men i Maanederne fra 1ſte Novbr. til 30te April om Aftenen Kl. 7, dog at denne Ugedags-Gudstjeneſte bortfalder i Faſtetiden og naar en Helligdag indtræffer paa en Onsdag;

3, at ved denne Gudstjeneſte Prædiken maa beſørges af de Præſter, hvilke det hidtil har paaligget at beſørge Prædiken ved Communionen paa Ugedagene; ſamt

4, at de ſædvanlige Tavler fremdeles ombæres ved Communionerne, men at ingen Tavler ombæres ved den ommeldte Ugedags-Gudstjeneſte, hvorimod Bøſſer udſættes ved Kirkens Døre, og hvad deri indkommer anvendes til Godtgjørelſe for Organiſter og andre Kirkebetjente.

Iſølge Miniſteriets Beſtemmelſe bliver Ugedags-Gudstjeneſten for det Førſte at afholde i Frue Kirke. (Dep.s T. 1854. P. 65).

Blandet Gudstjeneſte. (Efter „Proteſt. Kirchenzeitung" 1854. Nr. 5). — Det simultaneum mixtum i Goldenſtedt i Oldenburg, paa hvilket førſt den i Aaret 1850 der opbyggede Guſtav-Adolphs-Kirke gjorde Ende, har neppe havt ſin Lige i Chriſtenheden. For to Menigheder af forſkjellig Bekjendelſe var der een Kirke, en katholſk Præſt og en evangeliſk Degn. Gudstjeneſten i Simultankirken foregik paa følgende Maade. Efter

at Præſten med hans Menighed havde ſunget Introitus, ſang Proteſtanterne Kyrie eleison. Præſten iſtemmede derpaa Gloria in excelsis, derefter Proteſtanterne: „Allein Gott in der Höh'" etc. Efter at Præſten og den katholſke Menighed afvexlende havde ſunget og bedet, oplæſte den Første derpaa Epiſtlen, hvorefter Proteſtanterne ſang det tredie Vers af: „Allein Gott in der Höh'". Saa ſang Præſten Evangeliet og Troesbekjendelſen, og derefter Proteſtanterne: „Wir glauben All" o. ſ. v. Nu bragte Præſten Messeofferet, ved hvilket Proteſtanterne vare uvirkſomme Tilſkuere. Under en Pauſe og efter Messens Slutning ſang de ſidſte en Pſalme, ſom havde Hensyn til Søn- eller Feſtdagen, imedens Præſten beſteg Prædikeſtolen for at holde en Prædiken for begge Religionspartier. Tilſidſt ſang Proteſtanterne et Par, til Prædikenen passende eller den ſupplerende og tilbagevisende, Vers. Saaledes har den evang. Menighed engang ſvaret Præſten, ſom ivrede mod den lutherſke Bekjendelſe, med Pſalmen: „Ein feſte Burg" o. ſ. v. — og det hellige Sted er bleven beſudlet med Blod. — Skulde man troe det, hvad virkelig er Tilfældet, at denne Orden af Gudstjeneſten har fundet Sted i fulde 200 Aar uden mindſte Afvexling, hvilken ikke engang var tilladt ved Valget af Hovedpſalmerne!

En Uredelig. Af en Slaves Optegnelſer i Stokhuſet. (Philipſens Forlag). — Man vilde gjøre den danſke æſthetiſke Literatur megen Uret, hvis man kaldte den uchriſtelig: ligefra „Drøm og Virkelighed" til „Adam Homo" er der i de ſidſte 20 Aar udkommet mange Skrifter af denne Art, der tale Chriſtendommens Sag. Til disſe henregne vi fornævnte Arbeide. Det ſkildrer, hvorledes en Forbryder af den dannede Claſſe ved at opgive Troen paa ſin Kløgt kommer til Troen paa Guds Ord. Det er et godt pſychologiſt Maleri, ſom interesſerer i ſig ſelv og derhos vækker Interesſe for Forfatteren. Hvis han er theologiſt Candidat, ſynes det ikke vanſkeligt at betegne, hvilket Slags Embede han helſt maatte ſøge.

D.

Kirkelige Blandinger.

Andre Steder har man nu ogſaa Jernbanepræ̊dikanter. En ſaadan var Richard Thämel. Han præ̊dikede hver Maaned i eller 9 Gange paa Strækninger fra Bromberg til Danzig 24 Miil). Jernbanearbeiderne havde megen Hengivenhed for am. Han døde, tilbeels ſom Følge af ſine Anſtrengelſer, 3die ebruar 1852.

— I Reutlingen have chriſtelige Mænd ſørget for, at en- ver uberygtet Haandværksſvend kan, mod en Forudbetaling for ele Vinteren af 28 Skilling, tilbringe Timerne fra Klokken 3 il 7 om Søn- og Helligdage fra 1ſte November til 31te Marts et med Bøger og Skrivematerialier forſynet Lokale.

— Regjeringen i Baiern har for en Tid ſiden befalet alle Vedkommende at underſtøtte de Redningshuſe (Rettungshaüſer), om findes, og arbeide paa Oprettelſen af nye.

— Foranlediget af en Kirkedag i Elberfeld har man i Stettin, for at modvirke Fordærvelſen i Gymnaſiallivet, i Aaret 1852 oprettet et Slags Convict for Gymnaſiaſter, med chriſtelige Former.

— Foreningen for den indre Miſſion i Brandenburg og Sachſen har blandt Andet virket for Colportage (Handel med gudelige Skrifter ved chriſtelige Reiſende) og Reiſeprædiken. Med Henſyn til Colportage er den kommen til den Overbeviisning, at ethvert ſtørre Kirkeſamfund maa have ſin Colporteur, og at Superintendenten maa udſende ham. For de Former, hvorunder Reiſeprædiken er tilladelig, har den udvirket en Reſolution fra Overkirkeraadet, hvis Hovedbeſtemmelſer ere, at den ſkal udføres ved Præſter, der ere i Embede, at diſſe maae anvende ſer Søn- dage af Aaret dertil, og at enhver Præſt, hvis Menighed de beſøge, kan forbyde dem ſin Prædikeſtol.

— Fra 1849 til Juni 1852 ſtiftedes der i Tydſkland 73 nye Redningshuſe. Senere ere mange komne til. Det ſkeer altid ved chriſtelige og kirkeligſindede Mænd og Qvinder.

— I London arbeidede i 1852 henved 300 Bymisſionairer. Vedkommende Selſkabs Indtægt fra Mai 1851 til Mai 1852 var 210,000 Rigsdaler. *Selſkabet* har beſtaaet i 17 Aar.

— Det amerikanſke Tractatſelſkab havde 1851 en Indtægt af frivillige Gaver til Beløb 116,000 Dollars; det ſolgte for 226,000 Dollars. Det har ladet trykke 1685 Skrifter i mange forſkjellige Sprog. 170 Studerende fra 40 deels almindelig videnſkabelige, deels theologiſke Dannelſesanſtalter virkede i deres Ferietid ſom Colporteurer.

— For Hittebørn og andre til ſig ſelv overladte Børn gaves der 1852 i Algerien 5 katholſke og 1 proteſtantiſk Anſtalt med 900 Børn. Anſtalten for Piger ſtaaer under Søſtrene af Vincent de Paula. Staten underholder dem alle, idetmindſte for ſtørſte Delen, men indblander ſig ikke i deres indre Beſtyrelſe.

— Fliedners Diakoniſſe-Anſtalt i Kaiſerswerth talte 1852 163 Søſtre. Af disſe virkede 109 udenfor Moderhuſet, ved Privat-Sygepleie, i Hoſpitaler, i Waiſenhuſe, i Pleiehuſe, i Aſyler o. ſ. v. Deels i Tydſkland, deels udenfor Tydſkland (London, Conſtantinopel, Jeruſalem, Nord-Amerika). — Diakoniſſe-Inſtitutionen forſvandt i Middelalderen i den katholſke Kirke, men bevaredes af Valdenſerne og de mæhriſke Brødre. Luther anpriſte den. Katholikerne gjenindførte den, men de Forſøg, Proteſtanterne gjorde paa det ſamme i Holland og England, vare ikke heldige. 1836 ſtiftedes Fliedners Diakoniſſe-Anſtalt.

— Det londonſke Traktatſelſkab, der 1850 holdt en Feſt for ſin halvhundredeaarige Beſtaaen, havde til den Tid udgivet omtrent 500 Millioner ſtørre og mindre Bøger og Piecer i 110 forſkjellige Sprog og havt en Indtægt af 8 Millioner Rigsdaler.

Dette Ugeſkrift ombeles hver Fredag, og koſter 2 Rbd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet **med Poſten**, er Priſen 2 Rbd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 9. Den 24de Februar. **1854.**

Indhold: 1. H. W. Thierſch's Ytringer om Symb. Apost., og Paſtor Helwegs Anvendelſe deraf; af l. 2. Diakonen Helweg og Dr. Rudelbach om det apoſtoliſke Symbol; af ff. 3. Philoſophumena og det apoſtoliſke Symbol; af J. F. H. 4. Fortſat Indlæg mod den kirkelige Bibeloverſættelſe af Matth. 28, 19; af Paſtor Thorkilſen. 5. Anmeldelſe af „Dr. Martenſens Sorgeprædiken" og af „Talerne ved Biſkop Mynſters Jordefærd"; af —e. 6. „To Betragtninger over den 4de Bøn"; anmeldt af P. E. L. 7. Udnævnelſer.

H. W. Thierſch's Ytringer om Symbolum Apostolicum, og Paſtor Helwegs Anvendelſe deraf.

Paſtor Helweg har i Nr. 438 af „Danſk Kirketidende" (19de Febr. 1854) bebreidet Mag. Zeuthen „ikke at have været ærlig" med at gjengive Thierſch's Mening om det Apoſtoliſke Symbolum, og han har i denne Anledning meddeelt det paagjældende Citat af Thierſch's Die Kirche im apoſtol. Zeitalter S. 302, efter Zeuthens Angivelſe, hvorved dog Helweg har udeladt de af Zeuthen medtagne Ord [Denn es ſind ſpäter] wie Rufinus einräumt [Zuſätze wegen neuentſtandener Häreſieen gemacht worden u. ſ. w.].

Paſtor Helweg tilføier derefter: „De følgende Ord af Thierſch indtil Punktummet, ſom Mag. Zeuthen udelader[1]), lyde ſaaledes (Die Kirche im apoſtoliſchen Zeitalter P. 302"): „„weshalb ſich zwiſchen dem Symbolum der Griechen, der Kirche zu Aquileia und der römiſchen Kirche kleine Veränderungen finden; in der römiſchen Kirche aber habe ſich die unveränderte Geſtalt — unſer jetziges apoſtoliſches Symbolum — erhalten; denn nie habe ſich in Rom eine Häreſie erhoben, und die unveränderte Erhaltung des Bekenntniſſes ſei dort dadurch verbürgt, daß er öffentlich vor den verſammelten Gläubigen abgelegt werde....""

„Jeg ſpørger nu enhver, om ikke Thierſch i de ved Mag. Zeuthens Citat ſupprimerede Ord (,) ſtøttende ſig paa Rufin (,) nøiagtig har vedkjendt ſig den Mening, jeg har tillagt ham (?)". Saaledes Helweg.

Ved Udeladelſen af Thierſch's ovenfor fremhævede Ord: — „wie Rufinus einräumt" —, ved endeel indſkudte Parentheſer, endelig ved den forſtjellige Tryk, ſnart af disſe, ſnart af hine (vilkaarligen udhævede) Ord i det paaberaabte Citat er Indtrykket af, at alle Sætningerne — fra Ordet „weshalb ꝛc." af — indeholde et Referat og ikke Thierſch's egne Ord, blevet temmelig udviſket; men for en opmærkſom Læſer ville dog Conjunctiverne „habe ſich", „ſey", „werde" allerede være tilſtrækkelige til at antyde dette. Naar nu Sagen forholder ſig ſaa, hvorledes kan da Paſtor Helweg med ſaa ſtor Driſtighed vove at paaſtaae, at Thierſch ſelv har her vedkjendt ſig en Mening, hvilken denne tydſke Forfatter dog kun gjengiver i aldeles hiſtoriſk Form? Indſenderen vil ved disſe Linier ikke beſtylde Paſtor Helweg for at have „uærligt", men vel for at have „urigtigt" anvendt Thierſch's Ord, og vil for en anden Gangs Skyld bede Hr. Paſtoren at ſee ſig bedre for, iſær naar han ſigter Andre for Uærlighed. Beviſet for, at Thierſch har vedkjendt ſig, hvad Paſtor Helweg temmelig uklart kalder „Daabsbekjendelſens eller Troesreglens Oprindelighed",

[1]) Da det dog ikke er Punktummets Udeladelſe, ſom Paſtor Helweg beklager, men Ordenes, burde vel denne Sætning være conſtrueret noget anderledes.

maa føres anbensteds fra end fra „de ved Mag. Zeuthens Citat iupprimerede Ord“. I.

Diakonen Helweg og Dr. Rudelbach om det apoſtoliſke Symbol.

I ſidſte Nr. af „Danſk Kirketidende“ har den Haderlevsſke Diakon F. Helweg paaſtaaet, at Mag. Zeuthen „ikke har ıæret ærlig“ med at gjengive den tydſke Theolog Thierſch's Ord om det apoſtoliſke Symbolum i Skriftet: Die Kirche im ıpoſtoliſchen Zeitalter. Hvorvidt Hr. Diakonen i denne nær- ıaaende Paaſtand farer med Sandhed, briſter jeg mig ikke til ıt afgjøre, da jeg ikke har Thierſch's Værk ved Haanden[1]), nen hvor afvigende jeg endogſaa i mange Henſeender er fra Mag. Z., har jeg dog hidtil altid i ham maattet agte den ær- ige, ſandhedskjærlige Forſker. Saameget er imidlertid viſt, at, naar man klager over, at Andre „ſupprimere“ og udelade ſaa- ıanne Ord af et Citat, at dette derved forvanſkes, og naar nan i den Anledning ligefrem fremfører Sigtelſe for Uærlighed, ıaa byder — jeg vil ikke engang ſige Velanſtændighed, men blot ſimpel Klogſkab, at ikke Klageren i ſamme Øieblik ſelv gjør ſig ſkyldig i den ſelvſamme Forſeelſe. Men hvad ſkal man nu dømme om Hr. H.'s Maade at gjengive Dr. Rudelbachs Ord om det apoſtoliſke Symbol (i hans bekjendte Brev til den norſke Præſt ſidſte Sommer)?

Jeg fortænker ikke Hr. H. i, at han gjerne ønſker at have Dr. R. med paa ſin Side, og jeg kan godt forſtaae, at han nødig vil give ſlip paa en ſaadan Mand, ſelv om denne ſaa klart, ſom man kan ønſke ſig det, har erklæret ſig for den aller- beſtemteſte Modſtander af det Grundtvigſke Parties ſaakaldte kirkelige Anſkuelſe. Men naar nu Trediemand, ſom Hr. Mag. Z., kommer og minder om, at Dr. R. nylig paa det beſtemteſte

[1]) Den ærede Indſender vil forhaabentlig i foranſtaaende Stykke finde dette Spørgsmaal *afgjørende beſvaret.* Red.

har erklæret ſig imod de grundtvigſke Meninger om det apoſtoliſke Symbol, ſaa er det ſikkert noget driſtigt af Hr. H. at ſige: „Det betvivler jeg", og dernæſt gjengive Rudelbachs Ord paa det omtalte Sted ſaaledes, at alt det Uvelkomne, alt det, der ikke vil paſſe ind i Hr. Helwegs Kram, „ſupprimeres" eller udelades. Hr. H. anfører Rudelbachs Ord ſaaledes: „det apoſtoliſke Symbol er og udgiver ſig vitterlig kun for den ældſte Kirkes Bekjendelſe (der naturligviis løb over Daaben, fordi Daaben og Troen ſkal følges ad)". Og for hos ſine Læſere at vække ſaa meget ſtørre Tro paa Citatets Paalidelighed, tilføier Hr. H.: „Rudelbachs Ord ere her lidt omplacerede". Nu ſammenligne man hermed hele den Rudelbachſke Paſſus om Symbolum Apoſtolicum i dens Sammenhæng. Vi hidſætte ſamme, og for at man ikke ſkal overſee alt det, ſom Hr. H. har ſupprimeret, fremhæve vi netop det ved ſpatieret Tryk. Rudelbach ſiger: „Foreſtillingen om det apoſtoliſke Symbol, at det ſkulde være Daabspagtens Subſtants og hele Chriſtendommens ene tilſtrækkelige Kjerne, iſtedetfor at det vitterligt kun er og udgiver ſig for den ældſte Kirkes Bekjendelſe (der naturligviis løb over Daaben, fordi Daaben og Troen ſkal følges ad), er efter min Overbeviisning en ligeſaa tømmermandsmæssig Foreſtilling, et ligeſaa uhiſtoriſk Begreb, ſom den romerſke Kirkes Fabel om det apoſtoliſke Symbols Oprindelſe". kf.

Philoſophumena og det apoſtoliſke Symbol.

Det turde maaſkee interessere En eller Anden at erfare, hvilken Stilling det nylig fundne ſaa vigtige oldchriſtelige Værk „Philoſophumena eller Gjendrivelſe af alle Kjætterier" (fra Begyndelſen af det tredie chriſtelige Aarhundrede) indtager med Hensyn til Spørgsmaalet om den apoſtoliſke Troesbekjendelſe; at erfare, om ikke dette Værks Forfatter i ſin ſaa omfattende Kamp imod Gnoſtikere og andre Kjættere ſkulde beraabe ſig paa

en regula fidei, og det paa en saadan Maade, at man her langt om længe kunde faae et virkeligt Vidne for den historiske Gyldighed af den Formening, at det apostoliske Symbol er affattet af Apostlene eller vel endog, som et kort Compendium i Troeslæren, dicteret af Herren selv. Jeg skal hertil i Korthed svare, at man i dette vidtløftige Skrift vistnok forgjæves vil søge efter det apostoliske Symbolum; at man ikke vil finde Spor af dette, selv om man vil lade sig nøie med de løseste, ubestemteste Omrids; at Forfatteren aldrig tager sin Tilflugt til nogen Troesregel, uagtet han i Kampen mod Kjætterierne, der ogsaa forsøgte at stille sig under den hellige Skrifts Ægide, kunde synes at maatte have god Anledning dertil; men at han, næst efter at beraabe sig paa den Hellig Aands fortsatte Vidnesbyrd i Kirken, i de Rettroende og fornemmelig i Kirkens Lærere og Styrere, atter og atter stiller bestemte Udsagn af den hellige Skrift imod Kjætternes dristige Paastande og i denne Henseende hævder de hellige Skrifter som inspirerede i Modsætning til Kjætternes apokryphiske Producter. Philosophumena vilde saaledes have kunnet give rigeligt Bidrag til den Samling af Skriftsteder fra den ældste Kirkes Fædre, hvormed den yngre Walch i sin Tid søgte at overbevise Lessing om, at de apostoliske Skrifter vare retvel kjendte og benyttede i de fire første Aarhundreder, og at hans Paastand om, at Kirken skulde grunde sig paa det apostoliske Symbolum, var falsk og uhistorisk. Og som i saamange andre Henseender, saaledes viser Philosophumena ogsaa ved saa stærkt at fremhæve den hellige Skrifts afgjørende Autoritet i Troessager hen til Hippolyt som sin Forfatter. Thi vi have ogsaa i denne gamle Kirkelærers tidligere bekjendte Skrifter saadanne Udsagn om den hellige Skrift, som godt kunde staae hos en Calow eller Quenstedt under Læren om necessitas et sufficientia, auctoritas et efficacia S. Scr. Jeg skal saaledes blot fremhæve den Troesbekjendelse, som Hippolyt aflægger i sit Stridsskrift imod Noëtus (i Fabricius's Udgave af hans Værker II. S. 13); her hedder det: „Der gives een Gud, mine Brødre, og man kjender ham ikke andetstedsfra end igjennem de hellige Skrifter; thi ligesom den, der vil øve denne Verdens Viisdom, ikke kan opnaae dette uden ved at gjøre sig bekjendt

med Philoſophernes Lærdomme, ſaaledes kunne vi ikke paa andre Steder end i de hellige Skrifter lære, hvorledes vi ſkulle øve Gudsfrygt. Lader os derfor ſee, hvad de hellige Skrifter forkynde; lader os forſtaae, hvad de hellige Skrifter lære; lader os troe paa Faderen, ſaaledes ſom han vil troes; lader os forherlige Sønnen, ſaaledes ſom han vil forherliges; og lader os modtage den Hellig Aand, ſaaledes ſom den ſelv meddeler ſig til os; — ikke efter vor egen Villie, ei heller efter vor egen Forſtand, eller ſom om vi vilde tiltvinge os, hvad der beroer paa Guds Gave, men lader os opfatte alt dette, ſaaledes ſom han ſelv har viiſt os det i de hellige Skrifter". Det er iøvrigt en Selvfølge, at Hippolyt i ſin Udlægning og Benyttelſe af de bibelſke Ord er bunden ved den kirkelige Overlevering, ved den paa levende Viis forplantede apoſtoliſke Bekjendelſe; ſaaledes vil han da ogſaa kunne anføres ſom et Vidne fra den ældſte Kirke om den apoſtoliſke Bekjendelſe; naar denne, vel at mærke, ikke tænkes ſom en abſtract Regel eller et afſluttet Regiſter over et viſt Antal Sætninger, men ſom en levende kirkelig Almeenbevidſthed. J. F. H.

Fortſat Indlæg mod den kirkelige Bibeloverſættelſe af Matth. 28, 19 [1]).

Ἐν ἀληθείᾳ ἐλαλήσαμεν.
Paulus.

Ligeſom Mag. Møller i Ugeſkriftets forrige Aargang Nr. 38 tog den kirkelige Bibeloverſættelſe af Matth. 28, 19 i Forſvar, ſom den formeentlig rigtigſte, ſaaledes har nu denne lærde Theolog i ſamme Tidsſkrift Nr. 58 end yderligere forſvaret den mod mine Indvendinger (Nr. 47 og 48), ſom „den ene rigtige", og paaſtaaer endnu med fuldere Forvisning, at vi frem-

[1]) Idet Red. optager denne Replik af Paſtor Thorkilſen og et Svar af Paſtor Kofod-Hanſen, ſom vil blive meddeelt i et følgende Nummer, maa den dermed anſee Discuſſionen om dette Punct for ſluttet i Ugeſkriftet.

eles bør oversætte: „Lærer alle Folk og døber dem — og lærer
m —". Skjøndt nu denne sidste Artikel ikke har rokket, men,
n muligt, snarere befæstet min modsatte Overbeviisning, skulde
g dog gjerne have overladt min ærede Modstander det sidste
rd; thi, sandelig, den Ære, at seire i en literair Strid, agter
g „for Skarn at være" mod den guddommelige Sandhed.
ken alle dem, der, ligesom jeg, søge den evige Sandhed i den
llige Skrift, maa vistnok Fortolkningen, især af et saa vigtigt
ted, ligge høilig paa Hjerte. Den maa vel især være Mag.
oller, mig og alle Kirkens Tjenere fremfor Alt magtpaa-
ggende. Derfor kan jeg ikke Andet, end atter at tage til Gjen-
ele ikke egentligen mod Mag. M., hvem jeg i alle Maader
rer og høiagter, men desto alvorligere og bestemtere mod den
oversættelse, han forsvarer, og da naturligviis mod de uhold-
are Grunde[1]), han forsvarer den med.

[1]) Foreløbigen om Savnet af μοὶ, som den ærede Forfatter, uagtet han billiger min Modbemærkning, dog mener, „maa lægge et lidet Lod i Vægtskaalen til Fordeel for Oversættelsen: lærer alle Folk", da bemærker han (P. 440), at „en Dativ efter Verbet μαθητεύειν vilde antyde, at det, som transitivt, maatte oversættes „gjøre til Discipel af". Nu vel da! Hos Matth. (13, 52) staaer dette Verbum, som **transitivt**, derom kan ingen Strid være; og der følger **Dativ** efter, det kan heller ikke nægtes. Men saa maa jo det anførte Bibelsted nødvendigen oversættes: „En Skriftklog, som er **gjort til Discipel af** Himmeriges Rige". Og dog paastod han (Nr. 38), at det der burde hedde „oplært". Man indvende ikke, at Dativet l. c. ikke er en Person; thi er jeg en Discipel af Frelseren, saa er jeg det ogsaa af hans Rige, og omvendt. Jeg gjør kun opmærksom paa den væsentlige Inconsequents. At i Øvrigt μοὶ kan bruges abundanter, tilstaaer han, men tilføier: „meest kun i Ømheds indsmigrende eller i barsk bydende Tone". Grunden til dette ved første Øiekast noget underlige Phænomen oplyser han imidlertid ikke. Hvoraf kommer det da, at Barskhed og Ømhed kunne fremtræde i selvsamme Sprogskikkelse? — Svar: Naar den Bedende eller Bydende ret ivrigt ønsker sin Bøn eller Befaling opfyldt, da kan han efter Omstændighederne anvende eet af de to Midler. I et Bud eller en Bøn bliver derfor Grundbetydningen af μοὶ abundans Inderlighed og Indstændighed, og i denne Bemærkelse kunde det jo meget let forenes med Oversættelsen: „lærer alle Folk". Det kunde ogsaa i høiere Forstand betegne: „til min Ære og Tjeneste", og kunde da umuligen gjøre *nogensomhelst Udslag paa dette Sted.*

Mag. M. erklærer (P. 437), „at vor Uenighed slet ikke er af grammatikalsk, men af lexikalsk Natur"; thi han tilstaaer, „at Præsens Participium aldrig kan bruges, uden om en med Hovedhandlingen samtidig Bihandling"; og han mener, at „Enhver maa kunne see dette af det af ham anførte analoge danske Exempel". Jeg tillader mig for Tydeligheds Skyld at gjengive dette Exempel, for at vise, at just derved falder vor grammatikalske Uenighed ret i Øinene. Det lyder (P. 114 og 115) saaledes: „Dersom jeg vil paalægge mine Arbeidsfolk at tilberede til Sæd et udyrket Stykke Jord, som er bevoxet med Krat eller belagt med store Stene, og jeg da siger til dem: „Renser dette Stykke Jord ved at pløie og harve det"; da udtrykker jo Imperativet „renser" noget Mere, end de to angivne Hovedmidler, Pløining og Harvning: det betegner nemlig tillige, allerede ved dets egen Betydning, en forudgaaende Bortrydning af Krattet og Stenene". Dette Exempel forbigik jeg i min forrige Modartikel ikke af anden Grund, end fordi jeg fandt det altfor uheldigt. Har muligen Mag. M. havt et sligt Stykke Jord, neppe har han dog nogensinde givet sine Arbeidsfolk en saadan Befaling. De kunde da med al Ret have svaret: Nei! Dette Stykke Jord kan hverken renses ved Pløining eller Harvning eller ved begge tillige. Her behøves ganske andre Midler. Det forstaaer sig dog selv, at er Rensningen noget Forudgaaende, saa maa Pløining og Harvning være noget Efterfølgende; men hvorledes kunne de da være Midler til det, som allerede er forudgaaet? Ere derimod Pløining og Harvning, som Hovedmidler, samtidige med Rensningen, hvorledes kunne de da være efterfølgende? Den prægnante Betydning, hvormed Artiklens Forfatter vil forsvare sin Mening, **den er aldeles sprogstridig**, derfor ogsaa uforstaaelig og derfor her uanvendelig. Vi skulle nærmere omhandle dette Punct, naar vi komme til den græske Text. Her kun iforveien et lignende Exempel: Havde jeg et gammelt Huus, som jeg ønskede repareret baade paa det Nederste og det Øverste, og jeg da sagde til mine Haandværksfolk: „Istandsætter dette Huus ved at lægte og tække det!"; da vilde disse uden Spørgsmaal troe, at her ikke var Tale om anden Istandsættelse, end Lægtning og Tækning; de vilde ganske vist

de Huſets Nederdeel ſtaae urørt; og naar jeg ikke vilde gjøre m Uret, kunde jeg ikke beklage mig derover, men maatte til- ıae, at de havde forſtaaet Sproget bedre, end jeg i dette Til- ılde havde talet det.

Det er denne ſtore „grammaticalſke Uenighed", ſom ind- rker ſaa afgjørende paa „den lexicalſke". Mag. M. ſiger om μαθητεύειν (P. 114), „at det betyder: „at oplære til at blive iſcipel", (P. 437 og 438), „at det har de to Betydninger: ıt lære og at gjøre til Diſcipel" allevegne, hvor det fore- mmer, ſordi **disſe to Betydninger i ſig ſelv ere aldeles adſkillelige**". Naar han vil udtrykke Stedets fuldſtændige lening, da vil han allerhelſt ſætte **begge Imperativets nød- illelige og altid ſammenhørende Betydninger** ved Siden hinanden ſaaledes: „Lærer alle Folk og gjører dem til Di- ipler (ved at døbe dem o. ſ. v.)". Ved at tillægge det om- iſtede Verbum denne prægnante Betydning, eller, ſom han ger, „ved at medtage Alt, hvad der virkeligt ligger i Impera- vet", kommer han til det Reſultat, at „Oplærelſen" gaaer rud for Daaben, men det „at gjøre Diſcipler" dog er ſam- digt med Daaben. Altſaa dette er Meningen: Det Halve af μαθητεύσατε ſkal ſkee først, det andet Halve ſiden; det Halve i Verbets Betydning ſkal gaae forud, det andet Halve være mtidigt med den Handling, ſom betegnes ved βαπτίζοντες; og tte Participium ſkal ſaaledes paa eengang baade være en Følge og et Middel til det ene Imperativ.

Dette Reſultat er ligeſaa overraſkende, ſom det er **ſtridende od al Grammatik**. Aldrig vil Mag. M. eller nogen Anden mne paaviſe et eneſte Sted enten hos vor Evangeliſt[1]) eller det Nye Teſtamente, hvor der kunde findes Beviis for en ſaa- n Prægnants i ſaadan Forſtand, ſom han her paaſtaaer.

[1]) I mit tidligere Indlæg havde jeg ſamlet alle de Steder af Matthæi Evangelium, hvor Præſens Participium forekommer; thi jeg maatte let ſee, at Brugen af denne Ordform vilde blive cardo rei i vort Stridsſpørgsmaal. At dette Beviis maatte være noget „trættende", det følte jeg ſelv allerførſt under Udarbeidelſen; men „overflødigt" ſees det ingenlunde at være, tvertimod ikke endnu tilſtrækkeligt. Allerede længe før har jeg imidlertid ogſaa efterſeet de andre Bøger i det Nye Teſtament, ogſaa fra *dette Standpunct.*

Der gives i det Hele baade hos Classikere og Helleniſter kun to Slags Prægnants.

a) Constructio prægnans, en egen Art af Brachylogi eller Breviloqvents, hvorved Skribenten udtrykker med eet Verbum (eller andet Ord), hvad der ganſke fuldſtændigen burde ſiges med to, ſaaledes, at kun det vigtigſte Verbum udtrykkeligen nævnes, men det mindre vigtige og af Conterten let forſtaaelige derimod udelades. Denne Art vedkommer os imidlertid ikke her, og vi henviſe derfor blot til Winers Gramm. 5te Oplag P. 677, e).

b) Sensus prægnans beſtaaer i, at et Ord (i Græſken) kan have en ſaa omfattende Betydning, at vi ikke i vort Sprog beſidde et enkelt Ord til at udtrykke dets hele Bemærkelſe. Til Exempel παιδεύω, behandle ſom Dreng, 1) oplære, 2) optugte. Hvor nu den ene af de to Bemærkelſer har afgjort Overvægt, der tale vi ikke om nogen Prægnants, men give Ordet ved den Overſættelſe, ſom befindes at være den væſentlige. Hvor derimod begge Betydninger ſees at have lige Vægt, der maa den troe Overſætter gjengive det til Exempel anførte Ord ved at „oplære og optugte", ikke for derved at ſætte det ene Begreb over det andet; men tvertimod for at viſe, at de begge maae gaae Haand i Haand med hverandre, være jævnbyrdige og lige berettigede.

Af denne ſidſte Art mener nu ſelv Mag. M., at det her omhandlede Verbum er, „da vi i vort Sprog **ikke have noget enkelt Verbum**, der kan ſiges at betegne dette Dobbeltbegreb" (Pag. 438). Naar han imidlertid (ſamme Side) lader den Overſættelſe „gjører til Diſcipler" falde bort, og derimod holder faſt ved den Overſættelſe „lærer", ſom den ene væſentlige eller fornødne: ſaa kunde der næppe meer være Tale om nogen prægnant Betydning. Men om vi end et Øieblik indrømme det autumerede Dobbeltbegreb, ſom dog efter hans egne Ord kun beſtaaer i, at vi dertil mangle „**et enkelt Verbum**": ſaa ſammenſmelter diſſe to ſammenhørende Betydninger i eet Hovedbegreb, det betegner een Hovedhandling, ſom, ſtaaende paa ſamme Sted, altſaa i ſamme Tempus og i ſamme Forbindelſe med alle Omgivelſerne, umuligen kan ſkee paa to forſkjellige Tider, ſaa at den ſamme Hovedhandling paa eengang ſkulde gaae foran

g tillige være ſamtidig med een og ſamme dertil hørende Bi-andling. Denne Umulighed er det dog, han paaſtaaer: han il, ſom forhen anført, give Stedets fuldſtændige Mening ſaa-des: „Lærer alle Folk (*først*, thi Oplærelſen ſætter han *forud*) og gjører dem til Diſcipler“ (*ſiden*, thi dette Sidſte ſkal være amtidigt med Daaben). Altſaa de to Betydninger, han til-egger Imperativet, **dem adſkiller han** ſaaledes, at han lægger en ene Handling hen i **den relative Fortid**, den anden ind **den relative Nutid**; og det uagtet han kalder disſe to Be-ydninger „i ſig ſelv aldeles **uadſkillelige**“ [1]); men at ville dſkille, hvad man ſelv kalder aldeles uadſkilleligt, det er at omme i alvorlig Strid med ſig, og her kan det ikke Andet ære, end navnligen et Beviis paa en høiſt feilagtig Fortolkning [2]).

Dette maa være nok i grammaticalſk Henſeende; det er kun n fortſat Udvikling af mit første Indlæg, og det maa tilſtrække-igt viſe, at naar det nødvendige Forhold, (ſom det hedder, at „Ingen har nægtet“) bliver af Fortolkeren, ſom det bør, iagt-aget mellem Sætningens forſkjellige Dele, da maa den Over-ættelſe „at lære“ nødvendigviis vige, ſom her uanvendelig d: iforenelig med de to tilhørende, i Præſens Participium udtrykte, Bihandlinger, ſom maae og ſkal ſkee *ſamtidigen ikke med* det *halve*, *men med det hele Imperativ*.

---

[1]) Ere de i ſig ſelv aldeles uadſkillelige, da maae de ogſaa være uadſkille-lige med Henſyn til Tiden. Ellers maatte Betydningen ikke være, ſom han ſelv ſiger, „at gjøre til Diſcipel **ved** Oplærelſe, men at gjøre til Di-ſcipel **efter** Oplærelſe“.

[2]) Ved at tillade ſig en ſaadan Fortolkning kan man komme til mange, ja til utallige Daarligheder. I mit tidligere Indlæg havde jeg anført det Exempel, at „den Overtroiſte kunde ſige til Skattegraveren: „Grav ſtiltiende!“ og nu paaſtaaet, „at Meningen deraf ikke kunde være den: „Grav først og ti ſiden ſtille“. Grav og ti ſtille paa ſamme Tid, det maa jo dog være Meningen. Ja vel! Min Mening er det i Sand-hed ogſaa; men nu kommer en Skriftfortolker og ſiger: Nei! Det Ord at grave har prægnant Betydning, det betyder „med Spaden at borttage baade de øverſte og de nederſte Jordlag“: De øverſte Lag ſkal borttages, før Tausheden indtræder, først naar man kommer til de nederſte, ſkal *Tausheden begynde (!!)*.

Nu kunde Sagen hermed være ſluttet; men det er vel endnu værd at ſee, hvortil det fører, at holde faſt ved den gamle Overſættelſe, ſom denne lærde Theolog forſvarer. Man ville ſee Slutningen af hans første Artikel (P. 119). „Lærer alle Folk og døber dem — og lærer dem —!“ Saaledes maa det hedde, ſiger han, og tilføier: „Havde Herren alene ſagt, at Underviisningen ſkulde gaae forud for Daaben, da havde han glemt at tænke paa de ſmaae Børn; og havde han alene ſagt, at Underviisning ſkulde følge efter Daaben, da havde han glemt at tænke paa de vorne Proſelyter. Men han glemte ingen af Delene. Derfor omtalede han Oplærelſen baade før og efter Daaben; derfor ſagde han: „Gaaer hen og lærer og døber — og lærer —““. Herrens Befaling ſkulde da her kunne tages paa to Maader, nemlig: „**lærer og døber**“, naar det gjælder de **vorne Proſelyter**; „**døber og lærer**“, naar det gjælder de **Smaae og Spæde**. Nei! og atter nei! Denne Tanke ligger paa ingen mulig Maade udtrykt i diſſe Herrens ſidſte Ord hos Matthæus. Vi ville igjen et Øieblik følge min ærede Antagoniſts egen Opfattelſe af Stedets ſuldſtændige Mening: „Lærer alle Folk og gjører dem til Diſcipler ved at døbe dem — og ved at lære dem —“. Men ſelv af denne hans egen Fortolkning er det ſoleklart, at hvad Forſkjel der end er og bør være mellem Børns og Vornes Antagelſe til Daaben, da bør denne Forſkjel ſøges oplyſt andetſteds, thi her er det ikke antydet med et eneſte Ord eller et eneſte Jota. Hvad Handling der end betegnes ved det omtviſtede Ord, da er det uimodſigeligt, at den ſkulde foretages med „alle Folk“ og udføres ved de to Midler Daab og Oplærelſe. Nu er jo Mag. M. deri enig med os, at „alle Folk“ indbefatter ikke alene de Vorne, men ogſaa Børnene. Meget viſt; thi et Folk uden Børn vilde ſnart blive et „Ikke-Folk“. Men ſaa kan her jo ikke være Tale om nogen forud for Daaben gaaende Oplærelſe, da ſmaae Børn, ſom ogſaa høre med under Benævnelſen „alle Folk“, dog umuligt kunne modtage menneſkelig Underviisning [1]) før deres Daab o:

[1]) Hvad den Hellig Aand kan tale til et Barnehjerte, er et Spørgsmaal, ſom ikke her vedkommer os.

nogle faae Uger efter Fødſelen. Heraf følger da, at enten har Herren ikke indbefattet de Smaae under πάντα τὰ ἔθνη [1]), (Noget, ſom hverken Mag. M. eller vi troe, og ſom Ingen bør troe ham, den milde Børneven til); eller ogſaa maa det omtviſtede Ord betegne en Handling, der kan foretages med „alle Folk", med Børne og Spæde i og ved Daaben, og ſaaledes umuligen kan beſtaae i en forudgaaende Oplærelſe, der ſkulde bibringes de Spæde enten af Apoſtlerne eller af de ſenere Kirkens Lærere og Døbere, hvad Navn end disſe bære.

Paa denne Maade maa „den lexicalſke Uenighed" lettelig udjævnes; thi nu har den almindelige Grammatik og den ſpecielle Sprogbrug, disſe to betydelige Stormagter, afſluttet deres Protocol og ſaaledes haabe vi at ſikkre Freden.

Hvad Betydningen af μαθητεύω nu angaaer, da er det viſtnok, at dette Verbum kommer af μαθητής og dette igjen af μανθάνω, ligeſom discipulus af disco og Lærling af lære (intr.). Derimod er det vilkaarligt, naar man deraf vil ſlutte, at dette Afledsverbum ſkulde, ſom tranſitivt, overalt betyde „at gjøre til Diſcipel ved Oplærelſe". Denne Paaſtand er ſnarere et Hyſteronproteron: En Lærling eller Diſcipel ſkal visſelig oplæres og ved Oplærelſe (ikke blot theoretiſk, men ogſaa practiſk, hvilket ogſaa ſees af Herrens Ord paa dette vort Bibelſted) gjøres til en ſtedſe bedre og bedre Diſcipel; men Oplærelſen er i Reglen ikke det Førſte, men det Sidſte: En Dreng bliver Haandværkslærling *førſt* ved at antages, *ſiden* ved at oplæres; et Barn bliver en Skoles Diſcipel, *førſt* ved at indſkrives, *ſiden* ved at underviſes. Dette gjælder jo om alle andre Lærlinger ligeſaa.

Vi maae derfor prøve at deducere det omtviſtede Verbums Betydninger paa en anden Maade: De græſſe Verber paa εύω betegne i det ældre Sprog almindeligſt „at være det, ſom Stamordet betyder". Kun nogle faae Exempler: πρῶτος, den Førſte,

---

[1]) Saaledes ſige rigtignok alle de ſaakaldte Baptiſter og Mormoner, netop fordi de ikke forſtaae eller vil forſtaae Grundteksten. Saaledes ſiger derimod den lærde Theolog ingenlunde. Følgelig maa han ogſaa, hvis han vil være conſequent, forkaſte ſin Fortolkning. Han kan ellers ogſaa let ſpille disſe Secterere Seieren i Hænder.

πρωτεύω; πιζὸς, i Betydning af „troende", πιστεύω; ἀληθὴς, Landſtryger, ἀληθεύω; ἀληθὴς, ſanddru, ἀληθεύω. Ligeſaa efter al Analogi: μαθητὴς, Diſcipel; μαθητεύω, er Diſcipel. Matth. 27, 57). Saavidt ere vel Alle enige.

Angaaende dets anden Betydning, da laae det i Sagens Natur, at Begreberne efterhaanden udvidedes, uden at der altid dannedes enten et heelt nyt Ord eller endog kun en ny Ordform til det nye Begrebs Betegnelſe. Man hjalp ſig undertiden med det Ord, man havde, ved at tillægge det en ny eller modificeret Betydning. Saaledes ſkete det, at adſkillige Verba intransitiva fik tranſitiv eller cauſativ Betydning, ikke blot hos Claſſikerne, men ogſaa hos Helleniſterne, ſaavel i Septuaginta, ſom i det Nye Teſtamente. F. Ex. ζῆν, at leve, tranſ. bringe tillive. See Pſalm. 119, 50: τὸ λογίον σοῦ ἔζησε με (חִיָּתְנִי). Saaledes αὐταρκεῖν, at være ſig ſelv nok, at være tilfreds, tranſ. at tilfredsſtille, gjøre tilfreds, give Nok. See Deut. 32, 10: αὐτάρκησεν αὐτον ἐν ἐρήμῳ. Saaledes θριαμβεύειν, at være Triumphator, tranſ. at gjøre til Triumphator. See 2 Cor. 2, 14, hvor Ordet paa denne Maade bedſt forklares. Den tranſitive Betydning af μαθητεύειν vil da efter al Analogi blive den: „at gjøre til Diſcipel", og ſaaledes maa da den „lexicalſke" Udvikling af Ordets Begreb blive at ordne paa denne Maade: 1) intr. „at være Diſcipel"; 2) tranſ. „at gjøre til Diſcipel" a) ved Antagelſe, (Kaldelſe, Indlemmelſe, Indvielſe ꝛc.) b) ved Oplærelſe, theoretiſk og practiſk (Formaning, Advarſel, Opmuntring, Revſelſe, Øvelſe ꝛc.).

Naar da min høitærede Modſtander mener ſelv at have „overveiet og medtaget Alt", hvilket af mig ſkulde være forſømt: da vil det lettelig befindes, at det Modſatte er Tilfældet. Han ſiger, ſom jeg, at Ordet betyder: „at gjøre til Diſcipler" [1]); men jeg ſiger ikke blot, ſom han: „at gjøre til Diſcipler ved

[1]) At Jeſus ikke her ſagde: ποιεῖτε μαθητὰς, kan have flere Grunde, maaſkee blandt andre den, at det dobbelte Object vilde gjort Talen tungere. Dog Grunden, hvorfor den Talende af to aldeles ſynonyme Udtryk vælger det ene, og ikke det andet, paaligger det ikke Fortolkeren at angive. Deri maa Taleren have ſin uindſkrænkede Frihed.

Oplærelſe", men ſom Chriſtus her ſelv ſiger: „at gjøre til Diſcipler ved Daab og Oplærelſe". Det maa let erkjendes, hvem her har medtaget det Meſte, og hvem der ikke har medtaget Alt.

Der opſtilles (Pag. 436) det Princip, „at vi ingenlunde have Ret til at ſkaffe os et ønſkeligt Bud af Herrens egen Mund ved at forkaſte dette" (jeg tilføier gjerne: eller nogetſomhelſt andet) „Steds ene rigtige Overſættelſe". Deri er jeg ſaa enig med min ærede Antagoniſt, at Ingen kan være det mere; ligeſom jeg ogſaa veed, at der, foruden den fælleds Chriſtentro, ere mange ſpecielle Puncter, i hvilke vi have ſamme Anſkuelſe. Hvad navnligen Bibelfortolkningen angaaer, da ſkulle vi, før vi begynde paa den, ſaavidt muligt, afføre os alle vore egne perſonlige Ønſker og forudfattede Meninger; derimod ſkulle vi foruden den nødvendige grammatiſke Kundſkab (sensu latiore), ſaavidt muligt, iføre os Bønnen og Troen, og da hverken ſee til Høire eller til Venſtre; men ubekymrede om, hvad der for Reſten maa ſtaae eller falde, ſkulle vi lade Ordet alene raade, idet vi opfatte de bibelſke Skribenter, paa ſamme Maade, ſom vi fortolke enhver anden Forfatter, nemlig efter de Grammatikens og Sprogbrugens Regler, ſom de tydeligen ſees af have fulgt i Almindelighed, og da iſær efter dem, ſom beviisligen findes iagttagne af den Forfatter, med hvem vi i det ſpecielle Tilfælde have at gjøre. Med en ſaadan Skriftfortolkning kan det ingen Fare have. Hvad der bør ſtaae, det ſkal nok blive ſtaaende; thi Bibelordet kuldkaſter viſt aldrig Andet, end juſt det, ſom bør falde. Var det da end ſandt, at det Udtryk „at gjøre Diſcipler", efter min Overſættelſe, „ſlet ingen anden Betydning havde, end den, der gives det ved de to Participier, ſom i vor Bibeloverſættelſe udtrykkes ved Imperativerne: „døber dem — og lærer dem —"", var dette end ſandt, da ſkulde det ikke i mindſte Maade forandre min Fortolkning; thi ſtaaer her ikke Andet i vor Text, da være det langtfra mig at tilſætte en Tøddel! Men det forholder ſig ingenlunde ſaaledes, ſom paaſtaaet; thi Daab og Oplærelſe blive ved min Overſættelſe tydeligt betegnede, deels ſom Bihandlinger, ſamtidige med **hele** Hovedhandlingen, deels ſom Midler til, at **ikke blot den halve, men den hele** Hoved-

handling, ſom det ſtore Diemeed, kan blive fuldbyrdet og opnaaet. Dette Diemed indeholdes i Frelſerens Bud, at gjøre alle Folk, (Store og Smaae, Vorne og Børn) til Diſcipler d. e. til aandelige Underſaatter af den Herre, ſom i ſamme Contert vidner, at „al Magt er ham given i Himmel og paa Jord". Ved denne Magt er det „ham givet" at regjere, indtil „alle hans Fjender komme under hans Fødder at ligge". Med denne Magt er han berettiget til at lægge alle Folkeſlægter under ſit aandelige Scepter. Dette er derfor det ſtore Hverv, hvortil han giver ſine Apoſtler Fuldmagt med det mægtige Herrebud: „Gjører alle Folk til Diſcipler!" Give han ſelv, at dette ſtore Diemed maa opnaaes med os og Alle, efter hans naadige Villie! Det var den høieſte Velſignelſe, der kunde vederfares dem og os her og evindelig. Dette er den ſalige Frugt af vor Daab i den treenige Guds Navn og vor fortſatte Oplærelſe til hans Ære.

Og nu vover jeg at holde Mag. M. hans nyligt anførte og uomſtødelige Princip for Øine, og ſpørge om det er mig, ſom ved at overtræde Fortolkningens Love har tilſneget mig Noget, der ikke har fuldgyldig Hjemmel i den hellige Text. Jeg vover at paaſtaae, 1) at han ved ſin Fortolkning kommer i Strid med den almindelige Grammatik og den ſpecielle Sprogbrug, naar han mener, at den i Præſens Participium betegnede Bihandling ſkal være halvt efterfølgende og kun halvt ſamtidig med Hovedhandlingen; 2) at han kommer i Strid med ſig ſelv paa flere Maader, men iſær, fordi han rigtigen medindbefatter de ſmaae Børn under „alle Folk" og dog urigtigen antager, at her af Herren ſelv befales en Handling, ſom umuligen kan foretages med dem; og endeligen, 3) at han kommer i Strid med Etymologien, da han forlader den Analogi, hvorefter lignende Ords Bemærkelſe ſøges. Jeg vover deraf den ſimple Slutning, at den Overſættelſe, han kalder „den ene rigtige", ſlet ikke kan være rigtig.

Sluttelig bevidner jeg Mag. Møller ſelv min uſtrømtede Høiagtelſe: jeg mener fremdeles, at vi ſkylde ham Tak for mangen en Afhandling; men ligeſaa beſtemt mener jeg, at hverken hans eller Nogens Forſvar for den kirkelige Bibel-

overſættelſe kan holde ſig, men at vi bør overſætte: „Gjører alle Folkene til Diſcipler, døbende — og lærende —".

Egtvedmagle, d. 20de Januar 1854.

C. Thorkilſen.

Dr. H. Martenſen: Prædiken, holdt i Chriſtiansborg Slotskirke paa 5te Søndag efter Hellig Tre Konger, Søndagen før Biſkop Dr Mynſters Jordefærd. — Et ſandt og chriſteligt Vidnesbyrd af et varmt og fuldt Hjerte, der veed at holde Gud og hans Rige for Øie, idet Talen bevæger ſig om det Menneſkelige og Nærmeſte, hvilket vi anbefale til Alle, der ved Biſkop Mynſters Bortgang føle og erkjende, hvor træffende den Text er: „Kommer Eders Veiledere ihu, ſom have forkyndet Eder det Guds Ord; og naar I betragte Udgangen af deres Vandel, da efterfølger deres Tro. Jeſus Chriſtus er igaar og idag den Samme, ja til evig Tid". Hebr. 13, 7—8.

Til denne Prædiken ſlutte ſig værdigen Taler ved Biſkop Jakob Peter Mynſters Jordefærd d. 7de Februar 1854, af Stiftsprovſt Tryde, Biſkop Engelſtoft og Dr. Rudelbach i Kirken, af Dr. Paulli ved Graven. De udtale, ſaaledes at de indbyrdes udfylde hverandre, den Bortkaldtes ſtore Betydning og Indvirkning paa ſin Samtid, ved hans hele rigtbegavede og ſjeldent uddannede Perſonlighed, fra et mere almindeligt humant, folkeligt og kirkeligt Synspunkt; — ved hans ſjæleſørgeriſke Virkſomhed, navnlig ſom Ungdommens Lærer og ved hans Viſitatſer, hvortil kommer den Beaandelſe af det præſtelige Liv, ſom udgik fra hans Ordinationer; — og afſlutte dette med Betragtning af det indre chriſtelige Liv, ſom var Bærer af det Øvrige, og ſom under Forfrænkeligheden giver det rette Troens Haab, med hvilket han ſkal lægges i ſin Grav, medens vi føle, at den Herre, ved hvis Evangelium han ikke ſtammede ſig, vil have givet ham at ſkue ſin Frelſe. Hertil

kommer endelig den varme kjærlighedsfulde Tak og Farvel i hans Nærmeſtes Navn, ved Graven.

—e.

To Betragtninger over den Bøn: Giv os idag vort daglige Brød. Efter Alban Stolz ved P. E. Lind. 20 S. Koſter 8 Skilling (Linds Forlag). Enhver, der har følt ſig tiltalt af „Kalender for Tid og Evighed" (overſat af R.), vil ogſaa ſætte Priis paa diſſe to Betragtninger. Overſætteren har fundet dem ualmindelig levende og vækkende og derhos i Ordets fulde Betydning populære; hans Henſigt har været at gjøre dem tilgjængelige for Menigmand. De egne ſig, formeentlig ogſaa ved deres Billighed, til Uddeling i Landsbyſkoler, i Fattighuſe, og andetſteds. P. E. L.

Udnævnelſer. 15de Febr. Ordineret Catechet og førſte Lærer ved Borgerſkolen i Rødby, C. C. Müller, til Sognepræſt for Bryndum og Veſter-Nebel i Ribe Stift.

— 18de Febr. Sognepræſt for Kouſted og Raaſted i Aarhuus Stift, J. G. G. Briem, til Sognepræſt for Gundslev paa Falſter.

Rettelſer. Nr. 8 S. 118. Lin. 12 f. o.: „inderligt" ſkal være: „inderligſt." — S. 118. Lin. 5 f. n.: „ligeſom de" ſkal tilføies: „, der vare hjemme i denne Kreds".

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rgsd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet **med Poſten**, er Prisen 2 Rgsd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 10. Den 3die Marts. **1854.**

Indhold: 1. Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie, med nogle ſtatiſtiſke Bemærkninger; af C. Rothe. 2. Endnu nogle Ord om Overſættelſen af Matth. 28, 19, foranledigede ved Mag. Møllers Afhandlinger i Ugeſkriftets Nr. 58 og „Danſk Kirketidende" Nr. 46; af Paſtor Kofoed Hanſen. 3. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie,

med nogle ſtatiſtiſke Bemærkninger.

Af C. Rothe.

Forhandlingerne om en ny Kirkes Opførelſe for den ſtedſe voxende Befolkning paa Nørre- og Øſter-Bro, der nu have været offentligen førte over et Aar, henlede naturligen Opmærkſomheden paa denne Side af vore kirkelige Tilſtande i det Hele, og opfordre til at gaae tilbage i Hiſtorien, for ogſaa her at ſøge Oplysninger om hvad der kunde fremme denne Sag. Idet jeg har gjort dette, er det derved gaaet mig ſom ſaa ofte, at Stoffet har ophobet ſig, og at noget Andet er kommet ud deraf, end der oprindeligen var tilſigtet. Imidlertid haaber jeg, at den Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie og de Bidrag til

en Skildring af dem, ſom her ſkulle meddeles, ikke ville være uden Intereſſe for dem, der glæde ſig ved at vide Beſked om Mindesmærker, vi tildeels have hørt om fra vor Barndom, eller ſom vi dagligen have for Øie, ikke at tale om den Intereſſe, ſom vaagner ved, at det blev vort Kald at færdes i dem eller mellem dem. Det er ikke nye Underſøgelſer, hvis Reſultater ſkulle fremlægges, men Udbyttet af en omhyggelig Benyttelſe af de almindeligt tilgængelige, om end ikke almindeligt bekjendte Kilder, i en ſaavidt muligt ſammentrængt Form. Vi have ikke over Kjøbenhavns ældre Kirker, ſom over flere af vore Cathedralkirker i Stiftsbyerne, Monographier af de enkelte Bygninger; det er i almindelige Beſkrivelſer over Byen, at Stoffet maa ſøges. Da tilmed nogle af de betydeligſte og mærkeligſte Kirker, ſom Nikolai og den gamle Frue-Kirke, ere aldeles ødelagte, og endnu flere meget medtagne af de Ildsvaader, Byen oftere har lidt under, ſaa lader hiint Savn ſig nu ikke afhjælpe; men Beſkrivelſen af dem vilde ogſaa kun have en antiqvariſk Intereſſe, og kunde ikke blive en Ledetraad for Beſøgeren eller tjene til at levendegjøre Fortidsminderne for ham, ſom naar vi tage f. Ex. en Hiſtorie over Roeskilde Domkirke for os. Uagtet jeg derfor her vil medtage ſaameget, ſom kan give en almindelig Foreſtilling om Kirkebygningerne, er det ikke min Hensigt at gaae i Enkeltheder, (om disſe maa jeg navnligen henviſe til Jonges Værk, ſom indeholder den fuldſtændigſte Samling af de herhenhørende Data, forſaavidt ſaadanne endnu haves); jeg agter kun at give en Udſigt over vore Kirker, deres Oprindelſe, Ombygninger og øvrige Hiſtorie, hvorhos jeg vil medtage et og andet, ſom jeg troer kan have almindelig Intereſſe. — For at lette Fremſtillingen, vil jeg nærmeſt følge Byens Hiſtorie, dog ſaa at jeg ſamler under eet, hvad der er at anføre om den enkelte Kirke [1]).

---

[1]) Foruden de Beſkrivelſer over et Par nyere Kirker, ſom haves, vil jeg nævne følgende Værker ſom mine Kilder: J. L. Wolfs Encomion Regni Daniæ. Hafn. 1654. E. Pontoppidans Origines Hafn. 1760; Sammes Danſke Atlas. 2 Tome, og Marmora Danica 1739, 1-2 Tom. P. J. Reſenii Inscriptiones Hafn. 1668. L. de Thurahs

I.

Da Biſkop Abſalon 1168 anlagde ſit „Stegelborg" eller „**Axelhuus**" paa Tivsnæs, nu Slotsholmen, fandtes allerede et Fiſkerleie, ſom vel ikke har været ganſke ubetydeligt, i Nærheden af dette Sted. Det havde imidlertid ingen ſæregen Kirke, men Beboerne ſøgte den nærliggende Landsby Serretslevs Kirke, ſom har ligget paa Nørregade, omtrent hvor Petri Kirke ſenere byggedes. Om der paa Axelhuus, ſom vel kan være rimeligt, er blevet indrettet et Kapel, er ubekjendt; der ſynes imidlertid ikke i den katholſke Tid at være blevet holdt Gudstjeneſte paa Slottet ſelv. Førſt Kong Chriſtian den Tredie lod a) den **ældſte Slotskirke** bygge efter Reformationen i Slottets ſøndre Fløi, og befalede, at, medens Arbeidet ſtod paa, ſkulde der holdes en Tolvprædiken i Frue Kirke, til hvilken han med ſin Dronning og Følge flittigt begav ſig til Vogns, eller til Heſt naar Veiret var ſmukt. Slotsherren og hvem der ellers hørte til Slotsperſonalet, ſøgte Prædiken i Nikolai Kirke. Af denne Slotskirke er endnu en Levning tilbage, idet Alteret foræredes af Chriſtian d. Sjette til Helliggeiſtes Kirke, hvor det for Tiden ſtaaer, et koſtbart og ſmukt Vidnesbyrd om Udſtyrelſen af det Guds Huus, hvorfra det toges. Anledningen hertil var Ødelæggelſen af Helligg.s Kirkes Indre ved Ildebranden 1728, og Ombygningen af Kjøbenhavns Slot til det pragtfulde Chriſtiansborg, ſom begyndtes 1731 og fuldendtes 1740. I dette opførtes den anſeelige og pragtfulde b) **Chriſtiansborgs-Slotskirke**, ſom indviedes af Biſkop P. Hersleb, den 27de Novbr. 1740, Dagen efter at Chriſtian d. Sjette havde taget Bolig i ſin nye Reſidents. Det Indre af denne Kirke beſkriver Thurah ſaaledes: „Man ſeer ei andet end Marmor, rigt Stuccatur-Arbeide, fortræffeligt Billedhuggerarbeide, paa det Rigeſte

---

Hafnia hodierna 1748, og Den danſke Vitruvius 1746. 1 Tom. N. Jonges Kjøbenhavns Beſkrivelſe 1783. 1 Deel. (Anden Deels førſte Halvpart haves i Manuſkript paa Kongens Bibliothek. Adſkilligt af denne er trykt i Kjøbenhavns Skilderi for 1829). Nyrups Kjøbenhavns Beſkrivelſe 1800. Holcks Beſkrivelſe over Kjøbenhavns Sognekirker 1775 (meget ubetydelig).

forgyldt; Galleriet bæres af 24 fritſtaaende Romerſke Piller af hvidt italienſt Marmor (to og to); Poſtamenterne, hvorpaa de hvile, ere af Norſk Marmor, med hvilken ſidſte Slags Væggene og ere beklædte. Paa den ene Ende af Kirken ſees de kongelige Stole, med mangfoldigt Billedhuggerarbeide og rig Forgyldning zirede. Ligeoverfor, paa den anden korte Ende, er Alteret, over dette Prædikeſtolen, og over denne igjen Orgelværket, altſammen med Zirater, Billedhuggerarbeide og Forgyldning paa det Prægtigſte udſtafferet. Gulvet i Kirken er overalt Marmorfliſer, og Choret, ſom fra det Øvrige af Kirken ved et zirligt Jerngitterværk er afdeelt, med ſtore Marmortavler af adſtillige Farver i Figurer belagt. Under Loftet, ſom under Geſimſen rundt om med mangfoldigt Stuccaturarbeide og Forgyldning er prydet, ſeer man et fortræffeligt Maleri af vor berømte Krogk, ſom foreſtiller den yderſte Dom, hvilket Stykke i Slotskirken af det forrige Slot i høiſ. Kong Frederik d. Fjerdes Tid har været anvendt" [1]).

Hele denne Herlighed forgik imidlertid ganſke i den voldſomme Slotsbrand d. 26—27 Febr. 1794, hvorfra ſaagodtſom intet blev reddet. c) Den **nye Slotskirke** er opført paa ſamme Sted ſom den ældre, men i en ganſke forſkjellig Stiil af Conferentsraad Hanſen. Dens Vægge ere poleret Gips, dens Gulv Muurfliſer iſtedetfor Marmor, og den rige Forgyldning er forſvundet. Orgelet har faaet Plads over den kongelige Stol, — en anden og bedre end i den Opſtabling af Alter, Prædikeſtol og Orgel over hinanden, ſom fandtes i den nedbrændte Kirke. Alteret ſtaaer i en fri, ſmuk Rotunde mellem to ſmukke korinthiſke hvide Colonner, men er kun prydet med et ſimpelt Kors iſtedetfor den Chriſtus-Statue, ſom oprindeligt var beſtemt til dette Alter, men anbragtes i Frue Kirke. De 4 Evangeliſter i ſnevre Niſcher, af Prof. Freund og Simonſen, findes endnu ikke i ordentlige Gipsafſtøbninger, men kun ſom foreløbige Modeller. I Sidegangene ere Basreliefs anbragte over Dørene med bibelſke Fremſtillinger, i Kuppelhvælvingen allegoriſke Figurer (af Biſſen). Imidlertid gjør Kirken dog i al ſin Simpelhed et ſmukt og velgjørende Indtryk. Dens Facade er udmærket fra den ſtore

[1]) Tegninger af flere Dele af Kirken i D. Vitruvius.

Fleisch Artischocken sierstes Abhandlung des 8.

ɜ ved 4 joniſke Marmorkolonner, men dens øvrige
utter ſig ganſke til dette.

II.

, ſom Byen kaldtes i den ældſte Tid, til hvilken vi
, udvidede ſig efter Slottets Anlæg meget hurtigt.
ved Havnen beliggende Strækninger, d. e. Gammel
katteſundet, bebyggedes, og den tiltagende Folke-
de det nødvendigt, at ſørge for Kirker til den.
ı af disſe betegne os omtrent Byens daværende
ra Øſt til Veſt: de vare St. Nikolai- og St. Cle-
Men foruden disſe fandtes endnu i den ældſte
udenfor Byen, ſom jeg i Forbigaaende vil nævne,
Annæ-Kapel, omtrent hvor Strandſtræde nu er.
et Navn til Pladſen og Qvarteret, ſom i en langt
anlagdes her. Da Skibsfarten tiltog, blev dette
beſøgt af Søfarende, ſom gik iland ved en nær-
sbro og bragte Helgeninden deres Offer for lykkelig
e. Hun hjalp desuden i forſkjellige Sygdomme,
tæller, at da Kapellet for Brøſtfældigheds Skyld
Kirkegaarden ved det ſløifedes, fandtes paa Pladſen
Krykker, der vare efterladte af Krøblinger, ſom ved
nner ſkulde have gjenvundet deres Helbred. At
nna har været Biſkop Abſalons Skyts-Helgeninde,
il hende har indviet ſit nye Slot, Axelhuus, har
itte af en Inſcription, ſom Pontoppidan (**Marmora**
) har opbevaret, og ſom lyder ſaaledes:

ı parens, hujus Patrona loci veneranda,
tibi devotos protege continuo!

rift var anbragt i et af Slottets mindre Taarne,
e, ſom var ſtøbt 1520 under Chriſtian den Anden;
g kun at afgive et ſvagt Beviis for hvad man har
af den.

III.

oer ikke, ſiger Pontoppidan i ſine **Origines**, at
neget feil i at holde **Nikolai-Kirke** for Stadens

første Kirke", og vi følge denne, skjøndt Jonge vil vide, at den er opført omtrent 1216 under Waldemar Seier, hvorved den maatte blive noget yngre end St. Clemens- og Frue-Kirker. Den a) ældste Bygning har dog ikke ligget, hvor det mægtige Taarns Levninger endnu imponere, men mellem lille Kongensgade og Østergade, omtrent ved Enden af store Kirkestræde. Det har kun været et ubetydeligt, paa Pæle ved Strandbredden opført Kapel, hvis Kirkegaard har strakt sig over Østergade til Pilestræde, hvilken Gade har sit Navn af en Mængde Piletræer, der stode ved Gravene og benyttedes af Indbyggerne til Gjerdsel; Rigtigheden heraf bekræftedes i en senere Tid ved en Mængde Dødningebeen, som bleve fundne ved Udgravninger til Opførelsen af nyere Bygninger. Stranden har dengang gaaet langt op, endog forbi Kirken, og Jonge beretter omstændeligt om en lang Skibsbro, af hvilken Levninger tilligemed Baade, Skibsankere o. s. v. ere fundne mellem Halmstrædet og St. Jørgensgade. Ved den ene Ende af denne Bro har Kirken ligget. Den var indviet til St. Nicolaus, der ligesom St. Anna var de Søfarendes Helgen, hvorfor ogsaa en Herremand, Petrus Olai, (1261) skjænkede ham alle sine Skibe. Da den gamle Kirke efterhaanden blev for lille til at rumme Sognefolket, begyndte Opførelsen af b) en ny Kirke for Enden af lille Kirkestræde; dette skete allerede i Kong Christopher af Baierns Tid, Aar 1447. Bygningen skred dog kun langsomt fremad, og kunde først 1509, Søndag efter Invocavit, indvies, hvilket skete af Biskop Anders Muus fra Opslo, paa den Roskildske Biskop Johan Jepsøns Vegne; Kirken toges fra den Tid i Brug, men blev først færdig 1517. Der oprettedes 11 Altere i den ved fromme Gaver; men deres Helgener kunde dog ikke afværge, at den første evangeliske Prædiken i Kjøbenhavn lød i deres Midte. Det var i Aaret 1520, at Christian d. Anden tillod en Mag. Martin Reinhardt at holde Prædikener eengang om Ugen til Aftensang over Luthers Lære. Da han kun kunde Tydsk, oversattes hans Taler strax paa Dansk af den berømte Carmelitermunk Paulus Eliæ, som dengang var greben af Evangeliet, men som senere, ved at træde op som Katholicismens ivrigste Forsvarer, af Almuen fik det Navn

„Poul Vendekaabe". Det Beſværlige i Magiſterens Prædikemaade i Forbindelſe med hans underlige Maneer og Foredrag, ſom end yderligere latterliggjordes ved en forløben Skoledreng, Kannikerne ved Frue-Kirke betalte for offentlig og i Selſtaber at karrikere dem, bevirkede, at dette reformatoriſke Forſøg meget ſnart hørte op uden ringeſte Virkning. Denne udeblev derimod ikke, da Hans Tauſen, efter tidligere forbigaaende Forſøg paa at prædike Evangeliet her i Byen, af Frederik den Første anſattes 1529 ſom Sognepræſt ved Nikolai-Kirke, og da ved hans Foranſtaltning første Gang danſk Pſalmeſang lød fra Menighedens Læber. Dette ſkete i Auguſt 1529, da Claus Mortenſen Tønbebinders Overſættelſe af Davids Pſalmer indførtes til Brug ved den evangeliſke Gudstjeneſte.

Kirkens Bygning var dog endnu langtfra ſaa ſtorartet og ſmuk, ſom den ſenere blev. Vel fik den et Taarn, ſom med noget Tilſkud af Menigheden egentlig opførtes paa Rigshofmeſter Chriſtopher Walkendorphs Bekoſtning, Aar 1582; men dette nedblæſte i en voldſom Veſtenſtorm Natten mellem 28—29 Januar 1627 (eller 28), og knuſte ved ſit Fald hele Kirkens Hvælving, ſaa at den blev ubrugelig, og Menigheden i over et Aar maatte holde Gudstjeneſte paa Kirkegaarden. Men Chriſtian den Fjerde lod den c) tredie Gang opbygge igjen lyſere og ſmukkere; dens Længde udvendig blev nu 112 Alen; dens Høide til Taget 25 Al., og til Tagrygningen 41 Al.; Choret prydedes med tre mindre Taarne (42 og 37 Al. høie), og endvidere udvendig med Apoſtlenes og Propheternes Billeder i naturlig Størrelſe, deels i Steen, deels malede paa tykke Kobbertavler; i Chorgavlen mod Øſt ſtod St. Nicolaus ſelv, heelt forgyldt. Ogſaa indvendig var der anvendt overordentlig meget paa Sculpturarbeider og paa Malerier, hvilke ſidſte ſkulle være udførte af Carl von Mandern. Alteret, „hvis utallige Prydelſer af det netteſte og fineſte Billedhuggerarbeide, prydet med Forgyldning, ſaa og rare Malninger, forlyſte Øinene overmaade" (Jonge), adſkiltes tilligemed Choret fra Skibet ved et høit Meſſing Tralværk. Prædikeſtol og Orgel vare ligeledes rigt forzirede og forgyldte. Om det har været Orgelets Nyhed eller dets fortrinlige Conſtruction, ſom har foranlediget, at der

foruden Søn- og Helligdagene hver Mandag, Onsdag og Fredag hele Aaret igjennem i een Eftermiddagstime ſpilledes „mange ſkjønne Stykker og Pſalmer, paa hvilken Time, Vinter og Sommer, mange fornemme Folk ſig da til Kirken forføie, og det med Lyſt høre", — eller om det har været andre Grunde, ſkal jeg lade ſtaae hen. Murene i Kirken vare bedækkede med Epitaphier, Monumenter og Vaabener. Det var en Tid Mode, at alle adelige Vielſer foretoges her, og at Brudgommens og Brudens Vaabener derpaa maledes paa Væggen; dette ophørte, efterat en ſtor Mængde af disſe ved en Hovedreparation paa Kirken (1741) vare blevne overhvidtede. Større Intereſſe havde de mange, tildeels koſtbare Gravmonumenter, ſom her vare oprettede. Meſt iøinefaldende var et pragtfuldt Marmor-Gravmæle over Niels Roſenkrands, af hvilken Familie desuden flere Andre vare begravede her; endvidere havde Familierne Gersdorff, Schack, Høy, Wibe, Rantzou, Pasberg, Baſſe, Lindenow, Friis, Ulfeldt, Fiuren, o. fl. ladet opſætte Epitaphier i Kirken over Paarørende, ſom her vare begravede. I Modſætning til denne Pragt, ſtod den ſimple Ligſteen paa Kirkens nordre Side, under hvilken den ſvenſke Rigsforſtander Steen Sture den Yngres Moder og Søſter hvilede; de døde her i Fangenſkab af Peſten 1524.

Men endnu ſavnede Nikolai-Kirke en af ſine herligſte Prydelſer; det var det 152 Al. høie Taarn med det udmærket ſmukke Spiir. Til dette opſamledes i en Række af Aar en Capital paa 30,000 Rbd., for hvilken 1663—1666 Arbeidet udførtes. Da Fløiſtangen opſattes 1669, fortælles der, at en Trompeter, ſom var dømt til Døden, reddede ſit Liv ved at klattre op paa Fløiet, hvor han blæſte nogle Stykker paa ſin Trompet og tømte et Glas Viin, hvorpaa han ligeſaa lykkeligt krøb ned igjen. Jonge har endnu opbevaret en Anekdot om en Franſkmand, ſom fortjener at erindres. Denne Fremmede førtes omkring af en Ven for at ſee Stadens Mærkværdigheder, men fandt Alt daarligt og ubetydeligt. Da han imidlertid kom til Nikolai Taarn, faldt han i Forbauſelſe og udbrød; „Cela, est il fait ici?" hvorpaa han fik til Svar: „Non; on l'a fait venir de Paris, bien emballé!"

Under den ſtore Ildebrand 1728 forſkaanedes denne Kirke, og ſtod derfor blandt de nyere Bygninger ſom et Mindesmærke om Fortiden i al ſin Herlighed, ſaa at Thurah vel kunde ſige, at den „i Henſeende til ind- og udvortes Zirater kan nu med Billighed kaldes den første og fornemmeſte", blandt Kjøbenhavns Kirker; men Fredag d. 5te Juni 1795 blev ogſaa denne Pragtbygning et Rov for Luerne, og har ikke ſenere reiſt ſig af ſin Aſke. Om dens Gjenopførelſe blev der i ſin Tid ført en varm Strid, hvis Reſultat blev, at Kirken ſkulde neblægges og Sognet deles. Men kan det end ikke negtes, at en ſaa ſtor Kirke var mindre fornøden i denne Deel af Byen, ſaa kan dog viſt Ingen, med Tanken om den forgangne herlige Bygning, uden en levende Følelſe af Savn og Alvor gaae forbi det mægtige Taarn eller betragte den ſmukke gothiſke Spidsbuehvælving, der antyder os Kirkens gamle Form, — medens Øiet trindt omkring ſeer Nutidens elegante Slagterboder!

Nikolai-Sogn indbefattede fra Begyndelſen den hele østlige Deel af Byen, fra Kjøbmagergade langs den gamle Vold op til gl. Strand. Det udvidedes ſenere, og da Trinitatis Sogn udſondredes fra det, ſaa at Klareboderne, Gothersgade og Borgergade blev Grændſeſkjel, fik det endnu Erſtatning i den Deel af Kalleboderne, ſom dengang opfyldtes og bebyggedes, idet Strækningen fra Stormgaden til Langebro henlagdes til dette Sogn (Forordn. af 3die Januar 1685); det var det ſtørſte i Byen, og deeltes ved Opløsningen (Reſkript af 1804, d. 21de December) mellem Frue-, Helliggeiſtes-, Holmens- og Trinitatis Kirker.

(Fortſættes).

Endnu nogle Ord om Overſættelſen af Matth. 28, 19, foranledigede ved Mag. Møllers Afhandlinger i Ugeſkriftets Nr. 58 og „Danſk Kirketidende" Nr. 46.

En Gjenſtand, en Ting, en Sætning, der er bleven almindelig menneſkelig Eiendom, kan længe, ja Aarhundreder igjen-

nem, om ogſaa der hænger noget Urigtigt ved den, anvendes og bruges og beſiddes efter dens fulde iboende Kraft og Velſignelſe, uden at dette Urigtige gjør ſig gjældende eller virker til Skade eller forſtyrrer Velſignelſen, og ſaaledes kan ogſaa Overſættelſen af et beſtemt Sted af Skriften det, om den end ikke er ganſke rigtig eller der er en Ukorrekthed ved den. Men ſaa fremſtaae endelig de, der ville benytte netop det Urigtige eller det, hvori Ukorrektheden viſer ſig, til derpaa at begrunde en ny Vildfarelſe, og Følgen bliver, at man ſeer nøiere efter, bliver opmærkſom paa det Feilagtige, og Rettelſen af Feilen begynder at vinde almindelig Indgang, indtil endelig en ny og den uhyggeligſte Strid opſtaaer. Thi da reiſe de ſig, for hvem alt er godt, ſom er gammelt, og alt mistænkeligt, ſom er nyt, mene at have ſeet endnu dybere i Tingen og ſtride for det Urigtige med alle mulige Sophismer og Fortolkningskunſter.

Det er dette ſidſte — lidet misundelſesværdige — Hverv, Hr. Mag. Møller har paataget ſig angaaende Overſættelſen af Matth. 28, 19. Man kunde have troet, at han efter den fuldſtændige Gjendrivelſe, der blev hans første Indlæg i Sagen tildeel og det fra tre Sider, vilde have fundet ſig foranlediget til at trække ſig tilbage og i Taushed erkjende ſin Vildfarelſe. Dette havde jeg — og jeg veed Mange — troet, iſær efter den philologiſke Hærſtyrke, Hr. Paſtor Thorkilſen førte imod ham, men det er langtfra. I Nr. 58 af Ugeſkriftet træder han i Skranken for Vildfarelſen med endnu mere Spidsfindighed, men langt mindre Beſindighed end første Gang. Det er jo nu rigtignok ikke almindeligt at ſee Nogen give efter i en literær Strid, om end Sandheden i det, der ſtrides om, ligger ſaa klar for Alles Øine, at Ingen kan tage feil af, paa hvilken Side den er. Man tør i Almindelighed ikke engang vente, at den, der først ſkriftligt har forſvaret en Sag, ſkal — naar han ſeer ſig gjendreven — tauſt trække ſig tilbage, ſaalænge der endnu er Haab om at kunne give Sagen en Vending, hvormeget mindre da, at han ſkulde ved en formelig Erklæring tilſtaae ſig gjendreven.

Naar jeg derfor atter vil tillade mig nogle Bemærkninger i Anledning af den om Overſættelſen af Matth. 28, 19 førte

Strid, saa er det ingenlunde i den Tanke at kunne overbevise Hr. Mag. Møller, men kun for Sagens egen Skyld, for i Korthed at belyse det Feilagtige i Hr. Mag. Møllers Argumentation, hvortil der vistnok ikke behøves mange Ord, samt for at vise det — mildest talt — Uberettigede i den Maade, hvorpaa han har mødt mit Angreb paa hans første Stykke.

Striden om Oversættelsen af Matth. 28, 19 er baade af grammatikalsk og lexikalsk Natur, dog hovedsagelig det sidste, og grammatikalsk egentlig kun, forsaavidt som man vil vise, at den grammatikalske Construktion støtter, ja fordrer, at μαθητεύσατε oversættes ved „gjører til Disciple" og ikke ved „lærer". Thi det er aldeles urigtigt, naar Hr. Mag. M. siger — i „Dansk Kirketidende" Nr. 423 — at „det er overeensstemmende med de nyere Sprogs Aand og Regler, netop saaledes (nemlig som det skeer, naar man oversætter: „og døber dem — og lærer dem!") at opløse de gamle Sprogs participialske Sætninger". Mange Gange er det kun ved Skjødesløshed, at det skeer, og det skeer neppe nogensinde, naar man er omhyggelig for at komme Originalsproget saa nær som muligt uden dog at opgive det Sprogs Særegenhed, i hvilket man vil oversætte, thi dette behøver man slet ikke, om man end ikke saaledes opløser Participierne. Vi ville nu ikke tale om det engelske Sprog, hvor det netop er overeensstemmende med Sprogets Aand og Regler at beholde Participierne, hvorfor ogsaa den engelske Bibel har bevaret Participierne, skjønt den oversætter μαθητεύσατε ved teach; men vi have her nu med Tydsk og Dansk at gjøre og nærmest med det sidste. Tydskerne maae, naar de ville respektere Participiet, opløse det ved „indem", Dansken har det Fortrin at have to Maader at kunne opløse Participiet paa, nemlig ved Hjælp af „idet" og „ved". At oversætte et Participium ved samme Tempus og Modus, som det Verbum findes i, til hvilket det staaer som Tillæg, og forbinde det med dette ved „og" kan egentlig ikke engang kaldes at opløse det, det er en heel Omskrivning, som man ingenlunde tillader sig, naar det er magtpaaliggende at komme Grundsproget saa nær som muligt. Men sæt nu, at det virkelig var og kunde kaldes en Opløsning af Participiet, saa er det dog ialfald kun en af flere Maader, hvorpaa Participiet kan opløses, og naar den skal anvendes, maa der være tvingende Grunde derfor, netop fordi det er den frieste, saaledes som der vel kan siges at være Grunde derfor ved det af Hr. Mag. M. anførte Sted, Matth. 28, 9, ἀπήντησε αὐτοις, λέγων, endskjønt man dog ogsaa her meget vel kunde sige: han mødte dem, idet han sagde, saa at det Argument, han henter herfra i det ovenanførte Stykke „D. K." Nr. 423,

er aldeles intetsigende — et Udtryk, af hvilket Hr. Mag. M. betjener sig mod sin Modstander med en særdeles Forkjærlighed.

Saameget er altsaa fuldkommen klart, at naar man vil *respektere* Participierne, kan man netop ikke bruge den Maade at gjengive dem paa, som er anvendt ved den gamle Oversættelse af det omhandlede Sted i Skriften, thi derved blive de aldeles udviskede. Det er derfor saare besynderligt, at Hr. Mag. M. i Ugeskriftets Nr. 58 f. A. vil paastaae, at han „har agtet nøie paa den græske Sætnings grammatikalske Bygning", da ethvert Hensyn til den er opgivet i den Oversættelse, han forsvarer. Men Besynderligheden bliver endnu større, naar han støtter denne Paastand paa det af ham anførte analoge (!) Exempel, som han vel at mærke ikke benytter til deraf at lade sig lede i at *oversætte* Stedet, men kun til at give en Forklaring deraf. Og dette Exempel er ovenikjøbet denne mærkværdige Sætning, som vistnok aldrig er udgaaet eller vil udgaae af et Menneskes Mund: „Renser dette Stykke Jord ved at pløie det og ved at harve det". Skulde dette Exempel nu gjælde noget, saa maatte der ustridigt efter Hr. Mag. M.s egen Argumentation oversættes: „lærer alle Folk ved at døbe dem — og lære dem", en Oversættelse, som dog ikke engang Hr. Mag. M. tør holde paa; men hvortil skal saa Exemplet? Og dog er det ganske slaaende, nemlig til at bevise Urigtigheden af den Oversættelse, som Hr. Mag. M. forsvarer, thi den samme Urigtighed, som er i hiin Oversættelse, er her overført paa det trivielle Livs Gebeet. Ligesom der nemlig i at „pløie og harve" gjør sig et høiere Hensyn gjældende, end der kan udtrykkes ved Verbet „renser", saaledes er der ogsaa i de to Participier, der i Matth. 28, 19 ere tillagte Hovedverbet, et høiere Begreb end der kan passe til Verbet „lærer". Ikke bestomindre mener Hr. Mag. M. ene med dette Exempel at kunne erhverve sig en Frikjendelse for Grammatikens Domstol og tilintetgjøre alle de Argumenter, der fra denne ere opstillede imod ham.

Men hvad kan man ikke vente at see fremsat og paastaaet af en Fortolker, der bruger Ordene „prædike" og „lære" som eensbetydende for at kunne bevise, at „*Michaelis* har modsagt sig selv (s. „D. K." Nr. 423 S. 739), der paastaaer at „lære" er et rigere og fyldigere Begreb end det „at gjøre til Discipel", og som endelig betegner Daaben som en Bihandling til det at „lære" som Hovedhandling (s. Ev. Ugeskrift Nr. 58 S. 438). Med en saadan Fortolker er overhovedet ingen Forstaaelse mulig, thi alle Begreber ere blevne flydende for ham, og naar han vover at sige om en af sine Angribere, „at han slet ikke har vidst, hvorom Striden egentlig dreier sig", saa kan man tage

sig det saare let, thi en Bestyldning træffer kun, naar den udgaaer fra den, der er Bestyldningen mægtig, og allermindst træffer den, naar den kun er belagt med et Citat, hvis Feilagtighed Enhver, der vil, kan overbevise sig om. Det er nu ikke vanskeligt at bevise, at Hr. Mag. M. modsiger sig selv; thi uagtet han saa bestemt paastaaer, at μαθητεύσατε bør oversættes ved „lærer", maa han dog ideligt tale under Forudsætningen af, at det „at gjøre til Discipel" er det Dominerende i Betydningen. Eller er det ikke netop det, han siger i det paapegede Sted S. 438 i Ev. Ugeskrift Nr. 58, naar det hedder: „Saaledes sees det strax, — naar man medtager Alt, hvad der virkelig ligger i Imperativet — at ligesom det paa den ene Side er fuldkommen klart, at dette Imperativ betegner den „forudgaaende Underviisning", saaledes staaer det paa den anden Side alligevel, netop paa Grund af sit Dobbeltbegreb, i aldeles rigtig grammatikalsk Forbindelse med de to Participier, der „betegne Bihandlinger, som skee i og med Hovedhandlingen". — Det er kun ved at urgere Dobbeltbegrebet, ved at „medtage Alt, hvad der virkelig ligger i Imperativet", at Hr. Mag. M. vover at betegne Daaben som en „Bihandling" til „lærer", — thi med dette Ord vil han, at Hovedhandlingen skal betegnes. Her føler han nu ganske aabenbart, at „lærer" er ikke tilstrækkeligt til at udtrykke det græske Verbum μαθητεύσατε, hvorfor skulde han ellers behøve at fremhæve Dobbeltbegrebet og minde om Alt, hvad der ligger i Imperativet; dersom virkelig Begrebet „gjøre til Disciple" laae i Begrebet „lære", saa behøvedes det ikke. Mag. M. tvinges her ligefrem af sine egne Argumenter til at see det Feilagtige i den gamle Oversættelse, men erkjende det vil han ikke, thi han er engang fremtraadt som Forsvarer for den. Derfor bliver det statueret, at „lære" indeholder af sig selv „gjøre til Disciple", men derimod ingenlunde dette hiint; desuagtet maa han her, hvor det kniber, udtrykkeligt gjøre opmærksom paa Dobbeltbegrebet, hvad man visselig ikke behøver, naar man oversætter „gjører til Disciple". Eller veed Hr. Mag. M. nogen Maade at gjøre Disciple paa, hvorved man undgaaer at „lære" dem? Det er tilstrækkeligt og fra tre Sider viist ham, at et Menneske baade kan læres og oplæres til Himmeriges Rige uden at blive Discipel; det er da en billig Fordring til ham, at han nu viser os, hvorledes man kan gjøre Nogen til Disciepel af Himmeriges Rige uden at lære ham eller oplære ham. Naar han nu ikke kan dette, saa maa han jo altsaa tilstaae, at Begrebet „at lære" nødvendigt indeholdes i Udtrykket „gjøre til Disciepel" og følgelig slet ikke behøver at fremhæves, hvorimod han selv i sin Argumenteren giver os Be-

viis for, at Begrebet „at gjøre til Disciple" ikke med Nødvendighed ligger i Udtrykket „at lære", idet han selv tvinges til at fremhæve det. Al Hr. Mag. M.s Tale om den dobbelte Betydning af det græske Verbum μαθητεύειν — iberegnet den mærkelige Oversættelse: „oplære til at blive Disciple" — om Slægtskabet hos Imperativet μαθητεύσατε med μαθητής ligesom hos det danske Imperativ „lærer" med „Lærling", fremdeles om, at „kun den bogstavelige Gjengivelse af Verbets Dobbeltbegreb (lærer og gjører til Disciple) passer fuldkommen nøiagtig til den græske Sætnings grammatikalske Construktion" — er kun ørkesløs Tale, og naar han undrer sig over, at den ene af hans Modstandere — hvem han ellers behandler med speciel Høflighed — „ikke har taget ringeste Hensyn" til hans Bemærkning i Nr. 38 af Ev. Ugeskrift, „at hverken Oversættelsen „at lære" eller Oversættelsen „at gjøre til Disciple" kan siges ganske at udtømme det Begreb, som ligger i Verbet μαθητεύειν, da dets fuldstændige Betydning er „at oplære til at blive Disciple", saa er denne Forundring ganske uberettiget, thi der er heller ikke det ringeste Hensyn at tage til en saadan Bemærkning. Det er tilstrækkeligt vist og behøver ikke at gjentages, at μαθητεύειν alle de fire Steder, hvor det forekommer i det Nye Testamente, bør oversættes ved „være Disciple" eller „gjøre til Disciple", men dermed er ogsaa Verbets egentlige Betydning godtgjort, thi som transitivt have vi det jo kun i det N. T., og Alt, hvad Hr. Mag. M. har at sætte derimod, reducerer sig egentlig til Paastanden, at „lærer" er et rigere Begreb end „gjører til Disciple", samt Opstillingen af den nye, fulde (!) Betydning „oplærer til at blive Disciple", Argumenter, hvormed Hr. Mag. M. vist neppe vil overbevise Nogen. Der havde ellers før været Opfordring for ham til at forsøge derpaa, thi alt for elleve Aar siden har Dr. Martensen i sit Skrift om „den christelige Daab" S. 25 udtrykkelig erklæret Verbet μαθητεύειν for at have „en langt mere omfattende Betydning" end den „at lære", nemlig den, „at gjøre til Disciple". „At blive Christi Discivel er nemlig ikke blot at deelagtiggjøres i hans Lære, men i hans Liv".

Naar man altsaa indstevner Hr. Mag. M. for „Grammatikens Forligelsescommissjon", saa frier han sig for Tiltale ved at bevidne sin nøie Agt paa „den græske Sætnings grammatikalske Bygning" og sin Respekt for Participierne, den han dog slaaer en fuldkommen Streg over, naar det saa kommer til Stykket, at han skal oversætte. Citerer man ham for den lexikalske Domstol, saa vender han op og ned paa alle Begreber og statuerer et ganske nyt Forhold mellem Ordenes Betydning

og Kraft. Der er saaledes intet Forum, for hvilket man kan komme til Rette med Hr. Mag. M. og man maa finde sig i, at han er uangribelig.

En Lægmand har i „D. K." Nr. 433 afgivet en Betænkning om Oversættelsen af Matth. 28, 18—20, over hvilken man vistnok maa glæde sig, ikke blot fordi det er godt, at slige Spørgsmaal ogsaa sætte Andre end de Geistlige og Theologerne i Bevægelse, men ogsaa for den Aand og Tone, hvori Betænkningen er affattet, i hvilken han dog synes mig at tillægge Stedets Oversættelse for stor Vægt i Forhold til Barnedaaben [1]). Han hælder nærmest til Oversættelsen „gjører til Disciple" og finder ogsaa, at Ordet „lærer" ikke kan udtømme det Begreb, der ligger i μαθητεύσατε, men erklærer det for ønskeligt, om der kunde findes eller paa naturlig Maade dannes et dansk Ord, der kunde gjengive det græske, uden at „den lange, halvfremmede Omskrivning" blev fornøden. Et saadant dansk Ord haves nu vistnok i Ordet „christne", og der var vel Intet iveien for at oversætte: „christner alle Folk, idet I døbe dem o. s. v.", uden at jeg dog vover at foreslaae denne Forandring. Men overhovedet vil man vistnok ved at maatte udøve geistlig Virksomhed i andre Sprog end sit eget komme til Erkjendelse af, at det danske Sprog er i religiøs Henseende et meget rigt Sprog; det eier saaledes flere saare betegnende religiøse Udtryk og Vendinger, der idetmindste paa Tydsk ikke lade sig gjengive uden ved lange Omskrivninger. Der er derfor fra denne Side betragtet saameget mindre Grund til at gjøre Luthers Oversættelse af Bibelen — hvor stort et Mesterstykke den forresten er — til Mellemled mellem den danske Bibel og Grundsproget.

Hvad nu iøvrigt den Maade angaaer, hvorpaa Hr. Mag. M. afviser mit Angreb, saa holder jeg det ikke for Umagen værd at spilde mange Ord derpaa, hans Omtale af mit Indlæg kan kun være beregnet paa Umyndige, og blandt dem antager jeg ikke, at Ugeskriftet tæller Læsere. Havde Hr. Mag. Møller havt Sindsro nok til at læse mit Stykke, saa vilde han have seet, at jeg ingenlunde har sigtet til ham med disse af ham fremhævede Ord: „aandelig Usundhed, Hovmod og Uregjerlighed", men til Sektererne, der først og nærmest have givet An-

[1]) Som jeg nemlig i Ugeskriftets Nr. 46 antydede, synes mig ikke, at Oversættelsen af Matth. 28, 19 i sig selv er saa vigtig med Hensyn til Spørgsmaalet om Barnedaabens Gyldighed. Oversætter man imidlertid μαθητεύσατε ved „lærer", saa er der unægtelig en Anledning for Baptisterne til at tage Stedet til Indtægt, hvad enten nu Anledningen er retmæssig eller ikke. Hr. Mag. M. mener nu rigtignok at have beviist det Modsatte.

ledning til Striden om Matth. 28, 19. At jeg derimod finder Haarkløverier og Sophismer i hans Argumenteren, nægter jeg slet ikke; jeg har ikke seet Nogen mere ugeneert følge Goethes ironiske Opfordring:

„Im Auslegen seyd frisch und munter!
Legt Ihr's nicht aus, so legt was unter!"

Men det lægger sig ogsaa paa anden Maade for Dagen, at Hr. Mag. Møller ikke har Sindsro nok til at føre denne Strid; han er ikke alene aldeles ude af Stand til at lade sine Modstanderes Argumenter vederfares Retfærdighed, men han farer løs mod selve den foreslaaede Oversættelse med Uquemsord, kalder den „en i sig selv utro Oversættelse", og citerer den saaledes ligesom for Moralens Domstol. Det første Indlæg, han leverede i Sagen, førte den ganske bestedne Titel „Om Oversættelsen af Matth. 28, 19", det sidste, han har leveret, hedder derimod „Den ene rigtige Oversættelse af Matth. 28, 19"; man kan da maaskee vente, at hvis han igjen optræder, vil hans Afhandling komme til at hedde: „Den ene saliggjørende Oversættelse!" Jo mere nu Hr. Mag. Møller i saamange Henseender kan gjøre retmæssig Fordring paa Høiagtelse, desto mere maa man naturligviis beklage den Ulykke, hvortil han i denne Sag alt er gaaet. **Kofoed Hansen.**

Ledige Embeder. 23de Febr. Kousted og Raasted i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1036 Rd., ny Ans. 259 Rd.

— 23de Febr. Nebsager og Bjerre i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1316 Rd., ny Ans. 329 Rd.

— 24de Febr. Karlebo i Sjællands Stift; Reg.s Sum 1812 Rd., ny Ans. 453 Rd.

Udnævnelser. 21de Febr. Sognepræst for Nebsager og Bjerre i Aarhuus Stift, Provst J. A. Paludan, til Sognepræst for Raarup i samme Stift.

— 28de Febr. Cand. th. C. J Møller til Sognepræst for Vadum i Aalborg Stift.

— 28de Febr. Cand. th. J. N. Lange til Præst ved Almindelig Hospital samt Abel Cathrines Stiftelse i Kjøbenhavn.

— 28de Febr. Adjunct ved Sorø Academie C. A. Hansen, til Sognepræst for Reersley og Vebby i Sjællands Stift.

— 28de Febr. Capellan p. p. for Langaa, Thorup og Vinge i Viborg Stift, E. Otterstrøm, bemyndiget til at overtage Sognekaldets Bestyrelse paa eget An- og Tilsvar.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rgsd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rgsd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den **Gyldendalske Boghandling.** Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 11. Den 10de Marts. **1854.**

Indhold: 1. De nyeſte romerſk-katholſke Beſtræbelſer i Danmark. 2. Convocationen i London.

De nyeſte romerſk-katholſke Beſtræbelſer i Danmark.

Da Biſkop Mynſter i ſit lille Skrift: „Grundlovens Beſtemmelſer med Hensyn til de kirkelige Forhold i Danmark" i 1850 yttrede: „Mange ville være godtroende nok til at mene, at der hos os ingen Fare er for, at Katholicismen vil vinde Udbredelſe, efterdi der hidtil i vort Folk ikke har viſt ſig ſynderlig Sympathie for den. Hidtil er der ikke anvendt, og har der fra Katholikernes Side ikke kunnet anvendes nogen Anſtrengelſe for „den nordiſke Miſſion", men denne vil ikke udeblive, og naar man betænker, hvilken Indgang andre Miſſioner, der dog havde langt ringere Tiltrækningsmidler, have fundet her i Landet, vil man neppe tvivle om, at den katholſke ikke vil blive uden Virkning", og forſikkrede, „at den ſtørſte Fare og ſom maaſkee er nærmere, end man troer, truer fra Katholicismen", — da hørtes der hiſt og her Ytringer, at dette var en

overdreven Frygt; men den klartſeende Mands Forventning er ikke bleven ſtuffet, og faa Dage efter hans Død ſees her det *første aabenbare* Forſøg paa at bringe den danſke Kirke tilbage i den romerſke Moderkirkes Skjød; en „*Epiſtel til danſke Mænd og Qvinder* af Ignatius Danicus", henvender ſig med et ligefremt Opraab derom til Folket. Strax da „*den ſkandinaviſke Kirketidende for katholſke Chriſtne*" udkom, vakte den Opmærkſomhed, ſom noget nyt og uvant; denne ſyntes at forſvinde igjen, da dens Indhold blev nærmere bekjendt, idet de fleſte Nummere kun indeholdt opbyggelige Betragtninger, aſketiſke Udbrud i en ſød og mild Tone, der anpriſte Kjærlighed og atter Kjærlighed, ſamt ſukkede over Tidernes Forbærvelſe, og beſvarede et ganſke lille og ſvagt Angreb paa den katholſke Lære om Helgenes Tilbedelſe af Dr. Bloch-Suhr paa en yderſt ſpagfærdig Maade. Men efter at Veien var beredet og Tiden ſynes moden, er Bladet nu traadt uforbeholden frem og har i ſit Nr. 3 (anden Aargang — den første gaaer nemlig fra 2den Octbr. f. A. til Aarets Slutning) foran en Artikel „Den græſke Kirke" ſtikket en Indledning, nemlig „*En Vennerøſt fra den katholſke Kirke til alvorlig Overveielſe for „de Troende i Danmark*", hvilken Vennerøſt indbyder det danſke Folk til at vende tilbage til den romerſk-katholſke Kirke og ikke ſparer paa alle de Tillokkelſer, ſom kunne bedaare den nationale Forfængelighed, idet den forſikkrer, „at den ſtørſte Deel af de Danſke, baade Præſter og Lægfolk, bære den ægte og rigtige katholſke Lære i Hjertet, uden ſelv at vide det. Den katholſke Troes- og Sædelære er ſaa klar, ſaa følgerigtig, ſaa fornuftig og ſaa indlyſende, at det ſlet ikke kan udeblive, at den tiltaler og tiltrækker det danſke Folks klare og aabne Forſtand, dets følgerigtige og fornuftige Tænkemaade og dets hele udmærkede Characteer". Men efterdi det dog ikke kan være andet, end at der dog maa være nogen Vanſkelighed ved hele Folkets Over- eller Tilbagegang til „den ſande Moderkirke", ſaa rydder dens danſke Organ diſſe Vanſkeligheder af Veien ſom en Fjeder og vedbliver: „For derfor her at tilveiebringe en lykkelig Gjenforening eller Udſoning med den gamle Moderkirke, behøves der i Virkelighed hos de Fleſte ikke Mere end blot den udvortes

(sic!) Tilſlutning til og Indlemmelſe i ſamme — og da udgjør den danſke Kirke atter et levende Led af den over hele Jorden udbredte, 200 Millioner Sjæle tællende katholſke Chriſtenhed; og med ſtolt Tillid til den danſke Folkecharacteers Fortrinlighed tilføie vi — Danmark vilde da blive en af de ædleſte Prydelſer i dette Guds herlige Tempel paa Jorden, Danmark vilde blive en glimrende Stjerne, ja en ſtraalende Sol paa Kirkens ſtjønne Himmel". Forfatteren af denne Panegyrik maa dog have følt ſig ſelv noget underlig berørt ved ſin Forelſkelſe i det danſke Folk og føier til: „Mange ville her viſt tænke, at disſe vore Udtalelſer ere blot lavt Smigreri, Hykleri, en captatio benevolentiæ, men Gud er vort Vidne, at vi ſige Sandhed, at vi tale ſom vi mene og troe det". Qui s'excuse s' accuse. Jøvrigt ville vi ikke vorde hovmodige over den Berømmelſe, der tillægges det danſke Folk; thi vi dele en ſaadan Roes med Andre. Saaledes kalder den navnkundige Bulle Universalis Ecclesiæ fra Pius IX af 29de Septbr. 1850 England „denne elſkede Deel af Herrens Viingaard", og i ſamme Tone er der talt til Holland, til mange tydſke Provindſer, hvor man vilde vinde Indgang ved indſmigrende Talemaader, om den fortræffelige Binding, netop dette Land og dette Folk vilde være for Moderkirken.

Vennerøſten forſikrer, at „det, hvorimod man ſaa heftigen kæmper og ſtriber her i Danmark, naar man taler og diſputerer mod Katholicismen, det er et tomt Phantom, det er en katholſk Kirke, en katholſk Troeslære, ſom i Virkeligheden ſlet ikke exiſterer"; og gjennemgaaer nu en Række af Troeslærdomme, over hvilke der herſter aldeles vrange Foreſtillinger hos Proteſtanterne, „der altid forverle de Misbrug, de vrange og aldeles ukirkelige og ukatholſke Begreber, Meninger og Ytringer, ſom man møder hos enkelte uvidende Katholiker, hos enkelte Præſter, hos enkelte Biſkopper, i noget enkelt Land, med den hele katholſke Kirkes Lære; Kirkelære er kun det, hvad Biſpernes Samfund i Forening med den romerſke Biſkop lærer og troer; og denne Kirkelære er klart og tydeligen udtalt i ſaa mange af vor hellige Kirkes Bekjendelſesſkrifter". Heri maae vi naturligviis give Vennerøſten Medhold,

at det er en ſtor Uretfærdighed at ville anſee ſor Kirkelære det, ſom enkelte uvidende Katholiker, Præſter og Biſkopper have yttret, og at Kirkens Lære kun kan retteligen kjendes af dens Bekjendelſesſkrifter. Men vi ere heller ikke noget Øieblik tvivlraadige i at angive disſe Bekjendelſesſkrifter; der er, ſom bekjendt, foruden de oecumeniſke Symboler, det tridentinſke Concilium Beſlutninger, i hvilke den katholſke Kirkelære er udviklet og faſtſat i ſine Enkeltheder i Modſætning til det proteſtantiſke Hæreſie, det af disſe Beſlutninger uddragne af Pius den Fjerde publicerede Professio fidei Tridentinæ, og den ſaakaldte romerſke Katechismus. At afvige fra disſe Bekjendelſer er Kjetteri, ſom Kirken betragter ſom Synd mod den Helligaand, hvorfor ogſaa enhver troende Katholik maa vedkjende ſig Kirkens Lære i alle Stykker[1]). Naar vi nu altſaa med disſe Bekjendelſesſkrifter for Øie ville ſee, hvad Kirken lærer, hvor maa man da ikke blive forbauſet, naar Vennerøſten yttrer: „Man

---

[1]) For dem, ſom ikke have de nævnte Skrifter ved Haanden, afſtrive vi denne Vedkjendelſe efter den Overſættelſe af den tridentinſke Troesbekjendelſe, ſom er meddeelt i Ignatius Danicus's Epiſtel til Nordens Mænd og Qvinder: „Jeg anerkjender den hellige, katholſke og apoſtoliſke romerſke Kirke ſor alle Kirkers Moder og Lærerinde, jeg lover og ſværger den romerſke Biſkop, den hellige Apoſtelfyrſte Petri Efterfølger og Jeſu Chriſti Statholder, ſand Lydighed. Ligeledes antager og bekjender jeg for viſt alt Øvrigt, hvad der er bleven overleveret, beſtemt og afgjort ved de hellige Kirkebeſtemmelſer og af de almindelige Kirkeforſamlinger og iſærdeleshed af den høihellige tridentinſke Kirkeforſamling, og ligeledes fordømmer og forkaſter og banlyſer jeg Alt, hvad der ſtrider herimod, ſamt alle Vranglærdomme, ſom Kirken har fordømt, forkaſtet og banlyſt". Ovenfor ſiger Epiſtelen (P. 10): „denne romerſk-katholſke, apoſtoliſke Troesbekjendelſe er et kort Indbegreb af de Lærdomme, ſom Chriſti Kirke fra de hellige Apoſtles Tid og indtil denne Dag haver lært, og ſom de hellige Kirkefædre og de hellige Kirkeforſamlinger have udtalt og ſtadfæſtet". Vil nu Nogen ſige, at denne professio fidei tridentinæ nærmeſt er et Udtog, hvortil de Geiſtlige maae forpligte ſig ved deres Embedstiltrædelſe, da ville vi minde om, at Conciliet forbyder alle Troende baade at troe og prædike og lære anderledes, end det er udviklet og beſtemt i disſe Decreter. S. S. cunctis Christi fidelibus interdicit ne poshaec aliter credere vel praedicare vel docere audeant, quam est his decretis explicatum atque definitum. Conc. trid.

tvrer imod Helgen- og Reliquietilbedelſe, og der gives ingen katholſk Kirke, ſom tillader en ſaadan Tilbedelſe; tvertimod den virkelige katholſke Kirke lærer og har ſtedſe lært, at man kun maa tilbede den ene og ſande Gud og Hans eenbaarne Søn Jeſus Chriſtus, men at det desuden ogſaa er godt og heldbringende (ikke nødvendigt) at ære de Hellige og deres Reliquier og at paakalde deres Forbønner hos Gud". Hvad vil det da ſige, at den romerſke Katechismus III. 2, 12 byder angaaende Helgene: Ob eam causam magis invocandi et colendi sunt, quod pro salute hominum preces assidue faciunt multaque eorum merito et gratia Deus in nos confert beneficia, og at det tridentinſke Concilium i ſin 25 Sess. fordømmer alle dem, ſom paaſtaae, at der ikke ſkyldes de Helliges Reliquier nogen Ærefrygt og Ære (veneratio et honor), og at det er unyttigt, at de Troende ſøge dem, for at erholde de Helliges Hjelp (atque eorum opis impetrandæ causa Sanctorum memorias frustra frequentari)? Skulle vi maaſtee imod disſe den katholſke Kirkelæres klare Udtryk atter henviſes til de fine ſcholaſtiſke Diſtinctioner mellem den Dyrkelſe (λατρεία), ſom tilkommer Gud alene, den overvættes Tjeneſte (ὑπερδουλεία), hvormed Maria ſkal æres, og den underordnede Tjeneſte (δουλεία), hvormed de øvrige Helgene maa lade ſig nøie. Indeholder den katholſke Liturgi maaſtee ikke Bønner fra den allernyeſte Tid, affattede af den nærværende Pave, i hvilke Maria ligefrem tilbedes, og der loves Aflad af hendes Naade?[1]) Eller have vi ſaa kort en Ihukommelſe, at vi allerede nu have glemt, hvorledes „Biſkoppernes Samfund" udtalte ſig, da en af deres Colleger, Biſkop Arnold i Trier i 1844 udſtillede „den hellige Kjortel"?

Maa man ikke endvidere forbauſes over Vennerøſtens naive Forſikkring, „at der i Virkeligheden ingen katholſk Kirke gives, ſom lærer, at Paven for ſig alene er ufeilbar, tvertimod den katholſke Kirke lærer og har ſtedſe lært, at Paven

---

[1]) Jvfr. Engelbreths Udgave af Brochmands: Gudelig Underviisning om et Guds Barn uden ſin Sjels ſtørſte Skade og Saligheds Fordærvelſe kan antage den papiſtiſke Religion. Kbh. 1853 P. 59.

aldrig tør lære eller beſtemme Noget mod Guds hellige Ord og Aabenbaring" — ſom maa være beregnet paa troſkyldige og uvidende Læſere. Var det da ikke den katholſke Kirke, i hvilken Bonifacius VIII. førte det Sprog: „Christi Vicarius Petrique successor, sibi collatis clavibus, judex a Deo vivorum et mortuorum constitutus agnoscatur, ad quem, sedentem in solio judicii, dissipare pertinet suo intuitu omne malum"? var der ingen katholſk Kirke, da i Reformationens Morgendæmring Lateranconciliet 1516 holdtes og man gik ſaavidt, at man i den niende Seſſion kaldte ham simillimus Deo et qui a populis adorari debet? Her have vi, blandt tuſinde Exempler, ſom kunde nævnes, en Paves Udtalelſe om ſig og et Concilii Udtalelſe om ham, og hvad er dog disſe, naar man ſammenholder dem med Gregor VII og Innocents III's Yttringer! Enhver kjender den Reaction, ſom er forſøgt imod de pavelige Anmasſelſer ſaavel fra Conciliernes ſom fra enkelte Kirkepartiers og endelig fra Staternes Side, hvilke Stridigheder der fylde den katholſke Kirkes Hiſtorie fra Middelalderen og indtil de ſeneſte Tider; men Enhver veed ogſaa, at alle Kirkeforbedringsforſøg ere ſtrandede paa den pavelige Urokkelighed, paa Ufeilbarheden hos den, der vil „i og for ſig ſelv" ikke ophøre at være den menneſkelige Syndigheds- og Vildfarelſeslov undergiven, men ſom Chriſti Vicarius atter er undtagen fra denne Lov, ſaa at det ikke hedder: Paven maa lære, hvad Kirken troer, men omvendt: Kirken maa troe, hvad Paven lærer[1]), ligeſom han jo kun er den øverſte Spidſe, Afſlutningen af Hierarchiet. Det ſkulde ſynes ufornødent, at man i vor Tid behøvede flere Ord paa at beviſe en ſaa aabenbar Kjendsgjerning. Og dog ere vi langtfra færdige endnu. „Man ivrer", hedder det endvidere i Vennerøſten, „imod den katholſke Kirkes Forbud for Lægfolk at læſe den hele Bibel; og der gives i Virkeligheden ingen katholſk Kirke, ſom giver et ſaadant Forbud; tvertimod den virkelig katholſke Kirke lærer og har ſtedſe lært, at alle Chriſtne maae gjerne og ret flittigen læſe i Bibelen, denne guddommelige Bog; dog ſkulle de læſe den i de af den kirkelige Myndighed ſtadfæſtede rigtige

[1]) Ubi papa, ibi ecclesia.

Overſættelſer, og i tvivlſomme Tilfælde ikke fortolke og forſtaae den efter eget Skjøn og Godtbefindende, fordi Kirken og ikke den enkelte Privatmand er ledet af den Helligaand". Hvor ſkulle vi begynde og hvor ende, naar vi ville omtale den romerſke Kirkes Forholdsregler imod Bibelen, ligefra det under Gregor IX afholdte Concilium Tolosanum 1229, hvis tolvte Canon er: prohibemus ne libros V. T. aut N. laicis permittatur habere, nisi forte psalterium vel breviarium pro divinis officiis ac Horas beatæ virginis aliquis ex devotione habere velit, sed ne præmissos libros habeant in vulgari translatione arctissime prohibemus, og indtil Madiaiernes verdensberømte Martyrium! Intet Kunſtgreb er mægtigt til at ubrive af den romerſke Kirkes Aarbøger de Bibelforfølgelſer, ſom i Waldenſernes, Wiclefiternes og andre fromme Chriſtnes Tider have gjort dens Tankegang aabenbar for Enhver, ſom vilde ſee[1]), eller udſlette Pius VII's Breve af 29de Jan. 1816 imod Bibelſelſkaberne, ſom endog ere kaldte execrabilis pestis. Have vi da glemt Bullen Unigenitus, ſom forbømte den Sætning (Prop. 80): Lectio sacræ scripturæ est pro omnibus, tilligemed 101 andre Sætninger, eller Gregor XV's Bulle af 30te Dec. 1622 eller ſaa mange andre Bevægelſer af den romerſke Magt, for at udelukke Folket fra Bibelkundſkab. Kirken forbyder ikke Lægfolk at læſe i Bibelen, men naar denne Læsning kun tør finde Sted i de af de kirkelige Myndigheder ſtadfæſtede Overſættelſer, og Conc. Trident: Sess. IV. ſtrengt forbyder, at Ingen maa udlægge den hellige Skrift contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater ecclesia, cujus est judicare de vero sensu et interpretatione sacrarum scripturarum, er dette da ikke et Forbud i Virkeligheden mod dens Læsning? har Pius IX lagt et gunſtigere Sindelag for Dagen mod Bibel og Bibellæsning, end hans Forgjænger, end f. Ex. Leo XII, hvis Epistola encyclica af

---

[1]) Endnu 1745 blev en Steph. Arnauld brændemærket og dømt til at ſtaae i Gabeſtokken i Grenoble med et Ny Teſt. og et Pſalterium om Halſen og derpaa at ſendes til Galeierne — fordi han havde lært Folket at ſynge Pſalmer!

1824 dog endnu maa være i vor Erindring. Maaske Rom har forandret sin Anskuelse i denne Sag. Nu saa læse man det Hyrdebrev, som Biskoppen i Brügge, J. B. Malou, under 23de Octbr. f. A. har udstedt i Anledning af det engelske Bibelselskabs Bestræbelser at uddele katholske Bibeloversættelser, som vare approberede af det Løvener Universitet, men nu erklæres mutilerede og forfalskede. Sandelig, Vennerøsten fornegter sin egen Kirkes Grundlære, naar den erklærer Salg af Syndstilgivelse og Afladskræmmeri for en gruelig Vildfarelse; thi den kan dog umulig være uvidende om, at Conc. Trid. Sess. XXV. Continuatio ikke indeholder et eneste Ord om at Salget af Indulgents (Aflad) er forbudt, men kun misbilliger abusus, qui in his irrepserunt et quorum occasione insigne hoc indulgentiarum nomen ab hæreticis blasphematur, og de pravos quaestus pro his consequendis, som volde den romerske Kirke mange Bryderier, fordi de som Uanstændigheder er altfor iøinefaldende. Hvad hjelper det da, at denne Røst forvisser os om, at den „virkelige katholske Kirke lærer og har stedse lært, at man hverken ved blot at betale Penge eller ved blot udvortes Bodsøvelser kan vinde Syndstilgivelse og Aflad, men at man maa angre og fortryde sine Synder af Hjertet og tage den alvorlige Beslutning i Fremtiden ikke mere at synde, og derpaa bekjende sine Synder for Guds Tjener, for Præsten?" Vi ville lade en af den katholske Kirkes ærværdigste Repræsentanter, som selv i et eget Skrift har taget Afladen i Forsvar, gjendrive Forf. „Naar man siger, at det er saa langtfra, at Afladen hindrer Synderens Omvendelse, at der tvertimod for at opnaae fuldstændig Aflad fordres en forudgaaende værdig Modtagelse af Bodens og Alterens Sakramente, altsaa netop Omvendelse, saa maa dertil svares, at heri synes ikke at indeholdes en Fordring af Omvendelse, idet Modtagelsen af Bodssacramentet ingenlunde gjelder Folket som ligebetydende med det at foretage sig en gjennemgribende Omvendelse, men som et til bestemt Tid aflagt Skriftemaal. Desuden meddeles Afladen ikke som betinget af Bodssacramentet, men af bestemte Gjerninger, saa at i ethvert Tilfælde disse Gjerninger træde i Forgrunden og Bodssacramentet

i Baggrunden“ [1]). Og ved hvor mange Fester, Jubelaar, Optog og andre kirkelige Solenniteter er ikke Afladen endog indtil de nyeste Tider rigeligen bleven udbudt! [2])

Dog endnu er Cardinalpunctet tilbage: Læren om en Synders Retfærdiggjørelse for Gud — og herom har nu — ifølge Vennerøstens Forsikkring „den virkelige katholske Kirke stedse lært, at vor egen Gjerning er og bliver aldeles fortjenstløs for Himlen, naar den ikke er helliget ved Tilegnelsen af Jesu Christi uendelige Fortjenester i levende Tro paa og Kjærlighed til Jesus Christus, Alles eneste Forløser og eneste Aarsag til Frelsen“. Vore Læsere kunne vistnok ikke vente, at vi her skulle gaae ind paa Udviklingen af den dybtgaaende Forskjellighed i Katholikens og Protestantens Retfærdiggjørelsestheori; her er jo kun Talen om, hvad „den virkelige katholske Kirke lærer“, og hvo er der da, som kan gjenkjende denne virkelige katholske Kirkes Lære, som den er udført i Conc. Trid. Sess. VI. i hine af Vennerøstens Ord! Hvor besynderlig stikker ikke Canon XII af mod hiin Paastand, idet den siger: Si quis dixerit fidem justificantem nihil aliud esse, quam fiduciam divinæ misericordiæ, peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua justificamur, anathema sit; eller maae de ærværdige Fædre ikke kjende den virkelige katholske Kirkes Lære?

I det Foregaaende have vi kun holdt os til vor Forfatters Fremstilling af den katholske Kirkes Lære og sammenstillet det, han anfører, med dens Bekjendelsesskrifters Udsagn; vi overse alle de „Misbrug, de vrange og ukirkelige Begreber, Meninger og Yttringer“, som man møder hos enkelte Biskopper og Præster, hvortil Kirken har tiet eller som den har taget til Indtægt. Følge vi Vennerøsten fra dens negative til dens positive Erklæring, da møde vi det Tilbud, at den katholske Kirke, for at tilveiebringe Gjenforeningen, skal give noget efter,

[1]) Hirscher, De kirkelige Tilstande i Nutiden (Tidsskrift for udenlandsk theol. Litteratur 1851 P. 658).

[2]) Endnu i Marts 1852 loves hver Romer, som vil bidrage til Opbyggelsen af en katholsk Kirke i London, 100 Dages Aflad. Hundrede Dages Aflad kan en Cardinal, 40 Dage en Biskop give; Paven og de apostolske Vicarer, hvilke han indrømmer det, kunne give indulgentia plenaria.

og denne Eftergivenhed ſkal da beſtaae i „ſaadanne Indretninger, ſom ikke ere af guddommelig, men af menneſkelig Oprindelſe", ſom Kirkens Forſtandere have anordnet og ſom Kirkens Forſtandere derfor igjen kunne ophæve og forandre f. Ex. Nadveren under begge Skikkelſer, Præſternes Ægteſkab. Vi kjende ikke, hvilken Bemyndigelſe Forf. har til at gjøre disſe Tilbud; den proteſtantiſke Kirke vil vel gjøre Indſigelſe imod, at Coelibatet ſtilles ved Siden af Nadveren, efterſom vi om det Ene har Herrens egen Befaling og hans egen Indſtiftelſe, og den erklærer Nadveren under een Skikkelſe for en Forvanſkelſe af Herrens Sakramente, medens den kun opponerer mod Befalingen om Præſtens Coelibat, ſom en reen menneſkelig Indretning, overladende det til den enkelte Præſt, hvorledes han i den Henſeende vil ſtille ſig: Tempora mutantur et nos mutamur in illis; det kan derfor vel være, at den katholſke Kirke maaſkee nu er tilbøielig til at ſlaae noget af. I Tider, der ikke vare nær ſaa gunſtige for den, ſom de nærværende ere, har deres Overhoved udtalt ſig paa en ganſke anden Maade; man ſammenligne f. Ex. Gregor XVI's Epist. Encycl. af 13de Aug. 1832: „Endvidere ſkulle Biſkopperne med al deres Standhaftighed modſætte ſig de afſkyelige Foreninger, ſom indgaaes paa mange Steder for Coelibatets Ophævelſe, i hvilke endog Præſter have forbundet ſig, og i den Grad glemt deres Værdighed, at de ikke have ſkammet ſig ved at indgive Bønner til Regenterne imod denne Kirkens helligſte Vedtægt, ſom er en Lov af yderſte Vigtighed" [1]). Men vil Kirken regne dette for en Diſciplinarindretning, mon den ogſaa vil være ligeſaa eftergivende med Henſyn til Nadveren, aldenſtund den virkelig katholſke Kirke ikke har kaldet ſin Beſtemmelſe en menneſkelig, men en guddommelig Indretning? Conc. Trid. Sess. XXI can. 1. si quis dixerit, ex Dei præcepto vel neccessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi eucharistiæ sacramenti sumere debere: anathema sit; can. 2. Si quis dixerit, sanctam ecclesiam catholicam non justis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque etiam clericos non

[1]) Chriſt. Kirketidende f. 1833 Pag. 13.

conficientes sub panis tantummodo specie communicaret aut in eo errasse: anathema sit [1]).

Medens Vennerøften ſaaledes ſøger at vinde det danſke Folk for Katholicismen ved en fiin Imødekommen, idet den deels fremſtiller de Lærdomme, ſom give Anſtød, ſaa afglattede ſom muligt, deels tilbyder at give efter i Eet og Andet, ſaa taler Epiſtelen til Nordens Mænd og Qvinder i en anden Tone; den kommer ikke imøde, men ſtaaer paa den romerſke Troeslæres faſte Grundvold, ſtyder derfra ſit Skyts ind i den danſk-evangeliſke Kirkes Leir og vil derved nøde Folket til at capitulere og overgive ſig i Seirherrens Vold. „De, ſom kaldte ſig Chriſti Tjenere (for de Evangeliſke) og Hyrder, lode mange blandt Hjorden omkomme, og de ſaae, hvorledes Tuſinder bleve et Rov for Ulven Mormon; men de ſadde tauſe og ubevægelige; men da de ſaae, at Nogle, ledede af Guds Barmhjertigheds Naade, ſøgte Veien og Sandheden og Livet i Jeſu hellige Kirke paa Klippen . . . da vaagnede deres Had, og de oploftede deres Røſt og de ſagde til hverandre: hellere lade vi Ulvene ſønderſlide Hjorden, end at de ſøge Ly i Kirken paa Klippen . . . Men ſyvfold Vee over de onde Hyrder" (Pag. 4). „Mange af eder vare jo alt paa Veien til Chriſti levende Brud, men ſtrømmede af onde eller vildfarende Røſters Varſelsraab, vendte I tilbage, fordi I manglede den fornødne Kundſkab, det fornødne Overblik til at bekjæmpe de Hindringer, der optaarnede ſig paa Eders Vei bidhen." Danmark har faaet Chriſtendommen gjennem den katholſke Kirke: „i denne guddommelige aabenbarede Tro levede I Aarhundreder, ſom ingen danſk Mand eller Qvinde kan ſee tilbage paa uden Stolthed og Kjærlighed; med denne Tro blomſtrede Danmark, og det var ſeirrigt og dets Seire udbredte Chriſti Kirke. I var et chriſteligt troende Folk, og Guds Velſignelſe hvilte over Eders kjære Fædreland.... I denne Tro beſeirede I hovmodige Tydſkere (sic) og modtog det dyrebareſte Pant paa Guds Beſkjærmelſe — den hellige Dannebrogsfane.... — Have I bevaret denne Eders

[1]) At Paverne undertiden have gjort Indrømmelſe i denne Henſeende, vide vi vel; men ogſaa at de, ſaafnart de ſaae Leilighed dertil, have taget den givne Tilladelſe til at bruge Kalken tilbage.

Fædres hellige Tro paa Chriſtum og hans hellige Kirke. Det ſmerter mig, at jeg maa ſige: nei! I ere ikke mere, hvad I vare hverken i religiøs eller politiſk Henſeende." [1]) Denne Forandring ſkete ved Reformationen, „fra et dogmatiſk Synspunct Deformation", ſom politiſke Grunde have fremhjulpet. „Luthers Skrifter vidne om hans Characteer: Fromhed paa den grelleſte Maade blandet med Frækhed, et Væv, hvori Rendingen var Gudsfrygten og Iſletten Hovmod" — „nu gaaer den lutherſte Kirke ſin Opløsning imøde." „I Danmark blev den lutherſke Forvanſkning af den chriſtelige katholſke Troes- og Sædelære indført ved Vold." — „Og de, ſom fuldførte denne Daad, gjorde det ingenlunde af religiøs Overbevisning, men kun af lav Egennytte.... Folket manglede Indſigt og Forſtand til at ſee Bedraget. Men Chriſtendommen var fra den Tid af i Danmark lig en Green, der er afhugget af Stammen. Den visnede mere og mere; den bar ingen Frugt og dens Blade henveirede af Vantroens ødelæggende Storme."

At gjendrive disſe Paaſtande og belyſe deres Ugrund ved at ſtille de hiſtoriſke Kjendsgjerninger imod dem, turde være et unyttigt Arbeide. Enhver, ſom er nogenlunde bekjendt med vort Fædrelands Hiſtorie, veed, hvad Sandhed der er i den ovenomtalte Skildring og vil forſtaae at vurdere ſaadanne Udladelſer. Derimod turde det nok være Umagen værd ret alvorligen at ſpørge ſig: kan der tænkes paa en Union med den katholſke Kirke, ſaaledes ſom det fornyligen er antydet af tvende danſke Præſter, hvis Ytringer ſkandinaviſk Kirketidende for katholſke Chriſtne ogſaa har taget til Indtægt, ſaalænge den ikke opgiver ſin Grundvildfarelſe, ſin Forvanſkelſe af Herrens Sakramenter, ſaalænge den endnu taler til Proteſtanterne i et ſaadant Sprog. Thi vi kunne

---

[1]) Jevnf. Jerem. 44. 17. Og Folket ſvarede Jeremias: „Vi ville gjøre alt det Ord, ſom er udgangen fra vor Mund, at gjøre Røgelſe for Himmelens Dronning og udøſe Drikoffer for hende, ſaaſom vi have gjort, vi og vore Fædre, vore Konger og vore Fyrſter i Judæ Stæder og paa Jeruſalems Gader: og vi havde det godt og vi havde ikke ſeet noget Ondt. Men fra den Tid af, da vi lode af at gjøre Himmelens Dronning Røgelſe og udøſe Drikoffer for hende, have vi Mangel paa Alting og vi ere fortærede ved Sværdet og Hungeren.

ſo aldrig glemme, at Curien betragter de proteſtantiſke eller, efter nyere Sprogbrug, de akatholſke Lande, ſom ſig tilhørende,[1]) Diſpedømmerne der ſom sedes impeditæ, hvilke ſkulle beſættes, ſaasnart Forholdene tilſtede det[2]) (restitutio suppressorum officiorum et beneficiorum); og at endnu til de ſeneſte Tider Bullen in coena domini aarligen gjentages og oplæſes, i hvilken det hedder § 1: Excommunicamus et anathemizamus ex parte Dei omnipotentis, Patris et Filii et Spiritus sancti, autoritate quoque Beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac nostra quoscunque Hussitas, Wiclefitas, Lutheranos, Zwinglianos, Calvinistas, Ugenothas, Anabaphistas, Trinitarios o. ſ. v. og at den derved giver en officiel Erklæring, hvorledes den forſtaaer denne Kjærlighed, ved hvilken den omſlutter de Kjættere, ſom den vil føre tilbage til „Moderkirken". At den romerſke Kirke, tvungen af Omſtændighederne, undertiden har maattet give efter og af Verdensklogſkab har heller villet tilſtaae viſſe Afvigelſer, end miſte det Hele, det beviſer kun, at den vel kjender den Klogſkab, ſom er at bruge, naar der ſkal temporiſeres. Det bør derfor ikke forlokke eller forblinde Nogen, naar den ſkandinaviſke Kirketidende i Skildringen af „den gamle Kirke" vil viſe „at den romerſke Kirke ingenlunde er ſaa uvilbøielig til, for at tilveiebringe Forlig og Udſoning med en hel Nation, at gjøre mange Indrømmelſer med Hensyn til Diſciplinarſager" (Pag. 22). Thi det er jo en gammel Grundſætning: remissime agere cum neophytis, ſom Bull. Propag. 1. 107, udtrykkeligen paalægger, for at Intet ſkal ſtandſe den katholſke Læres Fremgang. Hvor den romerſke Kirke har Magten, der giver den intet efter, der hører al „relaxio og temperatio" ſnart op, ſaaledes ſom det er en nødvendig Følge af dens Grundanſkuelſe. Og høre vi da ikke allevegne fra, hvorledes Curien anſeer nu den gunſtige Tid at være kommen til at føre alle Magter,

[1]) Meyer: die Propaganda 1. 351 og mange flere Steder.

[2]) Exempelvis anføre vi Bullen af 29de Septbr. 1850 om England: constituimus ac decrevimus ut in regno Angliæ refloreat — Hierarchia ordinariorum Episcoporum; om Holland Circumſcriptionsbullen af 1827: decrevimus — tres alias Episcopales sedes restituere; om Danmark Leo XII's *Breve af 22de Septbr.* 1826.

Myndigheder og Fyrſtendømmer tilbage til den ſaliggjørende Kirkes Skjød, ſaa at den nu taler i et Sprog, ſom om det var i Innocentſers og Bonifaciusſers Dage.

Derfor mener jeg, bør vi alle være aarvaagne, at vi ikke miſte vor evangeliſke Kirkes dyrebare Livsgoder. Vi ville ikke miskjende, at den romerſke Kirke ogſaa er en Chriſti Kirke, at den har bevaret Troen, Daaben og Guds Ord; vi ville høiagte dens mange og ſtorartede Beſtræbelſer for Chriſtendommens Udbredelſe til de fjerneſte Egne, dens Martyrium og dens mange fortræffelige Foranſtaltninger til den lidende Menneſkeheds Opreisning; vi ville ikke opgive Haabet om en Gjenforening, naar begge Kirker have gjort Bod for deres Forſyndelſer. Men lader os dog blive os klart bevidſte, at der ikke kan være Talen om Forening og Forſoning, ſaalænge den romerſke Kirke ikke vil opgive de ſtore Forvanſkelſer, hvilke den endnu faſtholder ſom guddommelige Indſtiftelſer; lader os blive os klart bevidſt, at der ogſaa her i Danmark foreſtaaer os en Kamp med den indbrydende Katholicisme, hvor det vil viſe ſig, hvad Livskraft den evangeliſke Kirke her har, for at vi itide kunne være ruſtede. Men ſaa lader os da heller ikke dølge det for os, at vi have mange Forſyndelſer at gjøre Bod for. Af ſine Fiender, ſiger Ordſproget, ſkal man høre Sandheden, og derfor ville vi ogſaa vende Braadden af de Pile, der udſkydes mod den evangeliſke Kirke, mod vort eget Bryſt. Er det Ret, at man i ſaa mange Aar har ladet Kirkelivet henſygne, indtil Vantro, Ligegyldighed og Vankundighed har bemægtiget ſig vide Strækninger i vor Menighed, iſtedetfor at ophjælpe, forfriſke og vedligeholde det ſunde Liv ved paſſende Inſtitutioner? kunne vi endogſaa for nærværende Tid, da ſaa Meget er i en Opløsningstilſtand, forſvare det, at vi ville trykke ethvert Forſøg paa at give den værgeløſe Kirke en Forfatning og ordne dens indre Anliggender tilbage under den Forſikkring, at Livet udgaaer ikke fra nogen Forfatning, ſom om det var Meningen af hine Beſtræbelſer! Kunne vi, nu da Statslivet har antaget en anden Form og den tilſtaaede Religionsfrihed giver de aandelige Bevægelſer et friere Spillerum, mene at have opfyldt vor Pligt mod den evangeliſke Kirke, naar vi lade Alt gaae ſin egen Gang, i den

Fortrøſtning, at det af ſig ſelv vil udgjære og da en tilfredsſtillende Tilſtand tilſidſt komme ud. Er det, medens paa den ene Side de antichriſtelige, paa den anden Side de katholſke Tendentſer ſtaae ſlagfærdige og angrebsdygtige mod den evangeliſke Chriſtendom, Ret, at — for at bruge nogle fortræffelige Ord af Prof. Clauſen[1]) — „Nidkjærheden fortærer ſig i Bitterhed imod enhver anden Confeſſion eller ethvert andet Syſtem, uden Øie for den fælleds Grund, der burde bevirke Sammenhold mod den fælleds Fare, der truer".

Vi henſtille diſſe Spørgsmaal til de Alvorliges Overveielſe; thi at en fælleds Fare truer, mene vi at have godtgjort i det Foregaaende.

Convocationen i London. (Efter „Prot. Kirchenzeitung" 1854 Nr. 8). — Den 2den Febr. forſamlede ſig, ſom ſædvanligt efter enhver ny Parlamentsaabning, den engelſke Statskirkes Convocation (ɔ: Provindſen Canterburys) under Forſæde af dens Primas. Ved Aabnings-Ceremonierne var der ingen Afvigelſe fra det Sædvanlige. Men ganſke imod den ſenere Brug blev Convocationen dennegang ikke opløſt af den kongelige Commisſær umiddelbart efter dens Sammenkomſt, men det blev den tilladt at forhandle i een Seſſion. Dette er den førſte, meget vigtige Conceſſion, ſom Miniſteriet Aberdeen har giwet Fordringen paa kirkelig Selvſtændighed, eller, ſom Lederne af denne ſpecifiſt hierarchiſke Bevægelſe have døbt Tingen med et populært Navn, paa ſynodal Frihed i Høikirken. Siden Stuarternes Tid (ſee Ugeſkriftets 1ſte Bind Nr. 25—26; 28) har et ſaadant Møde af Convocationen ikke funden Sted, og det vil altſaa kun hjælpe Kronens Miniſtre lidet, at de kun have tilladt det, under den, vel neppe alvorligt meente, Betingelſe, at der ikke af den dennegang tilſtaaede Tilladelſe maatte præjudiceres noget for tilkommende Tilfælde. — Dagen blev da ogſaa benyttet ſaa godt ſom muligt af det hierarchiſke Parti. Førſt foreſlog Biſkoppen af London i Convocationens Overhuus, at en Comitee ſkulde vælges, i hvis Raadſlagninger ſyv Medlemmer af Convocationens Underhuus, der bleve at vælge af

[1]) Chriſtelig Troeslære, VI.

dette, ſkulde opfordres til at deeltage. Gjenſtanden for Overveielſen ſkulde være: at undersøge, om en Reform, og da hvilken, i Convocationens Forfatning ſkulde være tjenlig for at bygtiggjøre den til, med Kirkens fulde Tillid, at forhandle om saadanne Ting, som hendes Majeſtæt maatte forelægge den til Beraabſlutning d: at udarbeide en ny Kirkeforfatning, naturligviis i klerikal Aand. Dette Arbeide ſkulde da forelægges for begge Convocationens Huſe. — Dette Forſlag af Biſkoppen af London blev veltalende anbefalet af Biſkopperne af St. David og Oxford og eenſtemmig antaget i Convocationens Overhuus. Da det derpaa blev forelagt for Underhuſet, fandt det vel meer eller mindre afgjørende Modſtand hos Dechanten fra St. Paul, hos Archidiakonus Sinclair og Archidiakonus Deniſon, ſom ikke vilde betale Convocationens Gjenoplivelſe med et coup d'eglise. Men ved Afſtemningen over et Amendement, ſom ſkulde hævde Underhuſets Selvſtændighed i denne Sag, viſte ſig i Underhuſet ſelv en Majoritet af 29 tilſtedeværende og 17 repræſenterede Medlemmer for Biſkoppen af Londons oprindelige Forſlag; hvorhos dog er at bemærke, at 80 Medlemmer af Underhuſet vare fraværende i Underhuſet ved dette Møde, ſaa at det følgelig ſaa temmelig blev vundet ved Overrumpling fra Overhuſets Side. Men hvorvidt dette nu end forholder ſig, ſaa vil man udarbeide Udkaſtet til en Kirkeforfatning efter Biſkopperne af London og Oxfords Anſkuelſe, og ſøge at faae Yorker-Convocationen til at ſlutte ſig til den. Om Lægfolks Repræſentation vil der ikke forekomme et eneſte Ord, thi den blotte Omtale heraf bevirkede i Mødet en ſynlig Gyſen hos Høikirkemændene. Dog tør det antages, at hverken Miniſteriet eller Kongen eller Parlamentet ville finde Behag i en ſaadan egenmægtig Biſkopsforfatning. Imidlertid have det klerikale Parties Blade god Grund til at fremſtille den vundne Seier ſom et „uberegneligt Fremſkridt" for deres Sag.

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rgsd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet med Poſten, er Prisen 2 Rgsd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 12-13. Den 17de Marts. **1854.**

Indhold: 1. Endnu et Ord i Symbolſtriden; af Mag. Zeuthen. 2. Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie, med nogle ſtatiſtiſke Bemærkninger; af C. Rothe. (Fortſat). Mau, firehundrede Fortællinger; anmeldt af —lon. 4. J. P. Mynſter, blandede Skrifter; anmeldt af —lon. 5. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Endnu et Ord i Symbolſtriden.

Af Mag. Zeuthen.

De gjentagne heftige Angreb, ſom jeg ved mit Stykke om „det lille Ord af Herrens Mund", i Nr. 5 og 6 af dette Ugeſkrift, har paabraget mig, nøde mig vel, uagtet al min Ulyſt, til igjen at tage Pennen i denne Strid, ikke for min egen Skyld, ſkjøndt der vel kunde være ſtor Opfordring til Selvforſvar, men for den Sags Skyld, blandt hvis Forkjæmpere her i Landet man har viiſt mig den Ære at henregne mig [1]).

Men førend jeg videre berører de ſidſte Angreb, maa jeg møde et tidligere, ſom vederfores mig uden nogen ſæregen An-

[1]) D. Kirket. Nr. 417 S. 627.

ledning fra min Side, jeg mener Anfaldet af Paſtor P. A. Fenger i Efteraaret (D. K. 417)[1]), om hvilket man nylig har yttret, at det „faldt ſom en Bombe i en Porcellainsboutik“[2]). Vi ſkulle nu ſee, hvorvidt Billedet paſſer[3]).

Der kan være nogen Uvished om, til hvilke Foreſtillinger af dem, ſom Paſtor F. i bemeldte Artikel bekjæmper, hiint Kraftudtryk iſær ſigter, eller hvilken Anſkuelſe der ſkal lignes ved Porcellainsboutiken. Skulde det virkelig være min Foreſtilling

---

[1]) Titelen er: „Til Læſerne af evangeliſk Ugeſkrift.“

[2]) D. K. Nr. 438 S. 114.

[3]) Da Mag. Zeuthen i det Følgende for ſit Vedkommende har imødegaaet den citerede Fengerſke Artikel, kunde det maaſkee ikke være upaſſende, at jeg tilføiede et Par Ord, forſaavidt den omhandlede Artikel tager Henſyn til mig. I een Henſeende fortolker jeg Cand. Brandts Lignelſe om Porcellainsboutiken anderledes end Mag. Z., idet jeg antager, at han dermed har villet betegne Ugeſkriftet. Hvad den Fengerſke Bombe angaaer, da har jeg ikke mærket noget til den Ravage, den ſkal have foraarſaget. Tvertimod forekom Angrebet mig ſaa ſvagt, at jeg anſaae det for urigtigt at beſvare det. Thi naar Paſtor F. ikke med bedre Grunde kan imødegaae de lette Hentydninger i Ugeſkriftet til Paſtor Grundtvigs bekjendte uforſvarlige Forhold under Cholera-Epidemien f. A. — der bliver dobbelt uforſvarligt af en Mand, der prætenderer en ſæregen Chriſtelighed — end ved at antyde, at Enhver nok kan begribe, han maa have havt gode Grunde dertil, da forekommer det mig, at han hellere maatte have tiet med dette Forſvar for en Mand, hos hvem der er ſaameget Ubegribeligt. Jeg bemærker iøvrigt, at de nævnte Ytringer, for hvilke jeg imidlertid villigt ſkal bære Anſvaret, ikke hidrøre fra min Haand, ſom overhovedet ingen af Artiklerne i Ugeſkriftets 2det Bind, der angik Choleraen, vare forfattede af mig; og jeg begriber ikke, hvorledes den lille Foreſpørgſel, der ikke inqviſitoriſt gik ud fra noget Privat, men knyttede ſig til et udgivet Skrift af Grundtvig, kunde vække ſaa megen Harme, derſom det netop ikke ſkulde være ved dens gode Begrundethed. — Hvad Cand. Brandts Artikel mod Z. angaaer, da har den paa mig gjort Indtrykket af ſtor videnſkabelig Uformuenhed ved Siden af endnu ſtørre Smagløshed; og jeg blev ved den levende erindret om det Sande i Lindbergs Ord i Nordiſt Kirketid., at Intet er latterligere, end naar Nogen mod Naturen vil være vittig. Et Forſvar ſom det Brandtſke bibringer den Sag, det forſvarer, et føleligere Nederlag, end det ſkarpeſte Angreb.

J. M. L. Hjort.

om Symbolet? Skulde virkelig den Anſtuelſe, at Symbolet forudſætter eller væſentlig trænger til Skriften eller dens Indhold, en Anſtuelſe eller rettere en Overbevisning, der har holdt ſig igjennem alle Aarhundreder i den chriſtelige Kirke hos alle dens ſtørſte Fædre og Lærere fra en Irenæus[1]) og Auguſtin til Luther, fra Luther til Spener, Bengel og ſom endnu herſker hos alle de fromme og anſete Mænd, hvis Navne har en god Klang i vor Kirke udenfor det Grundtvigſke Parti, ſkulde denne gamle ærværdige Tanke virkelig i den Grad være ſkjør ſom Porcellain, at nogle Spalter af Fenger i K. T. kunde ſom en Bombe knuſe den? Man ſkulde ikke troe, at det kunde være Meningen, men det ſynes dog at være det. Dog ſtaaer dermed ogſaa Andet i Forbindelſe, ſom er Gjenſtand for Paſtor F.s Angreb. Jeg havde i et Forſlag til at forfatte og udbrede et Udtog af det G. T. yttret (Ugeſkr. Nr. 33, 1853) at flere Dele af det G. T. (iſær i vor Overſættelſe) deels ere uforſtaaelige ſelv for oplyſte og dannede Menneſker, deels kunne virke i en modſat Retning af chriſtelig Opbyggelſe, at der i Eſthers Bog herſker en høiſt uchriſtelig Aand, at Prædikerens Bog let kan antages for at være Udtrykket for en vantro og fortvivlet Aand, og at der endelig i Pſalmerne findes Yttringer, ſom ikke vilde taales i nogen nyere chriſtelig Pſalmeſamling.— Det var, ſom ſagt, i et aldeles practiſk Øiemed, at jeg udtalte mig ſaaledes om forſkjellige Dele og Bøger af det Gamle Teſtamente. Paſtor F. tillod ſig at give mine Yttringer en

[1]) Irenæus kalder contr. Hæres. 1, 10 Skriften og ikke Symbolet: columna et fundamentum ecclesiæ. Auguſtin lader endog (hvad jeg ikke gjør) Symbolets Ord ligefrem være tagne af Skriften (de symb. 1, 1): ista verba per divinas scripturas spersa sunt, sed inde collecta et ad unum redacta etc. Ligeledes Luther (Pred. zum Trin. Feſte in der Kirchenpoſtille Lpz. Ausg. Th. XIV. S. 14 fg.): wie eine Biene das Honig aus mancherlei ſchönen luſtigen Blumlein zuſammenzeucht, alſo iſt dies Symbolum aus der lieben Propheten und Apoſtel Büchern d. i. aus der ganzen heil. Schrift fein kurz zuſammengefaſſet u. ſ. w. Og imod dem, ſom ville have en udvortes Norm for Skriftfortolkningen, gjælde Luthers Ord: „dazu mag ich nicht leiden Regel oder Maße die Schrift auszulegen, dieweil das Wort Gottes, das alle Freiheit lehrt, nicht ſoll noch muß gefangen ſein".

dogmatiſk Betydning eller at anvende dem imod min Dogmatik, hvortil jeg ingen ſæregen Anledning havde givet. Han vil gjøre Uforeneligheden mellem en ſaadan Foreſtilling om Skriften, ſom maa ligge til Grund for hine Yttringer, og min dogmatiſke Foreſtilling om Skriften, ſom Troesregel, indlyſende. „En ſaadan Bog, ſpørger han, ſkulde alligevel være ſikket til deraf at lære, hvad der er Chriſtendom, naar man ikke vidſte det iforveien?“ Jeg ſvarer hertil: Det er ikke umiddelbart af det G. T. men af det N. T.s Skrifter vi kan lære Alt, hvad vi til Saligheb ſkal troe og gjøre, efterſom det N. T. er tilſtrækkeligt til at give Daabsordene den rette chriſtelige Forklaring, hvortil de trænge. Det G. T. har for os Chriſtne i og for ſig ſelv ingen normativ Gyldighed, men dets Vigtighed for os i denne Henſeende beroer paa dets Forhold til det Nye Teſt. Nægte vi, at Gud fordum har talt til Fædrene ved Propheterne, da kunne vi vel neppe i Sandhed troe, at han har talt ved Sønnen, men i Sønnen have vi nu Alt, hvad vi behøve at vide til vore Sjæles Frelſe. Det G. T. er i høieſte Grad nyttigt for os, men ikke væſentligt, undtagen ſom en hiſtoriſk Indledning til Forſtaaelſen af det N. T. Det G. T. kan efter Apoſtelens Ord gjøre mig viis til Saligheb, men kun ved Troen paa Jeſum Chriſtum. Det N. T. ligger, efter Auguſtin, ſkjult i det G. T., men kun formedelſt ſelve det N. T.s Lys og den chriſtelige Tro kan man ret finde det deri. Men til at klare Meget i det G. T. hører ogſaa Videnſkabens Lys, og juſt derfor er det, at jeg har vovet at foreſlaae et Udtog for dem, ſom ikke have Leilighed til noget videnſkabeligt Studium [1]), men en utilladelig Misforſtaaelſe er det, naar Paſtor F. tillægger mig den Mening, at et ſaadant Udtog ſkulde have en kanoniſk Anſeelſe for Kirken, ſom Kirke, ſom om jeg vilde, at Udvalget ſkulde være vor Kirkes Grundvold, S. 628. Formedelſt ſaadanne Urimeligheder har jeg hidtil ikke anſeet Artiklen for at fortjene nogen egen Beſvarelſe. Jeg vil ikke have Noget ud af Kanon af det, ſom deri er. Ved den chriſtelige Videnſkabs Hjælp vil det Dunkleſte vel efterhaanden kunne klares, og det,

[1]) Mit Forſlags Beſkaffenheb og Grund haaber jeg ſnart nærmere at oplyſe.

hvori vi, som det af Lic. Rothe er sagt, „føle en anden Aands Luftninger end det N. T.s", vil dog kunne vise sig af Betydning om medhenhørende til det Hele. For Almuesfolk, der i Almindelighed kun ere skikkede til en atomistisk Læsning og ikke formaae at see Alt i det Heles Lys, synes derimod meget ikke at være til egen umiddelbar Læsning. Dette synes Pastor F. selv at erkjende, naar han indrømmer Betænkeligheden ved den blotte Uddeling af den hellige Skrift. Efter denne Oplysning indes endnu Alt at holde sammen, og ved den Fengerske „saakaldte Bombe" endnu ingen Forstyrrelse at være foranlediget i min dogmatiske Foreſtillingskreds. Men der er endnu Eet tilbage, nemlig selve den Dom om de hellige Skrifter, hvorfra hine ovenanførte Ytringer udgaae. De, der (formedelst Troen paa Daabsordenes Tilstrækkelighed) have Tro paa Kirken, have, siges der, ogsaa en saadan virkelig Ærbødighed for Kirkens hellige Skrift, at de ikke kunne tænke saaledes om Skriften, som jeg og mine Ligesindede, S. 629. Lad os tage denne særegne Ærbødighed, hvoraf man roser sig, i nærmere Betragtning.

Esthers Bog er det især, som Pastor F. vil tage sig af imod mig, der har tillagt den uchristelig Aand. Men da han dog finder, at den kun kan læses til Oplysning og Opbyggelse, naar man læser den ikke for deraf at lære christelig Moral, men o. s. v. saa synes hans Mening derom fra een Side ikke at være meget forskjellig fra min. Kun veed jeg ikke, hvormegen Værd han tillægger det, han kalder „christelig Moral"; thi, som bekjendt, er Moral et Ord, der i Grundtvigianernes Mund sædvanlig kun bruges i en foragtelig Betydning. Jeg veed heller ikke, hvorledes man i Almindelighed kan forhindre, at en Bog læses i en Hensigt, hvori den ikke skal læses. Det Onde tages med det Gode, ja maaskee for det Gode. Angaaende Luthers strenge Dom om Esther har jeg tidligere oplyst det Urigtige i Pastors Fengers Forklaring af Ytringen i Tiſchreden (Ugeskr. Nr. 55, S. 394). Men om en saadan Ytring end ikke fandtes af Luther paa det Sted, saa hjalp det dog ikke, thi i „de servo arbitrio" siger han, „quamvis hunc habeant in canone, dignior omnibus, me judice, qui extra canonem haberetur".

Da Ærbødigheden for det G. T. gaaer saavidt, at Christeligheden i ethvert Udtryk i Psalmerne skal haandhæves, saa skeer det deels derved, at F. tillægger een Psalme f. Ex. Ps. 6, 6 samme Mening som en anden f. Ex. Ps. 9 (jeg kan i det Mindste ikke forstaae det anderledes), deels derved, at han lemper Christeligheden efter Psalmens Udtryk som ved Ps. 7, 9: Dom mig Herre efter min Retfærdighed [1]). Dette Sidste, nemlig Christelighedens Lempelse eller Dannelse efter Psalmerne, træder især frem i Talen om de Psalmer, der udtale Had mod Fjender, S. 635. Jeg har i denne Anledning sagt: „Naar Forfatterne af Psalmerne ønske ondt over deres Fjender, saa tænkes derved, som rigtig er bemærket, ikke blot paa deres personlige Modstandere, men tillige og især paa de Frommes Fjender overhovedet og den sande Guds og Guds Folks Modstandere" (Ugeskr. 2det Bd. Nr. 33, S. 38). Dette billiger Pastor F., men tilføier: „Er man hermed ikke tilfredsstillet, saa mener jeg, at det kommer af en forkeert Tankegang" o. s. v. Nr. 417, S. 636. Han værdiger da ikke følgende Ord af mig den ringeste Opmærksomhed: „Selv saaledes forklarede og forstaaede blive hine Ønsker og Bønner neppe mere christelige end Jesu Disciples Spørgsmaal til Herren: Herre! vil du, at vi skulle byde Ild falde ned af Himmelen og fortære dem, ligesom og Elias gjorde? til hvilket Spørgsmaal Jesus straffende sagde: I vide ikke, af hvad Aand I ere, Luc. 9, 53—55." Pastor F. agter som sagt ikke disse af mig anførte og fremhævede Ord, der i det mindste forekomme mig just at tilkjendegive noget særeget Christeligt i Modsætning til hiint Fjendehad [2]), som udtaler sig i visse Psalmer f. Ex. 69, 28—29. Han ignorerer disse Ord, som dog af mig ere fremhævede, ja giver tydeligt nok tilkjende, S. 636, at han anseer den, som vover sig i Kjærlighed til Fjender videre end David, for at være paa Vei til Kjetterie. Jesus synes dog i de anførte Ord ikke

---

[1]) See nærmere herom i min Artikel, Ugeskr. 3die Bd. Nr. 6, S. 90.

[2]) Hvorom jeg udførligen har talt i min Artikel: Hvorledes forholder det sig med den Pathos, som i det G. T. synes at tillægges Gud? Ugeskr. 2det Bd. Nr. 55.

at være tilfreds med, at et Fjendehad som Davids fandtes hos hans Disciple, men desuagtet siger Pastor F.: Er man ikke fornøiet dermed [1]), saa kommer det af en forkeert Tankegang. Pastor F. indlod sig i Strid med mig dengang uden nogen foregaaende polemisk Hensigt fra min Side, og jeg kunde med Rette fordre, at han i sin Opposition ikke forbigik, hvad jeg skrev, men, hvad der vil sige uendeligt meget Mere, vor Frelser kan vel fordre, at man ikke for Davids Ord forbigaaer hans Ord og Exempel. Var han end Davids Søn, saa var han dog og Davids Herre, Matth. 22. Kan Pastor F. bevise, at det af Lucas Anførte her ikke passer, her ingen Anvendelse finder, da skulde han gjøre det. Men saaledes ikke at ville have dermed at gjøre, ja at afvise de af mig fremhævede Ord, som er Jesu Ord, med en Ytring, hvori der ligger dette: Gaaer man ind derpaa, da kommer det af en forkeert Tankegang, — hvorledes skal man forstaae en saadan Agtelse og Ærbødighed for Skriften? Jeg kan ikke andet end deri see Foragt for Skriften i christelig Betydning. Hvad hjælper det, at man holder paa David, ja Esther, naar man taber Jesus Christus, eller hvad hjælper det, at man vinder hines Aand, naar man taber Christi Aand? Og den kan man tabe, naar man holder sig til Forsagelsen og Troesbekjendelsen med Forbigaaelse af det N. T. eller hvad det indeholder, saaledes som Pastor F. har gjort.

Jeg seer ikke rettere end at vi efter det Anførte vel have fra Grundtvigianst Side den Paastand: „Vi, som troe paa Kirken, have fremfor Andre en Ærbødighed for Kirkens hellige Skrift", men tillige i Gjerningen et saadant Forhold til Skriften, som aabenbarer Foragt eller dog Ringeagt for det, som Skriften beretter om Jesus Christus. Og beroer den hele Paastand om „det lille Ord af Herrens Mund" ikke paa en saadan grundig Ringeagt for det, som er berettet i det N. T.? Det, som maatte være den vigtigste Gjerning af Herren, det Ord, som fremfor alle Ord maatte for Menneskene være nødvendigt at kjende nøi-

[1]) Med et Had til Mennesker, naar man anseer dem for Guds eller Guds Folks Fjender.

agtigt (hverken meer eller mindre end det skal efter F. troes til Salighed), det fortier Skriften, derom melder Ingen af Evangelisterne det Ringeste. Man maa da tilstaae, at de have ikke omtalt, hvad der er Hovedsagen. Men ligger der i en saadan Tilstaaelse ikke en dyb Ringeagt for de hellige Efterretninger? Ikke at tale om, hvad der ligger deri, saaledes uden alle Efterretninger, blot ud af eget Hoved at paastaae: „Saaledes har Herren talt". Hvor nær ligger det ikke at gaae et Skridt videre og erklære: Har han ikke sagt det, saa burde han have sagt det. Men var det rigtigt, saa er han ikke længer Herre. Daabspagten i Daabsordene er ikke, hvad man har sagt, som „Staden paa Bjerget, der ikke kan skjules" [1]) og som derfor ikke behøvede at omtales. Det er jo netop Grundtvigs Paastand, at han just har opdaget Daabspagtens Substants og Væsen, at den altsaa hidtil har været skjult, hvilket den ikke vilde have været, dersom Skriften havde meddeelt os den, ligesom vi f. Ex. have „Fader vor". Pagten i det Hele kan desuden, om endog Ordene ere de samme, forstaaes paa en dobbelt Maade, enten som den, hvori den troende Tilslutten til Frelserens Person er Hovedsagen, ja det ene Væsentlige til Salighed, eller den kan tages i simpel qvantitativ, ledmæssig (hverken meer eller mindre) Betydning. Hvor uendeligt vigtigt maatte det ikke være, at vi havde Oplysning af Herren desangaaende skriftlig meddeelt, dersom Pagten virkelig var at forstaae anderledes end hvad alt det, vi have i Skriften, viser hen til, dersom Daabsbekjendelsen i dens Væsen virkelig skulle forstaaes anderledes end som Simon Peters, Matth. 16. Den Grundtvigske Paastand trodser ikke blot det N. T.s Taushed, men det N. T.s Lære. Maaskee man har Ærbødighed for det G. T., men for det N. T. viser man det ingenlunde; her er Ærefrygten for det tilstrækkelige Symbol til Hinder. Naar Pastor F. vel siger ligesom vi med Paulus om det G. T., at det kan „gjøre viis til Salighed ved Troen paa Jesum Christum", saa er der den væsentlige Forskjel, at da han indskrænker denne

[1]) K. T. 1848 Nr. 129 S. 407.

Troes Væſen til Troen paa Daabsordene, ſaa er der forſaavidt Intet, ſom afholder ham fra, under det G. T.s Læsning og Anvendelſe, at lade ſig føre paa Veie, ſom ikke ere den chriſtelige Aands Veie, thi *Chriſti Aand* lærer Symbolet os ikke[1]). „Men om Nogen ikke haver Chriſti Aand, denne er ikke hans", Rom. 8, 9.

Idet jeg nu vender mine Tanker til de ſidſte Angreb, ſom min ſidſte Artikel har fremkaldt, da kunde jeg vel have god Grund til ganſke at forbigaae det af Brandt (K. T. 438), men jeg vil dog med et Par Ord[2]) berøre det eneſte Sagen Vedkommende, jeg har fundet deri. Symbolet ſynes efter ham ikke at ſkulle være nogen død Ramſe uden *Forklaring* (ligeſaalidt ſom Frøkornet uden Jord og Naturens øvrige Betingelſer for dets Udvikling). Men til Forklaring hører et *Lys*. Spørgsmaalet bliver da først dette: Har det ſelv eller kan det ſelv være Lyſet, eller maa Belysningen, den *væſentlige* Belysning, komme andetſtedsfra? og dernæſt dette: Hvis det trænger til anden Belysning, ſkal denne da komme fra Menneſkets eget Hoved, eller fra Guds Ord, ſom vi have i den hellige Skrift? Hvad Brandts Tale om de to Vidnesbyrd angaaer, da kan det vel være tilſtrækkeligt at ſige, at hvis jeg om en Sag forefinder et ſkriftligt og mundtligt Vidnesbyrd fra een og ſamme Mand eller fra een og ſamme Kilde, da kalder jeg det (viſt overeensſtemmende med al nøiagtig Talebrug) kun *eet* Vidnesbyrd, ſkjønt i forſkjellig Form. Floder have en ſelvſtændig Betydning i deres Fremſtrømmen, men Vidnesbyrdenes Betydning beroer paa deres Kilde. Derfor kan der komme to Floder fra

---

[1]) Man tænke f. Ex. derpaa: I ſkulle bede for dem, ſom gjøre Eder Skade, overvinder det Onde med det Gode o. ſ. v. Er den en Chriſten, ſom slet ikke kjender til dette Sind og ikke vil vide deraf at ſige? Sees paa Chriſtendommens Aand, da kunde man vel ſige, at man lærer den bedre at kjende af et eneſte Bibelvers, ſom det Joh. 4, 16, end af det hele Symbol. Klynger man ſig til dette ſidſte alene, da er deri Død og ikke Liv og Aand. Men i Virkeligheden har endnu ingen Grundtvigianer ganſke gjort det. Endnu har altid andre Bibelord været med i deres Sjæl.

[2]) Jeg maa bede Læſeren tilgive, hvis jeg endog kun med dette Par Ord ſætter deres Taalmodighed paa Prøve.

een Kilde, men kun eet Vidnesbyrd om een og ſamme Sag, ma mindre Kilden ſkulde være en ανηρ δίψυχος eller ogſaa bilinguis. Skulde Formernes Antal beſtemme Vidnesbyrdenes Antal, da vilde disſes Tal ikke være To, men Utallig, thi Vidnesbyrdet om Chriſtus lyder, Gud ſkee Lov! langt meer en „tuſindtunget" og i de forſkjelligſte Tungemaal. Saavidt ſpecielt til Brandt. Helweg har allerede erholdt Svar i Ugeſkriftets Nr. 9. Der ſtaaer da Fengers ſidſte Anfald tilbage. Ved at læſe denne Artikel af Fenger (K. T. 440) gribes man af deme Mands uſtrømtede Kjærlighed til og dybe Ærbødighed ja Ærefrygt for Grundtvig og for Alt, hvad fra ham er udgaaet. Fenger vil ſlet Intet være og betyde i og ved ſig ſelv, men Alt kun ved og med Grundtvig. Var Grundtvig ſlaaet, da var han ogſaa ſlaaet, ligeſom Perſerne, da Alexander trængte frem og nødte Darius til at flygte. I og med Grundtvig ſynes Paſtor F.s hele aandelige Exiſtents at ſtaae eller falde. Grundtvig har viſt ingen Diſcipel, der er ham hjerteligere og inderligere hengiven ja undergiven end P. A. Fenger. Han ligner ſelv ſit og ſine Venners Forhold til Grundtvig med Perſernes til Darius, men det var, efter en ſtor Oldtidsforſker, den perſiſke Nations dybeſte Characteertræk, denne Sjælens fuldkomne Hengivelſe til Kongens Perſon. Men vi Andre kunne, naar der er Spørgsmaal om Sandhed, ikke lade os nøie med, hvad der er Sandhed for Grundtvig eller for Fenger, eller med nogen paaberaabt indre Erfaring. Og hvad denne ſidſte angaaer, da paaſtaaer jeg, at det Hele beroer paa en Illuſion. P. A. Fenger, ſom var en forud chriſtelig dannet Mand, førend han paa Grundtvigſk Maade fik med Daabsordene at beſtille, har aldrig (hvad han dog formaner til) forſtaaet Ordene alene ſaaledes ſom de lyde[1]). Ordet Frelſer lyder ikke, men han har ud af ſin foregaaende chriſtelige Tro føiet det til, ligeledes, naar der ſtaaer om Chriſtus „død", da har han ogſaa tænkt til, hvad der ikke lyder: „for vore Synder" o. ſ. v.

---

[1]) „Saaledes ſom Ordene lyde, naar vi døbes, ſaaledes ſkulle de forſtaaes", ſiger han.

At nu min ſidſte Artikel har iſær een ſvag Side, nægter jeg ikke, og mine ærede Modſtandere, hvem denne ſvage Side ſtrax og først er falden i Øinene, have da ogſaa rettet deres Angreb næſten udelukkende imod den. Svagheden i min Sag beſtaaer deri, at jeg, den Yngre, uden ſaadan Navnkundighed, ſaadanne Gaver, ſaadanne Fortjeneſter ſom Grundtvig, vover at ſkrive ſaaledes mod ham, den Gamle, den Store, den Berømte. Jeg er i denne Henſeende atter nu, ſom oftere tilforn, bleven mindet (af en Yngre) om Disputatſen i min Ungdom „om Beſkedenhed". Men hvor uhyre man nu end tænker ſig Forſkjellen imellem Grundtvig og mig, ſaa kan jeg dog ikke faae i Hovedet, at den ſkulde være ſaadan, at jeg, fordi jeg nu kun er den jeg er, umulig ſkulde kunne ſige et lille ſandt Ord imod ham og hans Paaſtande. Kunde man blot gaae ind paa Antagelſen af denne Muligheb i Almindelighed, ſaa vilde Meget være vunden, men P. A. Fenger troer jeg rigtignok mindſt vil kunne indrømme den. Antog de det for muligt, ſaa var dog kun Virkeligheden tilbage, og jeg kunde da ſige: Sæt, at det var virkelig ſandt, hvad jeg har yttret om Grundtvig og hans Paaſtand, og at det for Sandhedens Skyld var af Vigtighed, at det blev fremført, var det ſaa ikke en fordærvelig Beſkedenheb, ſom vilde afholde mig derfra. Men benægtes Muligheden eller endog Tænkeligheden af, at en Mand, ſom jeg, kunde have Ret, hvorledes ſkulde man ſaa endog blot kunne foreſtille ſig Virkeligheden? Derfor gaae Angrebene ud paa mit Forhold, men ſaagodtſom ikke derpaa, hvorledes det forholder ſig med Sagen, om hvilken det dog alene er mig om at gjøre. At jeg har Uret, forudſættes, derfor er Alt, hvad jeg har ſkrevet om Sagen, læſt og betænkt med en jeg kan ikke kalde det andet end ſamvittighedsløs Overfladiſkhed. Jeg anſeer P. A. Fenger ellers for en alvorlig og ſamvittighedsfuld Mand, men Samvittigheben, ſom ellers kaldes en Samviden med Gud, er her hos ham løbet ud i en Samviden med Grundtvig. Dog P. A. Fenger er nu bleven gammel i diſſe Ledebaand og man huſker Luthers Ord: wie ſchwer iſt es, langwährigen Gewiſſen und mit menſchlichen Satzungen befangen abzulegen! Det maa tjene til nogen

Undſkyldning for, at han ikke har overveiet, hvad jeg har ſkrevet, før han ſkrev og forkaſtede det.

Men før jeg taler noget nærmere derom, vil jeg beſvare et Spørgsmaal, ſom maaſkee Flere ville gjøre. Hvorfor udelod jeg ikke ganſke Talen om Grundtvigs Perſon, efterſom det kun var om Symbolſagen, der ſkulde handles? Hertil ſvares: Hvormeget man end anerkjender Grundtvigs Betydning ſom Vækker i flere Retninger, navnlig i religiøs og kirkelig Henſeende i vort Fædreland, og hans Værd ſom Pſalmedigter, ſaa kan man viſtnok føle ſig opfordret til at udtale ſig, naar man nærer en anden-Overbeviisning end den, hvorfra f. Ex. Characteriſtiken i F. Barfods Fortællinger er fremgaaet. Dog var det ikke en ſaadan, Symbolſagen i ſig ſelv vedkommende, Grund, ſom bevægede mig, men derimod diſſe tvende. Først fandt jeg (ligeſom ſelv P. A. Fenger ſynes at indrømme), at Grundtvigianismen er paa det Væſentligſte knyttet til Grundtvigs Perſonlighed, men dernæſt mener jeg at have gjort den Erfaring, at kun ved det Perſonlige, ved at træde dem nær ſom Perſoner, vinder man deres Opmærkſomhed, i det mindſte til en vis Grad. Jeg ſkal tillade mig at oplyſe dette ved Følgende.

For en Deel Aar ſiden holdt jeg i Ringſted Convent et Foredrag, hvortil Paſtor F. ſigter, Nr. 417 S. 627. Det ſkal have været nærgaaende og maaſkee havde det ogſaa noget Saadant ved ſig, iſær derved, at jeg ſtod Modſtanderne ganſke nær og ſagde dem min Mening uden Forbehold. Dette ſyntes derfor ogſaa, efter en Række hede Repliker i Kirketidenden at dømme, at have vakt nogen Bevægelſe i deres Tanker. Nogle Aar efter udkom Prof. Martenſens Dogmatik, hvori han [1]), ligeſom jeg, i Modſætning til den grundtvigianſke Quantum-Tro (Hvad og Hvormeget ſkal der troes til Saligheb?) og til det Lovens Standpunkt, hvortil den fører tilbage, fremhæver det Perſonlige, Troen paa Chriſti Perſon, ſom Troens Væſen o. ſ. v. Hans ſkarpſindige Bemærkninger [2]) ere fremſatte i en reen videnſkabe-

[1]) Fra S. 45—52.

[2]) Jeg beder at læſe det Hele, men jeg tillader mig her at anføre dette Sted S. 51: Skjøndt det er Daabsſymbol, giver det os ikke den ringeſte Oplysning om Daabens ſacramentale Betydning; og med den fuld-

lig Form, uden alt, hvad der kunde kaldes nærgaaende. Men jeg troer derfor heller ikke, at man kan paavise noget Spor i Grundtvigianernes Literatur deraf, at Martenſen har ſkrevet imod dem, eller at de har ſkjenket ham den mindſte Opmærkſomhed i denne Sag. (K. T. S. 372, 1850 kan vel ikke regnes herhen, da Forf. L. Helweg dengang i dette Punkt ikke var Grundtvigianer.) Nei! ſkal man ſætte dem i Bevægelſe, ſkeer det ikke ved Noget, om det ogſaa i ſig ſelv er det meeſt Slaaende og Træffende, derſom det kun udtales i Almindelighed, uden noget ſæreget Eftertrykkeligt, uden nogen direkte Henvendelſe, uden noget Perſonligt. Man maa træde frem til Kamp, helſt ſom Perſon mod Perſon og udſætte ſig for Ubſtilligt. Det er ſaa dog at antage, at Opmærkſomheden for det Perſonlige hos dem muligen kunde lade lidt tilovers for Sagen, og det forekommer mig, at der kun behøves ſaare liden alvorlig, uhildet Opmærkſomhed for Sagen til at erkjende dens Uholdbarhed.

Jeg ſkal nu gaae over til Beſvarelſe af det forbauſende Lidet, ſom Paſtor F. har at fremføre til Forſvar imod mine Erindringer. Jeg har lagt Vægt derpaa, at hvor der har været nogen levende Chriſtendom i Verden, der har Daabsordene aldrig været uden en Forklaring af eller overeensſtemmende med Skriftens Indhold, og at de heller ikke kunne være det, naar de ſkulle begrunde nogen kirkelig Eenhed. Da han nu ikke formaaer eller vover at nægte Nødvendigheden af en ſaadan Forklaring, ſaa gaaer han ind derpaa og ſiger reent ud S. 155: „Saa dumme og tankeløſe ere vi ikke, at vi ſkulle mene, at vi kunne forklare dem, hvad der er den chriſtne Kirkes Troesgrund, der ikke vidſte, hvad Udtrykkene: Guds eenbaarne Søn, den Hellig Aand eller Kjødets Opſtandelſe havde at betyde, eller paaſtaae, at Underviisningen enten før eller efter Daaben ſkulde være overflødig.“ Jeg ſpørger nu: Hvorfra faae vi at vide, hvad Guds eenbaarne Søn, den Hellig Aand o. ſ. v. her ſkal betyde? Symbolet nævner Ordene, men giver ſelv ingen For-

---

ſtændige Bekjendelſe af det apoſtoliſke Symbolum lader ſig meget vel en Opfatning af Daaben forene, ſom i dette Sacrament kun ſeer en blot ſindbilledlig Ceremonie.

klaring. De kan forſtaaes uden nogen Selvmodſigelſe eller Modſigelſe af Symbolet til Gunſt ſaavel for Socinianismen ſom for Tritheismen. Beed Paſtor F. nogen anden Forklaringskilde for os end den hellige Skrift? Men er den den eneſte, og er tillige Forklaringen væſentlig, nødvendig, ſaa er ſelve Daabsordene væſentlig og nødvendig ſaaledes forbundne med Skriften, at de ikke, ſom Grundtvig vil, kunne ſom et eget for ſig beſtaaende Vidnesbyrd om Chriſtendom lægges til Grund. De have ſelv tvertimod altid hvilet paa en anden Underviisnings- eller Forkyndelſes-Baſis, og maae gjøre det. Men hvad gjør nu Paſtor F.? Tvertimod det nylig Indrømmede, hvortil han ſaae ſig nødt, paaſtaaer han mod Slutningen af ſit Stykke Uſandheden af, at der behøves Noget (nogen Forklaring) til Symbolet. Han gjentager ſit: „Hverken Meer eller Mindre til Saligheb". Her have vi et ſlaaende Exempel paa en ſaadan „langwährigen Gewiſſen in menſchlichen Satzungen befangen", ſom man trods Alt, trods den aabenbareſte Selvmodſigelſe,[1]) ikke kan overvinde ſig til at aflægge.

Jeg har ſagt, at efter Symbolet er Jeſus Chriſtus os kun en Herre og Dommer, men ingen Frelſer. Paſtor F. ſeer ſig naturligviis nødt til at indrømme, at „ſom Ordene lyde" er han det ikke. Tidligere tog man i denne Nød, da jeg gjorde det ſamme gjældende, ſin Tilflugt til Navnet Jeſus. Nu har jeg, ſom det ſynes, ved en lille Anmærkning i mit Stykke hindret Paſtor F. i at ſøge Hjælp ved at klynge ſig til dette Navn, han maa da ſee ſig om en anden Tilflugt. Hvad gjør han da? Han kalder min Indvending en „daarlig Tale" og tilføier: „Til at være en Herre og Dommer behøvede han ikke at være piint, korsfæſtet, død, begraven, nedfaren, opſtanden" o.ſ.v. Men, hvis jeg nu ogſaa kunde berøve ham Haabet om deri at kunne hvile trygt med en ſaadan Fordring? At man maa i Daabsordene have Jeſus ſom en Frelſer, hvis det ſkal kaldes et tilſtrækkeligt Udtryk for Chriſtendommen, formaaer han ikke

[1]) Saafremt han nemlig efter de foran anførte Ord anſeer Underviisning nødvendig, og, ſom jeg formoder, vil, at den ſkal have Skriften til ſin Kilde.

at nægte. Udtrykkeligt finder han ham desværre ikke saaledes tilkjendegivet, han maa altsaa finde ham der, gjennem en nødvendig Slutning fra det udtrykkeligt Angivne. Men naar nu denne Slutning ikke holder? Hvis jeg sagde: Derfor blev han pint under Pontius Pilatus, korsfæstet, død og begraven, for at Menneskenes Hjerters Raad ret skulde aabenbares, at han saa efter sin Ophøielse kunde dømme dem efter det, han havde erfaret dem at være, saa seer jeg ikke, at man ifølge Daabsordene vil kunne have noget imod denne Forklaring. Siger man, at saaledes vil ingen oprigtig Christen forstaae det, da har man Ret, men deri bestaaer jo netop det Grundtvigianske, at vi ikke skal lære Daabsordene Christendom, men de skal lære os Christendom. Ligner det Ovenanførte ikke en „Jagt", paa hvilken Grundtvigianerne, forfulgte af uafviselige Fordringer, maae flye fra et Led i Symbolet til et andet og finde, eftersom de have Spidsfindighed eller Opfindsomhed til, Trøst og Bestyttelse, snart i dette, snart i hiint? Eller er Symbolet dem ikke som en Fetisch, hvilken de pine og presse i alle Ender og Kanter, for at faae det ud deraf, som de føle, at de maae have ud, naar dets guddommelige Værdighed skal bevares? Kan de forsvare at give Anledning til saadanne Sammenligninger ved en saa alvorlig Sag!

Jeg har sagt: Man kan blive ved at habe med Egenkjærlighedens Had og dog være en Christen, saafremt Symbolet skal være Normen. Derimod henviser Pastor F. til Ordene: „Jeg troer paa". Men derom, hvad der ligger i Troen efter dens Beskaffenhed, er der jo just den store Strid mellem Papister og Protestanter. Hvem skal dømme os imellem? Symbolet indeholder Ordet, men ikke Forklaringen. Den findes derimod let i den hellige Skrift. Siger Fenger, at hele det christelige Sind ligger i det: Jeg troer paa Christus og den Helligaand, saa vover jeg, trods hans „hverken Meer eller Mindre end Daabsordene", at sige: Troens hele Indhold ligger væsentlig i „den Herre Jesus Christus". „Tro paa den Herre Jesus Christus, saa skal du vorde salig, og dit Huus", sagde Paulus til Stokmesteren i Philippi. Daabsordene behøve Mere til, nemlig for os en bibelsk Forklaring, men denne Forklaring kan

da ogsaa lære os, at, om endog intet Leds Sandhed tør benægtes, saa kræves der dog forsaavidt Mindre som nødvendigt til Salighed for det enkelte Menneske, nemlig kun den fulde troende Hengivelse til Frelserens Person. Vore ældre Dogmatikere, siger Martensen, betegnede fides salvifica som den retfærdiggjørende Tro paa Christi Person.[1]) I denne Tro er dog ogsaa væsentligt Alt, om end uudviklet, om end Kirken snart maatte kræve en mere udfoldet Form for den Bekjendelse, som skulde aflægges før Daaben. Man mindes her, hvad Paulus siger om Budene, Rom. 13, 9, hvorledes de alle befattes som i een Hovedsum i eet Bud. Saaledes ogsaa med Troen. Derom lærer os jo næsten hvert Blad i det N. T. Vare de hellige Bøger end skrevne i Kirken og til dem, som ved Daaben vare optagne i Kirken, antages det derfor, at de ikke behøvede først at lære dem, for hvem de vare skrevne, Daabsordene som noget Nyt, saa behøvede de dog at minde om dem, paaminde om dem. De hellige Forfattere skrev jo ikke alene for at oplære om det, som ikke vidstes. „Jeg skrev," siger Johannes, „ikke til Eder, fordi I ikke vide Sandheden, men fordi I vide den." 1 Joh. 2, 21. Hvad der ansaaes for Daabspagtens Substants maatte man altsaa nødvendig finde, om ikke i Brevenes didactiske, saa dog i deres paranetiske, formanende Foredrag. Og vi finde det visselig ogsaa overalt, men ikke saaledes, at vi maae sige: Det Quantum af Sætninger, som Symbolet inde-

[1]) Pastor Fengers øvrige Indvendinger kunne vel gjøres af i en Anmærkning: 1) Hvis Luther kjendte Symbolet, saa var det jo, „uagtet Symbolet" at han blegnede og skjælvede, naar han blot hørte Christi Navn nævne, og havde Symbolet bestemt fremhævet ham som Frelser, som den, der var fuld af Naade, som af Sandhed, da havde han jo allerede deri havt et Værn mod alt det, hvormed Geistligheden strækkede og besværede Samvittighederne. 2) Den Mand, som sagde: Jeg vil holde mig til Symbolet, men jeg vil forklare det efter mit eget Hoved, var ingen Hykler, men ærlig og oprigtig. Det burde jeg have tilsiet. 3) Imellem det at forklare Symbolet efter sit eget Hoved og at forklare Skriften efter sit eget Hoved er den store Forskjel, at medens hiint maa forklares andetstedsfra, saa kan Skriften i alt Væsentligt forklare sig selv. Den, der altsaa med Rette kan siges at forklare Skriften efter sit eget Hoved, er den, som ikke er tilfreds med Skriftens egen Forklaring.

holder, erkjende vi at være det „hverken Meer eller Mindre til Salighed", som en Paulus, Peter eller Johannes vil have indskærpet. Der maa være et Symbol, om hvilket vi som Christne i Troen kirkeligt kunne samle os, og som derfor maa indeholde Vilkaarene for Daaben. Da derfor Jesus udsendte sine Disciple at døbe, saa laa deri dette: Skaffer Eder et Symbol! Naturligviis ikke paa menneskelig Viis efter eget Hoved skulde de opfinde det, men formedelst den Aand, som blev dem givet, den Sandheds Aand, som veileder til al Sandhed. Frelsens Betingelser og derfor ogsaa Daabsvilkaarene maae altid væsentligen have været de samme, saa sandt Gud er den samme, og har end Formen været forskjellig, saa har det ikke været til Hinder for Eenhed i Væsen, i Substants. Jeg erkjender Peters Bekjendelse, Matth. 16, for tilstrækkelig til Salighed, men desuagtet bekjender jeg mig til den augsburgske Confession, og kan i een Heensende ingenlunde nu nøies med Mindre, fordi jeg finder, at kun i den har det apostoliske Symbolum funden en saadan Forklaring efter Skriften, eller en saadan Udvikling (som Hvedekornet i Jordens Skjød), at man efter Tidens Vilkaar, efter Alt, hvad der siden er kommen frem og har klaret sig, kan i Kirken værne om den simple, enfoldige Tro, for hvis Bekjendelse Jesus priste Simon Peter salig. Der haves adskillige Meddelelser fra forskjellig Side om Daabsordene i den gamle Kirke (f. Ex. fra det fjerde Aarhundrede). De ere meer eller mindre forskjellige og vidne derved om, at den ledmæssige eller „tømmermandsmæssige"[1]) Foreſtilling dengang ikke var herskende, men, hvor uafhængige af hinanden end Meddelelserne ere, saa komme de dog overeens deri, at de ere kortere end vort apostoliske Symbolum. „Diejenige Form des apostolischen Symbols nun," siger den berømte streng lutherske Kirkehistoriker Guericke, „in welcher es in der abendländischen Kirche herschend wurde, ging von Rom aus." Med Hensyn til de ovennævnte kortere Symbolformer siger han: „Auf Grund dieser alten

[1]) See det er et Udtryk, der kan gjøre Indtryk, naar man har med Grundtvigianerne at gjøre. Man kan være vis paa, at et saadant ikke vender tomt tilbage, som dette af Dr. Rudelbach heller ikke har gjort.

Formen hat ſich ſpäter das Symbolum apostol. im occidentaliſchen Gebrauch bekanntlich ſo geſtaltet" o. ſ. v. [1]) Jeg nærer al den Ærbødighed for det gamle ærværdige Symbol, ſom kan beſtaae med disſe Foreſtillinger om dets Oprindelſe. Jeg kræver det lært med Nøiagtighed, og knytter min Konfirmandunderviisning dertil. Jeg begriber, at man i mange Forhold, iſær ſom Miſſionair, naar der kræves en kort beſtemt Hovedſum af den hele Chriſtendom, naturligen kan friſtes til at gjøre det til Mere end det er. Men vi have dog i det Alt, hvad vi kunne forlange, naar vi kun komme med det paa den rette Maade, og det er den ſamme Maade, ſom vi maatte anvende det paa, om det ogſaa virkelig var et lille Ord af Herrens egen Mund. Med en rigere chriſtelig Underviisning eller Forkyndelſe og ſmykkende denne med et Liv og en Tale, ſom er beaandet af Guds Aand, have vi at anvende Symbolet, og under denne Forudſætning, ledſaget af en ſaadan levende Kommentar, kan vi visſelig ſige, at Daabsordene indeholde Alt og minde os om Alt, hvad vi behøve at vide til Saligheb. Ordene ere dog kun Noget formedelſt den Tanke, ſom dermed forbindes, og vi maae da ſige, at den, ſom efter en god chriſtelig Underviisning bekjender alene, ſom vore Konfirmander paa Kirkegulvet pleie, Troen paa Gud Fader, Søn og Helligaand, bekjender i Sandheb Mere end den, der uden ſaadan Underviisning aflægger den hele Troesbekjendelſe. Paſtor Fenger har aldrig ſeet eller erfaret Velſignelſen af Daabsordene i og for ſig, det har altid været det af Skriftens Indhold forklarede Symbol (altſaa ikke ſom det Første, men ſom det Andet, ikke ſom det i ſig ſelv Kirkegrundende, men det i Kirken, den forud grundlagte Kirke, værende), hvis Velſignelſe han kjender. Naar han har lært Nogen det, da har vel hans egen chriſtelige Perſonlighed [2]), foruden viſt hvert Ord, han har ſagt til dets Oplysning, været en bibelſt Kommentar til dets Forklaring. Det bliver altſaa derved, hvad jeg har ſagt i min

[1]) Allgemeine chriſtliche Symbolik. 2 Aufl. S. 73.

[2]) Jeg kjender ſaagodtſom ſlet ikke Paſtor P. A. Fenger perſonlig, men jeg har, efter Alt hvad jeg har hørt, Grund til at nære al Agtelſe for ham, naar han ikke forblindes og henrives af Grundtvigianerne.

første Artikel (Ugeſkr. Nr. 6 S. 94): „Kun det af Skriftens Indhold forklarede Symbol kan kaldes Kirkens Grundvold", hvis ellers noget Andet (hvad jeg ikke ſynes) tør bære det Navn, end Han, om hvem Skrift og Symbol vidner. 1 Kor. 3, 11.

Sorø, den 10de Marts 1854.

Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie,

med nogle ſtatiſtiſke Bemærkninger.

Af C. Rothe.

(Fortſat, ſee Nr. 10).

IV.

Af ſamme Alder ſom Nikolai Kirke har **St. Clemens' Kirke** været. Den laae ved Katteſundet og Frederiksberggade, hvilken efter Kirken tidligere kaldtes St. Clemensſtræde, indtil Veſterports Flytning og Opførelſen af Frederiksberg-Slot under Frederik d. Fjerde foranledigede Navneforandringen. Kirken var indviet til St. Clemens, Biſkop i Rom, ligeledes en Helgen, der iſær æredes af Søfarende; paa Billeder fremſtilledes han med et ſtort Anker ved Siden, fordi Legenden fortalte, at da han engang af Hedninger blev bundet til et ſaadant og kaſtet i Havet, ſank Ankeret ikke, men flød til Land med ham. Han har havt flere Kirker her i Landet (ſaaledes Aarhuus Domkirke). St. Clemens-Sogn dannedes af de omliggende Gader, og var (ligeſom Sognekaldet til Nikolai- og til Petri-Kirker) et Præbende for Kannikerne ved Frue-Kirke. En Aſſer Uddebrundſen og hans Kone Abild lode 1256 en Deel af Kirken, der har været meget lille og uanſeelig, ombygge, og lagde et Stykke Jord til Kirkegaarden. Men dette er ogſaa det Eneſte man veed om den; i Reformationstiden indbroges denne Kirke, og Bygningen nedbrødes 1530, ſaa at der ikke er Spor tilbage af den. Menigheden forenedes med Frue og Helliggeiſtes.

V.

Vi have alt berørt Serretslev Landsbykirke, som var ældre end Kjøbenhavn. Senere byggedes **St. Peders Kirke**, omtrent hvor hiin havde staaet, maaskee allerede i det 11te Aarhundrede. Da Volden, som tidligere gik imellem Studiestræde og St. Pedersstræde og fortsattes gjennem Skidenstræde (nu Krystalgade) til Landemærket, efter Byens Indtagelse af Frederik d. Første, 1526 flyttedes til sin nuværende Omkreds, og Nørreport, som før stod ved Enden af Communitetsbygningen, opførtes ved Enden af Nørregade, hvor endnu et Stykke Muur betegner dens gamle Plads, indbroges St. Pederskirke i Byen og blev en Sognekirke for den Deel af Staden, som laae mellem Nørregade, Vestergade og Volden. Vi maae ogsaa ved denne Kirke adskille forskjellige Perioder. a) Den **ældste** Bygning har været lille, dog med et Spiir. Den neblagdes som Kirke ved Reformationen, Menigheden forenedes med Frue, og Bygningen anvendtes til et Kanonstøberi, indtil Frederik den Anden lod den b) **istandsætte** og 1585 skjænkede den til Brug for de i Kjøbenhavn bosatte **tydske** Familier, (der fra 1574 havde havt regelmæssig Gudstjeneste i St. Claræ Kloster). Da disses Tal endnu kun var ringe, lønnede Kongen baade Præsten og Degnen af sit Rentekammer. Efter Trediveaarskrigens Udbrud (1618) forøgedes imidlertid Antallet af tydske Familier meget betydeligt ved Flygtninge, som strømmede herind i stedse større Mængde, jo ulykkeligere Forholdene bleve i deres Fædreland, og Christian den Fjerde ophøiede den derfor til en tydsk **Sognekirke**, og forskjønnede Bygningen 1609 **med** et 60 Alen høit Spiir. Han pleiede selv med Dronningen at komme her til Gudstjeneste saavel om Hellig-Aftener, som om Onsdagen. Da Kongen endnu lønnede Præsten, forbeholdt han sig Ret til at beskikke Sogneherren, hvorimod **Menigheden** fik Tilladelse at udnævne Capellanen; han gav ogsaa **Kirken** sine første Privilegier 1641, hvilke senere ere udvidede, navnlig af Christian d. Femte, den 5te Novbr. 1678. Kirken fik siden 2 Sognepræster, og en Tidlang dertil 2 Capellaner, til hvis Kaldelse Menighedens Ældste erholdt Forslagsret. c) 1691 den 27de April lagde Grev Conrad Reventlou Grundstenen til

Kirkens udvidede Bygning, hvorved den fik sin nuværende Længde af 76 Al., og en Høide af 30 Al. til Tagryggen. Denne stod dog kun til 1728, da Petri Kirke var een af dem, som i den store Ildebrand gik til Grunde. Jonge fortæller, at en af Kirkens Præster, Dr. Henrik Dürkop, allerede 1720 i en Prædiken havde sagt: „Førend ti Aar gaaer til Ende, skal Kjøbenhavn blive en Steenhob. Mærker vel hvad jeg siger, og jeg vil sige det anden Gang, at det maa mærkes desto visere, nemlig: førend ti Aar gaae til Ende, skal Kjøbenhavn blive til en Steenhob"; da Spaadommen imidlertid gik i Opfyldelse to Aar før Terminen udløb, blev Doctoren selv saa greben af Skræk derover, at den drog hans langvarige Helsot efter sig. d) Men Petri Kirke laae ikke længe i Ruiner. Ved en inden- og udenlands samlet Collect blev den **gjenopbygget, og indviedes af Biskop Worm d. 2den Sept. 1731. Taarnet** fik dog kun en simpel Kuppel; men denne nedtoges 1756, og afløstes af det smukke 72 Al. over Taarmuren høie Spiir; den hele Høide udgjør 124 Alen. Dette opførtes af Tømmermester Joh. Bøye Junge, som ligger begraven i Kapellet; til Tækning medgik 62 Skpd. Kobber. Til Omkostningerne gav Frederik den Femte 12,000 Rbd., det Øvrige (8000 Rbd.) indsamledes største Deels ved frivillige Bidrag.

Kirken er en gothisk Korskirke, af smukke Former, men noget lav og vanziret ved stygge Pulpiturer. I Choret ere twende Malerier af Krock ophængte; det ene forestiller Christus i Gethsemane og er forœret af Kunstneren selv; det andet er et Billede af Christi Himmelfart og er forœret af Geheimeraad Carl Adolf v. Plessen. Alteret er nyt; Altertavlen er et Maleri af Prof. Lund, forestillende Christi Opstandelse. Prædikestol og Orgel ere ligeledes nye efter 1807. Ved Kirkens øvrige Prydelser og Indretninger er intet særskilt at omtale. I Bombardementet 1807, 2den—5te Sept. blev det Indre aldeles ødelagt, og Menigheden maatte i 9 Aar holde Gudstjeneste i Helliggeistes Kirke, indtil man ved Kongens og Andres Gaver blev istand til at restaurere Kirken; den indviedes 1816, den 5te Sønd. efter Trinitatis.

De tvende ſtore Gravkapeller føre Navn af det nye
det gamle Kapel. Det ældſte ligger forreſt, og er en l
Bygning, der naaer til Larsleiſtræde; det ødelagdes 17
Efter Reſtaurationen fik det Navn af det nye, i Forhold
det Andet, ſom nu blev det ældre; dette gaaer ud fra Mi
af hiint, i Form af et T. Pladſen til dette er 1681 kjøbt
Univerſitetet, hvornæſt Bygningen blev opført 1683. Blandt
koſtbare og talrige Gravmæler i disſe Kapeller, vil jeg fre
hæve det over Geheimeraad Chriſtian Lente († 1725), o
Chriſtian Siegfried v. Pleſſen († 1723), over Etatsraad We
(† 1730), over Familierne Wibe, Brandt, Admiral Nie
Barfod († 1730), Chriſtopher Gabel, over Livlæge Poul Mo
(† 1670), den engelſke Geſandt Walter af Titley († 1768
de fortjente Videnſkabsmænd Erik Pontoppidan († 1764), Henr
Stampe, Hjelmſtjerne; over den bekjendte Boghandler Joachi
Moltken o. Fl. En ſtor Deel af disſe Monumenter ere af
Wiedewelt. Paa denne Kirkegaard hviler ogſaa Biſkop Frederi
Münter i ſin Familiebegravelſe.

VI.

Til Kjøbenhavns ældſte Kirker hører fremdeles **Mariæ eller Vor Frue-Kirke**. Naar og af hvem den er grundlagt, vides ikke, men af dens Omtale i gamle Documenter kan det ſluttes, at den har været til i Biſkop Abſalons, ja i hans Formand Erkebiſkop Eſtilds Tid, (ſom blev Biſkop 1134 og reſignerede 1178). Den har fra Begyndelſen været en Sognekirke, men kun for en lille Menighed, nemlig for dem, ſom boede mellem Nørregade, Skidenſtræde, hvor dengang Volden gik, Kjøbmagergade og Skindergade. Sin egentlige Betydning fik den derimod, da Biſkop Peder Sunesen (fra 1191—1214) ved denne Kirke ſtiftede et **Domkapitel** i Begyndelſen af det 13de Aarhundrede. Dette havde fra først af kun een Prælat; men allerede Biſp Peder funderede efterhaanden af ſit eget Gods 6 Kannikedømmer eller Prælaturer, og disſes Tal ſteg ſenere ved Andres Gaver til 12. Domherrerne (Canonici, Kanniker) oppebare, ſom bekjendt, Indtægterne af det Gods, Præbende, ſom var dem tillagt, imod at holde en Vicarius, der i Regelen

lønnedes med ½ af Kirketienden; herved opſtode de reſiderende Capellanier, der for ſtørſte Delen ſenere ere gaaede over til Sognekald, medens Navnet nu betegner en ganſke anden kirkelig Embedsſtilling. Endnu før Reformationen var Kannikernes Antal ved Kjøbenhavns Domkapitel dog igjen indſtrænket til 6, formodentlig ved Chriſtian d. Førſte, ſom, efter Grundlæggelſen af Kjøbenhavns Univerſitet 1479, tog deres Gods til at lønne Profeſſorerne med, dog kun ſaaledes, at Profeſſoratet blev forenet med et Kanonikat, en Fremgangsmaade, ſom Chriſtian d. Tredie fortſatte paa en ganſke anden Maade, da de gamle Capitler bleve aldeles ophævede. Ved denne Leilighed blev altſaa Frue-Kirke fra en Collegiatkirke igjen til en Sognekirke alene, hvis Menighed dog udvidedes ved de nedlagte St. Clemens'- og St. Peders-Sogne. Men Kirkens traditionelle Værdighed, der voxede med Kjøbenhavns tiltagende Betydning, hævdedes ved forſkjellige Vedtægter og Beſtemmelſer. Saaledes ere de vigtigſte Begivenheder for Kirke og Rige her høitideligholdte. I Frue-Kirke kronedes alle Danmarks Konger af den oldenborgſke Stamme indtil Souverainiteten[1]), og her førtes deres Lig hen, for at udføres til Roeskilde; — i denne Kirke indviede Bugenhagen d. 2den Septbr. 1537 de 7 førſte evangeliſke Biſkopper, og ſenere ere altid Biſpevielſerne (og Præſteordinationerne for Sjællands-Stift) foretagne her, forſaavidt ikke ſæregne Grunde vare til Hinder; — her valgte aarligt Conſiſtorium Univerſitetets Rector magnificus, Torsdag efter Trinitatis Søndag, og for Høialteret creeredes Doctores i de forſkjellige Faculteter, indtil dette mere paſſende forlagdes andenſteds hen. I Frue-Kirke ophængtes erobrede Faner, ſaaledes fra Ditmarſkerkrigen og fra den nordiſke Syvaars-Krig. Diſſe nedtoges ved Chriſtian d. Fjerdes Kroning; men andre kom i deres Sted efter Calmarkrigen, indtil ogſaa diſſe krigerſke Trophæer af ſamme Konge flyttedes til det nytopførte Tøihuus. Den Beſtemmelſe, allerede fra 1568, at Gudstjeneſten overalt i Danmark ſkal holdes efter Ceremonierne i Kjøbenhavn, overfører Ritualet paa Frue-Kirke.

[1]) Kroningen foretoges ſenere i Frederiksborgs Slotskirke; kun Chriſtian d. Syvende er med Caroline Mathilde kronet i Chriſtiansborgs Slotskirke.

Bygningen har undergaaet mange Forandringer, hvortil de hyppige Ildsvaader og Ødelæggelser, den har været underkastet, have bidraget meget. a) Af en Indskrift, som før 1728 fandtes over den nordre Kirkedør, saalydende:

Ao MCCCXVI Reædificabatur ista Ecclesia,
Prius quater per incendium devastata, —

erfares, at den allerede før 1316 **fire Gange** er meer eller mindre bleven hjemsøgt af Ildsvaade. Ligeledes har den lidt ved Hertug Jarimars Erobring af Byen 1259, og ved et Overfald af de Norske 1306. Om Bygningens Beskaffenhed i denne ældste Periode vide vi saagodtsom intet. b) Med Kong Christian d. Anden begynder Kirkens **anden Periode**, der kan regnes fra 1514—1728. Denne Konge lod adskilligt gjøre til Kirkens Prydelse, navnlig lod han et Spiir opføre af samme Høide som dens daværende Længde, nemlig 114 Al., og dette blev omgivet med 4 mindre, hvert af 8 Alens Høide. „Ved dette første Spiirs Opsættelse d. 20de Septbr. 1514, fortæller Jonge (efter Holbergs Danm. Hist. 2, 20), reiste sig en Trætte imellem Bygningsmesteren og hans Mesterssvend; thi Svenden meente sig at være ligesaa god som Mesteren selv. Da nu Knappen skulde lægges paa Spiret, befalede Mesteren, at en Bjelke skulde udlægges og fastgjøres. Paa denne Bjelke gik Mesteren ud lige til den yderste Ende deraf, og huggede en Øre fast derudi, hvilken han bød Svenden hente tilbage, efterdi han trodsede saameget paa sin Capacitet. Svenden, som var hidsig og ærgjerrig, vægrede sig ikke for at gjøre det, og gik ud for at tage Øren tilbage, men blev hovedsvimmel, faldt ned til Jorden og døde“ [1]). Det taler iøvrigt ikke for Mesterens Capacitet, at Taarnknappen kort efter blæste ned i en Storm, og at hele Spiret Aaret efter maatte nedtages, efterat Storm og Lynild havde bidraget til at beskadige det, — for fra nyt af at opføres.

Ved Reformationstiden havde Frue-Kirke 16 Altere (foruden 9, der paa enkelte Steder omtales, men som rimeligviis

[1]) See lignende Fortællinger om St. Knuds Kirke i Odense, i Thieles danske Folkesagn.

have været nedlagte, hvis ikke det samme Alter har været indviet til flere Helgene); disse Altere og Kirkens øvrige katholske Prydelser bleve ødelagte i et stort Opløb, tredie Juledag 1531, af Borgerne, som hyldede Luthers Lære. Anføreren var den i Grevens Feide nokſom bekjendte Ambroſius Bogbinder. Som Følge heraf lukkede Kongen Kirken for begge Partier i over 1 Aar; men Kannikerne fik den igjen ved Biſtop Joachim Rønnows Hjælp 1533, og beholdt den til 1536. Om Mærkværdighederne i dens Indre hedder det i Wolfs Encomion, at man der beundrer „den meget forgyldte, koſtelige, høitberømmelig udſtaarne og med halvſlaget fiint Guld forgyldte Altertavle, og Chor med ſtafferede Pulpiturer; item koſtelig forgyldt og udſtaaret Prædikeſtol, og Meſſingfunt ſtaaende paa de 4 Evangeliſter, og Orgelværk, og udi Choret paa Gulvet ſtaaende en meget ſtor Meſſing-Stage, hvorpaa kan ſættes 5 ſtore Vorlys; og er der ellers at ſee hængende udi den ſtore brede Gang trende ſkjønne Meſſingkroner, og paa alle Pillerne ſtore Meſſingarme, ſaavel ſom paa Væggene i de andre Gange. — Der er og at ſee den ſtore Hvælvings Malning, ſom den ene Bue den anden udi Arbeid og Mønſter ikke lig er, hvorfor de, ſom ſig paa Kunſten forſtaae, og med Flid det agte, meget forundres. Samme Malning er gjort 1555". — Ellers ſiger Jonge, at Kirken i Aaret 1550 blev ſat i en fuldkommen ſmuk Stand baade indvendig og udvendig, og atter prydet med et Spiir. Døbefunten ville vi endnu omtale. Den var en Levning fra den gamle Kirke, og ødelagdes først 1807; Døbefadet bares af 4 Engle, ſom ſtode paa en Fod, der atter hvilede paa 4 Løver, alt af ſtøbt Metal. En Inſcription paa den underrettede om, at den var ſtøbt 1622. Fadet ſelv var af Sølv, med prægtigt, hævet Arbeide.

En Skik, ſom allevegne paa Landet endnu iagttages, at Mænd og Qvinder have deres affondrede Pladſer i Kirken, indførtes først 1583 i Frue-Kirke, og ſiden efter dens Exempel i alle de øvrige i Byen, idet der gjordes „en ſømmelig Forſkjel mellem Stoleſtaderne".

Efter at Kirken atter ved Lynild havde lidt endeel paa Taarn og Hvælvinger (iſær 1573 og 1585), lod Chriſtian

Fjerde 1609 et nyt, 100 Al. høit Taarn opføre istedetfor det brøstfældige gamle, som nedtoges 1606. Fløistangen var 14 Al. høi. Taarnet, saavelsom Kirken tækkedes med Kobber. 4 smaa Spire, hvert paa 28 Al. opførtes paa Hjørnerne omkring det store Taarn, men da eet af dem nedblæste, borttoges de andre. I Beleiringen 1658—59 blev Bygningen ofte truffet af fjendtlige Kugler, men uden at lide videre Skade. De Kugler, som vare blevne siddende, forgyldtes forsaavidt de vare synlige. Dette Taarn stod i 117 Aar. Efter sædvanlig Skik — eller i architektonist Henseende Ustik — ved alle store gamle Kirker, havde man ogsaa ved Frue-Kirke begyndt med at opføre Tilbygninger, deels til Gravkapeller, deels til andet Brug. Det ældste af disse var St. Rochi Kapel, opført Aar 1500 i Kong Hans's Tid af en Prælat Anders Friis, som var Cantor Capituli Hafniensis. I dette var et Alter, der laae ligeoverfor Prædikestolen; under Hvælvingen vare en Mængde Faner ophængte, og rundt omkring Epitaphier anbragte. Paa Kirkens søndre Side laae ligeledes det saakaldte Conventshuus, rimeligviis fra Christian d. Fjerdes Tid; i dette (undertiden i en Bygning ved Helliggeistes-Kirke) samledes Præsteskabets Deputerede ved Rigsdagen 1660, da Souverainiteten indførtes. Endelig var endnu et Kapel paa denne Side, i hvilket Studenterne havde Plads til et Bibliothek, som var skjænket dem af Mads Willumsen, fordum Tolder og Kannik i Lund i Skaane; han var begraven ved Foden af Trappen, som førte op dertil. Denne Bogsamling forøgedes ved et andet Bibliothek, skjænket d. 15de April 1675 af Johan Høefner, tilligemed en Capital af 1500 Rd., hvis Rente skulde anvendes til dets Forøgelse. Bygningen blev derefter kaldet det Høefnerske Kapel, og indlemmedes efter 1728 i Kirkebygningen selv. Begge Bogsamlinger ere Dele af Universitets-Bibliotheket.

En Interesse af anden Art knytter sig til de Monumenter, ved hvilke Mindet om de geistlige og verdslige Stormænd, der have vundet et Navn i Danmarks Historie, bevaredes og levendegjordes. Et stort Antal af disse havde deres Hvilested i Frue-Kirke. Af de ældre, hvis Mindesmærker og Epitaphier smykkede den gamle Kirke og ødelagdes med den 1728, vil jeg her

fremhæve Sjællands Biſkopper efter Reformationen: Petrus Palladius, Hans Albrechtſen, Poul Madſen, Peder Winſtrup, Hans Poul Reſen, (ſom efter ſit udtrykkelige Ønſke blev begraven hos Palladius); Jeſper Brochmand, Hans Hanſen Reſen, Laurits Mortenſen Scavenius, Hans Svane, Johan Vandal, Hans Bagger, Henrik Bornemann, Chriſten Worm; videre den berømte Rigshofmeſter Peder Oxe († 1575), Rigshofmeſter Chriſtopher Walkendorph († 1601), Cantslerne Johan Friis († 1570) og Chriſtian Friis († 1616), Admiral Otto Rud († 1565), Cantsleren Chriſtian Thomeſen Seheſted († 1657), Marſten Melchior Rantzow († 1539), Cantsler Holger Wind († 1683) o. Fl. Familierne Oxe, Rud, Walkendorph, Friis, Seheſted, Ulfſtand, Sparre, Urne, Gøye, Bilde, Wind, Podebuſk, Brahe havde Begravelſer i Frue-Kirke. Af Lærde hvilede i eller ved denne Aſtronomen Chriſtian Longomontanus († 1647), Phyſikeren og Stifteren af Collegium Medicæum Ole Borch († 1690), den Lovkyndige Kofod-Anker, Flere af Familierne Bartholin, Worm, Brochmann, Winding, Finke, og en Mængde andre. Endeel af Monumenterne og Ligſtenene over diſſe bleve vel reſtaurerede efter Ildebranden eller nye opſatte; dog miſtede Kirken allerede dengang mange hiſtoriſk mærkværdige og for Fædrelandsvennen kjære Minder. Imidlertid kom nye efterhaanden i diſſes Sted i den Bygning, ſom ſtod fra 1728—1807. Af diſſe ville vi bemærke følgende. Under Taarnet paa høire Side af Indgangen til Kirken, var det forrige Gyldenløviſke Kapel; dette gik over til Familien Danneſkjold-Laurvig, der lod de gamle Monumenter over Generalen Ulrik Chriſtian Gyldenløve (død under Kjøbenhavns Beleiring 1658), og over Feltmarſchal Ulrik Frederik Gyldenløve, ſom udmærkede ſig i Chriſtian d. Femtes ſvenſke Krig († 1704) og flere andre fornye ved Prof. Stanley, (færdigt 1766). Ligeoverfor til Venſtre var et andet pragtfuldt Gravkapel for Greverne Danneſkjold-Samſø. I Kirken fandtes den bekjendte Generallieutenant Poul Løvenørns Kapel, det Holſteen-Ledreborgſke Kapel, et Monument over Ole Rømer med en Indſkrift af Lurdorph; et ſtort Gravminde af hvidt og ſort italienſk Marmor over Søhelten Cort Sivertſen Adelaer († 1676; det var forfærdiget af Thomas Ovilinus), og over mangfoldige

andre i Danmarks Hiſtorie bekjendte Mænd. Kirken var ſaaledes et Mauſoleum over disſe, hvert Skridt i den bragte et Navn i Erindring, ſom maatte levendegjøre hos Yngre og Ældre Fædrelandsſind og bevare Kundſkaben om dem. Men ogſaa dette ſidſte Minde er udſlettet, ſaa at end ikke Spor deraf er tilbage. Aarene 1728 og 1807 have, idet Kirken i Bund og Grund ødelagdes, tillige afſkaaret ſaamangen Erindringstraad om den ældre Tid hos den yngre Slægt, og bragt den ſtore Taknemmelighedsgjæld til ſaamange her begravne Hædersmænd i Glemme. Hvorledes kunde man ellers (blot fra denne Side betragtet) lade deres Grave henligge paa en ſaa uværdig Maade, ſom vi endnu den Dag i Dag ſee det paa Pladſen omkring Frue-Kirke, hvor man, uden at ænbſe at man færdes paa en fordums Kirkegaard, hver Dag tankeløſt tramper paa deres Støv!

c) Vi ere herved alt førte over til den Periode af Kirkens Hiſtorie, der gaaer fra 1728—1807. Den frygtelige Ild, ſom i 4 Dage fra Onsdag den 20. Oct. til Løverdag den 24de, ødelagde 1640 Huſe, 6 Kirker og en Mængde andre offentlige Bygninger[1]), angreb ogſaa Frue-Kirke. En Ildklump fra et Huus, „Blaſen" kaldet, der laae paa Hjørnet af Nørregade og gammel Torv, og ſom ſprængtes i Luften forat ſtandſe Ilden, fæſtede ſig ved Spiret, og antændte Kirken, paa hvis Redning der ikke var at tænke. Den **afbrændte**, med Undtagelſe af en Deel af Choret og det ſaakaldte Hoefnerſke Kapel, Torsdag den 21de Oct. 1728. Af den Skat, ſom til Gjenopførelſen af de mange nedbrændte offentlige Bygninger paalagdes over hele Riget, under Navn af Brandſtyr, fik Frue-Kirke ogſaa ſin Deel, for hvis Beløb Hovedbygningen reiſte ſig. Grundformen af den gamle Kirke beholdtes, og hvad der kunde benyttes af den, indlemmedes i den nye. Grundſtenen til denne blev lagt den 11te Sept. 1731, og Kirken indviedes af Biſkop Hersleb den 30de April 1738, med en Tale over Pſ. 93, 5: „Herre, dit Ord er en ret Lærdom, og Hellighed dit Huſes Prydelſe evindelig." Af Jonges Beſkrivelſe over denne, hidſætter jeg følgende Udtog:

Hovedportalet[2]) var af Steen, 14 Alen høit med mange, tildeels forgyldte Zirater og Navnetræk, ligeſom begge Sideportalerne (10 Alen høie). Kirken var 140 Alen lang, og 48 Alen bred indenfor Muren; udvendig 32 Alen høi til Taget, 50 Alen til Tagryggen; over Choret, hvor Taget var lavere,

[1]) See nyt hiſtoriſk Tidsſkrift, 5te Bind, og A. Meinerts Fortællinger om Kjøbenhavn.

[2]) Portalet, Alteret og Prædikeſtolen ere aftegnede i Danſke Vitruvius.

kun 43 Alen til Tagryggen. Det Indre af Bygningen bares af 14 meget høie Piller og havde gothiske Hvælvinger; Lyset faldt stærkt ind gjennem to Rader høie Vinduer, af hvilke den ene Rad var øverst paa Hovedskibets ydre Muur, medens den anden var nedenunder paa de lavere Sideskibes Ydervæg. — Choret var meget stort og adskiltes fra Kirken ved et lavt Tralværk, af Messing-Pillarer. Paa Alteret var øverst i en stor forgyldt Glorie Christi Opstandelses Billede; nedenfor paa Altertavlen (af Træ) var Christi Fødsel malet af en Kunstner, ved Navn Tanke. Døbefunten er ovenfor omtalt, da den reddedes fra den gamle Kirke. Prædikestolen (af Træ) var prydet med mange architektoniske Zirater, og hvilede paa et grønt Palmetræ, som syntes at bære den. Kirken havde tvende Gallerier af lukkede Pulpitur-Stole, hvilke udløb hen imod Choret. Ligefor Prædikestolen var Kongens Stol. Orgelet var smukt, men ei saa stort som det gamle. I Kirkegangen hængte 3 store Messing-Lysekroner.

Sin største udvortes Pragt fik Bygningen ved sit herlige Taarn, til hvilket en Geheimeraad Vincents Lerche skal have leveret Tegningen, medens Opførelsen lededes af Generalmajor Laurits de Thurah, der var Christian den Sjettes øverste Bygnings-Directeur. Taarnmuren var i Omkreds 84 Alen, dens Høide til hvor Tømmerværket begyndte, var 74 Alen (omtrent det nuværende Taarns Høide); med Spiret naaede det derimod 191 Alen eller 382 Fod, efterat Fløistangen med de 3 forgyldte Kroner, var forkortet 6 Alen. Man frygtede nemlig Fare, da den saaes i Storm at slingre meget stærkt; oprindeligt var Frue-Taarn 394 Fod høit. (Straßburger-Münsterens Taarn er 476 Fod). Paa Kapitæler, Gesimser og andre Zirater var det rigt forgyldt med halvslagen Guld, saaat det ikke ufortjent har faaet Navn blandt Kjøbenhavns største — desværre forgaaede — Herligheder. Det havde et Klokkespil, som Christian den Sjette, Aar 1743, lod flytte herhen fra Nikolai Taarn, og som gik ved Bryllupper og Ligbegængelser[1]). Af de 4 Klokker veiede den største 12,020 Pd. — Det store Taarn blev færdigt 1745; et mindre fandtes over Choret, dets Høide var 80 Alen over Kirkegaarden. Ved det store Taarns Opførelse, som havde kostet c. 90,000 Rbd., var der begaaet en Feil, saa at Vandet for en Deel havde sit Løb gjennem Taarnet. Følgen var, at Bjælkeværket blev ødelagt, saa at en Hovedreparation

---

[1]) See herom i Fr. Thaarups Journal for Kjøbenhavnere. 1797. 3. Bind, p. 470—488.

blev nødvendig, der medtog næsten hele Kirkens Formue. Den udførtes fra 1791—1795, og koſtede over 70,000 Rbd. D. C.

d) Det høie Spiir blev atter Kirkens Ulykke; med overordentlig Anſtrængelſe lykkedes det at frelſe det i Ildebranden 1795, men 1807 blev det Maalet for **Engellændernes Brandpile**; det antændtes og ſatte ved ſit Fald Kirken i Lue; dette ſkete Fredagen den 4de September. Intet reddedes fra denne, undtagen en Tavle med adelige Vaabener og tilhørende Indſkrifter, ſom er ophængt i Choret i Holmens Kirke, og Bryſtbilledet af en Figur, ſom har hørt til et Gravmonument. — Conferentsraad Hanſen beſtikkedes til Kirkens nye Architekt den 11te Januar 1808, og udkaſtede en Tegning til dens Gjenopførelſe, der aldeles afveg fra den gamle Stiil [1]). Bygningens Dimenſioner bleve nu i den udvendige Længde, med Undtagelſe af Portalet og Rotunden til Fiolſtræde, 114 Alen; Breden 54 Alen; indvendig Længde af det ſtore Kirkegulv 66 Alen; Breden 24 Alen; Chorets Oval 34 Alen i Længde og 24 Alen i Brede; Pantheon har en Brede af 7 Alen. Arbeidet tog endnu midt under Krigen ſin Begyndelſe 1811, og fortſattes, uden ganſke at afbrydes, indtil det 1817 angrebes med ſtørre Kraft. I Anledning af Reformationsfeſten bragtes Hovedbygningen under Tag, og Frederik den Sjette lagde Grundſtenen til Alteret under en ſæregen bevæget Høitid, den 1ſte November 1817. Bygningen fortſattes nu, og Kirken indviedes til gudstjenſtlig Brug den førſte Pintſedag, 7de Juni 1829, af Biſkop Frederik Münter.

Gaae vi, uden at opholde os ved denne nyeſte Frue-Kirkes ſimple Ydre, til det Indre, da finde vi dette opført i en blandet Stiil af romerſk og græſk Architektur. Over Alteret, paa hvilket Thorvaldſens Chriſtus, ſom indtager Altertavlens Sted, ſtaaer i en Niſche, hvælver en Rotunde ſig med ſtraa Caiſons; den ſmykkes med en Friſe, foreſtillende Chriſti Gang til Golgatha. I det ſtore, med et lavt Gelænder af Meſſingpillarer omcirklede Chor finde vi endnu den herlige Døbeengel. Skibet har en Tønbehvælving; det er frit og rummeligt og gjør et ſmukt Indtryk. Sidemurene danne forneden 7 Arkader; ved Muren mellem diſſe ere de 12 Apoſtlers fritſtaaende Statuer opſtillede; ovenpaa Arkaderne er en Række af 14 Colonner paa hver Side, ſom bære Hvælvingen; den mellem Colonnerne anbragte Række af Stole er, ved en gjennembrudt Muur, ſtilt fra den brede ydre Gang. I dette øverſte Pulpitur findes den kongelige Stol, ligeoverfor Prædikeſtolen. Denne ſidſte er af Træ og

[1]) See hans architektoniſke Værk. Tavle 37—49.

høist simpel. Over Hovedindgangen er Orgelet. Hvad Thorvaldsens Mesterværker bidrage til Kirkens Forherligelse, behøver ei at fremhæves[1]). Foruden de nævnte, findes endnu i Skriftestolene hans Basreliefs af Daabens og Nadverens Sacramenter, samt to andre Basreliefs: Caritas og Skytsengelen over de twende Fattigblokke. I Fronteſpicen af det smukke doriſke Portal udenfor Hovedindgangen staaer Johannes-Gruppen; over Døren selv sees Basrelieffet af Jesu Indtog i Jerusalem. Ved Siden af dette Portal ville nu twende kolosſale herlige Statuer: Moſes af Prof. Biſſen, og David af Prof. Jerichau blive opſtillede, frit staaende og støbte i Bronce. I Kirkens indre nordre Sidegang har man begyndt med at opſætte Mindesmærker, hvilke den gamle Bygning var saa rig paa. Over Biſkop Frederik Münter og Prof. theol. Jens Møller findes allerede saadanne. Egentlig er den bag om Alteret løbende Rotunde beſtemt til et Pantheon; men Pladſen er neppe hensigtsmæssigt valgt, hverken med Hensyn til Besøgerne eller til Brugen af Kirken. — Holde Herren sin Haand over dette Huus til hans Ære og til Hans Tjeneſte, — et Tempel, som man vinder kjærere og kjærere, jo mere man bliver hjemme i det![2]). (Fortsættes).

Fire hundrede Fortællinger for Skolen og Livet, samlede og udgivne af Paſtor E. Man. Andet Oplag. 1854. — Af denne vakkre Samling af Fortællinger, der fortrinligt egner sig til Folkeſkrift og til Læſebog for Ungdommen i Skolen og Hjemmet, ligeſom den ogſaa afgiver en god Exempelſamling for Religionslæreren ved Religionsunderviisningen, i hvilken Henſeende Brugen meget lettes ved, at den i Anordningen af Stoffet ſlutter sig til Luthers Catechismus, er andet Oplag nu paabegyndt, efter at 1ſte Oplag paa omtrent halvtredietuſind Expl. var udſolgt. Det tør sikkert antages, at dette Skrift, der er samlet i Tro og Kjærlighed og som indskærper Religionens Lærdomme paa den for Ungdommen fatteligſte Maade, gjennem Exempler, ved en stigende Udbredelſe vil end mere tjene til at

[1]) See J. M. Thiele: Thorvaldsen og hans Værker. 2den Deel p. 65—71 og 89—111. F. C. Olſen i Folkebladet. 1838. Nr. 53.

[2]) Cfr. Vor Frue-Kirke i Kjøbenhavn før og efter Branden 1807. Fra Commiſſionen for Kirkens Gjenopbygning. Kjbh. 1818. — Vor Frue-Kirkes Indvielſe. Kjbh. 1829. (med en kort Hiſtorie). — F. Thaarup: Vor Frue-Kirke, kortelig beſkreven. Kjbh. 1840. — I Oſts Arkiv 1825. 21de Hefte er aftrykt en kort hiſtoriſk Beſkrivelſe af Frue-Kirke af J. C. G. (trykt omtrent 1744; Forfatteren formodes en Groth at være, i hvis Bogtrykkeri Bogen udkom.)

vække og befæste christelig Tro og Liv. — Vi fremhæve endnu Skriftets ualmindelige Priisbillighed, idet et Hefte paa 11 Ark (Værket indeholder i Alt 4 Hefter), kun koster 36 ß. —lon.

Blandede Skrivter af Dr. J. P. Mynster. 1ste Levering. — Paa dette Hovedværk i den danske Literatur, i hvilket den nys afdøde, høitbegavede Forf. har samlet de af hans Skrifter, som have en mere almindelig Interesse, har Forlæggeren aabnet en ny Subscription. Det vil blive udgivet i 10 Leveringer à 64 ß.; den ukomne første Levering indeholder: 1) Udvikling af Begrebet Tro, 2) Om Begrebet af den christelige Dogmatik, 3) Bemærkninger om den Konst at prædike. De følgende Hefter ville indeholde: Forsvar for fastsatte Prædiketexter ved den offentlige Gudstjeneste, Bidrag til Læren om Drifterne, Om Hukommelsen, En psychologisk Undersøgelse, Logiske Bemærkninger om Identitet, Over Lessings Nathan den Vise, Recensioner og mindre polemiske Skrivter, Skoletaler, Nekrologer, Isabella af Aragon (Fragment af et Sørgespil), Blandede Digte. Disse Skrifter ville ved den dybe, sikkre Tro, der aabenbarer sig igjennem dem, ved den skarpe Tænkning og den mærkværdigt alsidige Aandsudvikling hos Forf., som de bære Præg af, ved den Aandrighed og Vid, hvormed de ere strevne, samt ved Sprogformens uopnaaede Skjønhed — bære Forf.s Navn til de sildigste Tider i den danske Literatur. Og ligesom Forf. selv i sin Tid stod som en af de høie aandelige Heroer i sit Folk, der aabnede en ny Bane i det aandelige Livs Udvikling og paatrykte det et særeget Præg, saaledes ville ogsaa hans Skrifter, de opbyggelige saavelsom de videnskabelige, indtil de seneste Tider være et rigt aandelig Væld, der vil virke befrugtende og oplivende til et høiere Livs Udvikling hos os. —lon.

Ledige Embeder. 10de Marts. Kjøbeløv i Lollands-Falsters Stift; Reg.s Sum 1726 Rd., ny Anf. 384 Rd.

— 13de Marts. Embedet som Præst ved Straffeanstalten i Horsens (800 Rd. og fri Bolig).

Udnævnelser. 3die Marts. Ref. Capellan ved Viborg Domkirke, P. Bruun, til Sognepræst i Sønderborg.

— 3die Marts. Pastor Barfoed i Oversø til Hovedpræst i Sørup i Hertugd. Slesvig, og Cand. th. Møller til Diaconus sammesteds.

Næste Uge udkommer intet Nummer af Ugeskriftet.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rgsd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rgsd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 14. Den 31te Marts. **1854.**

Indhold: 1. Om den henſigtsmæssigſte Maade, hvorpaa Presbyterier kunne blive oprettede i den danſke Folkekirke; af Biſkop Brammer. 2. Om Symbolum apostolicum; af Udgiveren. 3. En Ytring; af Dr. A. G. Rudelbach. 4. Prædikener af Joh. Ol. Wallin, anmeldt af —e. 5. Notice. 6. Ledige Embeder og Udnævnelſer. 7. Rettelſer.

Om den henſigtsmæssigſte Maade, hvorpaa Presbyterier kunne blive oprettede i den danſke Folkekirke.

Ved at nedſkrive nogle Ord ſom et lidet Bidrag til Forhandlinger i vor Litteratur om ovennævnte Gjenſtand forudſætter jeg Enighed hos dem — lad mig i god Betydning kalde dem kirkelig Conſervative! —, der ønſke at bevare og oplive Fortidens gavnlige Inſtitutioner i den danſke Kirke, og dem, — lad mig i god Betydning kalde dem kirkelige Fremſkridtsmænd! — der anſee det ønſkeligt, at vor Kirkeforfatning udvikler ſig overeensſtemmende med Landets nye politiſke Forfatning.

De kirkelig Conſervative foreſinde Medhjælperinſtitutionen i den danſke Kirke, efter at Chriſtian den Fjerde ved Mandat

af 27de Marts 1629 havde bifaldt Nationalſynodens Betænkninger om Midler til at raade Bod paa Kirkens daværende Brøſt (cfr. Lovens 2-9-1. 2.). I Norge er denne Art Presbyterier vedbleven indtil vore Dage, ligeledes paa Als og Ærø (Forord. 7de Novbr. 1832); i det egentlige Danmark er den henſygnet og hos Menigheden næſten gaaet i Forglemmelſe, dog ikke ganſke; hvilket jeg erindrer fra den Tid, jeg var Sognepræſt i Aalborg Stift. Ofte have Præſter, der ønſke vor Kirkeforfatning reformeret paa hiſtoriſt Grund, i de ſenere Aar tænkt paa at faae hiin gamle, kirkelige Indretning fornyet.

Fremſkridtsmændene ſlutte ſig til de konſtitutionelle Beſtræbelſer, ſom Tidens Aand og ydre Forhold have i de nyeſte Tider fremkaldt i andre evangeliſke Kirker. „Evangeliſt" er vel her det rette Ord; thi ſom Presbyterialforfatningen i det Hele har ſit Udſpring og Hjem i den reformeerte Kirke og ved Reformeerte, ſom flygtede fra England, er forplantet til Nederrhin, ſynes den gjennem den unerede Kirke at ſkulle finde Indgang hos Lutheranere. Dette kan ikke opvække nogen Mistanke hos os imod Medhjælperinſtitutionen, naar vi mindes, at den under Navn af Kirkeraad findes i den ſvenſke, ſtrengt lutherſke, Statskirke.

Under Enigheden mellem de kirkelig Conſervative og de kirkelige Fremſkridtsmænd om det Henſigtsmæsſige i at gjenoplive og ordne Medhjælperinſtitutionen, er det ikke at undre over, om der er Uenighed med Henſyn til den Maade, hvorpaa Inſtitutionen ſkal komme i Gang. Det er i ſin Orden, at de Conſervative af hiſtoriſke Grunde anſee det rigtigſt, at Medhjælperne tilforordnes af den geiſtlige Øvrighed (efter Præſtens Forſlag) i Henhold til Lovens Bydende, at de ſkulle i Kjøbſtederne udnævnes af Stiftsøvrigheden, Præſten og Magiſtraten, og i Landsbyerne af Kirkens Forſvar med Præſtens Raad. Ved Kirkens Forſvar maa man i de her omhandlede Forhold ikke tænke paa Kirkepatronen, men enten paa Amtmanden og Provſten (Canc. Skr. 19de Febr. 1803, Forordn. 13de Novbr. 1829), hvor Menigheden er Kirkeeier, eller paa Stiftsøvrigheden, naar Talen er om Kongens Kirker ſaavel ſom om Kjøbſtedkirker. Det er desuden i ſin Orden, at de Conſervative

frygte for uheldige Menighedsvalg, der kunne ſtaffe Præſten Medarbeidere iſtedenfor Medhjælpere.

For denne Frygt vil Fremſkridtspartiet vanſkelig træde tilbage i ſin Stræben efter at lade Menighedens Almeenaand udvikle og udtale ſig i Valg af Presbytere. Det maa ogſaa indrømmes, at hvorvel den politiſke Forfatning ikke bør være Regel for den kirkelige, naar der med varſom Haand ſkal gjøres Udkaſt til en Kirkeforfatning, bør man dog heller ikke overſee den Stemning, Folket har faaet ved vore indre Statsforhold. Det maa erindres, at baade ved Stænderinſtitutionen og Communallovgivningen have Statens Borgere erholdt Stemme i Valget af deres Repræſentanter. Naar vi ville, at de ret ſkulle føle ſig ſom Borgere i Kirkeſamfundet, maae vi da ikke ogſaa give dem Stemme i Valget af kirkelige Repræſentanter, forudſat, at man ſtræber ved en paſſende Valglov at ſørge for, at forſtandige, retſtafne og kirkeligſindede Mænd blive optagne i Presbyteriet? Vil ikke Skin af Hierarchie derved undgaaes, medens Intereſſen for Presbyterier vækkes og Tilliden til deres Virkſomhed ſtyrkes? Hertil kommer, at man ſlutter ſig til det kirkelige Fremſkridtsparti i andre evangeliſke Lande, navnlig i Tydſkland, ved at lade Menigheden have en betydelig Indflydelſe paa Valget af ſin Repræſentation i Presbyteriet. For denne Indflydelſe talte allerede den ſaakaldte Generalſynode i Berlin 1846, og den har endnu Forſvarere i anſete tydſke Forfattere efter de betænkelige Erfaringer, man har faaet ved Revolutionerne i Aaret 1848. Paa en Tid, hvor ſaa meget opfordrer den evangeliſke Kirke til et trofaſt Sammenhold, bør man ikke uden Nødvendighed adſkille ſig i ſine kirkelige Indretninger fra ſine Troesforvandte i Nabolandene.

Da nu baade de Conſervatives og Fremſkridtsmændenes Anſkuelſer om denne Sag ſynes mig at have en vis Beretligelſe, forekommer det mig rigtigſt at gjøre begge gjældende ved at vælge en Middelvei, der, ſaa vidt ſkee kan, forener begge Partier og undgaaer Eenſidighed, ſaa at nemlig Presbyterierne, navnlig ved deres første Udnævnelſe i vore Menigheder, hverken blive ganſke tilforordnede eller ganſke overladte til Menighedsvalg.

Til den ſamme Formening kommer jeg ogſaa ved at betænke, hvad der rimeligviis maa blive Gjenſtand for Presbyteriernes Virkſomhed.

For at Inſtitutionen kan faae Betydning, vil det være af Vigtighed, at Presbyterierne kunne faae Pengeſummer at raade over. Hvorledes disſe ſkulde kunne tilveiebringes, vilde det føre mig for vidt her at yttre mig om. Det være mig kun tilladt at henpege paa et kirkeligt Fattigvæſen, der ſkulde have Indtægter af frivillige Gaver, og paa Muligheden af, at Kirkerne efterhaanden, uden at de nuværende Eieres Ret blev krænket, kunde komme i Menighedernes Beſiddelſe. At det maa være i enhver Henſeende paalidelige Mænd, disſe Pengeſummer betroes, vil være baade Præſt og Menighed indlyſende.

Allerede under de beſtaaende Forhold ville Presbyterne kunne blive — derpaa maa der i hvert Fald oprigtig arbeides — Præſtens Medhjælpere i alt det, ſom Loven tilſigter, altſaa i hans Sjæleſørgerembede, og desuden i hans aandelige Kamp imod vor Kirkes Fjender og Modſtandere.

Presbyterne ſkulle formeentlig tillige være Redſkaber til at udtale Kirkens Bevidſthed, fremføre Menighedens Ønſker, ſaaſom ved Valg af Pſalmebog, og Andragender, ſaaſom ved Viſitatſer, hvor det forekommer mig mere paſſende, at Viſitator forhandler med Presbyteriet i Eenrum end med Menigheden i Kirken. Endelig antager jeg, at Presbyterierne ſkulle i Forening med Præſter og Skolelærere arbeide for, at Kirkens Katechumenunderviisning kan fremmes.

Efter denne min Formening om den Virkſomhed, man bør ſtræbe at ſkaffe Presbyterierne, kan jeg heller ikke komme til andet Reſultat, end at disſe, der deels ſkulle være Præſtens Medhjælpere, og deels repræſentere Menigheden ved Siden af eller ligeoverfor Præſten, bør udnævnes deels ved Præſtens og deels ved Menighedens Medvirkning, iøvrigt med vedkommende Øvrigheds Samtykke. Skal Præſten, hvis Stemme dog gjerne høres, naar der ſkal beſtikkes ham en geiſtlig Medhjælper (perſonel Kapellan), ingen Stemme have i Udvælgelſen af ſine Menighedsmedhjælpere, kan han vel have Grund til med Mistillid at betragte den paatænkte Inſtitution, iſtedenfor at den,

efter mit Haab, vil blive ham kjær, naar denne Stemme gives ham, og han navnlig vil blive sat i Stand til at bringe de christelig Opvakte i sin Menighed til at blive Medlemmer af Presbyteriet. Dette antager jeg snarere vil skee ved Præstens end ved Menighedens Valg, da de Christne, der benævnes „Opvakte", som oftest udgjøre Minoriteten i Sognene, og der tidt kan være Misstemning hos Majoriteten imod dem. Dette har i de sildigere Aar sjeldnere været Tilfældet mellem de Opvakte og Præsten. Og jeg har det Haab, at selv de Præster, som have et skarpt Øie for nogle „Opvaktes" Særheder, ville indsee det Hensigtsmæssige i, at christelige og nidkjære Lægfolks Iver for den indre Mission faaer sin rette, kirkelige Virksomhed i Presbyteriet. Men paa den anden Side vil Menigheden, om man end ved et hensigtsmæssigt Valg stræber at vække dens Interesse for Sagen, dersom den selv ingen Stemme erholder i Valget af sine kirkelige Repræsentanter, let komme til at betragte Institutionen med Ligegyldighed, med Misfornøielse, som en ny Byrde, og med Mistillid, som et præsteligt Aag.

At baade Geistligheden og Menigheden faaer Stemme i dette Valg, vilde heller ikke saa meget, som det synes, stride imod tidligere Kirkestik i Danmark, dersom jeg ikke feiler i den Formodning, at Amtmanden paa Landet og Magistraten i Kjøbstederne i ældre Dage anderledes end nu betragtedes som Menighedernes Værger.

Hvorledes skal da baade Geistlighedens og Menighedens Indflydelse blive gjort gjældende i Udnævnelsen til Presbyterier? — Menigheden kan foreslaae og Præsten vælge. Men dersom nu de, Præsten bedst kunde bruge til Medhjælpere, ikke fandtes iblandt dem, Menigheden foreslog, eller dersom han opvakte Misfornøielse hos de af verdslige Grunde meest ansete Sognemænd ved at vrage dem (begge Dele kunde let skee), da var Institutionen begyndt under uheldige Varsler. — Præsten kan foreslaae og Menigheden vælge. Ved denne Fremgangsmaade kan han vel sikkre sig de forholdsviis bedste Medhjælpere, men just ved at sikkre sig dem, uden at noget selvstændigt Valg er overladt til Menigheden, staaer han Fare for at vække Ugunst baade mod sig og Institutionen. Det vilde — frygter jeg —

omtrent gaae, ſom naar en Communalbeſtyrelſe ſkulde beſtaae af Magiſtraten og eligerede Borgere, ſom Communen havde udvalgt, men indſtrænket i ſit Valg ved Magiſtratens Forſlag. — I nogen Lighed med den Maade, hvorpaa Communalbeſtyrelſen i Kjøbſtederne nu ſammenſættes og hvorpaa den konſtituerende Rigsdag var ſammenſat, forekommer det derimod mig meeſt hensigtsmæssigt, at et Presbyterium, navnlig ved dets første Sammenſætning og indtil man har erholdt tilſtrækkelig Erfaring om denne Inſtitutions Gjenindførelſe iblandt os, kommer til at beſtaae deels af Medlemmer, der af Provſten eller Biſkoppen tilforordnes efter Præſtens Indſtilling, og deels af Medlemmer, ſom Menigheden udvælger med Forpligtelſe til at lade Valget falde paa kirkeligſindede Huusfædre. Menighedsvalget formener jeg bør finde Sted, førend Tilforordningen ſteer. Viſtnok kan ogſaa denne Udnævnelſesmaade medføre nogen Mislighed, men jeg antager dog, at det i mindre Grad vil blive Tilfældet, end om nogen anden Fremgangsmaade ſkulde blive brugt.

Spørgsmaal om Presbyteriers Dannelſe i Fremtiden (ſaaſom om den ſkal ſkee ved Cooptation) er det ikke her min Hensigt at indlade mig paa. Jeg maa overlade dette og meget, ſom dermed ſtaaer i Forbindelſe, iſær til Fremtidens, paa Erfaring grundede, Beſvarelſe. Men det vilde glæde mig, om disſe Linier kunde bidrage til, at kyndige Mænd ſaavel af Lægſtand ſom af Geiſtligheden vilde offentlig meddele deres Tanker angaaende den vigtige Gjenſtand, hvorom jeg her har tilladt mig at fremføre nogle Ytringer.

Brammer.

Om Symbolum apostolicum.

Af Udgiveren.

Da Spørgsmaalet om det apoſtoliſke Symbols Betydning for den chriſtne Kirke atter i disſe Dage er bleven bragt paa Bane, og en Polemik mod den eiendommelige Grundtvigſke Opfattelſe heraf er vakt, der desværre ikke ſynes at føre til noget

endeligt Reſultat, fordi, ſom det ſaa ofte gaaer i Strid, de perſonlige Hensyn træde imellem og fordunkle Sandheden, ſaa turde det være hensigtsmæssigt, for at fremkalde en upartisk Dom hos sandhedskjærlige, af Lidenskabelighed uforblindede, Læsere, at fremlægge de historiske Kjendsgierninger, paa hvilke en saadan Dom har at støtte sig, saa objectivt som muligt, idet der gives en Fremstilling af den ældste Kirkes Vidnesbyrd med Hensyn til Symbolets Oprindelse og Gyldighed. En saadan upartisk, objectiv, sammentrængt Fremstilling af det historiske Stof findes i Indledningen til „J. T. Müller, Die symboliſchen Bücher der evang. luther. Kirche, Stuttg. 1848", hvoraf jeg herved tillader mig at fremlægge en dansk Oversættelse, i det Haab at den saameget lettere vil vinde Gehør hos Tilhængerne af Grundtvigs Anskuelse, som der aabenbart hos Forf. er en Henbøielse til denne Retning. Til den sammentrængte historiske Fremstilling skal jeg saa knytte nogle Slutningsbemærkninger. Jeg har det Haab, at Sagen herved vil føres sin Afgjørelse nærmere, da det her aabenbar mere kommer an paa det Historiske end paa det Dogmatiske. En dogmatisk Afgjørelse, paa den historiske Sandheds Bekostning, vil være at grunde Kirken paa en Fiction, og en saadan vil tidlig eller seent ende med at tilintetgjøre sig selv.

Det apostoliske Symbol.

(Einleitung p. XXXIV–XLVI).

„§ 1. **Symbolets Navn og Oprindelse.** Det apostoliske Symbol viser ved sit Navn tilbage til den apostoliske Tid; thi om det ogsaa ikke kan beviſes, at det er forfattet og opstillet af Apostlene selv, saa naaer det dog til Kirkens tidligste Tider og staaer i den fuldkomneste Overeensstemmelse med Apostlenes Lære (Act. 2, 42).

Rigtignok har den Mening, at dette Symbol havde saavel sin Oprindelse som sit Navn fra Apostlene, tidligt gjort sig gjældende i Kirken, og man antog da, at Apostlene havde forfattet det, enten førend de efter den Helligaands Udgydelse første Gang vare udgangne fra Jerusalem, eller under Herodes's Forfølgelse, som omtales Act. 12, ikke blot for at have et

Foreningsbaand imellem ſig ſelv, men ogſaa for at have en Sum af Læren og en Troesnorm for deres Menigheder. De, ſom hylde denne Mening, finde i forſkjellige Steder af Apoſtlenes Skrifter en Henviisning til vort Symbol, ſom f. Ex. 2 Joh. 10, Hebr. 5, 12, Rom. 12, 6, 2 Tim. 1, 14. Ja endog den Maade, hvorpaa Apoſtlene havde forfattet det, og den Andeel, Enhver af dem havde deri, bliver nøie beſkrevet. Ruffinus (c. Aar 390, i Exposit. in Symb. Apost.) ſiger: Omnes ergo in unum positi et Spiritu Sancto repleti, breve istud futurae sibi, ut dicimus, praedicationis indicium, conferendo in unum, quod sentiebat unusquisque, componunt atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Endnu nøiere beſkriver Forfatteren af Skriftet: De temporibus sermones, ſom i lang Tid blev tilſkrevet Auguſtinus og ſom findes inter Augustini spuria scripta ed. Benedict. tom V. opp. Num 241. p. 280, hvorledes dette er gaaet til. Han ſiger: Quod graece symbolum dicitur, latine collatio nominatur. Collatio ideo, quia collata in unum catholicae legis fides symboli colligitur brevitate, cujus textum vobis modo, Deo annuente, dicemus. Petrus dixit: Credo in Deum patrem omnipotentem; Joannes dixit: creatorem coeli et terrae; Jacobus dixit: Credo et in Jesum Christum, filium ejus unicum, dominum nostrum; Andreas dixit: Qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine; Philippus ait: passus sub Pontio Pilatio, crucifixus, mortuus et sepultus; Thomas ait: descendit ad inferna, tertia dia resurrexit a mortuis; Bartholomaeus dixit: adscendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei patris omnipotentis; Matthaeus dixit: inde venturus judicare vivos et mortuos; Jacobus Alphaei: Credo et in Spiritum Sanctum, sanctam ecclesiam catholicam; Simon Zelotes: sanctorum communionem, remissionem peccatorum; Judas Jacobi: carnis resurrectionem; Matthias complevit: vitam aeternam. Amen.

Ligeſaa nævnes Apoſtlene ſom Forfattere til Symbolet af Johannes Caſſianus (c. 424) de incarn. Domini lib. VI. cap. 3., Venantius Fortunatus, Biſkop i Poitiers († efter 600) Expositiones breves Symboli Apost., Iſidorus Hiſpa-

lenſis († 636) de divinis s. eccl. officiis libri II. ad Fulgentium fratrem lib. II. cap. 22., Abbed Pirminius (c. 750) de singulis libris canonicis (cf. Will. Cave Hist. litteraria Script. eccles. 1. p. 530 og 630), Hincmar af Rheims († 882) under Paaberaabelſe af Leo den Store (Cave, anf. Skrift II. p. 33), og endelig Paſchaſius Rabbertus († 831).

Saaledes blev det conſtant Antagelſe i den romerſke Kirke, at Apoſtlene ſelv havde forfattet dette Symbol, og at det af dem var membratim articulatimque compositum. Ogſaa i den lutherſke Kirke fulgte man i Begyndelſen denne Antagelſe, Magdeburger Centuriatorerne (Centur. 1. lib. II. p. 66) adopterede den, Nic. Selnecker (exegesis Symb. Apost. Nic. et Athan. Lips 1575), David Chytraeus (Articulorum Symb. apost. de Filio Dei explicatio, — ed. Jo. Freder. Viteb. 1613), Chriſt. Irenaeus (Symb. Apost. Viteb. 1613), Dan. Cramer (Schol. proph. juxta artic. symb. apost. Hamb. 1605) bekjende ſig til den, og endelig holdt de, ſom paa Grund af ſamme meente at kunne forene de adſkilte chriſtelige Kirkepartier (ſee nedenfor) endog da faſt paa dette Symbols apoſtoliſke Oprindelſe, da det allerede almindelig anerkjendtes, at det ikke umiddelbart hidrører fra Apoſtlene. Ogſaa den arianſk ſindede (Arminianer) Chriſtoph Sand, i nucleo histor. eccles. lib. II. p. 167, forſvarer ſammes apoſtoliſke Oprindelſe, for deſto ſikkrere at kunne vindicere det Fortrin for det nicaenſke.

Den førſte Oppoſition mod denne Antagelſe reiſtes i den romerſke Kirke ſelv af Laurentius Valla, dernæſt af Erasmus, ſom i Fortalen til Matthæus ſiger: Quod an ab Apostolis profectum sit nescio, og hævdede ſin Anſkuelſe imod det Pariſer Univerſitets Cenſur. Ham fulgte Dupin, men fremfor Alle de Reformeerte[1]), Rivetus, Chamier, Voetius og iſær J. G. Voſſius og Anglicanerne Bingham, Joh. Pearſon, Peter King o. Fl. Under de lutherſke Theologer

[1]) Calvin forholder ſig tvivlende (Instit. c. VI. p. 129, Argent. 1545): Apostolicum autem nuncupo, de autore interim minime sollicitus .... De autore vel anxie laborare, vel cum aliquo digladiari nihil attinet.

lægge vi først Mærke til Luther, der hverken erklærer sig for eller imod Symbolets apostolske Oprindelse, men i sin Prædiken over Epistlen paa Trinitatisfesten (Kirchenpost. Bd. 9. S. 29. Erlanger Udgave) siger: „Denne Bekjendelse have vi ikke gjort eller optænkt, ei heller de tidligere Fædre, men som en Bi samler Honningen sammen af mangeslags skjønne lystelige Blomster, saaledes er dette Symbolum smukt kort sammenfattet for Børn og eenfoldige Christne af de kjære Propheters og Apostlers Bøger, det er, af den hele hellige Skrift. Saa at man billig kalder det Apostlenes Symbolum eller Tro; thi det er stillet saaledes, at man ikke bedre og smukkere havde kunnet affatte det saa kort og klart. Og det har fra Arilds Tid staaet saaledes i Kirken, at enten har Apostlene selv sammenstillet det, eller og er det af deres Skrift eller Prædiken sammenføiet af deres bedste Disciple." Eiendommelig er Joh. Brentz's Anskuelse i Catechismus pia et utili explicatione illustratus 1551. 4. p. 75: Sed quia hoc (den artikulerede Affattelse ved de 12 Apostle) magis fama, quam certo testimonio constat, sequemur quod probabilius videtur. Dicitur enim Symbolum Apostolicum, quod contineat epitomen, compendium et summam totius apostolicae doctrinae, imo totius sacrae scripturae de Deo Patre, Filio et Spiritu Sancto. Itaque hoc symbolum tanquam Parva Biblia, de vera Dei cognitione, merito amplectendum est. Nam et res ipsa testatur, quod articuli, qui in hoc Symbolo de Jesu Christo commemorantur, collati sint in hanc epitomen ex prima concione, quam Petrus in Die Pentecostes, adstantibus et simul contestantibus apostolis, habuit. Videre erklære sig mod Affattelsen ved Apostlene Calov, Tentzel, Buddeus, Cotta i Anmærkningerne til Joh. Gerhards Loc. theol. XI. p. 216 sq. Licet vere hocce symbolum, si ejusdem formam, quam nunc habet, respiciamus, ab ipsis apostolis haud fuerit compositum, illud tamen ratione materiae apostolicum esse, nemo protestantium negat. J. A. Quenstedt (Theol. didact. polem. p. I. p. 21) Symbolum apostolicum dicitur, non quod ad Apostolis ipsis sit conditum (esset enim alias connumerandum scriptis cano-

nicis), sed quia a viris apostolicis, qui Apostolos ipsos audiverunt, non modo ex eorum scriptis, sed etiam oralibus concionibus confectum est, et in hunc ordinem digestum. Totidem autem verbis, quot hodie habetur, non nisi a saeculo quarto p. Chr. n. in ecclesia traditum est. — Certe usque ad quadringentesimum annum neque ex ecclesia orientali neque occidentali ostendi potest forma Symboli hujus, quae tam quoad verba, quam quoad seriem et ordinem articulorum concordaret. Saaledes ogſaa David Hollaz o. Fl.

De Grunde, ſom ere anførte mod den apoſtoliſke Affattelſe, ere kortelig følgende.

1. Den Hellige Skrifts Taushed; derſom virkelig Apoſtlene havde forfattet Symbolet, ſaa vilde de ſikkert i deres Skrifter have taget Henſyn dertil, og Lucas vilde ſikkerlig ikke i Apoſtlenes Gjerninger have forbigaaet et ſaa vigtigt Factum, medens Tildragelſer af (relativ) ringere Vigtighed ere berettede.

2. En lignende Taushed af den ældſte Kirke; Fædrene Irenaeus, Juſtinus Martyr, Clemens af Alexandrien, Origenes, Tertullian, Euſebius, Hilarius, Cyrillus fra Jeruſalem havde ſikkert omtalt ſamme, om endog kun ſom Tradition, thi det vilde have været dem et vigtigt Vaaben i deres Kampe mod Kjætterne. Rigtignok ſiger Sixtus af Siena (bibl. sanct. lib. II. a): omnes orthodoxi patres affirmant symbolum ab ipsis apostolis conditum, men han har forglemt at beviſe ſin ſuffiſante Paaſtand.

3. Symbolets Beſkaffenhed og Indhold, i hvilket mange vigtige Artikler af den chriſtelige Lære ere forbigaaede, og mange holdte i ſaa almindelige Udtryk, at ogſaa Saadanne kunde antage og have antaget det, ſom underlagde Ordene en ganſke anden Betydning, end de apoſtoliſke Skrifter tilſtede. Havde virkelig Apoſtlene forfattet Symbolet ſom en Lære og Troesnorm, havde de ſikkert givet det fuldſtændigere og formuleret det beſtemtere. Man ſammenligne her i Særdeleshed de 5 Tabeller, ſom ere indrykkede i Rechenbergs Appendix tripart. isag. p. 48 sqq., i hvilke det viſes, hvorledes Symbolet kan ublægges i den orthodoxe Kirkes Betydning, og dernæſt i Papiſternes, de Reformeertes, Arminianernes og Socinianernes.

4. Mængden og Forskjelligheden af de paa Synoder og af enkelte Kirkelærere i Kirken i de første Aarhundreder affattede Symboler og Bekjendelser, hvilke ikke havde kunnet opstaae, dersom man havde havt et ved apostolisk Autoritet sanctioneret Symbol.

5. Selve Symbolets forskjellige Recensioner og de Tilsætninger, som det beviislig modtog fra Tid til Tid, hvilket ligeledes ikke havde kunnet finde Sted, naar det havde været bekjendt i den første Kirke, som hidrørende fra Apostlene, thi man vilde da ligesaalidet have vovet at gjøre Forandringer ved dette Symbol, som man vovede det ved den H. Skrifts Canon.

6. Symbolets Overskrift, der betegner det som apostolisk, afgjør Intet; ofte nævne Overskrifterne ikke et Skrifts sande Forfatter, og have overhovedet ingen Vægt, naar det ikke staaer fast, fra hvem de hidrøre; men indrømme vi endog, at Betegnelsen apostolisk allerede fra Begyndelsen af og med Rette er bleven tillagt Symbolet, saa lader denne sig ligesaa godt forklare med Hensyn til Indholdet, ligesom ogsaa virkelig det nicaensk Symbolum ikke sjeldent kaldes apostolicum. Videre erklærer Sprogbrugen Oversættelsen af Ordet *σύμβολον* ved collatio ligefrem for falsk.

7. Den kirkelige Tradition afgjør ei heller Noget, da den alene beroer paa Ruffinus, hvis Troværdighed allerede Hieronymus drog i Tvivl, og paa den ubekjendte Forfatter af det, falskelig Augustin tillagte, Skrift de temporibus sermones. Dette har ingen Beviiskraft, men Ruffinus veed ikke selv at indlede sin Beretning anderledes, end med de Ord: Majores tradiderunt cet.

8. Endelig lader det sig ikke paastaae, som det er skeet af romerske Autorer, Baronius, Natalis Alexander o. Fl., for at støtte den kirk. Tradition, at Affattelsen af et Symbol ved Apostlene var nødvendig; hverken Apostlene behøvede et saadant til Foreningsbaand, da de meget mere glædede sig ved et langt høiere, den Helligaands, ei heller var det nødvendigt for deres Menigheder, thi disse havde Apostlenes mundtlige og skriftlige Underviisning. Men Nødvendigheden af en saadan Troesregel traadte meget mere først frem efter disses

Bortgang og som en Følge af Kirkens stedse videre Udbredelse, især da de forskjellige Kjæresier dukkede op, der forstyrrede Kirkens Eenhed.

Det er værdt at lægge Mærke til, at man i nyere Tider igjen har begyndt at vindicere Symbolet en apostolisk Oprindelse. Lessing i hans bekjendte Skrift „Nöthige Antwort auf eine sehr unnöthige Frage des H. Hauptpastor Götze, Wolfenb. 1778" (paa Ny udgivet af F. Boll: G. E. Lessing über das apost. Glaubensbekenntnis, Berlin 1839), i Afsnittet: „Excurs over de første Christnes Troesbekjendelse (Boll. P. 46 ff.), vil tilbageføre den ordrette Affattelse af Troesregelen = Symbolet ikke blot til Apostlene, men selv til Christus. Denne Lessings Anskuelse har Delbrück (Phil. Melanchton der Glaubenslehrer, Bonn 1826)[1]) paany optaget, idet han S. 181 fg. siger: Hvem altsaa, hvem vor Kirkes Sag ligger paa Hjerte, vil det ikke glæde at see, hvorledes de ovenfor (S. 146 ff.) anførte Udsagn af Kirkefædrene forene sig derhen, til Fordeel for Lessing eensstemmig at bevise, at i Virkeligheden Kirken i de første Aarhundreder som Kilden for de uforanderlige, ubeviselige og intet Bevis behøvende Grundlærdomme antog en af Christo Apostlene umiddelbart anbetroet Troesregel, af hvis Indhold Apostlenes og deres Efterfølgeres mundtlige og skriftlige Meddelelser kun vare Udstrømninger.

Videre erklærer Lindberg (Den danske Kirkes symbolske Bøger, 1830) den nyere Paastand, at den apostoliske Troesbekjendelse ikke skulde være apostolisk, for ganske forkastelig, grundløs og grundfalsk o. s. v. (Recens. i „Stud. und Krit." 1834. H. 3. P. 987), og ogsaa Rudelbach „Ueber die Bedeutung des apost. Symb. Leipz. 1844 S. 20 ff.[2]) udtaler sig for sammes apostoliske Oprindelse, idet han giver Haab om en omfattende Bearbeidelse af denne Gjenstand; og i Sandhed, vi vilde paany blive denne ærværdige Mand, hvem Kirken skylder saameget, taksylbige, dersom dette Spørgsmaal ved hans Bestræbelser kunde bringes til Afgjørelse i denne Mening. Thi om endog Symbolets ubestridelige apostoliske Indhold og sammes kirkelige Brug fra de tidligste Tider af for stedse sikkre det dets Betydning, saa vilde denne dog ikke vinde lidet ved Beviset for dets apostoliske Oprindelse". (Fortsættes).

[1]) Herimod udkom: Ueber das Ansehen der H. Schrift und ihr Verhältnis zur Glaubensregel in der protest. und in der alten Kirche. Drei theol. Sendschreiben an H. Prof. Delbrück.... von Dr. K. H. Sack, Dr. C. J. Nitzsch und Dr. Fr. Lücke. Bonn 1827.

[2]) Denne Dr. Rudelbachs Ytring maa modificeres ved hans senere Udtalelser. Overs. Anm.

En Yttring.

Den ærede Recenſent af mit Skrift „om Begrebet Folkekirke", i „Ugeſkrift for den evangeliſke Kirke i Danmark, 1854, Nr. 7", takker jeg for hans ligeſaa velvillige ſom ſkarpſindige Bemærkninger, der dog nu først ere komne mig i Hænde. Det være mig tillabt, med Henſyn paa disſe, at yttre mig uforbeholdent om et Par Punkter. Upaatvivlelig havde det, ſom Rec. bemærker, været mere praktiſk, „i beſtemt formulerede Sætninger at faae at vide, hvad der fordres til Kirkens Frigjørelſe her i Danmark". Men deels anſaae jeg i hiint Skrift kun det for min Opgave, at viſe, at Begrebet „Folkekirke" er et amphiboliſt Begreb; at det ingenlunde dækker Begrebet „Nationalkirke"; at det, naar det ſkal have nogen Betydning og noget reelt Indhold, maa falde ſammen med Begrebet af „den frie Kirke"; og denne Opgave troede jeg kun at kunne løſe paa den reent hiſtoriſke Vei. Deels formeente jeg, i et tidligere Skrift om „den evangeliſke Kirkeforfatnings Oprindelſe og Princip" (1849) vel ikke at have leveret et formeligt Program til, hvorledes en ſelvſtændig og fri Kirke ſkulde gjøre ſig gjeldende navnlig i Danmark, men dog at have givet alle Grundſtregerne dertil, ſom det jo vilde være let at udfylde. Den ærede Rec. kan da viſtnok have Ret i, at et ſaadant Program havde været ønſkeligere; min Tanke var dog (maaſkee feilagtigt med Henſyn paa Skriftets Henvendelſe til Rigsdagen): non his erat locus. Det Andet, jeg ſkal tillade mig at yttre mig over, er noget mig, næſten kunde jeg ſige, Nærgaaende. Det ſkulde nemlig gjøre mig inderlig ondt, om Nogen kunde troe, jeg, ved blot at nævne: Ullmann, O. Krabbe, K. Haſe ſom ſaadanne, med hvilke jeg i det foreliggende Spørgsmaal væſentlig var enig, havde villet forbigaae eller paa nogen Maade ſtille i Skygge de mange hæderlige Mænds Vidnesbyrd, ſom i vort Fædreland, mere eller mindre, have udtalt ſig for Kirkefriheden. Det var langtfra min Henſigt, og hvor kunde det være det, da jeg jo i hine Vidnesbyrd maatte erkjende Kjød af mit Kjød og Been af mine Been! Men hvad nu min „Enighed" eller „Uenighed" med hine Mænd (i andre Punkter) betræffer, ſaa kunde det jo her ſlet ikke komme i Betragtning og er hos mig, i lignende Tilfælde, aldrig kommet i Betragtning. Som gammel Stridsmand har jeg lært i alle Tilfælde at ſtille „Sagen" fra „Perſonerne"; og ligeſom jeg nys fandt mig foranlediget til at udtale min dybe Høiagtelſe for F. C. Baur ſom hiſtoriſk kritiſk

Theolog[1]), skjøndt han staaer paa en ganske anden Grundvold end jeg, saaledes vil man vel heller ikke tiltroe mig nogen personlig Hensyntagelse i dette Tilfælde. Kun det var min Tanke, at nævne nogle større videnskabelige Skrifter, hvor hele Spørgsmaalet var behandlet, og tillige apologetisk at bemærke, at selv saadanne Theologer, jeg ellers i flere Stykker afveg fra (hvilket, som Enhver veed og som jeg oftere har udtalt, navnlig er Tilfældet med mine gamle Venner Ullmann og Hase), dog i Grunden og Væsenet, med Hensyn paa det Ønskværdige i en fri Kirkeforfatning, vare aldeles enige med mig. Upaatvivlelig vilde det have forstærket Indtrykket, om jeg havde erindret om, at ogsaa danske Kirkevidner have aflagt det samme Vidnesbyrd, og dette bør altsaa indrømmes er overseet, men ingenlunde i Tanken om Tilsidesættelse i mindste Maade af nogen af disse hæderlige Mænd. Og saaledes udtaler jeg da her udtrykkelig denne Anerkjendelse, og takker Rec., at han har ledet mig herpaa; en senere Benyttelse af dette Vink skal jeg vist ved given Leilighed ikke unlade.

23de Martii 1854.

A. G. Rudelbach.

Prædikener over de aarlige Søn- og Helligdages Evangelier af Biskop **Joh. Ol. Wallin.** Ny Aargang. Oversat fra det Svenske. Christiania. J. W. Cappelens Forlag. 1854. — Denne nye, af den ældre uafhængige, Samling af Wallins Prædikener indeholder 62 Taler, af hvilke dog 7 have været trykte før i de af Forf. selv udgivne „Religionstaler" og „Prædikener". Disse ere her medtagne for at faae en fuldstændig Aargang. Alligevel mangler en Prædiken til 27de S. efter Trin., hvorimod der findes tvende til første Juledag. — Den ikke nævnte Oversætter har besørget sit Arbeide med Troskab, og Bogen vil læses med Lethed, skjøndt en Dansk meget hyppigt vil støbes ved norske Vendinger og enkelte fremmede Udtryk (Lja for Lee; lavlændt, belive, Fortrykkelse, belastede o. s. f.). — Wallins Navn borger for det opbyggelige, christelige, mange Steder opløftende Indhold, for det Skjønne, Billedrige i Formen og Foredraget (meget ofte er den første Indledning til hans Prædikener deilig og tankerig) — og disse Fortrin ville ikke savnes i nærværende Samling. Imidlertid fører han ikke dybere ind i Troens Lærdomme eller i det christelige Liv-

[1]) See Zeitschrift für die Lutherische Theologie und Kirche, 1 Hefte 1854, S. 137 ff.

Væsen, og naar man faaer altfor mange Samlinger af hans Prædikener, vil man efterhaanden føle stor Trang til „faste Føde“. —e.

Notice. I Anledning af et under Mærket **ek. er.** anonymt tilsendt Bidrag, tillader Udgiveren sig at bringe den Bestemmelse i Programmet (1ste Bd. Nr. 1) i Erindring, at **Bidrag, som tilsendes anonymt, ikke optages.**

Ledige Embeder. 9de Marts. Catechet-Embedet ved Frederiks tydske Kirke paa Christianshavn (355 Rd).

— 22de Marts. Sværdborg i Sjællands Stift; Reg.s Sum 1520 Rd., ny Anf. 380 Rd. — Bregninge paa Thorseng; Reg.s Sum 920 Rd., ny Anf. 224 Rd. — Særslev i Fyens Stift; Reg.s Sum 1640 Rd., ny Anf. 399 Rd.

Udnævnelser. 18de Marts. Cand. th. E. C. W. Ortmann til Capellan p. p. hos Sognepræsten for Magleby paa Langeland, J. E. Ortmann.

— 20de Marts. Cand. th. L. T. Drechsel til Sognepræst for Skagen. — Sognepræst for Hammer og Horsens i Aalborg Stift, R. W. Balslev, til Sognepræst for Skydeberg og Orte i Fyens Stift. — Sognepræst for Durup og Tønbering i Viborg Stift, A. F. Hornemann, til Sognepræst for St. Jørgens og Sørup i Fyens Stift. — Sognepræst for Rindgive, Gadbjerg og Lindballe i Ribe Stift, R. Kirketerp, til Sognepræst for Østersnede i samme Stift. — Sognepræst for Hasfing og Billerslev i Aalborg Stift, J. C. v. Haven, til Sognepræst for Vive, Ove og Valsgaard i Viborg Stift. — Cand. th. J. C. A. Schwartz til ordineret Catechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Aalborg. — Cand. th. N. P. Hasselqvist til ord. Catechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Stege. — Pers. Capellan for Thoreby paa Lolland, S. S. Giesfing, til ord. Catechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Nyfted. — Cand. th. J. C. Bröchner, til ord. Catechet og Førstelærer ved Borgerskolen i Bogense.

— 23de Marts. Ord. Catechet ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn, F. C. C. W. L. Breinholm, til Sognepræst for Sollested i Lolland-Falsters Stift.

Rettelser. Nr. 12—13. S. 192 Lin. 20: „Darius“, læs: „deres Konge“. S. 193, næstsidste Linie: „langwährigen“, læs: „langwährige“. S. 196 Lin. 16: „langwährigen“, læs: „langwähriges“. S. 196 Lin. 6 fra n. „med“, læs: „mod“. S. 200, nederste Lin: „Grundtvigianere“, læs: „Grundtvigianismen“.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rgsd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rgsd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet **Bind**), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 15-16. Den 7de April. **1854.**

Indhold: 1. Kirke-Commisſionens Forhandlinger. 2. Udkaſt til en Revision af Balles Lærebog; af Biſk. Mynſter. 3. Om Symbolum apostolicum; af Udgiveren. (Fortſat). 4. De kjøbenhavnſke Kirkers Hiſtorie; af Lic. C. Rothe. (Fortſat). 5. Exegetiſke Smuler. 6. Birchedals Stridsſkrift mod Mag. Zeuthen; anmeldt af Udgiveren. 7. H. N. Clauſen, Nyt Tidsſkrift for udenlandſk theol. Lit.; anmeldt af —ion. 8. Ledige Embeder.

Kirke-Commisſionens Forhandlinger.

Den 12te Januar 1854 holdt Kirke-Commisſionen ſit Første Møde. I dette Møde valgtes Biſkop Mynſter til Formand, ligeſom det ogſaa, efter nogen Discuſſion om Commisſionens Stilling i Almindelighed, beſtemtes, at Comitteer paa 7 Medlemmer ſkulde nedſættes i de af Miniſteriet forelagte fire Sager, Kirkeforfatningsſagen, Pſalmebogsſagen, Diſſenterſagen og Sagen angaaende den geiſtlige Diſciplin. I det næſte Møde, 13de Januar, valgtes Prof. Clauſen til Viceformand, og Etatsr. Weis til Secretær. Til Medlemmer af de 4 Comitteer valgtes: 1) i Kirkeforfatningsſagen: Prof. Clauſen, Etatsraad Madvig, Profeſſor Hall, Biſkop Engelſtoft,

Dr. Rørdam; 2) i Disſenterſagen: Prof. Martenſen, Etatsr. Weis, Stiftspr. Tryde, Provſt Becker, Biſkop Mynſter; 3) i Pſalmebogsſagen: Dr. Paulli, Lic. Fenger, Profeſſor Martenſen, Biſk. Brammer, Conf. Johnſen; 4) i Diſciplinarſagen: Juſt. Caſſe, Biſk. Brammer, Biſk. Mynſter, Conf. Bentley, Provſt Becker. Det nødvendige Ophold, der maatte finde Sted i Forhandlingerne, medens de enkelte Comitteer udarbeidede deres Betænkninger, forlængedes ved Biſkop Mynſters Død, og først den 8de Febr. ſamledes Commiſſionen atter. I dette Møde valgtes Prof. Clauſen til Formand, Dr. Paulli til Viceformand. De tvende Comitteer, af hvilke Biſkop Mynſter havde været Medlem, ſupplereres ved nye Valg, idet Tobaksfabrikør Bonneſen valgtes til Medlem af Disſentercomitten, Major Müller til Medlem af Diſciplinarcomitteen. Tillige fremlagdes og motiveredes 5 Forſlag, 1 af hHrr. Bonneſen og Müller (om Midlerne til det kirk. Livs Fremme i Hovedſtaden), 3 af Provſt Becker (a. hvad der maa være at gjøre, for at Præſternes Embede ikke mere end nødvendigt ſkal bebyrdes med verdslige Forretninger; b. at en geiſtlig Penſionslov bliver givet og en Beſtemmelſe truffen om Penſioneringen af ſaadanne Sognepræſter, ſom ere ſaa affældige og ſvage, at de ei ved Hjælp af en paa ſædvanlig Maade anſat Capellan kunne varetage deres Forretninger; c. om Kirkeeiernes Forpligtelſer med Henſyn til Kirkerne), og 1 af Biſkop Engelſtoft (om Tavlepengenes Anvendelſe til Etableringen af et kirkeligt Fattigvæſen). — I Mødet den 15de Febr. foretoges den foreløbige Behandling af disſe Sager; Udfaldet blev, at Spørgsmaalet om de 4 Forſlags Fremme opſattes, til Kirkeforfatningsſagen var afgjort, medens det beſtemtes, at en Comittee ſkulde nedſættes til Behandlingen af hHrr. Bonneſens og Müllers Forſlag. Biſkop Brammer fremlagde tvende Forſlag (1. at der ſikkres Geiſtligheden Myndighed til at afgjøre, hvilke Børn der med Henſyn til deres Religionskundſkaber maae udſtrives af Borger- og Almueſkolerne ſom modne til at modtage Confirmationsforberedelſe, ſamt gives Biſkopperne Ret til at indrømme Undtagelſer fra den for Landet almindelige Beſtemmelſe om Confirmations Afholdelſe 1ſte Søn-

dag efter Paaſte; 2. at der meddeles Landets Biſkopper Myndighed til, naar det, efter Overveielſe af Vedkommendes Betænkninger, ſynes dem hensigtsmæssigt, at give Præſterne Tilladelſe til at prædike over Epiſtelperikoperne eller hele Afſnit af det N. T.). I Mødet den 21de Febr. valgtes Comitteen til Behandlingen af dHrr. Bonneſens og Müllers Forſlag. Valget faldt paa Major Müller, Tobaksfabr. Bonneſen, Stiftspr. Tryde, Prof. Clauſen, Conf. Bentley. Med Hensyn til de to af Biſk. Brammer i forrige Møde fremlagte Forſlag beſtemtes, at Forhandlingen af det 1ſte ſkulde udſættes, men en Comittee paa tre Medlemmer nedſættes til Behandlingen af det andet (Pericopeſagen). Derefter indlededes første Behandling af Forfatningsſagen. Comitteebetænkningen i denne Sag gik ud paa at indſtille en Presbyterial- og Synodal-Forfatning, medens Minoriteten ſubſidiært, iſtedenfor en Synode, indſtillede et Biſperaad (i Forbindelſe med fremtidigt frit Biſpevalg af Geiſtligheden). Dr. Rørdam havde endvidere ſtillet et Tillægsforſlag om Sognebaandets Løsning, om Præſtens Tilladelſe til at tjene med Ordets Forkyndelſe ogſaa udenfor ſin Sognekreds, naar det begjæres, og om Tilladelſe for Præſt og Menighed til at benytte ſelvvalgte Pſalmebogstillæg, naar de derom kunne enes. Den foreløbige Behandling af Forfatningsſagen medtog endnu hele Mødet den 22de Febr. I Mødet den 2den Marts foretoges 1ſte Behandling af Pſalmebogsſagen. Comitteebetænkningen her fremhævede, at de væſentligſte Mangler ved Roskilde Convents Pſalmebog hidrørte fra, at ſammes Comittee har ſavnet en Pſalmedigter i ſin Midte. Den foreſlog en Reviſion af Pſalmebogen ved Etatsraad Ingemann, og opſtillede ſom ledende Grundſætninger for en ſaadan, at de Pſalmer, der vare optagne i Roskilde Convents Pſalmebog af de originale i Ev. Pſ., ſaavidt muligt ſkulde føres tilbage til deres Form der, at Pſalmerne fra Kingos og Pontoppidans Pſalmebøger ſkulde føres tilbage til en større Lighed med den oprindelige Form, og at de nyere Digteres Pſalmer ſkulde optages uforandrede. Tillige ſkulde Reviſionen fuldendes i Løbet af et Aar. I Forhandlingen gjorde endnu den Anſkuelſe ſig gjældende, at ved Pſalmebogens endelige Aprobation

en kirkelig Autoriſation maatte træde til. I Møderne den 7de, 9de, 14de, 16de og 18de Marts foretoges 2den Behandling af Forfatningsſagen. Medens Committeen eenſtemmigt indſtillede Menighedsraad, var der derimod Meningsforſkjellighed tilſtede med Hensyn til Kirkeforfatningens øverſte Led, idet Comiteens Majoritet havde indſtillet en raadgivende Synode, medens Minoriteten foreſlog et proviſoriſt Biſperaad. Et Aendringsforſlag til Majoritetens Indſtilling androg paa en lovgivende Synode; til Minoritetens Forſlag var der knyttet Aendringsforſlag om Biſperaadets eller Kirkeraadets Udvidelſe ved verdslige (valgte) Medlemmer. Et Forſlag, der fremkom under Forhandlingerne, og ſom ſøgte at mediere mellem de to modſatte Anſkuelſer (aarligt Biſperaad i Forbindelſe med en hvert 5te Aar ſammentrædende Synode) vandt ikke Fremgang og blev taget tilbage. Ved den hidtil ſtedfundne Afſtemning kan det endnu ikke anſees ſom givet, hvilket Forſlag de fleſte Stemmer omſider ville forene ſig om. Der ſynes endnu at ſtaae 3 Minoriteter (Synode — Biſperaad — Kirkeraad) overfor hinanden, af hvilke den første vel tæller fleſt Medlemmer, medens dog ingen endnu har abſolut Majoritet i Commisſionen; Majoriteten i Commisſionen erklærede ſig derimod for Menighedsraad, valgte af Menigheden. Det første Punkt af Dr. Rørdams Tillægsforſlag (Sognebaandets Løsning) antoges eenſtemmigt; med Hensyn til det andet Punkt antoges et under Forhandlingen ſtillet Aendringsforſlag: „Naar, udenfor geiſtlige Beſøg til Skriftebørn i fremmede Menigheder, Præſtens Nærværelſe ønſkes til Ledning af gudelige Forſamlinger udenfor hans Sogn, maa Tilladelſe dertil ſøges hos den geiſtlige Foreſatte.“ Det tredie Punkt antoges med Modificationer. I Mødet den 21de Marts forhandledes først om, hvorvidt de tidligere fremlagte Forſlag ſkulde nyde Fremme. (Et nyt af Dr. Rørdam om Nedſættelſen af en Examenscommisſion ved theol. Examen var kommet til). Der beſtemtes, deels af Hensyn til Forſamlingens Tid, deels paa Grund af, at Commisſionen var enig om at ville andrage paa Tilveiebringelſen af et kirkeligt Organ, hvortil da Sager ſom de paagjældende vilde naturligen være at henviſe, at disſe Spørgsmaal indtil videre ſkulde ud-

sættes, med Undtagelse af Biskop Brammers om Confirmationen. Med Hensyn til dette besluttede man, i Anledning af den i Rigsdagen d. 20de Marts derom vedtagne Lov, at indsende et Andragende til Ministeriet om, at Biskopperne og maaskee Landemoderne maatte blive hørte, forinden Hans Maj. Kongens Samtykke erhvervedes til, at forannævnte Lovudkast erholder Lovskraft. (Denne Indstilling blev formuleret til det næste Møde og da vedtaget.) I samme Møde skete den endelige Behandling af Psalmebogssagen, der i det Hele vedtog de ved 2den Behandling af denne Sag fremsatte Indstillingspunkter, med nogle Modificationer. Endvidere skete 1ste Behandling af Disciplinarsagen. Comitteebetænkningen her gik ud paa, at der istedenfor de 3 Instantser, ved hvilke Sager, som angaae geistlige Embedsmænds Lære og Levnet, tidligere paadømtes, skulde nu (istedenfor Provsteretter og Landemodet) en geistlig Domstol nedsættes, bestaaende af fire geistlige Mænd tilligemed Stedets Dommer. De fire geistlige Medlemmer skulde være Biskoppen og Provsten, samt to af Provstiet valgte Geistlige. Hvor Sagen faldt ud til Advarsel eller Mulct, skulde ingen Appel kunne finde Sted til Høiesteriet, men vel, naar den Anklagede blev dømt fra Embedet; dog saaledes, at denne Rets Skjøn angaaende Visheden om de paaklagede Facta og disses Forhold til de Fordringer, der billig kunne gjøres til den geistlige Mands Reenhed i Levnet, burde være bindende, naar Sagen kom for Høiesteret; hvorimod denne vilde have at forandre hiin Rets Dom, hvis den fandtes at indeholde Noget, der var uovereensstemmende med Sagens oplyste Omstændigheder eller ligefrem stridende mod Loven. Denne Domstol skulde ogsaa omfatte Skolelærere. I Mødet den 24de Marts forhandledes et, til Disciplinarsagen knyttet, Ændringsforslag af Stiftsprovst Tryde om de administrative Midler til et mere virksomt Tilsyn med geistlige Embedsmænds Færd. Det bestemtes, at ingen Indstilling herom skulde skee, men at Hovedpunkterne af samme kunde optages i Indledningen til Indstillingen i Disciplinarsagen. Dennes anden Behandling fandt Sted i Mødet den 29de Marts; et indbragt Ændringsforslag med Hensyn til den paatænkte Domstols Sammensætning blev antaget, og

Comitteens forkaſtet. Det antagne Forſlag gaaer ud paa, at den geiſtlige Domſtol ſkal beſtaae af en af Stiftets Provſter, ſom betegnes af Biſkoppen og fører Forſædet; af 5 andre Geiſtlige, af hvilke de to vælges af og imellem vedkommende Provſties Præſter, tre af og imellem Stiftets øvrige Præſter; af en af vedkommende Overretsaſſeſſorer, der udnævnes af Retten efter Biſkoppens Begjæring. — Er den Anklagede en Skolelærer, indtræde, iſtedenfor de tre af Stiftets Geiſtlige valgte Præſter, tre af Provſtiets Skolelærere valgte Skolelærere. I ſamme Møde fremlagde Formanden en ny Sag fra Miniſteriet, om Midlerne til at hindre Mormonernes Omſiggriben. I Mødet den 30te Marts valgtes en Comittee paa 5 Medlemmer i Mormonſagen (Juſtitsraad Caſſe, Provſt Becker, Lic. Fenger, Conferentsraad Johnſen og Biſkop Engelſtoft). I ſamme Møde foretoges første Behandling af Diſſenterſagen, ſom fortſattes i Mødet den 31te Marts. I det ſidſte Møde fremlagde Formanden en ny Sag fra Miniſteriet angaaende en Mormon-Faders Vægring ved at lade ſit Barn ſøge Skole; den henviſtes til Diſſentercomitteen. I Mødet d. 4de April ſkete anden Behandling af Diſſenterſagen, forſaavidt Underviisningsſpørgsmaalet angik. Ved Afſtemningen, ved hvilken Stemmerne ſtode temmeligt ligeligt mod hinanden, antoges et Ændringsforſlag, der gik ud paa at give en nærmere Veiledning til Udførelſen af § 11 i Loven af 13de April 1851. I Mødet d. 5te April foretoges 1ſte Behandling af de af Diſſentercomitteen udarbeidede Elementer til en Diſſenterlov. Det næſte Møde, d. 6te April, beſtemtes til Forhandling af Pericopeſagen og af Indſtillingen til Miniſteriet i Pſalmebogsſagen. Paa Grund af Paaſken og Confirmationen vil Commiſſionens Medlemmer derpaa gaae fra hinanden, og først til Mai atter komme ſammen til Fortſættelſe af Forhandlingerne[1]).

Kjøbenhavn, d. 5te April 1854.

---

[1]) Commiſſionens Møder ere holdte om Eftermiddagen og have ſædvanlig varet fra Kl. 6—10.

Biſkop Mynſters Udkaſt til en Reviſion af Balles Lærebog [1]).

Biſkop Mynſter var oftere, baade offentlig og privat, ſom man vil erindre, opfordret til at foretage en Reviſion af Balles Lærebog, for ſaaledes at gjøre en Ende paa de ſtore Ulemper, denne Bog i ſin nærværende Skikkelſe har paa Religionsunderviisningen i Almueſkolen, og derved bidrage til et frugtbringende Udbytte af den Strid, ſom ſaalænge er ført om denne Gjenſtand. Han har ſtedſe vægret ſig derved, da hans Anſkuelſe om Tidens gjærende Tilſtande, der ikke endnu vare modne til at klares, gjorde ham utilbøielig hertil, og nærede hans Frygt for, at et ſaadant Arbejde dog vilde være ſpildt, eller endmere bidrage til at opflamme Uenigheden. Alligevel vil nedenſtaaende, os velvilligen meddeelte Udkaſt, ſom er fundet blandt hans litteraire Efterladenſkaber, aflægge Beviis for, at han i Stilhed gjorde ſine Forſøg paa at løſe Knuderne, ſkjøndt vel alt den Omſtændighed, at han ikke offentliggjorte det, viſer, at han ikke ret har tilfredsſtillet ſig ſelv. Da det nu neppe vil faae praktiſk Betydning for Løsningen af Spørgsmaalet om en ny Lærebog, ſkulle vi ikke heller videre dvæle ved Enkelthederne i det, — vi tilſtaae, at have fundet det for lidet gjennemgribende, til at kunne kaldes en Reviſion —; men vi glæde os ved at meddele det ſom et nyt Beviis paa den Bortkaldtes ſtille, men utrættelige Arbejden for Kirkens Vel. Da Udkaſtet er ſkizzeret, maatte det omſkrives til Trykken, ſaa at Formen tilhører os. [2]). —e.

[1]) Vi benytte Leiligheden til at fuldſtændiggjøre den i Ugeſkriftets Nr. 7 gjorte Meddelelſe om Biſkop Mynſters efterladte Skrifter. Foruden det der Anførte har han endnu efterladt ſig en fuldſtændig udarbeidet Dogmatik (fra Aarene 1826—30), en Dialog „über das allgemeine Reich Chriſti," en Dialog „Om Chriſti Moral, Forklaring af Luthers Catechismus (Fragment), Prædikener for 1853, Ordinationstaler, Chriſti Kirkes Stiftelſe (en populær kirkehiſtoriſk Fremſtilling), ſamt en Samling af Breve.

[2]) Det andet Forſøg paa en Omarbeidelſe af Lærebogen har Paſtor Balle i Averſi foretaget. Det har fundet Bifald hos den afgangne Biſkop, og vil vel ſnart blive overgivet Offentligheden til Prøvelſe.

Cap. 1.

I. § 1. — — — Tilføies efter: „Vi vidſte heller ikke:“ — hvo der taler til os i Samvittigheden, eller — — — Anm. Den chriſtelige Religion er Kundſkaben om Gud, ſom han er aabenbaret i og ved Chriſtus. — § 2. Anmærkn. a) og b) udgaae. — § 7. Skriftſtederne udgaae i Anm. a) og b). — § 9. Anm. b. Slutningen fra: „Og i Chriſti Tider — — have Sted.“ udgaaer. — § 10. Anm. b. Slutningen fra: „I de ældſte Chriſtnes“ oſv. — udgaaer. — II. § 3. Fra „Iligemaade tilkjendegiver ſamme Ap. — — 1 Cor. 3, 16.“ — udgaaer. — Ib. Anm. b). Slutningen fra: „Og ingen Mistvivl oſv.“ — udgaaer. — III. § 10. Anm. a). Fra „til Advarſel og Skræk oſv.“ udgaaer.

Cap. 2.

I. § 1. Iſtedetfor „Pſ. 115, 15. Eſ. 40, 26.“ læs: Hebr. 11, 3. Aab. 4, 11. — § 10. b.) Iſtedetfor „tjenſtagtige,“ læs: tjenende — og for „til Tjeneſte for deres Skyld“ — læs: til Hjælp for dem.

Cap. 3.

§ 2. Udgaaer — — „de ikke bruge deres Forſtand til ſund Eftertanke, og det, fordi“ — — — Anm. udgaaer. — § 3. Anm. udgaaer. — § 4. Anm. udgaaer. — § 5. Anm. a) og b) udgaae. Iſtedetfor ſættes. „Anm. Den nedarvede Tilbøjelighed til Synd hos Menneſkene kaldes Arveſynd.“ — § 6. udgaaer. — § 8. Anm. Iſtedetfor — — „der haver Afſky for dem, og vil ſtraffe dem“ — ſættes: og ere Kilden til alt Ondt i Ord og Gjerninger. — § 9. Anm. udgaaer. — § 10. a). Skriftſprogene „1 Tim. 6, 10. Jak. 4, 1, 2.“ udgaae. — Anm. udgaaer.

Cap. 4.

§ 1. Iſtedetfor — „Syndens ulykſalige Følger,“ ſættes: Synden og dens ulykſalige Følger. — Eph. 1, 6. 7. udgaaer. Anm. a). Henimod Slutningen: — — „opvække Længſel hos dem efter et bedre Liv, og“ — udgaaer. Anm. b). udgaaer. — § 2. „Gal. 3, 16.“ udgaaer. Anm. c.). Alle Skriftſtederne

udgaae undtagen Joh. 7, 41. 42. — Længere nede, efter: „til Sandheds Erkjendelſe," læs: Luc. 24, 25. 26. Eſ. 53. Pſ. 110, 1—4. Eſ. 9. 5. 6. Eſ. 55, 4. 5. — § 4. Anm. b). Luc. 7, 11—17. udgaaer. Anm. c). udgaaer. — § 5. Anm. b). „Joh. 8, 14, 17." udgaaer. Anm. c). Af Skriftſprogene beholdes alene: 1 Petr. 1, 5. 2 Tim. 1. 10. Anm. d). Iſtedetfor „Matth. 5, 6. 7. 13. 15. 18. 20. 23. 25." læs: Matth. 7, 24. 25. Anm. e). „Joh. 8, 31. 36. 12, 44—50. 14, 8—10" udgaaer. — § 6. b). Af Skriftſprogene udgaae: „Luc. 18, 31—34. Matth. 26, 14—16. Marc. 14, 43—46. Joh. 13, 21—30. 18, 1—9 og Joh. 19, 33—37." c). Iſtedetfor „Luc. 22, 41—44." læs: Hebr. 5, 7—9. Anm. a) og b) udgaae. — § 7. b. „Pſ. 40, 6—9." udgaaer. c) „Joh. 6, 51." — „Hebr. 10, 1—14." — „Hebr. 10, 1—22." udgaae. Iſtedetfor „2 Cor. 5, 15—21." ſættes: 2 Cor. 5, 21. — Anm. d). Udgaaer: „Hebr. 4, 14—16. 7, 26—27. 10, 19—31." (beholdes Hebr. 9, 24—28.) — § 8. a) Udgaae: „Matth. 16, 21. 17, 21. 20, 17. 27, 63. — Matth. 28, 1—20. Marc. 16, 1—16. Luc. 24, 1—49. Joh. 20, 1—31. 21, 1—25". b) Udgaae: „Matth. 28, 18—20. Marc. 16, 19." — Iſtedetfor „Eph. 4, 8." ſættes: Eph. 4, 10. d) Udgaae: „Luc. 2, 11. 2 Sam. 7, 12. Pſ. 45, 7. 110, 1—4. Eſ. 53, 11. 12."

Cap. 5.

§ 1. Anmærkningen udgaaer. — § 2. „Hebr. 5, 9." udgaaer. — Anmærkningen udgaaer. — § 3. „Pſ. 51, 3—23." udgaaer. — Anmærkningerne a) b) c) udgaae. — § 4. Anmærkn. a) b) c) udgaae. — § 5. b). Efter „Skribentere" tilføies: og med hvilket han frembeles virker. ib. Phil. 2, 13. udgaaer. c) Hele Stykket og Anmærkningen udgaaer. — § 6. „Rom. 8, 1—4." udgaaer. Anm. a) „Matth. 9, 13" udgaaer. Anm. b) „Eph. 1, 18." læs 1, 17. 18. — „Ap. Gj. 26, 17. 18." udgaaer. Anm. d) „2 Cor. 7, 1." udgaaer. Slutningen: „— — Men i den anden Bøn — — til et Beviis paa vor Tro." udgaaer.

Cap. 6.

§ 1. Anm. b) og c) udgaae paa Slutningen af b) nær fra: „Derfor vil ogſaa Gud — — Eph. 2, 8. 9.," hvilket Stykke ſkal ſlutte ſig til Anm. a) og have følgende Tilſætning: Men vor Tro er ikke ſand, derſom den ikke viſer ſin Kraft i et chriſteligt Levnet. Jak. 2, 14. Rom. 2, 7. 10. — § 2. Anm. Slutningen: „— — fordi de ſigte, baade til at befordre vort eget og andres ſande Gavn." — udgaaer. Iſtedetfor „Rom. 13, 8. 9." ſættes Matth. 19, 17. — § 3. Anm. — De Ord: „have til Henſigt, at," udgaae.

A.

Anm. „Mtth. 23, 13—33. Marc. 7, 1—13." udgaae. I. § 1. a. „Pſ. 99, 5." udgaaer. — § 2. c) Iſtedetfor „af Bangheb" — læs: der ere bange. — „1 Moſ. 39, 9." udgaaer. — § 3. a) „1 Joh. 5, 1." udgaaer. — § 4. b) Udgaaer: „— — forat tækkes ham, og derved omhyggeligen undflye al forſætlig Overtrædelſe." — § 6. Slutningen fra „— — og ei heller forlade os derpaa — — i Afguderi," udgaaer. — § 9. Udgaaer: „— — og iøvrigt maae vi beſtræbe os paa, at gjøre Guds Villie i alle Ting." Af Skriftſprogene beholdes kun „1 Joh. 4, 21." — II. § 2. b) „Pſ. 105, 1." udgaaer. — § 6. a) „Mal. 3, 5. udgaaer. — § 7. I Skriftſproget „Dagvæller;" læs: Dagvælger. — § 8. b). „2 Moſ. 20, 8—11." udgaaer.

B.

I. § 1. „Ordſpr. 2, 10. 11." udgaaer. — § 3. „Joh. 1, 6." udgaaer. — § 5. „Phill. 1. 23." udgaaer. — II. § 1. Slutningen fra „— — og man viſer en Grumhed — Dyr," udgaaer. — „1 Cor. 6, 19. 20." udgaaer. — § 2. „Ordſpr. 23, 20. 21." udgaaer. — § 3. Slutningen fra „— — og taber al Lyſt — Forargelſe," udgaaer. „1 Cor. 6, 15—20," forandres til 6, 18—20. — III. § 5. „1 Petr. 4, 11." udgaaer.

C.

I. Tilføies: Phill. 2, 4. — § 1. Udgaaer: „Hebr. 10, 14." 3. Slutningen: — — „at ikke Grædmelſe — — ham", ud-

gaaer. — § 4. 6) „Rom. 13, 3. 4." og „Rom. 5, 8—10" udgaae. — II. § 1. „Gal. 5, 20. 21." udgaaer. — § 3 udgaaer heelt. — III. § 1. e) udgaaer heelt. — § 2. d) „Ezech. 33, 15" udgaaer. — ib. f) Udgaaer — — „hvorved han ſelv eller Andre kunde bringes i adſtillig Forlegenhed." — § 3. b) Iſtedetfor: „Jak. 4, 11", ſættes: 1 Petr. 2, 1. Aflægger al Ondſkab og al Svig og Hykleri og Avind og al Bagtaleſe. Pſ. 15, 1—3. ib. e) „Ordſpr. 10, 12", udgaaer. — § 4. b) „Rom. 12, 13—15" forandres til „Rom. 12, 15. — ib. e) „Ordſpr. 12, 10", udgaaer.

D.

I. § 2. I 1 Petr. 3, 7: — „et ſtrøbelige Redſkab", — læs: den ſvagere Deel. — IV. § 1. b) „Ordſpr. 22, 22—23" udgaaer.

Cap. 7.

I. § 3. b) Anmærkningen udgaaer. — § 4. c) Beholdes alene Joh. 8, 31. — ib. d) Iſtedetfor „Pſ. 19, 9. 119, 24. 92." læs: Pſ. 119, 50. — II) § 2. a) „Matth. 7, 7" udgaaer. — § 3. b) „Coll. 1, 9—11" udgaaer. — ib. Anmærkning b) udgaaer heelt. — § 4. „Jak. 1, 2. 3" forandres til Jak. 1, 5. 6. — ib. Anmærkningen udgaaer. — § 6. „Rom. 5, 1. 2" udgaaer.

Cap. 8.

§ 1. Iſtedetfor Anmærkn. a) b) og c) ſættes: Det er baarligt og ſyndigt at opſætte ſin Beredelſe til Døden, fordi man er ung, eller ſund og friſk. Døden bortrykker mange Menneſker i deres blomſtrende Aar; den kommer ofte pludſelig, og paa Sotteſengen levnes ſjelden Tid og Sindsro til ſand Omvendelſe. Da den rette Beredelſe til Døden er den, i en chriſtelig Tro at føre et chriſteligt Levnet, bør den begynde fra Ungdommen af, og vedvare gjennem hele Livet. — § 2. Tilføies: Hebr. 9. 27. — § 5. Anm. udgaaer. — I det korte Indbegreb af Hovedlærdommene ændres Nr. 9 ſaaledes: Vi ſkylde os ſelv tilbørlig Omſorg, fornemmelig for vor Sjæl, men da ogſaa for vort Legeme, ſaavelſom for vor timelige Velfærd. Vi ſkulle derfor vogte os for alt Ondt, paa det at ikke vor Samvittighed oſv.

Om Symbolum apostolicum.

Af Udgiveren.

(Fortſat).

„Hvad nu Symbolets Oprindelſe og Tiden for dets Fremkomſt angaaer, da tilſkriver Laurentius Valla det oecumeniſke Concil i Nicaea ſamme, men Voſſius antager, at det er udgaaet fra den romerſke Kirkes Forſtandere. Ham følger J. K. Suicer (thes. eccl. II. pag. 1093), men Andre ſætte, og vel med mere Ret, dets Oprindelſe allerede i det 2det Aarhundrede, og i Særdeleshed ſiger Fred. Spanheim (Introd. ad hist. eccl. saec. II. cap. 3. p. 39): Verisimillimum est, in Romana ecclesia symboli vulgo apostolici jacta esse hoc saeculo in competentium usum fundamenta, quoad primarios articulos de fide in Deum Patrem, Filium et Spiritum Sanctum. Eadem fuere et orientalis symboli primordia, quo usae primitus orientis ecclesiæ ante Nicaenum synodum, terminata in articulo de Spiritu Sancto. Joh. Hornbeck (Misc. sacr. lib. I. cap. 1. p. 40) ſiger i denne Henſeende: Fuit olim imprimis ecclesiæ initiis aliquid symboli apostolici, puta id, quod legitur Matth. 28, sed hoc nostrum duodecim articulorum symbolum neque auctores habet apostolos neque eorum auctoritatem,[1]) immo diu post apostolorum saeculum et variis occasionibus contra has illasque potissimum haereses ad confirmationem tum hujus, tum illius articuli hoc, quod jam habemus, sero tandem prodiit symbolum, quo auctore, ignoratur, quia nec ab uno neque simul factum. Til ham ſlutte ſig Thom. Ittig (hist. eccl. saec. I. cap. III. sect. I. § 6. p. 83),

[1]) Dette er, hvad Symbolets Indhold angaaer, rigtignok ſagt for meget, ligeſom ogſaa Antagelſen af, at Symbolet ſkulde være opſtaaet ved Foranledning af fremkomne Hæreſier, vilde, naar der blev indrømmet den formeget, tyde paa en altfor udvortes, ja mechaniſk Fremgangsmaade af Kirken. Symbolet er ogſaa i Sandhed ikke opſtaaet ret længe efter den apoſtoliſke Tidsalder, da vi allerede hos Irenæus, Tertullian og Cyprian finde tydelige Hentydninger paa det.

Joh. Fr. Buddeus (Isag. ad theol. univ. lib. II. cap. 2. § 2. p. 443) og Peter King (hist. symb. apost. cap. II. § 27. sqq.).

Ved Manglen paa bestemte Angivelser har nu den Anstuelse skaffet sig meest Gyldighed, at Symbolet hverken af een Autor alene, ei heller paa een Tid er bleven fremlagt færdigt for Kirken i den Form, i hvilken vi nu besidde det; at det fremdeles ikke med Sikkerhed kan eftervises fuldstændigt hverken i den orientalske eller den occidentalske Kirke før Aaret 400, og at dets Fuldendelse synes at falde i det 6te eller 7de Aarhundrede. I Virkeligheden finde vi ogsaa vor textus receptus først i Psalterium graecum Papae Gregorii, efter hvilket Jak. Usher (de Romanae ecclesiæ symbolo Apost. vet. — — Diatriba p. 9) har udgivet det (Hahn, Bibl. ꝛc. S. 10). Dog vilde det være at slutte formeget, naar man, fordi dette Haandskrift hører til det 7de Aarhundrede, derfor vilde paastaae, at Symbolet først da var bleven færdigt. Det er ustridigt meget ældre, og ikke blot i sine Grundtræk, men ogsaa i den allerførste Deel af dets Indhold har det været forhaanden i Kirkens tidligste Tider. Dette beviser Citaterne af Symbolet hos Fædrene. Det er sandt, det findes ikke fuldstændigt hos Nogen, men disse Citater tjene dog til at supplere hverandre; hvad vi her savne, finde vi hist, og Fædrene vilde ogsaa, hvad man ikke tør glemme, ingenlunde paa de anførte Steder give en fuldstændig Relation af Symbolet, men de anføre stedse kun saa meget af det, som just var nødvendigt efter deres Formaal[1]). Saaledes lyder, for at anføre eet Exempel af mange, Stedet hos Cyprian (epist. ad Magnum, ep. 76. p. 319. ed. Baluz.), i hvilket først Ordet symbolum bruges om Daabsbekjendelsen, paa følgende Maade: Quod aliquis illud opponit, ut dicat, eandem Novatianum legem tenere, quam catholica ecclesia teneat,

[1]) Smlgn. Höfling, das Sacrament der Taufe, Erlangen 1846, Bd. 1., S. 223. „Her handles overhovedet aldeles ikke om en Formulering eller en formuleret Meddelelse, men ene og alene om en summarisk Indholdsangivelse af det, hvad der ifølge apostolisk Overlevering er den hele christelige Kirkes fælles, urokkelige og uforanderlige Tro".

eodem symbolo quo et nos baptizare, eundem nosse Deum Patrem, eundem Filium Christum, eundem Spiritum Sanctum, ac propter hoc usurpare eum potestatem baptizandi posse, quod videatur in interrogatione baptismi a nobis non discrepare, sciat quisquis hoc opponendum putat, primum non esse unam nobis et schismaticis symboli legem, neque eandem interrogationem. Nam cum dicunt: Credis remissionem peccatorum et vitam æternam per sanctam ecclesiam? mentiuntur in interrogatione, quando non habeant ecclesiam. Tunc deinde voce sua ipsi confitentur, remissionem peccatorum non dari, nisi per sanctam ecclesiam posse; quam non habentes ostendunt, remitti illic peccata non posse. Videre et lignende Steb hos Leo den Store (ep. 24 ad Flavianum episc. Constantinop. — contra Eutychis haeresin): Quam — eruditionem de sacris novi et veteris testamenti paginis acquisivit, qui ne ipsius quidem Symboli initia comprehendit? Et quod per totum mundum omnium regenerandorum (= baptizandorum) voce depromitur, istius adhuc Senis (Eutychis) corde non capitur. Nesciens igitur, quid deberet de verbi Dei incarnatione sentire, nec volens ad promerendum intelligentiae lumen in sanctarum scripturarum latitudine laborare, illam saltem communem et indiscretam confessionem sollicito recepisset auditu, qua fidelium universitas profitetur, credere se in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum, Filium ejus unicum Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu Sancto et Maria virgine, quibus tribus sententiis omnium fere haereticorum machinae destruuntur.

Meget værdt at lægge Mærke til ſynes ogſaa et Steb af Ignatius at være, epist. ad Trallianos IX (ed. Hefele p. 196): *κωφώθητε οὖν, ὅταν ὑμῖν χωρὶς Ἰησοῦ Χριστοῦ λαλῇ τις, τοῦ ἐκ γένους Δαβίδ, τοῦ ἐκ Μαρίας, ὃς ἀληθῶς ἐγεννήθη, ἀληθῶς ἐδιώχθη ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, ἀληθῶς ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανεν, — ὃς καὶ ἀληθῶς ἠγέρθη ἀπὸ νεκρῶν, ἐγείραντος αὐτὸν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ.* Hvorvel vi ikke finde dette Steb anført i noget Skrift over Symbolet, troe vi dog

at maatte gjøre opmærksom paa samme for dets eiendommelige Ledstilling (i Særdeleshed ἐδιώχθη ἐπὶ Π. Π. og det derpaa følgende ἐσταυρώθη); thi hvem føler sig ikke her i Virkeligheden erindret om vigtige Sætninger af Apostolicum?

Efter Døbeformlen dannede sig naturligt Daabsbekjendelsen, paa hvilken Daabscandidaten var forberedet ved den forud for Daaben gaaende Underviisning. Thi denne indeholdt den christelige Troes Fundamentalartikler, til hvilke i Underviisningen alt Andet lod sig knytte. Tertullian (adv. Prax. C. 30 og 31) kalder dette Lærebegreb christiannm sacramentum og substantia novi testamenti, andre Fædre kalde det κανὼν τῆς ἀληθείας, τὸ ἀρχαῖον τῆς ἐκκλησίας σύστημα, regula veritatis, traditio veritatis, praedicatio, praeconium, fides ecclesiae, fides legitima, catholica, fidei sacramentum, sincera traditio, ogsaa blot fides, regula, veritas, og føre det stedse tilbage til Apostlene.

§ 2. **Symbolets Indhold og Formaal.** Betragtningen af Indholdet lærer, at det apostoliske Symbol er en Udvidelse af Daabsformlen, men ikke en for Underviisningens Skyld forfattet Fremstilling af det hele christelige Lærebegreb. Derfor fattes ogsaa mange integrerende Dele af dette, for Ex. om Guds almindelige Naade, om Christi Værdskyld, om den personlige Forening af Naturerne i Christo og den derved betingede communicatio idiomatum, om den Helligaands Udgang, om Syndens Oprindelse og Natur, om Retfærdiggjørelsen ved Troen, om Gjenfødelsen og Omvendelsen, om Naademidlerne og andet mere. Og hvem kunde deri finde en Mangel ved Symbolet? Sammes Formaal betinger jo dets Indhold. Det var Daabsbekjendelsen, og som saadan kunde det, som det følger af sig selv, ikke saameget omfatte hele Evangeliets Læreindhold, som meget mere de historiske Kjendsgjerninger i samme, der begrunde Troen. Derfor fandtes ogsaa ved Siden af Symbolet, for Udlægningens og Underviisningens Skyld, de kirkelige Troes- eller Sandheds-Regler[1]), hvilke i Tilknytning til Symbolets Ord

[1]) Forskjellen mellem Symbolet og regula fidei er først eftervist af Dr. A. Hahn i hans „Bibl. d. Symb." (see Fortalen S. II–IV) og der-

formidlede ſammes Forſtaaelſe og oplod den chriſtelige Erkjendelſes hele Fylde for Catechumenerne. Selve Symbolets Text blev imidlertid først overgivet Daabscandidaterne kort før Daaben[1]), og det indſkærpedes dem, at de ſkulde indpræge det i deres Hukommelſe; thi deels ſkulde paa den ene Side ſammes Hemmeligholdelſe for ἀμυήτοις derved ſikkres, og den Profanering af det, ſom kunde befrygtes ved en almindelig Offentliggjørelſe, forebygges, deels ſkulde paa den anden Side de nye Chriſtne paa en ſymbolſk Maade belæres om, at det var deres Pligt, at tilegne ſig Symbolet paa en utabelig Maade, ſom da ogſaa Auguſtinus (Serm. CCXII. 2) ſiger: Nec ut eadem verba symboli teneatis, ullo modo debetis scribere, sed audiendo perdiscere, nec cum didiceritis scribere, sed memoria semper tenere atque recolere. Quidquid enim in symbolo audituri estis, in divinis sacrarum scripturarum litteris continetur. Sed quod ita collectum et in formam quandam redactum non licet scribi, commemoratio fit promissionis Dei, ubi per prophetam praenuntians novum testamentum dixit (Jerem. 31, 33.): Hoc est testamentum cet. — Hujus rei significandæ causa audiendo symbolum discitur, nec in tabulis vel in aliqua materie, sed in corde scribitur. Og paa ſamme Maade Hieronymus (ep. 61 ad Pammach.): Symbolum fidei et spei nostrae, quod

---

efter i de af ham udgivne „Theol. kirchl. Annal.“ 1 Bd. 6 H. Decbr. 1842. S. 391, i den interessante Afhandling: „Vom dem Symbol und der Glaubensregel der alten Kirche“, der endnu, saavidt vi vide, venter paa ſin Afſluttning, ved hvilken det først bliver muligt at danne ſig en beſtemt Dom om Underſøgelſens Reſultat. Den rigtige Midte mellem en falſk Identificering af og en falſk Adſkillelſe mellem Symbol og Troesregel har Höfling (Sacram. d. Taufe 1 Bd. S. 217 ff. og 223) angivet.

[1]) Paaſkefeſten var i den gamle Kirke den almindeligſte Daabstid; traditio symboli ſkete kortere eller længere Tid før denne Feſt, i den afrikanſke Kirke f. Ex. paa Løverdagen i den 3die Faſteuge; Concil. Agath. (Aar 506 i St. Agde i Provindſen Narbonne) beſtemte Palmeſøndag dertil, og Ambroſius ſiger (ep. 20. ad Marcellinam sororem) med Henſyn paa denne Dag: post lectiones et tractatum dimissis catechumenis symbolum tradebam aliquibus competentibus (Daabscandidater) in baptisteriis basilicae. S. Höfling, anf. St. S. 228 f.

ab apostolis traditum non scribitur in charta et atramento, sed in tabulis cordis carnalibus, hvorfor ogſaa de græſke Fædre gierne kalde det τὸ μάθημα.

Til traditio symboli til Daabscandidaterne fra Kirkens Side ſvarede dets redditio ved hine. Naar de nemlig havde opfattet det i deres Hukommelſe, ſaa maatte de først recitere det for deres Catecheter, men dernæſt ogſaa offentligt bekjende det for Menigheden, og i Særdelesheb ved Daaben beſvare de efter Symbolets enkelte Artikler til dem rettede Spørgsmaal med ſammes Ord, hvorom det ovenfor anførte Citat af Cyprian og mange andre Vidnesbyrd hos Fædrene give Oplysning, ſom da og Tertullian (de corona mil. c. 3) ved Beſkrivelſen af den oprindelige Daabsritus ſiger: Dehinc ter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in evangelio determinavit.

Og ſaaledes vedblev frembeles Kundſkab til Symbolet (og Fadervor) at være Minimum af det, ſom Kirken forlangte af dem [1]), der begjærede at blive dens Medlemmer, idet den ogſaa beſtræbte ſig for at overholde dette ved den Anordning, at de, ſom manglede denne Kundſkab, ikke tilſtedebes ſom Daabsvidner (thi Daabsvidnet ſkulde hjælpe at underviſe ſit Gudbarn i Troen) eller Communicanter og ei heller blev idømte canoniſke Straffe. Ligeſaa blev ſidenhen Aflæggelſen af Daabsbekjendelſen affordret Conſitenterne, ſaaledes at den for dem, der ſom Børn havde annammet Daaben, traadte iſtedenfor hiin redditio Symboli ved Daaben. Den evangeliſke Kirke har forbundet denne Act af redditio Symboli med Confirmationen, og regner iøvrigt Kundſkab om Symbolet til en nødvendig Egenſkab hos en Chriſten. Var nu altſaa Symbolets Formaal fra Begyndelſen af ret egentlig et indre kirkeligt, da Kundſkaben om og Brugen

[1]) Ogſaa i „Fortegnelſerne over det, ſom den Geiſtlige ſkulde vide", er det apoſtoliſke og athanaſianſke Symbol indeholdt, dog ſaaledes, at de Geiſtlige tillige bleve prøvede deri, om de forſtode ſammes Betydning og formaaede at lære Andre, medens hos Lægfolk Kundſkab til Ordlyden var tilſtrækkelig. See R. v. Raumer, Die Einwirkung des Chriſtenthums auf die althochdeutſche Sprache. Stuttg. 1845. S. 214 f.; 247 ff.; 265 ff.

af ſamme regnedes til de kirkelige Myſterier, ſaa er det dog naturligt, at dette Symbol ogſaa ſkulde være et Forvaringsmiddel for den Chriſtne imod den ſkadelige Indflydelſe af Kjætterier, ſom udvortes fra kom til ham. Vel ville vi ikke mere vende tilbage til den reent udvortes Anſkuelſe hos Sam. Basnage (Exercit. in Baronium. 1692. p. 476) og Fl., ifølge hvilken enhver af Symbolets 12 Artikler, i hvilke man tidligt inddeelte det, til Gunſt for Antagelſen af hiin artikelmæsſige Affattelſe ved de 12 Apoſtle, ja ethvert Ord af ſamme ſkulde være rettet mod eet eller andet Kjætteri; men dog maae vi altid betragte Tilbageviisningen af kjætteriſke Lærdomme ſom medhenhørende til Symbolets Formaal. Som Kjætteriet er rettet mod den orthodoxe Lære, ſaaledes ſtriider naturligviis ogſaa denne igjen mod hiint og er et Skjold for den troe Bekjender imod ſamme. I denne Betydning kunne vi vel lade det gjælde, naar man ſiger os: den anden Artikel omnipotentem creatorem coeli et terrae er rettet mod Gnoſtikerne; den fjerde conceptus Spiritu Sancto, natus ex Maria virgine gaaer ſaavel paa Ebions, Cerinths og Andres kjætteriſke Meninger, hvilke nægte Chriſti overnaturlige Undfangelſe, ſom paa Jovinian, der nægtede Marias ukrænkede Jomfrueligheed efter Herrens Fødſel (virgo concepit, sed non virgo generavit); den femte passus sub Pontio — sepultus er rettet mod Menander, Cerdon, Saturnin og Andre, der antoge, at Chriſtus kun havde et Skinlegeme; den ſjette descendit ad inferna mod Arianer, Eunomianer og iſær Apollinariſter; den ſyvende adscendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei patris omnipot. imod Apelles og hans Tilhængere; den ottende inde venturus jud. cet mod Marcion, Cerdon, Valentinianerne, Baſilidianerne, Carpocratianerne o. A.; iligemaade den tiende Artikel om communio sanctor. og remiss. peccat. mod Donatiſter, Montaniſter og Novatianer; den ellevte endelig om resurrectio carnis imod Fornægterne af ſamme (ſmgln. J. Gerhardi Loci theol. XVIII. p. 361 sq.). Men at Symbolet nu juſt for disſe Kjætteriſkeres Skyld er affattet ſaaledes og ikke anderledes, at altſaa Kjætteriet er Grunden til ſammes Tilblivelſe — til at tilbageviſe en ſaa udvortes Opfattelſe, behøve vi kun at minde om Rudelbachs træffende

Ord (Hiſt. krit. Einleitung in die Augsb. Conf. S. 9): „Her maa det overalt ſtaae faſt: Sandheden, aabenbaret af og i Chriſto, var det Første, og Løgnen hinkede bag efter den".

Endnu give vi til Slutning en kortfattet Overſigt over de vigtigſte Textforſkjelligheder, ſom findes i de forhaandenværende Recenſioner af Symbolet, efter Hahns fortræffelige „Bibl. der Symb."

1. Romerſk Form for Symbolet efter Ruffinus:

Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Christum Jesum, unicum Filium ejus, Dominum nostrum. Qui natus est de Spiritu sancto ex Maria virgine, crucifixus sub Pontio Pilato et sepultus, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris: inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Et in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem.

2. Marcellus af Ancyras Troesbekjendelſe (337):

Πιϛεύω εἰϛ θεὸν παντοκράτορα, καὶ εἰϛ Χριϛὸν Ἰηϛῦν, τὸν υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματοϛ ἁγίου καὶ Μαρίαϛ τῆϛ παρθένου, τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου ϛαυρωθέντα καί ταφέντα καί τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναϛάντα ἐκ τῶν νεκρῶν, ἀναβάντα εἰϛ τοὺϛ οὐρανοὺϛ καὶ καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρόϛ, ὅθεν ἔρχεται κρίνειν ζῶντας καὶ νεκρούϛ. καὶ εἰϛ τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἁγίαν ἐκκληϛίαν, ἄφεϛιν ἁμαρτιῶν, ϛαρκὸϛ ἀνάϛαϛιν, ζωὴν αἰώνιον.

3. En græſk Formular af et Haandſkrift fra det 8de Aarh. efter Jakob Uſher:

Πιϛεύω εἰϛ θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰϛ Χριϛὸν Ἰηϛοῦν, υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν, τὸν γεννηθέντα[1] —— *καὶ εἰϛ πνεῦμα ἅγιον, ἁγί* [*αν ἐκκληϛίαν*], *ἄφεϛιν ἁμαρτιῶν, ϛαρκὸϛ ἀνάϛα*. [*ϛιν*]. *Ἀμήν.*

---

[1]) De udeladte Sætninger ſtemme paa faa Varianter nær med den under 2. aftrykte Text. Varianterne ere følgende: foran ταφ. fattes καὶ, foran τρίτῃ fattes τῃ, efter ἐκ fattes τῶν, foran καθήμ. fattes καὶ, iſtedenfor κρίνειν ſtaaer κρῖναι, foran ἅγιον fattes τὸ, ligeledes fattes der Indklamrede i Haandſkriftet.

4. En latinſk Formular af et Haandſkriſt fra det 7de eller 8de Aarh., ligeledes efter J. Uſher. (Sprogfeilene komme paa Afſkriverens Regning):

Credo in Deum Patrem omnipotentem. Et in Christo Jesu, Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui natus est de Spiritu sancto et Maria virgine, qui sub Pontio Pilato crucifixus est et sepultus, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit in coelis, sedet ad dextera Patris, unde venturus est iudicare vivos et mortuos. Et in Spiritu sancto, sancta ecclesia, remissione peccatorum, carnis resurrectionis.

5. Samme Formel — forkortet til liturgiſk Brug — efter Gelasii Sacramentarium. (Hahn anſeer, og vel med Rette, denne Formel for den oprindelige; „Bibl. d. Symb." S. 9):

Credo in Deum Patrem omnipotentem, et in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum, natum et passum, et in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem.

6. Textus receptus efter et psalterium graecum Papae Gregorii (efter Uſher):

a. Latinſk:

Credo In Deum Patrem omnipotentem, creatorem coeli et terrae. Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum. Qui conceptus est de Spiritu sancto, natus ex Maria virgine, passus sub P. P., crucifixus, mortuus et sepultus, descendit ad inferna; tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis: inde venturus iudicare vivos et mortuos. Credo in Spiritum sanctum, sanctam ecclesiam catholicam [1]), Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam aeternam. Amen.

b. Græſk:

Πιϛεύω εἰϛ θεὸν πατέρα παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανῦ καὶ γῆϛ. Καὶ Ἰηϲῦν Χριϲόν, υἱὸν αὐτῦ τὸν μονογενῆ, τὸν

[1]) Man lægge her Mærke til Tilſætningen catholicam, ſom ſandſynligviis, og det førſt i en græſk Text, kom ind i Texten fra en forklarende Randgloſſe. Saaledes King, anf. St. c. III. § 16. p. 277. Walch Introductio p. 107 sqq.

ήριον ἡμῶν, τὸν συλληφθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου, γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου, παθόντα ἐπὶ Ποντ. Πιλ., σταυρωθέντα, ἀποθανόντα καὶ ταφέντα, κατελθόντα εἰς τὰ κατώτατα, τὴν τρίτην ἡμέραν ἀναστάντα ἀπὸ τῶν νεκρῶν, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ θεοῦ πατρὸς παντοδυνάμου, ἐκεῖθεν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύω εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἁγίαν καθολικὴν ἐκκλησίαν, ἁγίων κοινωνίαν, ἄφεσιν ἁμαρτιῶν, σαρκὸς ἀνάστασιν, ζωὴν αἰώνιον. Ἀμήν.

7. Den Aquileienſiſte Form for Symbolet, efter Ruffinus: Credo in Deo Patre omnipotente, invisibili et impassibili. t in Christo Jesu, unico Filio ejus, Dom. nostr. Qui natus st de Spiritu sancto ex Maria virgine, crucifixus sub Pontio ilato et sepultus; descendit in inferna [1]), tertia die resurrexit

---

[1]) Om dette Sted ſiger Ruffinus (Expos. Symb.) Sciendum sane est, quod in ecclesiae Romanae symbolo non habetur additum: Descendit ad inferna, sed neque in Orientis ecclesiis habetur hic sermo; vis tamen verbis eadem videtur esse in eo, quod sepultus dicitur. Ruffinus havde altſaa ingen Anelſe om den dybere Betydning af dette Sted i Symbolet, der er taget af Eph. 3, 9 og 1 Pet. 3, 19. Dog ſiger den ſamme Ruffinus, at det er optaget communi ecclesiae omnium saeculorum suffragio, og udtaler ſig ganſte anderledes derom paa følgende Maade: animam Christi rationalem atque intellectualem, meliorem humanitatis assumtae partem, corpori contradistinctam, post veram a carne separationem, vere delatam fuisse ad partes illas infernas, ubi animae hominum ante illud tempus mortuorum detinebantur; et ob illam animae translationem Christum vere dici in infernum descendisse. Calvin laber Stedet gaae paa Jeſu aandelige Lidelſer i Gethſemane og paa Korſet (l. c. cap. VII. p. 150) og ſiger derfor, det indeholder maximae rei non contemnendum mysterium, og hører ad redemtionis nostrae complementum; men de ſleſte reformeerte Theologer følge Ruffinus's førſte (cras rationaliſtiſke) Opfattelſe, medens den lutherſte Kirke efter Luthers Exempel tager Stedet, sicut τὸ ῥητὸν verborum sonat (Gerhard. loci tom. I. p. 362). Om iøvrigt end dette Sted førſt ſenere er indlemmet i Symbolet, ſaa var dog Læren fra Begyndelſen af i Kirken, ſom G. H. Waage har godtgjort i ſin lærde Diſputats (de aetate artic. cet), og det er følgelig ikke uſandſynligt, at, om endog de ovenfor meddeelte Formler for Symbolet ikke indeholde den, den dog kan have eriſteret i uſkrevne. Det er værdt at lægge Mærke til, at Cyrillus af Jeruſalem i ſine Catecheſer udførligt omhandler den. Smlgn. Dietelmair, de descensu Christi

a mortuis, ascendit in coelos, sedet ad dexteram Patris: inde venturus est iudicare vivos et mortuos. Et in Spiritu sancto. Sanctam ecclesiam, remissionem peccatorum, hujus carnis resurrectionem.

§ 3. **Symbolets Anſeelſe og Betydning.** At Kirken fra Arilds Tid har tillagt det apoſtoliſke Symbolum en høi Vigtighed og Betydning, er uimodſtridеligt. Allerede den omhyggelige Hemmeligholdelſe af det i de første Aarhundreder vidner derfor. Dernæſt den Brug, ſom Kirken gjorde af det ſom almindelig[1]) Daabsbekjendelſe, ved Nadveren og ogſaa ellers ved Gudstjeneſten[2]), og dets Optagelſe i Catechismerne ſom en integrerende Deel af ſamme til de begyndende Chriſtnes Underviisning. Dets Vigtighed for vore Tider er ikke bleven forringet, idet vi ikke blot gjøre den ſamme Brug af det, men ogſaa ſiden Reformationen have at betragte det ſom et Baand, der endnu ſammenholder de adſkilte Kirker.

Om vi iøvrigt, ſom Calixtus, Latermann, Dreyer og flere Syncretiſter vilde, ſkulle haabe eller tilſtræbe en Union paa Baſis af ſamme, er tilſtrækkeligt bleven drøftet i de ſyncretiſtiſke Stridigheder og med Grund bleven nægtet[3]). Det er

---

ad inferos, og de herhen hørende iſagogiſke Værker af Walch og Carpzow.

[1]) Den orientalſke Kirke antog tidligt Nicaenum ſom Daabsbekjendelſe iſtedenfor Apostolicum. Dog beholdt dette ogſaa ſin Gyldighed der, idet det recíteredes ved enhver offentlig Gudstjeneſte, Theodoret. hist. eccl. II. p. 566: ἐν πάσῃ συνάξει τὸ σύμβολον λέγεσθαι. Dog ſynes det tvivlſomt, om det ſkete overalt og til enhver Tid, — ifølge den bekjendte Tildragelſe paa Concilet i Florenz 1439, hvor Marios Eugenikos, Biſkop af Epheſus, erklærede, at han ikke kjendte noget til det apoſtoliſke Symbolum.

[2]) Efterat nemlig disciplina arcani var ophørt, og sacra publica traadt iſteden.

[3]) Calixt i flere Skrifter, i Særdeles i Epicrisis de colloquio Thoruniensi § 4 og i Desiderium concordiae § 4. Hans Mening var: Consequens igitur est, hanc fidem (det apoſt. Symb., hvilket Papiſter, Lutheraner og Calviniſter paa lige Maade antog) ad salutem eis sufficere, og i Responsio I. contra Moguntinos, thesi 42 ſiger han: „I dette Symbolo indeholdes de Stykker af den chriſtelige Lære, hvis Er-

vel ſandt, at, „om end ikke alle Troesartikler explicite og formaliter indeholdes deri, ſaa kunne de dog alle impliciter, virtualiter og reductive ved en bequem Følge uddrages deraf", (Pfeiffer, Klugheit der Gerechten, S. 143); men Hiſtorien over den chriſtelige Læres Udvikling lærer os, hvor ſnart Kirken ſaae ſig nødt til at begrunde den apoſtoliſke Tro ved udførligere Fremſtillinger af ſamme. Og ogſaa den Kjendsgjerning, at ſelv Hæretikere brugte Apoſtolicum ſom Daabsbekjendelſe, og udlededе de ſamme Spørgsmaal af det, ſom den orthodoxe Kirke til Daabscandidaterne, er et talende Vidnesbyrd for, at det ikke var tilſtrækkeligt til at bevare Kirketroens Eenhed og Reenhed under Kirkens timelige Forhold. Men det apoſtoliſke Symbolum beholder altid den dobbelte Betydning, for det Første, at det er den almindelige chriſtelige Kirkes Eenhedsbaand, men dernæſt, at det er det Sædekorn, af hvilket de øvrige Symboler fremvoxede; og naar i vor Tid en ſaa libet begrundet Oppoſition mod Symbolets Gyldighed og Brug i Kirken har hævet ſig, ſaa beklage vi deri et nyt Symptom paa vor af alle Fuger ubrevne Tids Sygelighed i den grændſeløſe Beſtræbelſe for at gjøre Subjectiviteten gjældende, og vi kunne kun forklare den Fordring og den Paaſtand, at man kan løsſige ſig ogſaa fra dette, „kun det oprindeligt og umiſteligt Chriſtelige" indeholdende, Sandhedsvidnesbyrd og dog derhos *κατ' ἐξοχήν* være en Chriſten og et Led af den chriſtelige Kirke — af den mærkværdige og fuldſtændige Begrebsforvirring, til hvilken denne Slægt er hjemfalden. Gid man dog vilde lægge ſig Irenæus's Ord (adv. haer. l. I. cap. 10) paa Hjerte: *τοῦτο τὸ κήρυγμα παρειληφῦια καὶ τάυτην τὴν πίστιν ἡ ἐκκλησία, καίπερ ἓν ὅλῳ τῷ κόσμῳ διεσπαρμένη, ἐπιμελῶς φυλάσσει, ὡς ἕνα οἶκον οἰκοῦσα, καὶ ὁμόιως πιστεύει τούτοις ὡς μίαν Ψυχὴν καὶ τὴν ἀυτὴν ἔχουσα καρδίαν, καὶ συμφώνως τᾶυτα κηρύσσει καὶ διδάσκει καὶ παραδίδωσιν, ὡς ἓν στόμα κεκτημένη.*"

---

kjendelſe er nødvendig, naar man vil være en ſand Chriſten og naae Saligheden"; og thesi 56.: „I det apoſt. Symbolo finder man Alt, hvad man maa troe for Saligheds Skyld". Smlgn. Walch, Religionsſtreit. in der luth. Kirche, 1 Bd. S. 421 ff.

Saavidt J. T. Müller. Paa denne hiſtoriſke Baſis ville vi nu tillade os at bygge i de følgende Bemærkninger.

(Sluttes).

Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie,

med nogle ſtatiſtiſke Bemærkninger.

Af C. Rothe.

(Fortſat, ſee Nr. 10; 12-13).

VII.

Inden vi forlade Frue-Kirke, ville vi endnu anføre det Fornødne om den **første Kirke og Menighed**, ſom har været udenfor Byens Porte. Det var efter Peſten 1546, at Kong Chriſtian den Tredie lod en Kirke opføre mellem Nørre- og Veſter-Port paa et Stykke Jord, ſom udlagdes til Kirkegaard [1]). Denne Bygning var meget ubetydelig og benyttedes kun til Afholdelſe af Ligprædikener, hvorfor den nedbrødes 1628, efter at en ny, grundmuret Kirke var bleven opført 1625, lidt nærmere hen imod Veſterport, paa Frue-Kirkes egen Bekoſtning. Herom meddeler følgende, af Reſen opbevarede, Indſkrift over Kirkedøren, Underretning:

„Ædem hanc sacram, jussu Regiæ Majestatis Christiani Qvarti, ædificavit Templum Divæ Virginis Hafniense, suo sumptu."

Denne Kirke gjordes til en Sognekirke for Alle, ſom boede udenfor Portene, og for dem, ſom efter Voldens Udvidelſe

---

[1]) Det ſynes heraf, at man dengang har baaret ſig fornuftigere ad med Begravelſen af de ved Peſten Bortdøde, end 1711. Der gjøres nemlig opmærkſom paa af Jonge, at den nordre Side af Nikolai-Kirkegaard i Byen var meget høiere end den ſøndre, hvilket kom af, at man 1711 havde kaſtet alle de af Peſten Døde, blandede mellem hverandre, i ſtore aabne Gruber, hvilke ſenere fyldtes med Jord, efter at nogle Tønder Kalk vare nedſtyrtede nærmeſt paa Ligene.

l ſit nuværende Omfang 1618, opførte ſig Huſe omtrent fra
Jothersgade til Østerport. En egen Præſt anſattes, der paa
ngang ſkulde betragtes ſom Sognepræſt ved den nye Kirke og
m tredie Capellan ved Frue-Kirke, (ikke ſom anden, hvilket
Jontoppidan, og efter ham Jonge og Thaarup, ſiger). Da
Renigheden imidlertid kun kan have været meget lille, tillagde
'ongen ham Tienden fra Hvidovre. Herom, ſaavelſom om
Jubſtjeneſtens Indretning oſv. haves i Geheime-Archivet Kongens
Brev af 26de Mai 1628. Ved Beleiringens Begyndelſe i
Auguſt 1658, blev den imidlertid „betimeligt" ødelagt, tilligemed
lle Bygninger udenfor Byen, ſom kunde tjene Fjenden ved
ngrebet, og da Befolkningen ſenere har været meget ringe
denfor Portene, har der ikke været Tale om Opførelſe af en
y Kirke før nu, i den ſidſte Tid [1]).

---

[1]) Af andre Oplysninger om denne Kirke, ſom ved de nyeſte Forhandlinger faae en ſæregen Interesſe, kan jeg endnu meddele Præſterækken, nemlig: 1. Mag. Thor Rasmusſen fra 1625 til 1627. — blev Biſkop paa Gulland; 2. Peder Nikolai Sæby fra 1628, 1 Sønd. e. Trin., da Kirken blev indviet, til 1629; 3. Peder Nielſen fra Slagelſe, 1629 til 1644, 2den Pintſedag; 4. Peder Iverſen Munk, en Borgemeſters Søn fra Kjøbhn. 1644—1654; han døde i Embedet; 5. Bent Olſen Halland, 1654 til Kirkens Ødelæggelſe. (See ogſaa Hjørings Leir-Krands). Endvidere har Hr. Regiſtrator Kall-Rasmusſen havt den Godhed at meddele mig Følgende fra Geheime-Archivet: Ved et Kongebrev af 27de Apr. 1625 (Sjæll. Regiſtre) bemyndigedes Univerſitetet, Lehnsmanden, og fire af de bedſte boſiddende Borgere i Sognet til at kalde en Sognepræſt. — Samme Dag fik Hr. Thor Rasmusſen Kaldsbrev, han var dengang Sognepræſt i Hvidovre*). — Ved et tredie Brev af ſamme Dato tillades det at pryde Kirken „med et Taarn, tækt med Spaan". — 1628, d. 25de Mai fik Biſkop Reſen Befaling at indvie Kirken. (Sjæll. Tegnelſer). — Under 29de Juli 1648 ſupplicerer Herr P. J. Munk „pastor suburbanus et Oure ydre — af den nye Kirckis, Preſtegaard for Nøreport ved Kiøbenhaffen", om Forsegelſe af ſine Ind-

*) Hvidovre var allerede af Frederik d. Anden 1573 d. 23de Auguſt annecteret til den ældſte Capellan ved Frue-Kirke, ſom ſkulde nyde al Præſterettighed af ſamme Sogn, imod at betjene Sognefolkene inden og uden Kirken ſom en ret Sjæleſørger. Dette varede, til Frederik d. Femte, ved Reſkr. af 1747 d. 17de Febr., forenede Hvidovre med Frederiksberg Sognekald, ſaa at Frue-Kirkes Capellan dog beholdt en Refuſion af 50 Rbd. ved hver af de tre ſtore Høitider. Denne erlægges endnu.

VIII.

Vi komme til **Helliggeiſtes Kirke**. Denne var oprindeligen en Kloſterkirke, uden noget tilhørende Sogn. Kirken og Kloſteret tilhørte Duebrødrene eller Munkene af den Helligaands Orden (Fratres Ordinis Spiritus Sancti [1]). Kloſteret omtales i Cecilie, Rigsraad Jon Litles Datters Teſtamente, Aar 1307, ſaa at det altſaa allerede dengang maa have været til; om Kirkens Alder giver en Inſcription, ſom før 1728 ſtod paa en Chor-Stol, den Efterretning, at den ſkal være opført Aar 1469, da Ole Mortenſen (Kantsler hos Chriſtian d. Første) var Biſkop i Roskilde. Kong Waldemar d. Tredie og hans Datter, Dronning Margrethe, begavede Kloſteret, ligeſom Kong Hans's mandhaftige Dronning Chriſtine, efter hendes Hjemkomſt fra ſit ſvenſke Fangenſkab (1503). Imidlertid begyndte allerede Uvillien mod Munkedømmet at lægge ſig for Dagen, og kjendes blandt Andet deraf, at Kong Chriſtian d. Første efter ſin Pilgrims-

---

tægter, ſom baade forringedes ved, at en ſtor Deel af Roſenborgs og Havens Folk ſøgte Byens Kirker, da de, foruden at disſe laae dem bekvemmere, hindredes „ved de nye Stakitter" i at ſøge den nærmeſte Vei ud af Byen, — og ved at mange Huſe nedbrødes, hvis Beboere flyttede ind. — 1650 anſøger Peder Iverſen om Kongens Korntiende „af mit Annexe Oureydre", og om at de udenfor Byen Boende maatte tilholdes at ſøge Kirken. — 1652, 18de Mai befaler Frederik d. Tredie, „at de Amagere, ſom boe paa Ladegaardens Mark"**), ſkulde holde ſig til den nye Kirke, — og i et andet Brev af ſamme Dato udvides dette til Alle udenfor de trende Porte. — 1653, 16de Auguſt, tilſtaaer Kongen Sognepræſten „den halve hans og Kronens Korntiende af Ovreydre By". — I Skrivelſe fra Hr. Bent Oluſſen til Erik Krag, dat. Kjbh. d. 17de Febr. 1659, hedder det: „Efterſom jeg fattig Mand formedelſt denne Beleiring, ikke alene er kommen fra mit Embede, ſom jeg til den nye Kirke for Kjøbenhavns Nørreport foreſtod, men endog hvis Middel jeg havde, er næſten bleven opbrændt" o. ſ. v. (Sjæll. Indlæg). — Kongen ſvarer d. 19de Febr. 1659 med Befaling at lade Præſten „paa ſin tilſtaaendes Reſt bekomme Rug for 50 Courant-Daler". (Sjæll. Tegnelſer).

[1]) See: Daugaard om de danſke Kloſtre. Kjbh. 1830. P. 24—26 og P. 193—212.

**) Smlign. hvad om disſe ſenere vil blive anført under Frelſers-Kirkes Hiſtorie.

ise til Rom (1474), hvor han saae det store Hospital, kaldet axia ab urbe, med pavelig Tilladelse indskrænkede Munkenes ntal i Helliggeistes Kloster[1]), for at kunne forøge Pladserne r trængende Hospitalslemmer. Bygningen for disse hen imod okkegade blev udvidet med en ny Sygestue, ved Tillæg af Alisse og anden Indtægt, og allerede fra denne Tid maa man gynde at adskille Kirkens og Hospitalets Historie.

a) **Kirken** vedblev at være Klosterkirke, indtil Munkene 531 maatte overlade Huus og Kirke til Hospitalet; men først 537 blev den af Christian d. Tredie, efter Reformationens ndførelse, bestemt til Sognekirke for en Deel af Byen, som r havde hørt til det nedlagte St. Clemens Sogn[2]). Menigden er senere bleven forøget, især ved Nedlæggelsen af Nikolai irke. Bygningen istandsattes til sin nye Bestemmelse 1538, ilket Aarstal er malet paa Væggen i Choret, tilligemed følnde, da den har undergaaet større og mindre Forandringer og eparationer, nemlig 1731—1744—1769—1794—1820 og 846. — Om Kirkens Indre i den ældre Periode vide vi tet; nogle Gaver til den omtaler Jonge (1, 341), hvoriblandt stbare Alterklæder og en Messehagel af Peter Griffenfeldt; en øbefunt af huggen Steen og en Lysekrone af Raadmand Peder nderſen; Sølvkanden til Altervinen og en anden Lysekrone af orgermester Hans Nanſen; en stor Messing-Lysestage i Skikkelse af en Havfrue, over Chorsdøren; en ny Prædikestol af en dam Bødiker; det vestre Kirkeportal af huggen Steen er bestet af Raadmand Thomas Lorck. Det staaer endnu som en uk Levning fra den gamle Tid, tilligemed Portalet omkring n anden Kirkedør; det første er 17, det andet 12 Al. høit. —

---

[1]) Dette maa ikke kaldes Hellig-Gjestes, af S. Hospitum, som Nogle have villet.

[2]) Til Sognepræsternes Lønning henlagde Christian d. Tredie 120 Bøndergaarde af det inddragne Vicariegods fra Frue-Kirkes Præbender; Indtægten skulde tilfalde dem, efterhaanden som de Kanniker, der vare i Besiddelse deraf, døde. Tillige paalagdes det dem paa Omgang med Sognepræsterne ved nogle andre Kirker, at holde daglig Morgengudstjeneste fra Kl. 6—7. Denne Fropræbiken besøgte Kongen af og til. (I Frue-Kirke holdtes Fropræbiken fra Kl. 5—6).

Kirkens Dimenſioner ere: Længden 88 Al., Høiden til Taget 22 Al., til Tagryggen 41 Al., over Choret 32 Al. til Tagryggen. Det nuværende Taarns Høide udgjør i det Hele 102 Alen.

I denne Kirke ere mange af Kjøbenhavns anſete Borgere og Medlemmer af dens Magiſtrat begravne, men Monumenterne over dem ødelagdes for ſtørſte Delen 1728; kun i Capellet ere endnu nogle tilovers. Den fra Kjøbenhavns Beleiring og Souverainitetens Indførelſe bekjendte Borgemeſter Hans Nanſen hvilede her, tilligemed ſin Datterdatter, Catharina Nanſen, Griffenfeldts førſte Kone, ſom døde 16 Aar gammel. Af Familierne Bilde, Brahe, Urne, Brock, Roſenvinge, havde Flere her Monumenter. Paa Kirkegaarden begraves ligeledes den af ſin kraftige Modſtand mod Reformationen bekjendte ſidſte Roskilde-Biſkop Joachim Rønnow. Paa Capellets Muur ved Kirkens nordre Side viſes endnu en gammel indmuret Ligſteen ſom hans; men den er ſaa ødelagt og Indſkriften ſaa ulæſelig, at man kun kan holde ſig til Traditionen herom. Ene efter denne kan jeg ligeledes anføre, at det runde Kapel paa Kirkens nordre Side, ſom nu bruges til Skrifteſtol, ſkal være bygget af Griffenfeldt, for at tjene til hans Familiebegravelſe. Da hans Kone ligger her, kunde dette ſynes troligt, naar det ei var altfor paafaldende, at — ſaavidt mig er bekjendt — ingen ſkriftlig Beretning derom findes.

Ved den ældſte Helliggeiſtes Kirke lod Rigshofmeſter Chriſtopher Walkendorff 1582 opføre det Taarn, ſom endnu ſtaaer; Kirken fik dertil 1594 et temmelig høit Spiir paa Taarnet, og af Chriſtian d. Fjerde et Sangværk med 19 Klokker, ſom ſpillede hver halve Time. Dette gik førſte Gang 1643, 1ſte Juledag, og ſidſte Gang 1728, d. 22de Oct., da Organiſten ſtillede det til at ſpille den Pſalme: „Vreden din afvend, Herre Gud! af Naade", medens Kirken rundt om var beſpændt af Ildhavet.

b) Ved denne Ild ødelagdes alligevel baade Taarnet, hvis Mure fandtes for ſvage, til atter at opføre noget Spiir paa dem, og Kirken. Denne opbyggedes imidlertid igjen, og indviedes af Biſkop Worm 1732, d. 30te Novbr. Den

koſtbareſte Prydelſe i denne nye Bygning blev Alteret[1]), ſom ſtaaer endnu. Det er af Marmor, med en Gloria øverſt, et Maleri, ſom foreſtiller Chriſti Himmelfart, i Midten, og tvende ſtore Figurer paa Siderne. Ovenfor er alt fortalt, at det har været anbragt i den gamle Slotskirke. Kirkens Indre var tidligere mørkt og vanziret ved de mange lukkede Pulpiturer og Stole. Ved den af Architekt Laſenius-Kramp i Aaret 1846 foretagne fuldkomne Ombygning og Moderniſering af Kirkens Indre har den imidlertid vundet meget i denne Henſeende og har faaet et lyſere, venligere Udſeende, men den har tillige ganſte miſtet ſine gamle Prydelſer. Døbefont og Prædikeſtol ere moderne, og have faaet en ny Plads; en Skriſteſtol er anbragt, hvor Daaben tidligere ſtod. — I Choret ville vi kun ſærſkilt bemærke Adam Müllers herlige Maleri af Luther paa Rigsdagen i Worms (1521).

Vende vi os til Hoſpitalet, Hospitium Sancti Spiritus, da har det havt tre Bygninger ud mod Kokkegade og Helliggeiſtſtræde. En herlig Levning af disſe er os endnu bevaret i det ſtore Kapel, ſom i ſin Tid har tjent til Spiſeſal og til Sygeſtuer; men de have havt et meget ſtørre Omfang; thi Chriſtian den Fjerde indrettede dem til det førſte Børnehuus (1617), og dette indtog Strækningen mellem Tugthuusporten, Graabrødretorv[2]) og Helliggeiſtes Kirke. Da han ſnart igjen

---

[1]) Dette Alter og den forrige Prædikeſtol ere afbildede i Danſke Vitruvius.

[2]) Mellem dette Torv, Kloſterſtræde og Skindergade laae fordum et Graabrødre- eller Franciſkaner-Kloſter med ſit Kapel; det har formodentlig været det ældſte i Byen, ſtiftet 1238 i Valdemar Seiers Tid. Bygningerne nedbrødes for en Deel, da Kloſteret ophævedes ved Reformationen, andre overlodes til Helliggeiſtes Hoſpital, andre folgtes til offentlig Brug (Skole, Apothek; ſiden var Bryggernes Laugshuus her, paa Hjørnet af Skindergade og Kloſterſtræde). Paa Kirkegaarden ved Kloſteret blev en af Chriſtian d. Andens Sønner, Philip, begraven 1519. —

Foruden dette og Helliggeiſtes Kloſter, ſiger Biſkop Daugaard, at der kun vare to andre i Kjøbenhavn, nemlig St. Claræ Kloſter, ſtiftet 1497, af Kong Hans og Dronning Chriſtine, fra hvilket Nonnerne fordreves 1529, ved Tauſen; og Carmeliterkloſteret i St. Peders-ſtræde, ſtiftet 1517, af en Anders Chriſtenſen; i dette var Paul Eliæ den

opgav denne Indretning, ſolgtes en Deel af Bygningerne til Nedrivelſe, en Deel af Grunden til at opføre Privathuſe paa. Kirkens Ældſte kjøbte dengang et ſtort Huus, ſom laae op til den nordre Muur, og lode dette nedrive, for at udvide og forſkjønne Kirkegaarden. Det ſmukke gothiſke Kapel bevaredes derimod, og indviedes til Begravelſer 1650, d. 3die Aug., hvornæſt det førſte Lig nedſattes i det 1652, d. 17de Juni. Endeel Epitaphier og Monumenter opſattes efterhaanden, af hvilke endnu nogle enkelte ere tilbage. Efter at have ſtaaet ubenyttet hen i lang Tid, er Capellet atter reſtaureret og har faaet en lignende Beſtemmelſe ſom tidligere, idet Lig her kunne henſættes, før de føres ud paa Kirkegaardene. Men hvor gavnligt og henſigtsmæsſigt vilde det ikke være, om man benyttede denne, ſaavel ved ſin Størrelſe og Skjønhed, ſom ved ſin Beliggenhed dertil fortrinligen ſkikkede Bygning, til at **indrette et ordentligt Begravelſeskapel for hele Byen?** Paa Loftet kunde blive ſtore, bequemme **Ligſtuer**, om hvilke der engang var ſaamegen Tale, og ſom man maaſkee for Tiden altfor meget har ſlaaet af Tankerne; ſaadanne Ligſtuer, i hvilke der vaages over de Afdøde, indtil ſikkre Dødstegn have viiſt ſig, findes ved andre ſtore Byer f. Ex. München; nede i Kapellet ſelv kunde Følget ſamles og Ligtalen holdes. Kun burde, naar man ſkulde tænke ſig det almindeligen brugt, Muren ud til Kokkegade nedbrydes, og den derhos liggende ſmalle Deel af Kirkegaarden ſløifes, for at der kunde blive tilſtrækkelig Plads for Vognene, uden at beſvære

---

førſte Pater regens. Bygningen ſtod ubrugt, da Kloſteret ophævedes ved Reformationen, indtil Chriſtopher Walkendorph 1595 lod det ſætte iſtand og indrette til et Collegium for Studenter, hvortil det tjener endnu. Hos Pontoppidan bemærkes det (i Origines P. 163), at endnu et Sortebrødre- eller Dominikaner-Kloſter omtales i et Teſtamente af en Petrus Olai, Aar 1261, men at ellers intet var ham bekjendt om det; ſikkrere ſynes det af Pontoppidan (Orig. p. 216) og Jonge (2 Deel. P. 100, i Manuſkr.), at et Filial af Antonii-Kloſteret i Præſtø har været her i Byen i St. Antoniiſtræde, ſom derefter har Navn. Det kan imidlertid ogſaa være, at her kun har været et Huus, ſom tilhørte Kloſteret (cfr. Daugaard. P. 206).

Passagen i det saa stærkt beførdede Vimmelskaft; derved vilde ogsaa Capellet, med Træerne foran sig, komme til at tage sig bedre ud. (Fortsættes).

Exegetiske Smuler. (Efter Prot. Kirchenz. 1854. Nr. 12.) — 1 Mos. 23, 15. I Damaskus tilbyde de derværende rige arabiske Kjøbmænd, naar en agtet Kunde vil afkjøbe dem Noget, ham det til Foræring. De vide imidlertid meget vel, at dette Tilbud bliver betragtet som en blot Høflighedsformel, og at det ligesaa høfligt bliver afslaaet. Da først fordre de den virkelige Priis, og det med Tilføielse af: „Hvad er det imellem mig og Dig" — netop som Hetiteren Ephron fordum sagde til Abraham.

— Matth. 25, 1—13. Et jødisk Bryllup i Jerusalem bliver endnu holdt paa samme Maade som paa Christi Tider. Ved Midnat kommer Brudgommen, hvem Brudejomfruerne gaae imøde i et festligt Tog, hver med en brændende Lampe i Haanden. Naar de alle ere komne til Bryllupssalen, lukkes Dørene, og den, som kommer senere, bliver ikke inblabt. Naar man tager dette med i Betragtning, træder Lignelsen om de 10 Brudepiger med forhøiet Liv og Klarhed frem for Sjælen.

— Matth. 19, 24. (Af et Brev fra Lord Nugent). En Morgen gjorde jeg en Fodtour med en Ven blandt de Indfødte, og da vi kom til den store Port i Hebron, mødte os paa eengang et Tog Kameler, hvorfor min Ven greb mig ved Armen og sagde: „Lad os gaae gjennem Naaleøiet" — en lille efter Landets Sprogbrug saaledes benævnet Dør, paa den anden Side af den Portstolpe, paa hvilken den store Port hænger, netop stor nok til, at kun een Person ad Gangen kan gaae ind ad den. Denne Begivenhed er den mest træffende Opklaring af Stedet Matth. 19, 24, og uden Tvivl havde vor Frelser det Samme for Øie, da han beskrev de Vanskeligheder, som en rig Mand har ved at indgaae i Himmeriges Rige, fordi det er umuligt, at en Kameel kan gaae gjennem Naaleøiet, med mindre den først bliver befriet fra al sin Oppakning og sine Dækkener.

Det lille Ord af Herrens Mund, og det store Ord af Mag. Zeuthens Pen. Af V. Birkedal, Præst. Odense 1854. — Dette Birchedalske Product er et ret mærkeligt Exempel paa den „kirkelige" Platheb, der i visse Kredse i vort Fædreland synes at ville overdøve Fornuftens og den gode Smags Stemme. Som et Exempel paa Forf.s historiske Nøiagtighed ville vi anføre, at han S. 9 lader Pisistratus (sic) afbrænde

Dianas Tempel i Epheſus; ſom Exempel paa den logiſke Conſeqvents anføre vi Ytringen S. 30: „at Djævleforſagelſen ved Daaben ſtiller Kirken ved den ſtore Skare af dem, der forkrænke Kirkens Væſen i dens inderſte Grund, ved enten at gjøre Forſoningen umulig, eller gjøre den overflødig, idet de opfatte Synden ſom Guds eget Værk." Som om dette Sidſte ikke i lige Grad bliver Tilfældet, enten man udleder Syndens Oprindelſe fra den ſkabte Djævel eller det ſkabte Menneſke! Forøvrigt er al videre Polemik mod Piecen overflødig. Den polemiſerer tilſtrækkeligt mod ſig ſelv, ſaavel i Henſeende til Indhold ſom til Form. **J. M. L. H.**

Nyt Tidsſkrift for udenlandſk theologiſk Literatur. Udgivet af Dr. H. N. Clauſen. 1854. 1ſte Hefte. — Af dette Tidsſkrift, hvoraf i Fjor en ny Række begyndtes, er udkommen Begyndelſen af anden Aargang, i en ſmukkere Udſtyrelſe end tidligere. Det udkomne 1ſte Hefte af Aargangen 1854 indeholder Brudſtykker af: 1) W. Hanna, Memoirer om Dr. Chalmers Liv og Skrifter (af dette udførligere Værk er leveret et ſammentrængt Uddrag, der omhandler den frie Kirkes Stiftelſe i Skotland, hvoraf første Afdeling er givet i dette Hefte, medens Slutningen vil følge i næſte) og 2) W. Drumann, Bonifacius den Ottendes Hiſtorie; 3) Overſ. af en Afhandling om „Confeſſion og Union," af L. Schoeberlein. —**ien.**

Ledige Embeder. — I Hertugdømmet Slesvig. Den 24de Marts. Hovedpaſtoratet i Garding (c. 1432 Rd.); Kirke- og Skoleſprog tydſk. — Den 28de Marts. Paſtoratet i Overſee (c. 860 Rd.); Kirke- og Skoleſprog blandet. Begge Embeder beſættes allerhøiſt umiddelbart.

— Den 29de Marts. Aarslev og Tiilſt i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1204 Rd., ny Anſ. 301 Rd. — Hammer og Horſens i Aalborg Stift; Reg.s Sum 954 Rd., ny Anſ. 234 Rd. — Haſſing og Villersley i Aalborg Stift; Reg.s Sum 889 Rd., ny Anſ. 218 Rd. — Durup og Tønbering i Viborg Stift; Reg.s Sum 878 Rd., ny Anſ. 257 Rd. — Ringgive, Gadbjerg og Lindeballe i Ribe Stift; Reg.s Sum 901 Rd., ny Anſ. 245 Rd. — Embedet ſom ord. Catechet ved vor Frelſers Menighed paa Chriſtianshavn. — Embedet ſom ord. Catechet og Førſtelærer ved Borgerſkolen i Rødby.

Langfredag udkommer intet Nummer af Ugeſkriftet.

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rgsd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet **med Poſten**, er Prisen 2 Rgsd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Pastor P. E. Lind og Pastor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 17. Den 21de April. **1854.**

Indhold: 1. I Anledning af Sjællands Bispestols Besættelse. 2. Om Symbolum apostolicum; af Udgiveren. (Sluttet). 3. De kjøbenhavnske Kirkers Historie; af Lic. C. Rothe. (Fortsat). 4. Ledige Embeder og Udnævnelser.

Det vil være vore Læsere bekjendt, at Professor **Dr. Martensen** er bleven udnævnt til Biskop over Sjællands Stift.

De Allerfleste ville være enige i, at han er en christelig Lærer, en genial Tænker, en ypperlig Prædikant.

Under den Forudsætning, at det er sandt, at der hengik saa lang Tid, inden hans Udnævnelse skete, fordi Uvedkommende modsatte sig den, maae Alle, Alle uden Undtagelse, glæde sig over hans Udnævnelse, som et Tegn paa, at Magten til at raade i kirkelige Anliggender ikke er gaaet over i urette Hænder.

Vi hilse Sjællands nye Biskop med Ærbødighed, med Tillid, med Glæde. Vi ønske ham Anseelse, som hans Forgænger vandt den, og Evne og Held til at samle og organisere de adspredte Kræfter, som Tiden kræver det. Vi troe, at som han vil stole paa sin Geistlighed, vil denne ikke svigte ham. Vi haabe paa Herrens Velsignelse og en god Fremtid for den danske Kirke.

Om Symbolum apostolicum.

Af Udgiveren.

(Sluttet).

Resultatet af de i det Foregaaende meddeelte historiske Oplysninger bliver da:

1. Den Antagelse, at det apostoliske Symbolum hidrører fra „Herrens egen Mund", har hverken Tilhold i Skriften eller i den ældre Kirkes Vidnesbyrd; det er en ganske moderne Opfindelse, for første Gang udtalt af Lessing, og senere gjentaget af Delbrück og Grundtvig. Men selve denne dens Nyhed dømfælder den; thi det er umuligt, at en saadan Grundpille for Kirken i dennes første 17 Aarhundreder kunde tænkes at have været usynlig og usect.

2. For den Anskuelse, paa hvilken allerede Navnet hentyder[1]), at det skulde hidrøre fra Apostlene, findes intet ældre Vidne, end den upaalidelige Ruffinus; medens Skriftens og de ældste Fædres Taushed saare stærkt vidner imod den. Den Forklaringsgrund, som man har søgt herfor, i Hemmeligholdelsen af Symbolet, slaaer ikke til; thi deels var det kun ad extra, ikke ad intra, at denne Hemmeligholdelse fandt Sted, deels var det først hen i det tredie Aarhundrede, ved Tidsalderens da herskende Smag for det Mysteriøse, at Daaben, som tidligere havde været en aldeles offentlig Handling, begyndte at udgjøre en Deel af Mysteriosophien (See Augusti, Handb. d. christl. Archæol. 2 Bd. P. 330—37). Endvidere er det værdt at lægge Mærke til, at medens alle Evangeliets Hoved-Kjendsgjerninger fra Kirkens Begyndelse af med høi Røst bevidnes baade af Skriften

[1]) Man tør imidlertid ikke bygge for meget paa det blotte Navn; i den græske Kirke kaldtes i den ældste Tid det apost. Symb. τῶν πατέρων σύμβολον, medens senere, som ovenfor anført, det nicaenske Symbol ogsaa kaldtes apostolicum. Man sammenligne hermed det athanasianske Symbols Navn, ved hvilket en lignende historisk Unøiagtighed finder Sted.

og de ældste Fædre, saa er det kun ved konstlet, usikker Fortolkning, ved indforklarede Antydninger, at man har forsøgt paa at lede Sporet af Symbolets apostoliske Affattelse fra Ruffinus ned til de ældste Tider. Men en saa vigtig Kjendsgjernings Facticitet tør ikke bygges paa omtvistelige Fortolkninger, men kun paa klare historiske Vidnesbyrd.

3. Selv om Ruffinus's og Pseudo-Augustinus's (Cæsar af Arelats) Beretninger stode til Troende, saa er det den samme Ruffinus, der vidner om de forskjellige Redactioner af Symbolet, hvilket de ovenfor meddeelte forskjellige Recensioner af det end yderligere stadfæste, og navnlig om den senere Tilføielse af Artiklen om descensus ad inferos. Naar man nu paastaaer, at der hverken behøves at troes „Mere eller Mindre til Salighed" end Symb. apost., og det er godtgjort, at dette i de ældste Tider har havt en bestemt forskjellig Form, at flere Led have manglet og først ere komne til i det 4de Aarhundrede, at den Text, hvori vi nu have det, i det Allertidligste skriver sig fra Slutningen af 4de Aarhundrede, medens man tidligere behjalp sig med et Mindre, — da indsees let, at det, fra Paastanden om Symbolets Uforanderlighed hentede, Bevis for Kirketroens Uforanderlighed bliver en Chimære. Men Kirken trænger da, Gudskeelov! ei heller til dette Bevis.

Resultatet er da, at Paastanden om Symbolets Affattelse ved Herren er et historisk Falsum, Paastanden om dets Affattelse ved Apostlene et Postulat, mod hvilket overveiende Grunde tale. Men nu er det dog unegtelig temmelig stivt at forlange, at man skal bygge sin Salighed paa et usikkert Postulat, endsige paa et historisk Falsum.

Endnu ville vi kortelig omtale Skriftordets Forhold til Sacramentordene, samt til Slutning belyse den Grundanskuelse, hvorfra den grundtvigske Paastand gaaer ud.

Hvad er det Uforanderlige, fra Herren selv Hidrørende ved Sacramenterne? Det er Indstiftelsesordene, saaledes som de meddeles i Skriften, men hvilke da naturligviis fandtes i Kirken før Skriftens Affattelse, og som danne Grundlaget for Kirkernes forskjellige liturgiske Formler. Hvad Daaben angaaer, er det

Daabsformlen, Matth. 28, 19[1]). Ved denne beraabe de ældſte og vigtigſte Fædre ſig ikke paa Traditionen, men paa Chriſti Ord og Forſkrift. Vi tillade os her at citere følgende Beviisſteder efter Auguſti, Handb. d. chriſt. Arch. 2 Bd. P. 412: „Den Formel, ſom Juſtinus Martyr anfører (Apol. I. cap. 61), har aabenbart Henſyn paa Formlen hos Matthæus. Imidlertid omtales dog ikke nogen Forſkrift. Men deſto tydeligere udtrykker ſig Tertullian de bapt. cap. 13: Lex tingendi imposita et forma præscripta: Ite, inquit, docete nationes, tingentes eos in nomine P. et F. et Sp. Sancti. Ligeledes i hans Skrift adv. Prax. c. 26: Et novissime mandans, ut tingerent in Patrem et F. et Sp. S., non in unum; nam nec semel, sed ter ad singula nomina, in personas singulas, tingimur. Hos Cyprian (ep. LXXIII. ad. Jubaj.) hedder det: Dominus post resurrectionem discipulos suos mittens, quemadmodum baptizare deberent, instruxit et docuit, dicens: Data mihi est omnis potestas.... Sp. Sancti. Insinuat Trinitatem, cujus sacramento gentes baptizarentur. Numquid hanc Trinitatem Marcion tenet? etc. Kort efter tilføier han: Denique ubi post resurrectionem a Domino Apostoli ad gentes mittuntur, in nomine P. et F. et Sp. S. baptizare gentiles jubentur. Quomodo ergo quidam dicunt foris extra ecclesiam immo et contra ecclesiam, modo in nomine Jesu Christi ubicunque et quomodocunque gentilem baptizatum, remissionem peccatorum consequi posse: quando ipse Christus gentes baptizari jubeat in plena et adunata Trinitate!" — Endvidere henfører Tertullian udtrykkelig Forſagelſen, der i den ældſte Kirke var forbundet med Exorcismen, til Traditionen, idet han bemærker, at den ikke grunder ſig paa Skriften (og indirecte ligger heri, at det Samme gjælder om Troesbekjendelſen). Her maa iſær efterlæſes det mærkværdige Sted de corona mil. cap. 3, hvori han

[1]) Den græſke og orientalſke Kirke afviger i Daabsformlen fra de andre chriſtne Kirker deri, at den døber i tredie Perſon (βαπτίζεται ὁ δεῖνα εἰς τὸ ὄνομα c. ſ. v.); endvidere bruger den græſke Kirke, ſom ovenfor anført, Nicaenum ſom Troesbekjendelſe ved Daaben.

viſer, at Traditionen er vigtig og forpligtende. Han vedbliver derpaa: denique ut a baptismate ingrediar, aquam adituri, ibidem, sed et aliquanto prius in ecclesia sub antistitis manu, contestamur, nos renuntiare Diabolo et pompae et angelis ejus[1]). Dehinc ter mergitamur, **amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Evangelio determinavit.** (Dette ovenfor citerede Sted er her meddeelt fuldſtændigere efter Auguſti, l. c. p. 429.) — Hvad Sacramentordene ved Nadveren angaaer, da har der i Kirken herſket ſtørre Frihed ved Distributionsformlerne, end ved Daabsformlen, medens Indſtiftelsesordene væſentlig vare fixerede ved Skriften (Auguſti, l. c. p. 761-64)[2]). Og dog bleve disſe ſidſte end ikke uberørte af den menneſkelige Vilkaarlighed, idet nemlig i den romerſke Kirke, fra Gregor den Stores Tid, Ordene Mysterium fidei ere tilføiede i Conſecrationsformlen, hvilket Apoſtelfyrſten Petrus, paa ſin Meſters Anviisning eller ved den Helligaands Indgivelſe, ſkal have meddeelt den romerſke Kirke (Auguſti, Denkwürdigkeiten aus der chriſtl. Arch. 8 Bd. p. VIII—XI. 470). Og netop formedelſt Skriftens klare Vidnesbyrd forkaſtede den lutherſke Kirke denne Tilſætning. Ak, gid dog de, ſom, være ſig af Uvidenhed eller af Uforſtand eller af misforſtaaet Troes-Iver, nu ſaa driſtigt hæve Traditionen over Skriften, gid de dog vilde gjøre ſig bekjendt med, hvor høiſt forſkjellig Sacramenternes Adminiſtration til de forſkjellige Tider har været i Kirken, hvormeget Uklart og Svævende med Hensyn til det Rituelle og Liturgiſke der her efterhaanden er klaret, hvormange Tilvæxter der ere afſtaarne, hvormeget Vilkaarligt der er blevet rettet[3]), — da ſkulde de end mere lære

[1]) Formlen afviger altſaa Noget fra Forſagelſesformlen i vor Kirke.

[2]) Den i vor Kirke brugelige Conſecrationsformel, der med nogen Forandring er optaget fra Gregor den Stores Messecanon, beroer paa en Combination af Skriftſteder. Den afviger fra den Formel, der i Constitutiones apost. angives at hidrøre fra Apoſtelen Jacob, i hvilken Combinationen af Matth. 26 og 1 Cor. 11 end tydeligere træder frem.

[3]) Forſlaget af Lic. Lind i Ugeſkriftets første Bind Nr. 11 i Artiklen om Præſteeden, at man i denne ſkulde forandre Udtrykket om Sacramenternes rituelle Adminiſtration til: „efter den af Kirken givne Forſkrift" er derfor fuldkomment begrundet, og Beſtridelſen af det uberettiget.

at bøie sig for Guds velsignede Ord, den Hellige Skrift, ogsaa her som overalt, under den Helligaands Veiledning, været den klare sikkre Ledestjerne for Kirken, et Lys for vor og en Lygte paa vor Sti!

Men hvorledes har da nu Grundtvig, den danske Kirkes ypperste Psalmedigter og et stærkt Redskab i Guds Haand det christelige Livs Fornyelse hos os, om end under eg Gjenstridighed og megen Forsyndelse, hvorledes har han o hvorledes have saa Mange, der anse det for en Ære at regne blandt hans Disciple, kunnet leve sig saaledes ind i denne Anskuelse om Sacramentordenes og det apostoliske Symbolums Uafhængighed af og Superioritet over Skriften, og endog gjøre det til Udgangspunkt for en heel ny Udvikling i christelig Tro og christeligt Liv? Vi svare med Geijer: Es geht ein katholischer Zug durch die Welt! Hvad der engang grundede det papistiske Dogmesystem, er hos hver Christen i hans Udvikling Spiren til en ny Forførelse, som maa gjennemgaaes, men som man ikke maa sænke sig i for stedse. Det er det Store, men tillige det Farlige ved Protestantismen, at den i Erkjendelsen har opstillet Videnskabens frie Princip, at den i Livet har hævdet Personlighedens uendelige Fordring, Samvittighedens frie Samviden med Gud. Hvad Under da, at i en sønderreven Tid, hvor Alt syntes at vakle, hvor Subjectivitetens Vilkaarlighed syntes at true med en total Adsplittelse og Opløsning, medens de indre sammenholdende Baand ofte i Forvirringen tabtes af Syne, at i en Tid, hvor Kirketroens Enhed syntes truet ved Bibelfortolkningens Mangfoldighed, hvor der skete Stormløb mod selve det Ord, som skulde være Kirkens stærkeste Værn, hvilke syntes vanskelige at afslaae — at da et christeligt Gemyt, greben af en indre Angst, speidende kunde søge om en øieblikkelig Tilflugt, og naar det fandt den, da maatte juble af Glæde og blive en Veileder for mange skibbrudne Sjæle! Og saaledes speidede Grundtvig efter en Regel for Skriftens Fortolkning, og han fandt en saadan i det apostoliske Symbol, og han speidede efter et fast Holdningspunkt under Uendeligheden i Bibellæsemaaderne, og han fandt et saadant i Complutenser-

udgaven, ſom den første trykte Text[1]). Og han og hans Parti ſloge ſig da til Ro derved. Men i Aandens Verden gjælder det, at der er ingen Seier uden Kamp, ingen Hvile uden Strid. Man ſkal ikke ſlaae ſig til Ro paa den Klippe i Havet, hvorhen en enkelt Sjæl maaſkee frelſtes fra Skibbruddet, men man ſkal driſtigt beſeile Tankens vide Sø, og med Guds Ord ſom Ledeſtjerne og Troen ſom Roer naae vi da vel i Herrens Navn omſider til den forønſkede Kyſt. Viſtnok er det mageligere og bequemmere at have Sit paa det Tørre, i Forſtands-Tvivl og Samvittigheds-Skrupler at have en Menneſke- eller Papir-Pave at kunne tye til; men det er dog langt herligere at leve i og af Guds frie Raade. Lad ſaa være, at Proteſtantens Stilling er noget uſikker og ſvævende, at han i mange Henſeender er ſom Fuglen i Luften, uden tilſyneladende faſt Fodfæſte, uden ſikkret Exiſtents; med Guds Hjælp og ved Guds Aand ſkal dog altid den, ſom redeligt og alvorligt ſøger Sandheden, finde den og fornemme dens frigjørende Magt, og den bekymrede, ængſtede Sjæl, der ſtrider den haarde Strid, være ſig med Vantroens Tvivl, eller med Hjertets Anfægtelſer eller Samvittighedens Fordømmelſer, han ſkal vel finde Frelſeren, naar han ſøger ham, og faae den Helligaand, naar han beder om den. Men dette følger med Proteſtantismen, at man maa ſtride ſin Strid, og at man tidt maa ſtride den ene.

Udſigt over Kjøbenhavns Kirkers Hiſtorie,

med nogle ſtatiſtiſke Bemærkninger.

Af C. Rothe.

(Fortſat, ſee Nr. 10; 12-13; 15-16).

IX.

Hvad nu endelig ſelve Hoſpitalet, **Stiftelſen for de Fattige**, angaaer, da har denne en mærkelig Hiſtorie iblandt

[1]) Medens det dog er ſienſynligt, at den første trykte Text, for hvilke

Kjøbenhavns Velgjørenheds-Anſtalter. Der ere allerede nævnede Flere, ſom lagde Gods til det; disſes Tal er ſenere ſtedſe forøget. Saaledes ſkjænkede Chriſtian den Anden det en Deel Vicariegods; ſiden fik Helligaands Hoſpital først St. Jørgens [1]), dernæſt St. Gertruds [2]) Hoſpitalers Eiendomme; endelig „oplodes godvilligen til de Fattiges Nødtørft", hvad der havde tilhørt St. Eriks Gilde i Kjøbenhavn, og Chriſtian d. Fjerde lod dertil endnu de mindre Fattighoſpitaler i Stege, Neſtved, Bor-

---

ſenere Haandſkrifter ligge til Grund, ikke kan have Fortrin for de ældre Haandſkrifter.

[1]) **St. Jørgens Hoſpital og Kapel** laae ved Nørreport udenfor Byen, ved den derefter benævnte St. Jørgens Sø. Det omtales tilfældigen i et Document fra 1368, men uden at dets Alder nærmere kan opgives. Da det efter Reformationen indlemmedes i Helligaands-Hoſpital (1538), beholdt det en Afdeling af Syge, nemlig Spedalſke, og brugtes desuden leilighedsviis til Qvæſthuus, til Affindige, ved ſmitſomme Sygdomme o. ſ. fr. Bygningerne udvidedes derfor 1632. Ved Beleiringen 1658 blev det ødelagt, ſom alle andre Bygninger udenfor Portene; men det gjenopførtes ſenere (1665) nærmere Stranden i den ſaakaldte Dronningens Enghave, og var bekjendt under Navn af „gamle Peſthuus". Da dette baade for Ælde og for ſin ſlette Indretnings Skyld blev ubrugeligt, flyttedes Peſthuſets Lemmer til det forrige Krigshoſpitals Ladegaard, ſom blev kjøbt hertil for Fattigvæſenets Midler, og givet det Navn: „St. Hans' Hoſpital og Claudi Roſſets Stiftelſe". (Denne Claudi Roſſet var en Galanterihandler, ſom teſtamenterede Peſthuſet 30,000 Rbd. i Midten af forrige Aarhundrede, hvorfor hans Navn føiedes til den almindelige Benævnelſe for Hoſpitalet). Dets nuværende Beſtemmelſe er bekjendt. Stiftelſen havde fra Begyndelſen ſtedſe ſin egen Kirke og Præſt. Paa „Ladegaarden" afſkaffedes Præſten en Tid, men han anſattes igjen. For nyligt er en ordentlig Bedeſal indrettet (1852). Senere er igjen den ſærſkilte Præſt afſkaffet, og man har for Tiden forenet hans Embede her med Inſpecteurpoſten for Døvſtumme-Inſtituttet.

[2]) **St. Gertruds Kloſter og Hoſpital** har ligget mellem Aabenraa og Roſengaarden, til hvilket Strøg endnu Gaden „St. Gertruds-Stræde" viſer os hen. Ved dette har været en Kirkegaard, paa hvilken Kong Chriſtian d. Anden lod Slotsherren Torben Oxe halshugge, „da han vilde unde ham et Retterſted, lidt hæderligere end det almindelige." Kloſteret ophævedes ved Reformationen, og dets Eiendomme forenedes med Helligaands Hoſpitalets.

bingborg og Kallundborg ophæve og indlemme i denne Stiftelse, som almindeligen blev kaldet „**Vartov eller Helligaands-Hospital**“ [1]). Dette nye Navn „Vartov“ har Indretningen formodentlig faaet, da den 1617 flyttedes af Chriſtian d. Fjerde udenfor Byen til det Sted paa Strandveien, som endnu kaldes „gammel Vartov“. Her forblev Stiftelsen dog ikke længe, da Stedet var for affides beliggende i hiin Tid, og da de Gamle og Fattige unddroges den Hjælp, som af Private paa mange Maader ydedes dem i Byen. Kongen lod derfor en ſtor, grundmuret, tre Etager høi Bygning med fire Længder opføre ved Sortedamsſøen 1625. I denne boede Lemmerne, indtil de Svenſkes Angreb 1658 nødte dem at flytte til Byen, hvor en Gaard i Pileſtræde indrettedes til dem. Bygningen ved Sortedamsſøen tjente imidlertid først Forſvarerne, ſiden Angriberne til Blokhuus, og ødelagdes ved de gjentagne Angreb. De Fattiges Antal beløb ſig dengang til c. 100; disſe lod Frederik d. Tredie 1660 flytte hen til en Gaard mellem Farvegade og Løngangsſtræde. Her havde i ſin Tid Tycho Brahe boet, ſenere en bekjendt Mand Peter Wibe; nu kjøbtes Gaarden og ombyggedes ud til Løngangsſtræde 1725, og til Farvegade 1744. **Vartov-Kirke** var først midt i Fløien ud til Løngangsſtræde; men 1754 lagde Grev Berkentin, første Directeur for Fattigvæſenet, Grundſtenen til den nuværende Kirke; denne er 33 Al. lang, 22 Alen bred og 12 Alen høi, og indviedes af Biſkop Hersleb d. 11te Juni 1755. (Text. Luc. 19, 46: „mit Huus er et Bedehuus“). Prædikeſtol og Alter beholdtes fra den gamle Kirke. Poul Egede forærede en Meſſinglyſekrone til Kirken.

---

[1]) I dette Kloſter ved Helliggeiſtes Kirke havde ogſaa Univerſitetet det ældſte Lokale for en Deel af ſit Bibliothek. Ligeledes var her det ældſte Convictorium d.e. fri Middagsſpisning for 20 fattige Studenter, og for 12 ſaakaldte Davidici d. e. Skolebrenge fra Latinſkolen, ſom ſang i Kirken. Dette ſkete under Frederik d. Anden; men ſiden udſondredes denne Indretning fra Fattighoſpitalet og henlagdes til Communitetet, hvis Bygning opførtes 1569. Minder om den ældſte Tid have vi dog endnu i Udtrykkene „Kloſteret“, „Kloſterbaler“, o. ſ. v.

X.

Hvor **Holmens Kirke**[1]) nu ſtaaer, gik i Kjøbenhavns ældſte Tid Havet langt op og deelte ſig i flere Arme, der omſluttede tre Øer, ſom alt ved Nicolai Kirkes Hiſtorie er omtalt. Stedet laae imidlertid bequemt for Handelen; bremiſke Kjøbmænd nedſatte ſig paa den nuværende gammel Holm (Bremer-Holm), og alt efterſom Grunden opfyldtes, benyttedes den til Skibsbyggeri, Oplagsſteder o. desl. Senere hen havde Frederik II en ſtor Ankerſmedie i Nordoſtenden af den nuværende Kirke, og omtrent hvor nu Choret er, laae et Huus, i hvilket Meſteren boede, men ſom før havde tjent til Mønt, Navigationsſkole o. ſ. v. Da Skipperboderne (omtrent Strækningen mellem lille Kongensgade og Canalen) bleve tagne til Boliger for Marinens Folk, valgte Chriſtian IV her Pladſen til en Kirke for dem, a) og allerede 1617 omtales en Gudstieneſte i en dertil indrettet lille Bygning. Denne rummede ſnart ikke Tilhørerne, hvorfor Kongen b) lidt derfra lod opføre den førſte Deel af den nuværende Kirke, ſom d. 5te Septbr. 1619 indviedes af Biſkop Hans Poul Reſen. c) Da denne endnu befandtes utilſtrækkelig, ere rimeligvis tvende Capeller, ſom ſkulle have ligget ved Siderne af Kirken, Aar 1640—1641 blevne indlemmede i Bygningen. Denne fik derved Form af en Korskirke, og maaſkee heri Grunden ligger til, at Sidearmene ere noget for lange, i Forhold til Kirkens Bredde. (Man ſammenligne den med Grundformen i Petri eller i Frelſers Kirker). Ved ſamme Leilighed flyttedes Spiret, ſom ſtod paa den øſtre Ende, hen paa Midten, hvor Korſets Arme krydſes. Dets Høide er 29 (?) Alen over Kirken; dennes Høide til Geſimſen er 15 Alen, til Rygaaſen 26 Al.; dens Længde er 82 Al. Ringmuren med Gitterporten opførtes førſt 1704.

I det Indre ere Murene ſkjulte af Pulpiturer, der i 3 Etager naae heelt op under de flabbuede Hvælvinger, men Kirken er venlig og hyggelig. Det ſtore Alter er forfærdiget 1661

---

[1]) See om denne Frederik Thaarup: Holmens Kirke, kortelig beſkreven. Tredie Oplag. Kbhvn. 1840. (Førſte Oplag 1833).

og heelt over prydet med Figurer og Emblemer, udskaarne i Træ; nederst er Christi Nadvere, ovenfor 6 andre Fremstillinger af den bibelske Historie. Kunstneren var en Billedskærer Abel Schrøder fra Nestved. Denne Mand skal ogsaa have forfærdiget den rigt udskaarne store Prædikestol med sin smukke, kostbare Himmel; Moses med Lovens Tavler i Haanden bærer den; rundt om ere 11 Apostle og flere andre Billeder udskaarne; den opstilledes 1662. Orgel[1]), Altar og Prædikestol ere af Egetræ og havde deres naturlige Farve, til man 1739 fandt paa at overstryge dem med guul Oliefarve, uden nogensomhelst Forgyldning, ligesom Haabens Skibe; de have ikke senere faaet deres oprindelige Farve, men ere for Tiden perlefarvede, noget nærmende sig Egetræets Farve. En gammel Tradition fortæller, at Træsniderarbeidet er udført af en norsk Bonde, Andre sige endog af en blind Mand; men foruden denne Fortællings Usandsynlighed i sig selv, kan den i hvert Fald kun angaae det ældre Altar og den første Prædikestol, der nu ere forsvundne. Ved en Hovedreparation 1756 borttoges en Deel Faner, der hængte under Loftet i Choret. Døbefunten er af Marmor og stod tidligere over Hans v. Ostens og hans Hustrues, Abel Cathrine von der Visch's Grav, som havde skjænket en Deel til Kirken, og hvis kostbare Gravmæle findes her; nu er den anbragt ligeoverfor. Det paa Væggen ved Prædikestolen hængende Marmorcrucifix har hørt til et Gravmæle, Christian den Fjerde havde ladet gjøre over sig selv. Det stod paa Tøihuset, men blev ødelagt ved en Ildsvaade paa dette Billede nær, som af Frederik den Tredie foræredes til Holmens Kirke. Kunstneren skal være død af Sorg over hans Værks Ødelæggelse. Under de store Ildsvaader 1728 og 1795 forskaanedes Holmens Kirke, og har derved beholdt meget af sit gamle Præg. Dette er ogsaa respecteret ved Kirkens nyeste indre Hovedreparation, 1834—36. Tre meget fornødne Skriftestole tilbyggedes ved denne Leilighed paa Kirkegaarden.

I Kirkens Chor ere flere store, tildeels smukke, Epitaphier anbragte, deriblandt et over Familien Numsen, et andet over Fa-

[1]) Det gamle Orgel er kommet til Bergens Korskirke.

milien Hoppe (af Wiedeweldt), og et over Fru Falſen (af Thorvaldſen). Foran Alteret laae tidligere Mindeſtenen over den bekjendte lærde Frederik Roſtgaard † 1745, 26de April.[1]) Den førſte, ſom ellers blev begraven der, var Holmens ældſte Sognepræſt, Mag. Niels Michelſen Aalborg † 1645. —

Det ſtore, ſmukke Gravkapel, der ligger langs Canalen, umiddelbart beſtyllet af Havet, opførtes ſenere. Grundſtenen blev lagt d. 18de Mai 1705 af Kirkens Patron, General-Admiral-Lieutenant Ulrik Chriſtian Gyldenløve; Fundamentet er af huggen Granit, og Galleriet indrettet til 34 aabne Begravelſer, der ere fuldkomment tørre, uagtet alle de Vanſkeligheder, ſom netop her ſyntes at ſammenhobe ſig for at gjøre det umuligt. I Enden af Capellet falder Niels Juels († 1697, d. 8de Apr.) ſtore Marmor-Monument ſtærkt i Øinene, med Kingos Inſcriptioner. Ved Siden ſtaaer Tordenſkjolds ſorte Marmorkiſte († 1720, 20de Novbr.)[2]); ligeoverfor er Commandeur Henrik Gerners Grav; ved Indgangen findes et koſtbart Minde over Geheimeraad Niels Benzon; videre ere her begravne Mag. Peder Jeſperſen, kgl. Hofprædikant, ſom tog Tordenſkjold med ſig fra Trondhjem († 1714); Kong Chriſtian den Sjettes forviſte

---

[1]) Han giver ſig i ſin danſke Overſættelſe af den af ham ſelv forfattede latinſke Indſkrift følgende, meget tvetydige Vidnesbyrd:

„Under hviden Marmorſteen hviler Fredrik Roſtgaards Been,
Han mod alſkens Kors og Skjæbne vidſte Hjertet at bevæbne,
Ofte brød han mod ſin Gud, aldrig dog mod Kongens Bud
Eller Fødeland og Næſte; ſpørg kun Avind og de Bedſte."

[2]) Denne er paa Frederik den Sjettes Befaling (af 8de Mai 1817) forfærdiget af Marmor fra Alteret i den nedbrændte Frue Kirke, og Tordenſkjolds Fyrretræeskiſte, ſom henſtod i en Hvælving, ſat indeni. Udenpaa ſtaaer: „Dynekilen — Marſtrand — Elfsborg." En ny Inſcription er ſat op; Holbergs Gravſkrift over ham fortiener at anføres:

Conditur hac Urnâ Borealis Gloria Ponti,
Danorum Plausus, Deliciæque Breves.
Ferrea quem Lachesis, raptum florentibus Annis,
Dum numerat Palmas, credidit esse Senem.
Lusibus exponens Vitam Terraque Marique,
Tandem Lusoris tollitur ipse Dolo.

Confessionarius, Johan Frauen († 1736), og Sjællands dygtige Biskop, Peder Hersleb († 1757)[1]) og m. Fl.

Inden vi forlade Holmens Kirke, ville vi endnu bemærke, at Menigheden, der bestod af Marinens Søfolk og Hoffets Betjente, oprindeligen havde een Præst; men allerede 1621 ansattes den første Capellan, og 1641 den anden, og Præsten ved Søetatens Qvæsthuus betragtedes i sin Tid som den tredie Capellan. Fundatsen om Sognets og Menighedens Dannelse er af 19de Mai 1632; den er siden udvidet og nøiere bestemt ved Frederik den Tredies Brev af 7de Mai 1660, og ved et andet af Christian den Femte af 19de Decbr. 1685.

Denne sidstnævnte Konge gav 1687 en Deel hollandske Familier, som vare bosiddende i Kjøbenhavn, Tilladelse at benytte Kirken om Søndagen Kl. 12, til en Gudstieneste i deres eget Sprog. Dette vedvarede til Begyndelsen af næste Aarhundrede, da disse Familier sluttede sig til den høitydske Petri Menighed (1703).

XI.

Efterat Universitetet i Kjøbenhavn efter Reformationen var kommet i Flor, sørgedes paa mange Maader for de Studerendes Tarv. Frederik den Anden grundlagde Communitetet for fattige Studerende, og Christian den Fjerde udvidede denne Stiftelse og byggede paa en Grund, han tildeels tilkjøbte sig af Kantsler Christian Friis, Regentsen (1618—1623). For Studenterne skulde nu en særegen Gudstjeneste indrettes, og hertil blev **Regentskirken** bygget. Den indviedes den 5te Oct. 1635, og der anordnedes i den en daglig Lovsang Morgen og Aften, ligesom at der skulde prædikes „af dem, som havde attesteret." Paa Søn- og Helligdage holdtes dertil fuldstændig Gudstieneste med Messe, Prædiken og Altergang af en dertil ansat, ordineret Præst. Det varede dog kun kort, inden denne Kirke ikke mere fandtes passende eller tilstrækkelig[2]), og hertil

---

[1]) Holmens Kirkes ældste Kirkegaard har fra 1619 været, hvor Giethuset og Comediehuset nu ligge. Da Kirken St. Anna Rotunda byggedes ved Østerport, tæt ved Nyboder, fik Menigheden her Begravelses-Plads, 1654. Men efter denne Kirkes Nedbrydelse indrettedes Skibskirkegaarden, som indviedes d. 10de Aug. 1666. Paa denne opførtes 1701 et Capel til Ligprædiken, som dog forfaldt og nedbrødes 1754. Kun Graverboligen er tilbage.

[2]) Medens Trinitatis Kirke istandsattes efter Branden 1728, holdtes her Ministerialia for Menigheden. Den gamle Bygning nedreves 1750, men en ny opførtes. Prædikestol og Altar bleve bevarede. Efterat have tjent til akademisk Solennitetssal og Disputationer, indtil Studie-

kom den ligesaa paatrængende Mangel paa et ordentligt og rummeligt Lokale til Universitetets Bibliothek, der var spredt omkring paa forskjellige Steder. Som alt berørt stod en Deel i Helliggeistes Kloster; da Kongen 1605 skjænkede sin Bogsamling til Universitetet, blev et Lokale anvist til denne i en Sal paa Studiigaarden, og en tredie Afdeling fandtes i Tilbygningerne ved Frue Kirke. Endelig vilde Christian den Fjerde skaffe Astronomien, som ved Tycho Brahe havde taget et stort Opsving her i Landet, et værdigt og velindrettet Observatorium. Disse forskjellige Diemed søgte han at naae ved at bygge Trinitatis Kirke for Universitetets Studerende, med et Lokale ovenpaa for dets Bibliothek, og runde Taarn til Astronomernes Brug. Ved dettes Indretning var den dygtige Christian Longomontanus, en Discipel af Tycho Brahe, hans vigtigste Raadgiver.

a) I Fredsaarene efter den tydske Krig kom Planen til Udførelse. Grundstenen blev lagt den 7de Juli 1637, og Bygningen opført efter Tegning af Architekten Jørgen Scheffel fra Bern, om hvis Dygtighed og Skjønhedssands Kirkens smukke Former bære Vidnesbyrd. Arbeidet gik imidlertid i Langdrag ved de ulykkelige Tider, som i Slutningen af Christian den Fjerdes Dage brøde ind over Landet, og det fuldførtes først 1657, da den sidste Steen indmuredes den 7de Juli, samme Dag, Bygningen var begyndt. Den var dog allerede Aaret forud tagen i Brug, og indviet Trinitatis Søndag 1656, i Frederik den Tredies Nærværelse, ved en latinsk Prædiken af Dr. Thomas Bang, Professor i Theologien, og ved en dansk af Biskop Svane, — „ved hvilken Ceremoni var mærkeligt," siger Thurah, „at Hans Majestæt, da Tjenesten var ude, lod alle Professorerne ved Academiet, som vare 16 i Tallet, spise paa Slottet ved Hans eget Taffel, hvortil han Dagen tilforn havde ladet dem indbyde." — Tyvendeaarsdagen efterat Grundstenen var lagt, indviedes Bibliotheksalen, ligeledes i Kongens og Hoffets Nærværelse. Et Tidens Tegn, som stod i Forbindelse med den oprindelige Tanke, at denne Kirke ikke skulde være en Sognekirke, men kun en Studenterkirke, var den Bestemmelse, at, foruden den sædvanlige danske Gudstjeneste, skulde paa 12 Høitidsdage i Aaret en latinsk Prædiken holdes, som i de 20 Aar, den bestod (fra 1662), besørgedes af den bekjendte Jens Bircherod.

Kirkens udvendige Længde er 86 Alen, den indre 81 Al.;

---

gaarden blev gjenopført (1836), og siden til Lokale for Communitetsbiblioteket, vil Kirken nu blive anvendt efter Regentsens Tarv.

ɔiden til Taget 35 Alen; til Rygaaſen 55 Al.; Bredden
vendig 29 Al.; Kirkevinduerne ere 17 Alen høie. Blandt
n ældre Bygnings Prydelſer var Prædikeſtolen [1]) iſær at
ærke; den var af blaat og hvidt norſk Marmor, og med Zi-
ter af hvidt Marmor. Ligeledes havde den de ſtore Monu-
enter i Choret over General Schack, der gjorde ſig berømt
d Kjøbenhavns Forſvar mod Svenſkerne og ved Slaget ved
yborg (1660), og et lignende ligeoverfor over Familien v. Kör-
ß, oprindelig fra Sachſen, der havde ſin Begravelſe her.
ette ſidſte findes ikke mere, da det ikke efter 1728 blev
:andſat.

b) I den ſtore Ildebrand brændte hele Bibliotheket og de
tronomiſke Inſtrumenter i Taarnet; Kirkens Indre ødelagdes
ed det Samme, men Murene modſtode Ildens Kraft, ſaa at
n temmelig ſnart kunde **reſtaureres og atter indvies til**
ubstjeneſte, hvilket ſkete d. 7de Octbr. 1731. — Kirken er
Spidsbueſtil; 2 Rækker ſlanke Muurpiller, 7 paa hver Side,
ere Hvælvingerne, men maa ſtøttes ved Jernſtænger (ſiden
728), hvilket vanzirer Bygningen. Paa den nordre Side
ndes en enkelt Række Pulpitur, paa den ſøndre Side en dob-
elt, ligeſom et Pulpitur mellem Chorpillerne. Alteret er af
æ, med en forgyldt Chriſtus paa Korſet i en Niſche, ved
iden ſtaae tvende broncerede Figurer, Maria og Johannes;
it oppe ſvæve Engle i Skyer i en Glorie. Paa Alteret
aae tvende maſſive Sølvſtager, hvis Vægt er 1359 Lod 2 Qv.;
ſe ere med Mere bekoſtede for et af Bygger Jens Larſen
ries ſkjænket Legat paa 3000 Rbd.; andre Prydelſer anſkaf-
des endvidere for Brændevinsbrænder Lars Nielſens Enkes
gat. En af de ſtore Lyſekroner (466 Pd. vægtig) er foræret
780 af en Borger, Johan Larſen Seiffert, „til Erkjendtlighed
r Guds faderlige Forſyn over ham ſiden Aar 1742, da han
m et fattigt, Fader- og Moder-løſt Barn ſtod paa dette Kir-
gulv til Confirmation.“ [2]) — Prædikeſtolen er af Egetræ og

[1]) Alteret og Prædikeſtolen ere afbildede i Danſke Vitruvius.

[2]) Denne Mand har desuden legeret Adſkilligt, ſaavel til Kirken ſom til Skolen, hvilket opregnes paa hans Epitaphium paa en Pille i Kirken. Gravſkriften over ham ſlutter med:

„Hans Lig bliver beſtaaende
I denne Grav indtil Verdens Ende,
Hvilket i Conſiſtorii Protokol er indført.“ (!)

I den nordre Sidegang er et fra Nikolai-Kirke reddet, med et Jernrækværk omgivet, Epitaphium over en Borger og Garver Kongsberg indmuret. — Af en nu ødelagt Gravſkrift over „Niels Deſtillerer“ † 1676, vil jeg anføre Slutningsſtrophen: „Det ſom var taget af Jorden, er her igjen kommet til Jord; — Det Himmelens var, er og Himmelen givet; — Hver haver Sit, og Fanden intet.“ (!!)

rigt ſmykket i gammel Stiil; den er ny efter Ilden 1728, ſaavelſom Orgelet og Daaben, over hvilken ſidſte et Maleri af Korsfæſtelſen er anbragt. Daaben ſtod før nede i Kirkens nordre Sidegang, men har ved den ſidſte Hovedreparation i Aaret 1834—35 faaet en bedre Plads i Choret, overfor det Schackſte Monument; dette blev i Aaret 1782 reſtaureret af Prof. Weidenhaupt. Ved ſamme Reparation (1834) indrettedes de twende ſmukke og rummelige Skriftefstole, og Hovedindgangen under Kongens Stol modtog en betydelig Forbedring. Denne Stol blev indrettet til Reformationsfeſten 1817, der, ligeſom andre Kirkehøitider fra 1807—1829, feſtligholdtes her. Paa den Tid borttoges ogſaa den Række af Boder og Skure, ſom havde belemret Kirken ud mod Landemærket, ſaa at den ſimple, men anſeelige og ſmukke Facade nu viſer ſig frit.

Flere Epitaphier findes endnu i denne Kirke, ſkjønbt de fleſte ere forgaaede. Greverne Friis til Friſenborg, Familierne Gersdorff, Fiuren, v. Stöcken, Lurdorph, havde her Begravelſer. Ligeledes ligge her Etatsraad Ehlers (Stifteren af Collegiet) og hans twende Døttre, ſom omkom ved Amalienborgs Brand, ſamt den lærde, berømte Hiſtoriker Hans Gram († 1748), og Islænderen Arne Magnusſen († 1730). Paa Kirkegaarden tæt op til Choret hvile Digterne J. Ewald og Herman Weſſel, ved hinandens Side; en flad, ſtor Ligſteen dækker den ene Grav. — I Choromgangen er en Runeſteen over en jydſk Biſp eller Abbed opſtillet. (Fortſættes.)

Ledige Embeder. 8de April. Ballerup og Maalov i Sjællands Stift; Reg.s Sum 2280 Rd., ny Anſ. 570 Rd.

Udnævnelſer. 3die April. Cand. theol. P. O. Boiſen til perſonel Capellan hos Præſten ved Vartou i Kjøbenhavn, N. F. S. Grundtvig. — 8de April. Sognepræſt for Reſen og Humlum i Ribe Stift, C. R. Aagaard, til Sognepræſt for Aabye og Bierſted i Aalborg Stift. — Cand. theol. S. W. Ørſted til ord. Catechet og Førſtelærer ved Borgerſkolen i Rudkjøbing. — Cand. theol. J. L. F. Bagger til ord. Catechet og Førſtelærer ved Borgerſkolen i Horſens. — 12te April. Adjunkt ved Sorø Skole, P. C. Götzſche, til Sognepræſt for Næsby og Tyvelſe i Sjællands Stift. — 15de April. Conſtitueret Feltpræſt, C. V. Blume, til Sognepræſt for Sneiberg og Tjørring i Ribe Stift. — Sognepræſt for Allerſted og Veile i Fyens Stift, Th. Potter, til Sognepræſt for Blidſtrup i Sjællands Stift.

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rgsd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet med Poſten, er Prisen 2 Rgsd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 18. Den 28de April. **1854.**

Indhold: 1. Svar paa „Fædrelandets" tvende Foreſpørgsler. 2. De kjøbenhavnſke Kirkers Hiſtorie; af Lic. C. Rothe. (Fortſat). 3. Bemærkninger ved Cand. C. Foghs Skrift om Friſkolen i Amerika; af Paſtor A. Krogh. 4. J. J., En Skjerv til Herrens Menighed; anmeldt af —e. 5. Dr. Rudelbach, Kirkefrihedens Elementer; anmeldt af —e. 6. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Svar paa „Fædrelandets" tvende Foreſpørgsler.

I Anledning af vor Hilſen til Profeſſor Martenſen i Ugeſkriftets ſidſte Nummer gjør „Fædrelandet" af 24de April os disſe to Spørgsmaal:

„1) Hvem gjælder Paaſtanden, at Uvedkommende modſatte ſig Prof. Martenſens Udnævnelſe?"

„2) Hvilke Hænder ere de urette Hænder, i hvilke der ſluttes, at Magten til at raade over de kirkelige Anliggender vilde være gaaet over, derſom Prof. Martenſen ikke var bleven udnævnt?"

Det ſørſte Spørgsmaal, der tilmed er urigtigt i ſin Form — thi vi have ikke gjort nogen „Paaſtand", men hentydet til et almindelig udbredt Rygte — afviſe vi, ſom uberettiget. Kun

bemærke vi, at det skulde undre os, om der er Nogen her i Landet, der ikke veed, at H. M. Kongen besætter alle Embeder.

Til det andet Spørgsmaal, der heller ikke er correct — thi vi have ikke talt om Magten til at raade over kirkelige Anliggender, men om Magten til at raade (nemlig H. M. Kongen) i kirkelige Anliggender — svare vi, at Raadgiverens Magt findes hos vedkommende ansvarlige Ministre og gaaer over i urette Hænder, saasnart en anden Raadgiver følges, end den, H. M. Kongen har valgt.

Det skulde glæde os, om „Fædrelandets" Vidbegjærlighed hermed var tilfredsstillet.

Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie,

med nogle statistiske Bemærkninger.

Af **C. Rothe.**

(Fortsat, see Nr. 10; 12–13; 15–16; 17).

XII.

Trinitatis Kirke, hvis Sogn nu er det største i Byen og strækker sig ligetil Slukefter og Lygten, var, som sagt, aldeles ikke bygget for at blive Sognekirke for Borgerne. Denne forandrede Bestemmelse fik den først 1660[1]), da det besluttedes, efter den ulykkelige svenske Krig, at den næsten færdige **St. Annæ Kirke** skulde nedbrydes. Med denne Bygning havde det sig saaledes:

Aar 1608 havde Christian den Fjerde begyndt Sløifningen af den gamle Vold, som dengang gik fra Nørreport ned gjennem Aabenraa, Gothersgade, Hallandsaas til Holmens Canal, for at udvide Byens Grændser til deres nuværende Omfang mod Østerport. Da man endnu ikke havde tænkt paa Opførelsen af Trinitatis Kirke, erkjendtes Trangen til et andet Guds

[1]) Jonge siger urigtigt, at den først blev Sognekirke 1683.

jmus i denne nye Deel, ſom efterhaanden ſkulde bebygges. llerede 1609 befaledes derfor, at en Kirke ſkulde opføres paa t gamle St. Claræ Kloſters Grund, i de nuværende larebober. Denne ſkulde kaldes efter Dronning Anna Caharinas Navn. Kort efter (1611) begyndte imidlertid Calar-Krigen, og Dronningen døde (1612), hvorpaa Arbeidet phørte. Siden optoges dog Planen igjen, men en anden lads valgtes ud imod Nybober, ſom dengang anlagdes, paa in Side Roſenborg-Have, der ligeledes var i ſin Barndom; t har været i Haven ved det før ſaakaldte Guldhuus, nu darniſonshoſpitalet. Her begyndtes, omtrent 1630, Opførelſen i en ſtor, koſtbar „underlig Kirke, — hvis Skabelun er neden- trind, ſom et Compas med alle ſine Streger; hvor der over er Streg er muret og gjort en Hvælving paa Jorden, paa ilke Hvælvinger alle Stolene neder udi ſamme Kirke ſættes gjøres ſkal; og er udenpaa Kirken en Dør til hver Hvæling. — Samme Kirkes Skabelun er med 12 Gavle." (Wolfs ncomion). Denne Bygning var ſaa nær færdig, at kun dens ag manglede. Dette ſkulde været af Kobber, næſten fladt, omgivet med en ziirlig Baluſtrade. Kirkens runde Form, orved den fik nogen Lighed med Pantheon eller Maria Ronda i Rom, har vel givet Anledning til, at den i daglig ale kaldtes **Anna Rotunda.** Om Kirken har havt noget aarn, er uviſt; det kunde ſynes ſaa af en Befaling fra Frerik den Tredie til Oberſten for Tøihuſet, Marcus Rodſteen, ublevere 4 Tdr. Krudt, „til at lade ſprænge Taarnet paa n runde Kirke i Kjøbenhavn, d. 20de Mai 1663." Det kan e nok beklages, at hele dette Arbeide kun er blevet til Tab Skade, idet Kirken 1663 beſtemtes til Nedbrydelſe, fordi n laae Caſtellet for nær, og kunde ſkade Virkningen af dettes anoner, ligeſom fordi hele denne Egn endnu var ſaa lidet boet, at en ſaa ſtor Kirke dengang ikke behøvedes.[1])

[1]) Den ſvenſke Geſandt Duvall ſkriver under 22de Marts 1662 ſaaledes til ſin Regjering herom: „Man veed endnu ei, om Kongen har forandret ſin Beſlutning, at lade et Caſtel opføre. Mange antage, at dette Værk endnu vil vinde Fremgang, hvorvel Borgerſkabet gjør ſig megen Umage, for at bringe H. M. derfra. Ruſe arbeider flittigt paa den

Trangen til den er ſenere bleven ſtor, og dog er Trinitatis Kirke endnu den eneſte Sognekirke for det tætbefolkede Diſtrict fra Kjøbmagergade ud til Store Kongensgade og Øſterport, — og endnu den Dag idag har Nyboders Folk deres Kirke i den modſatte Ende af Byen; det er et ſmukt og glædeligt Vidnesbyrd om deres Gudsfrygt, at man alligevel kan ſige, at Afſtanden ikke har fjernet dem fra Kirken.

Ordningen af det nye Trinitatis Sogn havde imidlertid ſine Vanſkeligheder, da Frederik den Tredies Beſtemmelſer om dets Grændſer, i hans Brev af 14de Juni 1660, ikke vare tydelige nok, ſaa at en høiſt forargelig Strid, der varede i over tyve Aar, udbrød imellem Præſterne ved denne, ſamt ved Frue- og Nicolai-Kirker. Flere Commisſioner nedſattes, og afgave Kjendelſer ſnart til den Enes, ſnart til den Andens Fordeel, indtil Chriſtian den Femte endelig, ved Forordningen af 2den Marts 1686, afgjorde Tviſten til Fordeel for Trinitatis Præſter. Jonge har i et Anhang til 2den Deel af hans Værk, p. 70—93, de udførlige Documenter om denne Sag. — Senere er Trinitatis Sogn udvidet ved Nedlæggelſen af Nicolai Sogn 1804, men den Reſervation er dog optagen i Sognepræſtens Kaldsbrev, at Sognet, ſaafremt en Kirke bliver bygget i Stadens øſtlige Deel, ſkal afſtaae den Deel af ſit Diſtrict, ſom ligger paa den øſtre Side af Dronningens Tvergade, ud til Øſterport.

XIII.

Da Chriſtian den Fjerde Aar 1618 begyndte Anlægget af **Chriſtianshavn**, var han ſtrax betænkt paa at ſkaffe Beboerne der en ordentlig Gudstjeneſte og Kirke. Vel henviſtes de foreløbigen til Holmens Kirke; men uagtet ſin Nærhed, beſværede dog det brede Vand Kirkebeſøget, foruden at Bygningen ſnart

---

runde Kirkes Nedbrydelſe, hvilket ei lidet bedrøver Almuen, baade forbi denne ad pios usus opførte Bygning ſaaledes profaneres, og for den Præſumption man gjør ſig, at der ſtikker noget Andet under, „och att man der aff wille oförmärcht ſättia dem een Capſon vpå nääſen.“ See Provſt P. W. Beckers Saml. til Danmarks Hiſt. 1ſte Deel. P. 282.

viſte ſig for lille for Alle, ſom der ſøgte Opbyggelſe. Allerede 1640 lod Kongen derfor opføre en Interims-Trækirke i Nærheden af den Plads, hvor nu Frelſers Kirke ſtaaer, paa et Sted, ſom kaldes "Roligheb". Den indviedes d. 22 Mai 1640 og benyttedes i 56 Aar, til d. 17 April 1696, hvorefter den ſolgtes til Nedbrydelſe; hvor ubetydelig og forfalden den har været, viſer ſig af Kjøbeſummen: 462 Rbd! At man ikke tidligere tog fat paa den egentlige Kirkebygning, havde ſin Grund i den ulykkelige ſvenſke Krig og dens Følger. Imidlertid forøgedes dog i Mellemtiden baade Præſternes og Gudstjeneſternes Tal, idet Sognepræſten blev tilholdt at lønne en perſonel Capellan allerede fra 1640; (denne gik fra 1686 over til at være en reſiderende Capellan, hvem det paalagdes foruden Aftenſang om Søndagen, at holde Prædiken og Gudstjeneſte om Onsdagen); — og dertil een tydſk Præſt anſattes. Mange tydſke Familier havde nemlig nedſat ſig paa Chriſtianshavn, og anſøgte Frederik d. Tredie om Tilladelſe til at benytte Kirken og at faae en egen Præſt; begge Dele tilſtodes dem, ſaaledes at de dog ſelv ſkulde lønne Præſten, uden nogen Byrde for Kongens Kaſſe. (Brev af 7de Juli 1660). Forholdet mellem den danſke Sognepræſt og den tydſke Capellan, der tillod ſig Overgreb og gjerne vilde handle ſom Sognepræſt, var imidlertid aldrig godt, og dette bidrog til, at den tydſke Menighed ſiden ønſkede at faae ſin egen Kirke. Det er ellers mærkeligt, at den tydſke Præſt her tillige har været kaldet til „danſk Præſt" for den nye Hollænderby paa Ladegaardsmarken her for Stadeu". (See Bloch-Suhr Hiſt. af Fr. K. P. 80). Jeg har ingen videre Oplysninger fundet om denne i flere Henſeender unaturlige Sogneforbindelſe; men af den ovenfor (P. 256 Anm.) meddeelte Beſtemmelſe om dem, der ſkulde holde ſig til Kirken udenfor Nørreport, ſees, at disſe „Amagere", ſaalænge denne Kirke exiſterede, maae have holdt ſig til den; efter dens Nedbrydelſe maa man altſaa antage, at den lille Menighed er annecteret til den tydſke Præſt paa Chriſtianshavn, indtil den vel er ſammenſmeltet med de nærmeſte Sogne i Kjøbenhavn eller med Frederiksberg, efterat denne Kirke var opført, og 1736, den 16de Marts, fik ſin egen Præſt.

b) Under Christian d. Femte kom bedre Tider, og Grundstenen til den **nuværende Frelsers Kirke** lagdes paa den nordre Side af Choret af Kongen selv, d. 19 October 1682; Architekten var Lambert von Haven, en udmærket Mand, om hvis Dueligheb det store, frie, imponerende Indre af denne Kirke bærer et herligt Vidnesbyrd. Fundamentet alene kostede 19000 Rbd.; thi Grunden var sid og morabsig. Bygningen blev saavidt færdig, hvad Hoveddelene angik, at den kunde indvies og tages i Brug den 19de April 1696; dette skete ved Biskop Bornemann i Kongens og Hoffets Nærværelse i en Act, som varede i 7 Timer. FrelsersKirke er en Korskirke, hvis Arme dog ikke træde stærkt frem, og som tilmed i Hjørnerne mellem Korsets Arme har Udbygninger, der udvide det Indre, men lade Grundformen endnu mindre bestemt fremtræde. 4 massive, frit staaende Muurpiller bære Hvælvingerne; Pulpiturer findes alene i Fordybningerne paa den nordre og søndre Side, saa at de ikke vanskabe Bygningens Indre, som dette sædvanligt er Tilfældet. Kirkens hele Længde er 90 Al., Breden 75 Al.; mellem Pillerne i det Indre er til hver Side 22 Al.; Fladerummet er 4266 Al. — Altaret er stort og gjør Virkning trods de manierered Figurer. Disse forestille Christus i Gethsemane, som trøstes af Engelen (begge i Marmor), medens andre mindre Engle (af Træ) svæve i Skyer over hans Hoved. Det blev færdigt 1732 [1]). Paa Balustraden mellem Choret og Skibet staae 4 Engle med forskjellige Symboler. Prædikestolen er af Træ, efter Harsdorffs Tegning, med udskaarne bibelske Basreliefs og rig Forgyldning; den indviedes 1773. En af Christian den Femte til denne Kirke bestemt Prædikestol af norsk Marmor forliste paa Veien herned. — Døbefunten er meget kostbar, af Alabast med Basreliefs af Bibelhistorien; den er foræret af Grevinde Viereck, Frederik den Fjerdes Frille, som ligger begraven her († 1704). Orgelet siges at være det bedste i Hovedstaden; det er meget stort og rigt forziret, og er opsat 1698. Det istandsattes 1776, efter en rimet Ansøgning om

[1]) Altaret og Portalet ere afstegnede i Danske Vitruvius.

Hjælp hertil, ſom Præſten Albert Troſel indgav til Enkedronning Juliane Marie, og bliver for Tiden igjen efterſeet.

Udvendig er Kirkens høie Taarn og deilige Spiir en af hele Stadens ſtørſte Prydelſer. Fra Begyndelſen var det ikke paatænkt at opføre et ſaadant. Thurah meddeler dog fra en ſenere Tid (i Hafnia hodierna) to forſkjellige Tegninger til et Spiir; men man maa glæde ſig over, at disſe ſattes tilſide for hans eget ſidſte Udkaſt, efter hvilket Værket er blevet udført fra Foraaret 1749 til Auguſt 1752, under Frederik d. Femte. Taarnets hele Høide er 144 Al. Kuglen, paa hvilken Frelſeren ſtaaer med Seiersfanen, er 4 Al. i Diameter; Figuren ſelv 5 Al. høi; Trappen har 393 kobberbelagte Trin. — Efter i 1825 at have faaet en Reparation, ſom koſtede 40,000 Rbd., har Taarnet og Kirken atter i 1853 erholdt en Hovedreparation; ved denne ere forſkjellige Forbedringer gjorte, ſom dog ikke ſkade eller forandre Kirkens gamle Form. Da Bygningen dertil har været forſkaanet for de Ildsvaader, der have ødelagt ſaamange af vore andre Kirker, ſtaaer den endnu i ſin fulde, oprindelige Pragt [1]).

(Fortſættes.)

Bemærkninger til Cand. C. Foghs Skrift: Et Par Ord om Friſkolen i Amerika og den danſke Folkeſkole.

Man maa være den ærede Forfatter Tak ſkyldig, fordi han ved ſit Skrift har meddeelt os nogle paalidelige Oplysninger om de amerikanſke Skoleforholds nærværende Stadium. Da Skolereformerne i vort Fædreland ere under beſtandig Ventilation, ligger det naturligviis nær at anſtille Sammenliguinger imellem den Maade, paa hvilken hiin unge og mægtige Stat ligeſom paa bar Bund organiſerer ſine Borgeres moralſke og aandelige Opdragelſe, og den Maade, paa hvilken vort gamle Land nu

[1]) See: Bloch-Suhr, Vor Frelſers Kirkes og dens Geiſtlighedshiſtorie. Kjøbenhavn 1853. Peder Paludan, Beſkrivelſe af Chriſtianshavn. Kjøbenhavn 1791.

ſeer ſit Skolevæſen dannet ifølge Love og Inſtitutioner, ſom Slægter og Aarhundreder have fremkaldt og bearbeidet. Det er netop denne Sammenligning, ſom den ærede Forfatter har ønſket anſtillet og for en Deel allerede ſelv har anſtillet i ſin Bog. Dog er han ikke bleven ſtaaende derved; han har ud af denne Sammenſtilling og af ſin egen Opfattelſe af vore Skoleforhold forſøgt at give os nogle praktiſke Vink om vore Almueſkolers Mangler, og hvorledes disſe Mangler burde afhjælpes. Ogſaa for disſe Vink ville vi være Forfatteren Tak ſkyldige, om vi ogſaa i Eet og Andet ikke mene at turde billige dem. I det Følgende vil jeg tillade mig nogle kritiſke Bemærkninger i denne Retning, ſamt underſøge, om ikke Herr Forf. paa nogle Steder i ſin Bog er geraadet i Modſigelſe med ſig ſelv og med de Grundſætninger, han ſynes at ville forſvare.

Den almindelige Grundſætning, at „enhver Stat, der har opnaaet politiſk Frihed, bør derfor gjøre Folkets Opdragelſe til ſit Hovedformaal, thi uden den er Friheden bygget paa Sand“ (P. 3), underſtrive vi ganſke. Derſom enhver Stat maa anſee Folkets Opdragelſe ſom det Hovedformaal, ved hvilket den letteſt og ſikkreſt opnaaer ethvert andet Formaal, hvortil dens Organisme ſigter og ſtræber, ſaa maa naturligviis en politiſk fri Stat fremfor Alt lade ſig det være magtpaaliggende, at Borgernes Villie bliver modereret af Borgernes Dygtighed, Sandhedsfølelſe og ſædelige Oplysning. Det er imidlertid min Overbeviisning, at al borgerlig Moral er i ſin egentlige Grund baſeret paa den religiøſe Bevidſthed, og at ingen varig fri Stat kan ſkabes og opretholdes uden at værne om den rene chriſtelige Religion, for atter igjen af denne at modtage et betydningsfuldt Forſvar for Friheds ægte Væſen. Hvis Hr. Forf. derfor i ſin ſenere Udvikling af de amerikanſke Forhold ſynes at hælde til den Grundſætning, at Staten vel ſkal beſkytte og organiſere Folkeſkolen, men ikke paa den Maade, at det ſpecifike Chriſtelige ſkal være et af dens Hovedformaal, ſaa formaaer idetmindſte jeg ikke at følge Forf. ind paa denne Anſkuelſe. Den er — ſom Forf. veed — ikke ny, men ſnarere efterhaanden gammel, og den dukker uophørlig frem i vore hjemlige Skoledebatter, men den mægter dog ikke at forſvare

sig med nye og holdbarere Argumenter end de forslidte og forlængst gjendrevne, og jeg antager det som afgjort, at hvad der paa Grund af Forholdenes Natur passer i nye og bestandigt vordende Stater, der uophørlig optage alleslags religiøse og confessionelle Varieteter i sig, passer ikke i gamle christelige Stater, i hvilke Religionen med en bestemt Confession er sammenvoxet med Folket. Fordi Religionen er slappet i Folkets Hjerte, derfor er den ikke udslukket eller bleven betydningsløs som Hovedmomentet i Folkets Opdragelse. Disse Betragtninger skal jeg dog her ikke forfølge videre, men kun opkaste det Spørgsmaal: Naar 50 eller 100 Familier af een og samme Confession tilfældigviis vare flyttede sammen, dannede en town i Amerika og nu organiserede deres Skole, mon de da ikke vilde ubetinget vælge en Skolelærer af deres fælles Confession? Og naar en saadan var antaget, vilde han da ikke faae den Opgave at undervise Børnene i denne fælles Religion, og skulde dette ikke være at betragte som et Gode? Eller vilde saadanne 50 eller 100 Familier i Nordamerika sige: „Nei, Læreren skal undervise i Criminalretten; Religionen skulle vi selv paatage os eller lade en Geistlig besørge, thi Religionen kommer ikke Skolen ved". Forf. vil maaskee svare os, at Amerikanerne vilde sige det Sidste, men vi undre os da ikke over, at de amerikanske Skoler ere irreligiøse, og at det amerikanske Folk „calculerer", men ikke „troer". Vi undre os da ikke over, at udmærkede amerikanske Skoleorganismer i de tætteste befolkede Egne midt i deres bedste Fremgang pludselig standse, og for Aarrækker atter gaae tilbage. Amerikanerne flytte ikke Bjerge „ved Troen," saalidt som vi Danske, men naar de calculerende Amerikanere falde i Søvn midt i deres bedste Calculer, saa blive ogsaa deres Bjerge ikke flyttede.

Forf. omtaler flere Steder i sin Bog de „uhyre" Anstrengelser, som Amerikanerne gjøre for deres Skolevæsen, men de amerikanske Fristater modtage jo ogsaa aarligen en uhyre Tilvext deels af indfødte, deels af indvandrende Borgere. Begrebet „uhyre" er nu meget relativt og følgelig ikke godt at blive staaende ved. Lad os hellere sammenligne Skolevæsenet i Danmark med Skolevæsenet i Massachusetts, om hvilket h[illegible]

ærede Forf. ſiger: „at det er organiſeret paa en fuldkommere Fod, og at Underviisningen *der* er grundigere og mere omfattende, end nogetſteds ellers i Verden". Efter en ſaadan uhyre gunſtig Characteriſtik venter man naturligviis noget Overordentligt. Læſeren maa nu ſelv dømme, og hvis han ikke betragter vort danſke Skolevæſen med et altfor uretfærdigt og uvilligt Øie, vil han viſtnok give Anmelderen Ret i, at Afſtanden da ikke er ſaa forfærdelig ſtor. I Maſſachuſetts „er ethvert Sogn, hvor lille det endogſaa er, forpligtet til at have idetmindſte een Skole aaben i ſex Maaneder af Aaret, eller to eller flere med en ſamlet Skoletid af ſex Maaneder. Ethvert Sogn paa 100 Familier ſkal holde een Skole igjennem det hele Aar med en Skoletid af 12 Maaneder; [gives der da ſlet ingen Ferier, eller trækkes disſe fra hiſt ligeſom her?]; er der 150 Familier holdes 2 Skoler med 18 Maaneder oſv." I Danmark og Hertugdømmerne findes ifølge Bergſøes Statiſtik i Alt 433,899 Familier; der findes i den hele danſke Stat af alleſlags Skoler (Aftenſkoler, Tegneſkoler og Haandværksſkoler fraregnede) 4670 Skoler; dette Forhold giver 1 Skole ſor hver 93 Familier; jeg ſeer ikke heraf, at Maſſachuſetts har forholdsviis flere Skoler end Danmark, og i de danſke Skoler er næſten allevegne Reglen den, at Børnene gaae hele Aaret i Skolen, og ſom bekjendt fra det 7de til det 14de Aar. I de amerikanſke Skoler læres: „Stavning, Læsning, Skrivning, Grammatik, Geographie, Regning og god Opførſel." I vore danſke og tydſke Skoler læres det Selvſamme, desuden nyde Børnene Underviisning i Religionen ſom et Hovedfag. Mange Steder gives ogſaa Anviisning i Sang, Retſkrivning og noget Fædrelandshiſtorie. Det er mig uforſtaaeligt, hvorfor Underviisningen i Maſſachuſetts ſkal kaldes grundigere og mere omfattende end nogetſteds ellers i Verden, naar vi i Danmark præſtere det ſamme og ubentvivl have ligeſaa gode Lærerkræfter — over det Hele taget — ſom Amerika, i de Underviisningsgjenſtande, ſom begge Steder udfordres. Det ſynes viſtnok, ſom om den tidtnævnte Provinds har nogle flere Høiſkoler og Latinſkoler end Danmark, men det er vanſkeligere at drage en retmæssig Parallel imellem Staternes Behov i denne Henſeende. Man

maatte da i ethvert Tilfælde kjende, hvorledes det forholder sig med hine amerikanske Høiskolers Freqvents og Discipeltilgang. I Massachusetts er der frembeles Tvang med Hensyn til Skolegangen ligesom hos os, og Forf. oplyser, at „man i Amerika efter 200 Aars Erfaring er kommen til det Resultat, at Tvang med Hensyn til Skolegangen er en nødvendig Forholdsregel for at sikkre Stat og Børn mod Forældres Lumefuldhed eller Ligegyldighed". Det er Skade, at Forf. ikke har givet os et kort Referat af det Amerikanske Mulctsystem og et ganske summarist Opgivende af Forsømmelsens Forhold til Freqventsen, ialtfald for et enkelt Skoledistrict, men i ethvert Tilfælde er det godt, at den ærede Forf. udhæver saa bestemt, hvorledes det forholder sig i Amerika med den tvungne Skolegang som et afgjort Resultat af lang Erfaring, thi i vort Lands Skoledebat dukker der — som bekjendt — fra en vis Reform-Cohorte en uophørlig Begjæring op om fuldkommen fri Skolegang og Bortkastelse af al Skoletvang.

Da der i vore Skoledebatter synes at herske en stor Enighed om særskilte lønnede Skoleinspectørers Nødvendighed paa Landet, ligesom i Hovedstaden, altsaa noget tilsvarende til Countyskolesuperintendentens Embede, skal jeg kun henvise til det Afsnit af Forf.s Bog, som herom giver interessante Oplysninger. Medens det overhovedet ikke er min Hensigt at følge Forf.s Fremstilling Side for Side, at udhæve det Meget, hvori vi ere enige, eller det Meget, som saa tilfredsstillende er meddeelt os til Belæring og Overveielse — standser jeg kun, hvor et eller andet Differentspunkt frembyder sig. Det synes (see P. 21 og 22), som om Folkeskolelærerne saavelsom Lærerinderne i Amerika ere fuldkommen ligesaa slet lønnede, som deres Standsfæller i Danmark, men denne Omstændighed sætter unegtelig ikke det amerikanske Folks Kjærlighed til sit Opdragelses Væsen i noget gunstigt Lys og staaer formeentlig i et upassende Forhold til Folkets uhyre Anstrengelser i Folkeskolesagen. Naar det for nylig har været fortalt i adskillige Blade, at et stort Antal jydske Skolelærere skulde have besluttet sig til at udvandre til Amerika paa Grund af den daarlige Lønning i Hjemmet, saa er det vistnok ønskeligt, at disse Lærere

enten gribe en anden Bestilling an i Amerika, eller ogsaa før Afreisen læse følgende Linier i Herr Foghs Bog:

„En Folkeskolelærer har i Gjennemsnit 50 Rd. om Maaneden, en Lærerinde 30 Rd. De antages sjelbent for længere Tid end fire Maaneder, ofte kun for een Maaned, og kunne opsiges med 14 Dages Varsel. State Normal School (Lærerhøiskolen i Albany) har til Hensigt at uddanne Lærere for Folkeskolen; siden dens Stiftelse i 1844 have 3230 Elever besøgt den, men det mindste Antal af disse ere gaaede som Lærere og Lærerinder til Folkeskolen, paa Grund af den usle Betaling, uslere end en simpel Arbeidsmands, som denne byder dem for et besværligt og ansvarsfuldt Arbeide".

Forf.s Meddelelser om de amerikanske Folkeskolebiblioteker tiltale os meget, og vi samstemme ganske i Ønsket om, at noget Lignende maatte komme i almindelig Gang hos os. Anmelderen tør saa meget mere slutte sig til dette Ønske, som han har deeltaget med Fornøielse i at realisere Skolebibliotheker, deels ved Helliggeistes Sogneskoler, som Lærer i disse, deels i sit nuværende Embede. Det maa imidlertid bemærkes, at Oprettelsen af saadanne Bogsamlinger i Sognene er i god Gang her i Landet, og det turde maaskee antages, at de halve af Landets Sogne allerede have gjort Begyndelsen hermed. Landhusholdningsselskabets Fortjeneste i denne Retning er bekjendt og fortjener megen Paaskjønnelse. Dersom Regjeringen vilde gjøre denne Sag til Gjenstand for sin særlige Opmærksomhed og Rigsdagen bevilge en Sum Penge til at hjælpe den frem med, saa ville vi maaskee snart see dette Gode vidt udbredt. Penge er ved Alt sligt — som bekjendt — Hovedsagen, og vi skulle gjerne tiltræde det Meste af Forf.s Fordringer til Skolelocalet, til Samlinger, til Controlleringen osv., naar det blot var ligesaa let at anvise Maaden, hvorpaa vi kunde skaffe de behørige Penge tilveie.

Da det ikke er min Hensigt ved denne Anmeldelse at rose det danske Skolevæsen, som vistnok lider af mange Skrøbeligheder og Mangler, navnlig af Manglen paa Mellemskoler, hvortil man ikke kan opløfte samtlige Almueskoler, men hvoraf der dog burde være nogle i ethvert Amt, — men snarere at

anbefale Forf.s Bog til Belæring og Overbeielſe, vil jeg haſte hen til det, ſom Forf. ſynes at have gjort til Hovedformaalet for ſit Arbeide: Paaviisningen af Nytten og Nødvendigheden af at indføre Mathematik og Naturvidenſkab i Folkeſkolen. — Jeg forbigaaer de almindelige forudſkikkede Bemærkninger om Analyſe og Syntheſe, om Mathematikens logiſke Strenghed og praktiſke Nytte, hvorimod man naturligviis Intet kan have at indvende. Men naar Forf. mener, at de omtalte Diſcipliner ſkulle læres i Almueſkolerne, ſaa forſtaae vi ikke, hvorledes dette ſkulde gjennemføres i Danmark; det ſkeer jo heller ikke i de almindelige (lavere) Folkeſkoler i Amerika, men derimod i en Afdeling af Høiſkolerne. Naar vi herhjemme havde Mellemſkoler (Betalingsſkoler eller Friſkoler), ſom freqventeredes af de mere opvakte Børn eller af Ungdommen, ſom efter ſin Confirmation havde forladt Almueſkolen, og nu vilde lære noget mere, ſaa kunne vi vel forſtaae, at Mathematik og Naturvidenſkab vilde blive nødvendige og vigtige Diſcipliner i ſaadanne Skoler, men diſſe Skoler maae førſt ſkaffes tilveie. Forf. ſynes unegtelig at have den Tanke, at det netop er i Bønderſkolerne (ſee P. 55), at Mathematik og Naturvidenſkab ſkal indføres, men han forudſætter da ogſaa tillige, at vi ſkulde bære os ad ſom Amerikanerne, der „udelukke Religions-Underviisningen, undtagen Bibellæsning, af deres Skoler." Ja paa den Maade kunde der vel ogſaa vindes Tid i vore Almueſkoler til at gaae den Vei i Underviisningen af Mathematik og Naturvidenſkab, ſom Forf. ellers træffende paapeger. Men den ærede Forf. maa tilgive: paa dette Punkt ophører al vor Sympathi med hans Anſtuelſer om det Rette. Lad Amerikanerne have Ret i at ſubſtituere Bibellæsning for al Religionsunderviisning, for at ikke de forſkjellige Secters Børn ſkulle geraade i Strid og Forvirring allerede i den barnlige Alder; lad Amerikanerne ſætte en Diſciplin, ſom hedder: „Conſtitutionen" ind imellem „Grammatik og Hiſtorie", for at den hele brogede Befolknings Børn kan lære Borgerpligterne i det Land, ſom føder og beſkytter dem, men jeg troer dog ikke, at det danſke Folk med al ſin Kjærlighed til Grundloven og vor frie Forfatning — ſom vi forøvrigt ønſke maa beſtandig blive klarere og inderligere — vil ſætte Grund-

lovens Disciplin ind i Almueskolen istedetfor Luthers Catechismus, eller Mathematik og Naturhistorie ind istedetfor Religions-Underviisningen. Det er bleven Modesag i de senere Aar at sætte de mere praktiske og reale Retninger i Folkeopdragelsen meget høit, og derimod at undervurdere Skolens Virksomhed i moralsk og religiøs Henseende. Det er heller ikke blot Folk, som lade sig henrive med Moden, der nære og fremsætte disse Anskuelser om, at Religions-Underviisningen skal vises ud af Skolen, og Mathematik og Naturvidenskab lokkes ind, ogsaa noble Gemytter med Kundskaber og dyb practisk Sands theoretisere nutildags, som om hele den Vei i Folkeopdragelsen, der hidtil er betraadt, er grundfalsk, hvorimod der skal gives en ny Anviisning om det eneste Rigtige ved at tage det travle, gjærende, Rigdom samlende Amerika til Mønster. Forf. vil bemærke, at vi ikke benytte saadanne Argumenter imod hans Fordring til Almueskolen, som han selv vil lægge os i Munden. Vi spørge heller ikke, hvad Bønderbrenge *ville* lære, eller *kunne* lære, hvad vor nuværende Skolelærerstand *kan* præstere eller *ikke* kan præstere, thi naar man vil en Hensigt, saa skal man ogsaa ville Midlerne, men vi ere i en principiel Modstrid med hans Anskuelser. Naar Forf. selv indrømmer, at vor Stat har overdraget Skolen til Kirken, har anerkjendt Underviisningen at være Kirkens Sag og ikke Statens, troer Forf. da, at Kirken vil tage Religions-Underviisningen ud af Almueskolen for at sætte Mathematik og Naturvidenskab ind? Forf. anfører henimod Slutningen af sin Bog en heel Deel om Kirke og Stat, som ikke synes ganske vel overveiet, men snarere et Echo af de løse Røster, som have let ved at henkaste Ytringer om Geistlighedens Sløvhed og Uvirksomhed, om Lægfolks almindelige Mangel paa fast Overbeviisning om Rigtigheden af Kirkens Dogmer o.s.v., hvorimod vi da tilsidst faae et lidet Klap og omtales som Folk med „høi Dannelse og frisindet Aand". Alt dette skal nu ikke videre blive omreflecteret i denne Anmeldelse, hvori vi hellere vil takke Forf. for det, han har givet, end strides med ham om det, som vi ikke troe at kunne bruge, og som vi tillade os reentud at paastaae ligger udenfor den ærede Forf.s videnskabelige Competence. Spørgsmaalet om Kirke og Stat og disse Factorers Forhold er ikke paa den Maade uddebatteret, at Resultatet er et Axion, som nu kan gjøres gjældende allevegne og i alle Lande. At Amerika ponerer en Grundsætning, som tiltaler Forf., og som gaaer ud paa, at Skolen skal være alene Statens Sag, Religionen alene Kirkens, og at Skolebørn derfor slet ikke skulle lære Religion i Skolen — i Folkeskolen vel at mærke — er høist rimeligt; maaskee denne Anordning er den

rigtigſte i Amerika for Tiden, men kan den uden videre overføres paa Forholdene i et Land, ſom i 1000 Aar har exiſteret, ſom i 300 Aar har havt een almindelig Confeſſion, og ſom i ſin egentlige Nationalcharacteer ikke ſværmer for Nyheder paa det religiøſe Gebeet? Skal man virkelig ſtille ſig den Opgave at fremkalde catholſke Propagander, ſectereriſke Anløb, Uvidenhed i religiøs Retning i Børnenes Skoleaar o. ſ. v., blot for at faae den Strid frem, under hvilken det religiøſe Liv ſkal vaagne op til en ny Friſkhed? Den Slags Experimenter ere viſtnok farlige, farligere hos os end maaſkee i Amerika, hvor Sligt kommer af ſig ſelv. Forf. mener, at Børnene ſkulle lære Religionen i Hjemmet og i Kirken. I Hjemmet, naar Forældrene ikke ere religiøſe? I Kirken, den er ikke for Børnene, ikke i egentlig Forſtand til Børnenes chriſtelige Opdragelſe! Prædikenen er et Udtryk nærmeſt for ecclesia triumphans; til Nadveren tilſtæde vi ikke Børn. Men ifølge Forf.s amerikanſke og langtfra ikke danſke Tanke, ſaa ſkal Religions-Underviisningen dog nu ogſaa ud af Skolen, for at Mathematik og Naturhiſtorie kan indføres. Havde Forf. endda ſtaaet paa, at disſe Diſcipliner ſkulde indføres i Mellemſkolerne og i Høiſkolerne, hvor de upaatvivlelig have hjemme; men i Folkeſkolerne, i Almueſkolerne, i disſe vil han netop have dem, hvor ikke engang hans Yndlinge, Amerikanerne, have dem. At udviſe Religionsunderviisningen af Skolen er netop Veien til at viſe Secter af alle Arter, ligeindtil Mormoner, ind i den danſke Folkekirke. Forf. og de, der ſympathiſere med ham, maae heri troe os paa vort Ord, og ville de ikke dette, ſaa bede vi dem gjøre ſig lidt mere bekjendt med deres Fædreland i religiøs Henſeende, og navnlig erfare, at det netop er Ungdommen, ſom paa Landet ſtaaer f. Ex. Mormonerne imod. Den Omſtændighed, at denne Sect-Race overtaler i Danmark de færreſte unge Mennesker til at gaae med dem til Amerika, og paa mange Steder viſes tilrette netop af de Unge med gode aandelige Vaaben, er i mine Tanker et Fingerpeg, ſom burde bemærkes af de Forff., der uden nøiere Kjendſkab til Forholdene paaſtaae, at „Lægfolk ſlet ikke have nogen faſt Overbeviisning om Rigtigheden af Kirkens Dogmer".

Men jeg har allerede argumenteret for meget imod en Paaſtand, ſom med Guds Hjælp aldrig ſkal blive anerkjendt ſom den rigtige i vort Fædreland, efterſom den hviler paa den Formening, at det Confeſſionelle ikke har nogen ſynderlig Betydning i en Stats indre Liv og ſædelige Organisme, hvorimod en Stat ſom ſaadan ikkun har det Øiemed, at ſee alle Landets Børn udmærket opdragede i Grammatik, Conſtitution, Hiſtorie,

Mathematik og Naturvidenskab. Vor Forf. har under Udarbeidelsen af sin Bog vistnok følt sig meest aandelig varm i dette sidste Afsnit, hvori han synes at forsvare sin Idee som en mægtig Livsanskuelse; idet vi respectere dette, bede vi ogsaa Forf. respectere den Gehalt, der maatte være i vor Modsigelse. Vi ville gjerne erkjende ham som Praktiker i Almindelighed, som Theoretiker i Skolevæsenet og vistnok i meget Andet, men vi slutte med al Agtelse for Forf. med den Paastand, at han maa betragtes som Ikke-Theoretiker, hvor Talen er om det store Problem: Kirkens og Statens gjensidige Forhold, saavel i Almindelighed som in specie i vort Fædreland.

Maibølle Præstegaard paa Lolland, d. 24de Marts 1854.

A. Krogh.

En Skjerv til Herrens Menighed i sex christelige Taler af J. J. — Vi modtage disse Taler som et smukt og lovende Vidnesbyrd af en theologisk Studerende saavel om hans egen Tro, som om hvad han engang, som modnet Mand, vil kunne virke til Opbyggelse ved Ordets Forkyndelse.

—e.

Dr. A. G. Rudelbach: Kirkefrihedens Elementer i den Danske statskirkelige Ordning og Lovgivning siden 1537. — En Samling af Lovbestemmelser, ikke for „paa nogen Maade at udtømme", men for at give Vink og „henlede Opmærksomheden paa nogle ogsaa nu, netop nu, i dette Øieblik med Magt sig frembydende Punkter." Dette Formaal opnaaes, saavidt det kan skee ved de gjorte Udtog, hvilke vi — i en mere udført, rigere Form, især i den vigtige Deel om Kirkeembedets „Charakteer, Omfang, Pligter" — maatte ønske i alle Præsters Hænder og Hjerter.

—e.

Ledige Embeder. 19de April. Resen og Humlum i Ribe Stift; Reg.s Sum 941 Rd., ny Anf. 256 Rd. — Allested og Veile i Fyens Stift; Reg.s Sum 1070 Rd., ny Anf. 260 Rd. — Landet paa Thorseng; Reg.s Sum 1170 Rd., ny Anf. 285 Rd.

Udnævnelser. 15de April. Prof. Dr. th. H. L. Martensen til Biskop over Sjællands Stift.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet **med Posten**, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 19. Den 28de April. **1854.**

Indhold. Kirke Commisſionens Forhandlinger.

Kirke-Commisſionens Forhandlinger.

Vi ſupplere den i Ugeſkriftets Nr. 15—16 meddeelte Beretning om Kirke-Commisſionens Forhandlinger med følgende nærmere Oplysninger. Ved Afſtemningen over Forfatningsſagen blev det antaget, at følgende 2 Punkter ſkulde optages i Indledningen. 1 (Forſlag af Biſk. Brammer): „Commisſionen udtaler ſom ſin Overbeviisning, at, i Overeensſtemmelſe med Grundlovens § 3, vedblive den danſke Folkekirkes, paa Bibelen grundede, Bekjendelsesſkrifter at være de ſamme, ſom anføres i Lovens 2—1, og har den lovgivende Magt, hvad Form vor Kirkeforfatning end modtager, ingen Myndighed til at indføre nogen Lære, der ſtrider imod disſe Skrifter". — 2 (Forſlag af Pr. Becker): „Hs. Majeſtæt udøver ſin Magt i den evangeliſt-lutherſke Kirkes Anliggender gjennem Miniſteriet for Kirke- og Undervisnings-væſenet. Den af Kongens officielle Raadgivere, der ſættes til Chef for dette Miniſterium, maa ſelv være Medlem af det danſke lutherſke Kirkeſamfund". — Ved en Uoplagtighed er det

forbigaaet i Beretningen, at Medlemmerne i Pericope-Comitteen valgtes d. 22de Febr., og at Valget faldt paa Biſk. Brammer, Biſk. Engelſtoft og Dr. Paulli. — I Forhandlingen over Pericopeſagen, i Mødet d. 6te April, beſtemtes ved Afſtemningen, at Forſlaget ſkulde udvides til ogſaa at omfatte „frie Texter". I ſamme Møde motiverede Dr. Rørdam ſit tidligere indleverede Forſlag om Nedſættelſen af en theologiſk Examens-Commisſion, ligeſom Lic. Fenger fremlagde og motiverede et Forſlag om Fraſkiltes Ret til at indgaae borgerligt Ægteſkab og om Præſtens Fritagelſe fra Forpligtelſe til at vie ſaadanne.

De to, i Mødet den 6te April, vedtagne Indſtillinger til Miniſteriet, lyde ſaaledes:

A.

Efter given Anledning ved et Forſlag, ſom har været fremlagt af et af dens Medlemmer, har Kirkecommisſionen taget under Overveielſe:

hvorvidt det maatte findes henſigtsmæssigt, at der gives Præſterne Tilladelſe til at prædike over Epiſtel-perikoperne eller hele Afſnit af det Nye Teſtament.

Reſultatet af den ſtedfundne Forhandling tillader Commisſionen ſig herved at fremſætte for det høie Miniſterium.

Danſke Lov (2—4—6) og Ritualet forpligter Præſterne til i deres Prædikener at forklare de forordnede Texter. Medens der mellem Sagkyndige ikke kan være nogen Tvivl om, at en Prædikant bør i ſin Prædiken forklare (holde ſig til) ſin Text, har det været større Tvivl underkaſtet, om det er overeensſtemmende med vor Kirkes Grundſætninger og Menighedens Tarv, at forpligte Præſterne til det ene Aar efter det andet at prædike over de ſamme Søn- og Helligdags-Texter. Man har kaldt denne Forpligtelſe Perikopetvang, og ſaameget mere beklaget ſig over den, ſom der kan gjøres beføiede Indvendinger imod Valget af de Perikoper, der ere forordnede Texter i vor Kirke. Til at ophæve Perikopetvangen, ſom ikke finder Sted i den reformeerte Kirke og ſom Luther mere beholdt af Forſigtighed end ønſkede at ſtadfæſte ſom noget Beſtaaende, har der ofte været giort Forſlag og Forſøg

i den lutherſke Kirke. I vort Fædreland foranledigede iſær Baſtholms og Boiſens Planer til Forbedringer ved den offentlige Gudsdyrkelſe fleerſidige Underſøgelſer om denne Gienſtand. Det er bekjendt, at Biſkop Mynſter — da Præſt i Spjellerup — fremførte vægtfulde og ſkarpſindige Grunde for at beviſe faſtſatte, Menigheden bekiendte, Texters Fortrin for de ſaakaldte frie, af Præſten valgte, Texter; at han i Aaret 1839 i ſit Udkaſt til en Alterbog føiede een Text for hver Søn- og Helligdag til de anordnede Evangelier og Epiſtler, men at dette Udkaſt hidindtil ikke har faaet Lovskraft. At andrage herpaa, i det mindſte med Hensyn til den nye, i det Hele ſaare heldigt udvalgte, Textſamling, anſee vi ikke betimeligt, da et ſaadant Skridt maatte føre til en omfattende Ritualreviſion, der maa være forbeholdt en Tid, hvori en ny Kirkeforfatning er traadt i Kraft. Men hvad der allerede nu og formeentlig uden Vanſkelighed ved en miniſteriel Reſolution kan ſkee, for ved Hjælp af Prædiketexterne at bibringe Menighederne en ſtørre Bibelkundſkab og tillige give Prædikanterne Opfordring til nye, homiletiſke Studier og Adgang til fra Prædikeſtolen uden nogen ſelvtagen Frihed og uden at giøre Vold paa deres Text at arbeide imod ſecteriſke Vildfarelſer, troe vi at burde tilraade. Derfor ønſke vi, at der paa flere Steder, end det hidindtil har været tilladt, maa prædikes over Epiſteltexterne, derunder de ſaakaldte Lectier indbefattede. De Stifter, hvor Tilladelſen hidindtil har været given, ere Sjellands Stift, hvor det ifølge Reſcr. 7 Decbr. 1787 er tilladt Præſterne paa Landet at prædike vexelviis den ene Søndag over Evangeliet, den anden over Epiſtelen, og Ribe Stift, hvor det kgl. danſke Cancellie ved Skr. 20 Marts 1813 overlod Biſkoppen indtil Videre at meddele Præſterne ſaavel i de Kjøbſtæder, hvor ingen Aftenſang holdes, ſom paa Landet Tilladelſe til, efter egen Skjønſomhed at bruge de anordnede Epiſtler ved deres Høimesseprædikener. Enkelte Præſter have desuden erholdt Bevilling til at prædike over andre Texter end de ſædvanlige, og hvor Prædikener paa Søgnedage i Faſten ere bortfaldne, er det, navnlig ved Reſcr. 10 Febr. 1803 for Sjellands Stift, blevet indført, at der

prædikes paa Søndagene i Faſten over Lidelſeshiſtorien. At Prædikener over denne ikke ophøre, bør der i hvert Fald holdes over.

For at Brugen af Epiſteltexterne kan allevegne i vore Kirker blive frugtbringende og for at den homiletiſke Virkſomhed kan befries fra en unødvendig Tvang, ønſke vi, at den Bemyndigelſe, ſom ovennævnte Canc. Skriv. har meddeelt Biſkoppen over Ribe Stift, maa udvides til Rigets øvrige Biſkopper. Og iſær fordi Præſterne, efterat Religionsfrihed er given i Danmark, maae mere end forhen have deres Opmærkſomhed henvendt paa at modarbeide Kjetterier, antage vi det gavnligt, at de kunne erholde Tilladelſe til i en vis Tid at prædike over andre Texter eller Dele af det Nye Teſtament, hvorved vi fornemmelig tænke paa Apoſtlenes Gjerninger. Da Nye Teſtamenter deels nu findes i flere Huſe end forhen og deels ved Bibelſelſkabernes Hjælp let kunne tilveiebringes, bortfalder den Indvending, man forhen med nogen Føie kunde gjøre imod dette Forſlag, at det nemlig, naar man prædikede over andre end de i Pſalmebogen optagne Texter, vilde falde Mange i Menigheden vanſkeligt at kjende Texten og tage den med i Kirken. Hertil føie vi Ønſket om, at der atter maa kunne indføres Prædikener over Luthers lille Katechismus. Saadanne ſkulde, efter Loven 2—4—14, 15, holdes i Slutningen af Prædikenerne, ophørte vel, da Kirkekatechiſationer ſkulde træde iſtedetfor dem, men ſynes, da diſſe Katechiſationer kun faa Steder ret ville fremmes, at være henſigtsmæssige i vore Dage, hvor Menighederne kunne behøve en kort, klar og folkelig Udvikling af Chriſtendommens Hovedſandheder efter vor Kirkes Bekjendelſe i Modſætning til de Secter, ſom ſtræbe at trænge ſig ind i vore Menigheder.

Det ſaaledes anbefalede Tillæg til vore hidindtil anordnede Prædiketexter anſee vi ogſaa for ſaavidt betimeligt, ſom nye Texter ſtundom behøve nye Pſalmer (hvorfor en Ritualreviſion og en Pſalmebogs Reviſion gierne følges ad), og vi ikke blot have et fortrinligt Tillæg til den evangeliſk-chriſtelige Pſalmebog, men endog ſnart kunne vente en Pſalmebog, rigere paa bibelſk Kjerne og kirkelig Aand end den evangeliſk-chriſtelige.

Idet vi altsaa til Menighedernes Tarv ønske Præsterne en større Frihed end hidtil i Valget af deres Prædiketexter, kunne vi dog ikke andrage paa en saadan Frihed uafhængig af kirkelig Orden og geistligt Tilsyn. Da Menighederne, især paa Landet, pleie at lægge særdeles Vægt paa den evangeliske Text, tilraade vi, at det maa blive bestemt, at, naar Præsten prædiker over en anden Text end Evangeliet, dette bør messes, om fuld Messe endogsaa ikke ellers finder Sted. Og til vedkommende Biskops Resolution bør det formeentlig være overladt at afgjøre, hvad Frihed der i den anførte Henseende skal tilstedes Præsterne efter de i hvert Tilfælde givne Omstændigheder, saasom Menighedens, stundom og de tilgrændsende Sognes, kirkelige Forhold, Præstens Gaver, Nidkjærhed, Embedstid m. m.

Hvad vi saaledes have tilladt os at udvikle, kan samles i følgende Indstillingspunkter:

1.

Den Myndighed, som tidligere er given eet Stifts Biskop, og den Frihed i Valg af Prædiketexter, som har været tilstaaet adskillige Geistlige, udvides saaledes, at alle Landets Biskopper bemyndiges til, efter at have indhentet Vedkommendes Betænkninger, at meddele Præsterne Tilladelse til i en vis Tid at prædike over Epistelperikoperne eller andre Texter eller Dele af det Nye Testament eller Luthers lille Katechismus; dog at denne Tilladelse ikke gives for de Søndages Vedkommende, paa hvilke der i Fasten maa prædikes over Lidelseshistorien.

2.

Naar Præsten prædiker over en anden Text end det anordnede Evangelium, bør dette messes.

3.

Naar Præsten desuden, i Betragtning af særegne Anledninger, maatte have benyttet en fri Text, bør han ikke undlade at anmelde det for Provsten.

B.

Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet har i ſin Skrivelſe til Biſkoppen over Sjællands Stift af 27de Decbr. f. A. henſtillet til Kirke-Commisſionens Overveielſe det af Roeskilde-Convents Pſalme-Comitee indgivne Andragende om Tilladelſe til, at den af ſamme udarbeidede Pſalmebog maa benyttes til kirkelig Brug paa de Steder, hvor Præſt og Menighed derom maatte blive enige. Det har været Commisſionen ſærdeles kiært at efterkomme denne Miniſteriets Opfordring til at tage en Sag under Forhandling, der er af ſaa ſtor Betydning for den danſke Folkekirke, og om hvilken vi i ethvert Tilfælde maatte ønſke at udtale os. Vi ere af den Overbeviisning, at det Ønſke, der allerede i længere Tid er udtalt baade af Menigheder og Præſter i den danſke Folkekirke om at erholde en ny Pſalmebog, fremgaaer af en velbegrundet Trang til en ſaadan, og at der i Roeskilde-Convents Pſalmebog foreligger et tjenligt Middel til at afhjelpe denne Trang. Denne Pſalmebog anbefaler ſig ved det omfattende Henſyn til kirkelig Eenhed, hvormed den er ſamlet, idet den indeholder et tilſtrækkeligt Udvalg af Pſalmer for de forſkjellige Retninger i vor Folkekirke, hvorved en kirkelig Adſplittelſe i Pſalmeſagen tør ventes forebygget. Ligeſom den allerede har vundet mange Stemmer for ſig, ſaaledes haabe vi, at den vil vinde endnu Flere's Bifald, derſom det Forſlag, vi her tillade os at fremføre, maatte blive fulgt.

De væſentligſte Mangler ved Conventets Pſalmebog hidrøre efter vor Betragtning derfra, at Comiteen har ſavnet en Pſalmedigter i ſin Midte. De foretagne Forandringer i de meddeelte Pſalmer ere ofte unødvendige, ſtundom i poetiſk Henſeende ikke heldige. En Reviſion maa derfor anſees for ønſkelig, ſom ikke medtager for megen Tid — formeentlig ikke mere end et Aar —, og vi tillade os at andrage paa, at Miniſteriet vilde foranledige:

I) at den af Roeskilde-Convent udgivne Pſalmebog underkaſtes en Reviſion af en Pſalmedigter, hvem een eller flere Theologer tilforordnes ſom Raadgivere med Henſyn til det Dogmatiſke. Vi vide Ingen, vi hellere ſkulde foreſlaae

til at udføre Psalmedigterens Arbeide, end Etatsraad Ingemann. Hans Navn har en god Klang i vort Folk, og hans rene Sprog, som er frit for alt Maniereret, giør ham særdeles skikket til den paatænkte Revision. Vi haabe ogsaa, at han ikke vil nægte sin Bistand i denne Sag, naar Regjeringen anmoder ham derom.

II) at følgende Bestemmelser vedtages som ledende Grundsætninger ved denne Revision:

1. Psalmerne af den ældre Psalmedigtning, navnlig af den kingoske og pontoppidanske Psalmebog, revideres paa Grundlag af den Bearbeidelse, hvori de findes i Conventets Psalmebog. Hvor fortrinlige disse Psalmer end ellers ere, bære de dog for mange Mærker af, at en forsvunden Tid frembragte dem, til at vi turde foreslaae, at de skulde optages i den nye Psalmebog i deres oprindelige Skikkelse. De fleste af dem bestaae ogsaa af for mange Vers, og med Hensyn hertil er Redactionen i Conventets Psalmebog i det Hele taget heldig.
2. Alle fra den evangelisk-christelige Psalmebog optagne Psalmer, der enten forefindes som originale i denne eller ere opstaaede ved Omdannelse af Psalmer, der oprindelig findes i den guldbergske Psalmebog, tilbageføres til den Skikkelse, i hvilken de forefindes i den evangelisk-christelige, forsaavidtsom ikke aldeles overveiende Grunde tale for en Forandring. Vi mene nemlig, at der ikke uden saadanne Grunde bør giøres Forandring i den Form, i hvilken et stort Antal Menigheder benytte dem ved Gudstjenesten, og i hvilken de ere blevne kiære for Mange, allerede af den Grund, at de ere det Tilvante.
3. Tillæget til den evangelisk-christelige Psalmebog optages i sin Heelhed og uforandret.
4. Psalmer af nyere Psalmedigtere, hvilke endnu ikke have været i kirkelig Brug, optages uforandrede, for at de kunne bestaae deres Prøve i den af Digteren selv givne

Skikkelse, forsaavidt som ikke aldeles overveiende Grunde tale for en eller anden Forandring deri.

III) at det, naar denne Revision er foretagen, tillades at indføre Psalmebogen til kirkelig Brug, hvor Præst og Menighed enes derom.

IV) at, dersom en saadan Revision ikke skulde komme istand omtrent i Løbet af et Aar, regnet fra den Tid Regjeringen bestemmer til Revisionens Begyndelse, Conventets Psalmebog, saaledes som den foreligger, alene med Jagttagelse af den under II, 3 givne Bestemmelse, maa autoriseres til kirkelig Brug, hvor Præst og Menighed enes derom.

Trangen til en ny Psalmebog føles levende i vor Folkekirke, og Tilfredsstillelsen af denne Trang kan efter vor fulde Overbeviisning ikke længere udsættes uden Skade for det kirkelige Liv. Vi haabe, at den foreslaaede Revision skal bidrage til en tilfredsstillende Afgjørelse af Psalmebogssagen. Men, skulde imod Forventning denne Revision ikke komme istand i den angivne Tid, da ville vi, saavel i Betragtning af Sagens paatrængende Nødvendighed som ogsaa i Anerkiendelse af de Fortrin, Conventets Psalmebog i sin nærværende Skikkelse har fremfor de nu brugelige Psalmebøger, tilraade, at den, uden at have modtaget anden Forandring end den under IV foreslaaede, maa benyttes i vore Kirker.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 20. Den 5te Mai. **1854.**

Indhold: 1. I Anledning af Biſkop Monrads Entledigelſe. 2. De kjøbenhavnſke Kirkers Hiſtorie; af Lic. C. Rothe. (Fortſat). 3. Forklaring i Anledning af et Angreb i Danſk Kirketidende; af Lic. Lind. 4. En hiſtoriſk Opdagelſe; af —ng. 5. Om Reiſeprædikener. 6. Dr. J. P. Mynſter, „Prædikener" og „Leilighedstaler"; anmeldt af —ion. 7. Den indre Miſſionstidende; anmeldt af —ion. 8. Ledigt Embede, Entledigelſe og Udnævnelſer.

Da for nylig Sjællands Biſpeſtol ſkulde beſættes, og den Ene af tvende udmærkede Perſonligheder, om hvilke der længe havde været Tale, udnævntes dertil, bragte vi ham vor Hilſen og vore Ønſker.

Siden den Tid er, ſom vore Læſere vide, et andet Biſpeembede bleven ledigt ved Biſkop Monrads Afſkedigelſe. Mange have i ſin Tid beklaget, at politiſke Henſyn — ſaa ſyntes det — førte ham til dette Embede; vi beklage nu, at politiſke Henſyn føre ham derfra. Thi der er neppe Nogen, der vil beſkylde Monrad for Forſømmelighed i ſin Embedsførelſe. Ualmindelige Evner formaae at gjøre dobbelt Brug af Tiden; og Monrad beſidder ualmindelige Evner i dette Ords meget udſtrakte Betydning.

Det Politiske ligger udenfor dette Ugeskrifts Omraade; men det Moralske hører væsentlig med dertil. I Monrads Afskedigelse finde vi en Opfordring til at ønske dem af den danske Geistlighed, der fra nu af tage Sæde i Rigsdagen, Styrke til at gjøre deres Pligt og kun at lade sig binde af deres Overbeviisning.

Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie,

med nogle statistiske Bemærkninger.

Af C. Rothe.

(Fortsat, see Nr. 10; 12-13; 15-16; 17; 18).

XIV.

De tydske Familier, hvilke, som bemærket, havde deres Gudstjeneste i Frelsers Kirke Kl. 12, ved deres egen Præst, ansøgte d. 10 Februar 1748 "om Frihed og Hjælp til at bygge en egen Kirke". Begge Dele tilstodes dem d. 28 Marts s. A., blandt andet ved Indrømmelse af en Collect over hele Landet og af et dobbelt Lotteri [1]); fornemmelig har Grev Johan Hartvig Ernst Bernstorff, med hvem den bekjendte Capellan Josias Lorch (Præst her fra 1745—1769) stod i nøie Forbindelse, bevæget Frederik d. Femte hertil. Kongen lagde selv d. 12 Juni 1755 (ikke d. 31 Marts) Grundstenen til Kirken, som efter ham blev kaldet **Frederiks-Kirken**, paa en dertil meget passeligt udvalgt Plads, for Enden af Christianshavns ansseeligste og smukkeste Gade. Oberst Eigtved havde Opsyn med Bygningen og har vel gjort Tegningerne; Taarnet er opført af Hofbygmester Georg David Anton, og Knappen, med en Indskrift i, blev paasat den 30 Juni 1769.

---

[1]) At man allerede tidligere har tænkt paa Opførelsen af en særskilt tydsk Kirke, kan sluttes af, at Frederik den Tredie indrømmede en Mand Privilegium paa at opføre et Comediehuus, imod at han skulde erlægge 19 ℔ om Ugen til en tydsk Kirke paa Christianshavn.

Det Indre danner en lys, rummelig og høi Firkant, med hvidt fladt Loft; Murene ere paa de tre Sider skjulte med lukkede Pulpiturer i 3 Etager; den kongel. Stol er over Hoved-Indgangen ligeoverfor Alteret, som er af norsk Marmor; over dette er Prædikestolen og Orgelet anbragte; det Hele er simpelt, men gjør et godt Indtryk.

Under hele Kirken er et, paa stærke Muurpiller hvilende, stort og smukt, kun noget lavt Gravkapel, under hvilket atter findes murede Hvælvinger; det har 45 Afdelinger til Familiebegravelser. Flere kostbare Gravmæler findes her, saaledes over Historikeren Peter Frederik Suhm, som ligger her tilligemed sin Fader og Kone, i 3 store Marmorkister; en anden Begravelse tilhører Overhofmester Moltke; af Familierne Scheel-Plessen, Casse, Bruun-Neergaard, Stemann, Jakob-Holm, Fenger, Meinert, Lorck, ligge her Flere. Bernstorfferne (Johan Hartvig Ernst og Andreas Peter) bisattes i dette Capel, men deres Lig førtes senere til deres Familiebegravelse i Tydskland [1]).

XV.

Vi vende tilbage til Kjøbenhavn og komme til dens østlige, seneste bebyggede Deel. Af et kongeligt Reskript, af 17 August 1697 til Biskoppen over Sjællands Stift, „angaaende at den

---

[1]) I denne Kirkes Protocoller findes meget detaillerede Oplysninger om dens Bygning og øvrige Historie. Heraf vil jeg anføre Bekostningerne ved dens Opførelse:

Samtlige Collecter indbragte	9,835	Rd.	2	ß	1 ß (Netto)
Begge Lotterierne	40,802	—	5	-	15 - (ligl.)
Afgift af Embedsbestallinger, som Kongen indrømmede	25,140	—	„	-	„ -
Kongen skjænkede 1761, d. 8 Mai . .	5,000	—	„	-	„ -
	80,778	Rd.	2	ß	„ ß
Udgifterne vare:					
til den egentlige Kirkebygning	75,787	Rd.	5	ß	„ ß
til Taarnbygningen	18,038	—	2	-	„ -
til Spiret	11,929	—	5	-	„ -
Kirkens Gjæld, som skulde været dækket ved Kongens Gave, var . . .	5,769	—	2	-	12 -

i Adelgade og Dronningens [Tver-] Gade liggende Plads, som ved allernaadigſt Reſolution af 6 April 1689, og ved Skjøde er ſkjænket den hollandſke lutherſke Menighed i Kjøbenhavn til en Kirkes Opbyggelſe, vil Kongen nu til en Garniſonskirkes Opbyggelſe lade bruge, og derimod igjen med en anden Plads forſyne bemeldte Menighed, naar den bliver af fornøden Storlighed og Evne dertil" — ſees, at allerede Chriſtian den Femte har tænkt paa at opføre en Kirke her, vel nærmeſt for de Militaire, men, efter Beliggenheden at dømme, tillige for den civile Befolkning, ſom boſatte ſig i dette Diſtrict. Planen er imidlertid ikke kommen til Udførelſe. Mærkeligt er det, at en lutherſk Menighed af hollandſke Familier dengang har været ſaa ſtor, at den kunde tænke paa Opførelſe af en egen Kirke. Det har været dem, ſom en Tid lang havde Tilladelſe at benytte Holmens Kirke, og ſiden forenede ſig med Petri Menighed (ſee P. 275).

I Aaret 1704 har Frederik den Fjerde imidlertid bragt ſin Faders Plan til Udførelſe, idet han lod den **Herre Zebaoths- eller Garniſonskirken** bygge. Den opførtes for ſtørſte Delen af det 1689 nedbrændte Amalienborgs Ruiner (et Slot, ſom havde faaet Navn efter Frederik den Tredies Dronning, Sophie Amalie,) og indviedes af Biſkop Bornemann d. 24de Marts 1706. Garniſonskirkens Navn angiver dens oprindelige Beſtemmelſe; men den fik efterhaanden ogſaa en civil Menighed, alt efterſom flere og flere Bygninger opførtes paa Strækningen fra Hallandsaas til Toldboden. Kirken ligger i Nærheden af det i Kjøbenhavns ældſte Tid omtalte St. Annæ Capel, ſom har givet den hosliggende Plads og hele Qvarteret ſit Navn.

Garniſonskirke er en mindre Korskirke, i architektoniſk Henſeende ubetydelig. Dens ſtørſte Længde er 68 Al.; Breden i den kortere Arm af Korſet er 44 Al. I det Indre ere 2 Rækker Pulpiturer anbragte, ſom aldeles ſkjule Murene op til det rundbuede Loft. Alteret er af ſort og hvidt norſk Marmor, med et Basrelief, ſom foreſtiller Chriſtus paa Korſet med Maria og Johannes. Kunſtneren har maaſkee været Didrik Gercken [1]).

[1]) Alteret er aftegnet i Danſke Vitruvius.

En rig Mand, Hans Benzon til Sundgaardsholm i Jylland, har bekoſtet det for 4000 Rbd.; hans Forældre have ligeledes ſkjænket flere Ting til Kirken. Familien har derfor ſin Begravelſe her under Choret, hvor den ovennævnte Hans Benzon hviler i en ſtor ſort Marmorkiſte. I Choret hænge 4 ſmaa Malerier. Paa den gamle Prædikeſtol i Korsgangen ſtode Frederik d. Tredies og Sophie Amalies Navnetræk, da den tidligere havde været anbragt i Amalienborgs Slotskapel. Den nyere (rimeligviis opſat mellem 1770—1780) er ſimpel, af Træ, med en Inſcription. Daaben er af Marmor, med et Malerie, foræret af Chriſtian Lente, tilligemed et ſmukt af Skildpadde og Sølv udarbeidet lille Crucifix (1706). Af Thurahs Beſkrivelſe ſynes det, ſom man engang har tænkt paa at give Taarnet et Spiir iſtedetfor den Kuppel, ſom endnu er ſat derpaa; dette er dog aldrig blevet udført. — 1835 er Kirken reſtaureret indvendig, 1853 udvendig, hvorved den har vundet meget, iſær ved det ſmukke Jerngitter, iſtedetfor den nedbrudte lave Muur. Et Ligkapel var allerede tidligere tilbygget. Paa Kirkegaarden hviler blandt Andre den bekjendte Skibsværftseier Lars Wilder († 16 April 1810), ſom teſtamenterede 500,000 Rbd. til offentligt Brug. — Menigheden, ſom hvad Garniſonen angik beſtod ſaavel af danſke, ſom en Tid lang iſær af tydſke, hvervede Tropper, havde længe baade danſke og tydſke Præſter, 2 Sognepræſter, en Tid lang ogſaa 2 (perſonelle) Capellaner. 1797 fik den en reſiderende Capellan. Ved Reſkr. af 15 Sept. 1819 beſtemtes imidlertid, at Menigheden kun ſkulde beſtaae af danſke Officerer og Soldater, foruden det civile Sogn; den tydſke Deel af Garniſonen henviſtes til Frederiks tydſke Kirke, paa Chriſtianshavn. Ved Nikolai Sogns Opløsning, d. 21 Dec. 1804, udvidedes Garniſons Sogn betydeligt [1]).

XVI.

I Juli 1703 lagde ſamme Konge, Frederik d. Fjerde, omtrent hvor Frederik den Tredie 1663 havde beſtemt at opføre et Slot, og inde i Slotsgaarden en Kirke, Grundſtenen

[1]) See F. Thaarup: Garniſonskirken kortelig beſkreven. Kbhvn 1840.

til Citadellet Frederikshavns "Slotskirke", ſom beſtemtes til Brug for Garniſonen i denne afſondrede Fæſtning. Der havde vel allerede før været en Kirke her, men den nedbrødes ſom aldeles forfalden. Den nye Kirke indviedes d. 26 Novbr. 1704 af Biſkop Bornemann. Den er lille, mere med Charakteer af en ſtor Bedeſal end af en Kirke, men paſſende til ſit Brug; udvendig har den et lille Taarn. Altaret (med nogle Malerier) og Prædikeſtolen have intet mærkeligt. 1834 fik Kirken en Hovedreparation. 1839 forſynedes den med en ordentlig Døbefont, ſom hidtil manglede, i det den, ſom interimiſtiſt var benyttet i Frue Kirke, ſkjænkedes Kirken af Conſiſtorium. — Da Tropperne, ſom laae her, vare af ſamme blandede Nationaliteter ſom i Kjøbenhavn, anſattes fra Begyndelſen ogſaa her baade en danſk og en tydſk Præſt. Senere annecteredes vel Kirken til Garniſonskirken, ſaa at Capellanerne ved denne forpligtedes til ſkifteviis at beſørge Gudstjeneſte og Prædiken derude; men 1739 fik den igjen een faſt Sognepræſt, ſom den har beholdt, indtil der — ſom bekjendt — i den allernyeſte Tid ikke blot har været Tale om at afſkaffe denne, men ogſaa om at nedrive Kirken (eller at benytte den til militairt Brug). Med hvad Grund F. Thaarup antager, at Citadelskirken fra Begyndelſen har været annecteret til Garniſonskirke, og først ved Reſkr. af 1739, d. 9 Januar, adſkiltes fra denne, veed jeg ikke [1]).

XVII.

Vi have endnu at omtale det ſidſte ſtorartede, men ufuldendte Arbeide paa, at opføre et Guds Huus i den ſaakaldte Frederiks-Stad. Det varede længe, efterat Kjøbenhavns Volde vare udflyttede til deres nuværende Omfang, inden Strækningerne fra Gothersgade ud til Øſterport og Toldboden bebyggedes, og jo nærmere Havet, des ſenere, da den ſide, moradſige Grund der fordrede ſtore Forarbeider. I Chriſtian d. Sjettes og Frederik d. Femtes Tid valgte imidlertid den høie og rige Adel her Stedet til deres Boliger, hvilke opførtes i en Stiil, ſaa at de

[1]) See F. Thaarup: Garniſonskirken og Kirken i Citadellet Frederikshavn kortelig beſkreven. Kbhvn 1840.

endnu ſtaae ſom Pragtbygninger i vor Tid. (Man erindre Familierne Moltke-Bregentved, Lewetzau, Schack og Brockdorff, ſom lode de 4 Palaier paa Amalienborg bygge; Greverne Bernſtorffs og Dehns Palaier paa Hjørnet af Frederiksgade og Bredgade, hvilke nu beboes af Arveprinds Ferdinand og af Prinds Frederik af Heſſen; at Grev Berkentin lod det nuværende Schimmelmannſke, Danneſkjold-Laurvig det nuværende Moltkeſke Palais opføre, paa Hjørnet af Bredgade og Dronningens Tvergade, o.ſ.v.). Dette Qvarteer maatte nu have en Kirke, der i Charakteer kunde ſvare til det Øvrige og til den Glands, i hvilken Kongedømmet og Ariſtokratiet dengang ſtod, ſkjønt det egentlig allerede havde culmineret. De franſke Architekter, Brødrene Jardin, udkaſtede i Overensſtemmelſe hermed Tegningerne [1]) til den ſaakaldte **Frederiks- eller Marmor-Kirke**, hvis herlige, ſkjønne, ſtorartede Ruiner endnu ſom ſaadanne vilde være en Prydelſe for Kjøbenhavn, naar de blot fik paſſende Omgivelſer, — indtil et værdigt, om end mindre Guds Huus engang indtager deres Plads.

Grundſtenen til denne Kirke blev med ſtor Høitidelighed lagt d. 30 Oct. 1749 af Kong Frederik V., i Anledning af Jubilæet for den Oldenborgſke Stammes 300aarige Regjering, efterat Biſkop Hersleb havde holdt en Tale over 1 Moſ. 28, 22: "denne Steen ſkal vorde et Guds Huus". (Over hele denne Høitid og Jubilæet haves en mærkelig, ſærſkilt Beſtrivelſe). Af Kirken ſees et Proſpect i Danſke Atlas 2den Tom., tegnet efter en Model af Kunſtſnedkeren Lemann; denne opbevaredes paa Kunſtkammeret. Af den, ſamme Sted vedføiede, Beſtrivelſe troer jeg, at det Følgende vil læſes med Intereſſe (p. 193 fg.) — — "De tvende Hovedfacader blive, ikke ſom i det Øvrige, runde, men af en ret Linie med tvende Colonader af korinthiſke fritſtaaende og meget ſtærke Pillarer. Diſſe ſkulle bære Domen eller den ſtore Coupole, ſom efter Kirkens egen Figur bliver ganſke rund, lignende det romerſke Pantheon, der ſiden er kaldet Maria Rotunda. Denne Run-

[1]) Plans, Coupes et Elevations de l'Eglise Royale de Frederic V., par N. H. Jardin. Copenhague 1769. Folio. Pantheon i Paris (Genovevas-Kirke) har været Forbillede i flere Henſeender.

bing, saavelsom Bygningens Overdeel eller mellemste Etage omgives med 24 Columner af Romansk Orden, og over deres Corniche komme ligesaamange Statuer. Siden reiser Domen sig endnu meget høit, og hvor den naaer sin Sammenbøielse, bæres endda en ny Reisning i Form af en Lanterne, ligeledes omgiven med Columner, som bære allerøverst en lille Coupole, samt derpaa et Æble og et Kors. — Paa begge Kirkens Sider sees tvende Taarne af samme Architektur, men en Trediedeel lavere end Hovedbygningens høieste Spidse. Denne bliver 132 Alen over Horizonten, og altsaa høiere end alle Kjøbenhavns Taarnspidser, undtagen den paa vor Frue-Kirke[1]). Paa Grundridset er Bygningens Længde 122 Al. og dens Brede ligesaa, naar den regnes fra de nederste Trapper udenfor Portalet paa begge Sider. Thi Grundtegningens Figur er et saakaldet græsk Kors, hvis Cirkels udvortes Diameter holder 69 Al., den indre 48 Al. Denne sidste omgives nedentil med en Peristyle af 24 joniske, og oventil med en dito af ligesaamange korinthiske Columner, indenfor hvilke bliver et Galleri med den kongelige Tribune. — — Dens indre Prydelse overlades dem at beskrive, som opleve den Tid, da Alting kommer i fuld Stand. Det Eneste, som jeg om dette sidste vil tilføie her, angaaer Kirkens Lysning, hvilken skal gives fra Siderne, nedentil ikkun ved en svagere Lysning gjennem de meget tykke Mure; men fornemmeligen skal Dagens Lysning komme ovenfra gjennem Vinduerne paa Domen, og efter Foregivende blive et mere majestætisk og Helligdommen anstændigt (!) Lys. I hvorom Alting er, ønskes, at denne Kirke aldrig maa savne den saliggjørende Sandheds og Naades Lys, uden hvilket det Øvrige er Intet værd, endogsaa naar det synes at have meget forud." — Hertil vil jeg føie Wiedewelts Forslag til Kirkens øvrige ydre Prydelse: — — "Ovenpaa den store Orden (dette maa være den nederste) komme 24 Figurer, nemlig de 4 store Propheter, de 4 Evangelister og 16 allegoriske Billeder af de christelige Dyder, samt (?) Moses, Aaron og David. Ovenpaa den anden Orden eller rundt omkring Domen komme atter 24 Figurer, nemlig de 12 mindre

[1]) Samt Nikolai og Frelserens Spire.

Propheter og de 12 Apoſtle. Paa Gavlene over de tvende Portaler komme Basreliefs, mod Norden: Israels Forſamling til Moſes, at høre Guds Bud, 2 Moſ. 25; mod Syd: Chriſti Opſtandelſe af Graven. Matth. 28."

Jardin ſelv ſkal have regnet, at der vilde medgaae 27 Aar til Muurarbeidet og vel 100 Aar til, at alle Kirkens Kunſtſager kunde blive fuldførte; der laae heri et ſørgeligt Varſel for at et ſaadant Værk næppe vilde blive fuldendt, og nu, da 100 Aar ere forløbne, er det ogſaa kun blevet en Ruin. J. Collin ſiger, at man allerede 1770 afſtedigede Jardin, nedbrød Stillads̃erne, og bortſolgte Materialierne; Kirken havde dengang, efter Bygnings-Commisſionens Ogivende koſtet 741,301 Rbd. D. Cour.

Engang i Slutningen af forrige Aarhundrede, da Nikolai Kirke var brændt 1795, blev der dog Tale om at fuldføre denne Kirkebygning. Den udmærkede Architect Harsdorff fik af Regjeringen Befaling at forfatte Udkaſt og Overſlag til dens Fuldførelſe, og han har efterladt et ſaadant, hvis Udførelſe ſkal være ſtandſet ved forſkjellige Omſtændigheder, man vil endog ſige, ved perſonlig Uvillie mod Kunſtneren. Af hans Plan vil jeg endnu hidſætte Følgende efter Nyerups Beſtrivelſe p. 368-69: Portalet til Store Kongensgade og begge Taarnene, ſamt den øverſte Coupole ſkulde bortfalde; udvendig ligeledes de to Rader fritſtaaende Søiler og den øverſte Etage af Buerne, ſaa at den ſtore Kuppel paa en lav Attic ſkulde ſættes ſtrax over de nederſte Buer, hvorved Kirken vilde blive en tredie Deel lavere end efter Jardins Plan, men dog omtrent 50 Al. høi. Den ſtørſte Beſparelſe ſkulde imidlertid beſtaae i at bruge Muurſteen, beklædte med norſk Marmor iſtedetfor Bornholms Sandſteen og Marmor, ſom man havde begyndt at bygge med. Hans Overſlag beløb 200,000 Rbd. — Kirken vilde i det Væſentlige, hvad det Udvortes angaaer, blive en Rotunde med 2 Etager decorerede Vinduer og kronet med et ſmukt Geſims; paa dette en lav Attic, ſom bar Taget i Form af en Kuppel. Hovedindgangen mod Bredgade vilde blive en Porticus af 10 fritſtaaende joniſke Søiler i 2 Rækker, paa en Trappe, ſaa ſtor ſom den hele Porticus, i hvis Fronteſpice et Basrelief ſkulde anbringes, foreſtillende Chriſti Opſtandelſe. — Indvendig ſkulde Kirken have 12 ſtore Piller og ligeſaa mange

Buer ſom bare Hovedgeſimſet. Hver Pille ſkulde have en Niſche med en Statue, og 2 joniſke Søiler. Paa disſe kom den ſtore Kuppel til at hvile med 5 Rader Fordybninger, og øverſt i Midten med en ſtor Aabning for Lyſet. — Alteret ligefor Hovedindgangen projecteredes ſom et halvrundt, otte Trappetrin høit Tempel, beſtaaende af 4 fritſtaaende korinthiſke Søiler af hvidt Marmor. I Midten af disſe ſkulde Alterbordet ſtaae, foran den mellemſte Bue, i hvilken et Maleri af Nadveren ſkulde være, og bagved dette en transparent Glorie. — Orgelet ſkulde anbringes over Alteret paa en Balkon, der laae tilbage; Piberne ſkulde ikke ſees. — Paa begge Sider af Alteret ſkulde twende Døbefonter anbringes under Figur af en Engel, med et Fad i Haanden. Foran Altertemplet paa en Forhøining af 8 Trin ſkulde Prædikeſtolen henſættes, dannet af et aabent Gelænder, og omtrent i Midten af Kirken [1]).

Som Kunſtværk betragtet, maa man viſt, ved at læſe endog kun denne ſammentrængte Skildring, beklage, at intet af de twende Udkaſt er blevet fuldført; betragtet ſom en Kirke, beſtemt til evangeliſt Gudsdyrkelſe, vil det altid blive et Spørgsmaal, hvorvidt Bygningen ganſke vilde have ſvaret til ſin Beſtemmelſe. I vor Tid har der været Planer og Forſlag først til at benytte Pladſen og Ruinerne til et Muſeum for Thorvaldſens Arbeider, ſenere, mere proſaiſk, til Privatbygninger. Regjeringen har imidlertid hidtil bevaret dem, ſaavidt vides med Tanke om, at Pladſen engang kunde finde Anvendelſe efter ſin første Beſtemmelſe. For denne har Profeſſor Hetſch levende interesſeret ſig, og blandt andet foreſlaaet, at der udſættes en Priisopgave: "at benytte Marmorkirkens Ruiner og Materialier til en Kirke, ſom ſvarer til Nutidens Fordringer." (Induſtrifor. Qvartalsberetn. for 1851. p. 231—234.) Sørgeligt

---

[1]) See J. Collin: For Hiſtorie og Statiſtik. 2den Deel. Kjøbhvn 1825. p. 273—303, hvor Harsdorffs Plan med Kunſtakademiets Kritikker ere meddeelte; ligeſaa trende Grundtegninger af Bygningen. Harsdorff havde i ſin Tid ladet udføre to Modeller af hele Kirken, ſom endnu ſtaae paa Charlottenborg. Nyerups Beretning i hans Kjøbenhavns Beſkrivelſe er fuldſtændigere end Kunſtnerens egen, hvorfor jeg har meddeelt hiin.

vilde det være, om det koſtbare, fortrinlige Fundament, ſom her haves tilligemed ſaa mange brugbare Materialier, ſkulde reent gaae ſpilt. Det forekommer mig, at den foreſlaaede Fremgangsmaade er ſaa naturlig og ſimpel, at man kun maa ønſke, at Udførelſen ikke lader vente forlænge paa ſig!

(Fortſættes.)

Forklaring i Anledning af et Angreb i Danſk Kirketidende.

Hr. Paſtor Viborg har i en Afhandling, indført i „Danſk Kirketidende" Nr. 446—448 og betitlet „Have vi nogen af Chriſtus given Forſkrift om Daabens og Nadverens Adminiſtration?", rettet et Angreb imod mig, fordi jeg i nogle Bemærkninger om Præſteeden (Ugeſkriftet af 18de Februar 1853) blandt Andet har yttret: „hvad angaaer „den af Chriſtus givne Forſkrift" (Citat af Præſteeden), „da haves, ſom bekjendt, i Ordets ſtrængere Forſtand ingen ſaadan for Sakramenternes Adminiſtration."

Jeg troer næſten, at Hr. Viborg havde undladt dette Angreb, hvis han først havde taget en Forklaring af mig angaaende de paaankede Ord. Jeg ſkal da kortelig give en ſaadan.

Ved en Forſkrift „i Ordets ſtrængere Forſtand" tænkte jeg mig en Regel, der klart og fuldſtændigt angav den Maade, hvorpaa Daabens og Nadverens Sakramenter ſkulle adminiſtreres. At vi ikke beſidde en ſaadan af Herren ſelv, troer jeg, er „bekjendt" allerede af den daglige Erfaring; thi derſom vi havde den, vilde der ikke iblandt Troende (ſ. Ex. Ritualets Forfatter og Hr. V., med Henſyn til Nadveren), der formeentlig føle ligegod Lyſt til at adlyde hans Forſkrifter, være forſkjellige Meninger om Sakramenternes rette Adminiſtration; og Hr. Viborg vilde ikke have behøvet at anvende Eftertanke og Lærdom, ſom ſkeet er, paa at udfinde og fremſtille denne Forſkrift i Ordets ſtrængere Forſtand.

Men denne Kjendsgjerning, at vi mangle en klar og fuldstændig Forskrift, omtalte jeg, da jeg nedskrev hine Bemærkninger, fordi den Regel, det danske Rituale giver, ikke er Christi, og den danske Kirke dog har overholdt denne Regel med en Alvor, der fristet til at troe, at Præsteeden vil gjøre Reglen i det danske Rituale gjældende, som var den en af Christus given Regel. Og jeg formoder, at dette ogsaa er dens Mening. Idet den forpligter til at forvalte Sakramenterne efter „den af Christus givne Forskrift", stræber den for alle Menigheder at tilveiebringe den Administrations-Form, som Ritualet foreskriver, og modsætter sig paa det Bestemteste enhver Afvigelse, navnlig til Exempel en saadan Forandring, som den, Hr. Viborg vil have foretaget med Hensyn til Administrationen af den hellige Nadvere. Det var kun som Følge af denne Formodning — den være nu rigtig eller ikke — at jeg foreslog „den af Christus givne Forskrift" rettet til „den af Kirken givne Forskrift."

Hvorvidt ellers Hr. V. i den nævnte Afhandling har været heldig nok til at danne en Forskrift i Ordets strængere Forstand for Sakramenternes Administration, der kan ansees for den rette christelige, for Christi egen, skal jeg, idetmindste for Tiden, ikke indlade mig paa at undersøge. Jeg meddeler kun til yderligere Forklaring, at jeg deler den sædvanlige christelige Overbeviisning, at nemlig Indstiftelses Ordene constituere Sakramenterne, og at christelig Tro i Forbindelse med Eftertanke og Lærdom formaaer at danne en gyldig, klar og fuldstændig Administrationsforskrift.

Jeg haaber hermed tilstrækkelig at have antydet, at Hr. V. ikke saa ganske har vendt sig imod den Rette, da han angreb mig. Han undrer sig over, at Ingen før har gjort det: det kommer formodentlig deraf, at de fleste af Ugeskriftets Læsere have være mere umistænksomme imod mig, end Hr. V., og opfattet, hvad jeg skrev, paa den Maade, som jeg ovenfor har forklaret. Imidlertid vil jeg gjerne indrømme min ærede Modstander, at de af mig brugte Udtryk kunde give Anledning til Misforstaaelse.

Samtidig med, at Hr. V. har sluttet sin Afhandling i „Dansk Kirketidende", har Hr. Birkedal deri indført en Artikel, hvori jeg beskyldes for „med Hensyn til Sakramenterne

at ſkille Herren fra hans Kirke". Mulig vil Hr. B. i Overſtaaende finde Grund til at udſætte ſin Dom. Jeg kan iøvrigt ikke tilbageholde den Bemærkning, at jeg ved Læsningen af Hr. B.s Artikel mindedes disſe Ord af en Hedning: nullas infestas hominibus bestias, ut sunt sibi ferales pleriqve Christianorum. Det tilkommer ikke mig at bedømme, hvilken af Parterne Udviklingen af ſaa bitter en Tone, ſom den, hvori Hr. B. taler, meeſt er at tilregne; men det, at den er fremkommen, advarer mig om, at det er Tid at tage ſig i Agt.

P. E. Lind.

En hiſtoriſk Opdagelſe.

I den engelſke Journal The Athenæum af 18de Marts 1854 findes indrykket et Brev fra den bekjendte Oberſt Rawlinſon, dateret Bagdad den 25 Januar 1854, hvori han meddeler en Opdagelſe af ſærdeles Intereſſe for den bibelſke Archæologi.

Ved Udgravninger, foretagne i Slutningen af 1853 ved Um-Qeer (det gamle Ur i Chaldæa), er blandt Andet fundet to Leercylindre, ſom indeholde Efterretninger om de Værker, der ere blevne udførte af Nabonidus (den ſidſte Konge i Babylon), i Syd-Chaldæa, nemlig om Iſtandſættelſen af Templer, ſom oprindelig ere byggede af chaldæiſke Konger i det Mindſte 1000 Aar tidligere, Gjenaabningen af Canaler, gravne ved Nabopalaſſar og Nebuchadnezar etc. „Men den vigtigſte Oplysning, ſom de meddele", ſiger Rawlinſon, „er, at Nabonids ældſte Søn hed Bel-ſhar-ezar[1]) og at han var gjort til Medregent af ſin Fader. Dette Navn er upaatvivlelig Belſhazzar (בלשאצר) hos Daniel; og herved gives os en Nøgle til Løsningen af et

[1]) Bel betyder Guden Bel, Shar en Konge, Ezar er den ſamme Navne-Endelſe, ſom vi finde i Nabopalaſſar, Nebuchadnezar, Nergal-Sharezar etc. Naar vi ſee, at Nergal-Sharezar er blevet ſammentrukket til Neriglisſar, er det intet Under, at Bel-ſhar-ezar kunde blive forandret Belſhazzar.

ſtort hiſtoriſk Problem, ſom hidtil manglede ſin Løsning. Vi kunne nu forſtaae, hvorledes Belſhazzar, ſom deelagtig med ſin Fader i Regjeringen, kan have været Regent i Babylon, dengang Staden blev angreben af Medernes og Perſernes forenede Hære, og hvorledes han kan være omkommen ved Stadens paafølgende Beſtormelſe, medens Nabonid, ſom søgte at komme til Hjælp, led et Nederlag, blev nødt til at søge ſin Tilflugt i Borſippa (eller Birs-i-Nimrud) og efter en kort Modſtand nødt til at indgaae en Capitulation, hvorved det — ifølge Beroſus — tilſtodes ham at trække ſig tilbage til Carmanien i en hæderlig Rolighed. Ved denne Opdagelſe, at Navnet Belſharezar tilhørte Nabonids Søn, ere vi for første Gang iſtand til at forene authentiſk Hiſtorie (ſaaledes ſom den findes hos Herodot og Beroſus, og ikke ſom vi finde den i Xenophons Roman eller i Cteſias's Fabler) med Daniels inſpirerede Beretning, ſom danner eet af Bolværkerne for vor Religion".

Vi henviſe dem, der interesſere ſig for bidhørende Underſøgelſer, til de vidtløftigere Meddelelſer, ſom ere givne i ovennævnte Brev, og indſtrænke os her til den angivne Notize om hiin Opdagelſe, ſom viſtnok fortjener al Opmærkſomhed, blandt Andet ved Spørgsmaalet om Authentien af det ſaa omtviſtede bibelſke Skrift, der fører Propheten Daniels Navn, og der altid vil blive anſeet for et af de mærkeligſte literaire Monumenter, om der end ikke ſkulde tilkomme det en ſaadan Betydning, ſom tilkjendes det af Rawlinſon efter hans ovenanførte Ytring.

—ng.

Om Reiſeprædikener. (Efter et Brev i „Proteſt. Kirchenzeitung" 1854. Nr. 5). — A priori har jeg ved Navnet Reiſeprædiken aldeles ikke kunnet tænke mig noget Fornuftigt og endnu mindre noget Gavnligt. Ordet ſiger intet, det er formodentlig indført for at undgaae Brugen af det andetſteds brugte „Gjæſteprædiken", hvilket meget vilde minde om „Gjæſteroller", ſom have Konſtnerens Berømmelſe eller det for Publicum Tillokkende for Øie. Paa det kirkelige Gebeet kjender man dette Middel fra Jeſuiterne og Methodiſterne, og denne Agitationsmaade har meget Betænkeligt ved ſig. Først og fremmeſt kan

jeg, hvad Formen angaaer, i denne Massebevægelse kun see noget slet Demokratisk, Tumultuarist og Uordentligt, fremgaaet af Utaalmodighed og Mistvivl om paa ordentlig, embedsmæssig Vei at kunne naae til at oplive og vække Mængden og gjennemtrænge den med christelig Fromhed. Som Totalvirkning venter jeg, efter en øieblikkelig Opvækkelse ved særegen Begavelse, — Slappelse, Attraa efter endnu større Effect og Affect, endnu større Utilfredshed med det Jævne og Sædvanlige, med stille Gudsfrygt og Opbyggelse, Forstyrrelse i den Geistliges Stilling til hans Menighed, især naar denne Reiseprædiken er bleven octroyeret og paanødt, og ikke er grundet paa en almindelig overeensstemmende Indbydelse — være sig nu, at Reiseprædikenen mest trykker den ene eller den anden Part, Menigheden eller den Geistlige. To Ting kan jeg ikke forklare mig ved denne Sag: hvorledes man fra den streng lutherske Side, med skarp Opretholdelse af det geistlige Embede i dets pastorale Stilling, kan række Haanden hertil, og paa den anden Side, af hvilken indre Overbeviisning en Reisepræst uden eenstemmig indtrængende Indbydelse kan føle sig kaldet til at gribe ind i andre Virkekredse, naar han har Apostelen Paulus's Exempel for Øie, Rom. 15. 20. Sagen kan kun forklares, dersom den evangelisk Kirke var kommet paa samme Stadium som den romersk-katholske, saa at indenfor den et Parti af Zeloter, som hist Jesuiterne, turde tage den øvrige Kirke med paa Slæbetouget, med Ringeagt for den kirkelige Orden, indtrængende med List og Magt, ved Opvækkelse af Fanatismus hos de Fromme af Faget og ved Skræmsel og Trudsel med hemmelig Anklage for Vantro hos geistlige og verdslige Øvrigheder.

Dr. J. P. Mynster. Prædikener, holdte i 1846—52. 2den Deel. (Sommerhalvaaret). — Hermed er dette Værk (hvis første Deel er anmeldt i Ugeskriftets 2det Bind P. 399—402, til hvilken Anmeldelse vi henvise), som samler til eet Hele de særligt udkomne Samlinger af denne Forf.s Prædikener fra de senere Aar, afsluttet. — Af samme Forfatters „**Kirkelige Leilighedstaler**", vistnok det Fortrinligste af det meget Udmærkede og Uovertræffelige, som han har præsteret paa den

religiøse Veltalenheds Gebeet, er nu 1ste Hefte udkommet. Dette Værk, som af Mange ventedes med Længsel, og som den høiærværdige Forf. ofte var opfordret til at udgive, tør sikkert gjøre Regning paa den videste Udbredelse. —ion.

Den indre Missions-Tidende. Et religiøst Maanedsblad, udgivet af **Peder Sørensen**, i Ordrup pr. Ringsted, 1ste Aargang 1854, Nr. 1—4. — I 2det Bind af Ugeskriftet, i Nr. 54, gav vi en Beretning om den Bevægelse, som der for Øieblikket var blandt de opvakte Christne i Lægstanden, og som fremkaldte det store Møde i Ordrup. Paa dette Møde grundedes en Forening for den indre Mission, og der bestemtes, at en Lægprædikant, Smed Jens Larsen, skulde udsendes, og at et literært Organ for Foreningen skulde oprettes. Lægprædikanten Jens Larsen har deels i et særligt lille Skrift, deels i Missionstidenden, givet Beretning om sin Virksomhed som „Missionair", der synes at være ikke ubetydelig. — Af de udkomne 4 Nr. af „Missions-Tidenden" meddeler det 4de Beretning om det af Missionsforeningen afholdte **2det store Møde**, den 16de Marts 1854, paa Holsteinsminde, til hvilket 2—300 Mennesker havde forsamlet sig (blandt hvilke tre Præster, Pastor Rønne fra Høve, Mag. Lindberg fra Thingsted og Capellan Krag fra Herfølge.) Af de Punkter, som behandledes, fremhæve vi det, om hvorvidt Lægprædikanten Smed Jens Larsen behøvede at ordineres, og hvorvidt en saadan Ordination kunde ventes opnaaet, hvilket Lindberg og Rønne opponerede imod. — Det nævnte Blad kan erholdes paa de kongelige Postcontoirer for 24 ß Qvartalet, Postgebyhret fraregnet, og vi anbefale dets Anskaffelse til Alle, som ønske at gjøre sig bekjendt med et ikke unærkeligt Phænomen i det religiøse Livs Udvikling hos den Danske Lægstand.

—ion.

Ledigt Embede. Embedet som ordineret Catechet ved Vor Frelsers Kirke paa Christianshavn.

Entledigelse. 26de April. Mag. art. Biskop D. G. Monrad entlediget fsm Biskop over Lollands-Falsters Stift, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 11te April. Sognepræst for Fjelstrup i Haderslev Provsti, Provst U. S. Boesen, udnævnt til Biskop over Hertugd. Slesvig. — 26de April. Ordineret Catechet og første Lærer ved Borgerskolen i Odense, T. Steenbuch, til Sognepræst for St. Hans Menighed i Odense.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 21. Den 12de Mai. **1854.**

Indhold: 1. Om Sognebaandets Løsning; af Dr. Kalkar. 2. Morsomerne. 3. Den nyeſte Exegeſes Afveie. 4. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Om Sognebaandets Løsning.

Af Dr. Kalkar.

Af Evang. Ugeſkr. Nr. 15—16 ſees det, at Dr. Rørdams Forſlag om Sognebaandets Løsning[1]) eensſtemmig er antaget af Kirkecommisſionen[2]). At denne Sag har vundet en ſaa fuld-

[1]) Sognebaandets Løsning er her taget i den Betydning, i hvilken dette Udtryk hidtil er forſtaaet under de offentlige Forhandlinger om denne Sag; nemlig: at Loven tilſteder ethvert Medlem af „Folkekirken" at holde ſig i kirkelig Henſeende til hvilken Præſt han vil og faae alle kirkelige Handlinger udført af hvem han ønſker, medens dog Sogneinddelingen vedbliver, og der anſættes faſte Præſter for hver Menighed i Landet, — altſaa ſom Ophævelſe af Sognebaandet.

Forfatteren.

[2]) Jeg benytter Leiligheden til her at anbringe Rettelſen af en Urigtighed i Beretningen om „Kirke-Commisſionens Forhandlinger", paa hvilken jeg først for nylig er bleven gjort opmærkſom. Dr. Rørdams Forſlag

ſtændig Seir hos en Commisſion, der beſtaaer af ſaa mange videnſkabelige og kirkelige Notabiliteter, efter at den igjennem mange Aar af en liden Fraction i den danſke Kirke er bleven anpriiſt ſom det eneſte rette Lægemiddel imod Kirkens Brøſt og udførligen er bleven drøftet i Preſſen, Stænderforſamlingerne og Rigsdagen, bør viſtnok gjøre det betænkeligt for Enhver at hæve ſin Stemme imod det antagne Forſlag. Indſigelſen tør ikke gjøre Regning paa at finde nogen almindelig Samſtemning; Mange ville maaſkee ſtrax lægge Bladet tilſide, naar de læſe Overſkriften paa nærværende Artikel, menende, at de have hørt nok om denne Sag. Naar imidlertid nærværende Indſender maa tilſtaae, at Forſlagets Antagelſe har gjort et meget ſmerteligt Indtryk paa ham, og at han anſeer Sognebaandets fuldſtændige Løsning for at være en Ulykke for vort kirkelige Liv, da vil man ikke fortænke ham i, at han — endog under de allerugunſtigſte Udſigter — dog tillader ſig at fremføre ſine Tvivl og Betænkeligheder.

Intet Ord har i vore Dage en mere fortryllende Magt over Gemytterne end „Religionsfriheden"; navnlig ſiden 1848 øver det denne ſin Indflydelſe næſten paa en magiſk Maade; man foreſtiller ſig, at ikke blot en ſtor Deel ſociale Onder ville blive hævede, naar der tilſtaaes Enhver baade at bekjende ſig til hvilken Religion han vil, og til ſlet ingen, men man venter ogſaa Kirkens Fornyelſe og det kirkelige Livs Gjenfødelſe af den tilſtaaede Religionsfriheb. Illuſionen i førſtnævnte Henſeende er betydeligt forſvundet, ſiden viſſe Sekter, navnlig Mormonernes Optræden bragte Forviklinger tilveie, hvilke ikke kunde beſtaae med det borgerlige Livs Orden; ligeſaavel turde det, maaſkee for ſeent, viſe ſig, at man ikke faaer en ſand evangeliſk, levende Kirke derved, at man ſtatuerer Frivillighedens Princip, naar man løsriver den fra dens hiſtoriſke Udviklings

(Evang. Ugeſkr. 1854 Nr. 15—16, P. 234) gaaer nemlig ikke ud paa „Sognebaandets Løsning", men paa „Sognebaandets Løsnelſe", idet det nemlig gaaer ud paa Frihed for ethvert Menighedslem til at benytte en anden faſt anſat Præſt end Sognets ved alle kirkelige Handlinger, medens Sognebaandet i andre Henſeender ſkal vedblive at beſtaae.

Udgiveren.

Grundvold; vi ville alle have noget „nyt Bedre, men ikke noget nyt Slettere".

Man vil Sognebaandets Løsning, Ophævelse af det hidtil bestaaende Parochialforhold, Tilladelse for Enhver til at benytte sig af hvilkensomhelst Præst i Folkekirken til at faae kirkelige Handlinger udførte for sig. Det vil ikke være vanskeligt at paavise, at Parochialforholdet har dannet sig i Kirkens første Tider, allevegne er udviklet som en Følge af Kirkens organiserende Virksomhed og tildeels begrundet i en indre Nødvendighed. Her ville vi dog kun gjøre opmærksom paa, at Sogneforbindelsen i og for sig intetsteds har viist sig som noget Skadeligt, men i og for sig allevegne som noget Velgjørende. Det er ikke blot i materiel Henseende, at Enhver gjerne vil høre til en Commune, i hvilken han har Rettigheder og Pligter, men det tilfredsstiller ogsaa alle dem, hvem den christelige Religion ikke er bleven en aldeles fremmed og ligegyldig Sag, at de vide, de have den Kirke og den Præst i deres Midte, til hvem de gjøre bestemte Fordringer, af hvem de kunne vente at modtage Kirkens Goder. Vel boer der Mange i vore Sogne, som i den største Deel af deres Liv holde sig tilbage fra den kirkelige Indvirkning, Mange, som ere aandelig døde eller kun deeltage i de kirkelige Handlinger, som engang tilvante Ceremonier; ikke destomindre udøver Sogneforbindelsen en moralsk og disciplinarisk Indflydelse paa dem. At Præsten veed, at han er fuldkommen berettiget til at komme i ethvert Huus ved alle vigtige Anledninger, formanende, trøstende, advarende, raadende, fremvirker ogsaa hos Familierne en Følelse, en Bevidsthed af, at den er forpligtet til at modtage, høre, annamme af den, som har en Slags aandelig Myndighed over dem. Lader os dog ikke ringeagte den Indflydelse, hvor Meget der endog er, som nu arbeider paa at hemme og at nedbryde den; vi ere overbeviste om, at saare meget Ondt er bleven forebygget, saare meget Godt fremmet derved, at Præst og Menighed følte, at de hørte tilsammen, og de øvede en Tugt over hverandre i Ordets aandelige og ædle Betydning. Mange Geistlige ville kunne bevidne, at de Ord, som de, ukaldede og uopfordrede, have følt sig tilskyndede til at sige til En eller Anden af deres Menighed, om de end strax syntes at

mødes med Kulde, maaſkee endog med Uvillie, dog efterhaanden vandt Indgang og toges til Hjerte, og at en medvirkende Grund dertil var, at den Tiltalte følte, at Præſten var i ſin Ret, da han henvendte ſig til ham.

Denne moraliſke og diſciplinariſke Indflydelſe vilde ganſke forſvinde, derſom Sognebaandet blev løſt. Alle de, ſom gik til en anden, ſelvvalgt Præſt, kunde forlade denne igjen, hvad Dag de ønſkede det; enhver Formaning, Advarſel, ethvert aandeligt Raad kunde de ſtrax afſlaae og viſe fra ſig med den Paaſtand, at de nu ikke mere hørte til hans Sogn og Menighed, og derved blev da Døren lukket for en Indvirkning, ſom uagtet alt det Sørgelige, vi opleve i vor Menighed, dog har ſtiftet uberegneligt Gavn.

Det har noget Skjønt ved ſig, at det ſtaaer den enkelte Chriſten frit for at vælge ſig til Sjæleſørger, Hyrde og Lærer den Mand, ſom meeſt tiltaler hans Stemning. Men det Skjønne og Tiltalende heri er mere abſtrakt og ideelt, end i Virkeligheden. Hvem ſkal have den Ret — mon enhver confirmeret Chriſten? ja da er Almuens Udtryk om Confirmationen: „Det Aar ſlap han ham", ret betegnende; thi det er viſt, at derved vil den overveiende Deel ſlippe endnu længere bort fra al kirkelig Forbindelſe, end det nu deſtoværre er Tilfældet. Nu følger dog Præſtens Øie de unge Mennesker, ſaavidt de blive i Sognet, og han vedbliver at have Berøringspuncter med dem, og, om de end komme andetſtedshen, hvor en ny Sjæleſorg omſlutter dem, ſaa gaaer dog endnu Veien til mange Forældres Hjerte igjennem Børnenes. Ogſaa her vil Erfaringen ſtadfæſte det, at ikke faa endog af Forældre blive, om ikke vundne, ſaa dog holdte til Kirken derved, at deres Ungdom kom i en nærmere Forbindelſe med Stedets Præſt; det var gamle Erindringer, ſom vaagnede og gjorde deres Magt gjældende over dem. Det har viiſt ſig overalt, hvor Forholdene ikke ere forſtyrrede. Vi Præſter i Hovedſtadens Nærhed have et endnu mere talende Vidnesbyrd. Aarligen drage endeel unge Mennesker fra diſſe Sogne til Kjøbenhavn, for at blive confirmerede der. De Forældre, ſom ſtikke dem derhen, ere næſten altid ſaadanne, ſom kun lidet bekymre ſig om Tro og Kirke, men ſom enten gjerne

ville være af med deres Børn et halvt Aar tidligere eller som indſmugle de uvidende Børn paa ſaadanne Steder, hvor Fordringerne allerede af den Grund maae være temmelig nedſtemte, fordi det ſtore Antal af Confirmander gjør et nøiere Kjendſkab til dem vanſkeligt om ikke umuligt. Men er der virkelig vundet noget ved at tilſtede Friheden i et ubegrændſet Omfang? Vil man derfor ikke opgive alt Tilſyn med den opvorende Ungdom, da maa man faſtſætte en vis Alder og viſſe Betingelſer for Benyttelſen af denne Frihed; men hvor vanſkeligt, ja endog hvor umuligt det er, her at være blot nogenlunde retfærdig, er iøinefaldende.

Den evangeliſk-lutherſke Kirke har ſin beſtemte Bekjendelſe og ſin aldeles tydelige faſtſatte Grundlære. Inden for Kirkens Omraade have hinanden modſatte Lærdomme ingen Ret til at høres og læres. Derſom En ſlutter ſig til den evangeliſt-lutherſke Kirke i Danmark, da er han forpligtet til at annamme og troe, hvad denne Kirke i ſine Bekjendelſesſkrifter har vedkjendt ſig at være dens Lære — indtil han udtræder af ſamme. Derſom En paatager ſig at være Præſt i denne Kirke, da tager han derved tillige baade den Ret og den Pligt paa ſig, at han vil lære og forvalte Sacramenterne og føre ſit Levnet overeensſtemmende med ſin Kirkes Anordninger. Kirken kommer begge imøde med objectiv Myndighed, og *forſaavidt* tør Subjectiviteten ikke gjøre ſig gjældende. Det er Kirkeſtyrelſens Pligt ved et forſtandigt, omhyggeligt og aarvaagent Tilſyn at ſikkre ſig det, at Præſterne ſtaae paa den rette Kirkegrund, og at der ikke føres falſk Lære inden Folkekirken, ſamt at Præſterne ikke give Anſtød ved deres Embedsforvaltning og Vandel. Ligeſaalidt ſom en Præſt, der beſtrider ſin Kirkes Lære, kan vedblive at have Hyrdeembedet i den, ligeſaalidt kan det tilſtedes Menigheden eller Folkekirkens Medlemmer at forblive i Kirken og at ville regnes til dens Medlemmer og dog *ſamtidigen* at holde ſig til eller vælge Lærere, ſom beſtride dens Tro og overtræde dens Anordninger; det er jo kun misbrugeligen, at man anvender Begrebet Religionsfrihed indenfor et Gebet, hvor det indeholder en Modſigelſe. Ophæves nu Sognebaandet, ſaa opgiver den evangeliſt-lutherſke Kirke for *en Deel* ſin objective Character

og giver ſig hen i Liebhaveriets eller Subjectivitetens Væſen eller Uvæſen; Præſten faaer da ikke ſin aandelige Myndighed fra den Kirke, hvis Tjener han er, men fra dem, ſom ville underkaſte ſig hans aandelige Førelſe, ſom ville vælge ham til deres Sjæleſørger. Naar Præſten var en falſk Lærer, men den frie Menighed erklærede ſig for ham, ſaa maatte Kirkebeſtyrelſen nøde baade Præſten og hans Tilhængere til at træde ud af Folkekirken, medens man, ſaalænge Sognebaandet beſtaaer og Menigheden ikke frivilligen udtræder, ved at anſætte en anden troende Præſt altid kan drage de Forvildede tilbage. Vi antage nemlig, at vor Kirke og dens Styrelſe er overbeviiſt om, at dens Lære er den ſande.

Paa en ſaare ſpidsfindig Maade har man brugt den nysfremſtillede Betragtning ſom en Grund for, at Sognebaandet bør hæves. „Vi vide det altfor vel," ſiger man, „at Præſterne hverken lære i Overeensſtemmelſe med Kirkens Bud, ei heller forvalte Sacramenterne efter dens Anordninger, ei heller leve ſom de bør. Men vi ville forudſætte, at alle Præſter i denne Henſeende opfylde deres Pligter, og vi bør jo forudſætte det, ſiden Kirkeſtyrelſen lader dem blive i deres Embede. Ere de altſaa Alle rette Kirkelærere, ſaa kan der jo hos ingen af dem modtages en falſk Lære; hvad kan der da være til Hinder for, at man vælger ſig hvilken Præſt man vil?" Det er ganſke viſt, at denne ſpidsfindige Beviisførelſe er oftere gjort gjældende imod dem, ſom holdt paa Sognebaandet; man kunde da ogſaa vende den om, og ſige: „Forudſætte vi, at der i alle Sogne føres en reen og puur Lære, ſaa er der jo ingen Grund til at hæve Forbindelſen, efterſom der da ingen Tvang og intet Aag lægges paa noget Menneſke, ſom vil blive i den rette Kirke". Men ſaadanne Spidsfindigheder ville vi ikke gjøre Brug af i en ſaa alvorlig Sag. Vi ville hellere ſige: ſaalænge Sogneforbindelſen vedvarer, kan Kirkeſtyrelſen altid tilholde Præſten til at opfylde de hellige Pligter, han har paataget ſig, den kan afſætte ham, naar han ſviger ſit Løfte og ſine Forpligtelſer, og Menigheden maa, ſaalænge den bliver i Folkekirken, erkjende en ſaadan Afſættelſe for retmæsſig. Ophæves denne Forbindelſe, da kan det gjerne hændes, at netop en Præſt, ſom aabenbart

bestred Kirkens Tro og Lære, fik det første Antal af dem, der frivilligen sluttede sig til ham og dog erklærede, at de vare Folkekirkens rette Medlemmer — have vi ikke seet det i Rupps, Dulons og andres Exempel? — Og hvad vil da Kirkestyrelsen gjøre ligeoverfor en Magt, hvis Berettigelse den har anerkjendt ved at proklamere Frivillighedens Princip som det Afgjørende? Den vilde snart vise sig afmægtig, naar de, som holdt sig til Præsten, erklærede, at den Lære, han førte, og den Tro, han prædikede, var deres, og de vare de rette Medlemmer af Folkekirken.

Landet er inddeelt i Sogne; hvert har sin Kirke og sine Skoler, lønner sin Præst og sine Skolelærere, og det kirkelige Sognebaand er indflettet i alle Grene af Sognelivet. Man vil have, at denne Sogneinddeling skal vedblive, at Sognets Præst som hidtil skal lønnes af det, skal føre Ministerialbøger, skal være dem til Tjeneste, som ville bruge ham; men dem, som ikke ville, har han intet at skaffe med, uden maaskee at tiltvinge sig Indtægter fra dem. Men er der dog nogen Consequents heri? Hvilken Uvillie maa det dog ikke vække hos de Sognebeboere, som ikke staae i noget lovbegrundet Forhold til den i Sognet boende Præst at skulle betale til en dem uvedkommende Kirke og dens Tjener. Som Sagerne nu staae, maae ogsaa mange lønne en Præst og vedligeholde en Kirke, af hvilke de ikke benytte sig; de vide dog, de sige det selv, at det er deres egen Skyld, at de ingen Velsignelse hente af de kirkelige Indretninger, og de yde dog, hvad de skulle, med Erkjendelse af, at Kirken tilbyder dem sine Goder paa det Sted, paa hvilket de boe, naar de ville have dem. For os Præster falder det stundom tungt nok, at modtage Lønnen fra dem, hos hvilke vi ikke have fortjent den, og den bittre Følelse formildes kun ved den Bevidsthed, at det vilde være vor høieste Glæde ogsaa at fortjene vor Løn hos dem, som nu forsmaae os. Men hvor ganske anderledes vil Forholdet stille sig, naar Sogneforbindelsen er løst; bliver da ikke Kirke og Præst en utaalelig Byrde for Beboerne, som have Ret til andetsteds at søge, hvad de have behov i aandelig Henseende, og dog skulle lønne dem, der lovmæssig ere dem aldeles uvedkommende; bliver det da ikke dobbelt tungt for Præsten at modtage Betaling for Tjenester, han slet ikke har

nogen Ret at yde dem? Eller er dette en Erſtatning for det nærværende Parochialforhold, ſom med alle ſine Ulemper dog indeholder Spiren til den ſkjønneſte og glædeligſte Forbindelſe, at Præſten endnu mere end hidtil kun betragtes ſom en Skriver, Protokol- og Regnſkabsfører og Atteſt-Udſteder? Og naar nu alle Udenſogns kunde forlange at faae deres Børn døbte og confirmerede, deres Ægteſkaber indviede, deres Døde begravne, og kunne forlange at faae Alterens Sacramente i hvilken Kirke de ville, og en enkelt Præſt blev den meeſt ſøgte, hvad enten det var af ædle eller af uædle Bevæggrunde, med hvilken Billighed vilde man da forſvare det, at Pladſen i Kirken optoges af Udenſogns, at Præſtens Tid og Kraft fortæredes i deres Tjeneſte, medens Sognets Beboere, ſom vedligeholdt Kirken og lønnede Præſten, maatte nøies med, naar der kunde blive Rum og Tid til dem? Eller vil man beſtemme, at Præſten altid var pligtig først at betjene ſin Menighed, førend han antog Udenſogns? Men da vilde man jo i mange Tilfælde gjøre Sognebaandets Løsning til en Umulighed. Herpaa ſvarer man da i Regelen: man maa overlade det til Vedkommende at ordne denne Sag, ſom de bedſt kunne; men hvad er der dog vundet ved at opſtille en Regel, ſom kun undtagelſesviis kan komme til Anvendelſe? Naar Forældre paa mange Miles Afſtand ikke kunne komme hen med deres Børn, naar Chriſtne ikke i viid Omkreds kunne faae Nadveren af den, de ønſte — og da have Valget enten at holde ſig ganſke fra Kirken eller at holde ſig til den Præſt, hvilken de nu engang have, da har man jo dog kun tilſtaaet et Skin af Frihed og ikke nogen virkelig Frihed ved at løſe Sognebaandet, efterſom Benyttelſen af den indrømmede Ret i de fleſte Tilfælde bliver en Umulighed paa Landet og udenfor Kjøbſtæderne.

Enhver Frihed maa være gjenſidig mellem dem, ſom ſkulle ſtaae i Forhold til hinanden; ſkal enhver Sognebeboer have Ret til at forlade ſin Præſt, ſaa maa enhver Præſt ogſaa have Ret til at nægte ſin Tjeneſte til alle dem af hans Sogn, til hvilke han ikke vil bruge den. Thi en mere nedværdigende Stilling for en Geiſtlig kunde der dog ikke let tænkes, end at han ſkulde betragte ſig ſom en af Staten anſat kirkelig Dagleier,

ſom ſtaaer ledig paa Torvet, indtil Nogen vil leie ham. Men hvilken Forvirring vilde ikke opſtaae, naar Præſten er berettiget til at nægte ſin Tjeneſte til hvem han vilde! og var det da blot af kirkelige Grunde, og ikke af andre, høiſt urene Bevægrunde, at de, ſom ſøgte ham, bleve afviſte! Ja, naar vi kunde ovrode den hiſtoriſke Grundvold, paa hvilken vor Kirkeforfatning er opvoxet, og begynde Alt forfra, da lod det ſig tænke, at Præſten ſom Miſſionær ſamlede en frivillig Menighed om ſig, ſom blev hos ham ſom dens Stifter og Lærefader, eller at Menigheden ſom i Nordamerika valgte ſig en Præſt og beholdt ham, ſaalænge den ſkjøttede om ham; men hos os lader en ſaadan Oprykken, en ſaadan Tilbagegaaen til en uvirkelig Tilſtand, en ſaadan Begynden forfra ſig ikke udføre; og ethvert Forſøg paa at realiſere en ſaadan abſtrakt eller ideal Frihed vil ſnart viſe de Modſigelſer, den indeholder. Hvor ganſke anderledes har dog den lige dybt kirkelige og lige dybt practiſke Sands i den ſkotſke Kirke — uagtet dens voluntary princip — vidſt at bevare det geiſtlige Embedes og Menighedens gjenſidige Stilling.

Man har ofte ſpydigt gjort det gjældende, at, da Staten tilſteder Enhver at benytte ſig af hvilkenſomhelſt af de til Praxis autoriſerede Læger, ſaa bør Kirken ogſaa tilſtede Enhver af dens Medlemmer at benytte ſig af hver af dens anſatte Præſters Tjeneſte. Lader os ſige det reent ud: af enhver til Praxis autoriſeret Geiſtlig! Snart ſkulle vi ſee det, hvorledes theologiſke Candidater nedſætte ſig rundt om i Landet, og, efter at de have erholdt Ordination, begynde at practiſere i Chriſtendom, i Prædiken, i Miniſterialia! Have vi ikke allerede læſt det, hvorledes man har foreſlaaet, at en Lægmand her i Landet, ſaavidt jeg veed, en Smed, der roſes for ſine Gaver til at kunne opvække Folk, ſkulde ordineres, for at han kunde forvalte Sacramenterne for dem, ſom ville benytte hans Tjeneſte! Det kunde maaſkee være ganſke bequemt for en eller anden Præſt, at han overlod den egentlige „Praxis" til de Candidater, ſom havde Autoriſation dertil, medens han ſelv fortærede Embedets lovbundne Indtægt i Mag paa det Sted, hvor det convenerede ham bedſt, uden at trykkes af dets Byrde. Men at Kirke, Menighed,

Chriſtendom og Folket vilde vinde noget derved, dette var dog vel mere end tvivlſomt.

Endnu henviſer man til Kjøbenhavn, hvor Sognebaandet er løſt i de fleſte Henſeender, uden at det medfører nogen ſynderlig Ulempe. Men ſkulle vi høre de anſeteſte og alvorligſte Præſters Vidnesbyrd, da ville de tilſtaae, at dette, ſom Forholdene i en folkerig Stad har ført med ſig, regne de ikke til det Gode, men til det Onde; den glædeligſte Deel af deres Embedsførelſe anſee de ikke denne at være, at de ved deres Prædikener kunne ſamle en Tilhørerſkare omkring ſig, ſom adſpreder ſig, ſaaſnart det ſidſte Amen er udtalt; men det ømme Forhold, hvori de komme til deres Sognebørn, den Tjeneſte, de kunne bringe Familierne i disſes Huſe, den Levning af Parochialforbindelſe, ſom finder Sted med de Beboere, der ikke ideelig ſtifte Vaaning, den har de fleſte af Hovedſtadens Præſter erklæret for den ſtørſte Velſignelſe af deres Embedsgjerning, og de have ofte yttret det Ønſke, at den i endnu rigere Maal maatte blive dem tildeel. Sand Glæde har de ikke ved dem, ſom en enkelt Gang henvende ſig til dem i et kirkeligt Ærinde, men af dem, hvis Sjæleſørger de ere i en Række af Aar under Tidens Omſtiftelſe, altſaa af dem, med hvilke der har dannet ſig et Sognebaand. Mon Nogen tør paaſtaae, at det er det *Frivillige* og Følelſen af, at deres Sognebørn kunne *forkaſte* dem, naar de ville, hvoraf den egentlige Velſignelſe udſpringer, og ikke af Overbeviisningen om, at der virkelig er et *Baand* mellem Præſten og hans Parochi. Fordi nu Forholdet i Hovedſtaden maa være et andet, og Ulempen ved Sognebaandets Ophævelſe ikke kommer ſaa ſtærkt tilſyne der, deraf følger ſlet ikke, at det Samme maa blive Tilfældet paa Landet. — *Trangen* til en ſaadan Opløsning — hvor lidet almindelig er den dog nu, og hvor har det dog ved alle offentlige Yttringer viiſt ſig, at paa ſaa mange Steder herſker der endnu et Kjærligheds og Velvilligheds Forhold mellem Præſt og Menighed! Kommer der og noget mellem dem, da jevnes det ſaa ofte netop derved, at de leve længere ſammen og vide, at de tilhøre hinanden; med Tiden lære de bedre at forſtaae hinanden, og Præſtens Kald bliver derved et ſammenholdende og forbindende. Vil det blive ſaaledes, derſom

Sognebaandet bliver løst? Vi tvivle i høi Grad derom. Der lever jo en stor Deel iblandt os, hvis Christendom er en Vane — en Navnchristendom; den aabenbare Fornægtelse, hvori den moderne Bevidsthed sætter sin Ære og sin Stolthed, har havt mange Affødninger, og Vantroen er udbredt i Almuen under mange Skikkelser; Ligegyldigheden for det Hellige lægger sig som en dræbende Luft over den nærværende Generation paa Landet. Mange hæderlige og troende Mænd, som sørge derover, mene, at det bedste var, at Fornægtelsen traadte aabenlyst frem, at Vantroen adskiller sig, naar den vil, og de anse Sognebaandets Løsning for et Middel dertil. Naar de, som ikke ville høre til denne Menighed, ere traadte ud, have valgt sig en anden Sjæleſørger efter deres Hoved, da blive kun de tilbage, som Præsten vil have, og som ville have ham. Men de, som rive sig løs fra ham, de ville maaskee ikke begive sig noget andet Sted hen; det er at forudsee, at de Dorske, de Sløve, de Lunkne, de Ligegyldige, især naar de blive paavirkede af de forførende Magter, ville synke endnu dybere i Dorskhedens, i Sløvhedens Aand. Skulle de være forpligtede til at lade deres Børn døbe, at lade dem søge Skole, at lade dem confirmere, hvem skal da paasee at dette skeer? Præsten i det Sogn, i hvilket de boe — men han har jo ingen Myndighed over dem, eller vilde i al Fald kun faae en Politiemyndighed, som enhver Præst vilde betakke sig for. Eller den Præst, hvem de erklærede at have valgt? Ham kunde de jo atter forkaste og vrage. Eller vil man henstille det til Forældres frie Valg, om de ville lade deres Børn døbe, lade deres Ungdom confirmere, lade deres Ægteskab indvies — og saa maa man da dermed opgive den danske Folkekirke; thi en Kirke uden kirkelig Orden er en Modsigelse, en Selvopløsning.

Dog — hvad have vi for en Vinding deraf, at saa Mange af Dorskhed, Sløvhed, Mageligheb og Ligegyldighed holde sig til deres Præst. Erfaringen kan tale derom. Nu kommer, endog i talrige Menigheder, de Fleste dog til os i deres Livs vigtige Optrin, og vi have en Leilighed til at indvirke paa dem ved de Samtaler og den Forbindelse, som derved foranlediges. Mange Embedsbrødre ville vist sande, at de ofte med Forundring

med Glæde have erfaret, hvorledes det velvillige og kjærlige Ord, de ved en saadan Anledning fandt Leilighed eller Tilstyndelse til at udtale, ikke gik sporløst hen, men holdt i Mange Bevidstheden vedlige om den Kirke, de tilhørte. Skulde vi berøve os denne Anledning, fordi den kun er en fattig Erstatning for det, vi savne? Seer det allerede nu sørgeligt nok ud med mange Menighedslemmers Tro og Christendom, saa vil det Daarlige og Jammerlige først ret komme for Dagen, naar det Baand overskjæres, der nu lig en Canal dog lader noget Godt strømme ud i den anviste Kreds. Lader os dog ikke foragte Siloams sagte rindende Vande (Es. 8, 6.)!

Efterdi jeg nu er overbeviist om, at Sognebaandet hidtil har bevaret meget Godt, har forhindret meget Ondt, at der ingen almindelig Trang er til at see det ophævet, men at dets Ophævelse vilde paa mange Steder tilintetgjøre den Rest af Kirkelighed, som endnu er tilbage, saa anseer jeg dets Ophævelse ved et almindeligt Lovbud for at være en Ulykke for Kirken, en Miskjendelse af Religionsfrihedens og Frivillighedens Princip. Jeg indseer tilfulde det Dristige i at udtale denne min Formening lige over for Mænd, som almindelig ere anerkjendte for at være de dygtigste Organer for den kirkelige Bevidsthed, og for hvis Kundskab og Indblik i kirkelige Forhold jeg har en aldeles oprigtig Hviagtelse; og jeg vilde have tilbageholdt den ovenstaaende Udvikling, dersom jeg ikke atter og atter havde følt mig forpligtet til at udtale min Overbevisning.

Ligesaa fast begrundet denne er, og ligesaa vis jeg er paa, at, saafremt Sognebaandet løses ved et almindeligt Lovbud, Virkeligheden vil vise sig i en endnu mørkere Skikkelse, end den nu fremstiller sig for mine Tanker, ligesaa villig er jeg til at erkjende, at der gives Tilfælde, i hvilke der maa tilstedes Frihed for Enkelte. Ikkun gjøre man ikke Undtagelsen til Reglen. Det kan nemlig godt indtræffe, at mange agtværdige, hæderlige og nidkjære Præster kunne formedelst deres Personlighed være Enkelte i deres Menighed i den Grad imod, at disse ikke ønske at benytte sig af deres Tjeneste i kirkelige Sager; ogsaa kunne Enkelte paa Grund af deres videnskabelige eller humane Dannelse ikke føle sig tilfredsstillede ved deres egen Sognepræst; det vil

heller ikke kunne undgaaes, at der undertiden opſtaaer Misforſtaaelſe mellem Sognepræſten og en enkelt Beboer, ſom gjør et fortroligt og hjerteligt Forhold mellem dem til en Umulighed. I ſaadanne og lignende Tilfælde maae de begge ønſke at være frie for hinanden. At Tilladelſen til en ſaadan Fritagelſe fra Sognebaandet ſøges af den Enkelte, ſom attraaer den, er ingen ubillig Fordring, aldenſtund man jo maa ſøge ſaa mange andre Bevillinger f. Ex. Aldersdispenſation med Henſyn til Confirmation, Vielſe, Tilladelſe til Ægteſkab i ellers forbudne Grader og lignende Begunſtigelſer, ſom ere Undtagelſer fra almindeligt gjældende Regler. Vi foreſlaae, at Stiftets Biſkop ſkal være bemyndiget til at meddele Tilladelſen og det med ſamme Lethed, hvormed nu Kongebrev til Vielſe erholdes, men uden Betaling. Den, hvem det er magtpaaliggende at erhverve ſig en Ret, ſom afviger fra den ſædvanlige kirkelige Orden, kan ikke beſvære ſig over, at han maa ſøge en ſaadan ſpeciel Begunſtigelſe; i mange Tilfælde vilde han dog betænke ſig paa at komme med et ſaadant Andragende, fordi han vilde ſige ſig ſelv, at det kun er udſprunget af et ugrundet Liebhaverie; hvor der virkelig er en talende Omſtændighed for at faae en ſaadan Bevilling, bør Ingen ſkye den ringe Ulelighed, ſom er forbundet med at anſøge om den. Biſkoppen, ſom ikke vilde afſlaae en ſaadan Begjæring, vilde derved faae et nøiere Indblik i Menighedsforholdet og navnlig i Præſtens Embedsførelſe; ogſaa vilde han iſær paa ſine Viſitatſer kunne jevne meget mellem de Enkelte og Præſten. Gjør man derimod Undtagelſen til Reglen, tilſtaaer man ved et almindeligt Lovbud Enhver at ſøge og benytte ſig af hvilken Præſt, Nogen ønſker, da forſtyrres ikke blot den kirkelige Orden, men Tilſynsembedet miſter derved ſin egentlige Betydning; thi Præſten har da kun fluctuerende Menigheder, ſom Ingen kan ſtaae til Anſvar for.

Det vilde ikke være vanſkeligt at paaviſe, at en almindelig Løsning af Sognebaandet vilde medføre en ſaa dybt indgribende Omændring af alle kirkelige Forhold, at vor evangeliſt-lutherſke Kirkes Forfatning derved maatte ligeſom grundlægges fra Ny af. Forfatteren heraf vil dog ikke udvikle dette videre, men henſtiller ſine Bemærkninger til ſine Embedsbrødres Overveielſe

og til en velvillig Modtagelse af den hæderlige Commission, til hvilken de Fleste af os see hen med Tillid, Tak og Ærbødighed.

Mormonerne. — Følgende Sted af en Tale, der er holdt af en anseet Mormon i Storesaltsøstad 1853, betegner uden stor Tvetydighed, at Mormonerne anse Fleerkoneriet som medhenhørende til det rette Ægteskab, og at de i Praxis følge denne Anskuelse: „Der er aldeles intet Nyt i vore Giftermaalsanordninger. Der er intet Menneske, intet Samfund, ingen Nation, som har Biblen og læser den, og ikke veed, at de Giftermaalsanordninger, der indeholdes i Biblen, ere meget forskjellige fra den moderne Christendom. Vi afvige fra den moderne Christendom, men ikke fra Biblen. De fjerneste Tidsalders Patriarcher, der adlød den Herre Gud med Hensyn til deres Giftermaal, have ikke været uenige med os, ei heller vi med dem. — — Dersom det er den hele christne Verden fra Katholicismen ned til hendes yngste Døttre, der aldeles har forkastet Guds Lov og forvanskет Giftermaalets hellige Forskrifter, og indført det, som Gud aldrig har befalet, og Mormonismen har gjenoprettet Guds Lov, i Theorie og i Praxis, da er det den saakaldte christne Verden, og ikke os, der har Uret."

Den nyeste Exegeses Afveie[1]. — Efter en Lov, der, som det synes, behersker alle Perioder af Menneskeslægtens aandelige Udvikling, gjøre i regelmæssig Veksel de enkelte Aandskræfter, Følelse, Forstand og Indbildningskraft, hverandre Rangen stridig i de paa hinanden følgende Slægters aandelige Productioner. Paa det store religiøse Opsving i det 16de Aarhundrede følger en Tid, i hvilken den mathematiske og philosophisk-kritiske Forstand fremherster, og af Oplysningsperioden see vi den følelsesfulde brogede Romantik at fremblomstre med dens mangfoldige Bestræbelser for at gjenoprette forsvundne Herligheder, hvilken, forsaavidt den har vundet Plads i Videnskaben og ogsaa i Theologien, nu bereder sig sin Undergang ved det fuldkommen ubundne Herredømme af Phantasien, som den har hidført. Denne Kjendsgjerning foreligger i den nuomstunder saa ivrigt drevne Gjenopvækkelse af Theosophien, saavelsom i saa mange nyere dogmatiske Formuleringer og hele Dogmatikker, hvilke, tildeels ifølge deres egne Forklaringer, kun have deres Kilde i den subjective, over sine christelige Følelser specularende, eller meget mere phantaserende, Aand, og som da bagefter, saa

[1]) Efter „Prot. Kirchenz." 1854 Nr. 14.

godt det kan gaae, søge at sætte sig i Samklang med Skriften; men ogsaa i Exegesen træder dette frem, næsten mangfoldigere og forunderligere i det G. T.s end i det N. T.s. Maatte nu blot ikke oven paa disse Ting en Forstands-Reaction følge, der „slaaer Capitælerne af og ødelægger Fodstykkerne."

I det sidste Göttinger Juleprogram vender Dr. Lücke sig mod denne Phantasivirksomhedens Overmaal i den nytestamentlige Exegese. Under Titelen: De eo, quod nimium artis acuminisque est in ea, quæ nunc præcipue factitatur, sacræ scripturæ, maxime evangeliorum interpretatione, udtaler han først simpelt og eftertrykkeligt den ægte protestantiske, af Hugo Grotius, Ernesti og Semler videnskabelig gjennemarbeidede, øverste Grundsætning for Skriftudlægningen, efter hvilken Intet vilkaarligt tør indforklares i Texten, men dennes virkelige Mening grammatisk og historisk skal udfindes, omtaler derpaa dette Princips Udartning i den saakaldte vulgære Rationalismes Tid, der opgav Udlægningens philologiske Strenghed og kun lidet forstod den specifiske Skriftmening, og kommer derpaa til den dobbelte Modvirkning, der fulgte af disse Misligheder: Bestræbelserne for paa moderne Maade at komme tilrette med de apostoliske Skrifter og deres Oprindelse, navnlig ved, som Eichhorn og H. Marsh, at forklare de synoptiske Evangeliers Skikkelse af lærd Compilation, og paa den anden Side Forsøgene paa, i samme at eftervise en, være sig nu æsthetisk eller dogmatisk konstneriск, Sammensætning. Den æsthetiske Retning fulgte F. B. Köster i sit Arbeide over Matthæusevangeliets Composition, med den ham egne fine Takt og Sands, hvilken vi skylde hans Opdagelse af Stropherne i den hebraiske Poesi, og som da ogsaa meget fremmede vor Forstaaelse af Matthæus; den sidste Retning er F. Delitzsch slaaet ind paa i hans „nye Undersøgelser over de kanoniske Evangeliers Oprindelse og Anlæg" (Leipz. 1853). Efter hans Mening skal vor Matthæus ganske svare til Pentateuchen; Cap. 1—2, 15 (Herrens Genealogi og hans Barndomshistorie indtil Flugten til Ægypten) til Genesis; Cap. 2, 15—7 til Exodus, som indeholder de mosaiske Grundsætninger; Cap. 8, 1—9, 38 (Beretningen om de Spedalskes Helbredelse og Renselse) til Leviticus; Cap. 10, 1 ff. (Apostelfortegnelsen) til Cap. 1—2 af Numeri; endelig Cap. 19—28 til Deuteronomium, saaledes at der i dette Evangelium foreligger et, efter Matth. 5, 17 tilsigtet og i den, der stedfundne, Fremhæven af Loven antydet pentateuchisk Anlæg, ligesom i Johannes Evangelium en Construeren efter Tretallet; hvilket sidste ogsaa Luthardt noget mere fastende har paastaaet.

Lücke lebsager nu ikke Delitzsch gjennem det hele tætte

Krat af det forviklede, skarpsindigt legende Phantasiværv, gjennem hvilket hiin Tanke er udført, men han baner os, siin som altid, med nogle faste skarpe Drehug en gangbar Vei gjennem det hele tjørnefulde Buskads og afhugger ved Roden den hele yppigt voxende Plantning. Naar allerede i Tredelingen i det 1ste Vers af Joh. Evang. Tretallet skal fremtræde som Grundschema for hele Evangeliet, saa viser Lücke, hvorledes Tanken i det første Vers dog først fuldender sig i det andet, og at man saaledes snarere maatte vente en Construeren efter Fiirtallet; desuden forraader allerede Modsigelsen mellem Delitzsch's og Luthardts Anordning af Stoffet begge Forsøgs fuldkomne Usikkerhed. Hvad Matthæus angaaer, saa tænkes der i Cap. 5, 17 aldeles ikke paa Thora alene, men meget mere paa Loven „og Propheterne", hvorefter der vel i Matth. kunde oppvises et Modbillede til hele G. T., men ingenlunde til Pentateuchen alene. Derefter viser han, hvorlidet hine Konstlerier ere i den gammeltestamentlige Literaturs og den bedre Judaismes Aand, hvor særdeles liden virkelig indre Værdi de have, og hvor stor Uret der skeer de hellige Forfattere, idet man søger at paabyrde dem Sligt. Han slutter med de Ord af den gamle ærlige „Wandsbecker Bote" (Claudius), der i saa mange Henseender fortjene at paaagtes af vor Tid:

„Vi efter Skygger jage
Og mangen Konst opdage
Og komme længer fra vor Vei" [1]).

[1]) Desværre findes der i vor Literatur endeel Analogt til disse af Lücke bekæmpede exegetiske Afveie, f. Ex. i P. C. Kierkegaards Skriftudlægning, der vidner om usædvanlig Phantasi og glimrende Dialektik, men som desværre med Hensyn til Skriftens sande Forstaaelse er aldeles ufrugtbar.

Ledigt Embede. 24de April. St. Johannes Menighed paa Fohr i Hertugdømmet Slesvig; Kirke- og Skolesprog tydsk; Valgkald.

Udnævnelser. 5te Mai. Sognepræst for Vesterbølle og Østerbølle i Viborg Stift, C. C. N. Balle, til Sognepræst for Nebsager og Bjerre i Aarhuus Stift. — Ordineret Catechet ved Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn, H. C. W. Ebbesen, til Sognepræst for Kousted og Naasted i Aarhuus Stift. — Capellan p. p. for Skydebjerg og Orte i Fyens Stift E. E. F. A. Schiwe, til personel Capellan hos Sognepræsten for Lidø og Smørum i Sjællands Stift, P. D. Wohnsen.

Med dette Nr. følger to Litographier paa eet Blad, forestillende Frue og Nikolai Kirker i Kjøbenhavn i deres forrige Skikkelse. De indbindes P. 155 og P. 204.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeskrift

for den evangeliske Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Pastor P. E. Lind og Pastor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 22. Den 19de Mai. **1854.**

Indhold: 1. De kjøbenhavnske Kirkers Historie; af Lic. C. Rothe. (Sluttet). 2. Ledige Embeder, Entledigelse og Udnævnelser. 3. Rettelser.

Udsigt over Kjøbenhavns Kirkers Historie,

med nogle statistiske Bemærkninger.

Af C. Rothe.

(Sluttet, see Nr. 10; 12-13; 15-16; 17; 18; 20).

XVIII.

Foruden de omtalte større og mindre Sognekirker, samt Vartov, har Kjøbenhavn endnu til forskjellige Tider havt flere Kirker, som vel egentlig have hørt til Veldædigheds-Stiftelser eller andre offentlige Indretninger af forskjellig Art, men i hvilke Gudstjeneften under større eller mindre Indskrænkning dog til visse Tider har været offentlig og tilgængelig for Byens Indvaanere. Vi gaae over til at berøre disse.

Den betydeligste blandt dem har i sin Tid **Waisenhus-Kirken** været. Denne Stiftelse oprettedes under Frederik den Fjerde den 8de April 1720, og sattes under samme Bestyrelse som Missions-Collegiet (oprettet d. 10de Dec. 1710), hvorved dens kirkelige Betydning hævedes. Bygningerne, som Kongen anviste til Brug for den, laae bagved det gamle Raad-

huus, fra Frederiksberggade til Slutteriesgaden, som havde sit Navn af det tilstødende Fængsel; det har altsaa været, hvor det nuværende Raadhuus efter Branden 1795 opførtes. Han havde allerede Christian d. Femte kjøbt en Gaard, som tilhørte en Grev Friis, for at indrette den til et Ridderligt Akademi. Dette forandrede Frederik d. Fjerde, Aar 1712, til et Landcadetakademi, og anviste et Lokale dertil i den, egentlig til et Operahuus opførte, store Bygning ved Bredgade, i hvilket det endnu er. Derpaa nedreves den brøstfældige Gaard, og en ny tillige med en Kirke opførtes til Brug for Waisenhuset; denne brændte 1728, før den endnu var fuldkommen færdig, men gjenopførtes fra 1731—1734. Kirken var midt i Bygningen, udvendigt prydet med et lille Spir; det Indvendige var simpelt, men passende og smukt. Først ansattes een, senere en Tid lang endog tvende Præster, blandt hvilke Enevold Ewald (Digterens Faber) er den bekjendteste. Gudstjenesten besøgtes meget flittigt af Byens Folk, især knytte de pietistiske Bevægelser under Christian d. Sjette sig til Prædikenerne i denne Kirke. Af en anden Art vare de Forsamlinger, Frederik d. Fjerde anordnede den 7de Juni 1728, idet han under Mulkt befalede Jøderne her at møde een Gang om Ugen, for at høre en christelig Omvendelses-Prædiken! — Under Struensee forandredes hele Waisenhusets Indretning ved en kgl. Bestemmelse af 5te Dec. 1771; Kirken lukkedes med det Samme, og Præsten afskedigedes. Dette varede dog kun til den 12te Novbr. 1772, da alt kom i den gamle Orden igjen, og Præsten ved Vartov, Bendix Krøll, ansattes som Inspecteur og Præst ved Waisenhuset. (Han blev siden Hofpræst.) Kirken gjenindviedes den 11te Oct. 1773, og brugtes nu til Gudstjenesten, indtil den anden store Ildebrand 1795 aldeles lagde den i Aske. Da Waisenhuset efter denne Ulykke først flyttedes til Blaagaard, og siden til den nye Gaard, der kjøbtes til det paa Store Kjøbmagergade, faldt det af sig selv bort, at en Kirke her skulde indrettes, uden at nogen kgl. Resolution derom er afgiven. Præsten fik ligesom Lærerne Pension efter Ildebranden, og er ikke senere ansat. Endeel af Waisenhuus-Kirkens hellige Kar o. desl. ere skjænkede til den grønlandske Hovedkirke paa Godthaab.

XIX.

1) Ved Holmens Kirke omtaltes en Hans v. Osten, som der ligger begraven med sin Hustru Abel Kathrine Mesing. Denne Kone har grundlagt den efter hende benævnte **Abel-Cathrines Stiftelse** i Dronningens Tvergade, skjønt der er nogen Uklarhed derom, da hun ogsaa kaldes „Hans von der Wisches Efterleverske". Hun gav en Deel Jordegods i Jylland hertil, hvilket

ſenere ſolgtes for 20000 Rd. Stiftelſen er oprettet 1675 [1]), og fik ſin egen lille **Kirke**, hvis nuværende Bygning blev indviet 1752, og en Præſt, der tillige havde at varetage flere ſmaa Hoſpitalers og andre Fattigſtiftelſers aandelige Tarv.

2) Disſe Stiftelſer forenedes omſider i det nu ſaakaldte **almindelige Hoſpital**, hvis Hiſtorie fører os lidt tilbage i Tiden. — Chriſtian d. Fjerde havde anlagt et Silkemanufactur, der fik ſine Bygninger i den nuværende Silkegade, ſom opkaldtes derefter. Da han ſnart igjen ophævede Fabrikken, gav han Skjøde paa Bygningen paa Hjørnet af Silkegade og Pileſtræde „til Stadens Fattige", for at den kunde tjene til et „domus misericordiæ", (den 29de Marts 1630). Hovedindtægten til Forſørgelſen i dette Hoſpital ſkulde indkomme ved Tavlepenge. Siden flyttedes de Fattige et andet Sted hen, og Bygningen brugtes til Samlingsſted for Beſtyrelſen af Brøndſtrædets Hoſpital, af Børne- og Tugthuſet, ſamt af Peſthuſet, og kaldtes derfor „Conventshuſet for Stadens Fattigvæſen". I Brøndſtrædets Hoſpital — en Bygning imellem Møntergade og Brøndſtræde — anbragtes de Fattige, og ved dette var Præſten for Abel-Cathrine tillige anſat. Flere mindre Fattigſtiftelſer (lille Vartov, Veſter-Hoſpital) forenedes med det ſtørre, hvis Midler og Betydning ſaaledes voxede, at man under Frederik d. Femte beſluttede at opføre en ſtor Bygning til ſamme. Dette udførtes, idet Almindeligt-Hoſpital byggedes 1768. Her indrettedes en ſtor **Kirke**, hvor Gudstjeneſte regelmæſſig holdtes. Efterat Beſtyrelſen af Fattigvæſenet imidlertid fra Magiſtraten, under hvilken den var bleven henlagt, 1799 gik over til en ny, ſærſkilt Direction, foretog denne paa Hoſpitalet en Adſkillelſe af Patienter og faſte Lemmer, og for at forøge Sygeſtuernes Antal, ombyggedes **Kirken**, idet hele anden Sal og en Deel af førſte Sal fratoges den, ſaa at den nuværende Kirke kun er en tarvelig Levning af den oprindelige. Om dens Indretning er her intet ſærligt at bemærke.

3) Kort før almindeligt Hoſpital opførtes, var **Frederiks Hoſpital** blevet grundlagt (Fundats af 6te Auguſt 1759), ligeledes under Frederik d. 5te. Bygningerne opførtes fra 1755—1757, og i Mellemfløien ud til Amaliegade indrettedes en anſeelig, ſmuk **Kirke**, der fik ſin egen Præſt. Dennes Embede har forbigaaende været forenet med andre, og er nu for beſtandigt forbundet med det ved Fødſels- og Pleieſtiftelſen, (oprettet ved Anordn. af 7de Dec. 1770). Denne Stiftelſes Indretning koſtede Hoſpitalet ſin Kirke, da Struenſee befalede, at den ſkulde forandres til Sygeſtuer. Den er ikke ſiden,

[1]) Efter Inſcriptionen over Døren: 1676, i Februar.

uagtet Fødselsstiftelsen har faaet sin egen Gaard, given tilbage, hvorfor Gudstjenesten endnu, meget usømmeligt, holdes paa en Stue, der har en anden Bestemmelse. Et Forslag til en ny Kirkes Indretning har været gjort; det vilde være en smuk Maade at feire Hospitalets snart forestaaende Jubelfest for dets 100aarige Bestaaen, at bringe Forslaget til en værdig Udførelse.

4. Ogsaa **Qvæsthuset**, som oprettedes under Frederik d. Tredie paa Christianshavn, fik sin egen **Kirke** eller Kapel. Præsten ved dette betragtedes tillige som tredie Capellan ved Holmens Kirke. Den Gudstjeneste, som her holdtes, er senere forlagt til **Sohospitalet** i Nyboder, hvilket aabnedes 1806; den besørges endnu af en dertil særskilt beskikket Geistlig blandt Præsterne ved Søetaten. — Qvæsthuset, som for en Deel nu benyttes til Fængsel, har to Bedesale til Prædiken for Fangerne.

5. En anden Stiftelse, der udsondredes fra Qvæsthuset, er **Opfostringshuset**, til hvilket en Gaard opførtes under Frederik d. Femte i Store Kongensgade; dette skete 1753. En **Kirke** byggedes her, som vel tidligere har været benyttet til Elevernes Bedetimer, men ved hvilken nu ingen Præst er ansat, og hvor derfor ingen Gudstjeneste holdes. Derimod har Kirken, med Fattigdirectionens Tilladelse, i en Række af Aar været benyttet til forskjellige gudelige Forsamlinger og Møder. Den er i 1853, ved Anstaltens Jubilæum, meget net restaureret.

6. Have vi her en Kirke uden Præst, da er det Modsatte Tilfældet i det **Harboeske-Frue-Kloster** i Stormgaden (Fundats af 23de Novbr. 1735). Ved dette er en Prædikant ansat, der tillige er Sjæleſørger i Stiftelsen, men der findes ingen Kirke; en almindelig Sal maa tjene til Gudstjenestens Afholdelse.

7. Udenfor Byen er allerede **St. Hans Hospital eller Ladegaarden** omtalt (see P. 270. Anm.) Her er nu en passende Bedesal indrettet, men Præsteembedet er fra ifjor af forenet med Forstanderposten ved det bortfjernede Døvstummeinstitut, saa at hele Præstens Gjerning væsentlig maa indskrænke sig til Prædiken.

8) Ved **Døvstummeinstitutet** har der været ansat en Præst siden 1822, men der er ingen særskilt Bedesal indrettet i den nye Bygning; at Gudstjenesten kun er for Institutets Elever, følger af sig selv.

9. Blandt Fængselskirkerne har en fortløbende Række Præster været ansat ved det **civile Arresthuus** fra 2den August 1737. Tidligere maatte enhver af Stadens Præster betjene sine Skriftebørn i Arresten, og Delinqventer ledsagedes til Retterstedet af den Sjæleſørger, de forlangte. Morgen- og Aftenbøn holdtes dengang dagligen af en Discipel fra Latinskolen, (som derfor havde 20 Rd.) En lille **Kirke** findes nu i det efter

Ildebranden (1795) opførte nye Arrefthuus, i hvilket en Tid lang Gudstjeneften har været holdt offentlig. Dette er nu ophørt. Præften ved dette Fængſel prædiker tillige i det nye Thinghuus udenfor Nørreport, hvor en ſærſkilt Indretning er truffen til Gudstjeneſtens Afholdelſe, uden at Fangerne behøve at forlade deres Celler.

10. Paa den ved ſit Overmod og ſin Letſindighed bekjendte ulykkelige Kai Lykkes Gaards Grund, opførtes under Chriſtian d. Sjette, 1739, **Tugt- og Børnehuſet.** Dette fik en temmelig ſtor **Kirke** ud til Torvet med et lille Spir, i hvilken Gudstjeneften holdtes offentligt. Fangerne ſatte 1817 Ild paa Straffeanſtalten, og ved denne Leilighed brændte Kirken med. Den er ikke ſenere opført, men tre Sale benyttes til den regelmæſſige Gudstjeneſte. Præſteembedet ved dette Fængſel har, ligeſom det ved civile Arrefthuus, før været forenet med andre Embeder, men er nu ordentlig udſondret, og beſørges atter ſiden 1842 af en dertil ſærſkilt beſtikket Geiſtlig.

11. I **Stokhuſet,** ſom ſtaaer under Commandantſkabet i Kjøbenhavn, have Garniſonskirkens Præſter ſtedſe beſørget Prædiken og Sjæleſorg, (Reſkript af 27de Januar 1741), og dette er Tilfældet endnu. Gudstjeneſten, ſom ogſaa her har været offentlig, holdes nu for Fangerne alene i en ſimpel dertil indrettet Bedeſal.

XX.

Vende vi os fra den lutherſke Kirke til de andre chriſtne Partier, ſom have havt Kirke og Gudstjeneſte i Kjøbenhavn, eller nu efter Religionsfrihedens Gjennemførelſe beſtræbe ſig for Indretningen heraf, da maa Opmærkſomheden henvende ſig paa den reformeerte Kirke, paa den engelſk-biſkoppelige og Brødremenigheden, og endelig paa den romerſk- og paa den græſk-katholſke Kirke.

1. Det varede, ſom bekjendt, længe, inden de Reformeerte fik Tilladelſe til at nedſætte ſig i Danmark. Johan à Lascos og hans Troesfællers Bortvilsning 1553, af Chriſtian d. Tredie, angav Retningen for den følgende Tid, der ſtrengt holdt over den rene lutherſke Lære og betragtede alle andre Partier ſom Kjættere eller Schismatikere og Secterere. I Altona havde de Reformeerte vel Tilladelſe at opholde ſig, men for Kjøbenhavns Vedkommende blev det dem førſt tilſtaaet den 3die Januar 1685, i Anledning af de Mange, ſom efter det Nantiſke Edicts Ophævelſe og Dragonaderne flygtede fra Frankrig, og ſøgte ſig et nyt Hjem. At Chriſtian d. Femtes Dronning, Charlotte Amalie fra Heſſen-Caſſel, ivrigt bekjendte ſig til den reformeerte Lære, bidrog væſentlig hertil.

Da en lille Menighed efterhaanden havde samlet sig, fik den først Tilladelse til at holde sin Gudstjeneste i den saakaldte Wigants Gaard, der har ligget paa Hjørnet af den efter en bekjendt Bygherre i hiin Tid opkaldte Gade, hvor senere Prindsens Palais opførtes. Ved Dronningens Indflydelse og Understøttelse grundlagdes imidlertid den **Reformeerte Kirke** i Gothersgade den 20de April 1688, ligesom ogsaa fornemmelig ved hendes Godhedighed tvende Boliger opførtes for 4 Præster, to tydske og to franske; til deres Lønning henlagde hun Legater, hvis Beløb hun endog paa sin Dødsseng forøgede. Denne ældre Kirke stod til 1728, da den ødelagdes i den store Ildebrand; men den laae ikke længe i Ruiner. Præsten Eyraud sendtes til Tydskland, Schweiz, Frankrig, Holland og England om Hjælp, og for Beløbet af denne og af Collecter hjemme opførtes den nuværende Kirke, som allerede var færdig og kunde indvies til Gudstjeneste den 4de Marts 1731. — Hovedfacaden er 41 Alen lang, og 21 Alen høi til Gesimsen; Spiret er 26 Alen over Tagryggen, og i det Hele 58 Alen høit. Det Indre er lyst, venligt og simpelt, uden Prydelser, som Charakteren af den reformeerte Gudstjeneste fordrer det. — Menigheden, især den franske, er i Aarenes Løb temmelig sammensmeltet, men har dog endnu 1 tydsk og 1 fransk Præst [1]). Hver Deel af den har sin særegne Bestyrelse, og egentlig intet tilfælles, undtagen Kirken, i hvilken den tydske Menighed har sin Gudstjeneste først, og den franske sin senere fra Kl. 11. Aftensang er bortfalden.

2. Den **engelsk-biskoppelige Kirke** har siden 1771 havt sin Religions-Øvelse i Kjøbenhavn. Men Antallet paa dem, der bekjende sig til den, har vel neppe tidligere været stort nok til at danne en egentlig Menighed; de have deeltaget i den engelske Ministers Huus-Gudstjeneste. Dette er forsaavidt forandret i de seneste Aar, at en ordentlig, simpel, men passelig Bedesal er bleven indrettet i Mellembygningen i Gaarden Nr. 52 i Store Kongensgade, ligesom Gudstjenesten har faaet Offentlighedens Præg, idet Prædikanten, Tiden og Stedet nu regelmæssigt anmeldes i Aviserne. Der er ansat een Præst ved denne Kirke.

3. Den herværende Afdeling af **Brødremenighederne** har først ved Bevilling af 12te Marts 1783 faaet Tilladelse til Indretning af en regelmæssig og offentlig Gudsdyrkelse, hvorhos dens Medlemmer dog før vare forpligtede til at søge den almindelige lutherske Kirke og deeltage i dens Sacramenter. En

[1]) Bergsøe (Statistik 1. 493) opgiver Størrelsen af den fransk-reformeerte Menighed 1844 til 118 Personer, (for 100 Aar tilbage til 200); og af den tydsk-reformeerte til 300 Mennesker, (for 100 Aar siden til 600).

ſmuk, paſſelig Bedeſal har den fra hiin Tid havt i Stormgade Nr. 197, i hvilken ſtadigen en Aftengudstjeneſte holdes. Menigheden har een Agent her.

4. Det var en naturlig Følge af Reformationens Oprindelſe, at Forholdet til de **Romerſk-Katholſke** iſær maatte blive fjendtligt, og at de Evangeliſke ſondrede ſig ſkarpeſt fra diſſe, ligeſom at den gjenſidige Udelukkelſe og Fordømmelſe mellem diſſe Partier maatte vedvare længſt. Man finder derfor ikke Spor udenfor den aldeles privata Huusandagt til katholſk Gudstjeneſte eller Kirke i Kjøbenhavn, før Frederik den Tredie 1667 tillod, at en ordentlig Gudstjeneſte indrettedes i den franſke Miniſters Hotel, og ſiden Chriſtian den Femte 1671 den 26de Septbr. tilſtædede, at en Kirke byggedes; Tilladelſen hertil udvirkede Ludvig den Fjortendes Geſandt Hugo de Terlon, men der er nok aldrig gjort Brug af den. De øvrige fremmede Geſandter fra katholſke Magter, den ſpanſke, portugiſiſke, neapolitanſke og polſke, havde ogſaa deres Geſandtſkabspræſter og Huuskapeller, men diſſe beſøgtes neppe af herværende Katholiker. Vigtigſt blev den keiſerlig-øſterrigſke Legation i denne Henſeende, da de fleſte Katholiker vare af tydſk Herkomſt. Denne er det, ſom har eiet det lille **Kapel i Bredgade**, hvilket i mange Aar har været almindeligt og offentligt benyttet til Meſſen, medens Loven (6—1—5) forbød Medlemmer af Statskirken at bivaane denne, uden at dette urimelige Forbud dog nogenſinde er blevet overholdt. Da Kapellet kun var libet og ingen Opſigt gjorde til Gaden, har der allerede i forrige Aarhundrede været Tale om at ombygge det til en anſeelig Kirke, hvortil Keiſeren vilde udrede Omkoſtningerne; men heraf blev dog dengang Intet, uden at de Hindringer, paa hvilke Planen ſtrandede, nærmere oplyſes[1]); muligen have de ſtaaet i Forbindelſe med et andet Forſlag, ſom 1787 gjordes Regjeringen her, at beſtikke en ſæregen katholſk Biſkop for Danmark. Det blev imidlertid dengang afſlaaet, ligeſom Chriſtian d. Ottende ved Reſol. af 9de Juni 1841 vægrede ſig ved at anerkjende Biſkop Lüpke ſom apoſtoliſt Vicarius for Norden. Derimod tillod han en Ombygning af det øſterrigſke Geſandtſkabs Kapel til en **ordentlig ny Kirke**, men uden Taarn, Klokker eller Vinduer til Gaden. Opførelſen af denne overdroges Prof. Hetſch, efter hvis Tegninger Bygningen fuldførtes, ſaa at den efter ſin høitidelige Indvielſe Allehelgensdag, d. 1ſte Novbr. 1842, kunde tages i Brug. Ved en Viinhandler Biancos Teſtamente var

[1]) See Uſſings Kirkeforf. I. 334. Bergſoe figer i ſin Statiſtik, at Tilladelſen til at gjøre Kapellet til en Slags Sognekirke for Katholikerne her, var en Gjengjæld for, at det danſke Legationskapel i Wien blev ophøiet til Sognekirke for Lutheranerne der.

en Sum til dette Foretagende udsat; hvad der medgik mere, skaffedes, især fra Wien; Totalbeløbet af Udgifterne har været henimod 60,000 Rd., hvorved endnu maa bemærkes, at der bag Kirken er Boliger for Præsterne og Kirkebetjente, samt Lokale til en Drenge- og en Pige-Skole.

Forsiden af Kirken har twende Dørpavillons, forbundne med et Jerngitter, der omgiver en lille Forgaard. Over Hovedindgangen er Maria med Barnet i Basrelief; høiere oppe 5 hele Figurer i Nischer, forestillende Moses, Aron, David, een af Propheterne og Johannes den Døber; øverst knæle twende Engle. Indskriften er: Christo Redemptori sacrum. — Det Indre danner et smukt, lyst, aabent Rum, med et fladt Loft og en Nische til Høialteret, ligefor Indgangen. Daab og Prædikestol staae paa Hjørnerne af Altar-Nischen og Sidemurene; — for Enden af hver af Sidegangene ere endnu twende Altere, det ene med et Billede af Jfr. Maria (malet af Prof. Kuppelwieser), det andet med et Billede af den hell. Ferdinand, Keiser Ferdinand I.s Navnepatron (malet af Prof. Leopold Schulz). Orgelet, med en Balkon for Chorsangerne, er i den modsatte Ende af Kirken, over Hovedindgangen [1]). Ved denne Kirke ere to Præster fast ansatte.

5. Ogsaa den **græsk-katholske** Cultus har ifjor faaet et særeget, for den opført Kapel i Kjøbenhavn i en Bygning, som foreløbigt er leiet dertil af den russiske Legation paa 10 Aar. Kapellet er beliggende paa Hjørnet af Reverents- og Lare-Gade, i Flugt med de øvrige Huse, men ved sin Architektur allerede iøinefaldende nok. Den to Etager høie Bygning har nemlig i Hjørnet over Hovedindgangen et meget høit Basrelief, som forestiller et Kors med twende hvide Engle paa blaa Grund; hvor Korsets Arme krydses, ere Tornekronen o. s. v. anbragte, ovenover Treenigheds-Symbolet i en forgyldt Straalekrands; det hele betyder Tro, Haab og Kjærlighed (1 Cor. 13, 13). Gavlen ender i smaa Spire i den Stil, som sædvanligt sees paa Billeder af russiske Kirker. — I Huset er Bolig for Præsten og Cantoren, og i en lille, passende decoreret Sal holdes Gudstjenesten. I Salen er efter græsk Ritus antydet Forskjellen mellem Forgaarden og det Hellige, og ved en fritstaaende, lav Trævæg er det Allerhelligste afsondret. Denne Mellemvæg er smykket med 6 Malerier af bibelske Emner, blandt hvilke eet af Apostlen Paulus, til hvem Kapellet er indviet. Foruden de twende enkelte Sidedøre, findes en dobbelt Dør paa Midten, ligefor Alteret; disse Dørre aabnes ved forskjellige Momenter i

[1]) See Beskrivelse og Tegninger af Prof. Hetsch i Allgemeine Bauzeitung. Wien. 1850.

Meſſen. Alteret er et ſimpelt Bord af Træ, til at ſtytte, bedækket med et Klæde (ἀντιμηνσια); der er ingen Altertavle eller anden Prydelſe, kun to ſmaa Stager ſtaae derpaa. Et Bord ved Siden benyttes ved Tilberedelſerne til Conſecrationen; et Par ſmaa Malerier ere ophængte paa Væggen. — Gudstjeneſten er kun beſøgt af Geſandtſkabs-Perſonalet, og af hvem der henvender ſig derom til Præſten. Den holdtes tidligere i et Værelſe i Præſtens Bolig i et Privathuus; nu har man faaet et ſømmeligere Lokale dertil. Kapellet, (ſom det maa kaldes), er ikke indviet, men taget i Brug i Auguſt 1853. Prædikeſtol og Døbefunt findes ligeſaalidt ſom Bænke eller Stole. Hvorvidt og naar der ſkal prædikes, er overladt til Præſtens Skjøn; Daaben foretages ved Nedbyppelſe, hvortil et ſtørre Bækken haves [1]).

XXI.

Ville vi nu tage en Overſigt over Antallet af Kjøbenhavns Kirker til forſkjellige Tider, da har dette nogen Vanſkelighed, da det ikke er ganſke let at beſtemme, hvad der bør regnes med og hvad ikke. De egentlige Sognekirker er det letteſt at anføre; men ogſaa blandt dem findes dog ſaadanne, der deels kun have beſtaaet i ganſke kort Tid (ſom Kirken udenfor Nørreport), deels have været færdige, men aldrig indviede (ſom St. Anna Rotunda), eller hvis Bygning ikke er fuldført (ſom Marmorkirken). Da det imidlertid er uden ſæregen Vigtighed her, har jeg opført alle, ſaa at den, der vil have Antallet paa de til en vis Tid virkelig i Brug værende Kirker, let kan faae det ud. En anden Vanſkelighed ligger i den ældſte katholſke Periode, da i den egentlig Kloſterkirker og Kapeller burde medregnes under en ſærſkilt Rubrik, naar man nøiagtigen vilde vide, hvilke Bygninger Byen dengang eiede til gudstjenſtlig Brug. Saaledes burde St. Annæ Kapel, Graabrødreklaſtrets Kirke, St. Jørgens-, St. Gertruds-, og formodentlig St. Klaræ-Kloſters Kapeller have været med. Imidlertid kan det om flere af diſſe nu neppe afgjøres, hvorvidt de have havt deres ſæregne Gudstjeneſte eller ikke, foruden at en ſtørre Vidtløftighed, hvortil her ikke er Stedet, vilde blevet Følgen af at medtage dem.

Hvad Hoſpitals- og Fængſels-Kirker angaaer, da maa jeg bemærke, at jeg kun har medtaget dem, der idetmindſte have havt en ſaadan Bedeſal, at den vel kunde kaldes en lille Kirke, hvorhos dog Henſynet til Gudstjeneſtens Offentlighed og til Anſættelſen af en ſærſkilt Præſt har havt nogen Indflydelſe.

[1]) De ſekteriſke Partier, Baptiſter, Mormoner o. ſ. v., have aldrig brevet det til at faae nogen ordentlig Bedeſal end ſige noget ſærſkilt dertil opført Kapel.

Oversigt over Kjøbenhavns Kirker i forskjellige Perioder.

Kirkens Navn.	1500.	1600.	1650.	1700.	1750.	1800.	1850.
Sognekirker.							
1. Slotskirke	„	1	1	1	1	1[1]	1
2. Nikolai-K.	1	1	1	1	1	„[2]	„
3. Clemens-K. . . .	1	„	„	„	„	„	„
4. Peders-K.	1	1[3]	1	1	1	1	1
5. Frue-K.	1	1	1	1	1	1	1
6. Kirk. udf. Porten	„	„	1[4]	„	„	„	„
7. Helliggeistes-K. .	1	1	1	1	1	1	1
8. Holmens-K. . . .	„	„	1	1	1	1	1
[9. St. Anna Rotunda.	„	„	1[5]	„	„	„	„
10. Regentskirken . .	„	„	1[6]	„	„	„	„
11. Trinitatis-K. . .	„	„	1	1	1	1	1
12. Frelserens-K. . .	„	„	1	1	1	1	1
13. Garnisons-K. . .	„	„	„	„	1	1	1
14. Citadellet	„	„	„	„	1	1	1
15. Fredriks tydske K.	„	„	„	„	1[7]	1	1
[16. Marmorkirken . .	„	„	„	„	1[8]	„	„
	5	5	11	8	12	10	10
Hospitalskirker.							
17. Vartov	„	„	1[9]	„	1	1	1
18. Brøndstrædets-Hs.	„	„	1	1	1	„	„
19. siden Almind. Hos.		„	„	„	„	1	1
20. Abel Cathrine .	„	„	„	1	1	1	1
21. Frederiks-Hosp. .	„	„	„	„	1[10]	„	„
22. Qvæsthuset . . .	„	„	1	1	1[11]	„	„
23. siden Søhospit.[12])	„	„	„	„	„	1	1
24. St. Hans Hospit.	1	1	1	1	1	1	1
25. Waisenhuset . . .	„	„	„	„	1[13]	„	„
26. Opfostringshus .	„	„	„	„	„	1	1[14]
	1	1	4	4	7	6	6
Fængselskirker.							
27. Civile Arresthus .	„	„	„	„	1	1	1[15]
28. Børnehus	„	„	„	1	1	1[16]	„
	„	„	„	1	2	2	1
I Alt	6	6	15	13	21	18	17

[1] Brændt 1794; den nye indviet 1826. [2] Brændt; nedlagt 1804. [3] Fra 1585 tydsk. [4] Ødelagt 1658. [5] Aldrig indviet; nedreven 1663. [6] Studenterkirke til 1656. [7] Under Bygning fra 1749. [8] Aldrig færdig. [9] Udenfor Byen; ødelagt 1658—59. [10] Færdig 1757; nedlagt 1771. [11] Siden Qvæsthuset er benyttet til Fængsel, ere twende Bedesale indrettede. [12] Har ingen ordentlig Kirke. [13] Brændt, nedlagt 1795. [14] Ingen Præst. [15] Gudstjeneste for Fangerne holdes ogsaa i Fængselet paa Nørrebro. [16] Brændt 1817; nu bruges 3 Bedesale.

Lignende Vanskeligheder har Listen over Præsternes Antal beredet, da Sognegeistligheden bør skjelnes fra de ved særskilte Stiftelser ansatte Præster, og disses Virksomhed dertil har en meget forskjellig Charakteer og Betydning for hele Byen. Idet jeg ogsaa her har anført dem alle, haaber jeg at have indrettet Fortegnelsen saaledes, at det vil være let at benytte disse Opgivelser i forskjelligt Øiemed. Kun om **Catecheterne** maa jeg gjøre en historisk Bemærkning.

Disse Præster kunne nemlig ikke regnes med til „Ministerium Hafniense", skjøndt de tildeels have en ikke ubetydelig Deel i den geistlige Virksomhed her i Byen. Catecheter ere — hvorvel Navnet peger tilbage til den christne Kirkes Oldtid — først indførte her af Christian d. Sjette, som den 28de April 1736 anordnede Ansættelsen af 3 Catecheter ved Holmens Kirke, og samtidigt gav en Instrux. for dem, hvorved der forordnedes, at de nogle Dage om Ugen skulde offentligen katechisere i Kirken med Skolebørnene, desuden prædike paa visse Tider, undervise i Skolen og hjælpe Præsten med Confirmanter, (denne Embedsforretning var dengang ny, indført ved Forordning af 13de Januar 1736), med Sygebesøg, med Tilsyn med Fanger o. s. v., kort med alt, hvortil Ordinationen ikke behøvedes; thi denne fik Catecheterne først efterhaanden, langt senere. — Allerede under 9de Mai 1736 befaledes, at alle Sognepræster og Capellaner, undtagen ved Frue Kirke, hver skulde holde een Catechet til Hjælp ved sin Embedsgjerning. Befalingen udførtes dog hverken nøiagtigt eller paa eengang, hvorimod Catecheter efterhaanden ansattes, hvortil den Bestemmelse, at Præsterne selv skulle lønne dem, har bidraget. — Stemningen mod Kirke og Christendom, der fra Vantroens Tid i forrige Aarhundredes sidste Halvdeel, gik over til Rationalismens i det nærværende, har nu ogsaa her givet sig et Vidnesbyrd, idet man nedlagde Kirker og afskaffede Præster (sammenlign Oversigten), og, da der viste sig Trang til flere Geistlige, meente at kunne hjælpe sig ved at faae nogle Mænd ordinerede til at udføre præstelige Embedsgjerninger, uden at de dog skulde træde i et Sjæleførgerforhold til Menighederne. Thi dette var vel egentlig Grunden til, at man begyndte med at lade Catecheterne

ordinere, som Præsternes, nærmest Sognepræstens, Medhjælpere. Deres Stilling er saaledes en uklar og kan være en ubehagelig, da de vel ere Præster, men uden præstelig Virkekreds, da denne ganske afhænger af Andre, og man saaledes ikke veed, om de bør medregnes eller udelukkes, naar Talen er om Menighedens Geistlige. Med Hensyn til det Sparsommelighedsprincip, som i hiin Tid anvendtes saa stærkt paa Kirkens Forhold, bør man dog billigen bemærke, at det omtrent træffer sammen med de ulykkelige Tider efter 1807, da Hovedstaden saa haardt rammedes af Bombardementet og den langvarige Krigs Nød. Dette maa ogsaa tjene noget til Undskyldning for det Accumulerings-System af geistlige Embeder, der en Tid lang herskede. (Fængselspræsternes Embede forenedes med forskjellige Capellanier; Almindelig Hospitals Præst var tillige Catechet ved Trinitatis Kirke og en Tid lang dertil Præst ved Tugthuset; Præsten i Castellet havde ogsaa Frederiks-Hospital osv.) Dette har man i de sidste Decennier ændret, hvilket ogsaa staaer i Forbindelse med de gunstigere Tider for Velstanden, og med et mere bevæget aandeligt Liv i Menighederne, hvormeget dette end lader tilbage at ønske. — Med disse Bemærkninger lader jeg nu følge en sammenlignende

---

[1] Antallet af Geistlige er ikke fastsat. [2] Nedlagt 1804. [3] Ordineret siden 1807. [4] Ord. siden 1818. [5] Ord. siden 1806. (?) [6] Anden Capellan ansat 1845*. Catecheten ord. 1809. [7] Ord. Catechet fra 1837.

* Et Reskr. af 25. Sept. 1744 bestemmer, at der ved Trinitatis Kirke „efterdags ikkun skal være een Capellan, ligesom det tilforn været haver" osv. Jeg har Intet fundet om, at der nogensinde har været to virkeligt ansatte Capellaner ved denne Kirke før i vor Tid.

Oversigt over Kjøbenhavns Præsteskab fra 1750—1850.

Kirkens Navn.	1750.		1800.		1850.		
	Sogne-præst.	Capell.	Sogne-præst.	Capell.	Sogne-præst.	Capell.	Ord. Catech.
Danske Sognek.							
1. a. Slotskirken [1] .	2	„	2	„	1	„	„
2. Nikolai-Kirke [2] .	1	2	1	2	„	„	„
3. Frue-Kirke . . .	1	2	1	2	1	2	1[3]
4. Helliggeistes-K. .	1	1	1	1	1	1	1[4]
5. Holmens-K. . .	1	2	1	2	1	2	2[5]
Ovæsth. Sohof.	„	1	„	„	„	„	„
6. Trinitatis-K. . .	1	1	1	1	1	2[6]	1
7. Frelsers-K . . .	1	1	1	1	1	1	1[7]
8. a. Garnisons-K.	1	1	1	1	1	1	1[8]
Stokhus [9] . . .							
9. Citadellet	1	„	1	„	1	„	„
	10	11	10	10	8	9	7
Tydske Sognek.							
b. Slotskirken .	2	„	1[10]	„	„	„	„
10. Petri-K.	1	1	1	1	1	„	1[11]
b. Garnisons-K.	1	1	1	1[12]	„	„	„
11. Frederiks-K. . . .	1[13]	„	1	„	1	„	1
	5	2	4	2	2	„	2
Hospitals- og Fængsels-Kirker.							
12. Bartov	1	„	1	„	1	„	„
13. Brøndstrædets-Hospital . . .	1	„	1	„	1	„	„
(Alm.-Hosp.) .							
14. Abel-Cathrine .							
15. St. Hans-Hos. .	1	„	1	„	1[14]	„	„
16. Døvstummeinstitut	„	„	„	„	1	„	„
17. Waisenhuset . . .	1	1[15]	„	„	„	„	„
18. Frederiks-Hos. . .	„	„	1	„	1	„	„
19. Civile Arresth. .	1	„	1	„	1	„	„
20. Børnehus	1	„	1	„	1	„	„
	6	1	6	„	7	„	„
I Alt	21	14	20	12	17	9	9
Tilsammen	35		32		26		
					35		

[8] Ord. Cat. siden 1812. [9] Om Prædiken osv. i Stokhuset, see Reskr. af 1741, 27. Januar. [10] Den sidste tydske Hofpræst var Dr. Christiani. [11] Fra 1816 er en ord. Catechet ansat, istedetfor den anden Præst. [12] Overgaaet til Frederiks-K. 1819. [13] Egentlig fra 1759; før Capellan ved Frelsers Kirke. — Catecheten ordineres kun efter egen Ansegning. [14] 1853 forenet med Døvstummeinstitutet. [15] Kirken nedl. 1795.

Vi ville endnu tage en tredie Factor: **Befolkningens Størrelse, Menighedernes Omfang**, i Betragtning. Kjøbenhavns Folkemængde kan ikke fikkert opgives før 1769, da den første almindelige Folketælling fandt Sted. Dengang havde Staden 92,570 Indbyggere, saa at man vel er Sandheden nær, naar den i Aaret 1750 sættes til omtrent 90,000. Ved de senere Folketællinger, er den 1801 opgivet til 100,975, og 1850 til 129,695 Mennesker, og er altsaa i eet Aarhundrede steget med c. 40,000 Personer.

Denne Folkemængde var saaledes fordeelt:

Frue-Sogn. . . .	23,161	Mennesker.	Endvidere:		
Trinitatis-S. . .	40,902	—	Slotsmenigheden . .	258	Mennesker.
Helliggeistes-S. .	19,111	—	Vartov	447	—
Frelsers-S. . . .	15,245	—	Alm. Hosp. (1333) / Abel Cathrine (38)	1371	—
Holmens-S . . .	15,670	—	Udenbyes-Vester-Dv.		
Garnisons-S. . .	10,765	—	(til Frederiksberg) .	2377	—[1])
Citadellet.	388	—			

Hvorledes har nu de ydre Midler til at sørge for denne Befolknings religiøse Tarv holdt Skridt med Forøgelsen af Mennesker? — Det er et sørgeligt, men for Enhver, der endog blot erkjender Vigtigheden af Kirkens Opgave i Borgersamfundet, et alvorligt Resultat, naar vi, med de foran staaende Oversigter for Øie, maa sige: at der ikke blot ikke er gjort noget Nyt, for at fremme disse Interesser, men at endog Kirkers og Præsters Antal er aftaget, samtidigt med Befolkningens Tiltagen, — et saa alvorligt Resultat, at vi tør haabe, at Fremhævelsen af disse Forhold ikke vil blive uden Frugt enten paa Menighederne selv, eller paa de Mænds Stemning, navnlig Kjøbenhavns Communalbestyrelse, som paa en eller anden Maade have med Kirkens Anliggender at gjøre, eller paa Regjeringen og Rigsdagen, der ved Grundlovens § 2 ere forpligtede til at understøtte Folkekirken.

For 100 Aar siden (1750) havde Hovedstaden c. **90,000 Indbyggere** (af hvilke de, som ikke hørte til den

[1]) See Statist. Tabelværk. Ny Række. 3 Bind. Pag. VII–VIII. — I dette Værks 1ste Bind Pag. 126—129 angives Mosaiternes Antal her i Byen til 2500, de Reformeertes til 494, Catholikernes til 450, og Baptisternes til 380 Mennesker.

evangelisk-lutherske Kirke, forholdsvis vare yderst faa, ligesom nu); den havde foruden den i Bygning værende Marmorkirke, 11 Sognekirker og 9 Hospitals- og Fængsels-Kirker med offentlig Gudstjeneste; ved disse **20 Kirker** vare 21 danske og 7 tydske Sognegeistlige og 7 Hospitals- og Fængselspræster, i alt **35 Præster**, ansatte.

Aar 1800 var Folkemængden c. **100,000**; af Sogne-Kirker havdes **10**, (af hvilke Slotskirken var brændt, altsaa kun 9 i Brug), af andre Kirker 8, **i alt** 18; der var 20 danske og 6 tydske Sognegeistlige, samt 6 ved Hospitaler og Fængsler, — **tilsammen 32. Altsaa:** 10,000 Mennesker **mere**, — 2 Kirker og 3 Geistlige **mindre.**

Aar 1850 talte Byen c. **130,000** Indbyggere; den havde 10 Sognekirker, og 7 andre (af hvilke ingen Gudstjeneste holdes i Opfostringshusets Kirke), — **altsaa 17**; af Geistlige: 17 danske og 2 tydske Sognegeistlige og 7 Hospitals- og Fængsels-Præster, **tilsammen 26. Altsaa:** c. 40,000 Mennesker **mere**, — 3 Kirker og 9 Præster **mindre** end 1750[1]).

Istedetfor disse 9 virkelige Præster, har Folkekirken faaet 7 danske og 2 tydske ordinerede Catecheter. Lægges disse til, da vilde Byen faae det samme Antal Geistlige, som for 100 Aar siden, medens Befolkningen som sagt er steget med 40,000 Mennesker, og Broerne, den fjernere liggende Deel af Staden, saa stærkt bebygges. Dersom disse Tal, der vise de unaturlige Forholds stadige Tiltagen, ikke i sig selv tale tydeligt og indtrængende nok, vilde sikkert alle Opfordringer, til hvilke de kunde give Anledning, være spildte; men vi opgive ikke Haabet, at alle Vedkommende ville lade det være sig magtpaaliggende, hvad der i denne Henseende ved givne Leiligheder maa og bør gjøres, og vi fortrøste paa, at disse Oplysninger ogsaa maae virke paa vore Embedsbrødre, som en Spore til, ved forøget Anstrængelse og Samvittighedsfuldhed i Embedets Førelse, at erstatte hvad de numeriske Forhold lade tilbage at ønske. Vi skulle saameget mindre her indlade os paa, hvad mere der kunde gjøres, som det navnlig paa det aande-

lige Gebeet gjælder, at en Enkelts velsignelsesrige Virksomhed erstatter eller opfylder Manges, og som, ved Sognebaandets Løsning i Kjøbenhavn, den Ene allerede er kaldet til større ydre Virksomhed i Menigheden, der samler sig om ham, end en Anden; ikke heller skulle vi nu opkaste Spørgsmaal om, hvorledes man skal skaffe sig det tilbørlige Antal Medhjælpere til Præsteembedets forsvarlige og virksomme Førelse, eller hvilken særegen Virkekreds man i Øieblikket kunde anvise disse; men vi ville — idet vi see ud over Hovedstadens kirkelige Trang — slutte med at lade denne minde os om det Ord: „Høsten er stor, men Arbeiderne ere faa; beder Høstens Herre at sende Arbeidere til sin Høst!“

---

[1]) Vi ville til Sammenligning opgive efter Statskalenderne Antallet af Kirker og Præster i Stockholm og Christiania. — Sverrigs Hovedstad har 12 Sognekirker, samt 5 Hospitals- og Fængselskirker; ved disse ere 29 Sognegeistlige og 6 andre Præster ansatte. Befolkningen udgjør 85,000 Mennesker. — Norges Hovedstad har 3 Kirker, foruden Fængselskirkerne, med 6 Sognegeistlige og 3 Fængselspræster. Folketallet er 30,000. — Efter Fliegende Blätter des r. H. for 1854. Nr. 3. har man i England antaget, at Maximum af en ordnet Menighed med een Hoved- og flere Hjælpepræster ikke burde overstige 6000 Sjæle. I den hollandske Statskirke skal enhver Menighed deles, naar dens Medlemmers Antal voxer til over 5000. Ved Rhinen har man hidtil antaget, at der burde være een Geistlig for hver 2000 Sjæle; Menighedernes virkelige Størrelse er dog i Gjennemsnit, efter Opgivelse for 10 Stæder, c. 3200.

Ledige Embeder. 9de Mai. Høietostrup i Sjællands Stift; Reg.s Sum 2152 Rd., ny Anf. 538 Rd. — Baarse og Veldringe i Sjællands Stift; Reg.s Sum 1652 Rd., ny Anf. 413 Rd. — Vesterbølle og Østerbølle i Viborg Stift; Reg.s Sum 994 Rd., ny Anf. 291 Rd. — Embedet som ordineret Catechet ved Helliggeistes Kirke i Kjøbenhavn.

Entledigelse. 13de Mai. Sognepræst for Sarild og Nølev i Aarhuus Stift, O. F. Bruun, paa Ansøgning, i Naade og med Pension.

Udnævnelser. 10de Mai Sognepræst til Vor Frue Kirke i Svendborg, Provst P. C. Hall, til Sognepræst for Karlebo i Sjælland. — 13de Mai. Capellan p. p. for St. Jørgens og Sørup i Fyens Stift, C. N. Hansen, til personel Capellan hos Sognepræsten for Bregninge og Bjergsted i Sjællands Stift, J. G. A. Jungersen.

Rettelser. Nr. 21. P. 320 Lin. 7 f. n. „udført“ læs: „udførte.“ P. 321 Lin. 17: „til hvem de gjøre“ læs: „til hvem de kunne gjøre.“ P. 321 Lin. 20: „Det Aar slap han ham“ læs: „Det Aar slap han, hun.“ P. 321 Lin. 27: „den er forpligtet“ læs: „de ere forpligtede.“ P. 326 Lin. 3 f. n. „vil bruge den“ læs: „vil bringe den.“

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 23. Den 26de Mai. **1854.**

Indhold: 1. Kirke-Commisſionens Forhandlinger. 2. Om Menighedernes Indflydelſe paa Valget af deres Præſt; af Paſtor H. H. Bruun. 3. Er Sognebaandets Løsning at anſee ſom en Ulykke for det kirkelige Samfund? af Dr. Nordam. 4. En Bemærkning; af Dr. W. Rothe. 5. Ledige Embeder.

Kirke-Commisſionens Forhandlinger.

Onsdagen den 3die Mai 1854 traadte Kirke-Commisſionen atter ſammen. I Møderne den 3die, 9de, 10de, 16de, 17de, 19de og 23de Mai ſtete ſidſte Behandling af Forfatnings-Sagen. — I Mødet den 16de Mai forelagde Prof. Clauſen en ny Sag fra Miniſteriet, om hvorvidt Mulktering kunde anvendes for den confirmerede Ungdoms Udeblivelſe fra Provſters Kirkeviſitats eller ikke, til hvilken Sags Behandling en Comittee paa tre Medlemmer, beſtaaende af Biſk. Brammer, Biſk. Engelſtoft og Provſt Becker, blev nedſat. I Mødet d. 19de Mai fremlagdes et Forſlag fra Provſt Becker og Biſkop Engelſtoft, om Ophævelſe af Forbudet mod, at Præſterne vie dem, der have modtaget urefunderet Underſtøttelſe af Fattigvæſenet.

I de følgende Nr. vil det i Commisſionen vedtagne og til Miniſteriet indſendte Andragende i Kirkeforfatnings-Sagen blive meddeelt.

Om Menighedernes Indflydelſe paa Valget af deres Præſt.

Der hæver ſig ſaa mange Stemmer angaaende denne Sag, at det vel ikke er uſandſynligt, at den engang bliver gjennemført; og nægtes kan det ikke heller, at der er Endeel, der taler derfor, naar Sagen blot kunde ordnes paa en nogenlunde henſigtsmæsſig Maade.

Den almindeligſte Form for en ſaadan Menigheds-Indflydelſe er vel den, at Regjeringen foreſlaaer tre Candidater, og Menigheden vælger een af disſe, efterat den har havt Leilighed til at høre dem prædike. Det er muligt, at man har tænkt ſig noget Lignende indført hos os; men et ſtort Spørgsmaal er det i Sandhed, om der ved en ſaadan Ordning af denne Sag i Virkeligheden vilde være Noget for Folkekirken at vinde.

Det kunde unægtelig i enkelte Tilfælde være til Nytte for en Menighed at have Valg imellem tre Perſonligheder, iblandt hvilke den da havde Leilighed til at vælge den Bedſte; men et ſaadant Prærogativ blev dog ganſke viſt kun illuſoriſk, naar Ingen af de tre — hvilket jo let kunde indtræffe — var efter Ønſke. De Qvalificationer, der gave hine tre Mænd Fortrinsret til Præſentation fremfor de øvrige Aſpiranter, borgede, trods Regjeringens ſamvittighedsfuldeſte Henſyntagen, ingenlunde for, at en Menighed vilde erholde den Mand, den bedſt kunde være tjent med eller helſt ønſkede ſig. Og dette er det jo dog, hvorpaa det ret egentlig kommer an.

Ja en ſaadan Valgret giver ikke engang i ſig ſelv Sikkerhed for, at den Bedſte af de Tre vil blive foretrukken, eller den mindſt Ønſkelige tilſideſat. Det ſkal ingenlunde benægtes, at en Menigheds ſunde chriſtelige Sands og Dømmekraft er iſtand til efter en Prøveprædiken at kunne gjøre Forſkjel paa Aanderne og træffe det bedſte Valg; men om vi end troe, at Kirkelivets Traade holdes og ledes af en ſtyrende Haand, kunne vi dog ikke tvivle om, at Henſigten med en ſaadan Valgindretning paa Grund af den menneſkelige Skrøbelighed ofte vilde forfeiles. Ligeſom der gives Menneſker, der behage meeſt ved deres førſte Fremtræden, ſaaledes er der ogſaa dem, der

først vinde, naar vi nærmere have lært dem at kjende. Disse mangen Gang beskedne, maskee noget frygtsomme, men derfor dog ofte ædle og for den christelige Sandhed nidkjære og rettroende Mænd staae Menighederne ved en saadan usikker flygtig Prøve let Fare for at miste.

Til denne Mislighed kommer endnu een, der visselig ikke mindre bør paaagtes, den nemlig, at en Menighed ved et uheldigt Valg binder sig langt fastere til en vis Personlighed, end Tilfældet er under de nuværende Forhold. Er en Menighed nuomstunder misfornøiet med sin Præst, om hvis Afsættelighed der ikke kan være Tale, saa har den dog Haab om ved hans Forflyttelse at blive ham qvit; men under en saadan Valgrets-Tilstand vil dette vanskeligt lade sig gjøre. Menigheden lægger nemlig ikke Skjul hverken paa Tilfredsheden eller Utilfredsheden med sin Præst; bringer han nu et daarligt Rygte med sig, er der liden Sandsynlighed for, at han et andet Sted vil blive valgt. Hertil kunde man vel bemærke: er Manden ikke, som han bør være, bør han ikke heller vælges, og den Menighed, der har begaaet den Feil at vælge ham, maa da selv lide derunder. Men om end denne Paastand er rigtig, saa er det i ethvert Tilfælde vist, at denne Menighed da ogsaa faaer Leilighed til at ønske sit Valgsystem langt borte.

Og hvo vil betvivle, at en Menighed ligesaavel under en stedfindende Misstemning kan være den Skyldige som Præsten, eller at en Mand, fordi han ikke passer for een Menighed, ikke derfor kunde virke til Gavn og Velsignelse for en anden og blive vel lidt ja elsket af denne. Var det nu ikke sørgeligt, for ei at sige uretfærdigt, at tilvelebringe en Ordning, der gav dette Menighedsbaand en ikke ønskelig Fasthed og i høi Grad vanskeliggjorde en for alle Parter heldig Forandring.

Dog det er ikke Hensigten med disse Linier, at modarbeide hvad Tidsaanden synes at føre med sig, men kun at imødegaae et saadant eller lignende vistnok uheldigt Valgsystem. Skulde Menighederne virkelig have Gavn af en saadan Institution, da maae de uden al Tvivl have Indflydelse paa Valget netop af den Personlighed, de ønske sig. Om en udelukkende Ret til at vælge denne kan der selvfølgelig ikke være Tale; men Sagen

kunde formeentligen ordnes saaledes, at der blev indrømmet Menigheds-Raadet — ikke Menighedens enkelte Medlemmer — Ret til at anbefale en bestemt Personlighed, hvilken Anbefaling Regjeringen da maatte tage Hensyn til, uden dog at være bundet til at følge den.

Herimod kunde maaskee indvendes, at en saadan Anbefalingsret kunde føre til Uretfærdighed mod de værdigste Aspiranter, eller ogsaa at det Hele aldeles Intet vilde faae at betyde. Dog noget Mellemliggende kan meget godt tænkes. Menighederne maatte finde sig i, at deres Anbefaling ikke blev den enebestemmende, men kun den medbestemmende Grund til Regjeringens Valg. Hvorvidt dette faldt paa den, der ønskedes maatte beroe paa, om ikke overveiende Hensyn f. Ex. til Alder og Embedstid etc. talte derimod, eller om der allerede var saa mange Chancer tilstede, at Menigheds-Raadets Anbefaling kunde gjøre Udslaget. Det vilde vistnok paa denne Maade navnlig i Begyndelsen frembyde sine Vanskeligheder for Regjeringen at træffe det Rette. Der er ikke heller nogen Tvivl om, at jo den nærværende Fremgangsmaade er langt simplere; men ligesom Anbefalinger, ogsaa nu ved Embedsbesættelser tages med i Betragtning, saaledes var det jo muligt, at der kunde danne sig Regler for Virkningen af saadanne Menigheds-Anbefalinger. I ethvert Tilfælde synes en saadan Ordning af denne Sag, hvad Menighedens Tarv angaaer, langt at maatte foretrækkes for en begrændset Valgret. Der er neppe noget Spørgsmaal om, at om Regjeringen end ikke kunde eller skulde være bundet til disse Anbefalinger, vilde de dog faae Indflydelse paa Embedernes Besættelse — snarere for megen end for liden.

Det vil lettelig sees, at flere Sider ved denne Sag her ere blevne uomtalte; dette er imidlertid skeet i Haab om, at Een eller Anden af vore flesvigske Brødre, der bedre end vi her i Kongeriget kunde tale af Erfaring, vil gjøre det hos dem gjældende Valgsystem til Gjenstand for en critisk Undersøgelse.

H. H. Brunn.

Er Sognebaandets Løsning at anſee ſom en Ulykke for det kirkelige Samfund?

Om dette Spørgsmaal har Dr. Kalkar udtalt ſig bekræftende, idet han berører det ſmertelige Indtryk, det har gjort paa ham, at Kirkecommisſionen har kunnet bifalde, at der i vort Kirkeſamfund tilſtaaes Frihed til at maatte benytte en anden Præſt end Sognets til kirkelige Handlingers Udførelſe. Han antager nemlig, at denne Indrømmelſe maa anſees ſom meget beklagelig og farlig, fordi den vil løsrive vort Kirkeſamfund fra den hiſtoriſke Udviklings Grundvold, vil tilintetgjøre det Gavnlige og Velgjørende, ſom ligger i Sogneforholdet, vil betage Præſten Ret til at udøve den chriſtelige Sjæleomſorg og forſtyrre Kjærlighed og Velvillie mellem Præſt og Menighed, vil lede vor evangeliſk-lutherſke Kirke ind i Liebhaveriets og Subjectivitetens Uvæſen, og vil overhovedet væſentligen forſtyrre al kirkelig Orden. Men efterat min høitagtede og ærede Ven udelukkende har bevæget ſig i disſe Betragtninger, og har udtalt ſin faſte Overbeviisning om, at Sognebaandets Løsning vil frembringe en Tilſtand endogſaa af endnu mørkere Skikkelſe, end det nu fremſtiller ſig for hans Tanke, kommer han dog alligevel tilſidſt til at afgive denne Erklæring, „at han er villig til at erkjende, at der gives Tilfælde, i hvilke der maa tilſtedes Frihed for den Enkelte“, nemlig Frihed til at benytte en anden Præſt end Sognets i kirkelige Anliggender. Men, naar da Dr. Kalkar ſelv erkjender ſaadanne Tilfælde, i hvilke Forholdet mellem Sognets Præſt og enkelte af Sognets Beboere er ſaa utilfredsſtillende og uheldigt, at man fra begge Sider maa ønſke „at være fri for hinanden“, ſamt antager, at denne Frihed for Enkelte vil være nødvendig og ønſkelig og ikke vil tilintetgjøre kirkelig Orden og dens Goder, ſaa kan man ikke indſee, hvad Grund der har været til, at Kirkecommisſionens Beſlutning har kunnet foranledige et ſmerteligt Indtryk, eller til at optræde med Forſvar for kirkelig Orden imod Commisſionen. Naturligviis have andre kirkeligſindede Mænd, ligeſom Dr. Kalkar, ikke kunnet lukke Øinene for de Tilfælde, der maae føre til den Erkjendelſe, at det er bedre, at det Ueensartede adſtilles, end at

det ufravigeligt skal sammentvinges. Og med Hensyn til Frygten for Følgerne, at Fremtiden vil blive mere mørk, end man nu kan forestille sig, vil jeg blot bringe i Erindring, at, omendskjøndt man tillader uenige Ægtefolk, som ikke formaae at leve sammen, at adskilles, har man dog endnu ikke seet alle Landets Ægtefolk at forlange Skilsmisse eller løbe fra hverandre, jeg tænker, fordi de uagtet al Skrøbelighed i det gjensidige Forhold dog føle, at der er noget Godt og Velgjørende i dette Forhold, som de ikke ville undvære. Det forekommer mig derfor, naar man seer, at Dr. Kalkars Erfaring og Betragtning af vore kirkelige Tilstande har ledet ham til samme Resultat som det, der har foranlediget mit Forslag om Sognebaandets Løselse, at hans Angreb paa Kirkecommissionens Beslutning desangaaende egentlig grunder sig paa en Misforstaaelse. Thi efter hans egen Tilstaaelse om Nødvendigheden af, at der maa gives Frihed for den Enkelte i Henseende til Sogneforholdet, er der kun meget lidet tilbage, hvorom der kan tvistes imellem os. Det Hele reducerer sig til dette, at Dr. Kalkar vil have, at Fritagelse fra Sognebaandet skal begjæres ved Ansøgning, og at Bevilling dertil skal meddeles af Biskoppen; jeg mener derimod, at det bør ansees som tilstrækkeligt, at der skeer en Anmeldelse, og jeg troer, at min Mening anbefaler og forsvarer sig selv ved det simple Humanitetshensyn, at man ikke skal besvære Samvittighedssager med flere formelle Vanskeligheder end absolut uundgaaeligt er. Jeg kan heller ikke skjønne, at det, Dr. Kalkar anfører som en Anbefaling for Dispensationsveien, at man i adskillige andre Ting maa ansøge om Bevilling, kan være nogen egentlig holdbar Grund, hvorfor det bør paalægges at ansøge om Bevilling til Frihed med Hensyn til Sognebaandet, istedetfor at berolige sig ved en Anmeldelse; thi der er jo ogsaa mange Tilfælde i kirkelige Anliggender, i hvilke en fuldstændig selvtagen Frihed haves og taales, uden at der skeer enten Ansøgning eller Anmeldelse, idet man ganske simpelt undlader det, man ikke vil, f. Ex. at gaae i Kirke, at høre Prædiken, at gaae til Alters. Dr. Kalkar ønsker uden Tvivl ligesaalidt som jeg, at disse Sager skulde gjøres til Gjenstand for Bevilling eller engang for Anmeldelse, fordi det maa erkjendes, at det vil være rigtigst, at

lade dette beroe frit paa Enhvers Samvittighed. Saaledes er det ogsaa ganske naturligt, at man lader det beroe paa den Enkeltes egen Overveielse og Betragtning, om han, istedetfor at unddrage sig fra al Forbindelse med Kirken, vil gjøre sig den Uleilighed at antage en anden Præst til sin Sjæleſørger, idet man dog for den kirkelige nødvendige Ordens Skyld her maa fordre, at den foretagne Forandring maa anmeldes til Underretning for vedkommende Sognepræst. Denne Indrømmelse til den Enkeltes kirkelige Frihed vil jeg ikke som Dr. Kalkar kalde „en Begunstigelse", men en simpel Ret, som Samfundet er den Enkelte skyldig, og som det handler klogt i at tilstaae. Og jeg antager, at denne Indrømmelse vil i Almindelighed baade jevne Sogneforholdet saaledes, at dets Gader ville blive bedre erkjendte og paaskjønnede end hidtil, og tillige aabne den Enkelte, der føler sig trykket af Forholdet, Udsigt til at bygge og boe i vort Kirkesamfund med Tilfredshed og Kjærlighed, uden at han behøver at fristes til at søge sin Tilflugt hos Secter og Fremmede.

Dr. H. C. Rørdam.

En Bemærkning.

Ved at læse afdøde Biskop Mynsters: „Meddelelser om mit Liv", finder jeg Side 258, at han, efterat have nævnet mig iblandt de Mænd, fra hvem han indhentede Betænkninger om det første Udkast til et nyt Ritual, derefter tilføiet: „Den Sidstnævnte valgte jeg, fordi jeg gjerne vilde have En med, som kunde heregnes til det saakaldte Partie, men som dog hørte til de Moderate".

Jeg negter ikke, at det har gjort mig ondt, saaledes af den bortkaldte Hædersmand at være stemplet som Partimand. Ikke i eet eneste af den senere Tids kirkelige Spørgsmaal har jeg stemt med noget Parti, men stedse med den lutherske Kirke i Danmark; thi at jeg i Baptistsagen var iblandt dem, der ikke kunde anse Tvangsdaab for tilladelig, vil vist ikke af Andre blive regnet for en Partiansluelse. Idetmindste er jeg mig bevidst, ligesom jeg udtalte det i en i den Berlingske Tidende indrykket Artikel, at denne Anskuelse støttede sig paa objectivt kirkelige Grunde. Da min Livs- og Embedsstilling stadig har bragt mig i Forhold til Mennesker, der hyldede de Anskuelser, som tillægges det „saakaldte Parti", har det ofte været mig tungt, at maatte træde i en bestemt udtalt Opposition derimod, og derved undertiden at blive Gjenstand for Misforstaaelse og

Miskjendelse hos Mennesker, med hvem jeg langt hellere stod i et inderligt og sympathetisk Forhold. Men jeg kan ikke bortgive noget af det, jeg erkjender for Sandhed.

Dersom mit Standpunkt skal betegnes med noget Stempeludtryk, saa vilde jeg sige, at jeg er lutherst *høikirkelig*; thi i Dogmatik og Kirkesager er jeg stedse den lutherske Kirkes Mand. Som saadan troer jeg ogsaa at have vist mig i de nogle og tyve Skrifter og Afhandlinger, jeg efterhaanden har offentliggjort. Navnlig tør jeg henvise til Skriftet: „Om symbolske Bøger i den lutherske Kirke" 1833, og til Piecen: „Den evangelisk-lutherske Kirkes Grundsætninger om Kirkens Repræsentation. 1848."

Naar Biskop Mynster har havt en saadan Grund til at affordre ogsaa mig en Betænkning over det første Udkast til et Ritual, saa har han virkelig været i en Feiltagelse. Dengang havde jeg offentliggjort mit Skrift om „Det Danske Kirkeaar", hvis første Oplag hurtig udsolgtes, ligesom der nu af det andet Oplag kun ere faa Exemplarer tilbage. Da jeg saaledes havde godtgjort, at jeg mere end almindeligt havde afgivet mig med kirkelige Oldsager, navnlig liturgiske, søgte jeg deri Grunden til hans Forlangende, og fra dette Synspunkt gik mine Bemærkninger ud. Det viste sig, at han ikke overssaae dem, eftersom Udskilligt blev forandret overeensstemmende dermed. Men dersom jeg havde ahnet den sande Grund, vilde jeg sikkert have oplyst ham om hans Vildfarelse; thi nu blev hans Hensigt ganske forfeilet, eftersom jeg netop i denne Sag er blevet haardt dadlet, endog af det „saakaldte Parties" moderate Medlemmer. Men jeg kunde ikke ahne Noget derom, thi min Betænkning blev mig afæsket igjennem Director Waage, min dengang værende Foresatte, og blev atter afgivet til ham. Jeg fik ikke engang hans Betænkning at see, eftersom han hvergang lod mig skrive først og bryde Isen.

Vemmeløv i Mai 1854.

Wilh. Rothe, Dr. theol.

Ledige Embeder. 18de Mai. Frue Sognekald i Svendborg; Reg.s Sum 1610 Rd., ny Anf. 392 Rd. — Norup i Fyens Stift; Reg.s Sum 880 Rd., ny Anf. 255 Rd.

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 24-26. Den 26de Mai. **1854.**

Indhold. Kirke-Commiſſionens Andragende i Kirkeforfatnings-Sagen.

Andragende i Kirkeforfatnings-Sagen.

I Skrivelſen af 27de December f. A., hvormed det høie Miniſterium tilſtillede Commiſſionen de i ſin Tid afgivne Betænkninger angaaende Afholdelſe af en Kirkeforſamling og angaaende Grundtrækkene for en eventuel Kirkeforfatning, var det vel ikke forudſat, at der herfra vilde indkomme Forſlag vedkommende det egentlige Kirkeforfatnings-Spørgsmaal. Saafremt imidlertid Commiſſionen maatte finde overvelende Grunde til at udarbeide et ſaadant Forſlag, var det i den nævnte Skrivelſe yttret, at ſamme vilde blive modtaget af Miniſteriet med villig Opmærkſomhed. Det viſte ſig ogſaa ſnart, efterhaanden ſom Commiſſionen tog de enkelte Sager under Forhandling, at ethvert Andragende om ønſkelige Forholdsregler og Foranſtaltninger til at betrygge og fremme Kirkens Interesſer først vilde erholde praktiſk Betydning under Forudſætning af Tilſtedeværelſe og Virkſomhed af kirkelige Or-

ganer paa lavere og høiere Trin. Saavel naar der tages Hensyn til vor Kirkes Stilling overhovedet og navnlig under den nuværende Statsforfatning, som naar der sees hen til de kirkelige Forhold udenfor Folkekirken og dens Stilling overfor andre Kirker og Religionssamfund, paatrænger Følelsen sig af de Savn i denne Henseende, der staae i Veien for Kirkens frie og kraftige Virksomhed. Commissionen har derfor maattet betragte det som et af sine første og vigtigste Hverv, at gjøre det kirkelige Forfatningsspørgsmaal til Gjenstand for særlig og omhyggelig Behandling.

Commissionen er ved denne Forhandling paa den ene Side gaaet ud fra den Betragtning, at det vilde være et Misgreb at skabe døde Former, som mangle Rod i selve det kirkelige Liv, ikke bæres og styrkes ved dettes Sympathier; og der er, i Erkjendelse af at den kirkelige Sands og det kirkelige Liv i vor Folkekirke er svagt, bleven taget Hensyn dertil. Men man har, paa den anden Side, ikke kunnet overse, at der er Former, som ere vel skikkede til at styrke og befæste et aandeligt Liv i Folkekirken, saa at dette gjennem dem vil kunne fremtræde som Grundlag for den kirkelige Forfatning og formaae at bidrage til dens yderligere Udvikling.

Det er frembeles en Forudsætning, som ligger til Grund for det efterfølgende Andragende i dets forskjellige Dele, og som Commissionen ønsker udtrykkeligt at udtale for at forebygge al Misforstaaelse: at, i Overeensstemmelse med Grundlovens § 3, den danske Folkekirkes, paa den hellige Skrift grundede, Bekjendelsesskrifter vedblive at være de samme, som anføres i D. L. 2—1, saa at den lovgivende Magt, hvilken Form vor Kirkeforfatning end modtager, ikke kan have Myndighed til at indføre nogen Lære, som er stridende imod disse Bekjendelsesskrifter.

Ligeledes har Commissionen troet at kunne anse det som givet i Folkekirkens Stilling til Staten, uagtet en saadan Bestemmelse savnes i Grundloven, at Den af H. M. Kongens

Raadgivere, der ſtilles i Spidſen for Kirke- og Underviisnings-miniſteriet, til enhver Tid maa være Medlem af det danſke evangeliſt-lutherſke Kirkeſamfund.

Der har endvidere imellem Commisſionens Medlemmer været Enighed om en vis Grændſe, indenfor hvilken Forfatnings-Spørgsmaalet burde holdes. Det er nemlig bleven bragt paa Bane, om Forſlag og Andragender ſkulde udſtrækkes ogſaa til den egenlige Beſtyrelſe i de reen kirkelige Anliggender, navnlig med Hensyn til geiſtlige Embeders Beſættelſe. Men det er antaget for retteſt, her at blive ſtaaende ved Spørgsmaalet om Ordningen af den kirkelige Lovgivnings-Magt, idet Anvendelſen af denne paa de kirkelige Beſtyrelſes-Forhold ſynes at burde overlades til en naturlig Selvudvikling.

Endelig have ſamtlige Commisſionens Medlemmer været enige i de Forſlag, ſom ſigte til at fremme og beſtyrke et kirkeligt Samfundsliv i de enkelte Menigheder, og til at tilveiebringe en, med den evangeliſke Frihedslov mere ſtemmende, Ordning af Sogneforholdet. Den Meningsforſkjelligheb, ſom her er fremtraadt, angaaer kun et enkeltſtaaende Punkt af mindre Betydning.

Med ſtørre Betydning og Indflydelſe har derimod Meningsforſkjelligheden yttret ſig ved Beſvarelſen af Spørgsmaalet: ved hvilken Foranſtaltning der ſkal ſøges raadet Bod paa den uſikkre, fra flere Sider og i forſkjellig Henſeende betrængte Stilling, hvori Folkekirken befinder ſig. Forſkjelligheden angaaer imidlertid ikke noget Princip. Thi deri have alle Commisſionens Medlemmer erklæret ſig enige: at Folkekirkens Forfatning bør, i Overeensſtemmelſe med Grundlovens Tilſagn, ſøges ordnet ved Lov, og at en ſaadan Forfatning er nødvendig, for at den kirkelige Selvſtændigheb kan vorde betrygget, og den frie Udvikling vorde fremmet, — og ligeledes enige deri: at de reen kirkelige Anliggender bør ſøges unddragne Rigsdagens Behandling. Men nogle af Commisſionens Medlemmer have troet,

af Hensyn til de mislige Vilkaar, under hvilke det kirkelige Liv befinder sig hos os, at burde skyde det i sig selv Ønskelige tilbage for det for Tiden Iværksættelige; de have ikke vovet at andrage paa en Synodalforfatning for nærværende Tid, men have indskrænket sig til Forslag om en midlertidig Foranstaltning, et raadgivende kirkeligt Organ, dannet ved aarlig Sammentrædelse af Rigets Biskopper, i alt Fald med nogle tilforordnede Medlemmer. Andre af Commissionens Medlemmer have i de paaberaabte Vanskeligheder og Betænkeligheder vel fundet Anledning til at begrænse deres Forslag om Indførelse af en kirkelig Repræsentativ-Forfatning, for ved saadan Begrænsning at søge de befrygtede Misbrug forebyggede; men de have ikke fundet det forsvarligt, derfor at opgive Bestræbelsen efter, allerede nu at søge Folkekirken bragt til en nogenlunde selvstændig Tilværelse og Virksomhed.

Medens saaledes altsaa de tvende første Andragender om „Menighedsraad" og om „Sogneforholdet" indgives i den samlede Commissions Navn, udgaae de tvende sidste om „kirkelig Repræsentativ-Forfatning" og om „Kirkeraad" fra forskjellige Medlemmer af Commissionen: det første fra en Majoritet, bestaaende af Bonnesen, Casse, Clausen, Fenger, Hall, Madvig, Müller, Rørdam, Tryde, — det andet af en Minoritet, bestaaende af Becker, Bentley, Brammer, Engelstoft, Johnsen, Martensen, Paulli.

I.

Menighedsraad.

Baade som et høist vigtigt Middel til at vække, fremme og lede det christelige Liv i Menighederne og som det første Led i enhver ønskelig Kirkeforfatning foreslaaer Commissionen eenstemmigen Oprettelse af Menighedsraad.

Idet vi forelægge Ministeriet et Udkast til en kortfattet Lovgivning for en saadan Institution, hvori vi have taget særligt Hensyn til Landets og de almindelige Kjøbsteders Forhold, men ikke til Hovedstadens, tillade vi os at ledsage det med forklarende og motiverende Bemærkninger.

Menighedsraads Oprettelse finder vel et historisk Tilknytningspunkt i Lovens Bestemmelser om Præstens Medhjælpere, men formenes dog at burde gaae ud fra et andet Hovedhensyn end det, som ligger til Grund for Lovens paa Kirkedisciplinen fornemmelig beregnede Forskrifter, der derfor ogsaa næsten have tabt deres Betydning, efterat den offentlige Kirkedisciplin eller dens Afkjøbelse ved Mulct er opgivet af Regjeringen og det er Præsten tilladt at stede til den hellige Nadvere uden saadan Betingelse. Hvor Præsterne endnu have Medhjælpere, ere de, som ogsaa Navnet selv antyder, mere hans frit valgte Medarbeidere til at understøtte hans Sjæleſørgervirksomhed, end Menighedens Repræsentanter og Organer. Men det maa

anſees for at være af ſærdeles Vigtighed, at Menigheden kaldes til en ſelvſtændig Deeltagelſe i de kirkelige Anliggender, hvorved Interesſen for disſe kan ſtyrkes og Sammenholdet i enhver Menighed befæſtes, og vi ſøge derfor meget mere Udgangspunktet for den foreſlaaede Inſtitution i Menighedslivets egen Idee og det hiſtoriſke Forbillede i de Kirker, i hvilke Lægfolks Deeltagelſe i Kirkens Styrelſe har vedligeholdt ſig.

Saaledes anſee vi det grundet i Menighedslivets Væſen, at Raadets Virkekreds ikke afmaales efter Præſtens, da eet Paſtorat kan omfatte Sogne af meget ulige kirkelig Aand og ſom ſtaae i liden Forbindelſe med hinanden, men at et Menigshedsraad bør i Regelen oprettes i hvert Sogn for ſig, hvor ikke ſærlige Omſtændigheder fordre en Undtagelſe, der da i de fleſte Tilfælde vilde beſtaae i Forening til eet Menighedsraad, men mulig ogſaa, paa Grund af et enkelt Sogns Omfang eller flere ſtore Byers afſondrede Beliggenhed, kunde beſtaae i Oprettelſe af flere Raad i eet Kirkeſogn. Navnlig ſynes Forſkjellen mellem Land og Kjøbſtad at gjøre dette nødvendigt i de Tilfælde, hvor et nogenlunde betydeligt Landdiſtrict, ſom har ſin egen Skole eller tæller over 300 Indbyggere, er henlagt til en Kjøbſtedkirke. (§ 1) Men i alle Tilfælde forbeholdes naturligviis Samling af alle et Paſtorats ſærſkilte Menighedsraad, naar fælleds Anliggender opfordre dertil, og ligeledes af Menighedsraadene i en Kjøbſtad, ſom naturligen danne et fælleds Kirkeraad for Byen. (§ 11) Retten til at ſammenkalde et Paſtorats Menighedsraad kunde vel uden Betænkelighed tillægges den fælleds Formand, der ſom Enkeltmand i denne Henſeende vilde være afhængig af hvert enkelt Raads Villie; men for at det ikke ſkal ſynes at afhænge af Præſtens individuelle Skjøn, ſynes det paſſende at tillægge hvert enkelt Menighedsraad denne Ret, ligeſom i Kjøbſtederne, hvor det vanſkeligt kan overlades nogen enkelt Præſt alene.

Ligeledes mene Commisſionens fleſte Medlemmer, at det er grundet i disſe Raads Forhold til Menighedslivet, at deres Medlemmer af Lægſtanden bør fremgaae ved Valg af den hele Menighed. Commisſionen har ikke overſeet, hvad der, navnlig ved en ſaadan Inſtitutions førſte Indtrædelſe i Livet, kunde tale for en anden Beſtikkelſe, ſaaſom at de førſte bleve beſtikkede af Provſten efter Præſtens Indſtilling, og at Menighedsraadet ſenere ſupplerede ſig ſelv ved Cooptation, og Enkelte af Commisſionens Medlemmer have formeent, at man helſt burde lade Halvdelen beſtikke paa denne Maade og Halvdelen ved Valg. Men i Betragtning af de Conſeqventſer, dette vilde føre med ſig, og i Betragtning af det Ønſkelige i at have et utvivlſomt Organ for Menighederne ſelv, maae Commisſionens fleſte Medlemmer tilraade, at de alle beſtikkes paa ſamme Maade og allerede fra Begyndelſen af ved det almindelige Valg, ſom ogſaa ſenere bør blive Formen (§ 4)*); og det formenes, at en tilſtrækkelig Betryggelſe mod en aldeles ukirkeligſindet Majoritet eller andre utilbørlige Indflydelſer kan ſøges deels i en Reviſion af Valget, deels i en kirkelig Forberedelſe til ſammes Foretagelſe. Reviſionen foreſlaaes overdraget Provſten under Form af en nødvendig Stadfæſtelſe af Valgene, ved hvilken han da efter at have modtaget Præſtens Indberetning og Meddelelſer vil være berettiget til uden Motivers Angivelſe at forkaſte eet eller flere Valg (§ 6). Den kirkelige Forberedelſe tænke vi os ſom en Samling af de Valgberettigede i Kirken, ved hvilken Præſten har at fremhæve de aandelige Betingelſer og de ſande Henſyn ved denne Valgrets Udøvelſe; for at ſikkre, at Ingen uden denne Forberedelſe deeltager i Valget, vil det være paſſende, at de,

*) Om Diſſentſen i dette Punct henviſes til Minoritetens Indſtilling under Nr. IV.

ſom agte at gjøre Brug af deres Stemmeret, indtegne ſig umiddelbart efter den kirkelige Act i en fremlagt Vælgerprotocol, og uden dette ikke ſtedes til Deeltagelſe i det ſenere paafølgende Valg, ſom kan afholdes i Skolen eller paa andet paſſende Sted. Ved ethvert nyt ordentligt Valg bør denne Act gjentages, idet de allerede indſkrevne Vælgere fornye deres Indtegnelſe med Hensyn til det foreſtaaende Valg (§ 5). Hvad Valgrettens Betingelſer angaaer, have vi henholdt os til Canc.-Skr. 28 Febr. 1843, og vi have taget i Betænkning at foreſkrive andre Betingelſer for Valgbarhed, ſaaſom en vis Alder, en udvortes Tilſlutning til Kirken o. desl., efterdi Reviſionen ved Provſten vil være iſtand til at afværge aabenbare Misbrug.

Ihvorvel ikke lidet kunde tale for, at Valget til Menighedsraadet blev betragtet ſom livsvarigt eller ſom gjældende for al den Tid, den Valgte var ſkikket og villig til at udføre ſit Hverv, have dog de fleſte af Commisſionens Medlemmer anſeet det rigtigere og med Hensyn til Menighedslivets Fremme gavnligere, at Valgene indſkrænkes til at gjælde for et viſt Aaremaal, ſaaſom 5 Aar; men Gjenvalg maa da tilſtedes uden Indſkrænkning (§ 7). Det anſees ønſkeligſt, at der i Reglen kan finde Valg Sted afvexlende hvert andet og tredie Aar; men vi have ikke derom optaget nogen Beſtemmelſe, da det formeentlig letteſt kan bringes factiſk igang, ved at Biſkoppen i Udſkrivningen til det førſte Valg beſtemmer, at af dem, ſom da vælges paa fem Aar, ſkal ved Lodtrækning et forholdsmæssigt Antal afgaae i det andet eller tredie Aar.

Men, da det inden Valgperiodens Udløb kunde ſkee, at et Menighedsraads Anſeelſe og Virkſomhed blev nedbrudt enten ved et enkelt Medlems Perſonlighed, der dog ikke frivillig vilde udtræde, eller ved aabenbart Misforhold til den ſtørre Deel af Menigheden, ſynes det fornødent at have en lovlig

Form, under hvilken saadanne Misforhold kunde ophæves. Det vilde imidlertid være meget betænkeligt at overdrage nogen Autoritet Myndigheden til at udstøde den Enkelte eller til at gribe dømmende og afgjørende ind i Menighedsraadets Virksomhed i dets Kreds, især saalænge ingen kirkelige Domstole for deslige Sager ere organiserede; men dette Formaal synes at kunne opnaaes letteſt og sikkreſt, dersom der overdrages Stiftets Biskop i saadanne Tilfælde, hvor han anseer et Menighedsraads velgjørende Virksomhed for at være forstyrret og derover føres Klage for ham, en administrativ Myndighed til at opløse det hele Menighedsraad og anordne nyt Valg, hvorved da Menigheden i dens Heelhed vil komme til at udtale sin Dom over de Sager og Forhold, der have fremkaldt dette Onde (§ 8). At Biskoppen derom maa indhente Provstens Indstilling og Præstens Erklæring, er en Selvfølge. En saadan Appel fra Raadet til Menigheden vilde ogsaa i Kirketugtsspørgsmaal være af Vigtighed, og maatte i Tilfælde af Klage være en Forudsætning for Appel til den høieste kirkelige Instants, naar dette Punkt af Kirkeforfatningen blev ordnet ved nye Forskrifter.

Naar Commissionen foreslaaer en saadan Organisation af Menighedsraad, har den ikke overseet de Vanskeligheder og Betænkeligheder, som Menighedernes nærværende Tilstand paa ikke faa Steder lægger i Veien for denne Institutions heldbringende og fuldkomne Gjennemførelse. Den har ikke undladt at tage under Overveielse, hvad der ved samme Anledning i Aaret 1848 blev yttret fra flere Sider, at det maatte anseés tilraadeligst kun at tillade Oprettelsen af dem, hvor Præst og Menighed fandt det ønskeligt; men den har eenstemmig erkjendt det for nødvendigt, at dette første Led af en kirkelig Organisation bliver kaldt tillive uden Ophold og ved en almindelig Foranstaltning. Thi den gaaer ud fra, at det,

hvor der skal gjøres den første Begyndelse til en organisk Forfatning, altid vil være Tilfældet, at ikke alle de Forberedelser, som kunde ønskes, ville være forhaanden, samt at der i ethvert sundt og principrigtigt Led af en Organisation indeholdes en Kraft, der selv vil bidrage til at frembringe de Forberedelser, der tidligere ikke kunde udvikle sig. Det tør forudsættes, at Menighedsraads Oprettelse, selv hvor Forholdene ere ugunstigst, vil væsentligen bidrage til at forbedre disse, at den vil fremkalde Stof for en gavnlig Virksomhed, selv hvor dette i Begyndelsen maatte vise sig meget ringe, og at den vil tilføre Menighederne en Bevidsthed om deres kirkelige Samfund, som nu ofte slumrer, og om deres organiske Sammenhæng med et større Hele, ifald der fra Menighedsraadet (som nedenfor i Nr. III foreslaaes) skal udøves Indflydelse paa en høiere kirkelig Repræsentations Sammensætning.

Uagtet Menighedsraadets Forbindelse med en høiere Repræsentation vil være af stor Vigtighed, er det dog saa langt fra, at Commissionen derfra henter sin væsentlige Anbefaling for sit Forslag, at den meget mere indtrængende maa anbefale Menighedsraads Oprettelse, selv dersom ingen anden repræsentativ Forfatning for Øieblikket kan ventes; thi den har den Forvisning, at Menighedsraadene alene, naar der af de geistlige Foresatte skjenkes dem tilbørlig Opmærksomhed og Omhu, ville berede et gavnligt og ofte savnet Forbindelsesled imellem den kirkelige Styrelse og Menighederne.

Commissionen mener ogsaa, at Ministeriet vil uden Betænkelighed kunne anordne deres Oprettelse i Henhold til Analogien af D. L. 2—9, hvorimod vistnok den fuldstændige Udførelse af deres Virksomhed i alle de Retninger, hvortil den maa ønskes udvidet, paa flere Punkter vil fordre særlige Forandringer i de lovbestemte Forhold, som først efterhaanden kunne bevirkes.

Efter disse forklarende Bemærkninger om Forslaget til Menighedsraads Oprettelse og Sammensætning, gaae vi over til at omhandle deres Virksomhed. I denne Henseende kunde vi vel have forsøgt at udkaste Grundtrækkene for det Omfang, som Menighedsraadenes Virksomhed engang kunde modtage under en fremskridende kirkelig Organisation, naar f. Ex. Kirkens høiere Repræsentation, Fremgangsmaaden ved Udelukkelse af og Gjenoptagelse i Menigheden, en kirkelig Besættelse af Kirkebetjeninger, Menighedens Indflydelse paa Valg af Skolelærere og af Sjæleſørgere o. desl. bleve ordnede ved nye Love; men da Commissionen overhovedet ikke har fundet Anledning til at drøfte eller foreslaae hvad der hører til det Enkelte i deslige tilkommende Forandringer, om hvis Nødvendighed eller Gavnlighed og nærmere Udførelse desuden Meningerne her som andetsteds have viist sig afvigende og mangfoldigen nuancerede, have vi saameget mindre kunnet finde det hensigtsmæssigt at antyde Menighedsraadets eventuelle Stilling til saadanne Organisationsled, som det er grundet i Sagens Natur, at de specielle Love, ved hvilke de i sin Tid blive iværksatte, ville angive dette og naturligen ville kunne i det Enkelte udvide Menighedsraadenes Virksomhed paa det her givne Grundlag. Uagtet der derfor ere Puncter, i hvilke det af Commissionens Heelhed eller dog Fleertal forventes, at Menighedsraadenes Virksomhed i den nærmeste Fremtid og uden at afvente yderligere Forandringer maa kunne udvides, have vi indskrænket os til at betegne deres Virksomhed, som den under de bestaaende Forhold allerede strax kan blive, alene med den Undtagelse, at vi have taget Hensyn til den af Commissionen eenstemmigen foreslaaede Løsnelse af Sognebaandet (§ 4, 7 og 13) og til en almindelig attraaet Forandring med den kirkelige Fattigtavle og Kirkeblok (§ 15).

Gjenſtandene for Menighedsraadets Virkſomhed ere deels Menigheden i dens Heelhed, deels de enkelte ſærlige og almindelige Interesſer. I ſin Kreds vil det finde ſin væſentlige Virkſomhed i at underſtøtte Præſtens Gjerning; det bør i denne Henſeende ſtaae ved hans Side ſom en Medhjælperinſtitution i Ordets fulde Betydning, og under hans Ledelſe, ikke ſaaledes ſom de ældre, reformerte Kirkers Læg-Ældſte, der ſelvſtændigen dele Sjæleſorgerembedet med Præſten og føre Tilſyn med hans Embedsgjerning og derfor ogſaa have en anden Beſtikkelſesform end den i Udkaſtet foreſlaaede. Vi have ſamlet Hovedſummen af dets Virkſomhed i den Beſtemmelſe, at det ſkal underſtøtte hans Beſtræbelſer i Alt hvad der henhører til et ſundt og kraftigt chriſteligt Livs Fremme (§ 12). Det er at haabe, at en forſtandig og nidkjær Virkſomhed af agtede Mænd, der paa eengang ſtaae i Menighedens Midte og tillige i ſtadig Forbindelſe med Præſten, vil væſentlig kunne underſtøtte en chriſtelig Sjæleſorgers og Menigheds-Forſtanders Beſtræbelſer, ligeſom Tilſtedeværelſen af et Raad, der er forpligtet til at tage religioſe og ſædelige Livsyttringer under Overveielſe, allerede i ſig ſelv vil indeholde en ſtyrkende og hæmmende Kraft. Vi have derfor meent at burde antyde, at der ligeſaavel kan være de Yttringer, Menighedsraadet bør hilſe med Glæde og komme imøde, ſom de, det bør modarbeide.

Idet vi iøvrigt have meent at burde holde den nærmere Paaviisning af Gjenſtande og Fremgangsmaade for Menighedsraadets aandelige Virkſomhed i ubeſtemte Træk (§ 13), da ingen Lovs Ord kan betegne hvad der maa opfattes og udføres efter de aandelige Vilkaars Medfør, have vi ogſaa kun ſvagt antydet Benyttelſen af Kirkens Myndighed mod Ubodfærdige, hvilken viſſnok behøver en nærmere fremtidig Ud-

formelse, men som maa fremkomme af det gjenopvakte kirkelige Liv selv.

I det kirkelige Samfundsliv indtager Sognekirken selv og hvad der hører til den, en saa vigtig Plads, at vi have meent særligt at burde henlede Opmærksomheden derpaa (§ 14). Dens flittige Besøg af Gamle og Unge, til Gudstjeneste og Catechisation, er væsentlig indbefattet under den aandelige Side af Menighedsraadets Kald. Men desuden bør Menighedsraadet give Agt paa hvad der i det Udvortes kan gjøres for at hæve dens og Tjenestens Værdighed, saaledes navnligen agte paa Kirkens og Kirkegaardens Vedligeholdelse og Forskjønnelse, idet det i saa Henseende kan henvende sig med Ønker og Begjeringer saavel til det kirkelige Syn som til Kirketiendens Eier eller Kirkens Forsvar. Det Samme gjælder de hellige Kar og andre kirkelige Ting, og den tilbørlige Jagttagelse af de gjældende Forskrifter for deres Brug, f. Ex. at Klokkerne ringes til rette Tid og paa behørig Maade, Festsang, Kirkernes Udsmykkelse.

Et vigtigt Hverv vil Menighedsraadet kunne have i et kirkeligt Fattigvæsen (§ 15). Et saadant er, efter den nuværende Lovgivning for Forsørgelsespligten, i høi Grad ønskeligt, og ligesom det paa enkelte Steder (som især i Hovedstaden) har banet sig selv en Vei gjennem frivillige Gavers Uddeling ved Præsterne, saaledes er det ogsaa paa mange Steder et levende Ønske, at der maatte blive tilveiebragt en Form, hvorunder christelig Godgjørenhed kunde lette de værdige Trængendes Vilkaar, der ikke kunne søge Fattigvæsenet eller finde tilbørlig Understøttelse hos samme. En saadan Form vilde i lige Grad tjene til Nødens Lindring og til den sande christelige Kjærlighedsgjernings Fremme; og den maatte naturligen søges hos Menighedsraadet. Den kunde vel foreløbigt tilveiebringes derved, at dette, som ellers Præsten, tilbød at modtage og

forvalte milde Gaver; men der bør søges en fastere Form, dersom der skal ventes nogen sand Frugt. Ligesom der maaskee allerede gives Legater til de Fattige og Stiftelser, der nu ere inddragne under det tvungne Fattigvæsens Midler, men mere passende, med Hensyn til dettes forandrede Aand og Stifternes fra et christeligt Synspunkt udgaaede Godgjørenhed, burde forvaltes i en fri Velgjørenheds Aand, og derfor burde udløses af den nuværende Sammensmeltning med Fattigkassens Midler og dens Forpligtelser, saaledes tør det sikkert haabes, at Legater af en saadan Natur ville kunne fremkomme i Tiden. Menighedsraadet vilde da forestaae dem ligesom Indsamlingen under Gudstjenesten i Tavlen, samt Bækkener, Blokke, Bøsser o. s. v. Kunde al anden Tavleombæring afskaffes eller afkjøbes, og kun een Tavle forordnes hver Søn- og Helligdag for de Fattige, og denne mulig ombæres af et Medlem af Menighedsraadet selv (som forhen af Fattigforstanderne i Hovedstaden), vilde den christelige Godgjørenhed blive paa en skjøn og naturlig Maade knyttet til Menighedens kirkelige Liv. Ved Siden af Regnskabets Fremlæggelse formenes det at være Præsten overladt at give en Beretning for Menigheden paa en passende Dag.

I Menighedens Berøring med de kirkelige Tilsynsmænd vil Menighedsraadet fremdeles have at udøve en Virksomhed, der baade kan blive af Vigtighed for disse og have en gavnlig Indflydelse paa at hæve og styrke Menighedsraadet selv. Ved Provste- og Bispevisitats bør Visitator samle Raadet og forhandle med dets Medlemmer om alle Menighedens Anliggender i kirkelig Henseende, ligesom han ogsaa kan forelægge det almindeligere kirkelige Gjenstande til Overveielse og Samtale (§ 16). Gjennem Menighedsraadet vil han kunne komme til nøiere Kundskab om Menighedens Tilstand og de Ønsker, som bevæge sig hos den. Ved Siden af saadanne Forhandlinger ved Visitat-

ſerne vil ſamme Forbindelſe kunne vedligeholdes ved ſkriftlige Foreſpørgsler og Betænkninger, og Menighedsraadene ere ligeledes Menighedens Organer for det Tilfælde, at den vil indgive Andragender og Forſlag (§ 17). De maae i denne Henſeende være berettigede til at henvende ſig ſaavel til Stedets geiſtlige Foreſatte ſom til Folkekirkens almindelige Organ, og til at andrage ſaavel paa det, der angaaer deres egen Kreds, ſom paa almindelige kirkelige Foranſtaltninger.

I Kjøbſtæderne ere Forholdene ſaa afvigende fra Landet, at der maatte være Grund til at modificere Inſtitutionen for diſſe; ſaaledes er Overgangen fra et Sogn til et andet hyppigere, Sogneforholdet løſere; Kirkerne have deres egne Midler eller maae ſøge dem umiddelbart hos Menigheden; Kjøbſtæderne have en ſærlig borgerlig Repræſentation i deres Spidſe; Præſternes Lønning udredes anderledes o. desl. Men paa den anden Side er det den ſamme Kirke, de ſamme chriſtelige Formaal for det religiøſe Liv og de ſamme Former, under hvilke det maa lægge ſig for Dagen og fremmes, og hvad der er grundet i en chriſtelig Menigheds Idee, maa derfor ogſaa der kunne finde Sted under behørigt Henſyn til de eiendommelige Forhold. Meeſt Særegenhed frembyder Hovedſtaden, og Commisſionen anſeer den for ſaa betydelig, at det vilde være uhenſigtsmæsſigt i et almindeligt Lovforſlag at tage ſærligt Henſyn til den, idet vi forudſætte, at den almindelige Inſtitutions Indførelſe i Hovedſtaden vil udkræve en ſæregen Tillempning, ſom alene kan udføres af dem, der ſtaae Forholdene nærmeſt, men hvis Grundtræk ville være givne i det almindelige Udkaſt.

Blandt de Puncter, der i Udkaſtet ere optagne om Kjøbſtæderne, ere de fleſte allerede omtalte eller behøve neppe yderligere Motivering. Angaaende Valget af de Medlemmer, ſom blive at vælge for 5 Aar, maae vi formene, at den for Landet opſtillede

Regel er fuldkommen anvendelig for de almindelige Kjøbstæder; hvorvidt Hovedstaden maatte gjøre en Undtagelse, anſee vi for uviſt, f. Ex. at en ſamlet Commiſſion af Geiſtlige og Borgerrepræſentanter og Kirkeværger forfattede en Forſlagsliſte for hvert Sogn med det tidobbelte Antal af Navne. Vi formene, at Bopælen i Sognet maa vedblive at gjælde ſom Betingelſe for Valgret og Valgbarhed, ſkjøndt derved end Flere end paa Landet ville ſættes ud af Stand til at vælge og vælges ved at holde ſig til udenſogns Præſt. Men derimod mene vi, at det, efterat Valget er ſkeet, ikke bør være afhængigt af Bopælsforandring i de fem Aar, for hvilke det gjælder, ſaafremt den fra Sognet Bortflyttede vedbliver at holde ſig til Kirken, og ikke ſelv ønſker af denne Grund at udtræde. (§ 7). Kun for ganſke enkelte Menigheder kunde det være nødvendigt at vedtage andre Beſtemmelſer, derſom deres hele eller væſentligſte Beſtanddeel ikke kan betegnes efter locale Grændſer, men beſtemmes ved Embeds- eller Livsſtilling, f. Ex. Slotsmenigheden i Kjøbenhavn, Garniſonsmenigheder.

I Henhold til det her Udviklede fremſtille vi følgende

Udkaſt til Menighedsraads Organiſation.

§ 1. For ethvert Sogn oprettes eet Menighedsraad, med mindre ſæregne Forhold gjøre det tilraadeligt at ſamle et Paſtorats Sogne i eet eller at oprette flere Menighedsraad i et enkelt Sogn, navnlig bør ſtedſe et ſærſkilt Menighedsraad oprettes for det med et Kjøbſted-Sogn forbundne nogenledes betydelige Landdiſtrict.

§ 2. Ethvert Menighedsraad paa Landet beſtaaer af Sognepræſten ſom Formand og af to til fem Sognemænd i Forhold til Sognets Folkemængde, og hvor der er reſiderende eller perſonel Capellan, er han Medlem af Menighedsraadet og i Præſtens Forfald Formand.

§ 3. I Kjøbstæderne bestaaer Menighedsraadet af Sognepræsten samt residerende og personelle Capellaner ved Sognekirken og af dobbelt saamange Lægmænd, som der ere faste Geistlige, dog i det Mindste fire. Ordinerede Catecheter indtræde kun i Sognepræstens Forfald.

§ 4. Medlemmerne af Lægstanden udnævnes ved almindeligt Valg af Sognets til den lutherske Kirke hørende Huusfædre eller dem, som i disses Sted forestaae en Familie eller et Huusvæsen, dog med Undtagelse af dem, der efter Sognebaandets Løsnelse have erklæret at ville holde sig til en anden Sognepræst. Valgbarheden er knyttet til de samme Vilkaar.

§ 5. Forud for Valget gaaer en kirkelig Act, ved hvilken Sognepræsten, efter at have udviklet Valgets Betydning i christelig og kirkelig Henseende, opfordrer dem, der agte at deeltage i samme, til at indtegne sig i en fremlagt Vælgerprotocol, og kun de, som da indtegne sig, kunne tilstedes til at afgive Stemme ved det paafølgende Valg.

§ 6. Efter Valget skal Provstens Stadfæstelse indhentes, førend et Valg er gyldigt.

§ 7. De Valgte fungere i fem Aar, men kunne stedse gjenvælges. Et Valgs Gyldighed ophører, naar Nogen forlader Sognet eller Sognets Præst; men i Kjøbstæder med flere Sogne er den uafhængig af Udflytning af Sognet, saafremt den Valgte efter Sognebaandets Løsnelse vedbliver at holde sig til Sognets Kirke.

§ 8. Et enkelt Medlem kan ikke afskediges imod sin Villie, men i Tilfælde af Forargelse fra den Enkeltes Side eller af særdeles Misgreb fra det hele Menighedsraads Side og deraf opstaaede Forviklinger i dets Forhold til Menigheden kan Biskoppen opløse det hele Menighedsraad og forordne nyt Valg efter §§ 4 og 6 *).

*) Om Dissentsen i §§ 4—8 see ovenfor S. 7.

§ 9. Menighedsraadet forsamles, saa ofte Præsten bestemmer; hvilket bør skee i det Mindste fire Gange aarlig. Tvende Medlemmer af Lægstanden kunne ogsaa forlange det samlet, naar de dertil finde Anledning.

§ 10. Ved Møderne føres en Protocol, hvori de forhandlede Gjenstande og de vedtagne Beslutninger indføres, dog med Undtagelse af hvad der alene angaaer den private Sjæleforg. Denne Protocol fremlægges for Provsten og Biskoppen ved Visitats.

§ 11. Menighedsraadene i et Pastorat kunne samles til fælleds Overveielse og Beslutning, naar Præsten finder det fornødent eller hensigtsmæssigt, eller eet Menighedsraad begjærer det. I Kjøbstederne kunne Menighedsraadene træde sammen til et fælleds kirkeligt Raad, naar det forlanges af et Sogns Menighedsraad.

§ 12. Menighedsraadet skal i Almindelighed understøtte Præstens Bestræbelser i Alt, hvad der kan tjene til at vække, styrke og lede et sundt christeligt Liv i Menigheden.

§ 13. Til dette Øiemed bør det agte paa enhver Ytring af det religiøse og sædelige Liv, som kommer tilsyne i Menigheden, og overveie, hvorledes saadanne efter deres Forhold til et sundt christeligt Liv kunne enten fremmes og ledes eller modarbeides og fjernes, saasom Andagtsforsamlinger i Sognet, Secterere, Helligdagens Vanhelligelse, Ungdommens Forlokkelse og alle aabenbare Forargelser; Menighedsraadets Medlemmer bør derfor efter Aftale med Præsten og Anviisning af ham henvende sig til de Enkelte med christelig Veiledning, Trøst eller Paamindelse, advare dem, som give aabenbar Forargelse i Menigheden, og understøtte Præsten i hans Bestræbelser for at forebygge den hellige Nadveres Misbrug.

§ 14. Med Hensyn til Kirken bør Menighedsraadet være opmærksomt paa Alt, hvad der kan tjene til at drage Menigheden til Guds Huus og til at forøge Stedets Anseelse og Værdighed og Gudstjenestens Høitidelighed.

§ 15. Menighedsraadet forestaaer et frit kirkeligt Fattigvæsen, hvis Indtægter ville kunne være frivillige Gaver, Indsamling i Kirkens Fattigtavler og Blok og saadanne Legater, som ikke henhøre under det almindelige Fattigvæsen. Dets Understøttelse uddeles til værdige Trængende i Menigheden uden Hensyn til den lovlige Adkomst til Fattigforsørgelse og uden at denne derfor kan formindskes. For dette Fattigvæsen aflægges aarligt Regnskab for Menigheden.

§ 16. Ved Visitatser af Provst eller Biskop samles Menighedsraadet for at meddele, hvad disse ønske at erfare, og forebringe Menighedens Ønsker.

§ 17. Ligesom Menighedsraadet vil have at afgive Erklæringer og Betænkninger over de Sager eller Spørgsmaal, som den kirkelige Øvrighed forelægger, saaledes har det ogsaa Ret til at indgive Andragender angaaende kirkelige Foranstaltninger.

II.

Sogneforholdet.

I Forbindelse med Oprettelse af Menighedsraad, maa Commissionen anse det som nødvendigt, at man henvender Betragtningen til det, der umiddelbart kan fremme det kirkelige Liv, samt nære og vedligeholde den kirkelige Samfundsaand i den fælleds levende Tro og Stræben, som skal forene alle Kirkens Medlemmer til et virkeligt levende christeligt Samfund, saaledes at paa den ene Side hverken den Enkeltes Frihed eller hans aandelige Trang krænkes i sin naturlige og billige Ret, og paa den anden Side, at dog en nødvendig Orden opretholdes i Kirken. Vel staaer det ikke i menneskelige Foranstaltningers Magt at vække og fremkalde det aandelige Liv; men ved veloverveiede Hensyn til dettes Natur og Væsen kan man lette og bane Veien for dets Komme og Udvikling, ved at bortrydde det, der tilbagetrænger og svækker Livets frie Rørelse. Folkekirkens Fasthed og Styrke beroer væsentlig paa dens Medlemmers frie og levende Deeltagelse i og Kjærlighed til Kirkesamfundet med dets Goder. Naar denne Forudsætning er given, vil den ydre kirkelige Form udvikle sig let og naturligt af det kirkelige Livs eget indre Væsen, have sin Rod i dette, bæres og styrkes ved Medlemmernes Sympathi. Ved Overveielse af det, der saaledes nærmest maa komme i Betragtning, som Bidrag til at befæste det kirkelige Liv, er der een Fordring, der nu i en

ikke kort Række af Aar har været udtalt, og har gjort sig gjældende som en Trang i den danske Folkekirke, nemlig en friere Bevægelse for den Enkelte med Hensyn til de hidtilværende Sognebaand. I Hovedstadens kirkelige Forhold har en større Frihed været indrømmet; ligeledes har det Samme fundet Sted i Almindelighed med Hensyn til Ungdommens Confirmation, uden at nogen Ulempe for god kirkelig Orden har været at spore. Da nu en Trang til denne Friheds videre Udvidelse er tilstede, maa det i sig selv synes ønskeligt, at der i Almindelighed indrømmes en Løsnelse af det hidtil gjældende Sognebaand, saaledes at de i Menighederne, der ønske det og føle det som en Fornødenhed til deres aandelige Livs Næring og Opbyggelse, erholde Frihed til, under Jagttagelse af de fornødne Regler, at kunne holde sig til den Præst i Folkekirken, som har vundet deres særegne Tillid, og af hvem de for deres Vedkommende ønske de kirkelige Handlinger udførte.

Vi antage, at Erfaringen godtgjør, at der er en virkelig Trang til denne kirkelige Frihed indenfor Folkekirkens Grændser; men vi erkjende tillige, at det ikke er Fleertallet, men en Minoritet i Menighederne, som føler denne Trang og nærer det Ønske, at kunne, vedblivende som Medlemmer af Folkekirken, dog benytte et andet Sogns Præst i kirkelige Anliggender. Ligesom man da, paa den ene Side, med Billighed maa tilstaae Minoriteten Ret til at faae sin kirkelige Opbyggelse fremmet paa den for dem forønskede Maade, saaledes er det paa den anden Side ogsaa billigt, at Minoriteten lader sig noie med saadan Indrømmelse og saadanne Betingelser, som ikke bringe Forstyrrelse ind i den almindelige vedtagne Orden, og som ikke gjøre Indgreb i Nogens Ret. De, der af virkeligt dybere Bevæggrunde ønske at benytte sig af en anden Præst end Sognets i kirkelige Anliggender,

kunne med Føie antages at være enige med sig selv om, hvilken Præst der tiltaler deres Individualitet, og som de ønske at faae til Sjæleſørger. De maae derfor gjøre en Anmeldelſe om Sagen til de kirkelige Foreſatte, meddele til Sognets egen Præſt alle de Oplysninger, der ere fornødne til de kirkelige Protocollers nøiagtige Førelſe, og tillige, i Medfør af Kirkeſamfundets almindelige Orden, yde til Sognets Præſt alle kirkelige Afgifter, der kunne betragtes ſom hørende umiddelbart til de locale Forhold. Naar disſe Betingelſer iagttages, formenes det, at ingen videre Tvang bør paalægges den Enkelte i nogen Sognekreds med Henſyn til, hvilken Sjæleſørger han vil vælge blandt Folkekirkens lovligt beſtikkede Præſter; ligeſom vi ogſaa med Grund tør antage, at denne individuelle Frihed vil blive brugt med megen Rolighed, og at man ingenlunde ved denne Indrømmelſe har at befrygte den Uro i Forholdene, ſom man undertiden har været tilbøielig til at antage. Allerede Indrømmelſen af denne Frihed og Bevidſtheden om at kunne bruge den vil formeentlig være en Tilfredsſtillelſe, vil berolige og vil i Almindelighed fremkalde en beſindig Overveielſe af Forholdene, førend man gjør ſig den Uleilighed at træde i kirkelig Forbindelſe med en anden Præſt end Sognets, ſom er nærmeſt.

Med denne Løsnelſe af Sognebaandet er Henſynet til et umiddelbart dermed forbundet Forhold ogſaa fornødent. Nemlig, det er et Ønſke og en Trang, der ligeledes er fremkommet i flere Kredſe og paa forſkjellige Steder, at Menighedsmedlemmer i et Sogn, der ſøge Opbyggelſe ved private, gudelige Sammenkomſter, ønſke undertiden at kunne have et andet Sogns Præſt, med hvem de ere troesenige, og til hvem de have ſærdeles Tillid, tilſtede ved deres Sammenkomſter, for at bidrage til Forſamlingens Øiemed ved opbyggende Foredrag. Naar Sagen betragtes fra den chriſtelige

Side, synes det at være ganske naturligt, at Præsten, ifølge sit kirkelige Kald og sin Ordination, maa have Frihed til at yde Troesvenner, som ønske det, denne Tjeneste, og ikke være hindret derfra ved borgerligt Forbud. Commissionen har overveiet den Betænkelighed, Sagen ved første Øiekast kunde synes at have, naar man vilde betragte den som en Frugt af utidig Virksomhedsiver hos enkelte Præster; men man har erkjendt, at det nærmeste og overveiende Hensyn er Menighedens Tarv og Tjeneste; naar Præsten er tilstede i en gudelig Forsamling, saa er det en Tjeneste, der vises Menigheden, et Bidrag til at samle og styrke Menighedslivet, en gavnlig Samvirken af Kirkens Kræfter. Det ligger ogsaa i Folkekirkens egen velforstaaede Interesse at benytte paa denne Maade Personlighedens Virksomhed og Indflydelse til hele Samfundets Bedste. Folkekirken vil under alle Omstændigheder være bedre tjent med, at de aandelige Bevægelser i Menighederne slutte sig til Præsterne og ledes af dem, end foranlediges til at isolere sig og losrive sig fra Forbindelse med Kirkens ordinerede Tjenere. Vel har den enkelte Præst sin bestemte Kreds betegnet og anviist, hvor han har sin begrændsede Virksomhed, og i Regelen vil vistnok den samvittighedsfulde Mand baade erkjende, at der er Arbeide nok for ham i denne Kreds, og anse sit Kald og sin Pligt her specielt begrændset; men paa den anden Side bør det dog ikke være ham formeent, at virke, naar der yttres særdeles Ønske derom, hvad han, med besindigt Omdømme og i Betragtning af Forholdene, antager at kunne virke til Kirkens almindelige Bedste ogsaa udenfor sin Sognekreds, forudsat, at han ingen Pligt eller Skyldighed, med Hensyn til geistlig Omsorg og Sjælepleie, forsømmer i sit eget Sogn. Den Betragtning, at Folkekirkens Præster ere kaldede til at virke med forenede Kræfter i broderligt Samfund, hver efter sine

Gavers Maal til det fælleds Kirkesamfunds Bedste, vil formeentlig for alle Retfindige være tilstrækkelig til, baade at fjerne den smaalige Forsængeligheds Anstød, og tillige give den alvorlige Mand fuld Anledning til at ransage sit Sind og sin Gjerning, saaledes at han vogter sig for Overgreb til Noget, der vilde forstyrre god Orden eller foranledige, at han forsømte sit Kalds Pligt i den ham nærmest anviste Kreds. Forsaavidtsom Sagen betragtes fra den nødvendige Kirkeordens Side, at Præsten i sin Tjenestes Forhold maa være forpligtet til at holde sig den foreskrevne Begrændsning efterrettelig, bør det ogsaa erindres, at det kirkelige Liv, som er en aandelig Sag, kan ikke uden Hæmmelse og Skade for Kirkens egentlige og væsentlige Diemærke indstrænkes ifølge blot locale Hensyn til saa ufravigelige Grændser, at ingen Undtagelse derfra skulde kunne tænkes mulig eller ønskelig. Commissionen formener altsaa, at der ikke bør være nogen Hindring for, at en Præst kan deeltage i gudelig Forsamling udenfor hans Sognekreds. Men da den broderlige Velvillie og Samvirken mellem Præsterne i deres fælleds Kald til Kirkens almindelige Bedste baade maa forudsættes som det Normale og bør iagttages vedligeholdt, saa er det naturligt, at den Præst, der bivaaner en gudelig Forsamling i et fremmed Sogn, bør meddele Præsten i dette Sogn Underretning om sin Nærværelse i saadan Forsamling, samt derefter gjøre Anmeldelse derom til sine geistlige Foresatte.

Et tredie Moment, der ligeledes staaer i nær Forbindelse med det kirkelige Livs Fremme i Menighedskredsene, er Hensynet til det, der ved Siden af Ordets Prædiken kan bidrage til levende Deeltagelse i og Opbyggelse ved den offentlige Gudstjeneste i Folkekirken. Og da den offentlige Gudstjenestes Væsen og Støtte, i den evangeliske Kirke fornemmeligt, beroer paa Menighedens levende og hjertelige Deeltagelse i

ſamme, ſaa faaer derved Alt, hvad der kan vække og ſtyrke en ſaadan Deeltagelſe, en høi Betydning for Kirken. Her er Pſalmebogsſagen iſærdeleshed af Vigtighed. Commisſionen vil, efter Foranledning af Miniſteriet, tillade ſig at fremkomme med en ſæregen Indſtilling angaaende en ny Pſalmebogs Auctoriſation, idet man erkjender, at det, ſaavidt det kan lade ſig gjøre, er ønſkeligt for Kirkeſamfundet at have een fælleds Pſalmebog. Det formenes ogſaa, at en Pſalmebog ſom den, der af Roeskilde Convent er foranſtaltet med Flid og Omhu, vil efterhaanden gjøre ſit Værd gjældende. Men ved Siden af dette paatrænger ſig ogſaa den Betragtning, at det ikke vil være gavnligt, at enten denne Pſalmebog eller nogen anden bliver befalet ved Lovbud. En Anbefaling og Henſtilling til Menighedernes Selvbeſtemmelſe er her det Tilraadeligſte, navnligen ogſaa fordi Pſalmebogsſagen for Tiden befinder ſig i et Overgangsſtadium i kirkelig Henſeende. Folket veed endnu ikke ſelv, hvilke Pſalmer det foretrækker; dette kan alene erfares ved Prøve. Pſalmebogsſagen er i en beſtandig Bevægelſe. Nye Pſalmer fremkomme, blive bekjendte, vinde Yndeſt og Udbredelſe; ældre Pſalmer, ſom have været glemte og henlagte, fremdrages og bruges; nye Melodier componeres. Alt dette maa prøves. Man henviſer til Prøvelſe i Huſene og i gudelige Forſamlinger, og denne Prøvelſe er viſtnok ønſkelig; men naar Pſalmer i de mindre Kredſe og udenfor den offentlige Gudstjeneſte have vundet Bifald og ere vidt og bredt bekjendte, ſaa ønſke netop de meeſt Kirkeligſindede at bruge dem i Kirkerne; og det vilde være høiſt uklogt at berøve den offentlige Gudstjeneſte dette væſentlige Middel til Oplivelſe, medens det frit anvendes ved private Sammenkomſter. Vi formene derfor, at der bør indrømmes Tilladelſe til at bruge ſelvvalgte Pſalmebogstillæg, naar Præſt og Menighed ønſke det, og enes derom, fordi de

anſee Benyttelſen af ſaadanne Pſalmebogstillæg ſom et gavnligt Hjælpemiddel til at oplive den kirkelige Sands, og overhovedet til at fremme Øiemedet af den offentlige Gudstjeneſte. Paa mange Steder er fremtraadt en Trang til at bruge ſaadanne Pſalmebogstillæg, og Erfaring har umiskjendeligt godtgjort, hvor ſtor Oplivelſe derved er tilveiebragt, at det væſentligt har bidraget til at gjøre de kirkelige Forſamlinger glædelige og frugtbare for Menighedslivet. Vi antage derfor, at det bør tillades at benytte ſelvvalgte Pſalmebogstillæg ved den offentlige Gudstjeneſte, naar Præſt og Menighed enes derom, og, forſaavidt dette maatte findes fornødent, under den Betingelſe, at Biſkoppens Samtykke maa være indhentet.

Commisſionen maa anſee disſe tre nævnte Puncter, hvis Indrømmelſe er motiveret ved Forholdene, ſom vigtige Momenter til at ſtyrke og ſammenholde Menighedslivets Elementer i Folkekirken, fordi de umiddelbart ville bidrage til en rolig Gang og jevn Udvikling af vore kirkelige Tilſtande; og vi formene derfor, at de anførte Indrømmelſer ere nødvendige og ønſkelige, at de bør anbefales til Udførelſe, ogſaa om det Tilfælde ſkulde indtræde, at Hindringerne for Realiſationen af en kirkelig Forfatning ſkulde i ſtørre eller mindre Grad findes ſaa betydelige, at den for Øieblikket ikke kunde blive udført.

I Henhold til Foranſtaaende foreſlaaer altſaa Commisſionen efter eenſtemmig Vedtagelſe disſe trende Indrømmelſer til den Enkeltes religioſe Frihed indenfor Folkekirkens Grændſer.

1.

Naar et Medlem af en Sognemenighed ønſker i kirkelig Henſeende at kunne holde ſig til en anden Præſt end Sognets, ſkal dette være tilladt under Jagttagelſe af følgende Regler:

a) Det paagjældende Menighedsmedlem bør træffe fornøden Aftale om Sagen med den for en vis Menighed bestikkede Præst, af hvem han ønsker de kirkelige Handlinger for sit Vedkommende udførte, og hvem han overhovedet ønsker at anſee ſom ſin Sjæleſørger. Efterat have ordnet det Fornødne med denne, anmelder han Sagen for Provſten, ſom dernæſt har at meddele Vedkommende Sognepræſt Underretning om det indtraadte Forhold.

b) Samme Menighedsmedlem bør meddele til Kirkebetjenten og til Præſten i hans eget Sogn alle til Kirkebøgernes nøiagtige Førelſe fornødne Oplysninger angaaende enhver kirkelig Handling, ſom udføres af en anden Præſt, idet Sognets Præſt er forpligtet til at paaſee, at Alt, hvad Lovgivningen kræver, bliver indført i Sognets Kirkebog. Denne Meddelelſe bør ſkee med vedlagt Atteſt fra den Præſt, ſom har udført den kirkelige Handling, og Sidſtnævnte bør tillige indføre Beretningen om den kirkelige Handling i ſit Sogns Kirkebog, dog uden Nummer i vedkommende Rubrik.

c) Samme Menighedsmedlem bør yde til ſit eget Sogns Præſt alle kirkelige Afgifter, der hvile paa Eiendom og Næringsbrug i Sognet, ſaaſom Tiende eller Tiendes Vederlag, Smaaredſel, Nanneſt og deslige faſte Indtægter paa Landet, og Præſtepenge i Kjøbſtæderne. Ogſaa bør han til ſit Sogns Præſt yde de perſonlige Afgifter, ſaaſom Høitidsoffer og kirkelige Accidentſer, ſaalænge de nuværende Præſter fungere; men efter den Tid erlægges blot en paſſende Godtgjørelſe, med Henſyn til Kirkebogens Førelſe. Ligeledes bør han erlægge de paa hvert Sted ſædvanlige Ydelſer til Kirkebetjentene, og efter en nærmere beſtemmende Regel bør til Stedets Skolelærer indtil videre ydes Godtgjørelſe i Anledning af de kirkelige Handlinger, der udføres i et andet Sogn, indtil Forholdene kunde ordnes paa nogen anden Maade.

2.

Naar Menighedsmedlemmer i et Sogn ønske, at et andet Sogns Præst skal være nærværende i en gudelig Forsamling hos dem, skal dette være uformeent, dog at vedkommende Præst forud meddeler Underretning om Saadant til Sognets Præst, og siden gjør Anmeldelse derom gjennem Provsten til Biskoppen, der kan, naar han dertil finder Anledning, forbyde slig Deeltagelse.

3.

Naar Præst og Menighed ere enige om at benytte et selvvalgt Psalmebogstillæg ved den offentlige Gudstjeneste, kan dette skee med Biskoppens Samtykke.

III.

Kirkelig Repræsentativ-Forfatning.*)

Da den Bestemmelse blev optaget i Grundlovens § 80: at „Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov", gik man upaatvivleligt fra de forskjellige Sider ud fra den Erkjendelse, at det ikke kunde undgaaes, at Kirken maatte blive paa det Stærkeste berørt, dens Stilling blive væsenligt forandret ved Omdannelsen af de politiske Forhold. Naar der hidtil havde paahvilet Danmarks Konger den Forpligtelse: „vældelig at haandhæve og beskjerme den christelige Tro og Bekjendelse, efter den Form og Maade, som den reen og uforfalsket er bleven foresat og fremstillet udi den Augsburgske Confession, imod alle Kjettere, Sværmere og Gudsbespottere", saa erkjendtes det nu som Borgernes almindelige Ret, „at forene sig i Samfund for at dyrke Gud paa den Maade, der stemmer med deres Overbeviisning", alene med Forbehold paa Sædelighedens og den offentlige Ordens Vegne. Det blev, med denne ene Indskrænkning, opstillet som Lov: at „Ingen kan paa Grund af sin Troesbekjendelse berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige Rettigheder"; den evangelisk-lutherske Kirkes Forret blev indskrænket dertil, at „den, som

*) Andragende af Majoriteten i Commissionen: Bonnesen, Caspe, Clausen, Fenger, Hall, Madvig, Müller, Rørdam, Tryde.

den danske Folkekirke, understøttes af Staten". Og fremdeles — naar Kongeloven hidtil havde sammentrængt Regeringsmagten ogsaa paa Kirkens Enemærker heel og udeelt i Kongens Person: „al Magten over Geistligheden, fra den Høieste til den Nederste, samt Magt at beskikke og anordne al Kirke- og Gudstjeneste, Møder og Forsamlinger i Religions-Sager, naar han finder det raadeligt", — saa blev nu den lovgivende Magt nedlagt hos „Kongen og Rigsdagen", uden at der herved blev gjort nogen Undtagelse for Kirkens Vedkommende, og uden anden Betryggelse end den, at „Kongen skal høre til den evangelisk-lutherske Kirke". Hvad Rigsdagen angaaer, da vil den, ifølge Grundloven, kunne forene de forskjelligste, christelige og ikke-christelige Troesbekjendelser i sin Midte, og det er i ethvert Tilfælde klart, hvor lidet Hensyn til Kirkens Tarv tør gjøre Regning paa at komme i Betragtning ved Valget af Rigsdagsmænd.

Det er ingenlunde vor Mening, at Trangen til en forfatningsmæssig Ordning af de kirkelige Lovgivningsforhold først skulde være opstaaet med den indtraadte Forandring i Statsforfatningen, eller at den alene skulde søge sin Begrundelse deri. En Udstrækning af den absolutistiske Regeringsform over Kirkens Omraade, de reen kirkelige Anliggender ei engang undtagne, kan ikke bestaae med nogen Anerkjendelse af den kirkelige Samfundsret; og hvor villigt man end kan indrømme, at den kirkelige Enevoldsmagt ikke er bleven anvendt i Danmark, som den efter Lovens Ord kunde være bleven anvendt og som den er bleven anvendt andetsteds, saa vidner dog den danske Kirkes Historie mere end tilstrækkeligt om, hvor lidet et kirkeligt Samfund er tjent med en fuldstændig Mangel paa Garanti mod den politiske Magts Indgreb og Overgreb. Trangen til en Udløsning af dette Forhold kunde efterhaanden ikke trænges tilbage. Men vistnok har den ved Omordningen af de politiske Forhold er-

holdt et bestemtere Udgangspunkt, og den er derved traadt klarere frem for Bevidstheden end tidligere.

Thi ved den constitutionelle Forfatning er det statskirkelige Beskyttelses-System paa eengang opgivet. Naar afvigende Troesbekjendelser tidligere vare enten aldeles udelukkede eller ganske undtagelsesviis tilstedte inden skarpt afmaalte Grændser, er den frieste Adgang pludseligt bleven aabnet for Religionspartier og Secter, og det er bleven overladt til Kirken selv at reise og forsvare Dæmningen imod den indbrydende Strøm. Men det hidtil fulgte politisk-kirkelige Formynder-System syntes ligesom beregnet paa at gjøre de aandelige Forsvarskræfter i Kirken selv overflødige; og det kan derfor ikke vække Forundring, om den kirkelige Selvbevidsthed og Selvstændighedsfølelse er tilbagetrængt, om Sammenholdet er ringe, Kræfterne splittede og spredte. Paa alle Punkter trænges der til Love, Foranstaltninger, Organisationer. Men til at afhjælpe denne Trang er Kirken blottet for Midler, fordi den mangler Organer, berettigede til at tale og handle paa Kirkens Vegne, til at gjøre dens Ret og Stemme gjældende. Saalænge denne Formløsheds-Tilstand vedvarer, er det uundgaaeligt, at der maa tilfalde Rigsdagen en Medvirkning ved den kirkelige Lovgivning, hvortil den mangler al indre Adkomst og Beføielse. Vil man ikke underkaste sig denne incompetente Magt, da bliver Standsning af det hele kirkelige Lovgivningsværk, Forlængelse af den kirkelige Umyndigheds-Tilstand den umiddelbare Følge. Men imidlertid trænger Katholicismen frem med sin velorganiserede Magt; det folke-forvirrende og fordærvende Sectvæsen griber om sig som indre Kræftskade. Og at de Erfaringer, disse Aar have bragt os, endnu kun udgjøre en svag Begyndelse, det første Forspil paa en Række af voldsomme Stormløb og snigende Efterstræbelser, rettede paa at benytte de gunstige Forhold til at vinde Proselyter, derom tvivler neppe Nogen.

Spørges der nu: hvorpaa Haabet skal bygges, at vor evangelisk-lutherske Folkekirke vil gaae seierrig ud af Kampen, der foreſtaaer, — da vide vi vel, at det er Bekjendelsens Sandhed, Troeslivets Oprigtighed og Inderlighed og den Styrke, Indſigt og Nidkjærhed, ſom udſpringer deraf, der alene kan give Fortrøſtning. Men, hvor rigtigt dette end er, kan det dog ikke være ſaaledes at forſtaae, ſom om det uden Selvanſtrengelſe ſkulde være tilladt at ſtole paa Aandens og Ordets Magt. Til at føre den aandelige Strid igjennem, ligeſaavel ſom den legemlige, hører ikke blot at de enkelte Stridsmænd ere vel ruſtede, men ogſaa at der er en ovenfra velordnet, det Hele ledende og ſammenholdende Styrelſe. Og naar da Spørgsmaalet ſtilles om Det, hvorom der nærmeſt maa ſpørges: hvad der fra menneſkelig Side kan og bør gjøres, for at komme Folkekirken i dens betrængte Stilling til Hjælp, gjøre det lettere for den at afhjælpe de indre Brøſt, at udvikle, anvende og ſamle de aandelige Kræfter i dens Midte, og ved dem at gjøre indbrydende Vildfarelſer, Sværmerier og Forlokkelſer Modſtand, da vide vi ikke at give andet Svar end med Grundlovens Ord: at „Folkekirkens Forfatning ordnes ved Lov“. Vi forſtaae herved en organiſeret Udformning af Folkekirken, ſaaledes gjennemført, at Kirken træder i lovbeſtemt Forhold overfor Staten, med lovbeſtemt, dens Væſen og Virkſomhed betryggende, Medvirken i Henſeende til Kirkens Lovgivning og Beſtyrelſe overfor Regering og Rigsdag. En ſaadan Organiſation vil i ſine Grundtræk ikke kunne andet end blive ligeartet med Statsformerne, fordi Kirken har det tilfælleds med Staten at være et ſynligt og ſynligt virkende Samfund; men det mangler al Beføielſe, naar man, paa Grund af den ydre Lighed i Former, vil fremſtille den kirkelige Synodalforfatning ſom en politiſk, for Kirken fremmedartet Form, i hvilken den modſtræbende ſkulde indſtøbes. Endnu beſtemtere

finde vi Anledning til at tilbageviſe den Foreſtilling, at den her foreſlaaede Gjennemførelſe af en Forfatning, ſom fremgaaer af det kirkelige Samfunds egen Natur, ſkulde kunne lade ſig betegne ſom Efterdannelſe af moderne Conſtitutioner og Valgformer, fra hvilke Forſlaget adſkiller ſig paa vienſynlig Maade.

Hvad der fra anden Side bringes i Erindring imod nu at lægge Haand paa det kirkelige Forfatningsværk, er ikke Indvending imod Princippet, men Betænkelighed angaaende dets Betimelighed. Man henviſer til de nedſlaaende Symptomer af religiøs Vantro og Tvivleſyge, af kirkelig Sløvhed og Ligegyldighed; man mistvivler om Valg, hvorved der ſkulde kunne bringes noget Organ tilveie, ſom endogſaa kun tilnærmelſesviis ſkulde have Adkomſt til at gjælde ſom Repræſentation af Folkekirken; man befrygter det Værſte af den Myndigheds Brug, der ſkulde blive nedlagt i en ſaadan Autoritets Hænder. Man tilraader derfor at overlade det til en kommende Tid at bringe en ſaadan Modenhed tilveie i det kirkelige Samfundsliv, at der vil kunne ventes at komme chriſtelig Sandhed i den kirkelige Selvbeſtyrelſes-Form, og man indſtrænker Ønſket til en eller anden midlertidig Foranſtaltning, beregnet paa at bringe ſtørre Faſthed og Jevnhed ind i de kirkelige Anliggenders Forvaltning og at afgive et Værn imod overilede Forſlag og eenſidige Retninger. Vi ere langt fra at miskjende Sandheden af de Kjendsgjerninger, der ligge til Grund for disſe Beklagelſer, — ſelv om endeel Overdrivelſe blander ſig deri, fordi man ofte er utilbøielig til at indrømme det religiøſe Sind Sandhed og Frugtbarhed, hvor det ikke ſees ſtøbt og udpræget i en vis kirke-dogmatiſk Form. Mangelen paa kirkelig Indſigt og kirkelig Intereſſe har ſin let forklarlige Grund ikke blot i de Ryſtelſer og Omvæltninger i det aandelige Liv, ſom betegne de ſidſte Slægters Hiſtorie navnlig i den proteſtantiſke Verden, men ogſaa i den mere

juridiſke end kirkelige Retning af den tidligere Kirkebeſtyrelſe i vort Fædreland. For en ikke ringe Deel er det en ſaadan ovenfra indſlaaet Retning, der bærer Skylden for, at det ſynlige Kirkeſamliv mere og mere er forfaldet og opløſt, at de enkelte Organiſationsformer, ſom Reformationen havde ſparet, ere faldne fra hinanden iſtedetfor at udvikles og uddannes, at Verdslighed i Sind og Idræt paa mange Steder har trængt ſig ind i Geiſtligheden, at Livet i mange Menigheder har vendt ſig bort fra Kirken.

Men imod denne ſtærkt paaberaabte Ubetimeligheds-Grund træder, efter vor Overbeviisning med ulige ſtærkere Vægt, — ikke et Betimelighedes-, men et aldeles afgjørende og bydende Nødvendighedes-Henſyn. Var et ſaadant ikke tilſtede, vare Forholdene af roligere, mindre opfordrende og udfordrende Art, da vilde Sagen ſtille ſig endeel anderledes. Men, ſaalænge ſom den nærværende Tilſtand af Tingene vedbliver, vil der for den danſke Folkekirke kun være Valg imellem at lade Lovgivningen, endog i reen kirkelige Anliggender, fremdeles foregaae igjennem Rigsdagen uden nogen forfatningmæsſig Medvirken fra Kirkens Side, eller at lade det kirkelige Lovgivningsarbeide fremdeles hvile. Det Førſte indeholder en Urimelighed, efterſom der ifølge Grundloven mangler enhver Betryggelſe med Henſyn til Rigsdagens confeſſionelle Charakteer; det Andet vilde være at dømme Kirken — paa ſamme Tid, ſom der arbeides paa Udvikling af Forholdene i andre Retninger — til en Stilleſtaaen, der maatte blive til Fordærvelſe for Kirken, og vilde give de andre Confeſſioner og Secter, ſom ere i utrættelig Bevægelſe, en afgjort Overlegenhed. Det, hvorom det gjælder, er altſaa at bringe Kirken ud af den nærværende Stilling, ſom overfor Rigsdagen lider af en indre Modſigelſe, — overfor andre Bekjendelſer medfører en ſtor Værge-

løshed. Og vi kunne derfor ikke see rettere, end at der til ethvert Forslag i Folkekirkens Interesse, som skal fortjene at komme i Betragtning, maa stilles den Fordring: at derved aabnes en Udsigt til, at Myndigheden i den reen kirkelige Lovgivning, som nu befinder sig urettelig i Rigsdagens Hænder, kan blive ført tilbage til Kirken, og at Kirken, i Besiddelse af sin naturlige Ret, vil kunne anvende denne til Selvudvikling og Selvstyrkning. At det vil lykkes at skaffe denne Anskuelse Indgang og Understøttelse i selve Rigsdagen, kunne vi heller ikke drage i Tvivl. Thi Bevidstheden om det Anomale i den nærværende Tilstand — der kun derfor har dannet sig saaledes, fordi Grundlovens § 80 ikke er bleven bragt til Udførelse — er uden Tvivl der tilstede; og Vigtigheden af, at Folkekirken sættes i Stand til at opretholde og forsvare sig, vil Folkerepræsentationen ikke kunne miskjende.

Anderledes uden Tvivl i enhver Henseende vil Sagen stille sig, dersom man, som Udvei til at bringe Folkekirken ud af den skjeve Stilling, hvori den befinder sig, vil give Anvisning paa et medbestyrende kirkeligt Regerings-Organ, som skulde træde i Raadgivnings-Forhold til Cultus-Ministeriet. Muligheden forudsat, at Rigsdagen skulde findes villig til at opgive den Myndighed, hvoraf den er i faktisk Besiddelse, førend der er skeet Grundloven Fyldest ved en Ordning af den kirkelige Lovgivningsmagt, der med nogen Sandhed kan betegnes som „kirkelig Forfatning" — om det Modsatte holde vi os fuldt overbeviste —, see vi ikke rettere, end at det blev en Forstærkning af et kirkeligt Statsregimente, der saaledes vilde komme til at træde istedetfor en kirkelig Forfatning. Paa særdeles sienfynlig Maade vilde denne Ordning bære Præget af et statskirkeligt Regimente naar det raadgivende og veiledende Organ tænkes dannet af Rigets Biskopper, uden at Kirken erholdt nogen lovbestemt Indflydelse paa

disse Biskoppers Valg. En saadan Ordning af den lovgivende Myndighed vilde hverken være mere eller mindre end Tilbagefald af Kirken i den ældre fuldkomne Afhængighed af Statsmagten; ikkun at Afhængigheden maaskee ved det nye Biskopsraad vilde være noget mindre fremtrædende, men da ogsaa vilde være bedre organiseret. Man kan være meget fri for al ugrundet Frygt for Hierarchie, og dog finde Opfordring til, paa Kirkens Vegne at advare og arbeide imod en Ordning, hvorefter Love angaaende Kirkens Lære, Cultus og indre Forfatning skulde udgaae fra Statsmagten, under udelukkende Medvirkning af et geistligt Aristokrati, som vilde være Skabning af den samme politiske Magt og befinde sig i det almindelige Embedsmands-Afhængighedsforhold til samme. Der vilde hermed være indslaaet et Spor, som uden Tvivl netop fører i modsat Retning af det, som er anviist ved Grundloven. Thi enhver „Forfatning af Folkekirken" hviler paa den Grundsætning, at Folkekirken d. v. s. Samfundet af dens Menigheder har Ret til middelbar Deeltagelse med Regeringen i Ordningen af de kirkelige Anliggender.

Idet vi nu holde os overbeviste om, at et kirkeligt Organ, tilveiebragt ved frit Valg af Kirkens Medlemmer, geistlige og verdslige i Forening, og beklædt med Charakteren af kirkelig Repræsentation, baade vil være et virksomt Middel til at fremme kirkelig Almeensands og kirkelig Samarbeiden, og tillige vil kunne vente Anerkjendelse og Indflydelse overfor Rigsdagen, er det dog ikke vor Mening, at der paa eengang skulde skrides til Dannelse af en, efter Grundsætningen om Kirkens Selvstændighed fuldstændigt gjennemført, Kirkeforfatning. Vi ere tilbøielige til at troe, at de Vilkaar, under hvilke det kirkelige Liv for Tiden befinder sig, neppe tilstede en saadan; vi troe heller ikke, at den nødvendigen kræves. Vi kunne

derfor vel indrømme, at det vil være tilraadeligt at noies med de første Skridt, med en Grundlægning, som det kan overlades til Eftertiden at arbeide frem til større Fuldstændighed og Selvstændighed. Men vi mene, at de første Skridt maae være Skridt, som virkelig og i Sandhed føre hen imod Maalet, saa at der i dem er indeholdt Opfordring og Tilskyndelse til at arbeide videre frem. Den forberedende Charakteer vil derimod, efter vor Formening, være at søge deels i den størstmulige Simpelhed i den kirkelige Organisation, deels i Indskrænkning af den kirkelige Valgret til middelbare Valg, deels og fornemmelig i de Grændser, der for Tiden drages for Kirkerepræsentationens Myndighed. Vi troe nemlig, at der vil være vundet en væsenlig Betryggelse for Folkekirken imod Overgreb og Forurettelser, selv om der for Tiden findes Betænkelighed ved at erkjende den valgte Kirkerepræsentation som medlovgivende Autoritet med Kongen i reen kirkelige Anliggender, saa at der alene tillægges den Ret til at yttre sig og Krav paa at blive hørt paa Kirkens Vegne om Forslag eller Udkast til Love, som angaae de kirkelige Forhold. Naar de her paapegede Hensyn haves for Øie, og derhos et faststaaende kirkeligt Element bliver føiet til Valgforsamlingen, tør det haabes, at de Ulemper og Farer, der befrygtes af Valgrettens og Myndighedens Misbrug, ville forstørstedelen være forebyggede.

Vi skulle, efter disse almindelige Betragtninger, tillade os at sammensatte vort Forslag i følgende Grundtræk:

1. Den kirkelige Organisation indskrænkes, foruden Menighedsraadene, til et almindeligt Kirkeraad som Repræsentation af Folkekirken. Hvad de mellemstaaende Led angaaer, der have været bragte i Forslag som selvstændige Organisations-Trin: Conventer og Landemoder eller Stifts-Synoder, da formenes, at Bygningen derved vilde — i alt Fald for Tiden —

blive paa ufornøden Maade sammensat. Det vilde falde vanskeligt at vinde en tilfredsstillende Virkekreds for disse Mellemtrin, og uden en saadan vilde hverken Interessen kunne vedligeholdes eller den dermed forbundne Opoffrelse af Tid og Penge kunne retfærdiggjøres.

2. Kirkeraadet sammensættes deels af selvskrevne eller udnævnte Medlemmer — nemlig samtlige Rigets Biskopper og tre Universitets-Professorer, to af det theologiske, een af det juridiske Facultet, hvilke udnævnes af Hans Majestæt Kongen eller ved Valg af de vedkommende Faculteter, deels af valgte Medlemmer, geistlige og verdslige, saaledes at Antallet af de valgte verdslige Mænd bliver ligt Antallet af samtlige tilstedeværende Geistlige.

3. Kirkeraadets valgte Medlemmer ere: 18 Geistlige: 1 for Kjøbenhavn, 4 for Sjellands Landstift, 2 for Fyens- og Als-Stift, 1 for Laalands-Falsters Stift, 2 for Aalborg-Stift, 3 for Aarhuus-Stift, 2 for Viborg-Stift, 3 for Ribe-Stift; — 26 Verdslige (foruden de tre Universitets-Professorer): 6 for Sjellands-Stift, 4 for Fyens- og Als-Stift, 2 for Laalands-Falsters-Stift, 3 for Aalborg-Stift, 4 for Aarhuus-Stift, 3 for Viborg-Stift, 4 for Ribe- Stift*). I Alt 55 Medlemmer: 44 valgte, 11 indtraadte ifølge Embedsstilling eller særlig Udnævnelse.

4. Kirkeraadet sammentræder i Regelen hvert tredie Aar til bestemt Tid, og forbliver samlet i to Maaneder. Regeringen kan sammenkalde Kirkeraadet i den mellemliggende Tid, naar dertil findes Anledning; Biskopperne kunne andrage paa extraordinair Sammenkaldelse.

---

*) Sjellands Stift (foruden Kjøbenhavn, Grønland og Vestindien) har 260 Pastorater, Fyen og Als 153, Laaland-Falster 61, Aalborg-Stift 102, Aarhuus-Stift 176, Viborg-Stift 92, Ribe-Stift 169.

5. I reen kirkelige Anliggender, vedkommende den præstelige Virksomhed, Cultus og Folkekirkens indre Forfatning, udøves den lovgivende Magt af Hs. Maj. Kongen, efterat de derhen hørende Lovudkast have været forelagte Kirkeraadet til Betænkning. Over Lovudkast eller Lovforslag, som vedrøre kirkelige Forhold eller Kirkens materielle Midler, indhentes Kirkeraadets Betænkning, førend de kunne erholde kongelig Stadfæstelse. Ligeſaa tilkommer Kirkeraadet Ret til at indgaae til Regeringen med Andragender og Forſlag angaaende kirkelige Forhold og Anliggender.

6. Valgene til Kirkeraadet ſkee ſtiftsviis og gjennem Valgmænd.

7. For Geiſtlighedens Vedkommende møde ſamtlige Sognepræſter og ordinerede Katecheter ſamt perſonelle Capellaner provſtiviis, og vælge under Provſtens Forſæde to geiſtlige Valgmænd af Provſtiets Geiſtligheds Midte.

8. Valgene af de verdslige Valgmænd udgaae fra Menighedsraadene. Menighedsraadet i hvert Paſtorat eller, hvor flere findes, det ſamlede Menighedsraad udnævner ſin Repræſentant. Samtlige Repræſentanter ſamles provſtiviis, og vælge for hvert Provſti to verdslige Valgmænd. Provſten foreſtaaer Valghandlingen, og den indledes ved en kirkelig Handling.

9. Samtlige Valgmænd, geiſtlige og verdslige, ſamles i Stiftsſtaden til Valghandlingen, ſom ledes af Biſkoppen. En kirkelig Handling gaaer forud, hvor Troesbekjendelſen og Hoveddelene af den Augsburgſke Confeſſion oplæſes med Tilføielſe af paſſende Opfordring og Formaning.

10. Betingelſer for Valgbarhed er: uberygtet Liv, Beſiddelſe af Indfødsret, beviislig Henhøren til Folkekirken, og en Alder af 40 Aar eller derover. Det tilkommer Kirkeraadet at prøve og paakjende Valgenes Gyldighed.

11. Valgene gjælde for 9 Aar. En tredie Deel af de Valgte afgaaer hvert tredie Aar.

* * *

Anm. Udnævnelsen ved frie Valg er for alle de Commissions-Medlemmer fra hvilke dette Andragende udgaaer, det principielle Hovedpunkt. Paa, Antallet, om større eller mindre, lægge de ringere Vægt. Af de i Andragendet meddeeltagende Fenger og Nordam har oprindeligt været stillet Forslag til et Kirkeraad af mindre Udstrækning, saaledes at Antallet af de valgte Medlemmer vilde forholde sig til Biskoppernes omtrent som 2 til 1. Et saadant Forslag vilde, i Henhold til det ovenfor Bemærkede, de øvrige herhenhørende Medlemmer ikke have Betænkelighed ved at tiltræde som subsidiairt.

IV.

Kirkeraad*).

Hvor levende vi end erkjende Nødvendigheden af, at Folkekirkens Forfatning i Overeensstemmelse med Grundlovens Tilsagn, bliver ordnet ved Lov, at baade den kirkelige Selvstændighed kan vorde betrygget og den frie Udvikling vorde fremmet, kunne vi dog ikke for Tiden finde Indførelsen af en Synodalforfatning tilraadelig. Det maa nemlig i høi Grad befrygtes, at de frie Menighedsvalg mere ville faae en politisk, end en kirkelig Charakteer, og en Mængde ukirkeligsindede Individer faae Indflydelse paa Sager, hvis Væsen og Aand er dem aldeles fremmed. Ogsaa har der under de offentlige Forhandlinger, som hos os ere førte om dette Spørgsmaal, hos en stor Deel af den danske Geistlighed viist sig en afgjort Mistillid til denne Forfatningsform, ligesom der hos Menighederne har viist sig en fuldkommen Ligegyldighed og Mangel

*) Andragende af Minoriteten i Commissionen: Becker, Bentley, Brammer, Engelstoft, Johnsen, Martensen, Paulli. Dog deeltager medunderteegnede Engelstoft ikke i det, som angaaer Menighedsraadene.

paa Deeltagelſe, medens det maa erkjendes, at en Synode ikke kan komme iſtand, uden at ogſaa Lægſtanden der ſaaer Stemme og Sæde. Denne Ligegyldighed maa, foruden af andre Grunde, tillige udledes deraf, at Lægſtanden hos os, ſom overhovedet i den lutherſke Kirke, hidindtil ikke har været deelagtig i Ledelſen af de kirkelige Anliggender, og i Almindelighed maa ſiges hertil at mangle al Forberedelſe. Intereſſen for en Synodalforfatning, naar denne Intereſſe ſkal være mere end en Efterklang af den politiſke, vil neppe kunne vækkes hos vore Menigheder, ſaalænge ſom det forberedende Trin for Lægfolks Indtræden i Synoden, eller Menighedsraad, hvis Indførelſe vi ogſaa paa det Indſtændigſte anbefale, endnu ikke er givet. Først naar Menighedsraad ere indførte og i nogen Tid have beſtaaet med Velſignelſe, ſaaledes at der af disſe kan fremgaae i Sandhed kirkelige Valg, kan en Synodalforfatning blive en Sandhed, derſom den overhovedet ſtemmer med vor Folkecharakteer. For Tiden kunne vi derfor ikke tilraade en ſaadan, og ſelv naar man iſtedetfor en lovgivende Synode kun foreſlaaer en raadgivende, kunne vi det ikke. Saalænge ſom Menighedsraad ikke ere oprettede og have ſlaaet Rod i Folket, maae vi ogſaa i en raadgivende Synode frygte Skin iſtedetfor Virkelighed, et Skyggevæſen, der kun vilde vise tilbage til vore Dages politiſke Repræſentationsſyſtem, men ikke have noget Liv i ſig ſelv, fordi det ikke vilde være baaret og voxet af det kirkelige Livs egen Grund. Vi frygte dette ſaameget mere ſom den kirkelige Oplysning og det kirkelige Liv vitterligt nok er ſaare ſvagt i mange af vore Menigheder, og Agitationer ikke vilde undlade, ſaavidt muligt, at indbringe Forſtyrrelſe og Forvirring*).

*) Medundertegnede Martenſen har viſtnok paa et tidligere Stadium af de hos os førte Forhandlinger (i mit Skrift om den danſke Kirkes Forfatnings-Spørgsmaal) meent, at en Synode paa Grund af Omſtændig-

For Tiden mene vi derfor at burde indſtrænke os til at foreſlaae, at der *proviſoriſk* oprettes et kirkeligt Organ med raadgivende Myndighed, hvilket vi ifølge det Foregaaende ikke kunne tænke os i ſynodal Form. Man kunde maaſkee nærmeſt tænke paa Oprettelſen af et kirkeligt Conſiſtorium beſtaaende af enkelte Geiſtlige og enkelte Retskyndige, en Indretning, der vilde have det Fortrin altid at kunne være tilſtede i Kjøbenhavn i Cultusminiſteriets Nærhed. Men deels antage vi, at Kræfterne hertil vanſkeligt vilde udfindes; deels frygte vi, at flere af de Mænd, ſom hertil maatte blive udnævnte, ville være ſaaledes optagne af andre Arbeider, at den fornødne Tid neppe vil levnes dem til rettelig at varetage Kirkens Anliggender, ligeſom de ogſaa paa Grund af deres Ophold i Kjøbenhavn neppe kunne antages at have fuldſtændig Kjendſkab til de kirkelige Tilſtande og locale Forhold i Landets forſkjellige Egne, og let kunne være udſatte for en eenſidig Betragtning.

Men der frembyder ſig en anden Mulighed til Opnaaelſen af det kirkelige Organ, ſom vi ſøge. En raadgivende Autoritet er allerede tilſtede i det biſkoppelige Embede, idet Biſkopperne i de forſkjellige Stifter pleie at blive hørte over alle Sager af Betydning. Vi foreſlaae da en Udvidelſe af det biſkoppelige Embede ved Indførelſen af et aarligt Møde af Landets ſamtlige Biſkopper, ſom til en forudbeſtemt Tid ſkulde træde ſammen i Kjøbenhavn for at afgive Betænkning over de af Miniſteriet forelagte Sager, og drøfte, ſamt til Regjeringen indſtille de af dem ſelv eller fra deres Stifter indbragte

---

hedernes Nød maatte tilraades og forſøges. Men ligeſom jeg allerede dengang i det Væſentlige ledſagede mit Forſlag med de ſamme Betænkeligheder, ſom her af Commisſionens Mindretal ere fremførte, ſaaledes har den vedvarende Mangel paa levende og grundig Deeltagelſe for det hele Spørgsmaal mere og mere ſtyrket den Anſkuelſe hos mig, at hiint Forſlag for Tiden er uiværkſætteligt.

Spørgsmaal og Anliggender, der maatte være af Vigtighed eller kunde have nogen almindelig Indflydelse og Betydning. Dette Kirkeraad af Landets samtlige Biskopper skulde høres over alle Lovforslag, som angaae eller berøre Folkekirkens Anliggender, forinden saadanne Forslag erholdt Lovskraft, ligesom det jo ogsaa maatte staae Regjeringen aabent, at forlange Kirkeraadets Betænkning over Love, som angaae andre Religionssamfund eller over vigtige Puncter af den kirkelige Administration. Vel vilde dette kirkelige Organ kun have en raadgivende Stemme, men det vilde dog kunne afgive en vigtig Støtte for Kirken og Kirkestyrelsen, naar Biskopperne, hvad vel med Grund tør forventes, satte sig i levende Forbindelse med de Stemninger og Ønsker, der bevæge sig i deres Stift. Den her foreslaaede Indretning, samtidigt med hvilken Menighedsraad vilde blive at oprette, synes os tillige derved at anbefale sig, at den er simpel og strax lader sig iværksætte. Intet nyt Embede skal herved oprettes, men kun et bestaaende udvides i sin Virksomhed. Ikke blot almindelig Indsigt i Forholdene tør her forudsættes, men ogsaa det specielle og locale Kjendskab, idet jo hver Biskop kommer til Mødet umiddelbart fra sit Stift, fra Samlivet med sine Præster og Menigheder. Og — hvad der i vore Øine er af ikke ringe Betydning — den har Rod i den danske Kirkes Historie. I det lutherske Tidsrum før Souverainitetens Indførelse samledes Landets Biskopper oftere i saadanne Møder, som de her paatænkte, for at afgive Betænkninger eller Forslag om Kirkens Anliggender. Vi søge saaledes kun at gjenoplive en Tanke, som allerede tilforn har været iværksat hos os, men ved Tidernes Uretfærdighed er gaaet i Forglemmelse. Heller ikke tvivle vi om, at denne Tanke vil falde naturlig for den danske Folkebevidsthed, for hvilken Tilsynsembedet i Kirken endnu ikke har tabt sin Anseelse. Skjøndt vi vistnok vilde betragte

det som en fuldkomnere Tilstand, naar Geistligheden erholdt nogen lovbestemt Indflydelse paa Bispestolenes Besættelse, hvad ogsaa vilde stemme med den danske Kirkes tidligere Skik, kunne vi nu ikke nærmere gaae ind paa denne Tanke, fordi vi her kun foreslaae en midlertidig Foranstaltning, der strax lader sig iværksætte, ligesaalidet som vi her agte at drøfte andre Fremtidsspørgsmaal*).

Ifølge det her Foreslaaede vilde Forholdet mellem Kirke og Stat provisorisk blive at bestemme saaledes, at den lovgivende Magt i de reent kirkelige Anliggender vedblev at være hos Hs. Maj. Kongen, der udøvede den igjennem Kirkeministeriet, efterat Kirkeraadets Betænkning var bleven indhentet, forsaavidt Forslaget ikke var indkommet fra dette, og at i blandede Anliggender ingen af Regeringen vedtagen Lov stadfæstedes, naar ikke Kirkeraadet derover var hørt. Vi maae nemlig udtrykkeligt udtale det som vort indstændige og, som vi mene, velbegrundede Ønske, at de reent kirkelige Anliggender aldeles maatte unddrages Rigsdagens Behandling. Og antage vi forøvrigt som en Selvfølge, at Biskopperne vorde hørte over kirkelige Sager, der enten ikke egne sig til at fore-

*) Vi maae derfor tilbagevise det som en Mistydning, naar man betegner den af os foreslaaede provisoriske Ordning, der ikke har kunnet tage Hensyn til eventuelle Bispevalg, som et Tilbagefald af Kirken i den ældre, fuldkomne Afhængighed af Statsmagten. I Henseende til sin Forfatning befinder den danske Kirke sig for Tiden i en saa fuldstændig Afhængighed af Statsmagten, at der her ikke kan være Tale om noget Tilbagefald til større Afhængighed — thi et Tilbagefald forudsætter altid en fuldkomnere Tilstand, fra hvilken Tilbagefaldet kan skee — men kun kan være Tale om en Fremgang til større Selvstændighed. Hertil sigter ogsaa vort Forslag, skjøndt vi ikke vove at foreslaae et Spring, men kun et første, forberedende Skridt.

Heller ikke vilde det ramme vor Fremstilling, dersom man vilde tillægge os den Forestilling, at Synoder kun ere politiske Institutioner, da vi meget vel vide, at de ere kirkelige. Vi frygte kun, at Synoder, indførte paa nærværende Tidspunct, mere vilde faae en politisk end en kirkelig Charakteer.

lægges det samlede Kirkeraad eller ikke kunne oppebie dets Møde.

Vi forudsee vistnok, at vort Forslag hos Mange vil mødes af Frygten for Hierarchie. Men vi antage, at denne Frygt allerede maa vige for den Betragtning, at her jo kun er Tale om en raadgivende Myndighed, medens den afgjørende forbliver hos Regjeringen. Ogsaa forudsee vi, at vort Forslag vil møde Modstand i den store Forkjærlighed, som Mange nuomstunder have for de frie Valg, og for, saavidt muligt og snarest muligt, at indrette Kirkens Forfatning i Lighed med den politiske. Men heller ikke denne Betragtning har kunnet afholde os fra at foreslaae hvad vi maatte anse som det for Tiden Gavnligste og virkeligt Udførlige. Af denne Grund have vi heller ikke kunnet tiltræde det i Forsamlingen fremkomne Forslag, at lade Biskopperne forenes med et vist Antal frit valgte Medlemmer, der tilligemed Biskopperne skulde udgjøre Kirkeraadet. Vi see ikke Andet, end at herved kun vilde fremkomme Noget der i høi Grad ligner en Synode, hvorved den Betænkelighed paany vender tilbage, hvorledes det vil være muligt paa det nærværende Tidspunct at frembringe i Sandhed kirkelige Valg. Valget bliver dog ikke mere kirkeligt, fordi der vælges et mindre Antal. Ja der kan spørges, om en virkelig Synode med et større Antal af valgte Medlemmer ikke snarere vil have Udsigt til, at forskjellige Anskuelser ville blive repræsenterede af de Valgte, end hiint Kirkeraad med et mindre Antal af valgte Medlemmer. Skulde det af os foreslaaede Kirkeraad forsøges med andre Medlemmer, da kunde denne Forsøgelse efter vor Mening bestaae deri, at der af Regeringen tilforordnedes Biskopperne to juridisk dannede Lægmænd og 1 eller 2 Theologer enten af det theologiske Facultet eller af Landets Geistlighed, eller den kunde, hvad medundertegnede Engelstoft bringer i Forslag, bestaae deri, at der

ved Landemodets Valg tilforordnedes Biskopperne tvende Mænd af hvert Stift, een af geistlig Stand og een af Lægstand; hvilke Tanker vi tillade os at henstille til det høie Ministeriums nærmere Overveielse.

Efterat vi saaledes have udtalt os over det kirkelige Organ, der skulde afgive Betænkning og Forslag om Folkekirkens Anliggender, skulle vi kun tilføie en Bemærkning angaaende Menighedsraadene. Medens vi nemlig paa det Indstændigste anbefale disses Oprettelse, kunne vi ikke samstemme med den Betragtning, at de umiddelbart skulle træde i Kraft ved frie Valg. Vi mene, at det i Sandhed Practiske her vil være, at Præsten *førstegang* selv vælger sig sine Medhjælpere. Det vil vel indrømmes, at Medhjælperinstitutionen kun der vil kunne indføres med Velsignelse, hvor Præst og Menighed ere forenede i Aandens Samfund, og et christeligt Menighedsliv er tilstede. Men da synes det ogsaa at maatte antages, at Præsten bedst vil kunne bedømme, hvilke de Mænd ere, som fortrinligt ere skikkede til saadan Tjeneste, og med hvilke han bedst vil kunne samarbeide til Velsignelse for det Hele. Da denne Tanke ogsaa vil møde Modstand hos Mange, der til dette Spørgsmaal medbringe de politiske Valgforestillinger, bemærke vi, at i ingen af de sande Presbyterialkirker, hverken i Genf, i Skotland eller Frankrig, ere Presbyterier fremgaaede af Massevalg, men ere i Begyndelsen kaldte tillive ved det kirkelige Embede og have siden efter suppleret sig selv, saaledes at Menighederne kun have Ret til at stadfæste eller forkaste de ad denne Vei fremkomne Valg. Vil man end ikke gaae ind paa denne sidste Tanke, der dog har den frie skotske Kirkes Autoritet for sig, mene vi dog at burde fastholde, at Præsten førstegang selv vælger sig sine Medhjælpere. I al Fald maatte — hvad En iblandt os anseer for det meest Hensigtsmæssige — Halvdelen af Medhjælperne vælges af Præsten og Halvdelen

af Menigheden, ligesom det vel ogsaa vilde være retteſt, at Valgene gjøres afhængige af Biſkoppens Stadfæſtelſe.

Til Slutningen bemærke vi, at vi tilfulde erkjende, at de af os ſtillede Forſlag til en Ordning af Folkekirkens Anliggender langtfra kunne tilfredsſtille de Fordringer, ſom alene kunne fyldeſtgjøres ved en fuldſtændig Kirkeforfatning. Men Noget er bedre end Intet, og vi antage ikke, at der for Øieblikket er Mulighed til Andet og Mere. Det vil iøvrigt let indſees, at det her Foreſlaaede indeholder Muligheden til en videre Uddannelſe, og, langtfra at være til Hinder for en fremtidig Synodalforfatning, meget mere udvikler de første Forudſætninger for denne. Men vi holde for, at det ved Uddannelſen af vor Kirkeforfatning i høi Grad er tilraadeligt, ikke at begynde med at indpode den danſke Kirke et fuldfærdigt, fra Udlandet hentet Syſtem, — thi de moderne Synodalſyſtemer ere fornemmeligt hentede fra Tydſkland, hvor de endnu ikke have baaret nogen god Frygt, men for det Meſte kun afſtedkommet en tom Formalisme uden indre Livskjærne — men hellere at begynde med at opſøge de Tilknytningspuncter for en videre Udvikling, der findes i vore egne hjemlige Tilſtande, oplive de Elementer til en kirkelig Organiſation, ſom ere givne i vor egen Kirkehiſtorie, og ſaaledes arbeide en bedre Fremtid imøde. At ville forudbeſtemme denne Fremtid ved et færdigt Forfatningsſchema anſee vi for umuligt, da den danſke Folkekirkes Forfatning dog væſentlig vil blive at beſtemme indvortesfra, og for en ſtor Deel vil beroe paa den eiendommelige Udviklingsgang, ſom det kirkelige Liv hos os vil tage, naar dette ved Guds Naade er vaagnet til ſtørre Kraft og Bevidſthed. Men vi ſkjønne ikke rettere, end at de nærmeſte Fornødenheder idetmindſte nogenlunde ville kunne afhjælpes ad den her paapegede Vei, uden at denne i nogen Henſeende vil

være til Hinder for en fuldkomnere og dybere gaaende Ordning, naar Livsbetingelserne for denne først ere tilstede.

Vi tillade os altsaa for det Høie Ministerium at foreslaae følgende provisoriske Bestemmelser:

1. At Landets Biskopper (maaskee i Forening med enkelte af Regjeringen eller ved Landemodets Valg tilforordnede Medlemmer) skulle danne et Kirkeraad ved aarligen paa en bestemt Tid at sammentræde i et Møde i Kjøbenhavn, for at afgive Betænkninger eller Forslag angaaende Folkekirkens Anliggender.

2. At det vedtages, at den lovgivende Magt i reent kirkelige Anliggende, saasom hvad der hører til Gudsdyrkelsen og til den indre Forfatning, udøves af H. M. Kongen efter indhentet Betænkning eller indgivet Forslag fra Kirkeraadet, medens alle herhenhørende Sager aldeles unddrages Rigsdagens Behandling.

3. At det med Hensyn til Lovforslag angaaende blandede Anliggender vedtages, at Kirkeraadets Betænkning maa være indhentet, førend samme erholde kongelig Sanction.

Til denne vor Hovedindstilling føie vi endnu det Forslag, at de Menighedsraad, som blive at oprette samtidigt med Kirkeraadet, førstegang fremgaae enten af Præstens Valg alene, eller i al Fald saaledes, at det halve Antal vælges af Præsten, det halve af Menigheden, og at Valgenes Gyldighed bliver afhængig af Biskoppens Stadfæstelse.

Kjøbenhavn, den 23de Mai, i den allerhøist nedsatte Commission for at tage under Overveielse, hvilke Forandringer i Landets Love og Foranstaltninger der kunne findes tjenlige til at befæste Folkekirken m. m.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 27. Den 2den Juni. **1854.**

Indhold. 1. Kirke-Commisſionens Forhandlinger. 2. Ledige Embeder og Udnævnelſe. 3. Rettelſe.

Kirke Commisſionens Forhandlinger.

I Mødet den 24de Mai ſkete ſidſte Behandling af Diſciplinær-Sagen og vedtoges Andragendet i denne Sag. I Mødet den 30te Mai behandledes Sagen om en Mormon-Faders Vægring ved at lade ſit Barn ſøge Skole, og vedtoges Indſtillingen til Miniſteriet desangaaende. Endvidere paabegyndtes ſidſte Behandling af Diſſenterſagen. I eet eller muligt to Møder endnu vil Commisſionen fuldende Behandlingen af denne Sag, ſamt af de to endnu tilbageſtaaende, i hvilke Betænkningerne ere udarbeidede, nemlig Mormonſagen og om hvorvidt Mulktering kan anvendes ved den confirmerede Ungdoms Udeblivelſe fra Provſters Kirkeviſitats, ſamt formulere de herhenhørende Indſtillinger. Efter at dens Hverv ſaaledes er tilendebragt, vil den gaae fra hinanden til Pintſen. —

Vi meddele dernæſt det Andragende (ſee Ugeſkr. Nr. 15—16 P. 235), der blev indgivet i Anledning af Biſk. Brammers Forſlag om Confirmationen. Det lyder ſaaledes:

Som det høie Miniſterium bekjendt, har Rigsdagen d. 20de d. M. vedtaget en Lov, indeholdende nogle forandrede Beſtemmelſer i Anordningerne om Skolegangen og den offentlige Confirmation. Allerede i afvigte Maaned har der i Kirkekommisſionen været foreſlaaet at gjøre en Indſtilling til Miniſteriet om Gjenſtande, ſom denne Lov handler om; hvilket Forſlag dog neppe her vil kunne komme under yderligere Behandling. Men da hiin i Rigsdagen vedtagne Lov, for ſaa vidt den vedkommer Confirmationen, ſynes os i høi Grad at gribe ind i det kirkelige Liv og den præſtelige Embedsvirkſomhed, anſee vi det overeensſtemmende med det os betroede Hverv herved ærbødigſt at indſtille til Miniſteriet, at Biſkopperne og maaſkee Landemoderne blive hørte, førend Hans Majeſtæt Kongens Samtykke bliver erhvervet til at forannævnte Lovudkaſt erholder Lovskraft.

Den 24de Marts.

Dereſter meddele vi Commisſionens

Andragende i Diſciplinær-Sagen.

I Skrivelſe af 27 December f. A. har Kirke- og Undervisningsminiſteriet begjæret Kirkecommisſionens Betænkning med Hensyn til det Spørgsmaal: „om der ikke kunde findes Midler, hvorved man, uden at udſætte geiſtlige Embedsmænd for Ubillighed eller utilbørlig Friheds-Indſkrænkning, kunde tilveiebringe et mere virkſomt Tilſyn med deres Lære og Levnet, end der nu haves". I Anledning heraf ſkal Commisſionen tillade ſig at yttre Følgende:

I den omhandlede Henſeende frembyde ſig de tvende Punkter: deels hvorledes Inſtitutioner af adminiſtrativ Natur, hvorved de geiſtlige Foreſattes Tilſyn kunde ſtyrkes og frugtbargjøres, maatte kunne bringes iſtand; deels hvorledes der retteſt maatte være at forholde med Underſøgelſe og Paakjendelſe af Sager, ſom af det Offentlige anlægges imod geiſtlige Embedsmænd, i Anledning af deres Embedsforhold og Levnet.

Hvad det første Punkt angaaer, formener Commissionen, at en hensigtsmæssig Afgjørelse af samme først vil kunne finde Sted, naar Folkekirkens fremtidige Forfatning er bleven ordnet, fordi Beskaffenheden af den maa i forskjellige Retninger udøve væsentlig Indflydelse paa de Foranstaltninger, der maatte være at føie i Henseende til Tilsynet ad administrativ Vei; men idet man, som Følge heraf, ikke finder sig tilstrækkelig foranlediget til at fremsætte nærmere detaillerede Forslag, har man ikke villet undlade at henlede Ministeriets Opmærksomhed paa enkelte Hovedmomenter, der skjønnes, under enhver Forudsætning, at maatte komme i Betragtning. Som saadanne skal Commissionen udhæve, at Tilsynet, foruden fortrinsviis at være rettet paa vrang Lære og forargeligt Levnet, maatte gaae ud paa at see forebygget og modarbeidet anstødelig Verdslighed og Tilsidesættelse af sømmelig Værdighed i Adfærd, Forsømmelighed i Embedsførelse og Slaphed i at iagttage de til den kirkelige og sædelige Ordens Vedligeholdelse givne Forskrifter; samt at det navnlig maatte, hvad der forøvrigt allerede flyder af de bestaaende Bestemmelser, udstrække sig til Præsternes og Skolelærernes Forhold til Menighedens Medlemmer, hvorved ikke maatte tabes af Sigte Tilstanden i selve Menigheden, da denne ikke sjeldent vil give Bidrag til at erfare, hvorvidt Vedkommende lade det mangle paa hvad der fra deres Side kunde virkes til det religiøse og sædelige Livs Fremme. Endvidere holder man for, at de Indberetninger, der af Provsterne skulle aarlig indgives til Biskopperne angaaende Præsternes Embedsførelse og øvrige Forhold, kunde indrettes saaledes, at de fik en større Betydning, end de nu i Reglen have, i hvilken Henseende det turde være hensigtsvarende, at det overlades Biskoppen at forlange dem affattede i Henhold til bestemte af ham opgivne Punkter.

Naar der, overeensstemmende med hvad af Commissionen er foreslaaet, indføres Menighedsraad, kan man ikke andet end antage, at der igjennem denne Institution vil kunne aabnes en Vei, ad hvilken Tilsynets Virksomhed paa en ønskelig Maade kunde understøttes og befordres, derved at det be-

ſtemtes, at Biſkoppen og Provſterne ved deres Viſitatſer traadte i Berøring og Udvexling ikke med Præſten alene. Mueligen kunde det ogſaa være hensigtsſvarende, at de geiſtlige Foreſatte paa andre Tider, end naar de beſtemte Viſitatſer foretages, af og til, uden at Vedkommende vare forberedte paa deres Komme, indfandt ſig i Sognene, for ſaaledes leilighedsviis at gjøre ſig bekjendte med Tilſtanden.

Forſaavidt angaaer Spørgsmaalet om, hvorledes der retteſt maatte være at forholde med Hensyn til Underſøgelſen og Paakjendelſen af Sager, ſom af det Offentlige anlægges mod geiſtlige Embedsmænd i Anledning af deres Embedsforhold og Levnet, maa Commisſionen tiltræde hvad der af Miniſteriet er anført om, at „det ikke ſaa ſjeldent har været Tilfældet, at en Præſt har ført et forargeligt Levnet, og at det dog, naar Sagen er kommen under endelig Dom, er fundet, enten at der ei var et aldeles tilſtrækkeligt Beviis for de enkelte ham paaſagte Facta, eller at disſe ikke vare af den Beſkaffenhed, at han derfor kunde dømmes fra ſit Embede, ſaa at han enten er bleven frifunden, eller dog kun dømt til en Mulct, og at den ſtundom langvarige Retsforfølgning ſaaledes kun har havt til Følge, at den givne Forargelſe er bleven forøget, og at han med aldeles nedbrudt Agtelſe er vendt tilbage til ſit Kalds Gjerning". I Erkjendelſe heraf og af de i mange Retninger høiſt fordærvelige Følger, ſom heraf flyde, maa Commisſionen være enig med Miniſteriet i, at det kunde være til Gavn for de Geiſtliges Anſeelſe og ſædelige Virkſomhed, om de paagjældende Sager kunde finde en Afgjørelſe, der holdt ſig mindre ſtrengt til de Fordringer, vore Domſtole gjøre til juridiſt Beviis, og heller ikke i de derom gjældende Loves og Retsreglers Anvendelſe paa de givne Tilfælde viſte den Lemfældighed, ſom er almindelig ved de ſædvanlige Domſtole, men væſentlig fulgte de Grundſæt-

ninger, hvoreſter Sager om Forbrydelſer paakjendes ved Edſvorneretter.

I Henſeende til Maaden, hvorpaa dette kunde gjennemføres, deler Commisſionen Miniſteriets Formening om Hensigtsmæsſigheden af en Omordning af de geiſtlige Retter, hvorved det geiſtlige Element kom til at erholde en ſtørre Betydning, end det for Tiden har, hvilke Retter ved Paakjendelſen af vedkommende Sager havde at lægge til Grund den moraliſke Vished, hvortil en nøiagtig og ſamvittighedsfuld Overveielſe af alle Sagens Omſtændigheder i deres indbyrdes Forbindelſe førte. Men idet alle Commisſionens Medlemmer have været enige med Miniſteriet i, at Omordningen af de geiſtlige Retter maatte beſtaae i, at der iſtedenfor de nuværende Provſteretter og Landemodet ſom anden Inſtants, i enhver geiſtlig Sag dannedes en ſærlig, ſaaledes ſammenſat Ret, at det geiſtlige Element kom til at faae en afgjort Overvægt: har der været Meningsforſkjellighed i Henſeende til Maaden, hvorpaa denne Domſtol burde organiſeres, angaaende hvilket Punkt Miniſteriet har yttret den Formening, „at den kunde beſtaae af fire geiſtlige Mænd tilligemed Stedets Dommer, og at Biſkoppen burde have Forſædet i den, dog at han i ſit Forfald maatte kunne udnævne en anden anſeelig Geiſtlig i ſit Sted, ſamt at den Provſt, under hvem den Anklagede hørte, maatte indtræde i Retten, hvorimod de to andre Geiſtlige mueligt kunde vælges af Provſtiets Præſter."

Fleertallet (9) af Commisſionens Medlemmer holder nemlig før, at den paagjældende Ret bør ſammenſættes ſaaledes, at den kom til at beſtaae af: en af Stiftets Provſter, ſom betegnes af Biſkoppen, og fører Forſædet; af fem andre Geiſtlige, af hvilke de to vælges af og mellem vedkommende Provſtiets Præſter, og de tre af og mellem Stiftets øvrige Præſter, ſamt af en af vedkommende Overrets Aſſeſſorer, der udnævnes

af Retten, efter Biskoppens Begjering; hvorhos Skriverforretningerne maatte udføres af den ordinaire Retsskriver,

Ved at erklære sig for en saadan Organisation af den omhandlede Ret, er Fleertallet gaaet ud fra, at, jo større den Myndighed er, der paatænkes nedlagt i den nye Domstols Hænder, desto vigtigere er det, at den sammensættes saaledes, at den baade i sig selv giver Garanti for Sagernes rigtige, retfærdige og consequente Afgjørelse, for en Bedømmelse af det geistlige Embedes Fordringer i Henseende til Levnet og Vandel, der hverken er for slap eller for rigoristisk, og at den ved selve Sammensætningen giver Dommen Tillid hos Kirkens Medlemmer og befrier den for Skinnet af Vilkaarlighed. Paa den anden Side maa dette søges opnaaet under Former, der ikke ere for besværlige, naar de skulle bruges, og ikke heller have en saadan Charakteer, at de ligesom vække Formodninger om en fordærvet Geistlighed og om idelig Anledning til Anklage for upræstelig Færd i Embede og Liv. Det synes da først, at Biskoppen i Stiftet, hvorvel han forhen har deeltaget i hidhørende Sagers Paakjendelse i Melleminstantsen, ikke bør præsidere i Domstolen, eller være Medlem af den, da han selv foranlediger Tiltalen, og er den Tiltaltes administrative Foresatte, der maa antages i mange Tilfælde, førend det kommer til Sags Anlæg, at have, efter sin vundne Overbeviisning eller dog Formodning, advaret og paamindet; hvortil kommer, at han, naar den Tiltalte efter Sagens Afgjørelse bliver i Embedet, skal fortsætte et upartisk og uhildet Tilsyn med ham, og tillige være ham, eftersom han dertil gjør sig værdig, til Støtte og Forsvar. Efter Fleertallets Formening, gives der Biskoppen al tilbørlig Indskydelse, naar han kan, til at indtræde i Retten og føre Forsædet i samme, udnævne den Provst i Stiftet, som han dertil anseer meest skikket.

Med Hensyn til de Præster, der skulde deeltage i Undersøgelsen og Paadømmelsen, kan det paa den ene Side være ønskeligt, at der mellem dem findes saadanne, som, ved at høre til samme snevrere Embedskreds som den Anklagede (samme Provsti), selv have havt Anledning til Jagttagelse af Vedkommendes Liv og Virksomhed og den derom herskende almindelige Formening, og overhovedet kjende de særlige Forhold; men paa den anden Side er det allerede i og for sig tilbørligt, at der ogsaa indtræde Dommere, som, frie for hvad der kan betegnes som forudfattet Mening, maae holde sig til hvad der virkelig under Sagen fremkommer, og derfor naturligviis drive paa en virkelig bestemt Oplysning af det Factiske; men Nødvendigheden af at gaae udenfor den snevre Kreds, som Provstiet danner, bliver formeentlig end mere klar, naar man betænker, hvor smaa disse Kredse tildeels ere og hvorledes det kan træffe sig, at af det ringe Antal Enkelte ved Alder, Svagelighed eller ringere aandelig Dygtighed, eller endog ved mindre Strenghed i egen Vandel, Andre ved Slægtskab, Svogerskab eller anden meget nær Forbindelse ere mindre skikkede til at være Dommere i den paagjældende Sag; hvorhos det ikke maa overseés, at der i en saa liden Kreds let kan ved tilfældige og temporaire Indflydelser gjøre sig en Opfatning og Maalestok i Bedømmelsen gjældende — til det Strengere eller Mildere — der afviger væsentlig fra den, som maatte ansees for den danske Kirkes og Geistligheds almindelige, medens det dog maa ansees for høist ønskeligt, at Dommen i den enkelte Sag støttede sig til og udtrykte den almindelige i Kirke og Geistlighed gjeldende Mening om det Sømmelige og Tilbørlige i Embedsførelse og Vandel.

Til at foreslaae, at den i Domstolene indtrædende Jurist skal være en Overretsassessor, og ikke Stedets ordinaire Dommer, har Fleertallet ladet sig bestemme ved Betragtningen

af, at det juridiſke Medlems Virkſomhed, paa Grund af den Myndighed, der overdrages Retten i det Hele, bliver af den Betydning, at det neppe lader ſig antage, at enhver Underdommer vil være et ſaadant Hverv voxen, hvorved ſpecielt udhæves, at der i de Sager, hvorom her handles, ikke blot er Spørgsmaal om Bedømmelſen af det Beviſet efter friere Regler, men ogſaa om Bedømmelſen af det Beviſte efter et Skjøn om det for en ſærlig Stand Sømmelige og Værdige, og om at lede Underſøgelſen ikke alene klogt, forſigtigt og kraftigt, men tillige med Takt, Delicateſſe og Agtelſe, baade for den mueligen Uſkyldige eller mindre Skyldige, og for det geiſtlige Embede. Naar det overdrages til vedkommende Overret at committere et af dens Medlemmer til at deeltage i ſlige Sagers Paadømmelſe, er det med Sikkerhed at vente, at, om end ikke enhver Overretsaſſeſſor ganſke ſkulde egne ſig for det paagjældende Hverv, vil Rettens Valg falde paa en Mand, der ikke ſavner væſentlige Egenſkaber, og navnlig har den Takt og ſædelige Holdning, ſom her maa kræves. At Sager af den omhandlede Art ville blive ſaa hyppige, at nogen betænkelig Byrde derved ſkulde paalægges Overretten, lader ſig ikke antage.

Mindretallet (7) af Commisſionens Medlemmer holder for, at den Garanti for Domſtolens heldige Virkſomhed, ſom er tilſigtet ved Fleertallets Forſlag, kan fuldſtændigt opnaaes uden at det er nødvendigt at lade Retten beſtaae af ſaa mange Medlemmer, ſom efter bemeldte Forſlag ſkulde udfordres, eller at lade Nogle af dem udnævne ved et af ſamtlige Stiftets Præſter, med Undtagelſe af dem til det enkelte Provſti henhørende, iværkſat Valg; en Fremgangsmaade, der vil være forbunden med ſaa megen Vidtløftighed og ſaa mange Uleiligheder, at den i ſig ſelv maa anſees lidet ønſkelig. Efter Mindretallets Formening vil en af 4 geiſtlige Mænd og en Lovkyndig beſtaaende Ret frembyde al den Sikkerhed

for en Retfærdigheden fyldestgjørende Behandling og Paakjendelse, som fornuftigviis kan forlanges. Medens man ikke kan tillægge de Momenter, der ere blevne udhævede for at paaviſe Utilraadeligheden af at lade Biſkoppen være Medlem af Retten, nogen ſær Vægt, i det man ikke finder, at han vil ſtaae i noget Forhold til Sagen eller den Anklagede, der ſkulde kunne indvirke paa hans Opfattelſe af og Mening om det, der maatte foreligge til Behandling og Paakjendelſe, eller ſkulde kunne fremkalde nogen for Tilliden til Domſtolen ſkadelig Opinion: troer man, at det i ſig ſelv er hensigtsſvarende og i Harmoni med den Stilling, Biſkoppen indtager ligeoverfor Stiftets Geiſtlige, at han har Sæde i den Ret, for hvilken En af dem tiltales.

Idet man, ſom anført, ikke anſeer det fornødent at lade, foruden Biſkoppen og Provſten, flere end to Præſter indtræde i Retten, og ikke finder Betænkelighed ved at lade diſſe vælge af og mellem Provſtiets Præſter: ſkulde man, med Hensyn til, at enkelte Provſtier ere af et mindre Omfang, ſaa at Omſtændighederne kunde gjøre det ønſkeligt, ikke at indſtrænke Valget af de to Præſter dertil, yttre den Formening, at Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet i mødende Tilfælde af den Art kunde bemyndige Biſkoppen til at udſtrække Valget ſaaledes, at et andet tilgrændſende Provſties Præſter medtoges. Hvad endelig angaaer den paatænkte Domſtols juridiſke Medlem, kan Mindretallet ikke dele Flertallets Betænkeligheder ved at lade Stedets ordinaire Dommer være den, der ſkulde tage Sæde i Retten. Ligeſom Sagens Behandling og navnlig Tilveiebringelſen af de fornødne Oplysninger formeentlig ikke vil i de Sager, der blive Gjenſtand for den paagjældende Domſtols Virkſomhed, være forbunden med ſæregen Vanſkelighed fremfor hvad Tilfældet er med mangfoldige andre Sager: ſaaledes kan man ikke gaae ind

paa den Anſkuelſe, der forøvrigt ligger til Grund for Forſlaget om at en Overretsasſesſor ſkulde tage Sæde i Retten, hvorved ſpecielt bemærkes, deels at Sagens Underſøgelſe i Almindelighed vil vinde ved at ledes af en Mand, der ſtaaer de paagjældende Forhold nær; deels at det efter Indholdet af de Forſkrifter, der paatænkes at ſkulle gjælde med Hensyn til Grundlaget ved Sagens Paakjendelſe, formeentlig ikke vil være fornødent at føie nogen extraordinair Foranſtaltning, for at det retfærdige Reſultat ſkal fremkomme.

I Henhold til hvad ſaaledes fra Mindretallets Side er anført, tiltræder man Miniſteriets Formening om Maaden, hvorpaa den tidtmeldte Domſtol kan ſammenſættes, idet man gaaer ud fra den Forudſætning, at Miniſteriet med dets Ytring om, at „de to Præſter mueligt kunde vælges af Provſtiets Præſter", har tilſigtet, at disſe af deres Midte ſkulde vælge dem, men ikke at de ſkulde udnævnes af Biſkoppen mellem Provſtiets Præſter.

For Kjøbenhavns Vedkommende, antager Commisſionen, at Retten maatte dannes i Lighed med hvad der bliver foreſkrevet for det øvrige Danmark, med de Modificationer, ſom de locale Forhold gjøre fornødne, hvoriblandt den, at de to Præſter maatte vælges af og imellem Kjøbenhavns Præſter, og at en af Landsover- ſamt Hof- og Stadsrettens Aſſeſſorer maatte indtræde i Retten.

Det har været gjort til Gjenſtand for Overveielſe, hvorvidt faſt beſkikkede Skolelærere ſkulde høre med under den paatænkte Domſtol, og Commisſionens Medlemmer ere enige om, at Spørgsmaalet maa beſvares bekræftende. Herfor taler ikke blot Forholdenes Lighed, i det der ogſaa ved Skolelærerſtanden bør kræves en Reenhed og Uplettethed i Vandel, der ikke tilſtrækkeligt fyldeſtgjøres ved Afholden fra det i Almindelighed juridiſt Straſbare, og idet ogſaa for dens Vedkom-

mende Fjernelſen af den Uværdige eller dog den alvorlige advarende Straf mod Den, der har forſeet ſig uden at kunne anſees uværdig til at blive i Embedet, ikke let opnaaes, naar de almindelige Fordringer til Beviſet gjøres, men ogſaa den væſentlige Omſtændighed, at det ſynes aldeles uhenſigtsmæssigt, naar man for Geiſtlighedens Vedkommende lader Provſteretten og Landemodets dømmende Myndighed bortfalde, at lade disſe geiſtlige Retter beſtaae for Skolelærerne. Men henlægger man Paakjendelſen af Sager imod Skolelærere angaaende utilbørligt Levnet eller mangelfuld Embedsførelſe til den nye Domſtol, ſkjønnes det nødvendigt, at den for ſlige Sagers Vedkommende modtager en ſærlig Modification. Domſtolen har nemlig ganſke væſentlig Characteren af en ſaadan, ved hvilken Standen ſkal værne om ſin egen Reenhed og Ulaſtelighed, og i hvilken Standens Begreber om, hvad dertil hører, ſkulle have Indflydelſe, ligeſaavel ſom det ſpecielle Kjendſkab til alle de Forhold og Paavirkninger, under hvilke Vedkommende lever og udfører ſit Kald. At ſtille Skolelæreren for en, paa det lovkyndige Medlem nær, af lutter Geiſtlige dannet Domſtol, vilde formeentlig være ikke blot ſtridende imod Skolelærernes Meninger og Fordringer, men virkeligt krænkende og ubilligt, og vilde fra førſt af betage Domſtolen Tiltro for fuldſtændig Upartiſkhed og for ſand Opfatning af Standsforholdene og Standsvilkaarene i den halve, eller vel egentlig, da Skolelærerne ere langt flere, og Sager mod dem derfor ogſaa hyppigere, i den ſtørſte Deel af Sagerne. Men medens Commisſionens Medlemmer, ſom bemærket, holde for, at en Modification i den omhandlede Retning er fornøden, hvor Sag er anlagt imod en Skolelærer, er der Meningsuenighed med Henſyn til Spørgsmaalet, hvorledes Skolelærerſtanden i ſaa Fald ſkal repræſenteres i Retten. De Medlemmer, der udgjøre det Fleertal, ſom har gjort det ovenfor

fremsatte Forslag i Henseende til Dömstolens Organisation, antage nemlig, at der bør indrømmes Skolelærerne de halve Pladser, hvorimod Mindretallet mener, at det vil være tilstrækkeligt at lade een Skolelærer indtræde istedenfor den ene af de to Præster. Ligesom dette Mindretal holder for, at Skolelæreren bør vælges af og imellem Provstiets Skolelærere, saaledes antager ogsaa det nævnte Flertal, at man med Hensyn til de Skolelærere, der skulle tage Sæde i Retten, maa blive staaende ved Valg i Provstiet, da Antallet af Skolelærerne i et Provsti er saa meget større end Præsternes, og denne Skolelærernes langt større Talrighed og deres langt mindre indbyrdes Forbindelse over et heelt Stift gjør Stiftsvalg utilraadeligt.

Efter saaledes at have fremsat sin Formening om, hvorledes den ofmævnte Ret hensigtsmæssigt kunde organiseres, skal man, i Henseende til det Punkt: hvilke Sager der skulde være Gjenstand for Behandling og Paakjendelse af den, udtale, at det maatte være de, hvorunder en Geistlig eller Skolelærer tiltales for forargeligt Levnet og Embedsforseelser, med den Indskrænkning, at Sager, der anlagdes imod en Geistlig for vrang Lære, maatte, af Grunde der frembyde sig af sig selv, behandles og paakjendes af en i ethvert enkelt Tilfælde nedsat Ret, ved hvis Sammensætning de Hensyn bleve at tage, som den Vedkommende paasigtede Forseelses Natur gjorde fornødne.

Som allerede i det Foregaaende antydet, finder Commissionen ingen Betænkelighed ved, for den paatænkte Rets Vedkommende, at foreskrive fra de almindelige, efter vor Lovgivning med Hensyn til Beviset gjældende Regler afvigende Bestemmelser, ifølge hvilke der, for at fælde den Tiltalte som skyldig, ikke skulde behøves saadanne Beviser, som ellers udfordres for at en Persons Strafskyld kan anseés godtgjort,

men den moralſke Vished ſkulde være tilſtrækkelig, hvortil, ſom Miniſteriet har betegnet det, „en nøiagtig og ſamvittighedsfuld Overveielſe af alle Sagens Omſtændigheder i deres indbyrdes Forbindelſe førte", ſaa at det overlodes til Retten, uafhængigt af Henſyn til de Fordringer, der ellers ſtilles til det juridiſke Beviis, at ſkjønne, om det under Sagen Oplyſte var af den Beſkaffenhed, at det maatte medføre en fuldkommen Overbeviisning om den Paagjældendes Skyld. Medens nemlig Commisſionen heri ſeer det eneſte virkſomme Middel til at fjerne de ſtore Ulemper, der have været forbundne med den hidtil i Henſeende til Paakjendelſen af de omhandlede Sager fulgte Fremgangsmaade, holder man ſig forvisſet om, at en Forſkrift ſom den ommeldte ikke vil udſætte nogen Tiltalt for at blive dømt, uden at han virkelig har gjort ſig ſkyldig i det Forhold, for hvis Tilværelſe Retten antager, at fuldkommen Vished er tilſtede.

Forſaavidt angaaer de Underſøgelſer, der maatte være at anſtille af den geiſtlige Ret, maa Commisſionen dele Miniſteriets Formening, at der ved disſe ikke uden Ulempe kunde fordres den ſamlede Rets uafbrudte Nærværelſe, og man troer, at det vilde være tilſtrækkeligt, at der ved Optagelſe af Forhører vare, foruden Skriveren, tilſtede Rettens juridiſke Medlem og to af de tilforordnede Geiſtlige; og i Betragtning af den Uleilighed, der, ifølge Rettens Sammenſætning, vil være forbunden med at faae alle dens Medlemmer ſamlede, holder man for, at der ogſaa kunde være Grund til at beſtemme, at der ei ſkal behøves Flere, end de nysnævnte, til at beklæde Retten, naar der i en Seſſion blot er at modtage Indlæg og Protocollationer, at meddele Udſættelſe, at optage et under Sagen omhandlet Spørgsmaal til Kjendelſe, at affige den af ſamtlige Rettens Medlemmer affattede Kjendelſe, og at optage Sagen i det Hele alternativt til Kjendelſe eller Dom.

Idet Commisſionen henholder ſig til hvad i det Foregaaende er erindret med Henſyn til Sager betræffende vrang Lære, ſkulde man gjøre den Bemærkning, at den Omſtændighed, at adſkillige af de Forſeelſer, der kunne blive Gjenſtand for Behandling og Paakjendelſe ved den paatænkte Ret, ere af den Beſkaffenhed, at der ikke vil kunne blive Tale om i Henſeende til dem at bringe til Anvendelſe de ovenfor ommeldte nye Forſkrifter angaaende Beviſet, ikke ſynes at afgive Grund til desangaaende at optage Noget i den Lov, der maatte udkomme.

Miniſteriet har yttret, at „der vel ikke burde negtes den Paagjældende Adgang til Appel til Høieſteret, hvis han ved den geiſtlige Ret blev dømt fra Embedet; men at denne Rets Skjøn angaaende Visheden om de paaklagede Facta og disſes Forhold til de Fordringer, der billig kunne gjøres til den geiſtlige Mands Reenhed i Levnet, burde være bindende for Høieſteret, hvorimod denne vilde have at forandre hiin Rets Dom, hvis den fandtes at indeholde Noget, der var uovereensſtemmende med Sagens oplyſte Omſtændigheder, eller ligefrem ſtridende imod Loven". Efter Miniſteriets Formening, kunde det derimod overlades den geiſtlige Ret, uden Appel, at afgjøre Sagen, naar den blot faldt ud til Advarſel eller Mulct. Med Henſyn til den ſaaledes af Miniſteriet omtalte Adgang til Paaanke for Høieſteret, ſom ſkulde gives Den, der var bleven dømt fra ſit Embede, har det ikke været Commisſionen aldeles klart, i hvilket Omfang Høieſteret efter Miniſteriets Formening ſkulde være competent til at gaae ind paa en Prøvelſe af den geiſtlige Rets Dom, da der, i Forbindelſe med Yttringen om, at „ſidſtnævnte Rets Skjøn angaaende Visheden om de paaklagede Facta og disſes Forhold til de Fordringer, der billig kunne gjøres til den geiſtlige Mands Reenhed i Levnet, burde være bindende, naar Sagen kom for Høieſteret", ſiges,

at denne Ret „vilde have at forandre den geiſtlige Rets Dom, hvis den fandtes at indeholde Roget, ſom var uovereensſtemmende med Sagens oplyſte Omſtændigheder"; hvilken Sætning kunde ſynes at involvere, at Høieſteret ſkulde være bemyndiget til at afgjøre, om de Facta, for hvilke den geiſtlige Ret havde antaget, at Vished var tilſtede, burde medføre Embedets Fortabelſe. Commisſionen maa imidlertid udtale ſom ſin Formening, at den geiſtlige Rets Skjøn bør, naar Sagen kommer for Høieſteret, ikke blot være bindende, forſaavidt betræffer Spørgsmaalet om Visheden for de den Paagjældende paaſigtede Facta, men ogſaa forſaavidt angaaer Spørgsmaalet: om det Forhold, der ſtatueres at være tilſtrækkelig godtgjort, bør medføre Embeds-Fortabelſe eller ikke. Man troer denne Formening begrundet ved Henſynet til den ſtore Garanti for dette Spørgsmaals retfærdige Afgjørelſe, der haves i, at en Ret, hvori ſaa mange Geiſtlige have Sæde, erklærer ſig for, at det Forhold, hvori den antager den Paagjældende ſkyldig, gjør ham uværdig til fremdeles at beklæde ſit Embede; og man ſkal hertil føie, at hvad Commisſionen ſaaledes anſeer for det Rigtige i ſig ſelv, anbefales ved Henſyn til hvad Miniſteriet — i Forbindelſe med Bemærkningen om „at det ikke ſaa ſjeldent har været Tilfældet, at en Præſt har ført et forargeligt Levnet, og at det dog, naar Sagen er kommen under endelig Dom, er fundet, at vedkommende Facta ei vare af den Beſkaffenhed, at han derfor kunde dømmes fra ſit Embede" — har anført om Ønſkeligheden af at Sager, der angaae Geiſtliges Liv og Levnet, kunde „finde en Afgjørelſe, der ikke i de gjældende Loves og Retsreglers Anvendelſe viſte den Lemfældighed, ſom er almindelig ved de ſædvanlige Domſtole."

Idet vi, i Henhold hertil, troe, at Høieſterets Bemyndigelſe bør, navnlig uden Henſyn til, for hvilket Forhold den

Paagjældende er bleven anseet, indskrænkes til, at bemeldte Ret kan kjende den geistlige Rets Dom uefterrettelig, naar en Annullationsgrund findes at være tilstede, og forandre den, i Tilfælde af, at den befindes ligefrem stridende imod Loven: antage vi paa den anden Side, at der er Anledning til at lade de Bestemmelser, der maatte blive givne i Henseende til Appel, komme til at gjælde, ikke blot hvor den Tiltalte er bleven dømt fra sit Embede, men ogsaa, i Betragtning af Straffens Betydning, naar han er bleven tilsunden Suspension. (Jvfr. Fdg. 1. August 1707, § 6).

Af hvad Commissionen har yttret i Henseende til Appel, fremgaaer, at den deler Ministeriets Mening, at det med Sikkerhed kan overlades til den geistlige Ret, „uden Paaanke at afgjøre Sagen, naar den blot faldt ud til Advarsel eller Mulct"; men ligesom den Forskrift, der vil blive given om i hvilke Tilfælde den Domfældte kunde forlange Dommen indanket for Høiesteret, vil medføre, at han udenfor disse ikke har Ret til at fordre Appel: saaledes anse vi det ogsaa af den Grund for hensigtsmæssigt, ikke desangaaende at give nogen udtrykkelig Bestemmelse, at man da neppe vilde kunne undgaae at omtale det af Ministeriet nævnte Tilfælde, hvor Vedkommende maatte være bleven „dømt til Advarsel", hvilket vi holde for utilraadeligt, fordi derved lettelig kunde gives en Impuls til at bringe saadan til Anvendelse, medens den formeentlig af Hensyn til den Indvirkning, den, tilkjendt ved Dom, ikke kan andet end have paa den Paagjældendes Agtelse, bør benyttes saa sjeldent som mueligt.

Commissionen har Intet at erindre i Henseende til Ministeriets Formening om, at Vedkommende, i de Tilfælde, i hvilke han ikke har Ret til at forlange Appel, maatte kunne henvende sig til Ministeriet, der da, under særdeles Omstændigheder, kunde gjøre en Forandring til hans Fordeel, eller

tilstede Paaanke for Høiesteret, hvis Bemyndigelse til at gaae ind paa en Prøvelse af Dommen dog maatte være bunden til de i det Foregaaende omtalte Begrændsninger.

At den geistlige Embedsmand, mod hvem en blot disciplinair Straf var anvendt, maatte, som af Ministeriet yttret, hvis han siden paany forsaae sig, blive „alvorligere at ansee, i Regelen med Embeds-Fortabelse", er vistnok fuldkomment i sin Orden; og hvorvel dette Punkt ikke egentlig henhører under Gjenstanden for en Lov, som den, der her haves for Øie, troer man dog, at det kunde være hensigtsmæssigt derom at optage, vel ikke en directe Forskrift, men en Udtalelse, der kunde tjene til fornøden Veiledning i den omhandlede Henseende.

Et enkelt Medlem, der iøvrigt henhører til Commissionens ovennævnte Mindretal, troer ikke at kunne tiltræde det her fremsatte Forslag i dets hele Udstrækning. Med Hensyn til den Virkning, der i Følge samme skulde tillægges den geistlige Domstols Skjøn, at Sagens Indankning for Høiesteret i alt Fald kun maatte medføre, at den afsagte Dom kjendes uefterrettelig, naar en Annullations Grund fandtes at være tilstede, og forandres, naar den blev befunden ligefrem at stride imod Loven, hvorimod det ikke turde være Landets øverste Domstol indrømmet at forandre Dommen, saafremt den dertil fandt Anledning, efter Undersøgelse af det Beviis, der i Sagens Acter indeholdes for den Anklagedes Strafskyld — stiller det sig for ham, hvormeget der end kan anføres herfor, dog vedblivende som utilraadeligt og vanskeligt at forene med Vedkommendes retlige Krav, paa denne Maade i Virkeligheden, skjøndt under en anden Form, hvilket efter Forslaget vilde blive Tilfældet, at etablere en Jury-Indretning alene til at paadømme Forseelser begaaede af geistlige Mænd

og Skolelærere, saalænge en saadan ikke ellers er indført her i Landet. Motiverne til den moralske Vished, hvorpaa det afgivne Skjøn støttes, bør jo desuden ikke ligge skjulte, men være udviklede i Sagens Fremstilling. Dette Medlem maa ligeledes anse det betænkeligt, at der skulde negtes den Domfældte Adgang til Appel, undtagen naar Dommen i første Instants var udfalden til Embeds-Forbrydelse eller Suspension.

Forsaavidt disse tvende Puncter angaaer, afviger han saaledes fra Forslaget, i det han forøvrigt deler Mindretallets Formening.

Hvad i det Foregaaende er fremsat, skal Commissionen tillade sig at samle i følgende Indstillingspunkter:

1. Sager, der anlægges mod geistlige Embedsmænd og fast beskikkede Skolelærere for forargeligt Levnet og Embedsforseelser, dog ikke derunder indbefattet hvad der angaaer vrang Lære, behandles og paakjendes af en i hvert enkelt Tilfælde dannet Domstol.

Denne Domstol dannes:

a) efter Fleertallets Forslag: af En af Stiftets Provster, som betegnes af Biskoppen og fører Forsædet; af fem andre Geistlige, af hvilke de to vælges af og imellem vedkommende Provsties Præster, tre af og imellem Stiftets øvrige Præster; og af En af vedkommende Overretsassessorer, der udnævnes af Retten efter Biskoppens Begjering. Skriverforretningerne udføres af Retsskriveren i Jurisdictionen.

Er den Anklagede en Skolelærer, indtræde, istedenfor de tre af Stiftets Geistlige valgte Præster, tre af Provstiets Skolelærere valgte Skolelærere.

b) efter Mindretallets Forslag: af Stiftets Biskop som Præses, eller, i hans Forfald, en anden af ham udnævnt anseelig

Geiſtlig; af den Provſt, hvorunder den Anklagede hører; af tvende af og mellem Provſtiets Præſter valgte Præſter (dog ſaaledes at Biſkoppen, hvor Provſtiets mindre Omfang dertil maatte give Grund, af Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet kan bemyndiges til at udſtrække Adgangen til at vælge og vælges, til et tilgrændſende Provſties Præſter), ſamt af Jurisdictionens ordinaire Dommer.

Skriverforretningen udføres af vedkommende Retsſkriver.

Er den Anklagede en Skolelærer, indtræder iſtedenfor den Ene af de to Præſter en af Provſtiets Skolelærere valgt Skolelærer.

For Kjøbenhavns Vedkommende dannes Retten i Lighed med hvad der bliver foreſkrevet for det øvrige Danmark, med de Modificationer, ſom de locale Forhold gjøre fornødne, hvoriblandt den, at de to Præſter vælges af og imellem Stadens Præſter, og at En af Lands- Over- ſamt Hof- og Stadsrettens Aſſeſſorer, ſom efter Begjering af Biſkoppen udnævnes af Retten, indtræder ſom Medlem af Domſtolen.

2. Den nævnte Domſtol træder iſtedenfor de nuværende Provſteretter og iſtedenfor Landemodet ſom anden Inſtants.

3. For at Retten ſkal kunne fælde den Tiltalte ſom ſkyldig, ſkal ikke behøves ſaadanne Beviſer, ſom efter vor Lovgivnings almindelige Regler fordres for at en Perſons Straffſkyld kan anſees godtgjort, men den moraliſke Vished ſkal være tilſtrækkelig, hvortil en nøiagtig og ſamvittighedsfuld Overveielſe af alle Sagens Omſtændigheder i deres indbyrdes Forbindelſe fører. Med Henſyn til Tilveiebringelſen af denne moraliſke Vished og Bedømmelſen af det paaklagede Forhold, ſkulle Rettens Medlemmer have de Fordringer ſtrengt for Øie, der billig kunne gjøres til Vedkommendes Reenhed i Levnet og Troſkab i Embedsførelſe.

4) Ved Underſøgelſerne ſkal det ikke være fornødent, at alle Rettens Medlemmer ere tilſtede, hvorimod det er tilſtrækkeligt, at, foruden det juridiſke Medlem og Skriveren, to andre Medlemmer deri deeltage. Naar der i en Seſſion blot er at modtage Indlæg og Protocollationer, at meddele Udſættelſe, at optage de under Sagen omhandlede Spørgsmaal til Kjendelſe, at affige den af ſamtlige Rettens Medlemmer affattede Kjendelſe, og at optage Sagen i det Hele, alternativt til Kjendelſe eller Dom, behøves, foruden det juridiſke Medlem og Skriveren, ikkun to af de andre Medlemmer.

5. Appellation til Høieſteret kan ikkun indrømmes, naar Dommen udfalder til Embedsfortabelſe eller Suſpenſion, men

ellers ikke, med mindre Indankning tilstedes den Domfældte af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet, til hvilket det ogsaa skal være overladt at gjøre Forandring til den Domfældtes Fordeel, naar ved Dommen ikke er tilfunden Straf af Embeds-Fortabelse. Den geistlige Rets Skjøn, skal, naar Sagen kommer for Høiesteret, ikke blot være bindende, forsaavidt betræffer Spørgsmaalet om Visheden for de den Paagjældende paasigtede Facta, men ogsaa forsaavidt angaaer Spørgsmaalet: om det Forhold, der statueres at være godtgjort, bør medføre Embeds-Fortabelse eller ikke, saa at Høiesterets Bemyndigelse skal være indskrænket til at kunne kjende den geistlige Rets Dom uefterrettelig, naar en Annullationsgrund findes at være tilstede, og til at kunne forandre den i Tilfælde af, at den befindes ligefrem stridende imod Loven.

Det foromtalte enkelte Medlem indstiller: at den Paagjældendes Adgang til at fordre Appel ikke bør indskrænkes til de ovenfor anførte Tilfælde, men at der i denne Henseende bør være ham forbeholdt den Ret, der lovligen tilkommer enhver Domfældt, og at heller ikke Landets øverste Domstol bør gives den her foreslaaede bindende Forskrift, saaledes at den ikke maatte kunne forandre den geistlige Rets Dom, naar den dertil finder Anledning, efter Undersøgelse af det Beviis, der i Sagens Acter indeholdes for den Anklagedes Strafskyld.

Den 30te Mai.

Ledige Embeder. 27de Mai. Midlertidig Ansættelse som Feltpræst for den dansktalende Deel af de i Hertugdømmet Holsteen garnisonerende Tropper. (Ansøgninger indgives inden Udløbet af 14 Dage).

— 27de Mai. Sarild og Nølev i Aarhuus Stift; Reg.s Sum 1412 Rd., ny Anf. 353 Rd. (Til den ommeldte Sognepræst svares en aarlig Pension af Kaldet af 200 Rd. i Penge og 50 Tdr. Byg efter Capitelstaxten).

Udnævnelse. 30te Mai. Cand. th. R. Danæus til personel Capellan hos Sognepræsten for Østofte paa Lolland, P. K. Ancher.

Rettelse. Nr. 24—26 P. 375 Lin. 1 fra n. „see ovenfor S. 7" skal være: „see ovenfor S. 365."

Dette Ugeskrift omdeles hver Fredag, og koster 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønske Bladet med Posten, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subscriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Postcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 28-31. Den 9de Juni. **1854.**

Indhold. 1. Kirke-Commisſionens Forhandlinger. 2. Bibelſelſkabets Møde. 3. Biſkop Martenſens Hyrdebrev. 4. Adreſſen til Biſkop Monrad fra den Lolland-Falſterſke Geiſtlighed. 5. Literære Nyheder. 6. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Kirke-Commisſionens Forhandlinger.

(Sluttet; ſee Nr. 15—16, 19, 23, 24—26, 27.).

I Slutnings-Møderne d. 1ſte og 2den Juni fuldendtes Behandlingen af Diſſenterſagen, Mormonſagen og Mulkteringsſagen, og vedtoges Indſtillingerne desangaaende til Miniſteriet. I Sagen om, hvorvidt Mulktering kunde anvendes ved den confirmerede Ungdoms Udeblivelſe fra Provſtens Kirkeviſitats, havde der været Diſſents i Committeen, idet tvende Medlemmer havde holdt for, at en ſaadan kunde finde Sted, medens det tredie Medlem, hvis Mening ved Forhandlingen blev accepteret af Commisſionen, anſaae den for uiværkſættelig. — Efter Vedtagelſen af en Skrivelſe til Miniſteriet angaaende dens Virkſomhed, hævede Commisſionen ſine Forhandlinger.

Vi meddele ſluttelig de trende Betænkninger i Diſſenter-, Mormon- og Mulkteringsſagen, de Forſlag af enkelte Medlemmer, der bleve indſendte, ſamt den Slutningsſkrivelſe, hvori Commisſionen gjør Rede for ſin Virkſomhed.

A.

Andragende i Disſenter-Sagen.

I*).

Efterat Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet, foranlediget ved en Begjering om Reſolution fra et Sogneforſtanderſkab, havde indhentet ſamtlige Biſkoppers og Skoledirectioners ſamt det theologiſke Facultets Betænkning om, hvilke nærmere Beſtemmelſer der maatte behøves for Udførelſen af den i § 11 af Loven af 13de April 1851 givne Forſkrift om Omſorg for de Børns Oplysning om de moralſke og almindelige religiøſe Begreber, der ikke ſkulle opdrages i den evangeliſk-lutherſke Religion, naar diſſe forlanges undtagne fra Religionsunderviisningen i de offentlige Skoler, har Miniſteriet dernæſt, ved at tilſtille den under 17de Decbr. 1853 til Overveielſe af kirkelige Anliggender nedſatte Commiſſion de om Sagen indkomne Betænkninger, paalagt Commiſſionen at tage under Overveielſe, hvorledes dette Forhold maatte være „at ordne paa den ſaavel for Kirken ſom for Borgerſamfundet tjenligſte Maade". Commiſſionen har efter bedſte Evne ſtræbt at efterkomme dette Paalæg; men dens, foreløbig af en nedſat Comitee forberedede, Forhandlinger, have ikke ført til Overeensſtemmelſe i Sagens Opfatning og Bedømmelſe.

Otte af dens Medlemmer have været enige i den Mening, at der kan gives en Anviisning til det omhandlede Lovbuds Udførelſe, der ikke indeholder uoverſtigelige Vanſkeligheder, og de have i denne Henſeende kunnet ſlutte ſig ſammen om et Forſlag, der under Forhandlingerne er

*) Andragende af Majoriteten i Commiſſionen: Caſſe, Clauſen, Engelſtoft, Hall, Johnſen, Madvig, Müller, Rørdam.

fremkommet fra et Medlem af Commisſionen, om de end ikke alle tiltræde ethvert Punkt og Yttring i den nærmere Udvikling og Begrundelſe af dette Forſlag, der indeholdes i nedenſtaaende Betragtninger. Det kan forelobig ikke lades ubemærket, at der i de Commisſionen tilſtillede Dokumenter ikke findes nogen Veiledning til at ſkjønne, i hvilket Omfang og muligviis i hvilke forſkjellige Former Vanſkelighederne ved denne Sag hidtil praktiſk have viiſt ſig, enten ved Børns Unddragelſe fra Almueſkolens Religionsunderviisning, eller ved en ſaadan Forſømmelſe af Omſorg fra Forældres og Værgers Side for de Skolen unddragne Børns religiøſe og ſædelige Oplysning, der gjorde Indſkriden fra det Offentlige fornøden, eller endelig ved Formen for at prøve, om ſlig Forſømmelſe fandt Sted; thi der foreligger i Acterne kun et enkelt Sogneforſtanderſkabs Begjering om Reſolution, en Begjering, der er gjort paa det allerførſte Trin, ſaaſnart nemlig Vægring ved at lade Børn modtage Religionsunderviisningen i Skolen var fremkommet fra en enkelt Mand. Dette Punkt ſynes ikke ganſke uvæſentligt; thi ligeſom visſelig meget i Theorien og paa Papiret kan ſee lettere og ubetænkeligere ud, end det i Virkeligheden er, ſaaledes kan man paa den anden Side ſtundom ved en blot theoretiſk Betragtning af mulige Vanſkeligheder og Farer og af Sandſynligheden af deres Indtræden deels ængſte ſig mere, end der er Grund til, (hvorpaa de med Henſyn til Tilſtaaelſen af Ægteſkabets Indgaaelſe i visſe Tilfælde uden kirkelig Vielſe nærede Bekymringer turde afgive et her nærliggende Exempel), deels anſee de virkelige Betænkeligheder og Vanſkeligheder for Følge af Noget, hvoraf de ikke ere udſprungne, og glemme, at de ogſaa uden den Anledning, ſom man ene fæſter Øiet paa, kunde være eller vare tilſtede. I denne ſidſte Henſeende er det vel værdt at lægge Mærke til, at Miniſteriet ſelv ikke blot ikke ved de

indkomne Betænkninger har fundet ſig ſat iſtand til ved en almindelig Foranſtaltning ad den adminiſtrative Vei at tilveiebringe en tilfredsſtillende Anvendelſe og Forſtaaelſe af den 11te Paragraph i Loven af 13de April 1851 — thi derved kunde Tanken viſtnok nærmeſt ledes til at ſøge Vanſkeligheden ſpecielt i denne Paragraphs uheldige Beſtemmelſer, — men heller ikke til ved et Lovudkaſt, der kunde ventes at faae Rigsdagens Samtykke, at ordne Sagen. Dette Sidſte tyder hen paa, at den tilſtedeværende Vanſkelighed har en anden Grund end hiin Paragraph, at den meget mere ligger i Forholdets Natur og den Udvikling, det før og ved Grundloven har faaet, og ikke ved en Fjernelſe eller iſoleret Forandring af den omhandlede Lovforſkrift kan hæves. Dette opfordrer og nøder da i ethvert Tilfælde til alvorligen og med Tilſideſættelſe af enhver Forſtemning, der gjælder almindeligere Forhold, ſom, ſaalænge intet Bedre kan ſættes iſteden, ikke nu kunne ændres, omend Nogle troe, at de burde være anderledes, at underſøge, hvorledes Lovbeſtemmelſen efter dens ſande Mening og Henſigt og til Opnaaelſe af det væſentligt tilſigtede Formaal kan udføres.

Beſtemmelſen i Loven af 13de April 1851 § 11 angaaer, efter Ordlydelſen, alle Børn, der ikke ſkulle opdrages i den evangeliſk-lutherſke Religion, altſaa ogſaa Børn af de tidligere her i Landet anerkjendte Troesſamfund, Reformeerte, Katholiker og Jøder, og der er god Grund til, forſaavidt et Tilſyn og en Omſorg ſom de i Paragraphen omhandlede ſkulle finde Sted, da ogſaa at give dem denne Udſtrækning, i det Ringeſte at forbeholde Retten dertil. Thi omendog Staten paa de Steder, hvor der findes en ſtørre Mængde af alle eller nogle af disſe fra den lutherſke Kirke afvigende Troesbekjendere, navnlig i Kjøbenhavn, troer at kunne overlade til de enkelte organiſerede Menigheder og deres Forſtanderſkaber,

at føre det Tilsyn med Børnenes religiøse og sædelige Opdragelse, som, hvad Børn af Folkekirken angaaer, føres igjennem den almindelige Skolebestyrelse, er det dog klart, at der navnlig af Jøder, men ogsaa af Katholiker, leve enkelte Familier med Børn paa saadanne Steder, hvor der slet ikke er nogen Skole for deres Menighed, medens Børnene heller ikke undervises — og ligesaalidt før Loven af 13de April 1851, som siden, undervistes — i Religion i den almindelige Skole, og der er da ligesaa god Grund for det Offentlige til at paasee, at ikke en Katholiks eller en Jødes Børn af Mangel paa Skoleunderviisning opvoxe i Vankundighed og sædelig Raahed, som at dette ikke skeer ved Børn af Baptister, Mormoner eller Medlemmer af de hellige Brødres og Søstres Samfund. Det er ikke ganske uvæsentligt at lægge Mærke hertil, navnlig med Hensyn til, hvad der bliver Spørgsmaal om ved Udøvelsen af dette Tilsyn og ved Prøvelse af Forældrenes Omsorg for Børnene og af disses Tilstand; thi det er klart, at hvis det Offentlige vil forsikkre sig om, at f. Ex. et katholsk eller et Jøde-Barn i en afsides liggende Egn, saaledes som i en By paa Vestkanten af Jylland, ikke aldeles forsømmes med Hensyn til religiøs og sædelig Oplysning, Prøvelsen af et saadant Barn ikke kan gaae ud paa de specielle katholske eller jødiske Læresætninger, i hvilke den Autoritet, der skal anstille Prøven, kan mangle Indsigt, men kun paa det Almeenchristelige i det ene Tilfælde, i det andet paa det Almeenreligiøse. Det er imidlertid vistnok saa, at der ved den her omhandlede Lovparagraph fornemmelig synes tænkt paa, og at der fornemmelig vil blive Spørgsmaal om dens Anvendelse ved saadanne Børn, hvis Forældre høre til en eller anden ikke saaledes, som de her nævnte Samfund, anerkjendt eller organiseret Sect, saaledes som Baptisternes, Mormonernes, de hellige Brødres og Søstres eller deslige. Med Hensyn til slige Børn

anſee vi nu ingenlunde det Forhold, der ved Lovens Anvendelſe for deres Vedkommende vil opſtaae, det Reſultat, der derved kan naaes, for noget i og for ſig tilfredsſtillende, men alene ſom taaleligt og ſom det eneſte opnaaelige under de givne Forudſætninger og med Grundlovens Beſtemmelſer om Troesfrihed for Øine, navnlig ſaalænge ikke de fra Folkekirken afvigende Troesſamfunds Forhold i det Hele ere ordnede ved den i Grundlovens § 83 bebudede Lov. Thi at ved en ſaadan omfattende Lov ogſaa Beſtemmelſerne om det her omhandlede Punkt kunne faae en bedre Skikkelſe, negte vi ingenlunde, men antage det meget mere, idet der navnlig ved en ſaadan Lov kan bevirkes, at Fritagelſen for Skolens Religionsunderviisning betinges ved Forældrenes Tilſlutning til et Samfund med en beſtemt angivet og offentlig fremlagt Lære; at Vanſkeligheden aldeles ſkulde forſvinde, medens Grundlovens Beſtemmelſer om Troesfriheden opretholdes, lader ſig neppe med Grund haabe. At iøvrigt ogſaa forhen Statsſtyrelſen og Statskirken, hindret ved den Modſtræben, ſom baade en kirkelig Mening og en Humanitetsbetragtning vakte, ingenlunde virkelig ſaae ſig iſtand til overalt at gjennemføre de om Børn af Forældre af ikke-anerkjendte Secter opſtillede Sætninger og Bud, er tilſtrækkelig bekjendt.

Forſkriften i Loven af 13de April 1851 gaaer ud fra, at den i Grundloven (§ 81 og § 84) indrømmede Troesfrihed ogſaa medfører Ret for Borgerne til at opdrage deres Børn i den ſamme, fra Folkekirken, og ikke blot fra denne, men ogſaa fra de øvrige hidtil anerkjendte Troesſamfund afvigende, kun med Sædeligheden og den offentlige Orden ikke ſtridende Bekjendelſe, til hvilken de ſelv udtrykkeligt vedgaae, at de ſlutte ſig, men at det ikke er dem tilladt at lade Børnene opvoxe uden religiøs og ſædelig Oplysning, ligeſaalidt ſom vilkaarlig at henviſe dem til et Samfund, til hvilket Forældrene ſelv ikke

erkjende, at de høre. Tilkommer nu denne Ret Borgerne ifølge Grundloven, da kan den ikke gjøres afhængig af, at vedkommende Samfund i en bestemt Skikkelse har fremlagt sin Troesbekjendelse og sin Organisation til Prøvelse af Staten og derefter af denne modtaget en Tilsikkring om Lovligheden af dets Existens, saalænge Staten ikke har opstillet nogen Form, under hvilken et ikke hidtil anerkjendt Samfund saaledes skulde erhverve Lovlighedens Stempel; og endnu mindre forekommer det os, at Oprettelsen og Underholdningen af særlige Skoler til Religionsunderviisning for Samfundets Børn og vedkommende Barns Underviisning i en saadan Skole kan gjøres til Betingelse for Barnets Fritagelse fra at deeltage i Almueskolens Religionsunderviisning og fra at opdrages i Folkekirkens Lære. De Samfund, hvorom der her fornemmelig er Tale, ere, i det Høieste med Undtagelse af Baptisterne i Kjøbenhavn, ikke istand til at underholde selvstændige ordentlige Skoler, — og der er naturligviis fra Statens Side, for ikke at tale om Folkekirken, ingen Grund til at ønske, at de skulle blive satte istand dertil —; og oprettedes end enkelte saadanne Skoler, vilde de være utilgængelige for de fleste hist og her adspredt levende Samfundsmedlemmers Børn. Man maa altsaa indrømme Hjemmeunderviisningen og kun forbeholde sig at prøve, om denne virkelig finder Sted, og med hvilket Resultat. Medens saaledes den i den ostnævnte Lovparagraph, under Forudsætning af forsvarlig Omsorg for Børnenes religiøse og sædelige Uddannelse fra Forældrenes Side, indrømmede Fritagelse for Religionsunderviisningen i Almueskolen synes begrundet og ikke at kunne efter Grundlovens Ord og Aand negtes, har imidlertid det Offentlige en stor Interesse, ikke blot ved at hiin Forudsætning for de virkelig paa Grund af Forældrenes Religionsmeninger, Skolen unddragne Børn i Sandhed indtræder, men ogsaa —

og dette tør maaskee med Hensyn til den mulige Følges Udstrækning være den vigtigste og væsentligste Side af Sagen — ganske særdeles derved, at ikke foregiven eller i det Høieste som svag Tendens tilstedeværende Afvigelse i Religionsmeninger bruges til Paaskud og Motiv for at unddrage Børnene fra den Almuen paa mange Steder stundom saa ubehagelige, Skolegang, og at overhovedet ikke virkelig eller foregiven Overgang til en fra Folkekirken afvigende Sect medfører Noget, der af en Deel af Almuen kan betragtes som en Binding, et Forhold, der ogsaa i høieste Grad vilde være ubilligt mod Folkekirken. For det Første er det nu i denne Henseende vigtigt, at det fastholdes, at Religionsafvigelsen alene begrunder Fritagelse for Religionsunderviisningen i Skolen, men ikke for Skolegang i det Hele, saa at den sidste Fritagelse alene kan gives under de ellers fastsatte Betingelser og under en Control med Hjemmeunderviisningen, der ganske naturlig tilfalder den almindelige Skolebestyrelse og altsaa allerede sætter de Skolen ikke besøgende Dissenterbørn i Forbindelse med denne Bestyrelse. Hvad dernæst Religionsunderviisningen angaaer, da kunne for det Første selve Medlemmerne af Samfund, der hverken underholde Skoler eller, i en offentliggjort og af Medlemmerne vedkjendt Skikkelse, opstille en Troesbekjendelse, ikke vægre sig ved, at den almindelige Skolebestyrelse prøver, hvorvidt der er anvendt Omhu for at vække og udvikle religiøse og sædelige Forestillinger hos deres Børn, og ved denne Prøvelse stiller sig paa et almindeligere Standpunkt end den specielle Sects Lære anviser, hvilken hiin Autoritet ikke har Forpligtelse eller fuldkommen sikker og ligesom officiel Leilighed til at kjende. I mange Tilfælde vil heller ikke en saadan Prøvelse for Skolebestyrelsen, der dertil maa benytte den nærliggende Form af halvaarlig Indkaldelse og Overhøring ved Skoleexamenstiden, være forbunden med nogen særdeles

Vanſkelighed, hvor nemlig (ſom ved de egentlige Baptiſter og lignende Secter) Afvigelſen fra Folkekirken blot angaaer visſe beſtemte Dogmer, ſaa at Prøvelſen af Børnenes Kundſkab, ved Omgaaelſe af disſe Dogmer, forøvrigt kan foretages efter den chriſtelige og kirkelige Lære, hvorved det ikke bør glemmes, at det maa forudſættes, at i det Ringeſte Skolebeſtyrelſernes geiſtlige Medlemmer ſøge at ſkaffe ſig Kundſkab om de Secters Lære, der i deres Egn have Tilhængere og komme i Berøring med Folkekirken. Det maa heller ikke overſees, at mange Secterere have en ikke ringe Iver for at bibringe deres Børn, ved Siden af deres ſærlige Foreſtillinger, en god og rigelig Kundſkab om det øvrige religiøſe Stof, ſom de have tilfælles med Kirken, og navnlig Kundſkab til Bibelen og Bibelhiſtorien. Vanſkeligere bliver viſtnok Sagen ved ſaadanne Secter (ſ. Ex. Mormonerne), hvis Læres Forhold til Chriſtendommen og de chriſtelige Kirker er uklarere og fjernere. Prøvelſen maa her holde ſig til de ikke ſpecifikt-chriſtelige Grundforeſtillinger om et høiere Udſpring for Tilværelſen, om en moralſk Verdensorden og en guddommelig Retfærdighed, Foreſtillinger, der ligge til Grund for Samfundsordenen, hvis Betydning, ogſaa uden den chriſtelige Characteer, allerede i Jødedommen af Staten længe er anerkjendt, hvis Negtelſe og Forkaſtelſe vilde paadrage et Samfund Anklage for at undergrave Sædeligheden og den offentlige Orden, og hvis Mangel eller ikke til Alderen ſvarende Udvikling hos Børnene derfor kan og bør gjelde ſom Beviis paa Forſømmelſe fra Forældrenes Side eller Mangel paa Evne til at meddele den af Staten for aldeles nødvendig anſeete Oplysning; i Forbindelſe med disſe Grundforeſtillinger maa Prøven gaae ud paa den hele deraf udſpringende Pligtlære for de menneſkelige Livsforhold. At ſkjønne, om denne Art og Række af Foreſtillinger er tilſtede i en vis Klarhed og om de med nogen Omhu ere blevne indprægede Barnet og

pleiede hos det, dertil troe vi at Skolebeſtyrelſen og navnlig Præſten vil være iſtand; forſaavidt et enkelt Sted Sognets Skolebeſtyrelſe (Præſten) ſkulde anſees for ikke at beſidde den fornødne Evne og Conduite, iſær under tiltrædende ſærlige Vanſkeligheder (f. Ex. Mængde og Gjenſtridighed af Secterere), maa det være den overordnede Skolebeſtyrelſes (Skoledirectionens, nærmeſt Provſtens) Sag, at gribe umiddelbart, veiledende og underſtøttende ind. Det følger af ſig ſelv, at hvor Børnenes Forældre, Værger eller private Lærere ere ſtikkede og villige til at foretage den directe Udſpørgen af Børnene under Skolebeſtyrelſens Control og efter dens Anviisning, er der Intet herimod at indvende. Hvor Secterne virkelig underholde private Skoler (ſom Baptiſterne i Kjøbenhavn), vil denne Form endog findes at være den naturlige. Juſt fordi der ved enhver Prøve maa tages Hensyn til de ſærlige Forhold, vedkommende Sects Stilling, Art, Udviklingstrin, dens Læres fjernere eller nærmere Berørelſe med og Tilknytning til Folkekirken eller dog den chriſtelige Aabenbaring i det Hele, overhovedet til den Maade, hvorpaa de religiøſe og ſædelige Foreſtillingers Udvikling naturligſt og nærmeſt kan antages at være ſkeet hos det beſtemte Barn, kan der ikke foreſkrives et almindeligt Schema eller gives en almindelig Catechismus for Prøven. En ſaadan Prøve ſom den, der her omhandles, og dens Reſultat vil, iſær ved Secter, der i høiere Grad afvige fra Folkekirken og forlade den chriſtelige Aabenbarings Grundvold, ſelv i det bedſte Tilfælde, nemlig hvor de Fordringer, der fra Statens Standpunkt kunne gjøres, maae anſees for fyldeſtgjorte, viſtnok være lidet tilfredsſtillende for den, der faaer den ſtørſte Andeel i dens Afholdelſe eller Controllen dermed, Præſten, forſaavidt han fra det chriſtelige Standpunkt ſavner det levendegjørende Princip, den ſande Tro; men heri ligger

ikke (— iſær naar man betænker, hvor ofte han ogſaa ved Prøvelſe af Folkekirkens Ungdom, og endmere ved Underviisning for forſømte og paa Forbrydelſens Bane bragte Menneſker, maa ængſtes ved Tvivl, om Troen ledſager den lærte og udſagte Foreſtilling —) tilſtrækkelig Grund for ham til ſom Statens Embedsmand at negte ſin Medvirkning. Betydeligere turde den Indvending ſynes, at Prøven og det Skjøn, der derefter ſkal fældes, ved at være betroet Skolebeſtyrelſen, d. e. Medlemmer af Folkekirken, og deriblandt fornemmelig en Præſt, taber Garantien for Upartiſkhed og kan blive anſtillet med for ſtor Strenghed i Fordringerne. Hertil er kun at ſvare, at Staten ikke i dette og lignende Tilfælde kan tilveiebringe en i Perſonernes kirkelige (eller rettere, ukirkelige) Stilling liggende Garantie for Upartiſkhed, at den f. Ex. ved ethvert Spørgsmaal om, hvorvidt et afvigende Religionsſamfund i Lære og Vandel fyldeſtgjør Grundlovens Betingelſe med Hensyn til Sædeligheden og den offentlige Orden, maa overlade Afgjørelſen til Domſtole, hvis Medlemmer høre til Folkekirken og om hvem Staten, naar de bekjende ſig til den, maa anſee det for ønſkeligt, at de med Sandhed og for Alvor bekjende ſig til den. Vanſkeligheden vilde derfor heller ikke engang hæves, hvis der beſtode tilſtrækkelige af de afvigende Samfund ſelv oprettede Skoler for Religionsunderviisning efter deres Lære, fordi Staten dog maatte udøve en Control med diſſe Skoler og bedømme deres Tilſtrækkelighed, væſentlig ved Hjelp af Medlemmer af Folkekirken. Hvor en Folkekirke er anerkjendt og hvor dennes Bekjendere (ſom hos os) ſaa aldeles overveiende udgjøre Befolkningen, at alle derfra afvigende Samfunds Medlemmer, baade de anerkjendtes og de ny opſtaaedes og ikke endnu organiſeredes, kun danne en ringe Brøkdeel, men hvor tillige Religionsfrihedens Princip er opſtillet ſom Lov, der kunne de fra Folkekirken Afvigende

dog tilſidſt kun ſøge Garantien for denne Lovs virkelige Opretholdelſe i den Billighed og den Erkjendelſe hos Folkets Fleertal og Statsſtyrelſen, der har givet ſelve Princippet Lovs Plads; og forſaavidt Folkekirkens Geiſtlige ſkulde anſees for ikke altid at kunne fjerne Indflydelſen af deres naturlige Intereſſe og Hengivenhed for deres Kirke ved en Leilighed, hvor denne ingen Indflydelſe tør have, da maa Sikkerheden ſøges i det ikke udelukkede verdslige Element og Statens Overtilſyn og Retten til Klage.

Falder nu Proven ud derhen, at Barnet, der ikke har deeltaget i Almueſkolens Religionsunderviisning, erklæres for forſømt med Hensyn til religiøs og ſædelig Oplysning, en Erklæring, der ikke let endelig vil eller bør afgives uden Advarſel og Gjentagelſe af Proven, indeholder Loven, at Forældrene ere pligtige til at lade det i Skolen modtage den fornødne Underviisning om de moralſke og almindelige religiøſe Begreber, ſamt, forſaavidt de høre til et chriſteligt Troesſamfund, i Bibelhiſtorien. Udførelſen af denne Opgave ſynes baade i og for ſig ſelv ſaare vanſkelig, fordi de moralſke og de almindelige religiøſe Begreber, om de end lade ſig i videnſkabelig Form bearbeide og fremſtille uafhængigt af poſitiv Religion og Kirkelære, dog ikke i den populære Underviisning, navnlig for Børn, kunne foredrages og opfattes i denne adſkilte og abſtracte Skikkelſe, og ſærlig vanſkelig for Almueſkolen, der har at underviſe Folkekirkens Medlemmers Børn i denne Kirkes Troes- og Sædelære, hvis Kræfter kun ere beregnede herefter og ikke kunne undværes til et dens Hovedformaal uvedkommende Arbeide. Hertil vil man maaſkee føie, at denne Vanſkelighed er en overflødig og ſelvſkabt, idet idetmindſte de Medlemmer af afvigende, ikke anerkjendte Troesſamfund, hvis Børn befindes forſømte i religiøs og ſædelig Oplysning, maae finde ſig i, at diſſe Børn ved Statens

Omſorg ligefrem oplæres i Folkekirkens Tro og betragtes ſom henhørende til denne. Dette Sidſte kunne vi nu for det Forſte i denne Skikkelſe ikke gaae ind paa. Det bør ingenlunde forudſættes, at den Forſømmelſe med Hensyn til Barnets Underviisning, den Utilſtrækkelighed heri, der foranlediger det Offentlige til at træde til, er forbundet med den Art af Ligegyldighed hos de fra Folkekirken afvigende Forældre, at de uden Modſtand ville ſee Barnet indlemmet i Folkekirken, naar det dog ſkal modtage en anden Underviisning end den, de ſelv have givet det. Man vil ved ligefrem at forſøge at føre ſlige Børn ind i Folkekirken eller ved, om man end undlader Optagelſen, dog at tilſideſætte ethvert Hensyn til Forældrenes afvigende Stilling og deres Ønſke om at lade Børnene følge ſamme Retning, fremkalde en langt ſtærkere Kamp, en langt bittrere Stemning og Modſtræben hos Forældrene mod Alt, hvad der ſøges lært Barnet, end naar man lader et ſaadant Hensyn gjøre ſig gjeldende, ſaavidt Omſtændighederne tillade og ſaavidt det kan kræves, efter at det Offentlige har fundet den Barnet af Forældrene ydede Omſorg utilſtrækkelig; navnlig vil man ogſaa da kaſte et langt større Anſvar og Had paa den Skolebeſtyrelſe, der maa forlange et ſligt Barn undergivet Skoleunderviisning, og ikke blot i Forældrenes Øine paabyrde den Skinnet af en partiſk Afgjørelſe og en Beſtræbelſe for med Magt at ville vinde Barnet for Folkekirken. Betænkes det, at Barnet maaſkee paa Grund af Forældrenes ſærlige Religionsmeninger ikke er døbt, og i den Alder, det har opnaaet, ſandſynligviis ikke engang uden heftig Modſtræben af det ſelv, hvis det hænger ved Forældrene, kan døbes, ſynes ogſaa heri at være en væſentlig Grund til ikke at betragte og behandle Barnet med Hensyn til den religiøſe Underviisning, der ſkal ydes det, aldeles ſom om det hørte til Folkekirken, og kræve, at det ſkal tilegne ſig

dennes særlige Troeslære. Paa den anden Side indrømme vi villig, at Skolen hverken har Forpligtelse til eller efter sin egen og Sagens Natur vil være istand til at meddele det enkelte eller høist et Par enkelte Børn af denne Art, der kunne findes i et Distrikt, en selvstændig og særskilt Underviisning i almindelige religiøse og moralske Begreber efter en egen Lærebygning og Lærebog, hvori det specifikt Christelige er udsondret. Der bliver da kun tilbage, for slige Børn at benytte den i Skolen efter Folkekirkens Lære givne Religionsunderviisning, den eneste Religionsunderviisning, der ved offentlig Omsorg gives frit, som Vehikel for det Almeen-Religiøse, at lade Børnene være tilstede ved Skolens Religionsunderviisning og lede dem til deraf at opfatte og beholde det deri indbefattede Almindelige, for ingen Kirke Særlige, derimellem alle Hoveddele af Sædelæren. Det er ikke i Lærerens Udvikling og Meddelelse i det Hele, at Hensynet til det enkelte Barn, som ikke hører til Folkekirken, skal vise sig, men i den Maade, hvorpaa dette Barn drages ind i Examinationen eller holdes udenfor den, i hvad der paalægges det at lære og gjengive, med Forbigaaelse af det, der staaer i ligefrem og bestemt Modsætning til den Lære, dets Forældre følge og maae antages at henlede det til, og her er der i Barnets eller rettere dets Forældres og vedkommende Samfunds forskjellige Stilling til Folkekirkens Lære, men tillige i den forskjellige Grad af Modstræben fra Forældrenes Side Anledning til mange Modificationer i det Enkelte, om hvilke Skolelæreren vil have at raadføre sig med Skolebestyrelsen og denne at give Veiledning og Forskrift i det Enkelte. I mange Tilfælde vil ved Børn af Forældre, henhørende til Secter, der kun i visse Stykker afvige fra Folkekirken, det særlige Hensyn ogsaa kun fremtræde i enkelte Afsnit; Bibelhistoiren vil overalt afgive et af Secternes dogmatiske Afvigelser lidet eller slet ikke berørt Stof til Bækkelse

og Uddannelſe ſaavel af religiøſe ſom moralſke Foreſtillinger. At der ved det hele Forhold vil kræves Varſomhed og Beſindighed af Læreren, iſær ogſaa for ikke ſærdeles at henlede de øvrige Børns Opmærkſomhed paa det enkelte Barns ſæregne Stilling, er unegteligt; men dette vilde ligeſaalidet undgaaes, om man end foreſatte ſig aldeles at udelukke Hensynet til denne ſæregne Stilling, fordi Barnets og Forældrenes Modſtræben da end ſtærkere vilde lade den fremtræde. Overhovedet turde den praktiſke og virkelige Vanſkelighed oftest og ſtærkeſt viſe ſig ikke i Indretningen af Underviisningen, men i Uvillien hos Secterne til i det Hele at lade deres Børn komme i nogensomhelſt Berørelſe med den med Folkekirken forbundne Skole, dens Lærere og Bøger, i hvilken de ſee noget Ondt. Den under Berøring og Fællesſkab med de øvrige Børn modtagne Underviisning vil i nogle Tilfælde af de ikke mange, ſom det tør haabes, der i det Hele vil forekomme, lede Barnet hen til Folkekirken og føre det derhen, naar det kommer til Selvbeſtemmelſens Alder, men ad en Vei, hvorimod de afvigende Forældre ingen billig Indvending kunne gjøre. I de Tilfælde, hvor en virkelig ſtærk Overbeviisning og en i religiøſe Motiver grundet Uvillie imod Folkekirken er tilſtede hos Forældrene, vil den beſtemte Faſtholden fra Statens Side af den opſtillede Fordring endog i den her angivne lempelige Form fremkalde en ſtor Iver for en ſaadan Børnenes Oplæren hjemme, der kan fritage dem for Underviisningen i Skolen, og derved vil da paa eengang ſelve den vanſkelige Opgave for Skolen bortfalde og Staten dog befries for Borgere, der ere opvoxede i Vankundighed og uberørte af Meddelelſe af religiøſe og ſædelige Foreſtillinger, omend disſe Foreſtillinger ikke ville være givne i Folkekirkens eller nogen af de den nærmeſt liggende Former. Saaſnart Barnet har naaet den Alder og Modenhed, ved hvilken det i det Hele ophører

at være Gjenſtand for foreſtrevet Underviisning, maa naturligviis ogſaa for Disſenterbarnets Vedkommende Forældrenes Krav paa at beſtemme Noget om dets vedblivende Henhøren til ſamme Samfund, til hvilket de ſelv høre, falde bort.

Det ſynes, at der i endeel af de i denne Sag afgivne Erklæringer deels for eenſidigt er benegtet, at den, ſelv paa Folkekirkens Standpunkt ſtaaende, Skolebeſtyrelſe ſkulde kunne erkjende det Almeen-Religioſes Fremtræden i en anden Form, deels urigtigen er forudſat, at Skolens Benyttelſe til, hvor det viſer ſig nødvendigt, at bibringe afvigende Troesbekjenderes Børn de almindelige religioſe og ſædelige Foreſtillinger nødvendigen maatte medføre en paa dette Formaal alene beregnet ſærlig Underviisning; vi troe, at den Underviisning, der for Børnene i det Hele gaaer ud paa noget Andet og Mere, ogſaa kan tjene dette Formaal nødtørftigen; og med det Nødtørftige maa Staten her lade ſig nøie. Visſelig vil denne Underviisning for Disſenterbørnene ikke være en ſærdeles kraftig og indtrængende; men en ſaadan kan Staten umulig ſikkre dem, der nu engang ere udenfor Folkekirken. Ligeſom to af de Biſkopper, der have afgivet Erklæringer i denne Sag, ikke have tilraadet nogen Forandring i Beſtemmelſen i § 11 i Loven af 13de April 1851, ſaaledes ſynes det Reſultat, hvortil afdøde Biſkop Mynſter er kommen, uagtet han andrager paa en Forandring, dog i Virkeligheden ikke at adſkille ſig ſaa ſærdeles meget fra hvad her er udviklet. Thi ogſaa han vil, at, forſaavidt Disſenterbørn ikke underviſes (i Religion) i Skoler, ſkulle de møde ved de halvaarlige Examina i de offentlige Skoler, for at vedkommende Skolebeſtyrelſe kan paaſee, at deres Underviisning bliver tilſtrækkelig. Men der kan dog, da her er Tale om Børn, der juſt paa Grund af Afvigelſe fra Folkekirken ikke have deeltaget i Skolens *Religions*underviisning, hermed ikke være meent, at Bør-

nene skulle prøves i Folkekirkens specielle Lære, da saa hele Fritagelsen for disse Børn var aldeles intetsigende. Naar Børnene befindes utilstrækkeligt underviste, vil han, at Børnene skulle indskrives i Skolen og undergives samme Forpligtelse som andre Børn. Dette er nu vistnok med Hensyn til Tilegnelsen af Undervisningen Mere, end hvad Loven af 13de April 1851 antyder og her foreslaaes, medens der, hvad Skolegangens Omfang angaaer, ganske forlanges det Samme; men naar det dog tillige i Erklæringen forudsættes, at det bliver forbeholdt Barnets Valg, om det vil confirmeres i Folkekirken eller ikke, da ligger deri Noget, der næsten gjør det umuligt i Skolen ved Religionsundervisningen at tilsidesætte et Hensyn til Barnets særlige Stilling. Naar man bestemt vil forkaste det i Loven af 13de April 1851 § 11 i Almindelighed antydede Princip, nemlig at prøve Dissenterbørn af ikke anerkjendte Samfund (eller af anerkjendte paa Steder, hvor disse Samfund ingen af det Offentlige autoriseret Undervisning have) med Hensyn til en ikke confessionel religiøs og sædelig Oplysning og, i Tilfælde af, at Staten skal med Tvang tage sig af slige Børn, da for dem at lempe Undervisningen eller dens Tilegnelse ved større eller mindre Opgivelse af det confessionelle Præg, vil man, synes det, ved Udførelsen nødvendig komme til Eet af To, enten til at paalægge alle Dissenter, der ikke høre til et af de anerkjendte Troessamfund, at lade deres Børn oplære som hørende til Folkekirken, hvilket vi ikke antage, lovlig gaaer an, eller til at opgive alt Tilsyn med disse Børns religiøse og sædelige Undervisning. Henvisningen til egne af Samfundene oprettede Skoler er, som ovenfor antydet, udenfor de store Stæder (rettere udenfor Kjøbenhavn alene) upraktisk og bliver i det Hele af meget usikker Betydning, saalænge det ikke er paavist, hvordan man (med Forkastelsen af enhver ikke-confessionel

Prøvelse af religiøs Dannelse og Oplysning) tænker sig den Maalestok, hvorefter Staten skulde bedømme slige Skolers Tilstrækkelighed, og hvorledes og ved hvem man tænker den anvendt.

Det er unegtelig muligt, at paa et enkelt Sted ogsaa udenfor Kjøbenhavn et eller flere fra Folkekirken afvigende Samfund kan vanskelige vinde en saadan Udbredelse, at den Form for Anvendelsen af den omhandlede Lovforskrift, som her er foreslaaet, ikke strækker til eller ikke kan bruges uden forstyrrende Tilbagevirkning paa Skolens Religions-Undervisning for dem, for hvem den nærmest og egentlig er beregnet, og det vil da blive nødvendigt at tænke paa yderligere Foranstaltning; men det synes lidet hensigtsmæssigt nu at indlade sig paa Overveielse af saadanne Forhold, som man maa ønske og haabe, ligge fjernt. I den Overbevisning, at man ved en for Lovgivning og Bestyrelse saa vanskelig Gjenstand som den, hvorom her handles, ikke bør binde sig ved meget i Detail gaaende almindelige Bestemmelser, er det her tilraadet at lægge Foranstaltningerne saameget muligt efter de concrete Forhold og Omstændigheder; ifølge samme Overbevisning kan det neppe heller ansees for ønskeligt, at den Veiledning, som det meget ærede Ministerium, hvis det billiger den her givne Opfatning af Sagen, kan finde det rigtigt at give de Autoriteter, inden hvis Kreds der er Trang dertil, for Øieblikket i en bindende almindelig Form meddeles alle Skolebestyrelser.

I Henhold til, hvad saaledes er udviklet, indstille vi, at Cultusministeriet, saalænge de Religionssamfunds Stilling, der afvige saavel fra Folkekirken som fra de andre anerkjendte Troessamfund, ikke er ordnet ved almindelig Lov, forsaavidt dets Resolution begjæres om Udførelsen af § 11 i Loven af 13de April 1851, henviser Skolebestyrelserne først til ved

halvaarlige Prøvelser af vedkommende Børn, foretagne under ſkjønſomt Hensyn til de paagjeldende Secters ſtørre eller mindre Fjernelſe fra Folkekirken og den poſitive chriſtelige Lære, at forvisſe ſig om, hvorvidt og hvorledes Forældre eller Værger ſørge for en Udvikling af religiøſe og ſædelige Foreſtillinger hos dem, og til at paaſee, at ikke Fritagelſen for Skolens Religionsunderviisning udſtrækkes til Fritagelſe for den øvrige Underviisning uden under de herfor gjeldende lovlige Betingelſer, og dernæſt til, naar der, i Mangel af enhver anden Udvei, bliver Spørgsmaal om Tvangs-Optagelſe i Skolen, da at lade ſlige Børn være tilſtede ved Skolens almindelige Religionsunderviisning og benytte den med de Lempelſer, navnlig de Udeladelſer af Lectier og ved Examinationen, ſom de ſærlige Forhold anviſe og tilraade.

II*).

En af ſyv Medlemmer beſtaaende Minoritet udbeder ſig det høie Miniſteriums Opmærkſomhed for følgende Yttringer:

Det er viſtnok et Formaal af Betydenhed for Staten at have Tilſyn med, at dens Borgeres Børn, hvad enten disſe ſkulle opdrages i Folkekirkens Tro, eller ei, ikke opvoxe i Raahed og Vankundighed. Af de udenfor Folkekirken ſtaaende Samfund have de ældre og bedre organiſerede, Jøder, Katholiker, Reformeerte, endog i den allerſeneſte Tid Baptiſter, oprettet egne Skoler, og med Hensyn til de disſe Partier tilhørende Børn, har Staten en Sikkerhed, der ſvarer til den, ſom den har for Folkekirkens Børn, at de ikke ſavne den for Statsſamfundets Øiemed fornødne Underviisning, ſaavel i de øvrige almindelige Kundſkabsfag, ſom iſær i Religion, ſaa at der haves al den Betryggelſe, ſom efter Sagens Natur kan fordres for, at de ikke udgaae i Verden, og indtræde i Borgerſamfundet, uden at kiende de hellige Sandheder, fra hvilke Eden henter ſin forbindende Kraft. Deſto mere Anledning til Betænkelighed have de mindre, endnu ikke ret ordnede og ligeſom i en Overgangstilſtand værende Partier givet, og navnlig har der fra flere Steder i denne Henſeende været ført Anke over de ſaakaldte Mormoner, at de, ſom ikke ſelv have giort noget Forſøg paa at oprette Skoler for deres Børn, have viiſt en afgiort Modſtand mod al Berøring med Folkekirkens Almueſkole. Det er et Tilfælde af denne Art,

*) Andragende af en Minoritet i Commiſſionen: Becker, Bentley Bonneſen, Brammer, Martenſen, Paulli, Tryde.

der har bragt Miniſteriet til at forlange Kirkecommisſionens Betænkning om, hvorledes det hele paagieldende Forhold retteſt maatte være at ordne.

Efter § 11 i Loven af 13. April 1851 paaligger det Skolebeſtyrelſen paa ethvert Sted at have Indſeende med, at de Børn, ſom ikke ſkulle opdrages i den evangeliſk-lutherſke Religion, og ſom derfor forlanges undtagne fra Religionsunderviisningen i Skolen, ikke „ſavne Oplysning om de almindelig-religiøſe og moralſke Begreber, ſamt at de, forſaavidt de høre til et chriſteligt Troesſamfund, erholde Kundſkab om Bibelhiſtorien". „Skulde det viſe ſig", hedder det videre i den nævnte Lovparagraph, „at de i denne Henſeende forſømmes, ere Forældrene pligtige at lade dem modtage den fornødne Underviisning herom i Skolen." Vanſkeligheden ved det hele Forholds Ordning ligger iſærdeleshed i det brugte og ikke nærmere definerede Udtryk: „almindelig-religiøſe Begreber." Vi negte ikke, at der, uafhængigen af al poſitiv Religion, gives en vis ubeſtemt religiøs Trang hos Menneſket, en Drift til at ſøge noget Høiere, end det Synlige og Forgængelige, en Fornemmelſe af en Lov, ſom er fikkrere, hvilende paa faſtere Støtter, end de vexlende og foranderlige menneſkelige Bud, thi ogſaa Hedningerne have, efter det berømte apoſtoliſke Ord, „Loven ſkreven i deres Hierter." Ei heller lader det ſig negte, at der er mange Mennesker, ſom, uden med levende Tro at ſlutte ſig til nogen beſtemt religiøs Bekiendelſe, dog føre deres Liv efter viſſe ſædelige, man turde maaſkee endog ſige religiøſe Grundſætninger, ſom de have modtaget under Opdragelſen i Hiemmet, under Underviisningen i Skolen, og ſom de ſenere have bevaret, ofte maaſkee uden ſelv at have giort ſig Rede hvorfor. Dog ere ſaavel hine moralſke og religiøſe Grundyttringer, ſom disſe Reminiscencer fra Børneaarene ſaaledes ſammenſmeltede med Ind-

holdet af den positive Religion, hvori Enhver engang er bleven oplært, at en reel Udsondring ikke lader sig iværksætte, og endnu mindre vilde et Indhold af en saa ubestemt Charakteer lade sig udvikle i bestemte Læresætninger. En naturlig Religion, hvis Indhold skulde lade sig fremstille uafhængig af den positive, er en ideel Abstraction, der, som saadan, hører ind under den theologiske Videnskabs Enemærker, og aldrig vil kunne finde Anvendelse i et Tilfælde som det nærværende. Rigtignok er det os bekiendt, at man i andre Lande, hvor der længe har bestaaet en Mangfoldighed af religiøse Partier, har oprettet Skoler for Børn af forskiellige Confessioner, i hvilke det er fundet raadeligt at udelukke al confessionel Underviisning, medens man derimod med desto større Iver har sørget for den almindelig-christelige, og derfor fremfor alt Andet har lagt Vind paa Læsningen af den Hellige Skrift. Forskiellen er imidlertid aldeles iøinefaldende. Ved Børns Udgang af en Skole, hvor den christelige Religion læres efter Bibelen, uden at denne udlægges eller fortolkes i noget enkelt confessionelt Systems Aand, behøver man ikke, hvor mange Misligheder der end forresten kunne være forbundne med en saadan ikke-confessionel Underviisning, at frygte for, at de ere fremmede for de religiøse Forestillinger og Begreber, fra hvilke Eden modtager sin forbindende Kraft. Ganske andre Betænkeligheder lade sig paaviše, saasnart der bliver Tale om en Underviisning i „almindelig-religiøse Begreber". Thi hvilke ere disse? Har man maaskee tænkt paa de tre store Hovedbegreber: om Gud, Forsyn og Udødelighed; da ville vi erindre om, at, medens det for et halvt Aarhundrede siden var de specifisk-christelige Lærdomme, som angrebes af Naturalister og Deister, er det i vore Dage netop Læren om en personlig Gud, om et over den hele Menneskeslægt saavel som over det enkelte Menneske vaagende Forsyn,

om en udover det nærværende Livs Grændser fortsat personlig Tilværelse, som „den moderne“ Videnskabs Tilhængere have mødt med Haan og Spot. Den samme Erindring gielder i end høiere Grad, dersom man, istedenfor hine gamle Forestillinger, vilde foreslaae det dunkle og ubestemte Begreb om en „moralsk Verdensorden“, et Begreb, der, som bekiendt, i den nyere Tid har fremkaldt de heftigste Stridigheder.

Af den foregaaende Udvikling er det indlysende, at, ligesom vi ere overbeviste om, at der ikke, saaledes som det synes forudsat i § 11 af Loven af 13. April 1851, gives almindelig-religiøse Begreber, uafhængige af enhver positiv Troesbekiendelse: saaledes vil det selvfølgeligen ogsaa, efter vort Skiøn, være en Umulighed at forfatte en Lærebog i disse for den Samfundsclasse og det Undervisningstrin, hvorom her er Spørgsmaal. Og en Lærebog vilde dog behøves, ei blot for Børnenes Skyld, som skulle undervises, og for Lærernes, som skulle examinere, men ogsaa for Tilsynets Skyld.

Tilfælde ville ikke udeblive, i hvilke en omhyggelig Skolebestyrelse vil finde det nødvendigt at henvise Børn af Mormoner eller lignende Partier til Almueskolen, for der at modtage den Undervisning i de almindelig-religiøse og moralske Begreber, som i en mangelfuld Grad har været dem meddeelt i Hiemmet. Naar man nu kiender den Uvillie, som disse Secter nære mod Folkekirken og alle dens Institutioner, især deles hed mod Folkekirkens Skoler: da tør det ikke paatvivles, at de ville betragte den Undervisning, som deres forsømte Børn have at modtage i Skolen i den „almindelige“ Religion — hvad enten nu denne meddeles dem efter en Lærebog, som maatte blive auctoriseret af Staten, eller mundtligen, idet de hensættes paa Skolens Bænke mellem de øvrige Børn, for at overvære Udviklingen og Overhøringen af de disse foresatte Pensa — som et Proselytmageri

fra Folkekirkens Side, ſom et Angreb paa de ſærlige poſitive Lærdomme, til hvilke de ſelv bekiende ſig. Thi Dette troe vi at burde udhæve; at poſitive Lærdomme have alle de Secter og Partier, ſom indtil denne Dag have dannet ſig her i Landet. Philalether, Theophilanthroper, Lysvenner kiendes maaſkee ſom Individer, ikke ſom Samfund. Vi ville ikke udforligere udvikle, hvorvidt Underviisningen og Examinationen i hine „almindelig-religioſe" Begreber vilde give Diſſenterne Anledning til grundet Beſværing over Krænkelſe af den Samvittighedsfrihed, ſom de ville hævde for ſig efter Grundloven. Vort Formaal ligger det langt nærmere at giøre opmærkſom paa, at det viſnok maa forventes, at ſaare mange Skolelærere enten ikke ville være iſtand til, eller ikke ville være at formaae til at paatage ſig en ſaadan Underviisning, ja at Mange af de hæderligſte Mænd i Lærerſtanden ville anſee en Fordring herom ſom ligefrem ſtridende mod den dem, ifølge Kaldsbrev, Collats og Embedsed paaliggende, Forpligtelſe til at underviſe den dem betroede Ungdom i den evangeliſk-chriſtelige Religion, efter de anordnede Lærebøger. At paalægge Skolecommisſionerne eller Sogneforſtanderſkaberne, hvis Medlemmer ſaa godt ſom alle tilhøre Folkekirken, at prøve disſe Børns Fremgang i ſaakaldte almindelig-religioſe Begreber, navnlig at lægge en ſaadan Byrde paa Sognepræſterne, der i en endnu høiere Grad end Skolelærerne ere bundne til den lutherſke Kirkes Troesbekiendelſe, overeensſtemmende med Lovens Forſkrifter og Kirkens Symboler, forekommer os ſom Anvendelſe af Tvang i en ganſke uberettiget Friheds Tieneſte.

Efter alt det Ovenſtaaende kunne vi ikke antage Andet, end at den oftnævnte § af Loven 13. April 1851, hvorledes man end anvender den i de enkelte mødende Tilfælde, ikke lader ſig giennemføre, uden Tvang mod de paagieldende Børns Forældre, uden ſtørſte Ubillighed mod Landets Præſter og

Skolelærere, uden at fremme religiøs Indifferentisme i de offentlige Skoler, hvor Folkekirkens Børn skulle lære deres Religion. Vi tillade os her at gientage, hvad En iblandt os, i en paa Embedsvegne afgiven Erklæring over Sagen, har yttret med Hensyn til dette Punkt, nemlig: „at ethvert Forsøg paa at indføre en dobbelt Religionsunderviisning i Skolerne, en i den evangelisk-christelige Religion, en anden i saakaldte almindelig-religiøse, altsaa ikke fra Aabenbaringen hentede Forestillinger; enhver Foranstaltning, hvorefter Læreren, lig en Skuespiller, som optræder i forskiellige Roller, snart skulde undervise i en, snart i en anden Religion, til een Tid af Dagen skulde lære, at man ikke uden ved Christum kan komme i Guds Rige, til en anden, at man kan bane sig Vei dertil ved sin egen borgerlige Retfærdighed, ei blot vilde svække og undergrave al Tillid til Lærerens Sanddruhed i Almindelighed, og hans christelige Sindelag isærdeleshed; men at et Angreb derved vilde skee paa den Kirke, som er den danske Konges og det danske Folks, og hvilken Statsmagten paa en ganske særegen Maade har taget under sin Beskyttelse" (§§ 3 og 6 af Grundloven).

Da det Mislige og Uholdbare i den 11. § af Loven 13. April 1851 ikke ligger i et enkelt Ord, eller en enkelt uheldig Vending, men i dens hele Tendents, maae vi yttre som vor Overbeviisning, at den ikke kan modtage saadanne Forandringer, at de mod den giorte Indvendinger derved kunne fiernes.

Vi vide intet Andet at anbefale, uden hvad der alt er bragt i Forslag saavel af flere Geistlige i deres Erklæringer over dette Anliggende, som især af Universitetets theologiske Facultet, nemlig: at det i Grundlovens § 83 givne Løfte indfries, og de fra den lutherske Kirke afvigende Troessamfunds Forhold ordnes ved Lov. Saalænge en saadan Lov ikke er traadt i Kraft, og de ei an-

erkiendte Troesſamfund endnu ikke have giort Rede for deres ſæregne Lærdomme, og Staten har fundet, at de Intet indeholde, ſom er ſtridende mod dens Diemed: ſaalænge ſynes det os efter Forholdene nødvendigt, at de omhandlede Forældre erkiendes pligtige til, med Hensyn til deres Børns Underviisning og Skolegang, at rette ſig efter de ſædvanlige Anordningers Bydende, og at de ſærlige Undtagelſer, ſom Omſtændigheder maatte kræve, afgjøres ad adminiſtrativ Vei, ved Diſpenſationer og Bevillinger for hvert enkelt forekommende Tilfælde. Naar derimod en Lov, ſom den bebudede, til Regulering af Diſſenternes Forhold, bliver given, maatte det formeentligen ogſaa beſtemmes, at de fra den danſke Folkekirke afvigende Religionspartier havde at holde deres egne Skoler, forſaavidt Religionsunderviisningen vedkommer. Tilſynet med og Anſvaret for, at Børnene i ſlige Skoler bleve underviſte efter deres eiendommelige Troesbekiendelſe, maatte da overdrages en af Hs. M. Kongen beſtikket Auctoritet, valgt af vedkommende Samfunds egen Midte. Paa denne Maade mene vi, at den ved Grundlovens Ord tilſigtede, for Folkekirkens egne Medlemmer, ikke mindre end for Diſſenterne, gieldende Troes- og Samvittighedsfrihed ſikkredes, idet hine fritoges for alt Tilſyn med, at Børn underviſtes i en Lære, ſom de med al Føie maae erkiende ſom falſk og fordærvelig; og disſe derimod erholdt den Religionsunderviisning for deres Børn, ſom var ſtemmende med deres Overbeviisning. Ved denne Fremgangsmaade vilde ogſaa det Formaal opnaaes, ſom Staten nærmeſt maa have for Øie, og en Borgen vilde være given for, at Børn ikke opvoxede i Raahed og Vankundighed, uden Begreb om de religioſe Foreſtillinger, fra hvilke Eden henter ſin Betydning og ſin forbindende Kraft.

III*).

Undertegnede foreslaaer, i Overeensstemmelse med Biskop Mynsters Betænkning, følgende Forandring i Loven af 13. April 1851 § 11:

„Saafremt et ikke anerkjendt Troessamfund ønsker, at de til samme hørende Forældres Børn skulle være fritagne for Skoleanordningens almindelige Bydende om Børnenes Skolegang, maa Samfundet selv oprette Skoler, med Hensyn til hvilke Auctorisation fra Cultusministeriet maa ansøges ved et Andragende, der indeholder en detailleret Oplysning om den for Skolerne lagte Plan, og ville disse Skoler derefter være at stille under offentligt Tilsyn.

Forsaavidt saadanne Forældre angive, at de paa anden Maade sørge for deres Børns Underviisning, ere de forpligtede til at lade Børnene møde ved de halvaarlige Examina i de offentlige Skoler, for at vedkommende Skolebestyrelse kan paasee, at deres Underviisning ledes saaledes, at Staten ikke skal befrygte i dem at faae Borgere, der ere vankundige eller uden Gudsfrygt. Befindes Underviisningen i denne Henseende utilstrækkelig, indskrives Børnene i Skolen, og blive samme Forpligtelse undergivne som andre Børn.

Har et Barn, hvis Forældre ikke høre til noget anerkjendt Troessamfund, naaet 14 Aars Alderen, staaer det til Barnet selv at vælge, om det vil confirmeres i Folke-

*) Andragende af et enkelt Medlem i Commissionen: Weis.

kirken, eller ikke. Vælger Barnet det Sidſte, da forholdes med dets Udſtrivning af Skolen paa ſamme Maade, ſom med andre Børn, og denne Udſtrivning træder da iſtedetfor Confirmationen, med Henſyn til alle til Confirmationen knyttede borgerlige Virkninger.

Dette Sidſte gjelder ogſaa med Henſyn til Udſtrivningen af de Skoler, ſom et ikke anerkjendt Troesſamfund med fornøden Auctoriſation maatte have oprettet."

Det overveiende Antal af de indkomne Erklæringer udtale ſig imod Paragraphens omgjeldende Beſtemmelſer. Ikkun 9 af de Provſter, der have ſvaret, have talt ſaaledes, at det maa ſiges at være for dem, og 12 ſaaledes, at det ikke kan ſiges at være imod dem. Derimod have 21 begjæret i det mindſte ſaamegen Forandring, ſom her indſtilles, og 7, eller maaſtee 8, en endnu videregaaende Forandring. Af Amtmændene have alene Lehmann og Lüttichau ſtemt for Paragraphen; Ployen og Graah, ſom nærværende Forſlag, og Knuth, Holſteen, Unsgaard, Bretton og tildeels Schulin have tilraadet ſtørre Forandring. Af Biſkopperne have Monrad og Bindesbøll ikke foreſlaaet Forandring; de Øvrige have derimod begjæret ſaadan.

Saaledes ſom Sagen foreligger, og efter Styrken af de Grunde, der ere reiſte mod Paragraphens Beſtemmelſer, kan jeg ikke andet end være enig i at tilraade Forandring; men jeg har ikke kunnet heri gaae ſaavidt, ſom andre af Commiſſionens Medlemmer. Jeg maa lægge ſærlig Vægt paa, at Staten bør være ſaa tolerant ſom muligt, eller, med andre Ord, kun bør være intolerant, forſaavidt det findes uomgængeligt nødvendigt. Der er anket over, at der, ligeoverfor den poſitive Religionsbekjendelſe, er i den paagjeldende Lov ſtillet Kundſkab om moralſke og almindelig-religiøſe Begreber; at det, efter hvad der maa antages, er gjort Skolelæreren til

Pligt at give Underviisning heri, og Sognepræsten at have Tilsyn med denne Underviisning; og endelig, at denne skulde gives i de offentlige Skoler og paa Communens Bekostning. I disse Bestemmelser troer jeg, at der bør tilraades en Forandring, saaledes som ovenfor er foreslaaet, nemlig:

at Kategorien: „de moralske og almindelig-religiøse Begreber" frafaldes som et af Staten opstillet ledende Formaal, og at der substitueres en Henviisning til Statens Fornødenhed, som det da vil være de almindelige Skolebestyrelsers, og i sidste Instants Regjeringens, Sag at paasee fyldestgjort.

Jeg har i denne Henseende i mit Forslag brugt Ordet „Gudsfrygt". Loven 13. April 1851 § 11 bruger Ordene „almindelige religiøse og moralske Begreber". Det er yttret i Commissionens Forhandlinger, at det dog ikke egentlig var „Gudsfrygt", der kunde fordres, men det alene var „Kundskaben", der skulde fordres bibragt de Unge. Var dette rigtigt, saa var det ogsaa rigtigst, at man sætter religiøse Begreber og ikke religiøs Frygt, Gudsfrygt, som Formaalet for Religionsunderviisningen. Men jeg troer ikke, at en Stat kan staae sig i Længden alene ved-religiøse Begreber hos sine Borgere, naar ikke den religiøse Frygt kommer til. Ja naar alle Borgerne fik en meget grundig Udvikling paa denne Vei til en fuldstændig Viden af hvad der er at lære og forstaae til Kundskab om Religion, saa troer jeg, at de paa en eller anden Maade nok vilde naae til at blive gode Borgere. Men om det Eminente er her ikke Tale. Her er kun Tale om den store Pluralitets Udvikling til Fornødenhed, og da troer jeg det i al Fald er mere træffende, naar man siger, at det er „Gudsfrygt", som Staten behøver, end naar man siger, at det er „Gudskundskab" eller „Begreber" om Gud eller „religiøse Begreber". Hvorvidt dette i Skolerne er synligt, derom kan der være forskjellige Meninger, men jeg

holder mig forvisset om, at Underviisning i Religion i sig selv er mere end en Oplærelse i Kundskab om Religion, at det tillige er en Opdragelse og at den virker directe til Blødgjørelse og Renselse og Udvikling af Børnenes Villier. Og hvorfor skulde man da ikke tage dette med ind under det udtalte Formaal for Skolens Virksomhed, hvis man kan; jeg kan ikke skjønne rettere, end at Staten er ligesaavel berettiget til af sine Borgere at forlange Gudsfrygt som Guds-Kundskab. For mig er Gudskundskab eller Bekjendtskab med eller Indviethed i religiøse Begreber endnu ikke Religion, men den bliver først til Religion, naar den tillige er Gudsfrygt.

Endvidere foreslaaes: At det Offentlige ikke bør overtage sig at skaffe fri Underviisning i Religion i saadanne aparte Retninger, som af de anderledes Troende maatte begjæres eller formodes at begjæres; men at den frie Underviisning i Religion i Skolerne kun gives i den evangelisk-christelige Tro, og alt dette uden at den lovbestemte Tvang ved Underviisningsvæsenet kan bortfalde.

Vel siger Grundlovens § 90: „De Børn, hvis Forældre ikke have Evne til at sørge for deres Oplærelse, ville erholde fri Underviisning i Almueskolen." Men dette indeholder ikke Videre, end et Tilsagn om fri Underviisning til det Fornødne, uden at bestemme, hvad der er det Fornødne, og giver navnlig ikke Forældrene Ret til at fordre dette gjort afhængigt af deres Godtbefindende, eller Almueskolens Læregienstande derefter forandrede. Det er vel paastaaet, at det hører til de borgerlige Rettigheder, „til hvis Nydelse Ingen paa Grund af sin Troesbekiendelse kan berøves den fulde Adgang", at kunne disponere over sine Børns Opdragelse. Men dette er en ubeviist Paastand. Den støtter sig ikke paa noget Bud i Grundloven, og den modsiges af Lovens 3-18-7. Ogsaa er det paastaaet og giort gieldende, at, om end de anderledes Troendes Antal

er forholdsviis nok saa ubetydeligt, saa er dog Statens Pligt lige stor til at træffe saadanne Foranstaltninger, at deres Samvittighed kan beroliges. Jeg troer ikke, at dette er rigtigt, navnlig ikke, hvor der er Tale om Pengeudgifter fra det Offentliges Side. Ingen Commune vilde af egen Bestemmelse gaae ind paa at bekoste en særlig Religionsunderviisning for et Par Dissenters Børn, og Staten kunde, førend Loven af 13. April 1851 udkom, ikke finde sig besøiet til hverken at befale eller bekoste den. Have Forældrene ikke Evne til at betale den Særlighed i Underviisningen, som de begiære, saa maae de bære Savnet deraf som saa mangt et andet Savn; men Staten kan af Hensyn dertil ikke eftergive sin almindelige Paastand paa Børns nødtørftige Oplærelse til skikkelige og gudfrygtige Borgere, og de maae altsaa, som det hedder i flere af de indkomne Betænkninger, finde sig i at lade deres Børn modtage den Underviisning, som gives i Landets almindelige Skoler. Her vilde man nu maaskee atter anføre Grundlovens § 84, hvori det hedder: „Ingen kan paa Grund af sin Troesbekiendelse berøves Adgang til den fulde Nydelse af borgerlige og politiske Rettigheder". Naar nemlig Staten ikke vil berøve en Mand borgerlige Rettigheder paa Grund af hans Tro: saa kunde det synes, at den, paa det tidligere Trin af hans Tilværelse, heller ikke kan ville blande sig i, om han oplæres til at erholde nogen Tro, og at der saaledes consequent maatte følge af denne Paragraph, at Børnene aldeles maatte kunne fordres fritagne for Religionsunderviisning. Men denne Consequents er hverken nødvendig eller utvivlsom. § 84 berettiger, som af Biskop Mynster er viist, ikke Borgerne til at være uden Tro eller Troesbekiendelse. Naar det hedder: „Ingen kan paa Grund af sin Troesbekiendelse", saa er dette ikke det Samme som: „Ingen kan paa Grund af sin Mangel paa Troesbekiendelse", ligesaalidt som

det er det ſamme ſom: „Ingen kan paa Grund af, at han har en Troesbekiendelſe“, men det er „Ingen kan paa Grund af det Særegne ved ſin Troesbekiendelſe“, „paa Grund af Beſkaffenheden af ſin Troesbekiendelſe“. Naar altſaa § 84 gaaer ud fra, at Borgerne ſkulle bekiende ſig til en Tro, og naar hverken denne eller nogen anden Paragraph har ſaaledes løſt de hidtilværende Loves Baand, at Borgerne officielt kunne være uden Troesbekiendelſe: ſaa kan den ſaameget mindre ville betage Staten og paa dens Vegne Regieringen den Ret, ſom den, efter den hidtil gieldende Lov og de hidtil gieldende Begreber om Statens Omraade, har havt til at paaſee, at Børn erholde den fornødne Oplærelſe til Modtagelſe og Undfangelſe af religiøs Tro.

Hvad nu angaaer Tilſynet med Diſſenterbørns Religionsunderviisning, da er det bemærket, at Præſten, der ſidder i Skolecommisſionen, og Provſten, der ſidder i Skoledirectionen, ſom Embedsmænd i den evangeliſk-lutherſke Kirkes Tieneſte, kunne finde ſig opfordrede til at frabede ſig en Forretning, der kan bringe dem i Strid med deres nidkiære Virken i Religionens Tieneſte, og at de Geiſtlige overhovedet nødigen ville gaae til denne Forretning. Men jeg kan dog ikke ſtionne rettere, end at denne Vanſkelighed ligger i Præſtens almindelige Stilling, ſom Den, der paa engang er Embedsmand baade i Statens og i Kirkens Tieneſte, og at et i den Henſeende klart og colliſionsfrit Forhold ikkun da vilde kunne ſtaffes tilveie for Præſterne, naar de aldeles ophørte at være Statens Embedsmænd — hvad jeg, for ikke at ſige Andet, finder uudførligt — og ikke ved at der gives Anviisning paa, at Diſſenterne, for at reſpecteres ſom ſaadanne, først maae ſtaffe ſig Anerkiendelſe fra Statens Side; thi hvad enten denne Anerkiendelſe ſkulde ſkee ved Lov eller ved Regieringsmagt, kom Præſterne ſom Medlemmer af Skolebeſtyrelſen dog til at

befatte ſig med at bedømme Kundſkabsgraderne i en Lære, der ikkun var funden antagelig af Staten, men ikke af Kirken. Det kan i mange Tilfælde lette Præſten en ſaadan Bedømmelſe, hvis der foreligger en auctoriſeret Lærebog at examinere efter; men, naar dog den egentlige Colliſion ikke derved løſes, ſynes mig, det har for meget imod ſig, at fordre Tilſtedeværelſen af en ſaadan Lærebog ſom Betingelſe. Den af Grundloven opſtillede Adſkillelſe mellem „anerkiendte“ og „ikkeanerkiendte“ Religionsſamfund er formeentlig fremgaaet af Erkiendelſen af det Uglædelige ved den Side af Statskirken, hvorefter den principielt maatte tvinge de afvigende Bekiendere ind under ſine Inſtitutioner; men anderledes vilde det heller ikke nu blive, hvis man atter vilde afſkaffe dette Skielne. Det kan vel være, at den videnſkabelige Betragtning af de religiøſe Bevægelſer vender ſig noget bort fra de Enkeltes Tro og Tanke, og væſentligen ſeer Religionens ſande Cultus igiennem Menighedsforbund; men medens Dagene gaae, vedbliver Staten at have ſine fleſte Colliſioner netop med de enkelte Tvivlende og Frafaldne, ſom Aar efter Aar vedblive at være ikkun i Begreb med at danne ſig til nye Menigheder, og oftere ende med at opløſe deres begyndte Forbindelſer, end med at udarbeide og virkeliggiøre dem. Vil man nu optræde med ordnende Befalinger og ikke taale en ſaadan Overgangstilſtand, ſaa vil derved formeentlig megen Frihed gaae tilgrunde. Og jeg maa modſige, at der ſkulde kunne raades Bod herpaa ved villige og hurtige Anerkiendelſer fra Regieringens Side; thi Regieringen kan ikke anerkiende et Samfund, forinden det kan indordnes ſom Led i dens Syſtem, og navnlig kunde ſaadanne optrædende Samfund ikke anerkiendes ſom ſtaaende udenfor det almindelige Skoleſyſtem, uden at de formaaede ſelv at lønne og garantere en Skolebeſtyrelſe, ſom Regieringen kunde forhandle med og ſtole paa.

Den i Skielnet mellem „Anerkiendte“ og „ikke Anerkiendte“ liggende perſonlige Frihed lader ſig, efter vore Forhold, kun bevare, naar Kirkens Embedsmænd ville komme Staten til Hielp i Udøvelſen af dens Tolerance. Da de tillige ere Statens Embedsmænd, ſynes denne uden Ubilligheb at kunne fordre af dem, at de lade ſig ſaadan Underſtøttelſe være magtpaaliggende. Ville de indvillige deri, troer jeg, at de hos os forefaldende faa Tilfælde kunne finde en nogenlunde beroligende Ordning.

Skolecommisſionernes Afgiørelſe bliver ikke eens overalt, og paa viſſe Steder maaſkee ikke den fikreſte, men den bliver altid dog ſaaledes og ſaa god, ſom de perſonlige Kræfter ere i Skolebeſtyrelſerne i Landets forſkjellige Egne og Diſtricter. Vil Præſten i et enkelt mødende Tilfælde hellere trække ſig i Baggrunden, og overlade Bedømmelſen til ſine Colleger i Skolecommisſionen, ſaa maae diſſe udføre deres Hverv ſaa godt ſom de formaae, og har Præſten Magten over de øvrige Medlemmer af Commisſionen, og i ſin Nidkiærhed for ſin Kirke bruger den maaſkee noget nærgaaende imod den for Familielivet ønſkelige Enighed mellem Diſſenterbørnenes og deres Forældres religiøſe Anſkuelſer: ſaa er derom formeentlig ikke Videre at ſige, end at de Vedkommende have det ſædvanlige Retsmiddel at kunne appellere til den overordnede Beſtyrelſe. Skulde det forøvrigt i Tiden viſe ſig, at Appelleringer til Regieringen bleve meget hyppige, og Trangen til Centraliſering formedelſt et mueligen voxende Diſſentertal overhovedet ſkulde blive følelig, og ſkulde Regieringen finde ſig overvældet af de dermed forbundne Vanſkeligheder, hvilket Alt ikke forekommer mig at være nær i Udſigt: da, men formeentlig ogſaa først da, bliver det Tid at efterſtræbe en ſyſtematiſk Ordning, der i nærværende Periode, foruden at

den formeentlig er uiværksættelig, heller ikke skiønnes at være nødvendig.

Til at foreslaae nu at lade en Disſenterlov udgaae, kan jeg ikke finde, at der er Anledning; Løftet i Grundlovens § 83 er, efter min Opfattelſe, givet til Disſenterne, og for deres Skyld, og, hvis man i en ſaadan Lov ikke vil give Disſenterne mere, men mindre, Frihed, end den, de allerede have, ſaa kan jeg ikke skiønne, at der er nogen ſærlig Opfordring for Folkekirkens Commisſion til at tage Initiativet i denne Sag.

IV*).

Jeg, Fenger, ſom ikke kan tiltræde noget af de foreſtaaende Vota, tillader mig at fremſtille min Anſkuelſe af Sagen i følgende Betragtning.

Vanſkeligheden ved at faae ordnet Diſſenternes Børns Underviisning ligger efter min Overbeviisning deri, at man, forſaavidt de ikke have oprettet ſæregne Skoler, vil indordne dem under det almindelige Skoleſyſtem, og at dette er grundet paa Tvang.

Enhver, ſom har havt at gjøre med Diſſenterbørns Anbringelſe i vore almindelige Skoler, har viſtnok erfaret, hvor vanſkelig de anbringes der, ſelv naar Fritagelſe for Religionsunderviisning bliver tilſtaaet, hvor ringe Børnenes Fremgang er, og hvor hyppig Forældrene forſøge, ſnart under et, ſnart under et andet Paaſkud, at unddrage Børnene fra Skoleunderviisningen.

Det Raad, ſom ligger nærmeſt, er dette, at lade Diſſenterne ſelv ſørge for deres Børns Underviisning, ſiden den, ſom tilbydes dem af Staten, er dem ſaa modbydelig. Men man har til dette Raad bemærket, at herved vilde ligeſom udſættes en Priisbelønning for at træde over til Diſſenterne. Man twinger vore Egne, hedder det, til at ſende deres Børn i Skole; men De, ſom træde ud af Folkekirken, ſkulle ved dette Skridt kunne fritage ſig ſelv for en ofte beſværlig Tvang.

*) Erklæring af et enkelt Medlem i Commisſionen: Fenger.

Vilde det ikke være utilbørligt? Jo vistnok. — Men man har endnu en Udvei til at frembringe Ligelighed i Forholdene. I Stedet for at bringe Disſenterne ind under Skoletvangen, kan man løſe denne for Folkekirkens Medlemmer, og derved virke Gavn i flere Retninger.

„Velgjerninger *paanødes* ikke." Denne Sandhed er ikke ſkeet Fyldeſt med Hensyn til Underviisningens ſtore Velgjerning. Ifølge det beſtaaende Syſtem ſørger Staten ikke blot for Underviisningsanſtalter og opmuntrer til at benytte dem, men mulkterer ogſaa Forældre, ſom ikke ſende deres Børn i Skole og bidrager derved, høilig mod ſin Villie, til at gjøre Skolen forhadt. — Folk ville dog nok være kloge, naar de kunne blive det, ønſke ogſaa i Almindelighed, at deres Børn ſkulle lære Noget. Man arbeide derfor paa, at Skolerne blive godt udſtyrede, og fremfor Alt blive forſynede med flinke og livlige Skolelærere; man fratage disſe Mulkteringens falſke Støtte, og lade dem ſelv ſørge for, hvorledes deres Skoler blive fyldte: ſaa ſkulle de gavnlige Følger ikke udeblive, og ſaa klarer det ſig uden Vanſkelighed, hvad Staten ſkal gjøre med Hensyn til Disſenterbørns Underviisning. Skoler ere reiſte trindt i Landet. Lad deres Døre ſtaae aabne for Børn, ſom ville beſøge dem; men man tvinge Ingen. Ville Disſenterne ſelv underviſe deres Børn, eller ville de ſelv oprette Skoler, da betragte man ſaadanne Foretagender med Velvillie. Tvang og utidig Control ville fordærve Alt.

Ja, men ſaa opvoxe en Mængde Børn i Uvidenhed og Raahed! — Det kan ogſaa ſkee naar de nødes til Skolegang. Hovedſagen er *førſt*, at Forældrene ſkjønne paa Underviisningens Gode og ville have deres Børn underviſte; *dernæſt*, at de have Tillid til Underviisningsanſtalterne og ſende deres Børn i Skole; *endelig*, at Børnene vinde deres Skole kjær. Saa gaaer Skoleunderviisningen ſin ønſkelige Gang. Men

denne ønſkelige Gang kan ikke fremtvinges, ikke engang ved de ſtrengeſte Mulkter. Mulkteringen har i flere Henſeender viiſt ſig ſkadelig, har ofte forſtyrret Forholdet mellem Skolebeſtyrelſen og Befolkningen, ſaavelſom mellem denne og Skolelæreren, og har bortdraget Lærernes Opmærkſomhed fra de egentlige og rette Midler til at ſamle Ungdommen om ſig.

Lad Staten da tilbyde Underviisningen, men ikke tvinge til den: det være den ledende Grundſætning! Man ſlipper da ud af Forlegenheden med Diſſenternes Børn; thi de behandles da i det Væſentlige ligeſom Folkekirkens. Staten ſkal vel have et viſt Indſeende med Forholdet mellem Forældre og Børn. Den maa ſaaledes paaſee, at Forældrene ikke mishandle Børnene eller ſælge dem o. a. desl. Men den egentlige Opdragelſe (Underviisningen iberegnet) bliver væſentlig Hjemmets Sag, og kan ikke af Staten controlleres.

Om § 11 i Loven af 13. April 1851 bliver ſtaaende eller forandres, har, ſaavidt jeg ſkjønner, ingen væſentlig Intereſſe. Men, at Skoletvangen fjernes, er af yderſte Vigtighed, derſom vore Skoler ſkulle blomſtre. At paaviſe dette nøiere, kan ikke være Henſigten af dette Votum, ſom kun vil udpege Roden til Vanſkelighederne i den Commiſſionen forelagte Sag. Skulde Undertegnedes Anſkuelſe gjøre ſig gjældende, vilde ingen enkelt Foranſtaltning være tilſtrækkelig, men en Forandring maatte da forberedes i vor Lovgivning Skolevæſenet betræffende.

V.

Anhang.

I tvende af de Betænkninger, som af Kirkecommissionen ere afgivne i Anledning af det til sammes Overveielse henstillede Spørgsmaal om Maaden, hvorpaa § 11 i Loven af 13. April 1851 maatte være at bringe i Anvendelse, har man yttret sig om Ønskeligheden og Nødvendigheden af en Lov til Regulering af de fra Folkekirken afvigende Troessamfunds Forhold, overeensstemmende med § 83 i Grundloven. Commissionen har anseet det stemmende med det den overdragne Hverv at forelægge Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet et af en dertil nedsat Committee udarbeidet Udkast til en saadan Lov, som imidlertid ikke har kunnet komme under endelig Behandling. Som Bilag vedlægges de af afdøde Biskop Mynster udkastede „Momenter til Discussion om en Dissenterlov".

Elementer af en Dissenterlov.

1.

For at et Religionssamfund kan anerkiendes, udfordres, at det tilstiller Regieringen en Troesbekiendelse, eller besvarer visse af Regieringen forelagte Spørgsmaal, hvorved der kan

haves Sikkerhed for, at Intet læres eller foretages i Samfundets Forſamlinger, ſom ſtrider mod Sædelighed og den offentlige Orden.

Regieringens Anerkiendelſe giver et Samfund Ret til offentlig Gudsdyrkelſe, under Ledelſe af egne Præſter, Lærere eller Forſtandere.

2.

Samtlige Præſter og Lærere eller Forſtandere ved et i Riget anerkiendt, fra Folkekirken afvigende Religionsſamfund, behøve, inden de kunne tiltræde deres Function, Autoriſation af Regieringen, ſom forbeholder ſig at have Tilſyn med, at disſe Mænd beſidde den almindelige Dannelſe og Kundſkab, for at Læreembedet kan betroes dem, ſamt at en paſſende Løn er dem tillagt.

3.

De Troesſamfund, ſom ikke have ſøgt Regieringens Anerkiendelſe, have Ret til at holde Forſamlinger for Samfundets Medlemmer, men det er dem ikke tilladt at holde offentlig Gudstieneſte.

4.

Enhver Bygning, hvori et fra Folkekirken afvigende Religionsſamfund agter at holde Gudstieneſte, maa anmeldes for vedkommende civile Overøvrighed, og Samfundets Forſamlinger, forſaavidt de ikke have Charakteren af Huusandagt, maae ſtedſe holdes for aabne Døre.

5.

De Medlemmer af Folkekirken, ſom ville forlade denne, for at ſlutte ſig til et Disſenterſamfund, have i denne Anledning at møde perſonligen hos vedkommende Øvrighed, eller ved en notarialiter atteſteret Erklæring at bringe deres Beſlutning om at udtræde til dennes Kundſkab, hvorefter den meddeler dem Vidnesbyrd om, at ſaadan Anmeldelſe er ſkeet. Øvrigheden

har med det Snareste at anmelde Udtrædelsen for vedkommende Geistlige i Folkekirken samt for Stedets Skolebestyrelse. Inden en Person har naaet sit 18. Aar, erkiendes hans Overgang til et andet Religionssamfund ikke for gyldig.

6.

Dissenter, som ville træde over til Folkekirkens Samfund, have at møde personligen hos en Sognepræst, og tilkiendegive ham deres Beslutning. Ere de tidligere udøbte, forholdes efter Ritualets Bestemmelser om Børnes Daab. I andet Tilfælde vil det være tilstrækkeligt, da det i de færreste Tilfælde er gjørligt ved Confirmation at optage de nye Medlemmer i Kirkens Samfund, at de for Præsten med en anden tilkaldt Geistlig og nogle Medlemmer af det Menighedsraad, som ventes organiseret, gjøre Rede for, at de have tilstrækkelig Kundskab til Kirkens Lære.

7.

For at Indseende kan haves med, hvilke Personer der tilhøre Folkekirken, og hvilke ikke, har Politiesvrigheden inden hvert Aars Udgang at affordre samtlige Præster eller Forstandere for de udenfor den lutherske Kirke bestaaende religiøse Samfund en Liste over Samfundets Medlemmer, med Tilføielse af deres fulde Navne, Bopæle, Alder og Stand. Disse Lister blive derpaa, naar de af Politiet ere berigtigede, at bringe til vedkommende Sognepræsters og Skolebestyrelsers Kundskab.

8.

Ægteskab mellem Dissenter indbyrdes sluttes paa den i Loven 13. April 1851 §§ 1-6 ommeldte Maade. Paa samme Maade stiftes ogsaa Ægteskab mellem en Lutheraner og en Jøde eller et Medlem af en Sect, som forkaster Folkekirkens Daab.

9.

Børn af Ægtefolk, af hvilke den ene Part tilhører Folkekirken, anſees tilhørende denne, medmindre Forældrene ved en mellem dem, i Henhold til Loven 13. April 1851 § 9, og Kirkeminiſteriets Reſolution af 1. December ſ. A., beſtemme det anderledes. Børn af Forældre, ſom begge ere Medlemmer af et Diſſenterſamfund, anſees ikke tilhørende Folkekirken, med mindre Forældrene udſtede en Declaration i modſat Retning. Saafremt der er Spørgsmaal om et uægte Barn, anſees dette at tilhøre Moderens Religion.

10.

Ethvert Diſſenterſamfund har, hvad Religionsunderviisningen angaaer, at oprette ſæregne Skoler, ſom ſtaae under ſpecielt Tilſyn af en af Hs. M. Kongen af vedkommende Samfunds egen Midte valgt Auctoritet, ſom bærer Anſvar for, at Børnene oplæres i Samfundets ſæregne Troesbekiendelſe. Naar et Samfund ingen Skole vil oprette, eller de Børn, ſom tilhøre Samfundet, forſømme Skolen, uden at det lader ſig godtgiøre, at de i deres Hiem erholde tilſtrækkelig Underviisning i den Troeslære, til hvilken de ſkulle bekiende ſig, blive de at henviſe til Underviisning i Folkekirkens ſædvanlige Skoler.

Momenter

til Discuſſion om en Diſſenterlov.

(Af Biſkop Mynſter.)

1.

Ifølge Grundlovens § 81 have Borgerne Ret til at forene ſig i Samfund for at dyrke Gud paa den Maade, der ſtemmer med deres Overbeviisning, dog at Intet læres eller foretages, ſom ſtrider imod Sædeligheden og den offentlige Orden.

2.

Grundlovens § 83 giør Forſkiel mellem Troesſamfund, ſom ere anerkiendte her i Landet, og ſaadanne, ſom ikke ere det. Af diſſe maae da de førſte have Rettigheder, ſom ikke tilkomme de ſidſte.

3.

Anerkiendte ere for nærværende Tid de reformeerte Menigheder, den romerſk-katholſke og den moſaiſke. Den engelſke og den græſke Menighed ere vel hidtil ikke formelig anerkiendte, og deres Præſter ere endnu kun Geſandtſkabspræſter; men Anerkiendelſe vilde ikke blive dem negtet, derſom den blev begieret.

4.

Anerkjendte Troesſamfund have Ret til at holde offentlig Gudstjeneſte; men de maae ikke foretage offentlige Proceſſioner, ikke udſende Miſſionairer i Landet, og ikke oprette Kloſtre. Skulle Jeſuiter taales i Landet?

5.

Anerkiendte Troesſamfund kunne ſelv vælge deres Præſter, eller paa den for dem ſædvanlige Maade lade dem udnæv

Men forinden de tiltræde deres Function, maa Menigheden for dem anſøge Hans Majeſtæt Kongens Confirmation, og Præſterne maae edeligen forpligte ſig til at adlyde Landets Love, (forſaavidt dem vedkommer).

6.

Heraf følger, at de ved Daab og Ægteſkab maae iagttage, hvad Lovene foreſkrive, og giøre de befalede Anmeldelſer og Indberetninger.

7.

For at et Troesſamfund kan anerkiendes, udfordres:

1) at det afgiver en Bekiendelſe om den Tro, der læres i Samfundet, og redeligen og fuldſtændigen beſvarer de Spørgsmaal, ſom i denne Anledning forelægges, for at det kan paaſees, at Intet læres, ſom ſtrider mod Sædelighed og den offentlige Orden;
2) at det har en ordentlig Lærerſtand, ſom kan kaldes til Anſvar for, hvad der læres i Samfundets Forſamlinger. Hvad enten denne Lærerſtands Medlemmer kaldes Præſter eller Forſtandere, maae de anmeldes for Regieringen og erholde dennes Auctoriſation, for at det kan paaſees, at der i deres Kundſkab og Dannelſe haves Garantie for, at de ville adlyde Landets Love, og at Lærer- eller Forſtander-Beſtillingen kan betroes dem.

8.

Forſaavidt et anerkiendt Troesſamfund ſelv opretter Skoler, ere disſe Skoler det almindelige Tilſyn underkaſtede. Har Samfundet ſelv ingen Skole, ere Forældrene, med Henſyn til deres Børns Underviisning, de almindelige Skoleanordninger undergivne. Dog kunne Forældrene begiere deres Børn fritagne for at deeltage i Religionsunderviisningen efter Folkekirkens Lære, da Samfundet ſelv maa ſørge for deres Underviisning i Religion.

9.

Ikke-anerkiendte Troesſamfund kunne holde Forſamlinger for dem, der høre til Samfundet, men have ellers ingen Rettigheder, og det er dem ikke tilladt at holde offentlig Gudstieneſte. Med Henſyn til Børnenes Underviisning, ere Forældrene de almindelige Skoleanordninger undergivne. Men det ſtaaer til Børnene ſelv, naar de have opnaaet 14. Aars Alder, og ere modne til at udſtrives af Skolen, at erklære, om de ville confirmeres i Folkekirken eller ikke.

10.

For at forvisſe ſig om, hvad der læres og foretages i ſaadanne Samfund, har Øvrigheden fri Adgang til deres Forſamlinger, og til at gjøre ſig bekiendt med deres Forhandlinger.

11.

Skiøndt Ingen, der er udſkreven af Skolen, kan forpligtes til at deeltage i nogen offentlig Gudsdyrkelſe: bliver dog Enhver, med Henſyn til Børnenes Underviisning og til den geiſtlige Formaning, ſom i enkelte Tilfælde, ſaaſom ved begangne Forbrydelſer, eller ved Ægteſkabs-Skilsmisſer, kan være fornøden, at henregne til et af de anerkiendte Troesſamfund; hvilket, ſaafremt den Paagieldende ikke oplyſer, at han er bleven optagen i et andet anerkiendt Troesſamfund, antages at være det, hvori han er født.

12.

Ingen kan paa Grund af Troesmeninger unddrage ſig den almindelige Værnepligt.

Den 1ſte Juni.

B.

Miniſteriet har ved Skr. af 27de Marts tilſendt Commisſionen en fra Aalborg Byes Skoledirection modtagen Indberetning om et Barns Unddragelſe fra Skolen paa Grund af at Faderen havde beſtemt det til Mormonismen, med Bilag, ſamt derhos henſtillet til Commisſionen at tage under Overveielſe, hvilke Midler der fra Folkekirkens Side maatte være at anvende for at modarbeide Mormonernes Omſiggriben og ſkadelige Indflydelſe. Commisſionen ſkal i denne Anledning tillade ſig at fremføre følgende Bemærkninger og Forſlag.

Naar en Sect eller en Agitation, der er eller udgiver ſig for at være af religiøs Art, udbreder ſig i Landet, er det ligeſaameget Staten ſom Folkekirken (og andre Religionsſamfund), der maa beſtemme ſit Forhold til den, og vi kunne derfor ikke undlade ogſaa at henlede Opmærkſomheden paa, hvad Staten formeentlig har at gjøre i dette Tilfælde.

Det kunde nemlig med Hensyn til denne beſynderlige Agitation ikke uden Føie drages i Tvivl, om en Beſtræbelſe, i hvilken det religiøſe Element i den Grad, ſom her er Tilfældet, opſluges af det verdslige, og Religion og Aabenbaring benyttes ſom Redſkab til de materielle Diemeds Fremme og de Uforſtandiges Forlokkelſe, overhovedet kunde gjøre Krav paa at betragtes ſom en religiøs Agitation, eller om ikke det hele Samfund kunde, i Lighed med de communi-

ſtiſke Saint Simoniſter, behandles fra Synspuncter, der mere vilde vedkomme Politiet end Kirken. Men da der dog hos de Fleſte af dem, der henrives af dette Daarſkab, paa viſſe Stadier i dets Udvikling befindes en religiös Opvækkelſe, ligeſom adſkillige af dem juſt have været førte Mormonerne imøde ved en tidligere uklaret Vækkelſe, maa det dog anſees betænkeligt, om Staten vilde behandle hele det beſtaaende Samfund ſom ſimple Bedragere. Af hvad der nu foreligger ſom utvetydige og authentiſke Paaſtande i deres danſke Organ, vil det være i høi Grad ſandſynligt, at dette Selſkab fører en Lære, der ſtrider imod Sædeligheden og den offentlige Orden, i hvilken Henſeende vi henviſe til hvad der i vedlagte Numer af Danſk Kirketidende er uddraget af deres egen danſke Tidende om Fleerkoneriets Pligtmæsſighed (uagtet Samfundet tidligere udtrykkeligt har vedkjendt ſig Monogamiet)*), ligeſom det neppe heller bør lades udenfor Betragtning, at de i Gjerningen ſiges at forſøge paa Forhaanelſe af al ægteſkabelig Troſkab. Men dette opfordrer i lige Grad Kirke og Stat til at modarbeide dem.

Fra Folkekirkens Side har det ikke manglet paa Bekæmpelſe af og Modſtand mod Mormonerne og andre ſecteriſke Bevægelſer ved Ordets Forkyndelſe og Belæring og Advarſel til Modſtandere og Anfægtede, ligeſom ogſaa flere ſærdeles brugbare Anviisninger og Advarsler imod Mormonismen ere i ſtor Mængde udbredte i Landet. Da Mormonerne imidlertid neppe overalt, hvor de optræde, viſe ſig under ſamme Skikkelſe eller føre ſamme Lærdom, ſaa vilde det være ønſkeligt, om flere Geiſtlige yttrede ſig, Enhver med Henſyn til den

*) See „en Sandheds Røſt" 4de Oplag, ſidſte Paragraph, om Ægteſkabet. Denne ſaakaldte Sandheds-Røſt er et Bekjendelſesſkrift, udgaaet fra Mormonſamfundet og underſtegnet af ſammes tidligere Præſident Eraſtus Snow.

ſæregne Skikkelſe, under hvilken Vildfarelſen viſte ſig i hans Kreds. Andre Midler end Ordets — Oplysningens, Overbeviisningens og Formaningens — kan Folkekirken ſom ſaadan ikke anvende, og naar Kirkens Beſtyrelſe vil foranſtalte Noget til at ſtyrke dens Virkſomhed, maa det knytte ſig til dette.

Men naar imidlertid dette Middel ikke overalt har havt lige god Virkning, kan det have havt ſin Grund i et Misforhold mellem Kirkens Ordføreres aandelige Magt og Løgnens Haardnakkethed, og det var viſtnok ønſkeligt, derſom Folkekirken havde Midler til at bøde paa et ſaadant Misforhold. I Aalborg Stift har, efter hvad der erfares, en begavet Præſt ved Virkſomhed i fremmede Sogne bidraget ei lidet til at afværge Mormonernes Indtrængen, hvor Sognepræſterne vilde tilſtede ham at optræde. Dette leder naturligen Tanken hen paa en Foranſtaltning, hvorved Folkekirken kunde berede og ſikkre ſig dygtige Kræfter, ved hvilke den i overordentlige Tilfælde kunde underſtøtte ſin Sag mod disſe og alle andre fjendtlige Angreb og komme de Anfægtede til Hjælp, hvor de ſtedfindende Forhold ikke ſyntes at yde Sandheden Betryggelſe nok. Commisſionen har navnlig taget under Overveielſe, hvorvidt det kunde tilraades at beſkikke enkelte Geiſtlige til at udføre en ſaadan overordentlig Tjeneſte paa forſkjellige Steder efter de geiſtlige Foreſattes Anviisning. Men hvor ønſkeligt det end kunde være, derſom den danſke Folkekirke kunde have øvede og prøvede Kræfter til ſin Raadighed, naar de til enkelt Tid og Sted kunde ønſkes anvendte, kan dog Commisſionen ikke foreſlaae nogen ſaadan Foranſtaltning, efterdi de fornødne Betingelſer, idetmindſte for Tiden, fattes i vort Land og under vore indſkrænkede Forhold. Allerede en Beſkikkelſe og Indvielſe til Lærerembedet uden Beſtemmelſe til en vis Menighed er ſtridende mod den beſtaaende Orden og kunde, anvendt i en nogenlunde ſtor Almindelighed, drage betænkelige Følger efter ſig; derhos vilde i Reglen kun

unge Mænd modtage et saadant Kald og kunde let findes i Besiddelse af mere Nidkjærhed og god Villie end Besindighed og Klogskab, og endelig vilde den hele Tanke om en paa religiøs og kirkelig Stridstjeneste beregnet Lærerstand virke stødende paa den almindelige Følelse og lettelig vække en vis Uvillie imod samme. Hvad der derimod under vore Forhold kan iværksættes, synes alene at være, at en eller anden geistlig Mand af særegen Dygtighed og Nidkjærhed undtagelsesviis traadte til som Hjælper, hvor Forholdene opfordrede dertil, og Commissionen formener, at Kirkebestyrelsen kunde uden Betænkelighed aabne Veien for en saadan Optræden, ved at bemyndige geistlige Mænd, som enten selv vilde tilbyde sig eller dertil opfordredes af deres geistlige Foresatte, til en midlertidig Virksomhed paa fremmede Steder, og saalænge denne vedvarede, lade deres Embedsgjerning i Hjemmet besørge af en Vicarius. Paa denne Maade vilde Bestyrelsen paa den ene Side kunne tage de fornødne Hensyn til Personligheder eller andre Omstændigheder og paa den anden Side blive istand til at yde de anfægtede Menigheder og deres Præster en Bistand, som begge ikke kunde Andet end modtage med Tillid og Velvillie*).

Anden særlig Foranstaltning fra Folkekirkens Side veed Commissionen ikke at bringe i Forslag, idet den iøvrigt anseer den aarvaagne og utrættelige Virksomhed af Ordets Tjenere hver i sin Kreds for det eneste kirkelige og væsentlig tilstrækkelige Middel til at afværge Mormonismens Omsiggriben som enhver anden Vildfarelses; og den forhaaber, at Kirkens Ind-

*) Efter at denne Betænkning var affattet, har Commissionen modtaget en Skrivelse fra et Præsteconvent i Ringkjøbing Amts søndre Provsti, hvori samme Tanke udtales. Vi tillade os at vedlægge denne Skrivelse som Bilag, uden dog at kunne behandle dens egentlige Gjenstand, nemlig den indre Mission.

ſlydelſe vil vinde i Styrke ved alt hvad der iøvrigt kan iværkſættes til at fremme det indre Liv og Sammenholdet i Folkekirken.

Med Hensyn til Skolen ſees det af den Commisſionen meddeelte Skrivelſe til Stiftamtmanden og Provſten i Aalborg, at Miniſteriet har paaviiſt den ene rigtige Vei at overholde Beſtemmelſerne om Børnenes Skolepligt med den i de beſtaaende Love hjemlede Myndighed. Vi ſkulle derfor ikke yttre os videre over hvad der fra Skolens Side kan foranſtaltes; men med Hensyn til den Uvished, hvori Vedkommende ſynes at have været om hvad der var at foretage i den paagjældende Sag, hvis Forhandling ſees at have medtaget en Tid af næſten et Fjerdingaar, tillade vi os den Bemærkning, at det maaſkee ikke vilde være overflødigt, om Miniſteriet, mulig i Forening med Juſtitsminiſteriet, ved en Circulairſkrivelſe indſkjærpede Lovens hurtige og tilbørlige Opretholdelſe.*)

Efter ſaaledes at have paaviiſt den Maade, hvorpaa efter Commisſionens Formening Folkekirken bør arbeide imod Mormonernes Uvæſen, ſkal Man, i Henhold til hvad allerede i det Foregaaende er erindret, ikke lade ubemærket, at der viſtnok ogſaa fra Statens Side kunde udvikles en Virkſomhed, hvorved Beſtræbelſerne i den omhandlede Retning understøttedes og fremmedes.

Naar henſees til, at det for en ſtor Deel ere fra det ene til det andet Sted omdragende Perſoner, der vinde Medlemmer for Secten, tro vi at et virkſomt Middel til at ſtandſe det paagjældende Uvæſen vilde kunne ſøges i, at vedkommende Autoriteter og navnlig Politiøvrighederne med Alvor og Nidkjærhed paaſaae Overholdelſen af de Lovbeſtemmelſer, der gaae

*) Medundertegnede Fenger kan ikke tiltræde diſſe Ytringer, men henviſer til ſit i Sagen om Loven af 13de April 1851 § 11 afgivne Separatvotum med Hensyn til Skolevang.

ud paa at tilveiebringe et betryggende Tilsyn med saadanne Individer, hvis Stilling og Forhold gjøre det fornødent at der fra det Offentliges Side føres Control med dem. — Det lader sig med Sikkerhed antage, at en ikke ringe Deel af de Personer, der streife om i det Øiemed at virke for Mormonsectens Udbredelse, ere saadanne, paa hvilke de herhenhørende Lovbestemmelser uden Betænkelighed kunne bringes til Anvendelse; og ligesom en tilbørlig og kraftig Afbenyttelse af den Beføielse, Politiøvrigheden i mange Tilfælde vil have til at anholde slige omstreifende Individer og til, selv hvor der ikke maatte være Anledning til paa anden Maade at stride ind mod dem, at foranstalte dem sendte til deres Hjemsted, saaledes paatvivler Man ikke, at navnlig en omhyggelig Jagttagelse af hvad der ved Fdg. 21. August 1829 § 1 er gjort Politiøvrighederne til Pligt, for at hindre Løsgjængeri, vil være af stor Betydning. — Medens Commissionen troer, at der ved den antydede Indstriden fra det Offentliges Side vilde kunne virkes til at forebygge baade den Indflydelse, som omreisende Mormoner søge at udøve ved at paavirke de enkelte Familier eller Personer, med hvilke de træde i særlig Berøring, og Afholdelsen af de Forsamlinger, i hvilke de, iblandt Andet igjennem Angreb paa Folkekirken og dens Lære, bestræbe sig for at vinde og sikkre sig Tilhængere for Secten, holde vi derhos for, at det er af stor Vigtighed, at der føres et aarvaagent Tilsyn med de Forsamlinger, der afholdes af Mormonerne. — Som i det Foregaaende paaviist, er det i høi Grad sandsynligt, at flere af de Lærdomme, som de forkynde, ere af den Beskaffenhed, at de stride mod Sædeligheden og den offentlige Orden (cfr. Grundlovens § 81), og idet vi antage, at Politiøvrigheden, der har Ret til at være tilstede ved enhver saadan Forsamling, maa være beføiet til at forbyde dens Fortsættelse, naar de Udtalelser, der i

den finde Sted, give den en lovstridig Characteer, men derhos, at denne Myndighed bør anvendes med behørig Varsomhed, formene vi tillige, at den, der har foredraget en imod Sædeligheden og den offentlige Orden stridende Lære, bør drages til Strafansvar ved Domstolene. At dette skeer, anse vi for saa meget vigtigere, som derved vil bidrages til, at det bliver kundbart, af hvilken Natur endeel af Sectens Lærdomme ere, hvorved vi skulle henlede Opmærksomheden paa, at en Betragtning af den Maade, hvorpaa Sectens Lærere i det Hele optræde, gjør det mere end sandsynligt, at de, der søges vundne for den, ikkun efterhaanden, naar de skjønnes saaledes hildede i de vrange Forestillinger, at Alt kan finde Indgang hos dem, gjøres bekjendte med de af Sectens Lærdomme, hvorved Sædelighed og tilbørlig Orden undergraves.

Imedens det, der ifølge det Ovenanførte kunde iværksættes af det Offentlige, ikkun vilde kunne komme til Anvendelse i de enkelte mødende Tilfælde og med Hensyn til den oftmeldte Sects enkelte Lærere og Tilhængere, vilde det naturligviis være af langt mere indgribende Betydning, om der fra Statens Side kunde træffes Foranstaltninger rettede mod Secten i det Hele, hvortil der vilde være Anledning, naar det var blevet med tilstrækkelig Vished godtgjort, at den igjennem dens Lærere lod forkynde og af dens Tilhængere fordrede erkjendte mod Sædeligheden og den offentlige Orden stridende Lærdomme; men da det er Commissionen bekjendt, at der allerede af Kirke- og Underviisningsministeriet ere foretagne Skridt for at faae de i saa Henseende fornødne Oplysninger tilveiebragte, har Man ikke fundet sig foranlediget til at gaae nærmere ind paa det omhandlede Punkt, i Henseende til hvilket Beskaffenheden og Omfanget af de Foranstaltninger, der maatte kunne føies, vil afhænge af de Oplysninger, der fremkomme.

Idet Commisſionen maa udtale den Formening, at det vilde være ønſkeligt, at det Væſentligſte af hvad der ſom Følge af de, ſom meldt, foranſtaltede Underſøgelſer oplyſes, ſnareſt muligt blev bragt til offentlig Kundſkab, ſkulle vi ſluttelig tilføie, at det viſtnok vilde være ſærdeles tjenligt til at modarbeide Sectens Udbredelſe, om Regjeringen igjennem ſin Chargé d'Affaires og Generalconſul i de nordamerikanſke Stater foranledigede indhentede, og dereſter lod paa paſſende Maade her i Landet bekjendtgjøre, nøiagtige Efterretninger om de Forhold, hvori danſke, til Colonien ved den ſtore Saltſø udvandrede Mormoner befinde ſig, hvilke, efter Meddelelſer, hvis Rigtighed der ikke er Anledning til at betvivle, maae antages at være af ſaadan Natur, at Kjendſkab til dem vilde afholde Mange fra at lade ſig forlokke til at gaae over til Secten.

Den 1ſte Juni.

C.

Betænkning.

Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet har under 15de f. M. i Anledning af et Andragende fra Provſten for Fiends m. fl. Herreder i Viborg Amt forlangt Commisſionens Betænkning over, hvorvidt der ifølge Skoleanordningen af 29de Juli 1814 for Landet § 26 kan anvendes Mulktering paa den konfirmerede Ungdom, ſom efter Tilſigelſe ikke møder til Katechiſation ved Provſteviſitatſer.

Efterat vi ved en Comitee have taget dette Spørgsmaal under Overveielſe, tillade vi os herved ærbødigſt at yttre:

Vi kunne ikke Andet end tiltræde den af Amtmanden over Viborg Amt fremførte, af Miniſteriet billigede, Anſkuelſe, at ovennævnte § i Skoleanordningen ikke kan være anvendelig, naar den konfirmerede Ungdom udebliver fra Viſitatſer; thi det er klart, at Paragraphen, der viſer tilbage til § 25, ſom handler om Skoleexaminer, angaaer Skolebørn, der ſtaae under Skolekommisſionens Opſyn, men ikke den konfirmerede Ungdom, der tilſiges at møde ved Kirkeviſitatſer. Heller ikke finde vi, at der gives andre, nu gjældende, Lovbeſtemmelſer, hvorefter Mulktering kan anvendes imod den fra Kirkeviſitatſer udeblivende konfirmerede Ungdom. Thi vel har Lovens 2—16—7, paabudet, at Hvo, ſom ikke lader ſin Ungdom og Tyende fremkomme i Provſtens Viſitats, bør ſtraffes ſom for anden Helligbrøde; men den her tilſigtede Straf er faſtſat i Lovens 6—3, ſom udtrykkelig er ophævet ved § 20 i Forordn. af 26de Marts 1845, der i det Hele har opgivet al poſitiv Tvang til at ſøge Kirken.

Den 2den Juni.

D.

Forſlag,

indgivne af enkelte Medlemmer.

1) At der fra den kirkelige Beſtyrelſes Side drages Omſorg for, at Præſternes Embede ikke mere end aldeles nødvendigt beſværes og bebyrdes med verdslige Forretninger.

(Forſlag af Becker.)

2) At det Løfte, ſom er givet i Penſionsloven af 5te Januar 1851, med Hensyn til Geiſtliges Penſionering, vorder indfriet, og en Beſtemmelſe truffen om Penſion

for ſaadanne Sognepræſter, der ere ſaa ſvage og affældige, at de ikke, ved Hjælp af en paa deres An- og Tilſvar beſtikket Capellan, kunne varetage deres Embeder. Det ganſke anomale Forhold vil derved bortfalde at lade Embederne beſtyre af en Capellan, ſom beſtikkes paa ſit eget Anſvar.

(Forſlag af Becker.)

3) At de gjældende Love om de Fordringer, ſom kunne gjøres med Henſyn til Iſtandſættelſen og Forſkjønnelſen af de Kirker, ſom tilhøre Private, underkaſtes en Reviſion.

(Forſlag af Becker.)

4) At det i Fdn. 30te April 1834 § 3 No. 10 indeholdte Forbud imod, at Perſoner, ſom have modtaget nogensomhelſt urefunderet Underſtøttelſe af Fattigvæſenet, indgaae Ægteſkab, med mindre Samtykke dertil erhverves af Fattigbeſtyrelſen i den Commune, hvori Mandsperſonen er forſørgelſesberettiget, ophæves.

(Forſlag af Becker og Engelſtoft.)

5) At Kirkens Tjenere fritages for at medvirke til Afſluttelſen af Fraſkiltes Ægteſkab, naar de finde ſamme ſtridende mod Herrens Anordning, og at i ſaadanne Tilfælde det borgerlige Ægteſkab kan træde iſtedetfor det kirkelige.

(Forſlag af Fenger.)

6) At Aftenſangsgudstjeneſten, idetmindſte i Hovedſtaden, henlægges i Tiden fra Mikkelsdag til Paaſke til Kl. 6, i den øvrige Tid af Aaret til Kl. 3 eller 4.

(Forſlag af Bonneſen og Müller.).

7) At de i ſin Tid ſtandſede Forhandlinger angaaende Afſkaffelſe af Penge-Indſamling i Kirkerne ved at ombære Tavler under Gudstjeneſten maa optages paa ny.

(Forſlag af Bonneſen og Müller.)

Den 2den Juni.

E.

Til Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet!

Idet Commisſionen har den Ære at indſende den Betænkning, med hvis Afgivelſe den antager at turde betragte ſin Virkſomhed ſom afſluttet, tillader Man ſig at ledſage ſamme med en kort Udſigt over Commisſionens Arbeide.

Efterat Commisſionen, i Overeensſtemmelſe med det under 17de Decbr. 1853 allerhøiſt udſtedte Commisſorium, havde været ſamlet i tvende Møder den 12te og 13de Januar, i hvilke Forretningsordenen vedtoges og de fra Miniſteriet meddeelte Sager fordeeltes til foreløbig Forhandling imellem dertil nedſatte Udvalg, leed Commisſionens Virkſomhed en uventet Afbrydelſe ved det indtrufne Dødsfald af dens Formand Biſkop Mynſter. Ligeſom imidlertid de paabegyndte Arbeider ikke undergik nogen Standsning, ſaaledes optoges Commisſionsmøderne atter den 8de Februar; de ere fra den Tid af blevne regelmæsſigt fortſatte, naar undtages Tiden fra den 6te April til den 3die Mai, hvor Paaſkefeſten og den derefter følgende Confirmationstid gjorde en Afbrydelſe uundgaaelig.

Commisſionen har ialt holdt 31 Møder, og Udbyttet af dens Arbeide og Forhandlinger foreligger i følgende Betænkninger, afgivne over de af Miniſteriet tilſendte Sager, og dertil føiede Andragender og Indſtillinger:

om endelig Reviſion af den af Roeskilde-Convent udgivne Pſalmebog, og efter ſammes Tilendebringelſe om Tilladelſe til ſammes Indførelſe til kirkelig Brug, — af 6te April;

om Foranſtaltninger vedkommende Folkekirkens Forfatning, — af 23de Mai;

om Foranſtaltning til retlig Behandling af Sager, ſom anlægges imod geiſtlige Embedsmænd og Skolelærere for *forargeligt* Levnet og Embedsforſeelſer, — af 24de Mai;

om Foranſtaltninger til at betrygge Religionsunderviisning for Børn, hvis Forældre ikke høre til Folkekirken, — af 1ſte Juni;

om vedkommende Skolebeſtyrelſes Myndighed til at anvende Tvangsforholdsregler imod Forældre, ſom vægre ſig ved at lade deres Børn beſøge Skolen uden ſelv at drage Omſorg for deres Underviisning, — af 30te Mai;

om Forholdsregler fra Folkekirkens Side for at modarbeide Mormonernes Omſiggriben og ſkadelige Indflydelſe, — af 1ſte Juni;

om hvorvidt Mulktering kan anvendes ved den confirmerede Ungdoms Udeblivelſe fra Provſtens Kirkeviſitats eller ikke, — af 2den Juni.

Foruden de her nævnte Sager, har Commisſionen under 24de Marts indgivet en Indſtilling om, at Biſkopperne og maaſkee Landemoderne maatte blive hørte angaaende et af Rigsdagen vedtaget Lovforſlag om forandrede Beſtemmelſer vedkommende Skolegangen og den offenlige Confirmation, førend ſamme erholder Lovskraft ved Kongens allerhøieſte Sanction, — og under 6te April et Andragende om Bemyndigelſe for Biſkopperne til at meddele Præſterne Tilladelſe til i en vis Tid at prædike over Epiſtelperikoperne eller andre Texter eller Dele af det Nye Teſtament eller Luthers lille Katechismus.

En ſtor Deel andre Punkter har desuden været bragt paa Bane i Commisſionens Midte: Forſlag ſigtende til at ſøge Misbrug ſtandſede, Savn afhjulpne, Ønſker fremmede i det kirkelige Livs Intereſſe. Nærmeſt have her de kirkelige Vilkaar i Hovedſtaden været Gjenſtand for Betragtninger: førſt og fornemmelig det ſtærende Misforhold, hvori Antallet af Kirker og Geiſtlige ſtaaer til den altid ſtigende Befolkning, men ogſaa den mangelfulde Tilſtand af den kirkelige Sang, Savn og Ubeqvemmeligheder i de kirkelige Lokaler af forſkjellig

Art, ſom under vore klimatiſke Forhold virke hindrende paa Kirkebeſøget m. m. Men Commisſionen har erkjendt Nødvendigheden af at begrænde ſin Virkſomhed til at ſøge de Krav opfyldte, ſom ere blevne gjorte eller foranledigede fra Miniſteriets Side. Ikke alene var det at forudſee, at Man, ved at gaae ud over denne Grændſe, vilde blive ført ind i en Række af Undersøgelſer og Forhandlinger, ſom krævede en Anvendelſe af Tid, der ikke ſtod til Commisſionens Medlemmers Raadighed, men man maatte ogſaa erkjende, at det vilde være at foregribe den rette Tid, om man vilde fremkomme med i det Enkelte gaaende Forſlag og Andragender, førend de kirkelige Organer vare tilſtede, ved hvis Medvirken de alene vilde kunne vente at blive fremmede. Iſærdeleshed gjælder dette, hvor de paaankede Mangler ikke kunne tænkes afhjulpne uden Pengemidler, der ikke vilde kunne tilveiebringes uden ved betydelige og vedvarende Bidrag fra Menighedernes Side. Commisſionen troer derfor at turde henviſe til det indgivne Forſlag til en Organiſation af de kirkelige Forhold ſom det i denne Henſeende første Fornødne, hvorfra der da i Fremtiden bør kunne ventes den Ophjælpning og Udvikling af vort Kirkevæſen, hvortil der trænges i ſaamange Retninger; — og Man indſtrænker ſig til at vedlægge nogle enkelte Forſlag, ſom ere blevne fremſatte af enkelte Medlemmer, og at anbefale diſſe til det høie Miniſteriums Opmærkſomhed.

I Henhold til den Tilkjendegivelſe, Commisſionen har modtaget fra Miniſteriet, tør den hermed anſee det den allerallernaadigſt overdragne Hverv for afſluttet.

Kjøbenhavn, den 2den Juni, i den allerhøiſt nedſatte Commisſion for at tage under Overveielſe, hvilke Forandringer i Landets Love og Foranſtaltninger, der kunne findes tjenlige til at befæſte Folkekirken m. m.

Bibelſelſkabet for Danmark holdt ſit aarlige Høitids-møde og Generalforſamling Mandagen den 29de Mai. Feſtalen holdtes af H. H. Biſkop Engelſtoft, og Beretning meddeeltes om Selſkabets Virkſomhed af Secretairen, Kaſſereren og Bibliothekaren. Iſtedetfor afgangne Biſkop Mynſter, valgtes H. H. Biſkop Martenſen til een af Selſkabets Vicepræſidenter. Udbredelſen af hellige Skrifter er ſteget til 842 Bibler (det ſædvanlige har været 3 à 400), og 7239 Nye Teſtamenter, ialt 8081 hellige Skrifter, hvilket er 761 Exemplarer mere end ifjor (7320), og over 3000 mere end iforfjor (4782 Exmpl.). Til det egentlige Danmark ere komne 6251 Ex., til Slesvig 1630 Ex. Siden Selſkabets Stiftelſe (1814) ere c. 222,414 hellige Skrifter udbredte. Denne tiltagende Virkſomhed har ikke kunnet forblive uden Tilbagevirkning paa Selſkabets pecuniaire Kræfter. Regnſkabet afſluttes med en Underballance af 165 Rd., foruden at 1000 Rd. af dets Fonds ere ſolgte. Directionen har alligevel ikke endnu villet gribe til enten at forhøie Priſen eller at indſtrænke Antallet paa hellige Skrifter, ſom tilſtaaes, men haaber, at den ſtigende Efterſpørgſel ogſaa vil fremkalde en ſtørre Tilgang af Medlemmer, ved hvis Bidrag Tabet kan dækkes. Anmeldelſe herom modtages ſaavel hos Kaſſereren, Juſtitsraad Grønberg paa Poſtgaarden, ſom hos Bibliothekaren, Boghandler Lind paa Vaiſenhuſet, og hos Secretairen, Lic. Rothe, Nørregade 250.

I Anledning af, at et uſædvanligt ſtort Antal Præſter fra Landets forſkjellige Egne havde henvendt ſig til Bibel-Selſkabet, med Forbigaaelſe af Filialſelſkaberne, bemærkedes, at dette vel ikke havde medført en Indſtrænkning i disſes Virkſomhed, da der fra Filialſelſkaberne vare begjærede 774 Ex. mere end ifjor, men at det dog ikke var ønſkeligt, at dette tiltog, ſaa at hele Virkſomheden for Bibelſagen efterhaanden ſamledes paa eet Sted, da de mindre Foreninger, foruden at lette Afſætningen, tillige have den vigtige Opgave, at vække og bevare Intereſſe for Sagen. At der ikke ſkulde være Trang til flere Foreninger og ikke Leilighed for dem til at virke, tale de Begjæringer imod, ſom fra 13 Præſter, 1 theologiſk Candidat og Kjøbmand Karup i Frederikshavn, ere indkomne om at faae Bibler i Oplag, til

Salg i Menighederne. I afvigte Aar ere 42 Bibler og 329 Nye Testamenter solgte paa denne Maade, især i Vendsyssel, hvor Mormonernes Agitationer have fremkaldt en stærk Bevægelse. 4 Mænd havde her anmodet om Bibler i Oplag, af hvilke tvende have udsolgt og anden Gang forsynet sig. Pastor Begtrup har affat over 70 hellige Skrifter i sit Sogn, hvoraf kun eet N. T. til en Uconfirmeret, og bemærker, at „blandt Kjøberne fandtes ikke Faa, som havde Ondt ved at skaffe sig det daglige Brød". Fra Aalborg Bibel-Selskab yttredes der, ved Begjæring om det usædvanligt store Antal af c. 1100 hellige Skrifter paa eengang, at der fra een eneste Landsby i Vendsyssel allerede vare bestilte 70 hele Bibler. Opvækkelsen havde dog neppe taget denne glædelige Retning, uden flere Præsters nidkjære Bestræbelser for ved Forsamlinger, Bibellæsninger o. s. fr. at oplyse de gjærende Gemytter og føre dem til Kirken. Det baptistiske lille Nye Testament (see Ugeskr. for 1853. Nr. 5.) sælges af Secternes Udsendinge. Ellers er der kun i Sjælland fra Horns Herred begjæret hellige Skrifter, med udtrykkelig Hentydning til en religiøs Opvækkelse.

Waisenhuset har ladet en ny Petitudgave af N.-T. trykke, som nu vil komme i Handelen og være brugelig til Skoler. Den vil blive solgt fra Moderselskabet for den Priis, den kommer det selv paa, da man ikke ved at give særskilt Rabat paa den, vil befordre Udbredelsen af Bøger, hvis fine Tryk maa anstrænge Øinene. — Revisionen af det Gamle Testamentes Oversættelse fortsætter Prof. Hermansen. Da han imidlertid ingen Fritagelse har for sine øvrige Embedsforretninger, og først vil offentliggjøre sit Arbeide, naar et heelt Afsnit (f. Ex. de prophetiske eller poetiske Bøger) er færdigt, har man endnu ikke kunnet tænke paa at begynde paa Trykningen. De af Mag. Zeuthen vakte Tvivl om Rigtigheden af at udbrede hele det G. T., istedetfor Udtog, støttede sig blandt Andet ogsaa til vor Oversættelses store Mangler, og opfordrede saaledes, ogsaa fra denne Side, til at befordre denne vigtige Sag, som i Norge har en rask Fremgang. Udkastet til Oversættelsen af de kanoniske Bøger, ved Adjunct Thistedahl, var allerede færdigt i Januar 1853, hvorpaa han har taget fat paa Apo-

krypherne. Reviſionen af Udkaſtet var fremmet ſaa vidt, at, foruden Pſalmerne, Joſvæ Bog, Dommerne, Ruth, Hjob, Propheterne Jonas og Obadias, ſamt 24 Capitler af 1ſte Moſebog vare færdige. (Hvorvidt Lector Monrads ſkarpe Kritik over Pſalmerne har havt Indflydelſe paa Arbeidet, kan endnu ikke vides). — I Anledning af flere chriſtelige Lægfolks Anmodning til Bibelſelſkabet om at erholde hellige Skrifter, hvilke de vilde ſælge ſom Colporteurerne i andre Lande, ere indledende Skridt gjorte.

Under 28de Februar f. A. har det Danſke B.-S. tilſendt det Brittiſke og Udenlandſke B.-S. en Lykønſknings-adreſſe i Anledning af dets Jubilæum, og modtaget et broderligt Svar d. 30te Juni f. A. Reformationsſøndag feiredes i Danmark, efter den fra Cultusminiſteriet udgaaede Opfordring, en Høitid, ſom har fundet Gjenklang i den hele proteſtantiſke Kirke. Til Slesvig er derimod, ſaavidt vides, ingen Opfordring udgaaet fra Miniſteriet om at deeltage i denne Feſt. Hvor levende Deeltagelſe det Brittiſke B.-S. har hos Folket, har lagt ſig for Dagen i afvigte Aar paa flere Maader. Selſkabet har ikke blot havt en Indtægt af 125,665 £, men ſamtidigt til „et Jubilæums-Fond" modtaget i Gaver og Legater 66,507 £, og, da det udſtedte Indbydelſe til Subſkription paa Trykningen af 1 Million N. T. paa Chineſiſk, allerede til 30te April d. A. faaet Pengemidler til næſten det dobbelte Antal, nemlig 32,183 £, ſom repræſentere, 1,931,029 Expl. Diſſe Bidrag af c. 2 Mill. Rigsd. ere komne fra alle Lande og fra alle Klaſſer af Samfundet, fra de høieſte til de ringeſte. — Fra Frankrig havde B.-S. modtaget en Vaſe med kunſtige Blomſter ſom Gave fra et betydeligt Antal franſke Soldater af forſkjellige Regimenter, der havde ligget i Garniſon i en lille By, hvor Enken efter en Soldat boede. Denne Kone havde forſtaaet at ſamle dem, og ved Læsning i Skriften og i andre Opbyggelſesbøger at drage dem til Evangeliet. Vaſen med Blomſterne, der vare forfærdigede i en Række af Vintre af de forſkjellige Deeltagere, ſkulde være et Tegn paa deres levende og oprigtige Taknemmelighed over, at det Brittiſke B.-S. havde ſat dem iſtand til for en Priis, ſom deres lave Lønning tillod dem at udrede, at for-

ſkaffe ſig det Guds Ord, hvilket de havde faaet Naade at hengive ſig til af Hjertet. Af de c. 160,000 hell. Sk., ſom i dette Land ere affatte, ſkal $\frac{1}{10}$ Delen være kommen til Katholiker. Uagtet Øvrighederne og Præſteſkabet modſætte ſig, finder Guds Ord ſaaledes dog ſin Vei; noget har det vel bidraget til dette mærkelige Reſultat, at 70 af de 84 Colporteurs, ſom have været i Virkſomhed, vare omvendte Catholiker. — I Tydſkland virkes vel med Nidkjærhed foruden af Bibelſelſkaberne ogſaa af Foreningen for indre Miſſion; omtrent 150,000 Expl. ere udbredte; men fra flere Sider vedblive Klager deels over Ligegyldighed, deels over den frække Vantro, ſom man ſtøder paa hos de høiere, ſom hos de lavere Klaſſer af Samfundet. Striden om Apokryphernes Udelukkelſe af Biblen (ſee Ugeſkr. f. 1853 Nr. 51—52) har vakt megen Bitterhed, idet Proteſtanter og Katholiker enes om at modſætte ſig Bibler, i hvilke disſe Bøger ikke ere optagne. — I Norge og Sverrig viſes en levende Intereſſe for Bibelſagen. Det Norſke B.-S. tæller c. 60 Filialſelſkaber og en 16 à 1700 Medlemmer. I Forening med det Brittiſke B.-S. er der affat over 10,000 hell. Skrifter der, og i Sverrig henved 50,000 Exemplarer.

Bibel- og Miſſionsſagen gaae Haand i Haand, hvor der ſkal arbeides efter proteſtantiſke Grundſætninger. Dette erkjendes i Tyrkiet, hvor Danſk Miſſionsblad (Nr. 4 for 1854) gjør opmærkſom paa den ved amerikanſke og andre Miſſionærer i Løbet af en 15 Aar bevirkede Opvækkelſe i den armeniſke og i den neſtorianſke Kirke, ſaavel i Europa ſom i Aſien. Bibelberetningerne indeholde ligeledes en Mængde Beviſer om denne Sag. (See og de intereſſante Meddelelſer i Nyt Theol. Tidsſkr. 5te Bind). Den proteſtantiſke Kirke er bleven anerkjendt af den tyrkiſke Regjering, og „der gives nu neppe en Stad af nogen Betydning i Tyrkiet, uden en proteſtantiſk Menighed". I Conſtantinopel, hvor for 27 Aar ſiden den engelſke Geſandtſkabspræſt var den eneſte proteſtantiſke Geiſtlige, findes nu 21 evang. Præſter af forſkjellige Samfund, og ikke ubetydelige Skoler. Den hellige Skrift udbredes fra Conſtantinopel i 24 Sprog og Dialekter, tilligemed Traktater og andre Skrifter, og føres af *Kjøbmænd* og Reiſende til Landets fjerneſte Egne. Om Mu-

hamedanerne maa man vel endnu ſige, at de ere uberørte af denne Bevægelſe, men, foruden at der ere mange Tegn paa en vaagnende Opmærkſomhed, twinge ſelve de politiſke Begivenheder dem i denne Tid til at fæſte deres Tanker ved Korſet.

Et glædeligt Vidnesbyrd om Guds Ords Magt have vi fra Madagascar ved Afrika. Her beſtod en Miſſionsanſtalt i 15 Aar (omtrent fra 1820). Skoler aabnedes, Sproget fik ved Miſſionærerne ſit Alphabet og blev et Skriftſprog, paa hvilket, foruden de nødvendige Skolebøger, ogſaa den hellige Skrift blev overſat. Henved 200 Perſoner optoges i Kirken, efter aflagt Troesbekjendelſe, ſom Reſultat af 15 Aars Arbeide. Da udbrød mod Slutningen af 1834 en heftig Forfølgelſe af Hedningerne, med den regjerende Dronning og hendes Førſteminiſter i Spidſen. Den endte med Miſſionærernes Fordrivelſe, al Underviisnings Ophør, ſtrenge Straffe paa Beſiddelſen af chriſtelige hellige Skrifter, med Fængſel, Slaveri eller Landflygtighed for dem, ſom ikke vilde offre til Afguderne, og med 40 til 50 Chriſtnes blodige Martyrium, i det Flere af diſſe henrettedes med Sværd, Andre nedſtyrtedes fra Klipper, og Fire bleve levende brændte i Hovedſtaden. Dette varede i 17 Aar, omtrent til 1851. Da ſlappedes den aldrende Dronnings og hendes Medhjælpers fanatiſke Iver. Begges eneſte Sønner have erklæret ſig for Chriſtendommen, og benyttet den Magt, ſom er tilſtaaet dem, til at aabne Havnene for Fremmede. Men da Forfølgelſen tog af, viſte det ſig, at de Hundreder af Chriſtne, ſom tidligere fandtes her, under Forfølgelſen havde formeret ſig til Tuſinder, ſandſynligviis til langt over 5000, — en Menighed, ſom væſentligen kan ſiges at have hørt Skriften til Lærer. Hemmeligen havde man helligholdt Hviledagen og ſamlet ſig i Bjerge, Skove og Huler til en Gudstjeneſte, ſom fornyer den ældſte Kirkes Minder i vor Tid. Engelſke Miſſionærer ere nu vendte tilbage, og en opblomſtrende Menighed lover Chriſti Kirke en herlig Seir.

Som Engellænderne, omfatter Nordamerikanernes Tanke den hele Verden. Dette viſer ſig blandt andet ogſaa i deres Virkſomhed for Miſſion og Bibel. Hoved-Selſkabet i New York havde i det ſidſte Aar, om hvilket vi have Beretning, en Indtægt af henved 700,000 Rdlr., og havde udbredt c. 780,000 h. Skr., ſiden Stiftelſen af det (1816) næſten 8,300,000 Ex. Mange fremmede B.-S. have Underſtøttelſe fra dette Selſkab.

—e.

Biskop Martensens Hyrdebrev [1]).

Biskop Martensen har omsendt følgende trykte Skrivelse til Geistligheden i Sjællands Stift:

„Kaldet og indviet til Biskop over Sjællands Stift, sender jeg samtlige Brødre i Stiftet min kjærligste Hilsen, tilønskende dem Naade og Fred fra Gud vor Fader og den Herre Jesu Christo!

Jeg overtager dette Embede efter en Mand, som hertil var udrustet med en sjelden Forening af Aandens Gaver og en mangeaarig Erfaring og udførte Tjenesten som En af de Ypperligste, der nogensinde have arbeidet i vor Kirke. Jeg veed, hvor Meget der fattes mig, veed ogsaa, at Tidsforholdene høre til de vanskeligste. Men min Frygt er forenet med et levende Haab til den Herre, fra hvem jeg nedbeder Lys og Kraft, og som er mægtig til at dygtiggjøre mig til Tjenesten.

Som jeg i Vidnesbyrdet, i Bekjendelsen og Læren staaer paa vor evangelisk-lutherske Kirkes faste Grundvold, og som jeg — hvortil ogsaa Tiderne paa en særegen Maade opfordre, idet Secter og Vildfarelsens Aander ere i Frembrud — af al den Formue, som Gud efter sin Naade vil forlene, vil arbeide for Enhed og indre Sammenhold i den Kirke, som siden Reformationens Dage er vedbleven at være det danske Folks: saaledes erkjender jeg ogsaa, at den levende Enhed ikke udelukker, men indeslutter Forskjellighed, at den samme Sandhedsaand kan og vil virke gjennem forskjellige Gaver og ad forskjellige Veie. Det er og skal være min alvorlige Tragten og min Bøn til Gud, at jeg rettelig maa erkjende hans Aands Veie iblandt os, i Kjærlighed maa opfatte og anerkjende Alt, hvad der fremvorer af den sande Kirkegrund. Det er mit Haab, mine Brødre, at vi ved Guds Naade, forenede skulle virke til det samme Maal, til Menighedernes Opbyggelse i Herrens Fred, til Ungdommens Fremvæxt i hans Kundskab!

Den danske Kirke befinder sig i en Mellemtilstand i Henseende til sit Forfatnings-Anliggende, og ikke kunne vi miskjende de store Vanskeligheder, som hermed ere forbundne. Lader os da komme ihu, hvad der gjælder til alle Tider, at Livet dog udgaaer indvortesfra. Lader os paaskjønne, at vi den Dag i Dag have det rene Guds Ord og de uforvanskede Sacramenter,

[1]) Vi meddele, at Dr. Martensens Vielse til Biskop skete 2den Pinsedag den 5te Juni og blev foretagen af Bisk. Brammer. Bisk. Brammer talede over Jerem. 3, 15: „Jeg vil give Eder Hyrder efter mit Hjerte." Bisk. Martensen prædikede over Pinsevangeliet Joh. 3, 16 ff. Stiftsprovst Trydes Intimation sluttede sig til 2 Cor. 1, 21—22.

have de Midler, som fra Begyndelsen vare tilstrækkelige for Aanden til at gjenføde Menneskenes Hjerter. Lader os komme ihu, at just denne Overgangens og Brydningens Tid, i hvilken saa meget Udvortes er blevet vaklende for Menneskene, i mange Maader maa kaldes beleilig Tid for det Rige, som ikke er af denne Verden, og at paa mange Steder en Dør er bleven oplabt for os. Maatte vi med hverandre rettelig nytte Guds Riges beleilige Tid!

Vel veed jeg, at der trindtomkring lyde Klager over kirkelig Død og Dorskhed, over Ligegyldigheds og Sløvheds Aand i Menighederne, veed ogsaa, at disse Klager ikke ere ugrundede. Men idet jeg begynder min Embedsførelse, begynder jeg ikke med at see hen til det Døde, men til det Levende. Jeg seer hen til den christelige Opvækkelses og Gjenfødelses Aand, som i det sidste kirkelige Tidsrum ved Guds Naade er gaaet igjennem vort Folk, til den Opstandelse af Christi Evangelium fra de Døde, til hvilken vi Alle have været Vidner, til de Rørelser af christeligt Troesliv og Kjærlighedsliv, der, Gud være lovet, findes i mange af vore Menigheder. Jeg seer hen til de mange levende, gode og ædle Kræfter, der findes i den danske Præstestand, ogsaa i den Kreds, med hvilken det skal være mit Livs Velsignelse og Hæder at kunne samvirke. Og da seer jeg ogsaa hen til Forjættelsen, at Han, den Levende, som begyndte den gode Gjerning iblandt os, han vil fortsætte den, fuldkomme den, naar vi selv kun ville tjene ham og hans Rige alene!

Saa modtager da, mine Brødre, min Hilsen og min Samfundshaand! Jeg kommer til Eder i Tillid, i Fortrøstning, i Kjærlighed! Indeslutter mig i Eders Forbøn, som ogsaa jeg beder for Eder og Eders Menigheder! Haabets og Bestandighedens Gud være med os Alle!"

Kjøbenhavn, d. 6te Juni 1854.

Adresse til Biskop Monrad. Efter „Berl.-Tid." meddele vi, at de Fleste af den Lolland-Falsterske Geistlighed have tilstillet Biskop Monrad følgende Afskeds-Adresse: „Naar vi have modtaget Deres Høiærværdigheds venlige Afskedshilsen som vor Biskop, da kunne vi ikke bære det over vort Sind at lade Udtrykket af Deres broderlige Stemning imod os blive ubesvaret. Vi føle det med Beklagelse — vi troe der gaaer ogsaa et Suk igjennem Menighederne — at vi for tidlig maatte miste, hvad vi havde ønsket længe at beholde, den udmærkede Kraft og Dygtighed, som Dem er givet af Gud, den Humanitet og Kjærlighed, De viste i Embedsførelsen, og som lod os altid finde i

Dem en nidkjær, utrættelig, redebon, ikke Bogſtavens, men Aandens Tjener, ſom Herren ſtod med og ſtyrkede, at Ordets Prædiken kunde ved Dem have fuldere Fremgang. — For alt dette — for Opbyggelſens lærerige, Opløftelſens hellige Timer tillade D. H. os herved at bringe Dem Bevidnelſe af en oprigtig Høiagtelſe, og en veemodig ærbødig Tak, idet ogſaa vi holde faſt ved Haabet om, at „Troens, Kjærlighedens og Bønnens Baand" mellem os ikke ved nogen Adſkillelſe ſkal opløſes, men at Herren, paa hvem vi bie, vil og frie Dem og os for alt Ondt og frelſe os til ſit himmelſte Rige."

Lærebog i den evangeliſk-chriſtelige Religion, — omarbeidet og trykt ſom Manuſkript til almindelig Prøvelſe. Kjøbenhavn 1854. — Paſtor P. Balle i Averſie har ſaavel af Intereſſe for denne i 60 Aar benyttede Lærebog, ſom af Pietetsfølelſe mod ſin Bedſtefader, den høit ærværdige og fortjente Biſkop Balle, gjort et Forſøg paa at afhjælpe flere paaankede Mangler ved den, for at den fremdeles kunde bruges, „ſaalænge Tiden gjærer ſom nu", — „indtil noget Nyt frembringes, ſom da lettere kan finde almindelig Indgang". Skulde vi, uden at gaae ind paa Enkeltheder, udtale os om Maaden dette er udført paa, da ville vi fremhæve ſom Fortrin ved Bogen et rigt, meget udvidet Forraad af træffende Bibelſprog heelt igjennem, ikke alle beſtemte til at læres (diſſe betegnes med *), men til at gjennemgaaes; — paa flere Steder en, ofte heldig, Sammendragning af flere §§ til een, ſaa at Indholdet dog er bevaret, f. Ex. Treenigheden; Forſørgelſen; i 6te Capitel den indvortes og udvortes Gudsdyrkelſe; Pligterne mod Næſtens timelige Velfærd; Pligterne i ſærſkilte Stænder; Sacramenterne (hvad Nadveren angaaer, mindre tilfredsſtillende); Døden og Opſtandelſen; — paa andre Steder en Omſætning (ſaaledes er Meget af Pligtlæren: om Fornøielſe, Taalmod, Ledighed, Miſtanke om Brøde paa Grund af Ulykker oſv. blevet Anmærkninger under Guds Beſtyrelſe af Verden); hvorimod de forſkjellige Stykker af Saliggjørelſens Orden (5te Cap. 6 §. Anm.) her ere blevne ſelvſtændige §§. At ſærſkilte §'er ere tilføiede om Læreembedet i Kirken, om hvad et Sacramente er; ligeledes om Maaden at lære Gud at kjende (1ſte Cap. § 3); om hans Egenſkaber og navnlig om hans Kjærlighed og dens Aabenbarelſe, maa bifaldes. — Paſtor B. har imidlertid ikke indſtrænket ſig hertil, men i flere Stykker givet Bogen en ſaadan Omarbeidelſe, at den gamle Form bliver aldeles udſlettet, og at tildeels en ny Lære kommer frem. Saaledes om Stjernebeboerne Pag. 19; hele det 3die Cap. om Synden,

hvorpaa han selv i Forordet gjør opmærksom, men som Anmeld. ikke kan finde heldigt; ikke heller synes Forsoningslæren eller Forklaringen af „Fader vor" virkeligen at have vundet; (hvorfor, hvad den sidste angaaer, ei vende tilbage til Luthers Catechismus?); at en Definition paa „Bøn" indleder Læren derom, er en Vinding, men den givne Forklaring er neppe rigtig; thi ikke „enhver Sindets og Tankens Opløftelse til Gud er Bøn", hvilket Forf. selv synes at have en Følelse af, idet han umiddelbart efter tilføier: „Det er isærdeleshed Bøn og Paakaldelse, naar vi" osv. Dog, vi ville vogte os for at komme ind i Enkeltheder. — Det undrer os, at Læren om Kirken ikke har faaet sin særegne § i Spidsen af Cap. 7, hvor dens Sted idetmindste passende kunde være; at Troesartiklerne ikke ere optagne, skjøndt dette oftere er paaanket ved Lærebogen; ja at de 10 Bud endog ere forsvundne tilligemed alle Henviisninger til Catechismus, som dog skal bruges jevnsides med Lærebogen. — Da Forf. paa mange Steder taler med sine egne Ord, omskriver, udvider og forkorter, bliver hans Sprog af stor Vigtighed. Dette have vi intetsteds fundet utydeligt eller vanskeligt, men derimod ikke heller frit for den Brede eller for den Moraliseren, man netop har dadlet ved Originalen f. Ex. i Pligterne mod Legemet, hvor forresten mange, vigtige og savnede Punkter ere fremhævede. Anmeld. troer, at der, hvis en ny Bearbeidelse bliver foretagen, vil være Meget, som i denne Henseende kan gjøres og bør gjøres, men vil foretrække derom muligen at forhandle med Forf. selv, som med Kjærlighed og Omhu har givet os et Forsøg paa at udføre, hvad Mange have troet kunde hjælpe Kirken og Skolen ud over Lærebogs-Nøden. Hvorvidt dette har Udsigt til at lykkes ved nærværende Forsøg, er et vanskeligt Spørgsmaal, som vi ikke nu skulle indlade os paa; men under Læsningen har unegtelig den Frygt paatrængt sig, til hvilken Forordet selv hentyder, at den gamle Bogs „Venner ville maaskee finde Forandringerne og Omarbeidelserne for mange og større end fornødent gjordes", (man erindre Biskop Mynsters i Ugeskr. Nr. 15. meddeelte Bemærkninger), medens „dens Modstandere maaskee vilde komme til et modsat Resultat, at der endnu ikke er gjort nok"; men skulde Enighed herom være „uopnaaelig", da vil man neppe heller enes om den foreliggende Omarbeidelse, selv med de virkelige Forbedringer, som ere gjorte. —e.

Om de mormonske Vildfarelser. Til mine Menigheder. Af C. B. Garde, Sognepræst til Faareveile og Drarholms Sogne. Holbek. Friis. 1854. (92 Sider). — Jo *mere Mormonismen* udbreder sig og jo flere Tilhængere denne

fordærvelige, bedrageriske Sect vinder*), des vigtigere er det, at der fra Folkekirkens Side skeer Alt for at oplyse de Forblindede, som lade sig besnære af den. Det er ogsaa glædeligt at see, hvorledes flere af Folkekirkens Geistlige saavel ved Tale som ved Skrift have søgt at virke i denne Henseende. Saaledes har ogsaa Forf. af det ovennævnte Skrift, paa hvilket vi tillade os at henlede Opmærksomheden, ad begge disse Veie bekæmpet de Forsøg paa at indtrænge i hans Sogne, som Mormonerne have gjort. Hovedindholdet af Skriftet er en Gjendrivelse af de Beviser, som Mormonerne anføre for Joseph Smiths gudbdommelige Sendelse; men desuden eftervises gjennem adskillige Prøver af Mormons og Pagtens Bog det Gudsbespottelige, Vederstyggelige og Latterlige i denne foregivne Aabenbaring, og i et Anhang omhandles Mormonernes Lære om Fleerkoneriet. —ion.

Psalmer af C. J. Boye. Anden forøgede Udgave. Andet Bind. Kbhvn. 1854. Reitzel. — Af den samlede Udgave af afd. Pastor Boyes Psalmer, som Forf. havde paabegyndt og hvoraf 1ste Deel blev udgivet af ham selv, er nu 2den Deel udkommet, besørget af Oberst Baggesen og Catechet Holck. Pastor Boyes Fortjeneste og Værd som dansk Psalmedigter er saa almindelig anerkjendt, at der ikke vil behøves en nærmere Udvikling heraf. Vi bemærke kun, at det vil glæde dem, der føle sig opbyggede og tiltalte ved hans Psalmer, at den nævnte Samling indeholder flere nye Psalmer fra hans Haand. Samlingen vil blive afsluttet med et tredie Bind, som skal udkomme umiddelbart efter andet Bind. —ion.

---

*) I det Halvaar, der udløb med 6te April d. A., skulle 500 Personer her i Landet være traadte over til Mormonerne; i samme Tidsrum skulle 384 danske Mormoner være emigrerede; Mormonernes Antal i Danmark kan vel for Tiden anslaaes til 1500. Sekten er nu ogsaa udbredt til Island; paa Vestmannaø har den en lille Menighed, bestaaende af 7 Personer. — I Norge skal den tælle 186 og i Sverrig 171 Medlemmer.

Ledige Embeder. 2den Juni. Gadstrup og Syv i Sjælland; Reg.s Sum 1400 Rd., ny Ans. 350 Rd. — Damsholte paa Møen; Reg.s Sum 2012 Rd., ny Ans. 503 Rd.

Udnævnelse. 2den Juni. Sognepræst for Kyndbye og Krogstrup i Sjælland, C. L. Børresen, til Sognepræst for Kjøbelev paa Lolland. — Ordineret Catechet og første Lærer ved Borgerskolen i Roeskilde, C. A. Olivarius, til Sognepræst for Bregninge paa Thorseng, under Fyens Stift.

Næste Uge udkommer intet Nr. af Ugeskriftet.

Forlagt af den Gyldendalske Boghandling. Thiele's Bogtrykkeri.

Ugeſkrift

for den evangeliſke Kirke i Danmark,

under Medvirkning af

Prof. J. F. Hagen, Paſtor P. E. Lind og Paſtor C. Rothe,

udgivet af

J. M. L. Hjort, Candidat i Theologien.

Nr. 32. **Den 23de Juni.** **1854.**

Indhold. 1. Kirke-Commiſſionens Forhandlinger (ſluttet). 2. Om Menighedsraad; af Paſtor Ibſen. 3. Om Omarbeidelſen af Balles Lærebog; af Catechet Helms. 4. Literære Nyheder. 5. Ledige Embeder og Udnævnelſer.

Kirke-Commiſſionens Forhandlinger.

(Sluttet, ſee Nr. 15—16. 19. 23. 24—26. 27. 28—31.).

I Beretningen om Kirke-Commiſſionens Forhandlinger have vi forglemt at meddele den Betænkning, der blev afgivet om Sagen i Anledning af en Mormonfaders Vægring ved at lade ſit Barn ſøge Skole, og vi meddele den derfor her.

Betænkning.

Paa en Foreſpørgſel fra et Sogneforſtanderſkab om, hvorledes man havde at forholde ſig, da en Mand af Mormonernes Sect vægrede ſig ved at lade ſine Børn ſøge Skolen, reſolverede Skoledirectionen for Andſt med flere Herreder i Ribe Amt, at disſe Børn, i Overeensſtemmelſe med § 11 i Loven af 13de April 1851, vilde være at fritage for Religionsunderviisningen i Skolen, dog ſaaledes, at Skolebeſtyrelſen havde at

paaſee, at de ikke opvoxede i religiøs Uvidenhed og Uſædelighed, og at Børnene for Øvrigt vedbleve at ſøge Skolen; hvorhos det blev Faderen betydet, at, ſaafremt disſe Beſtemmelſer ikke bleve overholdte, vilde Børnene blive ham fratagne, og paa hans Bekoſtning ſatte i Koſt hos paalidelige Folk, indtil de kunde udſtrives af Skolen, i Henhold til Lovens 3—18—7, i hvilket Tilfælde de vilde blive underviſte i Chriſtendom med Skolens øvrige Børn.

Den ſaaledes afgivne Reſolution er af Skoledirectionen henſtillet til Miniſteriets Bedømmelſe, og Dette har under den 30te Marts d. A. begjeret Kirkecommisſionens Yttringer over Sagen.

Vi ſkjønne ikke rettere, end at Øvrigheden fremdeles maa være berettiget til, naar Hjemmeunderviisning har viiſt ſig utilfredsſtillende, og naar Skoleunderviisning i Henhold til Loven af 13de April 1851 § 11 ikke har kunnet lade ſig gjennemføre paa Grund af Forældrenes Modſtand, da at tage dem fra Forældrene og beſørge dem udſatte hos paalidelige Folk, efter Lovens 3—18—7, et Lovſted, ſom ikke kan antages ſat ud af Kraft ved de §§ i Grundloven, der angaae Religionsfriheden.

Naar Børn, paa Grund af forſømt Hjemmeunderviisning, henviſes til Religionsunderviisning i Skolen, bliver der i denne Henſeende at forholde i Overeensſtemmelſe med, hvad der maatte blive endelig beſtemt angaaende det almindelige Spørgsmaal, hvorom Commisſionen har udtalt ſig i forſkjellige Retninger i Betænkningen i Disſenterſagen. Som vi deri have udførligere udviklet, antage vi ikke, at nogen Forpligtelſe bør paahvile enten vedkommende Commune til at bekoſte, eller Skolebeſtyrelſen til at drage Omſorg for Børns Underviisning i Mormonernes Religions-Meninger, eller i andre aparte Lærdomme, hvori Enkelte maatte forlange deres Børn oplærte. Saalænge de fra Folkekirken afvigende Religionspartier endnu ikke ſelv have organiſeret Skoler, er der ingen Ubillighed i at kræve, at deres Børn henviſes til Religionsunderviisning i Landets almindelige Skoler, ſaafremt den Hjemmeunderviisning, de maatte have modtaget, findes ved anſtillet Prøve

enten utilſtrækkelig, eller endog, efter den Maaleſtok, ſom den chriſtne Skolebeſtyrelſe baade er berettiget og forpligtet til at anlægge, fordærvelig.

Naar der er ſpurgt om Maaden, hvorpaa Skolebeſtyrelſen ſkal anſtille Prøve med de fra den ſædvanlige Religionsunderviisning fritagne Børn, for at den kan have Sikkerhed for, at de ikke ere fremmede for religiøſe Foreſtillinger, da mene vi, at det vilde være ſaare misligt og vanſkeligt at opſtille beſtemte Regler for en ſaadan Prøve, og vi antage, at det i Almindelighed maa kunne overlades vedkommende lokale Skoleauctoritet i denne Henſeende at beſtemme det Fornødne, og at bedømme, hvorvidt Børnene ere i den Grad forſømte, at de, efter Indholdet af det nævnte Lovſted, bør, hvis Modſtanden imod Børnenes Optagelſe i Skolen indtræder, fratages Forældrene og anbringes hos paalidelige Folk, for af disſe at holdes i Skole lige med Sognets øvrige ſkolepligtige Børn. Det vil vel blive en Følge heraf, at Prøven ikke bliver eens paa alle Steder, og at eet Sogneforſtanderſkab vil gjøre ſtørre Fordringer end et andet; men dette har ſin Grund i Forholdenes Natur, og i ethvert Tilfælde ſtaaer den Udvei aaben for Vedkommende, ſom muligen finde Anledning til at beſvære ſig over et Forſtanderſkabs eller en Skolecommisſions altfor ſtore Rigorisme, at appellere til høiere Auctoriteter, til Skoledirectionen, og i ſidſte Inſtants til Miniſteriet for Kirke- og Underviisningsvæſenet.

Den 30te Mai.

Nogle Bemærkninger i Anledning af Kirke-Commisſionens Andragende i Kirkeforfatningsſagen.

Af P. J. Ibſen, Sognepræſt i Lyngby.

Det den 26de Mai udkomne Dobbeltnummer af Ugeſkrift for den evangeliſke Kirke i Danmark har bragt os nogle vigtige Reſultater af Kirke-Commisſionens Virkſomhed i Kirkeforfatnings-

ſagen. Naar næſten Intet i den ſidſte Tid gjennem Preſſen har været ſtreven eller forhandlet om denne Sag, da har dette formodentlig havt ſin Grund deri, at man, da man vidſte Commisſionen alvorligt at være beſkjæftiget med denne Sag, ikke i denne Henſeende har villet foregribe dens Virkſomhed. — Alle maae viſtnok være enige deri, at dens Fleertal beſtaaer af de dygtigſte Kræfter, over hvilke vor Land og dets Kirke har at raade. — Det kunde da ogſaa forudſættes, at Commisſionen i de Sager, den behandlede, vilde tage tilbørligt Hensyn til Alt, hvad der fra forſkjellige Sider tilforn var bleven yttret om disſe, og, ſaavidt muligt, give dem en grundig og udtømmende Behandling. Forſaavidt nu Reſultaterne foreligge i de til Miniſteriet afgivne Indſtillinger, glæder det os at kunne tilſtaae, at vi med Hensyn til denne Forudſætning ikke have funden os ſkuffede, men at vi maae erkjende, at Commisſionen i disſe Indſtillinger virkelig har leveret et ſaa grundigt, alſidigt og klart udført Arbeide, ſom man havde Grund til at vente, og kunde ønſke, og vi kunne ikke nægte os ſelv den Glæde, at aflægge den vor oprigtige Tak derfor.

Kun om enkelte Puncter, hvilke for os have ſærdeles og vigtig Betydning, ſkulle vi tillade os nogle Yttringer. Vi maae antage, at det nu er den rette Tid til at fremkomme med disſe, da Sagerne foreligge til Miniſteriets Afgjørelſe; — thi om vi end ikke ville briſte os til at vente, at vore Bemærkninger ſkulde faae nogen Indflydelſe paa Sagernes endelige Afgjørelſe, ſaa haabe vi dog, at de ikke ville være hverken Miniſteriet eller Commisſionen uvelkomne; i alt Fald have vi følt os, ſom af en indre Nødvendighed, tilſkyndede til at udtale os, og have funden os ſelv tilfredsſtillede ved nu at kunne gjøre dette.

Vi ſkulle da først tillade os nogle Bemærkninger med Hensyn til Commisſionens Andragende om Menighedsraad.

Vi have allerede i mange Aar været overbeviſte om Nødvendigheden af at iværkſætte denne Foranſtaltning, derſom Menighederne ſkulde vækkes af deres Ligegyldighed for Kirken og det kirkelige Liv; det har ogſaa været vor fulde Overbeviisning, at Præſterne ikke ved egne Kræfter vilde være i Stand til at bevirke dette, men kun ved en af Kirkebeſtyrelſen ordnet

Samvirken med kirkeligtsindede Medlemmer af deres Menigheder. Vi have oprigtigt beklaget, at Iværksættelsen af denne vigtige Sag har ladet saa længe vente paa sig, og skjøndt vi vel antage, at det vilde have været bedst, om den alt for længere Tid siden havde været paabegyndt, saa haabe vi dog, at dette endnu ikke vil være for sildigt. Vi have derom ved flere Leiligheder yttret os. Alt vil, efter vor Formening, nu kun komme an paa, hvorledes Sagen bliver iværksat. Det glæder os ogsaa at see, at Kirkecommissionen (Ugeskr. Pag. 367) „eenstemmig har erkjendt det for nødvendigt, at dette første Led af en kirkelig Organisation bliver kaldt til Live uden Ophold, og ved en almindelig Foranstaltning." Vi maae ogsaa tilfulde anerkjende den rigtige Takt, med hvilken Commissionen ikke har „forsøgt at udkaste Grundtrækkene for det Omfang, som Menighedsraadenes Virksomhed engang kunde modtage under en fremskridende kirkelig Organisation", men har holdt „den nærmere Paaviisning af Gjenstande og Fremgangsmaade for Menighedsraadets aandelige Virksomhed i ubestemte Træk".

Naar vi nu gaae over til, nærmere at betragte det udarbeidede Udkast til Menighedsraads Organisation, da vil dette vist nok i sin Heelhed findes at være aldeles tilfredsstillende. Kun om nogle enkelte Puncter ville vi udtale en afvigende Mening.

I § 2 er det foreslaaet, at Menighedsraadet paa Landet skal, foruden Sognepræsten, bestaae af to til fem Sognemænd i Forhold til Sognets Folkemængde. Der ere mange Menigheder, hvor dette Antal vil være tilstrækkeligt, men vistnok ikke faa, i hvilke det vil være utilstrækkeligt, hvor Medlemmernes Antal, dersom der skal kunne udrettes noget Ordentligt og Gjennemgribende, burde bestemmes til 9 a 12. En Analogi hentet fra Sogneforstanderskaberne vil tilstrækkeligt kunne godtgjøre dette; der gives Sogne, i hvilke Erfaring allerede har viist, at Sogneforstandernes lovbestemte Antal (i det høieste 9) er for Lidet; Følgen deraf bliver da denne, at enten forsømmes Forretningerne og Medlemmerne sløves, eller at de trække sig tilbage, saa snart som dette passende kan skee. Men dersom der var nogen Institution, for hvilken det var en nødvendig

Betingelse, hvis den skal bære nogen Frugt, at Arbeidet paabegyndtes og fortsattes med Liv, Lyst og Kraft, da vilde det vistnok være Menighedsraadet. I § 11 synes det at være forudsat, at der kunde oprettes flere Menighedsraad i eet Pastorat. Dette kunne vi ikke andet end finde aldeles utilraadeligt. Det vilde adsprede Kræfterne istedetfor at samle dem; det vilde bevirke, at der i et Sogns forskjellige Byer muligt kunde om den samme Sag gjøre sig forskjellige Anskuelser gjeldende, og at der ved dens Udførelse kunde bruges forskjellig Fremgangsmaade; det vilde, uden nogen Nytte, besværliggjøre Præstens Arbeide, da han dog skal være Formand i dem alle, med hyppigere Reiser og særskilte tidsspildende Forhandlinger og Skriverier, og paa flere Steder gjøre det uoverkommeligt; men dersom der kom til at hengaae længere Tid imellem hver Gang Præsten kunde forhandle med de enkelte Menighedsraad, da vilde disse enten fristes til at standse deres Virksomhed, eller udsættes for at gjøre Feilgreb af Mangel paa tilstrækkelig Aftale og Veiledning. Et samlet Menighedsraad for eet Pastorat, bestaaende, hvor det var fornødent, at flere Medlemmer, end de i § 2 bestemte, vilde langt bedre samle Virksomheden og holde den i stadig Gang, og da det dog i Begyndelsen idetmindste vilde blive fornødent at holde flere aarlige Møder end de i § 9 fastsatte 4, saa vilde dette lettere kunne skee, hvor der var eet Menighedsraad, men vanskeligt, hvor der vare Flere. Der bør, som os synes, strax gjøres Alt, for at lette og befordre Virksomheden, og Alt bør bortfjernes, hvad der kunde besvære og standse den.

Vi finde os endnu foranledigede til at bemærke, at medens Præstens Arbeide, naar denne Institution træder i Kraft, vil blive langt mere glædeligt og tilfredsstillende for ham, end meget af det, der hidindtil har været ham paalagt, saa vil det paa den anden Side, naar det forsvarligt skal udføres, lægge Beslag paa næsten hans hele Tid og Kraft. Det vilde derfor hvilig være at ønske, at han kunde blive befriet for en Deel af det verdslige Arbeide, som nu paa saa mange Maader besværer ham og afdrager hans Sind fra den præstelige og kirkelige Virksomhed. Navnlig vilde det være vigtigt, at han blev befriet fra den Forpligtelse, som Communalloven paalægger ham, uden Vægring at modtage Valg som Sogneforstanderskabets Formand, naar dette falder paa ham, og ikke at kunne fralige sig det. I de mindre folkerige Pastorater vilde det maaskee blive muligt for ham, at udføre det ham nu paahvilende Arbeide i Forening med det, der vil blive ham paalagt som Formand for Menighedsraadet, skjøndt vistnok ikke uden stor Anstrængelse, dersom

Intet ſkal blive forſømt; i ſtørre og folkerigere Paſtorater troe vi, at det vil blive ham ganſke umuligt. Det vilde have glædet os, om Commisſionen havde agtet derpaa, og gjort et Andragende i denne Retning.

Vi gaae nu over til nærmere at omhandle et Punct, om hvilket det maatte ventes, at der vilde fremkomme forſkjellige Anſkuelſer, nemlig Maaden hvorpaa Medlemmer af Menighedsraadet ſkulde vælges. Commisſionens Medlemmer have deelt ſig i en Majoritet og en Minoritet, og udtalt forſkjellige Anſkuelſer derom. Vi nægte ikke, at vi ubetinget maae bifalde Minoritetens Mening, og vi kunne eiheller indſee, hvad der med Grund kunde ſiges imod, at Præſten *første Gang* valgte Raadets Medlemmer, og at de ſiden efter valgtes, om ikke af ſamtlige Raadets Medlemmer ved Cooptation, ſaa dog Halvdelen paa denne Maade, og Halvdelen ved Menighedsvalg, og at Valgene ſtadfæſtedes ikke af Provſten, men af Biſkoppen. For os er den Grund afgjørende, ſom Minoriteten har anført (Pag. 404), „at Præſten bedſt vil kunne bedømme, hvilke de Mænd ere, ſom fortrinligt ere ſkikkede til ſaadan Tjeneſte, og med hvilke han bedſt vil kunne ſamarbeide til Velſignelſe for det Hele". Dog dette maa nu overlades til Regjeringens Afgjørelſe.

Vi ville kun for et Øieblik antage, at Commisſionens Indſtilling §§ 4, 5 og 6 blev fulgt, og ſtræbe, ſaa godt vi kunne, at belyſe, hvad, efter vor Formening, vilde blive Følgen deraf. Vi maae først bemærke, at Indſtillingen om de frie Valg ſandſynligviis er grundet derpaa, at man har antaget, at denne Valgmaade, ved i flere Aar at have været brugt, ſaavel til Rigsdags- ſom til communale Valg, allerede har fæſtet Rod i Folket, og ſtemmer med dets Ønſker. Erfaring ſynes dog at have viiſt, at man ikke juſt ubetinget kan antage dette, naar man ſeer hen til den forholdsviis ringe Frequents af Vælgere, ſom i Regelen pleie at indfinde ſig ved Valghandlingerne, og ſom udentvivl endnu vilde blive ringere, derſom der ikke paa forſkjellige Maader blev virket for at tilveiebringe en ſtørre Frequents. Naar det i Præmisſerne (Pag. 365) er yttret, „at man ved de frie Valg vilde faae et utvivlſomt Organ for Menighederne ſelv", da troe vi at det vilde falde vanſkeligt at beviſe, at man ved Rigsdags- og communale Valg virkelig har opnaaet dette, og at det derfor ogſaa bliver tvivlſomt, om man ved denne Leilighed vil opnaae det.

Vi maae dernæſt gjøre opmærkſom paa, at det i Præmisſerne til Udkaſtet (Pag. 370) og i Udkaſtet ſelv (§ 12) ſiges, „at Menighedsraadet ſkal i Almindelighed underſtøtte Præſtens Beſtræbelſer i Alt, hvad der kan tjene til at vække,

ſtyrke og lede et ſundt chriſteligt Liv i Menighederne". Menighedsraadet ſkal ſaaledes i Almindelighed være Præſternes Medhjælpere. Det er dermed tillige indrømmet, at den hele Inſtitutions heldige Begyndelſe og Fremgang for en ſtor Deel vil beroe paa den Indſigt, Dygtighed, Kraft, Lyſt og Kjerlighed, med hvilken Præſterne ville eller kunne arbeide for den, og dette maae viſtnok ogſaa indrømmes. Men derſom nu Præſterne ved de frie Valg erholdt Medhjælpere, ſom de enten ikke kunde bruge, eller ſom endog modarbeidede dem, hvorledes ſkulde de da faae Mod og Held til, at begynde paa Arbeidet? Commiſſionen har (Pag. 365) „ikke overſeet dette", men mener, „at have funden en tilſtrækkelig Betryggelſe mod en aldeles ukirkelig-ſindet Majoritet eller andre utilbørlige Indflydelſer, deels i en Reviſion af Valget, deels i en kirkelig Forberedelſe til ſammes Foretagelſe". Vi ſkulle i det Følgende komme tilbage hertil.

Vi maae indrømme, at der i mange Menigheder paa Landet vilde være Lidet eller Intet at befrygte af de almindelige Valg, fornemmelig i de Menigheder, i hvilke den overveiende Deel af Befolkningen ere Bønder. Vel har desværre Ligegyldighed for Kirken og kirkeligt Liv ogſaa udbredt ſig blandt Bondeſtanden, men der findes dog i denne endnu Tilknytningspuncter, til hvilke Beſtræbelſerne for at bevirke en Forandring til det Bedre kunde ſlutte ſig. Mindre turde man rigtignok vente at finde ſaadanne i de Landſogne, ſom ligge i Nærheden af Hovedſtaden eller ſtørre Kjøbſtæder. Den ſtørſte Modſtand maae den nye Inſtitution vente ſig af de ſaakaldte Halvdannede, og det bør ikke forglemmes, at diſſe nu findes omſprede i Landmenighederne langt mere end tilforn. Diſſe have i Almindelighed, om end kun lidet, ſmagt paa Frugten af Kundſkabens Træ, men have ikke deraf faaet Øinene oplabte til at kjende Godt fra Ondt; de have ofte dannet ſig Begreber om Tro og Kirke efter deres eget Sind, uden at kjende eller tage Henſyn til den aabenbarede Chriſtendom og dens Kilder. De finde det i Almindelighed meeſt overeensſtemmende med deres Fordeel eller Bequemmelighed, at vedblive at kalde ſig Chriſtne og at henregne ſig til Kirken, uagtet de i Grunden hverken høre Chriſtendommen eller Kirken til. De bære deres ſaakaldte gode Gjerninger og Nye for Skikkelighed til Skue, og vinde derved en Popularitet, ved hvilken de let kunne ſamle Partier omkring ſig, ſom de kunne bruge, hvor dette ſtemmer med deres Ønſker eller Fordeel, ligeſom de ogſaa have viſt ſig at være ſærdeles virkſomme dertil, og heldige deri. Naar nu kirkelige Valg foregik i Menigheder, hvor ſaadanne Perſoner havde

Indflydelse, og kunde gjøre den gjeldende, og disse vilde i Sandhed ikke blive Faa, hvad vilde følge deraf?

„Forud for Valget skal gaae en kirkelig Act, (§ 5) ved hvilken Sognepræsten skal udvikle Valgets Betydning i christelig og kirkelig Henseende". Præsten maa, dette kan vel neppe betvivles, dersom han overalt skal kunne udrette Noget ved den hele Institution, selv staae paa den aabenbarede christelige Troes og dens Bekjendelses Grund, og i sin Tale, ved saadan Leilighed, gaae ud fra denne. Han maatte bestemt fremhæve, hvilke Egenskaber de Medlemmer af Menighedsraadet maatte have, med hvilke han kunde samvirke til Velsignelse, og han maatte ligesaa bestemt advare imod at vælge Saadanne, som ikke havde Tro paa den aabenbarede Christendom, eller bekjendte denne. Men dersom der nu ved en saadan kirkelig Act vare Flere af disse Sidste tilstede, der vare berettigede til at indtegne sig som Vælgere, mon disse da ikke vilde ahne Fare for den kirkelige Ligegyldighed og Ro, ved hvilken de hidtil syntes at have befunden sig vel, ligesom ogsaa for deres Indflydelse og Popularitet i Menigheden? Og vilde de ikke ved en saadan kirkelig Act just tilskyndes til, at opbyde Alt, for at modarbeide kirkelige Valg? — og at dette ved mange Leiligheder vilde lykkes, kan neppe omtvivles. Det er er indskillet (§ 6), at Provstens Stadfæstelse skal indhentes, før et Valg er gyldigt. Men mon Provsterne altid vilde eller kunde tage tilstrækkeligt Hensyn til Præsternes Indsigelser, hvis Valgene vare faldne ud i ukirkelig Retning? Vi ville ikke her omtvivle deres Indsigt og gode Villie; men allerede dette, at de staae nærmere ved deres Provstiers forskjellige Valgkredse, og ere nøiere kjendte med og kjendte af Sognenes Beboere, og at det maa være dem om at gjøre, at bevare en vis Popularitet i deres Provsti, mon ikke dette ved mange Leiligheder vilde friste dem til at lempe sig mere efter Forholdene, end det kunde være ønskeligt eller gavnligt for Sagen? Dersom Stadfæstelsen af Valgene blev overdraget Biskopperne, da vilde der, som vi tør antage, i denne Henseende være mindre at befrygte, eftersom Biskoppen staaer paa et mere ophøiet Standpunct, i mindre nær Berøring med de enkelte Valgkredse, saa at han friere kan overskue det Hele, og med friere Hænder virke for Institutionens heldige Fremgang. Men dersom nu et ukirkeligt Valg blev gjort og stadfæstet, hvad vilde da Præsten, selv med sin bedste Villie, kunne udrette? — og dersom han Intet udrettede, mon da ikke Bebreidelsen derfor vilde komme til at hvile paa ham, medens han dog maatte frikjende sig selv for al Skyld, da han ikke havde kunnet

udrette Noget, fordi dette ved Forhold, som han ikke havde kunnet beherske, var bleven gjort ham umuligt?

Det har været yttret, at Sognenes Beboere villigere vilde lytte til Medlemmerne af Menighedsraadet, naar de vare fremgaaede af deres frie Valg, mere vilde imødekomme dem og lette dem deres Virksomhed, end naar de paa andre Maader vare valgte. Vi kunne ikke ubetinget antage dette. Og dersom deres Virksomhed blev imødekommet med almindelig Velvillie, mon da dette kunde betragtes som Vidnesbyrd om, at den havde været hvad den burde være, eller ikke snarere om det Modsatte? Selv hvor Valgene ikke vare saldne uhelbigt ud, kunde det befrygtes, at kirkeligtsindede Medlemmer af Menighedsraadet, hvis Valg beviste, at de nøde en vis Popularitet i Menigheden, ikke altid vilde have Mod eller Lyst til, at sætte denne paa Spil i Kirkens Tjeneste, og dette vilde de ofte udsættes for, naar de ikke gave efter for Fordringen om, at de skulde overse Meget, som ikke burde oversees, og overalt træde mindre bestemt frem. Fra hvilken Side vi saa end betragte det, kunne vi ikke nægte, at vi finde store Betænkeligheder ved de frie Valg, og at vægtige Grunde synes os at tale mod disse.

Men, skjønt vi ubetinget maae erklære os for, at det overdrages Præsten, *første Gang* at vælge, saa kunne vi dog ikke undlade at bemærke, at han, dersom dette blev ham overdraget, derved vilde modtage et Hverv, som det altid vilde blive ham høist vanskeligt, og i mange Tilfælde endog umuligt, ganske *tilfredsstillende* at udføre. Præsten skal ingenlunde smigre sig med, naar han griber denne Sag an med Alvor, at han da i det mindste for det Første vil møde almindelig Velvillie; han vil vistnok ofte komme til at erfare, at det ikke gaaer Disciplen bedre end Mesteren. Men har han nu endogsaa selv Kraft til at kjæmpe mod Hindringer, at holde ved i Tide og i Utide, mon det da vil falde ham let at finde Medhjælpere, som heri trolig ville staae ham bi, som, uden at vakle, ville følge ham ad den ofte besværlige Vei? Dertil vilde udentvivl fordres, at der fandtes Mænd i Menigheden, som ikke blot stode med ham paa den samme Troes Grund, men som ogsaa agtede ham for hans hidtil udviste Virksomhed, og vare ham *personligt hengivne*. Kun af Saadanne kunde man vente det, at de vilde være villige til at bringe de samme Offere, som Præsten selv maatte bringe, ja at de endogsaa med ham vilde glæde sig, naar de agtedes værdige til at forhaanes for det hellige Navns Skyld, hvilket de bekjendte. Men det vil visselig ikke blive nogen let Sag for Præsten at finde eller forskaffe sig saadanne Medhjælpere. Dog bør han ingenlunde

tabe ſin Tillid og ſit Haab. Herren vil nok give Viisdom til at begynde og Velſignelſe til at fortſætte det gode Værk, naar det kun begyndes og fortſættes i Troen.

Om Balles omarbeidede Lærebog.

Det vil maaſkee erindres af nogle Læſere, at jeg for nogen Tid ſiden i Ugeſkriftet udtalte mig til Gunſt for en Omarbeidelſe af Balles Lærebog, derſom der for Tiden ſkulde vise ſig overveiende Betænkeligheder imod at indføre en aldeles ny. En ſaadan Omarbeidelſe foreligger nu, udgiven af Paſtor Balle, og med Taknemmelighed modtager ogſaa jeg dette Bidrag til Opgavens Løsning. Der er vunden en større Simpelhed i Anordningen ſamt en større Correcthed i Udtrykket; Delene ere mere ſyſtematiſk ſammenføiede, og i Særdeleshed er der bragt Liv i Bogen ved en større Rigdom af bibelſk Apparat. Man modtager ſaaledes Indtrykket af en større Orden og Klarhed, af en rigere chriſtelig Fylde, end i den oprindelige Udgave, og det er derfor muligt, at den første Gjennemlæsning vil tilfredsſtille Mange.

Saavidt gaaer imidlertid min Anerkjendelſe ikke; jeg havde ønſket en Omarbeidelſe, ſom kunde gjøre Bogen kortere og lettere at lære; men i begge Henſeender finder jeg mine Forretninger ſtuffede ved det nærværende Forſøg. Paſtor Balle antager rigtignok ſelv, at den er bleven kortere; men derſom man ſammenligner Omarbeidelſens tættere Tryk med den større Stiil i Originalen, ſaa vil man finde, at Forſkjellen er liden eller ingen. Og ere end endeel Stykker enten ganſke eller tildeels udgaaede, ſaa gjør dog den Maade, hvorpaa flere §§ ere ſammenſlaaede til een, hvorpaa flere Hovedbegreber ere forenede i een §, de mange meget omarbeidede eller nye, tildeels temmelig abſtrakte, §§ og Anmærkninger — efter min Mening — Bogen betydelig vanſkeligere end før.

Naar jeg nu finder en Vanſkelighed i den Vidtløftighed, ſom Paſtor Balle ſelv i ſin Fortale anſeer for et Fortrin, ſaa maa vor Uenighed i dette Punct nødvendigviis have ſin Grund i en forſkjellig Betragtning af Lærebogens Diemed og Brug. Paſtor B. ſynes mere at have Lærerne end Børnene for Øie, han ſynes ſnarere at ville give hine et brugbart Compendium at catechiſere over, end diſſe en Bog, hvori de ſkulle lære Lectier, han ſynes ſnarere at ville give en Læſebog end en Lærebog. Heraf

kan jeg forklare mig adſkillige nye tilkomne Begrebsudviklinger (ſ. Ex. om Guds Egenſkaber S. 8 og 12; den for Børn uforſtaaelige Anm. S. 25; de meget lange §§ om Pligterne S. 49: om Omſorg for Legemet S. 60; om Løgn S. 68; om Nadveren S. 88). Og visſelig findes der i disſe Exempler et frugtbart Stof til Catechiſation og Samtale, vel at mærke, naar Børnene ſelv ere nogenlunde fortrolige med Indholdet deraf. Men hvorledes blive de det? Man ved ſelv at læſe det igjennem nogle Gange eller ved at høre Læreren gjennemgaae det? — Ja der gives vel enkelte ſærdeles begavede Lærere, ſom kunne fængſle en heel Classes Opmærkſomhed og vække Børnenes Selvtænkning ſaaledes, at de kunne ſvare med deres egne Ord; men ſaadanne Lærere findes ikke allevegne, og jeg maa ſelv daglig erkjende min egen Afmagt i ſaa Henſeende; for hvert opmærkſomt Barn findes mange, ſom ikke ere det; kan man end ſamle deres Tanker ved det Hiſtoriſke, ſaa adſpredes de igjen ved det mere Abſtrakte; og vil man derfor ſikkre ſig, at de alle lære noget, vil man have mere indholdsrige og fyldige Svar end Ja og Nei, ſaa veed jeg intet andet Middel end at lade dem lære udenad og ordentlig høre dem i deres Lectier. Hvad der tales om, glemmes for Størſtedelen, naar det ikke interesſerer videre; men hvad man i Ungdommen nemmer, man ei i Alderdommen glemmer; og ſelv om det Udenadlærte kun gjemmes i Hovedet, ſelv om det er ufordøiet, ſaa bliver det dog mangengang ſnarere kaldt tillive, og bliver den Leder, hvorigjennem Naadevirkningerne foregaae.

I Modſætning til Paſtor B. maa jeg altſaa erklære mig for Udenadslæren, naturligviis ikke en død Opramſen, men en levende Tilegnelſe af Aanden gjennem Bogſtaven, fordi Børnene paa det lave Trin, hvorom her er Tale, ikke ſelv ſtrax kunne finde Udtryk for deres Tanker. Men hvad der foruden Skriftſteder ſkal læres, bør efter min Mening indſkrænkes til et Minimum, ſom ſelv de mindre begavede Børn uden ſtor Vanſtelighed kunne overkomme. Men deraf følger fremdeles, at Lærebogen maa være affattet i korte og fyndige Sætninger, der maae ſøge deres Udvikling og Forklaring deels i de vedføiede Skriftſteder, deels i Lærerens Foredrag. For dennes Skyld ſkulde Bogen dog ikke behøve at være vidtløftig, da han maa antages at have ſin Kundſkab andetſtedsfra. Sætningerne bør kun indeholde eet Hovedbegreb, ſaa at baade Indhold og Form kan overſkues af Barnet ligeſom med eet Blik; og derfor er det neppe rigtigt, at Paſtor B. ſaa ofte har ſlaaet flere §§ ſammen til een; man vilde nødes til at dele adſkillige af disſe lange §§ i flere Lectier; men hvilken Confuſion vilde da ikke fremkomme

hver Gang et Barn forsømte den Dag, man havde enten Begyndelsen eller Slutningen, for ikke at sige Midten af en § for; eller hvor let kunde det ikke hænde, efter den sædvanlige Maade, hvorpaa Almuesbørn læse paa deres Lectier, at En og Anden lærte Forældres og Husbonders Pligter, men ikke naaede til Børns og Tjenestetyendes, fordi disse udgjøre den sidste Halvdeel af de §§, som begynde med hines (S. 72).

Hvad der fremdeles vilde gjøre Bogen meget vanskelig for den nuværende Generation baade af Børn og Lærere, men især idelig vilde støde og forstyrre de sidste, er den i mine Tanker altfor indgribende, stundom næsten smaalige Stræben efter Forbedring, baade i Sætninger og Vendinger og enkelte Ord, der gaaer saa vidt, at maaskee neppe 20 Stykker (naturligviis Skriftsteder undtagne) i hele Bogen ere ganske uforandrede. Dersom man skulde foretrække en Omarbeidelse af Lærebogen for en heel ny, saa mener jeg rigtignok, at den vel, som jeg tidligere har søgt at paavise, skulde udstøde en heel Deel, som nu maatte ansees for overflødig Ballast, men derimod i det, som man beholdt, skulde være temmelig vaersom, og at ingen Forandringer skulde foretages uden tilstrækkelig Grund. Saaledes indseer jeg ikke, for at anføre et Par Exempler blandt de første de bedste, hvad der egentlig er vundet ved den nye Redaktion af § om Guds Barmhjertighed S. 11: „han skaffer os Lindring i vor Nød, og udfrier os ganske af vor Nød paa den efter hans vise Raad beleiligste Tid og Maade"; eller S. 28: „at tænke paa noget, som er Gud imod, og have Sind til at gjøre det"; eller S. 30: Cap. 4 § 1: „Derfor bestikkede han af sin forbarmende Kjærlighed en Forløser til at frie og frelse os fra Synden og dens ulykkelige Følger". Exempler af denne Art findes næsten paa hver Side, og unægtelig har Udtrykket herved vundet i Correcthed; men Bogen vil ved denne Modernisering neppe vinde sine Modstandere, og vi, som endnu have Godhed for den gamle med alle dens Mangler, vi kjende den næsten ikke mere; det classiske Præg er udslettet, og det Gamle og Nye er i den Grad sammenblandet, at vi enten alle vore Dage maatte underviise med Bogen for Øinene eller lade begge Dele gaae pêle mêle mellem hinanden, — Altsammen til liden Opbyggelse.

Jeg kunde meget ønske, at Pastor B. havde benyttet Leiligheden til at bringe Catechismus i nærmere Forhold til Lærebogen, da den Forudsætning, at de begge læres jævnsides hinanden, vistnok i mange Tilfælde ikke er rigtig, ja der endog er Grund til at antage, at mange Børn høre deres Troesartikler første Gang paa Confirmationsdagen. Catechismens forskjellige

Dele vilde let kunne indskydes paa dertil passende Steder, og navnlig kunde jeg meget ønske, at Luthers Forklaring af Fadervor var bleven benyttet istedetfor en ny Bearbeidelse af Balles. Den sidste er altid forekommen mig overflødig ved Siden af den første.

Det er paa Grund af min dobbelte Erfaring baade med Confirmander og Skolebørn, at jeg vover at regne mig blandt de competente Dommere, hvis Mening Pastor B. ønskede at høre; og er det end kun et betinget Bifald jeg kan skjænke hans Forsøg, saa er det dog min Mening, at han har gjort et godt Forarbeide, som baade lover og kræver en god Fuldførelse. Men dersom Pastor B. selv skal fuldføre dette Arbeide, saa troer jeg rigtignok det bliver nødvendigt, at han opgiver Udførligheds og Vidtløftigheds-Princippet, og derimod søger at bevare hvad der er kort og godt i Originalen, uden at bevare eller tilføie ret mange af de blot reflecterende Anmærkninger.

Da jeg seer, at den her omhandlede Sag agtes behandlet ved Roeskilde Convent, er jeg saa fri at anbefale disse Bemærkninger til dHr. Medlemmers velvillige Overveielse.

Helms, Catechet.

Den hellige Skrift og dens Forhold til Kirken. Et Vidnesbyrd af Dr. W. F. Engelbreth. Kjøbenh. Reitzel. — Dette lille Skrift, der er fremkaldt ved Pastor Grundtvigs bekjendte Artikel i „Dansk Kirketidende" (1853 Nr. 51. „Mine Christelige Grund-Sætninger"), ville vi ret ønske mange Læsere, navnlig iblandt dem, der i hiin Artikel maatte finde et Udtryk for deres christelige Grundanskuelse. Fra et lutherskkirkeligt Standpunkt har Dr. Engelbreth taget til Gjenmæle imod Grundtvigs „nye Lære", og han har med slaaende Klarhed eftervist det Grundløse i flere af de i den nævnte Artikel fremførte Paastande. Hans lille Skrift bestaaer af to Afsnit: 1. „Den hellige Skrift er et levende Guds Ord"; 2. „Kirken hviler paa Skriften". I første Afsnit efterviser han træffende, at det skrevne Ord ikke er et dødt, men at Skrift ligesaavel som Ord er en Aabenbarelse af Tanken, og han efterviser, saavel af selve Skriftens som af Kirkefædrenes Vidnesbyrd, at den Hellige Skrift ikke er et Liig, men at dens Ord ere „levendegjørende Ord, mægtige til at gjøre Sjæle salige; thi i dem er, og fra dem udgaaer, den Hellig Aands Liv og Kraft". I sidste Afsnit eftervieser han, at Skriften bærer Kirken (i Modsætning til den katholske Antagelse af, at Kirken bærer Skriften), og han polemiserer mod Grundtvigs Paastand om Traditionen (Symb.

apost.) ſom kirkeligt Princip. Om vi end ikke i alle Enkelt-heder ere enige med den høiærværdige Forfatter i hans Bevis-førelſe, ſaa ere vi det derimod ganſke med hans Grundanſkuelſe og med det Reſultat, ſom han i det lille Skrift har begrundet; og vi takke den høitbedagede Forfatter for denne Udtalelſe, ſom ved den Rolighed og Klarhed, hvormed den er affattet, og ved den Troeskraft og den Kjærlighed til den lutherſke Kirke, der afſpeiler ſig i den, ſikkert ikke vil undlade at gjøre ſin Virkning[1]).

J. M. L. H.

Confirmations-Gave, Følgeblade til Luthers lille Catechismus, af B. S. Ingemann. Kbhvn. Reitzel. — Som Pſalmedigter beherſker Ingemann egentlig ikke noget ſtort Omraade, og man kan maaſkee endog ſige, at der er en vis Eensformighed i hans religiøſe Digtning; men paa det Omraade, ſom han beherſker, har han viiſt ſig at være en Meſter ſom Faa, og hans Pſalmer have derfor fundet en overordentlig Indgang og ville til de ſildigſte Tider finde Gjenklang hos danſke Chriſtne. Det Gribende og Bevægende ved Ingemanns Pſalmepoeſi ligger efter vor Opfattelſe deri, at der i alle hans Pſalmer aabenbarer ſig en elſkelig religiøs Perſonlighed, med en ualmindelig Sjæls-Reenhed og Hjertevarme, med en forunderlig Inderlighed i Følelſen og Barnlighed i Udtrykket, og at han har ſtuet dybt ind i Hjertedybet og faaet Naade til at drage dettes dybeſte Rørelſer frem og give det chriſtelige Gemyts Bevægelſer Udtryk. Hans meſt gribende Pſalme bevæger ſig derfor om det, der

„dybeſt ſig i Hjertet rører,
Hvad ingen Tunge nævne kan" —.

Og da alle hans Pſalmer ere udſprungne af hans eget bevægede Gemyt, og ikke blot ere mediterede gjennem Phantaſien, og da de tilmed udmærke ſig ved en høi digteriſk Skjønhed i Forening med barnlig Eenfoldighed, ſamt ved en ſærdeles correct Form, ſaa have de ikke kunnet andet end udøve en ſtor opbyggende Indflydelſe, og ere ligeſom blevne gjenfødte ved ſtadig Brug i Manges Hjerter og paa Manges Læber. — Det lille ovennævnte Skrift, der er en Slags Gjenklang til Luthers Cate-

[1]) Efterat Ovenſtaaende allerede var trykket, modtog Udgiveren fra en høitagtet Haand Løfte om en noget udførligere Anmeldelſe af Dr. E.s betydningsfulde lille Skrift. Da denne imidlertid først bliver ham tilſtillet om et Par Uger, ſaa har han ikke villet tilbageholde ovenſtaaende lille Annonce, men har ved den foreløbig villet bringe det nævnte Skrift paa Omtale i Ugeſkriftet.

chismus fra det christelige Gemyts Dyb, vil derfor af Mange blive modtaget med Glæde og Taknemmelighed. —ion.

Biſpevielſe i Frue Kirke paa anden Pintſedag den 5te Juni 1854. Kbhvn. Reitzel. — Dette Skrift indeholder de Taler og den Prædiken, ſom bleve holdte ved Biſkop Martenſens Indvielſe til Biſkop. (Intimationstale af Stiftsprovſt Tryde, Ordinationstale af Biſkop Brammer og Prædiken af Biſkop Martenſen). For dem, ſom ikke kunde være tilſtede ved den høitidelige Handling, vil det være kjært, igjennem „det ſtrevne Ord" at deelagtiggjøres i den rige Opbyggelſens Kraft, der var tilſtede i det da udtalte Ord. —ion.

Ledige Embeder. 27de Mai. Diaconatet i Schwabſtedt i Hertugd. Slesvig; c. 650 Rd; Valgkald; Kirke- og Skoleſprog tydſk. — 9de Juni. Kyndby og Krogſtrup i Sjælland; Reg.s Sum 1192 Rd., ny Anſ. 298 Rd. — Embedet ſom ordineret Catechet og første Lærer ved Borgerſkolen i Roeskilde. — Sæby og Giershøi i Sjælland; Reg.s Sum 972 Rd., ny Anſ. 243 Rd. — 21de Juni. Seiersley, Eirsley og Jordby i Aalborg Stift; Reg.s Sum 1397 Rd., ny Anſ. 343 Rd.

Udnævnelſer. 20de Mai. Hovedpræſt for Frue Kirke i Hadersley, H. P. Kofoed-Hanſen, conſtitueret til at fungere ſom Provſt for Hadersley Provſti. — 26de Mai. Sognepræſt for Neukirchen i Flensborg Provſti, C. E. Carſtens, til Hovedpræſt i Garding. — Ordineret Catechet ved Bremerholms Menighed i Kjøbenhavn, C. A. Henningſen, til Sognepræſt for Oeverſee, Flensborg Provſti. — 14de Juni. Cand. th. P. C. Berg til Sognepræſt for Sværdborg i Sjællands Stift. — Sognepræſt for Seiersley, Eirsley og Jordby i Aalborg Stift, F. Hougaard, til Sognepræſt for Særsley i Fyens Stift. — Cand. J. C. Jacobſen af Patron og Ælkſte for Frederiks tydſke Kirke i Kbhvn. udnævnt til Catechet ved bemeldte Kirke og første Lærer ved ſammes Skole. — 15de Juni. Stiftsprovſt i Sjællands Stift, C. C. Tryde, til Kongelig Confeſſionarius. — 17de Juni. Biſkop Dr. Martenſen til første Medlem af Directionen for Paſtoral-Seminariet, ſamt til Medlem af det Kgl. Miſſions-Collegium. — 18de Juni. Forhenværende Capellan til Hunſtrup, Øſterild og Hjardemaal i Aalborg Stift, C. Boeſen, til Præſt ved Straffeanſtalten i Horſens.

Med dette Nr., ſom afſlutter Ugeſkriftets 3die Bind, følger Titel og Indholdsfortegnelſe til ſamme. Første Nr. af 4de Bind udkommer den 7de Juli.

Dette Ugeſkrift omdeles hver Fredag, og koſter 2 Rd. 32 Sk. om Halvaaret. For Udenbyes, der ønſke Bladet **med Poſten**, er Prisen 2 Rd. 44 Sk. Subſcriptionen, der er bindende for en halv Aargang (eet Bind), modtages i alle Boglader og paa de kongelige Poſtcontoirer.

Forlagt af den Gyldendalſke Boghandling. Thieles Bogtrykkeri.
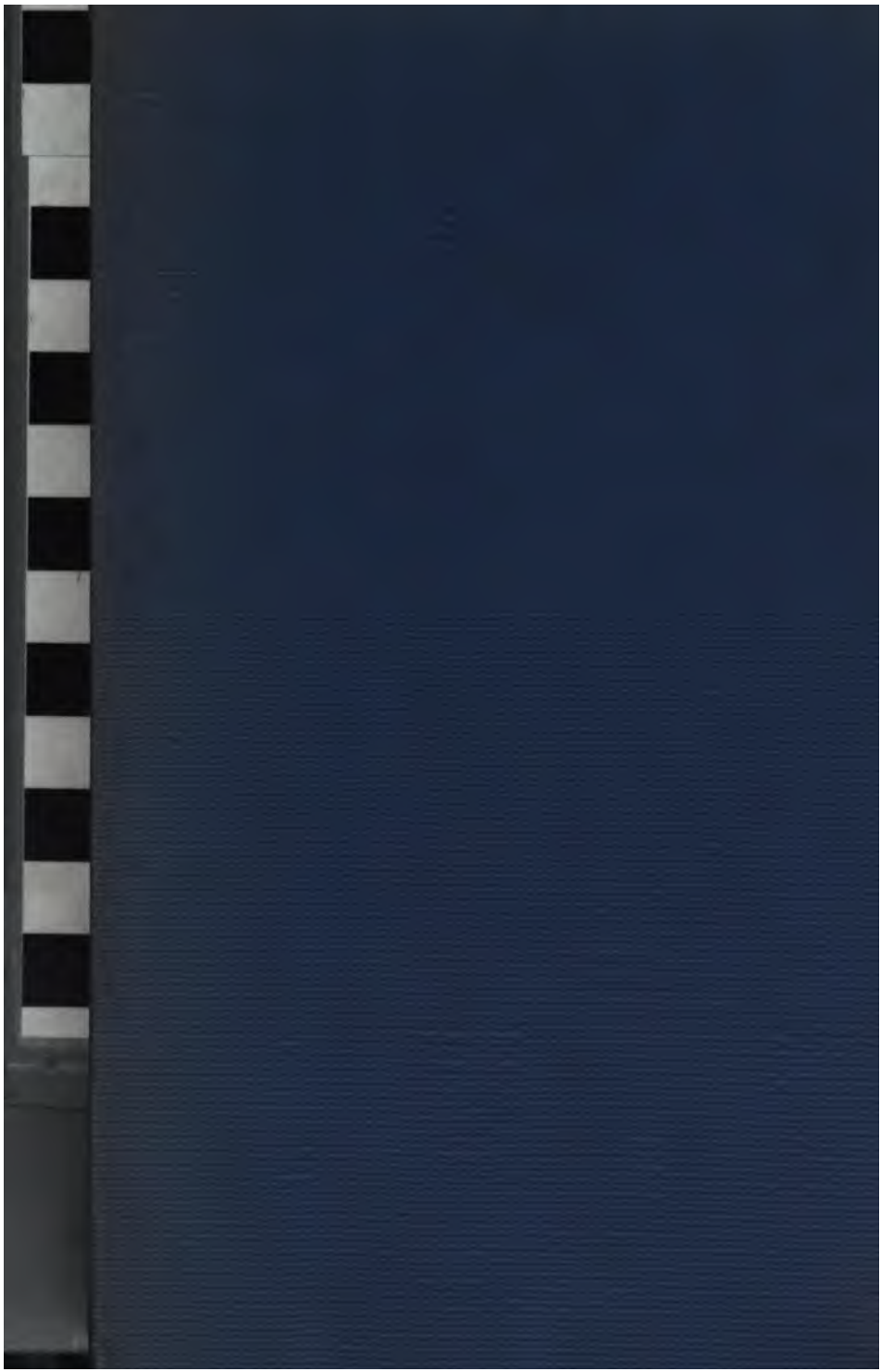
APR 15 1937